

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

**DUVLAT İSABEKOV'UN QARGIN ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ
(HAYATI-ESERLERİ-DİL İNCELEMESİ-METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLARA İRİŞ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. EKREM AYAN

2023 – MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

DUVLAT İSABEKOV'UN QARGIN ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ
(HAYATI-ESERLERİ-DİL İNCELEMESİ-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLARA İRİŞ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. EKREM AYAN

2023 – MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

DUVLAT İSABEKOV'UN QARGIN ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ
(HAYATI-ESERLERİ-DİL İNCELEMESİ-METİN)

DİLARA İRİŞ

2041020005

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ekrem AYAN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Nergis BİRAY

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLIM

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. Hatice Hicret ÖZKOÇ

2023 – Muğla

TUTANAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 06/01/2023 tarihi ve 1081/.../10... sayılı Yönetim Kurulu kararı ile tez jürisi olarak atandığımız, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Dilara İRİŞ'in "Duvlat İsabekov'un Qargın Romanı Üzerine Dil İncelemesi (Hayatı-Eserleri-Dil İncelemesi-Metin)" adlı tezi incelemiş ve aday 25/01/2023 tarihinde saat 13/30'da tez savunma sınavına alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. maddesi doğrultusunda yapılan tez savunma sınavı sonucunda tezin kabul edilmesine *gönderildi* ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ekrem AYAN

Üye

Prof. Dr. Nergis BİRAY

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLİMCİ

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Duvlat İsabekov’un Qargın Romanı Üzerine Dil İncelemesi (Hayatı-Eserleri-Dil İncelemesi-Metin)” adlı çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

25.11.2023

Dilara İRİS

DUVLAT İSABEKOV’UN QARGIN ROMANI ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ (HAYATI-ESERLERİ-DİL İNCELEMESİ-METİN)

ÖZET

Kazak yazarlar arasında önemli bir yer tutan nesir ve oyun yazarı Duvlat İsabekov’un hayatı, sanatı ve edebî kişiliği ile birlikte Fransızca’ya da çevrilmiş olan eseri “Kargin” romanı tez konusu olarak ele alınmıştır. Söz konusu olan “Kargin” romanının Türkiye Türkçesine aktarılarak Türk edebiyatı ve Türk dünyası edebiyatlarının güçlenmesini sağlamak tezin amacı olmuştur.

Çalışmamız; Giriş, Dil İncelemesi, Metin ve Sonuç olmak üzere dört ana kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmında, Duvlat İsabekov’un hayatı, sanatı, edebî kişiliği, eserleri ve söz konusu olan “Kargin” romanı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Dil İncelemesi kısmında romanı dil bilgisi açısından incelenmiştir. Metinler kısmında söz konusu romanın transkripsiyonu yapılmış, eserin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Sonuç kısmında ise inceleme sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duvlat İsabekov, Kazak Türkçesi, Aktarım, Dil İncelemesi.

LANGUAGE ANALYSIS ON DUVLAT ISABEKOV'S QARGIN NOVEL (LIFE-WORKS-LANGUAGE EXAMINATION-TEXT)

ABSTRACT

The prose and playwright Duvlat Isabeov, who has an important place among Kazakh writers, has been discussed as the subject of the thesis, the novel "Kargin", which has been translated into French along with his life, art and literary personality. It is aimed to strengthen Turkish literature and Turkish World literatures by transferring the novel "Kargin" into Turkey Turkish.

Our study consists of four main parts: Introduction, Language Analysis, Text and Conclusion. In the introduction, information about Duvlat Isabekov's life, art, literary personality, Works and the novel "Kargin" is given. In the Language Analysis section, her novel was examined. In the texts section, the novel in question was transcribed and transferred to Turkey Turkish. In the conclusion part, the evaluation of the data obtained as a result of the examination was made.

Keywords: Duvlat Isabekov, Kazakh Turkish, Transmission, Language Analysis.

ÖN SÖZ

Kazak edebiyatında yazdığı eserlerle bir klasik haline gelen nesir ve oyun yazarı Duvlat İsabekov, Güney Kazakistan bölgesine bağlı Çimket'in Sayram köyünde doğmuştur. Babasını ve annesini küçük yaşlarda kaybeden ve hayatı mücadelelerle geçen yazar, kaleme aldığı eserleriyle Kazakistan için oldukça değerlidir. Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Ödülü'nün ve daha birçok ödülün de sahibi olan yazar bugün Kazakistan'ın Cumhuriyetçi Kültür Uzmanlık "*Mädeni-Saraptamalıq*" dergisi olan "*Kültür*" dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır.

Güçlü bir kaleme sahip olan Duvlat İsabekov'un 1980 yılında yayınlanan "*Kargın*" adlı romanı, 2018 yılında Fransızca'ya çevrilmiştir. Söz konusu eserin Türkiye Türkçesine aktarılmamış olması ve yazarın eserlerinin daha önce Türkiye'de yok denilecek kadar az çalışılmış olmasından kaynaklı eksikliğin giderilmesi için bu tez çalışmasında; eser Türkiye Türkçesine aktararak Duvlat İsabekov'un hayatı ve *Kargın* romanının Türk edebiyatına kazandırılması amaç edinilmiştir. Üzerinde dil incelemesi yapılarak eser, ses ve şekil bilgisi yönlerinden incelenmiştir.

Bu çalışmamda; yüksek lisans eğitimim boyunca her daim bana güvenen, akademik tecrübelerinden faydalanmamı sağlayan, birlikte çalışmaktan mutluluk ve onur duyduğum değerli danışman hocam Doç. Dr. Ekrem AYAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yazarın hayatı ile ilgili bilgileri ulaşmamda yardımcı olan lise Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenim Dr. Yalçın YURDAKUL'a; çalışma konumu belirlediğimde esere ulaşmamı sağlayan Kazak Türkü arkadaşım Uz. Banu NAKUSHBEKOVA'ya ve tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Benim için çok değerli olan dedem Kore Gazisi Celil İRİŞ'e; bugünlere gelmem için eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak beni her zaman destekleyen ve yanımda olan anne ve babama; ablam, kardeşim ve enişteme gönülden teşekkür ediyorum.

Dilara İRİŞ

Muğla

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KULLANILAN KISALTMALAR ve İŞARETLER	XIV
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XV
GİRİŞ	1
Duvlat İsabekov	1
Hayatı, Sanatı ve Edebî Kişiliği	1
Kargın Romanı	6
Romanın Özeti	8
I. BÖLÜM	12
DİL İNCELEMESİ	12
A. SES BİLGİSİ	12
1. ÜNLÜLER	12
1.1. a sesi	12
1.2. ä sesi	12
1.3. e sesi	13
1.4. ı sesi	13
1.5. i sesi	13
1.6. o sesi	13
1.7. ö sesi	14
1.8. u sesi	14
1.9. ü sesi	15
2. ÜNSÜZLER	15
2.1. Dudak Ünsüzleri (Erin Davıssızları): <i>p, b, m, v</i>	15
2.1.1. b sesi	15

2.1.2.	p sesi	16
2.1.3.	m sesi	16
2.1.4.	v sesi.....	16
2.2.	Diş-Dudak Ünsüzleri (Tis pen Erin Davıssızdarı): v, f	17
2.2.1.	v sesi.....	17
2.2.3.	f sesi	17
2.3.	Diş Ünsüzleri (Tis Davıssızdarı): d, t, n, z, s	17
2.3.1.	d sesi	18
2.3.2.	t sesi	18
2.3.3.	n sesi	18
2.3.4.	z ünsüzü.....	18
2.3.5.	s sesi.....	19
2.4.	Diş- Damak Ünsüzleri (Til Uşı Davıssızdarı): ç, j, ş.....	19
2.4.1.	ç sesi.....	19
2.4.2.	j sesi	19
2.4.3.	ş sesi	20
2.5.	Ön Damak Ünsüzleri (Til Aldı Davıssızdarı): l, r, y, g, k	20
2.5.1.	l sesi	20
2.5.2.	r sesi.....	20
2.5.3.	y sesi.....	20
2.5.4.	g sesi.....	21
2.5.5.	k sesi	21
2.6.	Arka Damak Ünsüzleri (Til Artı Davıssızdarı): ğ, q, x, ŋ.....	21
2.6.1.	ğ sesi.....	21
2.6.2.	q sesi	22
2.6.3.	x sesi.....	22
2.6.4.	ŋ sesi	22

2.6.5. Rusça Alıntılarda Bulunan Diğer Ünsüzler: ts, şç	22
3. ÜNLÜ UYUMU	23
3.1. Ünlü Uyumları.....	23
3.1.1. Damak Uyumu (Kalınlık- İncelik Uyumu)	23
3.1.1.1. Kalın Ünlülerde	23
3.1.1.2. İnce Ünlülerde	24
3.1.1.3. Alıntı Kelimelerde Damak Uyumu	25
3.1.1.3.2. İnce Ünlülerde	25
3.1.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu).....	25
3.1.2.1. Düz Ünlüler.....	25
3.1.2.2. Yuvarlak Ünlüler	26
3.1.2.3. Alınma Kelimelerde Dudak Uyumu	27
3.2. Ünsüz Uyumu	27
4. SES OLAYLARI.....	28
4.1. Ünlü Düşmesi.....	28
4.2. Ünlü Türemesi.....	29
4.3. Ünlü Birleşmesi	30
4.4. Ünlü Değişimleri.....	30
4.4.1. Ünlü Kalınlaşması (Art Damaksıllaşma)	30
4.4.2. Ünlü İncelmesi (Ön Damaksıllaşma).....	31
4.4.3. Ünlü Düzleşmesi	31
4.4.4. Ünlü Yuvarlaklaşması	32
4.4.5. Ünlü Genişlemesi.....	33
4.4.6. Ünlü Daralması	34
4.5. İlerleyici Benzeşme.....	34
4.5.1. l Ünsüzündeki Benzeşmeler.....	35
4.5.2. m Ünsüzündeki Benzeşmeler	35

4.5.3.	n Ünsüzündeki Benzeşmeler	36
4.6.	ÜNSÜZ DEĞİŞİMLERİ.....	36
4.6.1.	Tonlulaşma (Ötümlüleşme, Sedahlılaşma).....	36
4.6.1.1.	Damak Ünsüzlerinde Tonlulaşma	36
4.6.1.2.	Dudak Ünsüzlerinde Tonlulaşma	37
4.6.1.3.	Diş Ünsüzlerinde Tonlulaşma	37
4.6.2.	Tonsuzlaşma	37
4.6.3.	Süreklileşme.....	38
4.6.4.	Süreksizleşme	39
4.6.5.	Aykırılışma	39
4.6.6.	Benzeşme.....	39
4.6.7.	Sızıcılaşma	40
4.6.8.	Akıcılaşma	41
4.6.9.	Ünsüz Tekleşmesi	42
4.6.10.	Ünsüz Düşmesi	43
4.6.11.	Ünsüz Türemesi.....	43
4.6.12.	Yer Değiştirme (Metatez)	44
4.6.13.	Hece Düşmesi.....	44
4.6.14.	Büzüşme	44
4.6.15.	İkizleşme	44
B.	ŞEKİL BİLGİSİ	45
1.	YAPIM EKLERİ	45
1.1.	İsimden İsim Yapma Ekleri	45
1.1.1.	+ak, +ek.....	45
1.1.2.	+(a)w, +(e)w	45
1.1.3.	+(a)y.....	45
1.1.4.	+day, +dey, +tay, +tey	45

1.1.5.	+dıki, +diki. +niki.....	45
1.1.6.	+gana, +kene.....	45
1.1.7.	+ge	46
1.1.8.	+ğı, +gi, +qı, +ki.....	46
1.1.9.	+lap, +lep, +dap, +dep, +tap, +tep	46
1.1.10.	+in	46
1.1.11.	+lak	46
1.1.12.	+las, +les, +das, +des, +tas, +tes	46
1.1.13.	+law, +lew, +daw, +dew, +taw, +tew	47
1.1.14.	+lay, +ley, +layşa, +leyşe, +layınşa, +leyinşe.....	47
1.1.15.	+lık, +lik, +dık, +dik, +tık, +tik.....	47
1.1.16.	+lı, +li, +dı, +di, +tı, +ti.....	47
1.1.17.	+nşı, +nşi	48
1.1.18.	+raq, +rek, +(ı)raq, +(i)rek	48
1.1.19.	+sız, +siz	48
1.1.20.	+şa, +şe	48
1.1.21.	+şı, +şi.....	49
1.1.22.	+şılıq, +şilik.....	49
1.1.23.	+şıq, +şik	49
1.1.24.	Alıntı Eklerle İsim Yapma	49
1.1.24.1.	+bî, +bey.....	49
1.1.24.2.	+xana	49
1.1.24.3.	+mal.....	50
1.2.	İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	50
1.2.1.	+la, +le, +da, +de, +ta, +te	50
1.2.2.	+a-, +e-.....	50
1.2.3.	+al-, +el-, +l-.....	50

1.2.4. +ar-, +er-, +r-.....	50
1.2.5. +ay-, +ey-, +y-.....	51
1.2.6. +ğa-, +ge-, +qa-, +ke-.....	51
1.2.7. +ğar-, +ger-, +qar-, +ker-.....	51
1.2.8. +ı-, +i-.....	51
1.2.9. +(ñ)ıra-, +(ñ)ire-.....	51
1.2.10. +k-, +ıq-, +ik-.....	51
1.2.11. +(ı)lda-, +(i)lde-.....	51
1.2.12. +la-n-, +le-n-; +da-n-, +de-n-; +ta-n-, +te-n-.....	52
1.2.13. +la-s-, +le-s-, +da-s-, +de-s-, +ta-s-, +te-s-.....	52
1.2.14. +sın-, +sin-.....	52
1.2.15. +sa-, +se-.....	52
1.2.16. +sıra-, +sire-.....	53
1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	53
1.3.1. -(ı)m+, -(i)m+, -m.....	53
1.3.2. -(ı)s+, -(i)+, -s.....	53
1.3.3. -ğı+, -gi+, -qı+, -ki+.....	54
1.3.4. -aq+, -ek+.....	54
1.3.5. -ası+, -esi+.....	54
1.3.6. -(a)tın+, -(e)tin+.....	54
1.3.7. -ğak+, -gek+, -qaq+, -kek+.....	54
1.3.8. -ğan+, -gen+, -qan+, -ken+.....	54
1.3.9. -ğın+, -gin+, qın+, -kin+.....	55
1.3.10. -ğır+, -gir+, -qır+, -kir+.....	55
1.3.11. -(ı)q+, -(i)k+.....	55
1.3.12. -maq+, -mek, -baq+, bek+, -paq+, -pek+.....	55
1.3.13. -peli+.....	56

1.3.14. –mas+, -mes+ ,pas+, -pes+	56
1.3.15. –mıs+, -mis+, -bıs+, -bis+, -mış+, -miş+.....	56
1.3.16. –(ı)n+, -(i)+, -n+	56
1.3.17. –şak+, -şek+	56
1.3.18. –w+, -uw+, -üw+	57
1.3.19. –ma+, -me+,ba+, -be+, -pa+, -pe+.....	57
1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	57
1.4.1. –ma-, -me-, -ba-, -be-, -pa-, -pe-	57
1.4.2. –dır-, -dir-, -tır-, -tir-.....	58
1.4.3. –gız-, -giz-, -qız-, -kız-	58
1.4.4. –(ı)l-, -(i)l-, -l-	58
1.4.5. –(ı)msıra-, -(i)msire-.....	58
1.4.6. –(ı)n-, -(i)n-, -n-.....	59
1.4.7. –(ı)r-, -(i)r-, -r-.....	59
1.4.8. –(ı)s-, -(i)s-.....	59
1.4.9. –set-.....	59
1.4.10. –t-.....	59
2. İSİM	59
2.1. ÇOKLUK EKİ	60
2.1.1. Ünlüyle ve r, v, w, y, ünsüzleriyle biten isimlerden sonra; +lar, +ler.....	60
2.1.2. Tonlu ünsüzlerle (l, m, n, ř, j, l, z) biten isimlerden sonra; +dar, +der	60
2.1.3. Tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra; +tar, +ter.....	60
2.2. İYELİK EKLERİ.....	60
2.2.1. Teklik şahıs İyelik Ekleri.....	61
2.2.1.1. I. Teklik İyelik Eki	61
2.2.1.2. II. Teklik İyelik Eki.....	61
2.2.1.3. III. Teklik İyelik Eki	61

2.3.3.	Çokluk İyelik Ekleri.....	61
2.3.3.1.	I. Çokluk İyelik Eki.....	61
2.3.3.2.	II. Çokluk İyelik Eki.....	61
2.3.3.3.	III. Çokluk İyelik Eki.....	62
2.3.	Aitlik Eki.....	62
2.4.	Hâl Ekleri.....	62
2.4.1.	Yalın Hâl.....	62
2.4.2.	İlgi Hâli	62
2.4.3.	Belirtme Hali	63
2.4.4.	Yönelme Hali	63
2.4.5.	Bulunma Hali	63
2.4.6.	Ayrılma Hali	64
2.4.7.	Vasıta Hali	64
2.4.8.	Eşitlik Hali	64
2.5.	İSİMLERDE SORU.....	65
3.	SIFAT.....	65
3.1.	Niteleme Sıfatları.....	65
3.2.	Belirtme Sıfatları.....	65
3.2.1.	İşaret Sıfatları.....	65
3.2.2.	Sayı Sıfatları	66
3.2.2.1.	Asıl Sayı Sıfatları.....	66
3.2.2.2.	Sıra Sayı Sıfatları	66
3.2.2.3.	Üleştirme Sayı Sıfatları.....	66
3.2.2.4.	Topluluk Sayı Sıfatları.....	66
3.2.3.	Belirsizlik Sıfatları	67
3.2.4.	Soru Sıfatları	67
4.	ZAMİR.....	68

4.1.	Şahıs Zamirleri.....	68
4.2.	İşaret Zamirleri.....	69
4.3.	Belirsizlik Zamirleri.....	70
4.4.	Soru Zamirleri.....	70
4.5.	Dönüştürme Zamiri.....	71
5.	ZARFLAR	71
5.1.	Zaman Zarfları.....	71
5.2.	Yer ve Yön Zarfları.....	72
5.3.	Tarz Zarfları.....	73
5.4.	Miktar Zarfları.....	73
5.5.	Soru Zarfları.....	73
6.	FİİL	74
6.1.	ŞAHIS EKLERİ.....	74
6.1.1.	Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	74
6.1.2.	İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	75
6.1.3.	Emir Kökenli Şahıs Ekleri	75
6.2.	FİİL ÇEKİM EKLERİ.....	76
6.2.1.	BASİT ÇEKİMLER	76
6.2.1.1.	ZAMANLAR.....	76
6.2.1.1.1.	Görülen Geçmiş Zaman.....	76
6.2.1.1.2.	Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	77
6.2.1.1.3.	Şimdiki Zaman	77
6.2.1.1.4.	Gelecek Zaman.....	78
6.2.1.1.4.1.	I. Tip Gelecek Zaman	78
6.2.1.1.4.2.	II. Tip Gelecek Zaman.....	78
6.2.1.1.4.3.	III. Tip Gelecek Zaman	79
6.2.1.1.5.	Geniş Zaman.....	79

6.2.1.2.	KİPLER	79
6.2.1.2.1.	Tasarlama Kipleri	79
6.2.1.2.1.1.	Gereklilik Kipi	80
6.2.1.2.1.2.	Şart Kipi	80
6.2.1.2.1.3.	Emir Kipi	80
6.2.1.2.1.4.	İstek Kipi	81
6.2.2.	BİRLEŞİK ÇEKİMLER	82
6.2.2.1.	HİKÂYE	82
6.2.2.1.1.	Geçmiş Zamanın Hikâyesi	82
6.2.2.1.2.	Şimdiki Zamanın Hikâyesi	83
6.2.2.1.3.	Gelecek Zamanın Hikâye	84
6.2.2.1.4.	Geniş Zamanın Hikâye	84
6.2.2.1.5.	Tasarlama Kiplerinde Hikâye	84
6.2.2.1.5.1.	Şart Kipinin Hikâyesi	84
6.2.2.1.5.2.	İstek Kipinin Hikâyesi	84
6.2.2.1.5.3.	Gereklilik Kipinin Hikâyesi	84
6.2.2.2.	RİVAYET	85
6.2.2.2.1.	Geçmiş Zamanın Rivayeti	85
6.2.2.2.2.	Şimdiki Zamanın Rivayeti	85
6.2.2.2.3.	Gelecek Zamanın Rivayeti	86
6.2.2.2.4.	Geniş Zamanın Rivayeti	86
6.2.2.2.5.	Tasarlama Kiplerinde Rivayet	86
6.2.2.2.5.1.	Şart Kipinin Rivayeti	86
6.2.2.3.	ŞART	86
6.3.	İSİM-FİİLLER	87
6.4.	SIFAT-FİİLLER	87
6.4.1.	-ar, -er, -r	87

6.4.2.	–atın, -etin, -ytın, -ytin	88
6.4.3.	–ğan, -gen, -qan, -ken.....	88
6.5.	ZARF-FİİLLER.....	88
6.5.1.	–ıp, -ip, -p	89
6.5.2.	–a, -e, -y	89
6.5.3.	–ğanda, -gende, -qanda, -kende	90
6.5.4.	–may, -mey, -bay, -bey, -pay, -pey	91
6.5.5.	–ğanşa, -genşe, -qanşa, -kenşe	91
6.5.6.	–mastan, -mesten, -bastan, -besten, -pastan, -pesten	91
6.6.	FİİLLERDE SORU	92
6.7.	FİİLLERDE OLUMSUZLUK.....	92
7.	EDATLAR.....	93
7.1.	Çekim Edatları.....	93
7.1.1.	Yalın Halle Bağlanan Edatlar	93
7.1.2.	Yönelme Haliyle Bağlanan Edatlar	94
7.1.3.	Ayrılma Haliyle Bağlanan Edatlar	95
7.1.4.	Vasıta Haliyle Bağlanan Edatlar	95
8.	BAĞLAÇ	95
8.1.	Sıralama Bağlaçları.....	96
8.2.	Denkleştirme Bağlaçları	96
8.3.	Karşılaştırma Bağlaçları	97
8.4.	Cümle Başı Bağlaçları	97
II.	BÖLÜM	99
	Transkripsiyonlu Metin.....	99
	QARĞIN	99
	Türkiye Türkçesine Aktarılmış Metin	304
	KARGIN	304

SONUÇ	486
KAYNAKÇA.....	488
SÖZLÜKLER.....	491
İNTERNET KAYNAKLARI.....	491
ÖZGEÇMİŞ.....	492

KULLANILAN KISALTMALAR ve İŞARETLER

Ar. : Arapça

ET. : Eski Türkçe

Far. :Farsça

Kzk. T. : Kazak Türkçesi

OT. : Orta Türkçe

s. : Sayfa

ss. : Sayfa sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

- : Fiile bağlama işareti.

+

: İsme bağlama işareti

() : Parantez içindeki sesin ihtiyarî olduğunu vurgular.

> : Bu şekilden gelir.

< : Bu şekle gider.

× : Yazarın dipnotunu ifade eder.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Kazak Alfabesi	Latin Alfabesi	Kazak Alfabesi	Latin Alfabesi
А а	A a	Т т	T t
Ә ә	Ä ä	У у	W w
Б б	B b	Ү ү	Ü ü, üw
Д д	D d	Ұ ұ	U u, uw
В в	V v	Ф ф	F f
Г г	G g	Х х	H h, ħ
Ғ ғ	Ğ ğ	Һ һ	H h
Е е	E e	Ц ц	Ts
Ж ж	J j	Ч ч	Ç ç
З з	Z z	Ш ш	Ş ş
И и	Iy, iy	Щ щ	Ş ş
Й й	Y y	Ъ ъ	()
К к	K k	Ы ы	I i
Қ қ	Q q	І і	İ i
Л л	L l	Ь ь	()
М м	M m	Э э	E e (É é)
Н н	N n	Ю ю	Yu
Ң ң	Ñ ñ	Я я	Ya
О о	O o		
Ө ө	Ö ö		
П п	P p		
Р р	R r		
С с	S s		

GİRİŞ

Duvlat İsabekov

Duvlat İsabekov, yazdığı eserleriyle Kazak edebiyatında bir klasik haline gelen, Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Ödülü'nün sahibi olan nesir ve oyun yazarıdır. Kazakistan için değerli olan yazar aynı zamanda Bağımsız Kazak Pen-Kulübü ve "Platin Tarlan" ödülleri, Kazakistan İşçisi, "Dostyk", "Kurmet", ödülleri de sahibidir ve Leo Tolstoy Madalyası'nı (Rusya) kazanmıştır. İsabekov; şu an Cumhuriyetçi Kültür Uzmanlık "*Mädeni-Saraptamalıq*" dergisi olan "Kültür"ün genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır.

Hayatı, Sanatı ve Edebî Kişiliği

Duvlat İsabekov, 20 Aralık 1942'de Güney Kazakistan bölgesine bağlı Çimkent'in Sayram köyünde doğmuştur. O, hayata gelişiyle ilgili bir dergide çocukluğuyla ilgili; zenci küçük bir savaşıyken büyüklerin kendisinin öldüğünü düşünerek gömmeye giderken cenazeyi taşıyanların onun gözlerini açtığını fark edince korkarak sırt düştüklerini söyleyerek hayata yeniden nasıl tutunduğunu ve hayatın kendisini ölümden nasıl kurtardığını anlatmıştır. İsabekov'un ataları genellikle Siriderya'nın diğer tarafında yaşamışlardır. İkinci Dünya Savaşı¹ yıllarında dünyaya gelen yazar henüz küçük yaşlardayken babası Aldabergen savaşta ölmüştür, daha sonra annesi Kumuskul da hastalanarak ölmüştür.

Öksüz ve yetim olarak büyüyen İsabekov kardeşleri tarafından büyütülmüş okul çağına gelmiştir. Okul zamanlarında dünya edebiyatının klasiklerinden Kazakça yayımlanan eserlerini ilgiyle okumuştur. Daha öğrencilik yıllarında "Kazakistan'ın Öncüsü" gazetesini okuyarak etkilenmiş, ilk öykülerini yazmaya başlamıştır. Abay, Avezov, Duvlatov gibi Kazak yazarlardan etkilenen D. İsabekov; Puşkin, Tolstoy, Shakespeare, Gorki, Alexander Goncharev gibi yabancı yazarların da etkisi altında kalmıştır. Hatta Goncharev'i oldukça sevmiş ve onu taklit ederek kaleme aldığı eserleri olmuştur. Kendisi "Leninistik Gençlik" ve "Kazakistan Öncüsü" gazetelerine şiirler gönderse de editörler yazdıklarını uygun bulmadığı için geri çevirmişlerdir. Yılmadan

¹ Sovyetler Rusya ve SSCB ülkelerinde İkinci Dünya Savaşı, "Büyük Vatan Savaşı" adıyla bilinmektedir Tekeli, S. (Tekeli, 2022: 377).

yazmaya devam eden İsabekov'un bu ilgisi karşısında öğretmenleri onun destekçisi olmuşlardır.

Okul yıllarında kurguyu seven İsabekov, lise eğitiminden sonra Taşkent'te bir enstitüye kaydolmuş fakat başarısız olunca 1966 yılında mezun olduğu Al-Farabi Kazak Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesine girmiştir. Buradan mezun olduktan sonraki dönemde yazarlık ve yayın kurullarında çalışmaya başlamıştır.

Kazakistan Cumhuriyeti Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Devlet Komitesi'nde Kazak radyosunun edebî ve dramatik yayının kıdemli editörlüğünü yapan yazar, daha sonra 1968-1970 yıllarında Kazak Sovyet ansiklopedisinin ana baskısında da bilimsel bir editör olarak yer almıştır. Buradaki çalışmalarından sonra "Jıldız" dergisi bölüm başkanlığı, "Jalın" yayınevinin yazı işleri müdürlüğü, Kazakistan Kültür Bakanlığı'nın repertuar ve yayın kurulu baş editörlüğü, Kazak televizyonunun başyönetmenliği, "Jazuwşı" yayınevinin yöneticiliğini yapan yazar, bugün Cumhuriyetçi Kültür Uzmanlık "Mädeni-Saraptamalıq" dergisi olan "Kültür"ün genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır.

60'lı yılların sonlarına doğru tam bir nesir ve oyun yazarı haline gelen İsabekov, eserlerini saf bir dille, büyüleyici bir üslupla, kişiliğini yansıtabilen bir kalemle yazarak 70-80'lerde asıl ününü kazanmıştır. Cumhuriyet dergilerinde yayınlanan öykü ve öykü koleksiyonlarının yazarı olan D. İsabekov'un ilk hikâyesi "Jolda" 1963 yılında yayınlanarak Kazak yazarların "Zamandastar" adlı hikâye koleksiyonuna eklenmiştir. Sonrasında "Juyyunkulat" adlı hikâyesi 1964 yılında genç yazarların "Tangy Juk" adlı genel koleksiyonunda yayımlanmıştır. 1970 yılında Rusça olarak yazmış olduğu bir eseri Kazak yazarlarında bulunduğu "Veda Etmek İstemiyorum (Proşatsiya Ne Haçu)" adlı toplu bir öykü koleksiyonu yayınlanmıştır. Yazarın asıl isminin duyulmasını sağlayan eserleri kaleme aldığı "İstasyon / Beket - 1966", "Acı Bal / Aşı Bal - 1969", "Huzursuz Günler / Mazasız Kündir 1970", "Babanın Evi / Äkeler Üyi - 1973" ve "Hayat / Tirşilik - 1975" kısa hikâyeleri ve romanları olmuştur. Bunların yanında "Karışıklık, Elmas/ Gavhar Tas, Dermene, Peri ve Melek / Peri men Perişte, Savaş Görmedik / Soğıstı Körgeñ Joqpız, Okpek Zolayşa / Ökpek Jolayşı, Ay-Petri'nin Gerçeği/ Ay-Petri Aqiqatı, Küçücük Köy / Kışkentay Avıl" hikâyeleri ve "Kargın" romanı kitap olarak yayınlanmıştır.

Onun eserleri arasında bulunan ünlü Äpke “Abla” şiirinde çocukluğundan itibaren hayatı mücadeleyle geçen yazar, kendi hayatı hakkındaki her şeyi kaleme almıştır. Annesini iki yaşındayken kaybeden yazar şiirini kardeşlerinden ilham alarak yazmış ve bununla ilgili olarak “*Ablalarım olmasaydı biz nasıl yaşardık, bize kim bakardı, iki kız kardeşim bana annem gibi baktılar, erkek kardeşim de babam gibi bakarak beni büyüttüler.*” böyle minnet dolu bir anlatımda bulunmuştur (Manabayev & Qoşqarbayev, 2022: 460).

Kazak yazarlar arasında öne çıkan ve Kazak Edebiyatına yeni bir soluk, bakış, hümanist bir ruh kazandıran İsabekov, farklı konulara değinmeyi sevse de önceliği her zaman insanlığın sorunları olmuştur. Ona göre insanlık savaş tehdidi altında olmasına rağmen halkın kendisini yetiştirip koruması gerektiğini, üçüncü bir dünya savaşının yaşanmasını önlemek için çok çalışmalılardır ve ihtiyaç duydukları asıl silahlarının eğitim olduğunu vurgulamıştır. İsabekov, eserlerindeki karakterleri seçerken oldukça gözlemleyici bir tavır sergilemiş, insanlar tarafından fark edilmeyen, görmezden gelinen kahramanları seçerek ustalıkla kaleme almış ve okuyucuya sanki karakterler hayatlarındaymış gibi bir izlenim vermiştir.

Kazakların halk yazarı olan Abdijamil Nurpesiyov onun hakkında şöyle der: “Dürüst olmak gerekirse bu yazarı çok seviyorum. Onunla ilgili olarak hep şöyle düşünüyorum. Son yıllarda yurt içinde 50’den fazla tiyatrodaki sahnelenen ciltler dolusu kitabı, yazmış olduğu makaleler ve bizzat kendisinin oynadığı oyunlar olmasaydı kendisiyle sokakta karşılaştığınızda düğmeleri açık gömleğine, paçalarını çözerek kırlarda dolaşmasına baktığınızda onun bir yazar olduğunu düşünmezsiniz. Fakat kendisi yeteneğin adıdır. Böyle gezerken sadece biz Kazaklar değil, bizim dışımızdaki ülkelerde Bulgaristan, Petersburg, Orenburg gibi kibirli tiyatro sahnelerine Kazakların gururu olarak çıktı. Sonrasında bizi tanıdılar ve bugün biz onlar kadar hazır olmasak da bizim ülkemize geliyorlar. Onun eserleri sayesinde sanatta ilk kez ‘İsabekov Dünyası’ diye yeni bir kavram ortaya çıktı².”

² <https://osken-onir.kz/kogam/17466-aryn-anday-roman.html> (Gazete Haberi)

Rusçayı oldukça iyi bilmesine rağmen kendi ana dilini konuşup eserlerini de Kazak dili ile kaleme alan yazar, bulunduğu coğrafyanın sınırlarına çıkarak Kazak edebiyatının yurtdışındaki temsilcisi haline gelmiştir. Eserleri Rusçaya çevrilerek ayrıca yayınlanmıştır. Sadece Moskova ve eski Sovyet devletlerinde defalarca yayınlanmakla kalmayıp Almanya, İsrail, Petersburg, Prag, Fransa gibi ülkelerde Almanca, Bulgarca, Macarca, Çekçe, Lehçe gibi birçok dile çevrilerek büyük bir ilgi görmüştür. Onun “Erjektkenşe” adlı hikâyesi de diğer dillere çevrilen ve “Ulusal Çeviri Bürosu” kamu fonunun desteğiyle yayınlanmıştır. Farklı dillere çevrilen eserleri içerisinde yer almış ve onun televizyon dizisi olarak uyarlanan bazı eserleri vardır: “Dermene, Elmas, Hayat” kitapları ve “Abla” şiiri gibi.

Dramayı yalnız nesirle aktarmayıp sahneye de taşıyan D. İsabekov, tiyatroların kalıcı repertuarında da yerini almıştır. 1975 yılında “Kazak Film” stüdyosunda “Yıldızını Koru / *Juldızınızdı Saқтаңыз*” filmini çeken yazarın Cumhuriyet tiyatrolarında “Rektörün Kabul Günleri / *Rektordı Qabılday Künderi*” ve “Abla / *Äpke*” oyunları da ilgiyle izlenmiştir. Yazar, Cumhuriyetçi yarışmasında en dramatik oyun olarak seçilen “Abla” isimli oyunuyla birincilik ödülünü almıştır. Bu oyunun yanında Zümrüt / *İzumrud*, Pelin Otu / *Jusandı Şöp*, Hayat / *Ömir* gibi oyunları da ödüller kazanmıştır.

Kazak sahnelerinde önemli yeri olan, 26 oyun yazan İsabekov’un oyunları uzun yıllar tiyatrolarda sahnelenmiştir. “Mirasçılar / *Muragerler*, Mutluluk Kuşu, Artık Geri Döndük, Oyuncu / *Aktrisa*, Abla, Eski Evde İki Buluşma / *Eski Üydegi Eki Kezdesüw*” gibi oyunları doğumunun 70. yılında 2012’de “İsabekov’un Dünyası” adıyla düzenlenen uluslararası tiyatro festivaline katılmıştır. Onun bu oyunları, Petersburg, Bulgaristan, Başkurdistan, Özbekistan, Türkiye, Omsk gibi birçok ülkede de sahnelenmiştir. 2014 yılında öykülerinden oluşan bir kitabı Londra’da yayınlanmıştır. Yine 2014 yılında Londra’da “Kazak Edebiyatı Haftası” çerçevesinde onun çalışmalarıyla ilgili kültürel etkinlik düzenlenmiştir. 2015 yılında “Londra’da birçok İngiliz tiyatro oyununun sahnelendiği başka bir “Kazak Kültür Günleri” kapsamında düzenlenen bir festivalde, M. Avezov’un anlatan Akademik Drama Tiyatrosu olarak “Düşmanın Yüreği / *Jawjürek*”, İngilizce olarak “Savaş Bilmiyorduk” hikâyesinin oyunu sahnelenmiştir. Kazak millî marşlarının ve kıyafetleriyle sahneye çıkan Kazak halkının bulunduğu bu festival dönüşünde verdiği

bir röportajda kendisine yönelilen “Orada bir konuşma yaptınız mı?” sorusuna karşılık olarak “Türklerden sadece Cengiz Aytmatov ve Orhan Pamuk orada konuşma yaptı. Aytmatov ve Pamuk’tan sonra konuşan üçüncü kişiyim.”³ Yani Duvlat İsabekov, eserleriyle önemli bir yer tutan ve yurtdışında kendisine söz hakkı verilmiş sayılı Türklerden biridir.

Doğumunun 75. yılında 2015’de “Kazak Sanatı Festivali”nde bir tiyatro festivali düzenlenmiştir. İngilizce olarak bu festivalde sahnelenmiş ve İsabekov’un İngilizce oyun koleksiyonuna “Kuğuların Şarkısı” adıyla eklenmiştir.

Yarım asırdan uzun bir sürede ortaya koyduğu eserleriyle okuyucularının ve izleyicilerinin üzerinde büyük etkiler bırakan Duvlat İsabekov, eserlerindeki çizgisini kaybetmeden tüm dünyada ve Kazaklar tarafından gururla tanınmıştır.

³ Qurmanğaliev, M. (20 Ekim 2020,) “Qargın” Nasıl bir roman?, Ösken-Önir.kz bilgi ajansı.

Kargın Romanı

1980 yılında yayınlanan Kargın romanında yazar, Kazak kültüründeki sorumsuzluk ve tatsızlık olan adlandırılan gençlerin duygu ve inanç çatışmasına, gerçek aşka, hissedilen duygulara ve yaratıcı zekâyâ cevap vermek için konuyu kapsamlı bir biçimde işlemiştir. İsabekov, çıplak gözle görünmeyen değerlerin çelişkisini, mahkûmiyetini yaş imgesiyle ifade etmiştir. Romanda manevi zenginliğe ve yaratıcı zekâyâ, insanı insan yapan özelliklerin büyüklüğüne ve özgür düşüncelerin çatışmasına dayandırılan çelişkili olaylara yer verilmiştir. Yazarın, Jasın ve genç bir kız öğrencinin arasında geçen anlamlandırılmayan gizemli ilişkinin anlatıldığı roman 2018 yılında Fransızca'ya çevrilmiştir.

Romandaki asıl konu Kazakistan'ın Almatı şehrinde geçmektedir. Romanın ana karakterleri Jasın ve Bağıla ilk kez trende karşılaşmalarına rağmen ikisinin de anlamlandıramadığı bir şekilde duyguları açığa çıkar. Jasın evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen gonca bir gül gibi olan genç kıza nasıl âşık olduğunu anlayamamış, Bağıla'nın kafası ünlü yazarın kendisine mi yoksa onun yeteneğine mi vurulduğunu bilmediği için epey karışmıştır. Romandaki Jasın, parlak zekâlı, hayatın gerçekleriyle cesurca yüzleşen oldukça yetenekli bir yazar; Bağıla, üniversiteyi yeni kazanmış genç bir kızdır.

Hikâye, Bağıla ve babası Karatay'ın Almatı'ya olan yolculukları ile başlamıştı. Yolculuk sırasında Jasın birden bire Bağıla'nın bulunduğu kompartımana oturmuştu. Fakat ilçe başkanı olan Karatay bu adamdan hoşlanmayarak kompartımanı bir an önce terk etmesini istemişti. Dik kafalı ve keskin dilli olan Jasın, kıdemli başkan Karatay'ın altında çalışanlara bakarak kalkacağını ama bunu kız üzüldüğü için kabul ettiğini dile getirmişti. İlk başta bu davranışından hoşlanmayan Bağıla, yazarın kartal bakışlarını, keskin sözlerini, cesaretini ve kararlılığını aklından çıkaramamıştı. O, odadan çıkarken, kendi düşüncelerinin, hayata bakış açısının, dünya edebiyatı klasiklerine yönelik eleştirileri gibi birçok konunun bulunduğu bir kâğıt düşürmüştü. Düşürdüğü kâğıdı okuyan Bağıla'nın, Jasın'a olan ilgisi daha da artmış ve etkilenmeye başlamıştı. Fakat trendeki o karşılaşmadan sonra adamla bir daha karşılaşmamışlardı.

Aradan bir süre geçtikten sonra Jasın ve Bağıla bir gün tesadüfen bir takside karşılaşmışlardı. Bu ikinci karşılaşmadan sonra sık sık buluşmaya, fikir alışverişi

yapmış, sırlarını paylaşmaya başlamışlardı. Zaman geçtikçe Bağıla, Jasın'ın iç dünyasıyla bir savaş halinde olduğunu ve ünlü bir yazar olmasına rağmen çevresinde düşüncelerini paylaşacak hiç arkadaşı olmadığını, yalnız olduğu için acı çektiğini fark etmişti. Bunu kendisinin genç bir kız olduğunu hesaba katmadan zaman zaman kendisine dokunmasının, yüksek sesle konuşmasının yalnızlıktan olduğunu anlamıştı. Sonunda Jasın'ı sevmenin mutluluk değil acı getireceğini hissetmişti. Fakat içindeki “acı da bir mutluluktur” düşüncesi onu acizlikten çok sağduyululuğa yöneltmişti. Bağıla daha sonra onun evli ve iki çocuğunun olduğunu öğrenmişti. Ancak ne kadar engel olmaya çalışsa da kader genç kızını, Jasın'a yakınlaştırmıştı. Genç kız onunla bir daha görüşmemeye çalışsa da telefonda yazarın sesini duyunca uçarak gidecekmiş gibiydi. Bir taraftan Jasın, duygularını Bağıla'ya anlatmadığı için kendisine âşık mı yoksa onun güzelliğine ve karakterine mi hayrandı bilmiyordu. İkisinin güzel sözlerle ve mecazlarla dolu sohbeti devam etti. Bağıla yaşadığı duygusal çöküntüden sonra hastalanmaya başlayınca yengesi bunu fark edince onu alıp Yalta'ya gitmişti. Fakat âşık olan yüreğinin acısı arttıkça hastalığı da kötüleşmişti. O sırada Jasın, Almatı'dan kuş misali uçarak geldiğinde Bağıla'ya fikrini söylemeden sadece gülümseyip hayatında ikinci kez onu dudaklarından öperek yoluna devam etmişti. Şu an Bağıla, hem mutlu hem de aciz ve çaresiz hissediyordu. Jasın ise yüksekten uçtuğu için aşağılarda keder ve neşe dolu yeşil bir orman gibi olan hayatın ne olacağı, yere nasıl ineceği onun pek de umurunda değildi.

Romanın Özeti

18 yaşlarında gencecik bir kız olan Bağıla'nın üniversite hayatındaki yolculuğu Sovyet İlçe Birinci Sekreteri olan babası ile Kazakistan treninin vagonunda başladı. Onlara ayrılmış olan vagona kendinden emin orta yaşlarda gazete okuyan bir bey vardı. Babasının yardımcısı olan Turğat ve vagon görevlisi Bağıla'yı rahatsız eden bu durum karşısında başka bir vagona geçmesini, bu vagonun Bağıla ve babası Karatay İsayeviç için ayrıldığını belirttiler. Adam öfkeli bakışlarıyla vagonu indi. Yol boyunca babası vagona istiharetteyken Bağıla ve Turğat Kazakistan bozkırının düşünce edebiyat kültürünü ele alan şairler ve şiirler üzerinde sohbet ederken Bağıla, Turğat'ın aşk dolu sözlerinin önüne geçmek için vagona babasının yanına geri döndü.

Masanın üzerinde duran gazeteyi eline aldığı anda arasında sıkışan kâğıdı gördü. Kâğıt vagonu inen adama aitti. Bağıla biraz çekinerek kâğıtta yazılanları okumaya başladı ve o yaştaki bir genç kız için yazanlar tuhaf ve yabancıydı. Düz yazı çalışmalarını yapan yazarları eleştiren, aklın ve cehaletin çatışmasını yaşayan Kazak edebiyatını ele alan bir yazıydı. Bağıla bu yazıyı kitabının arasına koyarken aklından çıkaramadığı adamı düşünmeye başladı.

Yolculuk Almatı tren garında son buldu. Garda onları kalabalık bir grup karşıladı. Onları karşılayan araç Karatay'ın kardeşi Sergel, Bağıla ve babasını eşini Mälike'nin evine getirdi. Bağıla okul hayatını bu evde geçirecekti. Sergel ilk eşini kalp krizinden kaybetmişti, sebebi ise Sergel'in bitmeyen kıskançlıklarıydı. Mälike de ilk evliliğini davulcu biriyle yapmış onun hayatına ayak uyduramadığı için boşanmışlardı. Yıllar sonra Sergel ve Mälike tanışıp evlenmiş ve iki çocukları olmuştu. Yanlarında bir de Mälike'nin engelli olan kız kardeşi Mansiya vardı.

Mälike ve Bağıla çok iyi anlaştılar. Diğer evliliğinde olduğu gibi Sergel bu evliliğinde kıskanç tavırlarını eşine karşı sürdürmeye devam ediyordu. Bağıla, Sergel'in ilk çocuklarının köye gitmesiyle onların odasına yerleşti. Okula başlayan Bağıla, yeni hayatına ve ev halkına alışmıştı taa ki televizyonda vagonu gördüğü adamı tanıyınca hayatı karmaşık bir hal aldı. O ünlü bir yazar olan Jasın Madiyev'in taa kendisiydi. Bağıla, şaşkınlığını fark eden Mälike'ye durumu anlattı. İkisi çok yakın dost olmuşlardı. Bağıla o kadar güzeldi ki Mälike ona "Sur" ismini koymuştu. Ona bakan bir daha bakıyor gözlerinde kaybolmak istiyordu. Hocası Serbota bile ona âşık

olmuştı. Sergel ve Mälîke ile birlikte gittikleri restorantta karşı masada oturan ünlü bir ressam ondan gözlerini alamamıştı.

Kar, yağmur ve fırtınalı bir günde okul dönüşü Bağıla'nın güç bela bulduğu takside bir yolcu olmasına rağmen binmek zorunda kaldı. Arabada yanında oturan kişinin sesi tanıdık geldi. Jasın Madiyev'e aitti ve onunla aynı arabadaydı. Jasın onu tanımış ve kötü bir tavırla vagonda unuttuğu yazısını istiyordu. Bağıla evde kitabının arasında olduğunu söyledi, Jasın ise yarın okula gelip alacağını belirtti. Ertesi gün ilk ders bitiminde okula gelen Jasın'ı herkes tanıyordu. Arkadaşları Bağıla'yı soru yağmuruna tutunca akrabası olduğunu dışarıda kendisini beklediğini söyleyerek yanlarından ayrılarak Jasın'ın yanına gitti ve birlikte okulun karşısındaki bir kafede oturdular.

Jasın kendine oldukça güvenen bir karakterdi. Herkesin hayran olduğu ve çıkardığı tüm kitaplarının büyük ilgi gördüğü biriydi. Bağıla tavırlarından hoşlanmasa da yüreğinde Jasın'a karşı anlam veremediği bir duygu vardı. Bağıla'nın güzelliğinden etkilenen Jasın bunu oldukça iyi bir şekilde gizlemişti. Tarih ve edebiyat hakkında sohbet ederlerken aynı noktada anlaşılamayıp tartışarak ayrılmışlar, evlerine gittiler.

Bağıla tüm olup biteni Mälîke'ye anlattı ve korkarak yüreğinin acıdığını söyledi. Jasın ve Bağıla tesadüf eseri sürekli karşılaşıyorlar ve birbirlerine itiraf edemedikleri bir duygunun içinde kalakalmışlardı. Mälîke, Bağıla'nın hislerine saygı gösterip Sergel'den bu durumu saklıyorlardı.

Bir gün Jasın, Mälîke ve Sergel'in evine geldi. Sergel evde değildi. Mälîke de Jasın'a hayran kalmış ve içinde çözemediği bir duygu oluşmuştu. Sergel'den sıkılmış; onun iş hayatına, doktorasına olan ilgisi, kıskanç tavırları onu boğmaya başlamıştı.

Eve gelen Bağıla'nın potresi bile Sergel'i rahatsız etmiş ilk başta Mälîke'ye geldiğini düşünüp evde olay çıkartmıştı. Aynı durum evde bulduğu sigara izmariti sonrasında da yaşanmış ve Jasın ile Bağıla'nın görüştüğünü öğrenince karısına karşı suçlu olduğunu fark etmişti. Sergel, Jasın ve Bağıla'nın görüşmesini uygun bulmayıp bu konuyu abisi Karatay'a anlatan bir mektup yazdı. Karatay, bu kişinin vagondaki kişi olduğunu anlamıştı. Bağıla, bir yaz dönem izninde babasına sorduğunda anlamasa da mektup ve kış döneminde iş için ziyaret ettiği bir çobanın Karatay'a önerdiği

yazarın olduğunu tanımış ve onun olduğunu anlamıştı. Bu durum onu rahatsız etmiş, kızına nasihat vermek için birkaç günlüğüne Almatı'ya gelmişti.

Bağıla, babasını dinlemek istese de içinde fısıldayan sese engel olamıyor, Jasın ile görüşmeye devam ediyordu. Lakin Jasın da evli ve iki çocuk babası bir adam olduğu için Bağıla'ya içindekileri bir otel odasında anlatınca oluru olmayan bir ilişkinin içine girmek ikisinin de aklına yatmıyordu. Çünkü Kazakistan örf ve adetleri, din kuralları buna izin vermiyordu. Bu durum Jasın için ne kadar saçma olsa da karısını ve çocuklarına bunu yapamazdı, Bağıla da böyle düşünüyordu. O, otel odasında gözlerinin buluştuğu noktada dudaklarının buluşmasıyla yetinip yollarını ayırmışlardı.

Hayata küsen Bağıla, yengesi Mälîke'ye sığınmıştı fakat o da Jasın ile görüşmelerinin son bulmasını istedi. Mälîke, bunun en doğru karar olduğunu söyledi. Bağıla'nın Jasın'ı unutması için Sergel'den rica edip birkaç günlüğüne Karadeniz'e tatile gittiler.

Jasın'dan gelen telefonla her şey daha da zorlamış kurallara karşı bir kez daha yenilmişlerdi. Mälîke, Jasın'ı arayıp Bağıla'nın kalbinin artık dayanamadığını hastanede tedavi gördüğünü ve onu sayıkladığını söyleyince Jasın, hemen yola çıkarak Bağıla'sına gitmişti. Bağıla yorgun ve halsiz görünse de güzelliği aynıydı. Jasın sevdiği kadını o halde görünce ellerini, yüzünü, gözlerini ve duduklarını öptü. Bağıla'nın kalbi hızla çarpmaya başladı. İkisi de sanki gözleriyle anlaşıyor ve bu akıl almaz duygu karşısında sanki birbirlerine çoktan ait olmuşlardı. Bağıla, babasının geleceğini söylemiş ve ondan gitmesini rica etmişti. Jasın buna saygı gösterip, Bağıla'nın alnına son bu sesini koyarak kapıya yöneldiğinde içeriye Karatay, Turgat ve doktor içeriye girdiler. Karatay kızına sarılıp "Suçluyum, affet" diyerek fısıldadı. Bir baba olarak kızına karşı mahcuptu ve yanında olamadığı için özür diledi. Bağıla'nın gözleri kapıya doğru çevrilerek Jasın'ı aradı ama onu göremeyince kalbi yeniden güçsüzleşti ve durumu kötüleşti.

Jasın otogara çoktan varmış ve bir babanın çocuğuna olan suçluluk hissini içinde hissederek kendi babalığını sorgulamaya başlamıştı. O sırada Mälîke beliriverdi karşısında. Bağıla'nın ondan sonra kötüleştiğini fakat daha sonra kendisini yeniden topladığını anlattı. Yüreği yangın yerinde dönse de bir damla suyla yangını hafiflemiş gibi olsa da Mälîke'nin sözlerine devam etmesiyle yüreği bozkıra

benzemişti. Bağıla Kazakistan’a Turğat ile dönecekti. Jasın bunu Turğat’ın hastane odasının kapısından girerken Bağıla’ya bakışlarından hissetmişti. Mälike ile vedalaşarak otobüse binen Jasın’ın gözlerinin önünde sadece iki çocuğu ve karısı vardı. İki çocuğuna ‘Ben suçluyum.’ diye anlatıp anlatamayacağını düşündü.

I. BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

A. SES BİLGİSİ

1. ÜNLÜLER

Ural- Altay dil ailesinin Altay dillerinden olan Türkçe ünlü bakımından zengin bir dildir. Ünlüler dil, dudak ve çene ile olan ilişkilerine göre sınıflandırılır. Boğumlanma yerine göre kalın ve ince; çene açıklığına göre geniş ve dar; dudak durumuna göre ise düz ve yuvarlak ünlüler olarak adlandırılmaktadır.

Türkçenin Kıpçak grubu lehçelerinden biri olan Kazak Türkçesinde sekizi asli olmak üzere “*a, ä, ı, i, o, ö, u, ü*” dokuz ünlü bulunmaktadır. *ä* sesi Kazak Türkçesine özgü bir ince ünlüdür.

1.1. a sesi

a sesi, ön damakta, geniş düz olarak ve açık telâffuz edilir. *a* sesi telâffuzunda dilin arka kısmı yükselir, dil ucu arkaya doğru çekilir (Öner, 2013: 2).

ayt- “söylemek” (1/5)

Qazaq “Kazak” (1/3676)

adam “adam” (1/22)

Alataw “Aladağ” (1/4293)

alıs “uzak, ırak” (1/149)

apar- “alıp varmak” (1/4428)

awıl “köy” (1/713)

aspan “gökyüzü” (1/4618)

aqşa “para” (1/1754)

awız “ağız” (1/5434)

1.2. ä sesi

ä sesi hem yapı bakımından hem de telâffuzu açısından *a*’ya benzemektedir. Ön damak ünlüleri arasında en arkada telâffuz edilen bir ünlüdür. Geniş düz olarak açık telâffuz edilir. *ä* sesinin telâffuzu sırasında dilin arka kısmı yükselir; dilin ucu arkaya doğru çekilir (Koç ve Doğan, 2013: 22).

däwlet “devlet, talih” (1/3)

närse “nesne, şey” (253)

äke “baba” (1/7)

äket- “alıp gitmek, götür” (1/2950)

älgı “biraz önceki” (1/30)

älem “alem, dünya” (1/1364)

är türlü “her türlü” (1/5164)

äwre “zahmet, boşa çaba” (1/5207)

1.3. e sesi

İnce, geniş ve düz bir sestir. Ön damakta, geniş, düz ve kapalı olarak telâffuz edilir. telâffuzunda, *a* ünlüsüne nazaran dil ucu daha öne çekilmekte ve öndeki alt dişlere yaklaşmaktadır. Ses organının arka kısmı biraz daha genişlemektedir. (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 18).

eşqaşan “hiçbir zaman” (1/43)

ermek “uğraş-” (1/550)

emes “değil” (1/116)

esit- “ışit-” (1/1551)

bölme “oda” (1/238)

endi “şimdi” (1557)

esik “kapı” (1/322)

kedey “fakir” (1/3899)

1.4. ı sesi

Kalın, düz ve dar art damak sesidir. Diğer ünlülere göre daha kısa telâffuz edilen *ı* sesi arka damakta dar, düz ve orta açıklıktadır.

alıs “uzak” (1/149)

dawıs “ses, ün” (1/599)

otır- “otur-” (1/242)

tınımsız “durmadan, devam” (1/5308)

ızalan- “sinirlen-” (1/367)

jıla- “ağlamak” (1/5389)

1.5. i sesi

İnce, düz ve dar ve kapalı olarak telâffuz edilen bir sestir. Bu ünlünün telâffuzunda dilin orta kısmı yukarı kalkar ve öne doğru gelir, ağız boşluğu tamamen daralır, arka rezonatör genişler, dil ucu da alt dişlere değecek gibi durur (Öner, 2013:4).

biraq “fakat” (1/28)

jigit “yiğit, delikanlı” (1/840)

ümit “ümit” (1/35)

eki “iki” (1/985)

ilgeri “ileri” (1/732)

tiy- “değ-, dokun-” (1/5440)

1.6. o sesi

Kalın, yuvarlak ve geniş bir sestir. Arka damakta, yuvarlak, yarı açık telâffuz edilir. telâffuzunda çene ve dudaklar hareketsizdir. Dil arkaya doğru çekilir. Dudaklar ‘u’ sesine göre daha az uzar. Ağız boşluğu, Türkiye Türkçesine göre daha fazla

yuvarlaklaşır (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 20). Kelime başında ve ortasında bulunur. Kazak Türkçesinde ilk hece dışında pek fazla örneği olmadığı için kelime sonunda bulunan o sesi Rusça, Arapça, Farsçadan alıntı kelimelerdir.

orın “yer” (1/20)

oramal “havlu” (1/851)

toqta- “dur-, din-” (1/58)

oşaq “ocak” (3894)

oyan- “uyan-” (1/304)

orman “orman” (1/4291)

1.7. ö sesi

İnce, yuvarlak ve geniş bir ses olan ö; ön damakta yuvarlak ve yarı açık olarak telaffuz edilir. Telaffuz sırasında dil “o” sesine göre daha da arkaya doğru çekilerek büzülür. Kazak Türkçesinde ilk hece dışında görüldüğü kelime yoktur.

ömir “hayat, ömür” (1/2)

köleñke “gölge” (1/619)

öytkeni “çünkü” (1/245)

kökjiyek “ufuk, evren” (1/622)

öner “sanat” (1/481)

söyt- “öyle yapmak, öyle etmek” (1/921)

köter- “kaldırmak, yükseltmek” (1/618)

ötirik “yalan, uydurma” (1/955)

1.8. u sesi

Kalın, yuvarlak ve dar bir sestir. Arka damakta dar, yuvarlak ve kapalı olarak telaffuz edilir. Telaffuzunda dudaklar büzüşüp öne doğru uzar, ağız boşluğu genişler ve dilin arka tarafı yumuşak damağa doğru yükselir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 21). Yaygın kullanımı ilk hecededir. Ama ilk hece dışında da kullanılmaktadır.

usta- “tutmak, yakalamak” (1/13)

uzın “uzun” (1/321)

tuwra “dosdoğru, doğru,” (1/22)

qulaq “kulak” (1/662)

jumsaq “yumuşak” (1/111)

unat- “beğenmek” (1/1165)

suluw “güzel” (1/129)

umtıl- ileriye atılmak” (1/3210)

murt “bıyık” (1/160)

1.9. ü sesi

ü sesi ön damakta, dar-yuvarlak ve kapalı olarak telaffuz edilir. Bu ünlünün telaffuzunda dudaklar u sesine nazaran daha önde büzüşürler. ü sesinin çıkışı anında dil üstünün orta kısmı sert damağa doğru kalkıp öne çekilir ve dil ucu alt dişlere yaklaşırken ağız boşluğu da daralır (Öner, 2013: 4). Kazak Türkçesinde kelime başı ve ortasında bulunur.

üy “ev” (1/7)	büktewli “kırık, бүкүк, katlanmış” (1/945)
külimsire- “gülümsemek” (1/222)	nükte “nokta” (1/3264)
ülken “büyük, iri” (1/147)	bükil “bütün, hepsi, tüm” (1/3286)
küdik “şüphe, kuşku” (1/446)	

2. ÜNSÜZLER

Ünsüzler; dil, dudak, çene ve damak gibi oluşma noktalarına göre sınıflandırılırlar. Kazak Türkçesi’nde bulunan ünsüzleri özellikleriyle aşağıdaki tabloda verilmiştir.

			Dudak Ünsüzleri	Diş- Dudak ünsüzleri	Diş Ünsüzleri	Diş- Damak Ünsüzleri	Ön Damak Ünsüzleri	Arka Damak Ünsüzleri	Gırtlak Ünsüzleri
Süreksiz Ünsüzler	Patlayıcı Ünsüzler	Sedalı	b		d	c	g		
		Sedasız	p		t	ç	k		
Sürekli Ünsüzler	Geniş Geçitli Ünsüzler	Sedalı	w, m		n		l, r	ñ	
	Sızıcı Ünsüzler	Sedalı		v	z	j		ğ, y	
		Sedasız		f	s	ş		x	h

Tablo 1: Ünsüzler (Biray, Ayan & Ercilasun, 2015:31)

2.1. Dudak Ünsüzleri (Erin Davıssızdarı): p, b, m, v.

Her iki dudağın birbirine değmesi veya alt dudağın üst dişlere dokunması ile boğumlanan patlayıcı ve sızıcı seslerden oluşan ünsüzlerdir (Korkmaz, 1992: 48).

2.1.1. b sesi

b, patlayıcı ve sedalı dudak ünsüzüdür. Türkçede kelime sonunda bulunmaz; alıntı kelimelerde kelime başında bulunur.

bala “çocuk” (1/9)	burın “önce, daha önce” (1/91)

bilimdi “bilgili” (1/252)

täwbe “tövbe” (1/3183)

bölme “oda” (1/1400)

bürkit “kartal” (1/4987)

köbey- “art-, çoğal-” (1/2650)

2.1.2. p sesi

Sedasız ve patlayıcı dudak ünsüzüdür. Kazak Türkçesinde çoğunlukla kelime başında bulunur. Arapça ve Farsça alıntı kelimelerdeki *f*’ler Kazak Türkçesinde *p*’ye dönüşürler.

pikir “fikir” (1/250)

perişte “melek” (1/4431)

aspap “alet, cihaz” (1/900)

jawap “cevap” (1/4609)

poeziya “şiir” (1/3287)

2.1.3. m sesi

m sesi sedalı ve sürekli bir dudak ünsüzüdür.

minez “huy, mizaç” (1/4)

maqul “tamam, makul” (1/1996)

jumsaq “yumuşak” (1/111)

aqşam “akşam” (1/2989)

nemese “veya, ya da, yahut” (1/256)

keme “gemi” (1/4813)

murın “burun” (1/778)

mektep “okul” (1/4884)

2.1.4. v sesi

Bu ünsüz, tonlu, geniş geçitli ve sürekli bir ünsüzdür. Bu harf kelime başında ve bir ünsüzden sonra geldiğinde kalın ünlülü kelimelerde *uw*, ince ünlülü kelimelerde *üw* okunur. Bir ünlüden sonra geldiğinde ve iki ünlü arasına geldiğinde *w* okunur. Rusça kelimelerde *u* okunur (Tamir, 2007:423).

uwaqıt “vakit, zaman” (1/278)

awıl “köy, memleket” (1/1054)

ket(ü)w- “gitmek” (1/430)

küyew “damat, güvey” (1/2617)

awr(u)w “hastalık” (1/450)

äweli “evvela, ilk önce” (1/3732)

uwayım “endişe, kaygı” (1/669)

kewde “göğüs, bağır” (1/4963)

suwıq “soğuk” (1/820)

jawap “cevap” (1/5399)

2.2. Diş-Dudak Ünsüzleri (Tis pen Erin Davıssızdarı): v, f

Bu sesler, alt dudağın üst dişlere dokundurulmasıyla elde edilir (Karaağaç, 2012: 98).

2.2.1. v sesi

Sızıcı, sedalı bir diş-dudak ünsüzüdür. v ünsüzü Kazakça kelimelerde bulunmayıp sadece Rusça ve batılı dillerden alınan kelimelerde bulunur.

valıydol “validol- ilaç ismi”(1/13)

vokzal “gar” (1/49)

provodnyk “kondüktör, tren muavini” (1/78)

Lemartov “özel isim” (1/184)

sovxoz “Sovyet çiftliği” (1/985)

avtomat “otomat” (1/1948)

avtograf “el yazısı, imza” (1/1960)

psevdoniymi “takma ad” (1/1965)

tvoriyt “yapmak, vücuda getirmek” (1/5183)

agenstvo “acente, ajans” (1/5308)

tvorçestvo “yaratıcılık” (1/5315)

2.2.3. f sesi

Sızıcı, sedasız bir diş dudak ünsüzü olan *f* sesi, Kazakça kelimelerde bulunmayıp Rusça, Arapça, Farsça’dan geçen kelimelerde bulunur. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde *f* sesi Kazak Türkçesi’nde *p* sesine dönüşmüştür.

telefon “telefon” (1/10)

portfel “çanta” (1/3555)

faküwlte “fakülte” (1/768)

fonar “fener” (1/4858)

pikir “fikir” (1/699)

2.3. Diş Ünsüzleri (Tis Davıssızdarı): d, t, n, z, s

Dil ucunun üst ön dişlerin arka taraflarına veya dişlerin arka tarafına temas etmesi veya yaklaşıması sonucunda oluşurlar.

2.3.1. d sesi

Sedalı ve patlayıcı bir ünsüz olan bu ses Türkçe kökenli kelimelerin ilk veya orta hecesinde bulunur fakat kelime sonlarında bulunmaz.

dala “bozkır” (1/103)	dıbıs “ses, seda, ün” (1/894)
dastarqan “sofra” (1/315)	orındıq “iskemle” /1/1711)
däretxane “tuvalet” (1/417)	endeşe “öyleyse” (1/2567)
derek “kaynak, kanıt” (1/556)	bedel “itibar, otorite” (1/3248)

2.3.2. t sesi

Süreksiz, patlayıcı, sedalı bir ünsüzdür. Kazak Türkçesinde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunabilir.

tüs- “düşmek, inmek” (1/34)	qudiret “kudret” (1/1840)
tereñ “derin” (1/43)	toltır- “doldurmak” (1/2188)
tuw- “doğmak” (1/208)	jigit “yiğit, delikanlı” (1/2197)
toqta- “durmak, dinmek” (1/520)	şubat “deve sütü” (1/4130)

2.3.3. n sesi

n tonlu ve sızıcı, yumuşak geniz ünsüzüdür. Farsça ve Arapça alıntı kelimelerde kullanılırken; Türkçe kökenli kelimelerde söz içinde ve sonunda kullanılır.

nazar “bakış, nazar” (1/25)	nege “niçin, niye” (1/695)
närse “eşya, nesne, şey” (1/254)	nusqa- “işaret etmek” (1/943)
qonaq “misafir” (1/340)	şındıq “gerçek, hakikat” (1/1101)

2.3.4. z ünsüzü

Sedalı ve sızıcı bir diş ünsüzüdür. Alıntı kelimeler dışında Türkçede kelime başında bulunmayıp kelime ortasında ve sonunda bulunmaktadır.

köz “göz” (1/57)	tizil- “dizil-“ (1/603)
jalğız “yalnız” (1/210)	qızıq “ilginç, enteresan” (1/649)
segiz “sekiz” (1/498)	zalım “zalim” (1/2366)

qozğal- “hareket etmek) (1/3797)

2.3.5. s sesi

Sedasız ve sızıcı bir diş ünsüzüdür.

suwıq “soğuk” (1/22)

sura- “sormak” (1/1829)

silkin- “silkinmek” (1/88)

sez- “sezmek” (1/1919)

sarañdıq “cimrilik” (1/550)

serik “yol arkadaşı, yoldaş” (1/4466)

aspan “gökyüzü” (1/1658)

2.4. Diş- Damak Ünsüzleri (Til Uşı Davıssızdarı): ç, j, ş

Bunlar dilin ucunun veya ön tarafının üst ön dişlerin arkasına veya yuvalarına teması veya yaklaşması ile teşekkül ederler (Ergin, 2012:46).

2.4.1. ç sesi

Kazak Türkçesinde sadece alıntı kelimelerde bulunan ç sesi, sedasız ve patlayıcı bir diş-damak ünsüzüdür.

çemodan “bavul” (1/45)

tvorçestvo “yapıt” (1/254)

tapoçka “arkası olmayan terlik” (1/325)

qartoçka “kart, fiş” ((1/2261)

aşçı “sert, keskin, acı” (1/2274)

Iysayeviyç “İsayeviç, özel isim, soy isim” (1/3743)

apteçka “ecza kutusu” (1/3916)

znaçok “rozet, işaret” (1/5562)

2.4.2. j sesi

Sedalı, sızıcı ve sürekli bir ünsüzdür. Türkiye Türkçesi ve Eski Türkçedeki kelimelerin başında bulunan y’ler Kazak Türkçesinde j’ye dönüşürler. Bu y->j- değişimi Kazak Türkçesinin karakteristik ses değişikliklerinden biridir. Kelime ortasında (-y-) ve sonunda (y-) bulunan sesler ise korunmaktadır.

jenil- “yenilmek” (1/72)

jumis “iş” (1/993)

jalañaş “çıplak” (1/1374)

jetim “yetim” (1/2698)

jaman “kötü” (1/684)

jalpaq “yayvan, yassı, yalpık” (1/4108)

jenil “kolay” (1/829)

2.4.3. ş sesi

Sedasız, sızıcı ve sürekli bir ünsüzdür.

şəşil- “çözölmek, açıklık kazanmak”
(1/84)

şalbar “şalvar, pantolon” (1/1122)

şəşe “anne” (1/3834)

şarasız “çaresiz” (1/88)

şəşen “söz ustası, hatip” (1/4332)

şabıt “ilham, şevk” (1/412)

üşin “için” (1/5443)

şetinen “hepsi, tümü” (1/871)

2.5. Ön Damak Ünsüzleri (Til Aldı Davıssızları): l, r, y, g, k

Dilin orta bölümünün veya dil ucunun ön damağa yaklaşmasıyla yahut temas etmesiyle elde edilen ünsüzlerdir (Koç ve Doğan, 2013: 48).

2.5.1. l sesi

Sedalı, geniş geçitli ve sürekli bir ünsüzdür.

aynal- “dönmek, dönüşmek” (1/87)

laqtır- “atmak, fırlatmak” (1/2356)

bulay “böyle” (1/1375)

lezde “tez, çabuk, hemen” (1/3081)

bulaq “pınar, kaynak” (1/2861)

layıq “layık, uygun” (1/5037)

2.5.2. r sesi

Sedalı, geniş geçitli, titrek ve sızıcı bir ünsüzdür.

raqmet “teşekkür” (1/136)

roman “roman” (1/2327)

awır “ağır” (1/753)

körşi “komşu” (1/4091)

renji- “küsmek” (1/802)

kürsin- “iç çekmek” (1/4636)

2.5.3. y sesi

Sedalı ve sızıcı bir ünsüzdür.

qanday “nasıl” (1/115)

ayt- “söylemek” (1/125)

kiyim “elbise, giyim” (1/440)

jıla- “ağlamak” (1/771)

düniye “dünya, evren” (1/1097)

ädeyi “özellikle” (1/1932)

kedey “fakir” (1/2989)

oybay “Aman Allah” (1/3896)

2.5.4. g sesi

Sedalı ve patlayıcı bir ünsüzdür.

ertegi “masal” (1/2)

ilgeri “ileri, evvel” (1/784)

agronom “ziraat mühendisi” (1/993)

proıygrıvatel “pikap” (1/2334)

galstuwk “kravat” (1/5348)

miñgirle- “homurdanmak” (1/5390)

özger- “değişmek” (1/5427)

däriger “doktor, tabip, hekim” (1/5469)

2.5.5. k sesi

Sedasız, süreksiz ve patlayıcı bir ünsüzdür.

terek “kavak ağacı” (1/310)

küdik “şüphe, kuşku” (1/438)

eñkey- “eğilmek” (1/664)

büktewli “kıvrık” (1/945)

näzik “narin, nazik” (1/2872)

kübirle- “fısıldamak” (1/3557)

2.6. Arka Damak Ünsüzleri (Til Artı Davıssızları): ğ, q, x, ŋ.

Dilin ucunun art veya yumuşak damağa dokunduğu yerde çıkan seslerdir (Karaağaç, 2013: 99).

2.6.1. ğ sesi

Sedalı, sızıcı ve patlayıcı bir ünsüzdür.

jayğastır- “yerleştirmek” (1/17)

ğajayıp “harika, mükemmel” (1/124)

añgar- “fark etmek” (1/157)

sağınuw “özlemek” (1/899)

ğumır “ömür” (1/508)

ğasır “asır” (1/2574)

şarşağan “yorgun, bitkin” (1/4425)

2.6.2. q sesi

Sedasız, patlayıcı ve süreksiz bir ünsüzdür.

qazı-qarta “atın bağırsakları, lezzetli, besleyici et” (1/501)

qaltıra- “titremek, üşümek” (1/1609)

qazımırlıq “boşboğazlık, gevezelik” (1/1750)

jumaq “cennet” (1/2142)

tolqın “dalga” (1/4672)

quwar- “sararmak, kurumak” (1/4763)

qaterli “tehlikeli” (1/5070)

2.6.3. x sesi

Sürekli, sızıcı ve sedasız bir arka damak ünsüzüdür.

kitapxana “kütüphane” (1/351)

xayuwān “hayvan” (1/1386)

xruwstal “kristal” (1/392)

psixiyka “psikoloji” (1/1391)

emtiyxan “imtihan, sınav” (1/767)

maxabbat “sevgi, aşk” (1/5492)

xalıq “halk” (1/823)

xat “mektup, yazı” (1/5557)

2.6.4. ŋ sesi

ŋ sesi tonlu ve sızıcı yumuşak bir geniz ünsüzüdür.

tuŋğış “ilk, önceki” (1/6)

bäteŋke “uzun koçlu ayakkabı, bot”
(1/2989)

taŋğı “sabahki, sabah” (1/15)

döŋgelek “tekerlek” (1/3724)

töŋirek “etraf, civar” (1/319)

küreŋ “koyu kırmızı” (1/1299)

köleŋke “gölge” (1/4239)

tıŋda- “dinlemek” (1/2798)

oŋaşa “yalnız, tek başına” (1/4277)

2.6.5. Rusça Alıntılarda Bulunan Diğer Ünsüzler: ts, şç

konferentsiyya “konferans” (1/67)

pozitysiyya “konum, pozisyon” (1/960)

dıyssertatsiyya “tez” (1/708)

lektiyya “ders, konferans” (1/1915)

tsıyfrd “puan, rakam” (1/2736)

miylitsiyya “polis” (1/5350)

demonstratsıyya “gösteri” (1/5339)

3. ÜNLÜ UYUMU

3.1. Ünlü Uyumları

3.1.1. Damak Uyumu (Kalınlık- İncelik Uyumu)

Damak uyumu, dilin ön damağa sürülmesi veya arka damağa doğru çekilmesi esasına dayanır. Böylece arka damakta elde edilen (*a, ı, o, u*) sonra yine kalın, ön damakta elde edilen ince ünlülerden (*e, i, ö, ü*) sonra ise ince ünlüler gelir (Zülfikar, 1991: 27).

3.1.1.1. Kalın Ünlülerde

a: Kelimenin ilk hecesi a kalın ünlüsü ile başlıyorsa sonrasındaki hecelerinde “a” veya “ı” kalın ünlüsü gelir:

aňgar- “fark etmek” (1/60)

maza “keyif, huzur” (1/575)

tamşı “damla” (1/161)

japıraq “yaprak, parça” (1/1659)

danışpan “danışan” (1/248)

baqşa “bahçe, bostan” (1/2529)

ı: Kelimenin ilk hecesi ı kalın ünlüsü ile başlıyorsa sonrasındaki hecelerinde “ı” veya “a” kalın ünlüsü gelir.

ıyıq “omuz” (1/215)

jıla- “ağlamak” (1/770)

tılsım “tılsım” (1/302)

qıstırıl- “sıkıştırılmak” (1/2652)

qıraw “kırağı” (1/629)

pışaq “bıçak” (1/5206)

o: Kelimenin ilk hecesi “o” kalın ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “a”, “ı” veya “u” kalın ünlüsü gelir.

otta- “otlamak; halt etmek” (1/107)

qorqınış “korku, kaygı” (1/1624)

moyında- “kabul etmek” (1/280)

qorşa- “çevirmek, kuşatmak” (1/1968)

oqıs “ansızın, aniden” (1/533)

sondıqtan “arkasından” (1/3458)

u: Kelimenin ilk hecesi “u” kalın ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “u”, “a”, veya “ı” kalın ünlüsü gelir.

surlan- “rengi atmak, solmak” (1/42)

suluw güzel, dilber” (1/669)

uşar “uçurum” (1/810)

buyırıq “emir, buyruk” (1/3893)

şınında “hakikaten” (1/996)

quday “Hüda” (1/4915)

judırıqtay “yumruk gibi” (1/2855)

3.1.1.2. İnce Ünlülerde

e: Kelimenin ilk hecesi “e” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “e” veya “i” ince ünlüsü gelir.

zeynet “güzellik” (1/284)

medew “ümit, medet” (1/1027)

keliñsek “genç kız; yeni gelin” (1/322)

kerewet “karyola, yatak” (1/1595)

beybit “barış, sulh” (1/442)

nelikten “neden, niçin” (1/5486)

i: Kelimenin ilk hecesi “i” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “i” veya “e” ince ünlüsü gelir.

jiber- “göndermek” (1/103)

tırşılık “titreme” (1/1195)

kişkene “küçük, ufak” (1/377)

jiñişke “ince, narin” (1/2493)

iskerlik “beceriklilik” (1/999)

miñgirle- “mırıldanmak” (1/5390)

ö: Kelimenin ilk hecesi “ö” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “ö”, “e” veya “i” ince ünlüsü gelir.

öytkeni “çünkü” (1/245)

töbe “tepe” (1/1756)

öşir- “söndürmek” (1/625)

möldirlik” berraklık, duruluk” (1/2861)

ötirik “yalan” (1/722)

kökirek “bağır, göğüs” (1/5700)

ü: Kelimenin ilk hecesi “ü” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “ü”, “e” veya “i” ince ünlüsü gelir.

üyren- “öğrenmek” (1/50)

kürsin- “iç çekmek” 1/602)

üñil- “dikkatle bakmak” (1/242)

üşin “için” (1/1560)

üreylen- “ürkmek, paniklemek”
(1/300)

töñkeril- “devrilmek” (1/4113)

3.1.1.3. Alıntı Kelimelerde Damak Uyumu

Kazak Türkçesinde alıntı kelimelerde de kalınlık-incelik uyumunun büyü ölçüde sağlandığı görülmektedir. Bu uyum farklı yöntemlerle sağlanır. Böylece Kazak Türkçesi, alıntı kelimeleri diğer Türk lehçelerinden daha fazla bu uyuma sokmuştur (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2018: 23).

3.1.1.3.1. Kalın Ünlülerde

Ar. kâğıt > qağaz “kâğıt” (1/79)

Ar. qayran “hayran” (1/1306)

Ar. ıza “sinir, öfke” (1/367)

Far. oramal “havlu, mendil” (1/1371)

Ar. haber > xabar “haber” (1/433)

Ar. obal “vebal, günah” (1/1874)

Ar. uwayım “endişe, kaygı” (1/669)

Far. jomart “cömert, eli açık” (1/2129)

Far. Quday “Hüda, Allah” (1/717)

Ar. musılman “Müslüman” (1/3076)

Ar. Âdem > adam “insan, adam”
(1/727)

Ar. rızq > ırıs “rızk, bereket, nasip”
(1/4133)

3.1.1.3.2. İnce Ünlülerde

ET. kündiz “gündüz” (1/16)

Far. beriste “melek” (1808)

Ar. esep “hesap” (1/69)

Ar. ejel “ecel” (1/1296)

Ar. eger “eğer, şayet” (1/122)

Ar. şükir “şükür” (1/2422)

Ar. ıstıq “sıcak” (1/360)

Ar. meken “mekân, yer” (1/3999)

ET. ügıt “öğüt, nasihat” (1/404)

Ar. mekteb “okul” (1/4121)

Far. öner “sanat, hüner” (1/481)

3.1.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Dudak uyumu dudak benzeşmesinin, düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi yönündeki gelişmesi, çeşidi etkenlere bağlı ses değişimiyle kök kelimedeki yuvarlak ünlünün düz sıraya geçmesidir (Korkmaz, 1992: 84).

3.1.2.1. Düz Ünlüler

a: Kelimenin ilk hecesi “a” ünlüsü başlıyorsa sonraki hecelerinde “a” ve “ı” ünlüleri gelir.

arasında “arasında” (1/34)

astına “aşağısına” (1/664)

bayqa- “fark etmek” (1/137)

artınşa “ardınca” (1/2749)

qarım-qatınas “ilişki, bağlantı” (1/213)

e: Kelimenin ilk hecesi “e” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

sekildi “benzer, gibi, şeklinde” (1/42)

temirdey “demir gibi” (1/2654)

ereşek “yetişkin” (1/319)

jergilikti “yerli” (1/3654)

kempir “yaşlı kadın” (1/707)

teñiz “deniz” (1/5058)

ı: Kelimenin ilk hecesi “ı” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “ı” ve “a” ünlüleri gelir.

ıntıq “istek, arzu” (1/444)

ıñğay “rahat” (1/1771)

jıbırıl- “kıınıldamak” (1/991)

ıqılas “iyi niyet, samimiyet” (1/2176)

şığar- “çıkarmak, bırakmak” (1/1257)

şığıs “çıkış” (1/3942)

i: Kelimenin ilk hecesi “i” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

tipti “hatta” (1/10)

ilgiş “becerikli, iyi tutan” (1/440)

üyrenşikti “sıradan” (1/16)

siriñke “kibrit” (1/440)

tirşilik “hayat, yaşam” (1/255)

izdewge “aramaya” (1/2283)

3.1.2.2. Yuvarlak Ünlüler

o: Kelimenin ilk hecesi “o” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “a” ve “o” ünlüleri gelir.

boyınşa “boyunca” (1/3)

tosıl- “duraklamak” (1688)

qozğal- “hareket etmek” (1/59)

qoştas- “vedalaşmak” (1/2258)

osında “burada” (1/382)

osal “dayanıksız” (1/5381)

ö: Kelimenin ilk hecesi “ö” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

böten “yabancı” (1/363)

kögildir “kuğu yavrusu” (1/4291)

göri “göre, nazaran” (1/1649)

köşpeli “göçebe” (1/4795)

köbirek “çok, daha fazla” (1/3610)

u: Kelimenin ilk hecesi “u” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “a” ve “ı” ünlüleri gelir.

buringı “önceki” (1/253)

suluwlıq “güzellik” (1/662)

quştarlıq “meraklılık” (1/303)

umıt- “unutmak” (1/1064)

jumıs “iş, çalışma” (1/417)

quraq “saz, sazlık” (1/3743)

ü: Kelimenin ilk hecesi “ü” ünlüsü ile başlıyorsa sonraki hecelerinde “e” ve “i” ünlüleri gelir.

üstündegi “üstündeki” (1/239)

ürle- “üflemek” (1/2779)

ünsiz “sessiz, sedasız” (1/718)

jürek “kalp, yürek” (1/3121)

müsinşi “heykeltıraş” (1/885)

jürgizüwşi “şoför; sunucu” (1/3931)

3.1.2.3. Alınma Kelimelerde Dudak Uyumu

Alınma kelimelerde düz ünlüleri düz ünlüler takip eder, yuvarlak ünlüleri de düz ünlüler takip etmektedir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015:25).

Ar. niyyet > niyet “niyet” (1/148)

Ar. âhir > akır “ahir, sonraki” (1/2897)

Ar. nâmûs > namıs “namus” (1/271)

Ar. dunyâ > “dünya” (1/3194)

Far. dükkân > düken “dükkan” (1/451)

Ar. fâideli > paydalı “faydalı, yararlı” (1/4986)

Far. durust > durıs “dürüst” (1/845)

Ar. ‘akl > akıl “akıl” (1/2614)

3.2. Ünsüz Uyumu

Kelime içerisinde ve eklenme sırasında kullanılan ünsüzlerin tonluluk - tonsuzluk bakımından gösterdiği uyumdur. Kazak Türkçesinde ünsüz uyumu sağlam bir şekilde işlenmektedir (Buran ve Alkaya, 2013: 111).

ömirdiñ < ömir + diñ “hayatının”

akılda “< akıl + da “akılda” (1/164)

körinbey < körin – bey “görünmüyor” (1/580)

asıqpay < asıq – pay “acele etmeden” (1/709)

japıraqtar < japıraq + tar “yapraklar” (1/1659)

uwaqıtta < uwaqıt + ta “vakitte” (1/2263)

moşaqtay < moşaq + tay “boncuk gibi” (1/5695)

4. SES OLAYLARI

Demir ve Yılmaz’ a göre ses olayları eklenme sırasındaki etkileşimler, sözcüklerin metin içinde birbirlerine etkileri, dilin doğal gelişimindeki eğilimler, alıntı sözcüklerde uyarlanma süreçleri, en az çaba yasasına bağlı eğilimler, başka dillerin etkisi gibi nedenlerle sözcükleri oluşturan sesler değişebilmektedir. Sözcüklerin ses yapılarında meydana gelen değişiklikler ses olayları olarak adlandırılmaktadır (2012).

4.1. Ünlü Düşmesi

Çeşitli fonetik etkiler altında, kelimelerin ön, iç ve son seslerinde bulunan ses veya seslerin düşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 83).

a) Başta;

uruk > uruğ > uruw > ruw “boy, uruk” (1/579)

ilâc > laj “ilaç, çare” (1/72)

ilektir- > ılaqtır-> laqtır- “fitlatmak, atmak” (1/2355)

b) Ortada;

jıyına- > jıyna- “toplamak, bir araya getirmek” (1/52)

moyın + ı > moynı “boynu” (1/112)

Far. kilîd > kilt “kilit” (1/437)

bulıt > bult “bulut” (1/658)

araba > arba “araba” (1/4052)

Far. pâdîşah > patşa “padişah” (1/5372)

c) Sonda;

o + layu > olay “öyle” (1/210)

küdegü > küdhegü > küyew “damat, güvey” (1/406)

şol + layu > şolay “öyle, şöyle” (1/4076)

buzagu > buzaw “buzağı” (1/5562)

4.2. Ünlü Türemesi

Seslerin özelliklerine veya birleşme koşullarına bağlı bazı sebeplerden dolayı sözcüklerin önüne, içine veya sonuna ünlü getirilmesi durumuna *ünlü türemesi* denir. Kazak Türkçesinde genellikle alınma sözcüklerin başın, ortasında ve sonunda görülmektedir. Bunun sebebi ise Türkçede, *l, r, w* sesleriyle başlayan sözcüklerin bulunmamasıdır.

a) Başta;

Rus > Oris “Rus” (1/256)

Ar. vakt > wakıt > uwaqıt “vakit” (278)

Far. rû- mâl > oramal “havlu, mendil” (1/1371)

Ar. rızk > ırıs “rızk” (1/4133)

b) Ortada;

Far. baht > baq(ı)t “baht, talih, şans” (1/33)

umr > ömir “ömür” (1/719)

ET. Tăñri > Tăñiri “Tanrı” (1/1790)

borç > bor(ı)ş “borç” (1/2604)

arslan > arıstan “arslan” (1/3908)

qasiret “hasret” (1/5287)

c) Sonda;

tiz > tize “diz” (1/628)

nefs > näpsi “nefis” (1/2718)

4.3. Ünlü Birleşmesi

Gramer birliklerinde bazen yan yana gelen ünlüler birleşerek bir ünlü meydana getirirler. Bu kaynaşma sonucu ortaya çıkan ünlüler önceki bezen de sonraki gibi olur (Ergin, 2015: 51).

ne + mese > nemese “veya” (1/250)

joğarı + il > joğarıl “yukarıya as” (1/1114)

nelikten “neden, niçin” (1/5486)

4.4. Ünlü Değişimleri

4.4.1. Ünlü Kalınlaşması (Art Damaksıllaşma)

Ağız boşluğunun ön bölümünde ve dilin ön bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan ön veya ince seslerin, ağız boşluğunun arka bölümünde ve dilin arka bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkartılan art veya kalın ünlü durumuna gelmesi olayıdır (Karaağaç, 2013: 145).

e > a

Ar. sefer > sapar “sefer, yolculuk” (1/33)

Ar. âdem > adam “adam, insan” (1/40)

akçe > aqşa “para” (1/316)

Far. kâğıt > qağaz “kâğıt” (1/1727)

Far. bâhşe > baqşa “bahçe” (1/2529)

Ar. hazîne > qazına “hazine, mal varlığı” (1/4952)

i > ı

Far. çinî > şını “çini, kâse” (1/12)

miñ > mıñ “bin” (1/41)

ET. yigirme > jıyırma “yirmi” (1/255)

ET. idiş > ıdıs “kap kacak” (1/644)

4.4.2. Ünlü İncelmesi (Ön Damaksillaşma)

Bazı ünsüzlerin etkisiyle kelimedeki kalın sıralı ünlülerin ince sıraya geçmesidir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2018: 26). Genellikle alıntı kelimelerde görülmektedir.

a > ä

Ar. asker > äsker “asker” (1/147)

alıp kel- > äkel- “getirmek” (869)

yana > jäne “yine, ve” (1/920)

ärip “harf” (1/2341)

alıp ket- > äket- “götürmek” (1/2950)

alıp ber- > äper- “alıp vermek” (1/3035)

a > i

hâlâ > äli “hala” (1/974)

ı > i

tatlıg > tätti “tatlı” (1/924)

qarı > käri “yaşlı” (1/1915)

tıs > tis “diş” (1/500)

u > ü

Far. gunāh > künä “günah” (1/4419)

ET. uçun > üşin “için, diye” (1/4666)

4.4.3. Ünlü Düzleşmesi

Türlü ses bilimsel sebeplerden ve genellikle dilimize geçmiş yabancı kelimelerde bulunan, ilk hecedeki yuvarlak bir ünlünün düz ünlüye dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992: 160).

u > a

botu (q) > bota “deve yavrusu” (1/1251)

monşuq > monşaq “boncuk” (1/5700)

u > ı

ET. yastuq > jastıq “yastık” (1/240)

ET. qadğu > qadhğu > qayğı “kaygı, der” (1/416)

ET. yapurğaq > japıraq “yaprak” (1/2193)

ET. taquq > tawıq “tavuk” (1/3673)

e > i

ET. bedük > bi(y)ik “büyük” (1/126)

kerpiç > kirpiş “kerpiç” (1/3914)

ET. egil- > iyil- “eğilmek” (1/4947)

ü > i

ET. etük > etik “çizme” (1/1392)

ET. edgü > iygi “iyi” (1/4562)

ü > e

kötür- > köter- “kaldırmak, yükseltmek” (1/38)

sünük > süyek “kemik; naaş; soy” (1/3107)

4.4.4. Ünlü Yuvarlaklaşması

Kelimenin başında ve ortasında bulunan düz ünlülerin “b, f, p, w” ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle yuvarlaklaşması olayıdır. Kazak Türkçesinde çok rastlanan bir ses olayı değildir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 27).

e > ö

*wökil > ökil “vekil, temsilci”

bele > böle “teyze çocukları” (1/813)

e > o

vebal > obal “vebal” (1/1461)

e > ü

tegül > tügil “değil” (1/30)

tewe > tüye “deve” (1/519)

ewir- > üyir- “döndürmek” (1/759)

ı > u

alıg > alıw > aluw “almak” (1/19)

agrıg > awruw “hastalık, ağrı” (1/450)

barıg > barıw > baruw “gitmek” (1/735)

i > ü

kelig > keliw > kelüw “gelmek” (1/33)

berig > beriw > berüw “vermek” (1/571)

elig > eliw > elüw “taklit, bir parmağın genişliği” (1/1381)

4.4.5. Ünlü Genişlemesi

Ünlülerin çıkışında ağız boşluğunun çok açılması olayıdır. Bu olayda ı, i, u, ü dar ünlüleri, çeşitli nedenlerle boğumlanma özellikleri bakımından geniş sıradan a, e, o, ö ünlülerine dönüşür (Karaağaç, 2012: 144).

ı > a

ET, OT. togrı > tuwra “doğru” (1/22)

ET. taş > tıs “dış” (1/79)

ET. mı > ba “mı, mi, mu, mü” (1/89)

OT. yaldıra- / yaltıra- > jıltıra “parlamak” (1/208)

i > e

ET. kidin > keyin “sonra” (1/6)

ET. yiñil > jeñil “hafif, kolay” (1/829)

ET. işik > esik “kapı, eşik” (1/96)

Far. firişte > beriste “melek” (1/1808)

Ar. nikâh > neke “nikah” (1/494)

ET. teriñ > tereñ “derin” (1/2154)

u > o

mu'min > momın “mümin”

quruğcın > qorğansın “kurşun” (1/1592)

ü > ö

hüner > öner “hüner, beceri” (1/890)

hükûmet > ükimet > ökimet “hükümet” (1/3899)

4.4.6. Ünlü Daralması

Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi yapan bazı ünsüzlerin etkisi altında a, e, o, ö geniş ünlülerinin a > ı, o > u, e > i, ö > ü biçimindeki daralma olayıdır (Karaağaç, 2012: 144).

a > ı

ET. toğ- > tuw- “doğmak” (1/1028)

OT. yaldra-, yaldır- > jıltıra- “parlamak” (1/2126)

boz- > buz- “bozmak” (1/2851)

o > u

ET. oğul > ul “oğul, erkek çocuk” (1/3)

OT. soruğ > sura- “sormak” (1/171)

OT. ohşa- > uqsa- “benzemek” (1/352)

ö > ü

ET. közet- > küzet- “gözetmek, korumak” (1/499)

ET. böğür > büyir “yan, böbrek, böğür” (1/898)

ET. öğret- > üyret- “öğretmek” (1/4108)

4.5. İlerleyici Benzeşme

Bir ünsüzün, kullanıldığı sözcüğün içindeki diğer ünsüz harflerden etkilenmesi sonucunda değişime uğraması hadisesine ünsüz benzeşmesi adı verilmektedir (Atıcı, 2015: 88).

Kazak Türkçesinde eklerin başındaki l, m ve n ünsüzlerinin düzenli olarak benzeşmeye uğradıkları görülmektedir (Öner, 2013: 24).

4.5.1. l Ünsüzündeki Benzeşmeler

Kazak Türkçesinde, sözcüklere getirilen eklerin başındaki l ünsüzünün değişmesiyle gerçekleşen bir benzeşme olayıdır. l, m, n, ŋ, z, j sedalı ünsüzlerle biten bir kelimeye eklenen l ünsüzüyle başlayan bir ek getirildiğinde l ünsüzü patlayıcı ünsüzlerden d veya t ünsüzüne dönüşmektedir.

l > d

el+ler > elder “halklar; memleketler” (1/842)

äyel+ler > äyelder “kadınlar, eşler” (1/1237)

jaman+lıq > jamandıq “kötülük” (1/3607)

iz+lep > izdep “arayıp” (1/2182)

ülken-ler > ülkender “büyükler” (1/4967)

tolqın+lar > tolqındar “dalgalı” (1/5420)

l > t

jigit+ler > jigitter “yiğitler” (1/411)

küş+li > küşli “güçlü” (1/1730)

tas-lap > tastap “bırakıp, atıp” (1/642)

ärip+ler > äriptir “harfler” (1/2341)

ağaş+lar > ağaçtar “ağaçlar” (1/1659)

ayaq+lı > ayaqtı “ayaklı” (1/3124)

4.5.2. m Ünsüzündeki Benzeşmeler

Kelimeye getirilen eklerin başındaki yumuşak ve geniş geçitli /m/ ünsüzü yerini patlayıcı /b/ veya /p/ sesine bırakmaktadır. m > b benzeşmesi çoğunlukla soru ve olumsuzluk ekinde görülmektedir.

m > b

erin-mey > erinbey “erinmeden” (1/231)

tüsin- medi > tüsinbedi “düşünmedi” (1/2879)

üyren-megen > üyrenbegen “öğrenmemiş, öğrenmeyen” (1/3742)

kördiñ mü > kördiñ be “gördün mü” (1/3390)

m > p

asıq-may > asıqpay “acele etmeden” (1/709)

jet-me-y > jetpey “yetmiyor” (1/907)

joğalt-mağan > joğaltpağan “kaybetmediği” (1/1715)

umıt-mas > umıtpas “unutmaz” (1/336)

4.5.3. n Ünsüzündeki Benzeşmeler

Kelimeye getirilen eklerin başında bulunan yumuşak /n/ ünsüzünün paylayıcı /d/ veya /t/ ünsüzüne benzeşmesi olayıdır (Ayan, 2008: 57).

n > d

bu+lar+nı > bulardın “bunların” (1/14)

biy+nin > biydiñ “beyin” (1/914)

söz+niñ > sözdiñ “sözün” (1/340)

biz+ni > bizdi “bizi” (1/1816)

awıl+nıñ > awıldıñ “köyün” (1/885)

n > t

jastıq+nı > jastıqtı “yastığı” (1/627)

top+nıñ > toptıñ “grubun, kalabalığın” (1/1984)

ağaç+nı > ağaştı “ağacı” (1/3673)

tır+lık+nıñ > tırlıktıñ “hayatın” (1/4002)

4.6. ÜNSÜZ DEĞİŞİMLERİ

4.6.1. Tonlulaşma (Ötümlüleşme, Sedahlaşma)

Türk dilinde, tonsuz p, ç, t, k gibi ünsüzler ile biten kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki tonsuz sert ünsüzlerin yumuşayarak tonlu b, c, d, g, (ğ) ünsüzlerine dönüşmesi olayıdır (Korkmaz, 1992:221). Tonsuz ünsüzün iki ünlü arasında kaldığı durumlardan ibarettir (Koç ve Doğan, 2013: 149).

4.6.1.1. Damak Ünsüzlerinde Tonlulaşma

-q- > -ğ-

jaq-ın-a > jağına “tarafına” (1/436)

soq-ıp > soğıp “vurup” (1/501)

jastıq-ın > jastığın “yastığını” (1/1219)

qabıq-ın > qabığın “kabuğunu” (1/2184)

-k- > -g-

süyek-i > süyegi “kemiği” (1/215)

öküz > ögiz “öküz” (1/1895)

esik-iniñ > esiginiñ “kapısının” (1/320)

tükel > tügel “bütünüyle” (1/2457)

tilek-in > tilegin “dileğini” (1/477)

4.6.1.2. Dudak Ünsüzlerinde Tonlulaşma

-p- > -b-

qapaq > qabaq “ göz kapağı” (1/4)

ipek > jibek “ipek” (1/578)

yapış- > jabıs- “yapışmak” (1/612)

töpe > töbe “tepe” (1/1756)

sebep-in > sebebin “sebebini” (1/2104)

4.6.1.3. Diş Ünsüzlerinde Tonlulaşma

t > d

tala > dala “bozkır” (1/109)

tawış > dawıs “ses” (1/312)

ten > dene “vücut, beden” (1/550)

4.6.2. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin, ses çıkışını darlaştırarak çıkarılan eşleri olan tonsuz ünsüzlere dönüşümleri, tonsuzlaşma olayıdır. Türkçenin tonlu ve tonsuz ünsüzleri, tam bir düzenlilik ve uyum içinde çalışmaktadır (Karaağaç, 2013: 140).

-b- > -p-

Ar. kitâb > kitap “kitap” (1/350)

Ar. hesâb > esep “hesap” (1743)

bıçaq > pışaq “bıçak” (1/5206)

-ğ- > -q-

kudıǵ > qudıq “kuyu”

-g- > -k-

ET. tüg > tük “tüy” (1/217)

-z- > -s-

bol-maz > bolmas “olmaz” (1/156)

ket-mez > ketpes “gitmez” (1/388)

şıq-maz > şıqpas “çıkamaz” (1/1094)

m > p

ayt-ma > aytpa “söyleme” (1/1631)

l > t

uyıkla- > uyıqta- “uyumak” (1/229)

kerekli > kerekti “gerekli” (1/992)

başla- > basta- “başlamak” (1/1018)

n > t

tas+nı > tastı “taşı” (1/820)

4.6.3. Süreklileşme

Teşekkülleri esnasında, hava için dar bir geçitte bulunan ünsüzlerle geniş bir geçitte bulunan ünsüzler sürekli bir şekilde seslendirilebilir. Bu yüzden bu iki temas derecesindeki ünsüzlere sürekli ünsüzler; bu olaya da süreklileşme adı verilir (Ergin, 2013: 215).

b > m

buz > muz “buz” (1/33)

bayram > meyram “bayram” (1/480)

boyun > moyın “boyun” (1/279)

bun > muñ “sıkıntı, keder” (1/770)

burun > murın “burun” (1/354)

4.6.4. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmesi olayına denir.

h > q

Ar. hıdmet > qızmet “hizmet” (1/24)

Ar. rahmet > raqmet “teşekkür” (1/1097)

Ar. aḥmak > aqımaq “ahmak” (1/4936)

f > p

Ar. fâide > payda “fayda” (1/316)

Ar. sefer > sapar “sefer” (1/434)

s > t

sıçğan > tışqan “sıçan” (1/2650)

ş > s

karaş > qaras “bakış” (1/43)

başka > basqa “başka” (1/2077)

eşek > esek “eşek” (1/1043)

şerik > serik “yoldaş” (1/4466)

taş > tas “taş” (1/1400)

ñ > ğ

yalıñuz > jalğız “yalnız” (1/37)

saña > sağan “sana” (1/880)

oña > oğan “ona” (1/95)

maña > mağan “bana” (1/1110)

4.6.5. Aykırılaşma

Bu ses olayı, benzeşmenin tam tersidir. Boğumlanma noktaları aynı veya birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin boğumlanma noktasının farklılaşmasıdır (Özçelik, 2014: 33). Türkçede genellikle alıntı kelimelerde görülür.

nn > nd

minnet > mindet “minnet” (1/85)

4.6.6. Benzeşme

md > mn

awzım+dan > awzımnan “ağzımdan” (1/2106)

özim+den > özimnen “kendimden” (1/4384)

sezim+den > sezimnen “hislerimden” (1/5301)

nd > nn

aspan+dan > aspannan “gökyüzünden” (1/389)

şoşınğan+dan > şoşınğanın “çok korktuğundan” (1/1119)

quwanğan+dan > quwanğanın “mutluluktan” (1/3880)

ñd > ñn

öziñ+den > öziñnen “kendinden” (1/337)

aldın+dan > aldınnan “önünden” (1/2161)

tl > tt

ret+li > retti “düzenli” (1/344)

qudiret+li > qudiretti “kudretli”
(1/1840)

qut+lı > quttı “kutlu, mübarek” (1/866)

qayrat+lı > qayrattı “gayretli” (1/1694)

tat+lı > tattı “tatlı” (1/3243)

4.6.7. Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin sızıcı ünsüzlere dönüşme olayıdır.

ç > ş

göç- > köş- “göçmek, taşınmak” (1/91)

içinde > işinde “içinde” (1/231)

çagır- > şaqır- “çağırma” (1/408)

küçey- > küşey- “güçlenmek, artmak” (1/1513)

çöp > şöp “çöp, ot” (1/815)

c > j

Ar. cân > jan “can” (1/525)

Far. canavar > januwar “canavar, yaratık” (1/544)

renci- > renji- “küsmek, incinmek” (1/1221)

Ar. cezâ > jaza “ceza” (1/3489)

y- > j-

Türkçe ve Eski Türkçe kökenli kelimelerin başındaki y ünsüzü Kazak Türkçesinin karakteristik özelliğinden dolayı j ünsüzüne dönüşmektedir.

yaman > jaman “kötü” (1/135)

yapırgak > japıraq “yaprak” (1/1659)

jalğan > jalğan “yalan” (1/208)

yukaru > joğarı “yukarı” (1/2656)

yahşı > jaqsı “iyi, güzel” (1/698)

yarım > jarım “yarım” (1/5173)

g, ğ > w

ağır > awır “ağır, yavaş” (1/16)

ağırt- awırt- “ağırtmak, acıtmak”
(1/986)

kelig > kelüw “gelmek” (1/33)

soğık > suwıq “soğuk” (1/135)

toğrı > tuwra “doğru” (1/1720)

yağırın > jawırın “kürek kemiği”
(1/908)

sağıskan > sawısқан “saksığan”
(1/4777)

(A)gu > (A)w

altagu > altaw “altı tane” (1/532)

küdegü > küyew “güvey” (1/428)

üçegü > üşew “üç tane” (1/8806)

ñ > y

könlek > köylek “gömlük, elbise” (1/1374)

ET. süñük > süyek “kemik” (1/5287)

b > w

çub > şuw “gürültü” (1/462)

sub > suw “su” (1/908)

4.6.8. Akıcılaşma

d > y

Eski Türkçedeki đ ünsüzünün y’ ye dönüşmesi kelime içinde bir akıcılaşıma hadisesidir (Biray, 2009: 61).

ET. kidin > keyin “sonra” (1/6)

ET. adrıl- > ayırıl- “ayrılmak” (1/4731)

ET. kudırık > quyrıq “kuyruk” (1/320)

ET. ked- > kiy- “giymek” (1/907)

ET. adak > ayaq “ayak” (1/419)

ET. kod- > qoy- “koymak” (1/1151)

‘ > ğ

Ar. ‘ilm > ğılım “ilim” (1/708)

Ar. sa’at > saġat “saat” (1/1079)

Ar. ‘acep > ğajap “acayip” (1/1153)

g, ğ > y

tegin > teyin “deġin, kadar” (1/10)

baġla- > bayla- “baġlamak” (1/106)

öġret- > üyret- “öġretmek” (1/284)

-b- > -y

ET. eb > üy “ev, aile, ocak, yurt” (1/231)

4.6.9. Ünsüz Tekleşmesi

Türkçe’nin ses yapısına uymayan ikiz ünsüzlerin bertaraf edilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. Bünyesinde ikiz ünsüz bulunduran alıntı sözcüklerin yanı sıra, Eski Türkçe metinlerde ikiz olarak tespit edilen sözcüklerde de görülmektedir (Doġan, 2015: 272).

Ar. şekk > şek “şüphe, kuşku” (1/104)

Ar. evvel > äwel “evvel, önce” (1/141)

Ar. dükkân > düken “dükkan” (1/451)

Ar. niyyet > niyet “niyet” (1/568)

Türkçe kökenli kelimelerdeki ikiz ünsüzlerin tekleşmesi, -dan ve -den ayrılma hal ekinin bulunduğu birkaç istisna kelime dışında sistemli olarak Kazak Türkçesinde görülmektedir (Biray, 2009: 67).

betin+nen > betinen “yüzünden” (1/337)

artın+nan > artınan “ardından” (1/457)

jaratılısın+nan > jaratılısınan “yaratılışından” (1/1656)

balasın+nan > balasınan “çocuğundan” (1/3130)

4.6.10. Ünsüz Düşmesi

Kazak Türkçesindeki akıcılığı sağlamak amacıyla, özellikle alıntı kelimelerdeki bazı ünsüzlerin düşmesi olayıdır.

h > ø

Ar. hevā > awa “hava” (1/311)

Ar. nikâh > neke “nikah” (1/2001)

Far. gunâh > kinâ “günah” (1/464)

Ar. Allah > Alla “Allah” (1/4583)

Ar. hesap > esep “hesap” (1/1079)

Far. pâdişah > patşa “padişah” (1/5372)

-t > ø

Far. durust > durıs “dürüst, gerçek” (1/372)

Far. mest > maz “sevinçli” (1/575)

Far. dost > dos “dost, arkadaş” (1/990)

-g, -ğ > ø

Eski Türkçe kelimelerin son hecesinde bulunan ğ ve g ünsüzleri Kazak Türkçesinde düşmektedir.

katıĝ > qattı “sert, katı” (1/13)

kiçig > kişi “küçük” (1/294)

tirig > tiri “sağ, diri” (1//205)

sarıĝ > sarı “sarı renk” (1/354)

4.6.11. Ünsüz Türemesi

Bir kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün, zamanla bu kelimeye dâhil olmasına ünsüz türemesi adı verilmektedir (Küçük, 2013: 66).

y türemesi

qımıl-da- > qıymıl-da- “kıımıldamak” (1/534)

Far. Hûday > Quday “Tanrı, Hûda” (1/771)

bî çâre > beyşara “zavallı, biçare” (1/1502)

4.6.12. Yer Değiştirme (Metatez)

Bazı durumlarda kelime içindeki iki sesin yerleri değişir. Genel olarak söyleyişi kolaylaştırma yönünde meydana gelen bu değişikliği göçüşme veya metatez denir (Banguoğlu, 2011: 70).

aylan- > aynal- “belirli bir şeyin etrafında dönmek” (1/87)

eşit- > esti- “ışitmek” (1/93)

keçi > eşki “keçi” (1/546)

4.6.13. Hece Düşmesi

Bir sözcüğün içerisinde, fonetik bakımından birbirine benzeyen veya aynı seslerden oluşan iki heceden birisinin düşerek kaybolması hadisesine hece düşmesi adı verilir (Vural & Böler, 2012: 113).

bol-a turgan > bolatın “olacak” (1/431)

kiçig+gine > kişkene “küçücük” (1/871)

4.6.14. Büzüşme

oğurla- > urla- “çalmak” (1/619)

ogul > ul “oğul, erkek çocuk” (1/760)

4.6.15. İkizleşme

katı > qattı “katı, sert” (1/4260)

apak > appaq “bembeyaz” (1/5334)

B. ŞEKİL BİLGİSİ

1. YAPIM EKLERİ

1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

İsimden isim yapma ekleri, isim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir. Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenirler (Ergin, 2009: 154).

1.1.1. +ak, +ek

Kazak Türkçesinde seyrek kullanılan bir isimden isim yapma ekidir. Getirildiği kelimenin anlamını kuvvetlendirir.

jib+ek > jibek “ipek” (1/578)

at+aq > ataq “unvan” (1/3239)

bir+aq > biraq “biraz, az” (1/860)

1.1.2. +(a)w, +(e)w

Bir'den yedi'ye kadarki asıl sayılara gelerek onlardan topluluk, ortaklık gibi yeni isimler yapar.

bir+egü > birew “biri” (1/31)

üç+egü > üşew “üçü” (1/806)

eke+gü > ekew “ikisi” (1/263)

tört+egü > törtew “dördü” (1/914)

1.1.3. +(a)y

qal+ay “nasıl” (1/34)

oñ+ay “kolay, hafif” (1/72)

1.1.4. +day, +dey, +tay, +tey

İsim, zamir ve sayılara gelerek benzetme, karşılaştırma ve gibi, kadar anlamları verir.

ayna+day “ayna gibi” (1/553)

kişken+tay “küçücük” (1/3000)

osın+day “onun gibi” (1/927)

qazan+day “kazan kadar” (1/3750)

bala+day “çocuk gibi” (1076)

kün+dey “güneş kadar” (1/3606)

1.1.5. +dıki, +diki, +niki

İlgi ekinden orataya çıkarak bir nesneye veya kişiye bağlı aitlik isimleri oluştursa da, -nıñ-kı > -nıkı kalıplaşmasıyla gelişerek lehçelerin gramerlerinde, ismin aitlik çekimi olarak işlenmektedir (Öner, 2013: 44).

men+iñ+niki > meniki “benimki” (1/20)

sen+iñ+ niki > seniki “seninki” (1/588)

biz+diki > bizdiki “bizimki” (1/3767)

1.1.6. +gana, +kene

İsimlere küçülme ve pekiştirme anlamları katar.

kiş+kene “küçücük” (1/871)

bir+ğana “bir defa” (1/1662)

1.1.7. +ge

Seyrek kullanılan bir ektir.

bir+ge “birlikte” (1/41)

bas+qa “başka” (1/318)

1.1.8. +ğı, +gi, +qı, +ki

Bu ek, bağılılık ve aitlik anlamı bulunduran sıfat ve zamir olarak kullanılabilen isimler yapar. Bir nesnenin bağlı veya ait olduğu başka bir nesneye göre zaman ve mekân içindeki yerini belirtir (Öner: 2013: 42).

iş+ki “içteki” (1/21/5)

art+qı “arkadaki” (1/1665)

burın+ğı “önceki” (1/365)

erte+gi “masal” (1/1861)

tün+gi “geceki” (1/431)

keyin+gi “sonraki” (1/3016)

1.1.9. +lap, +lep, +dap, +dep, +tap, +tep

Bu ek, +IA- isimden fiil yapma eki ile –p zarf-fiil ekinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Bir şeyin iyi olduğunu, uzun süreli olduğunu ve sayı tekrarlandığında üleştirme anlamı verir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 66).

alıs+tap “alıp” (1/499)

kübir+lep “fısıltı gibi” (1/1800)

muz+dap “buz gibi olup” (1/620)

jetek+tep “yedekleyip” (1/2005)

iz+dep “arayıp” (1/1074)

jaqsı+lap “güzelce, iyice” (1/3398)

1.1.10. +in

erk+in “özgür, hür” (1/571)

1.1.11. +lak

Kazak Türkçesinde seyrek kullanılan bir isimden isim yapma ekidir.

aw+laq “uzak, kuytu” (1/4)

1.1.12. +las, +les, +das, +des, +tas, +tes

Bu eki alarak oluşan kelimeler, almış oldukları ekle içeriklerine uygun anlamda, denklik, devamlılık gibi kavramları ifade eden isimler oluşturur (İsaqov, 1974: 183). Türkiye Türkçesinde eşlik, ortaklık ifade eden isimleri oluşturan +daş, +deş eki Kazak Türkçesinde –ş > -s değişimi sebebiyle +das, +des şeklinde kullanılır.

teñ+des “denktaş” (1/500)

qarın+das “kardeş” (1/1889)

tek+tes “soydaş” (1/899)

jaqın+das “yaklaşım” (1/4374)

qur+das “akran, yaşıt” (1/987)

1.1.13. +law, +lew, +daw, +dew, +taw, +tew

Bu ek sıfatları karşılaştırmalı veya eşitlik şekline getirerek daha anlamı katar.

jağa+law “sahil, göl kenarı” (1/107)

juwan+daw “kalınca, genişçe” (1/1135)

qıs+taw “kışlak” (1/3661)

1.1.14. +lay, +ley, +layşa, +leyşe, +layınşa, +leyinşe

İşaret zamirlerine getirilerek isimden isim yapan bir ektir.

sol+lay > solay “şöyle, böyle” (1/127)

ol+lay > olay “öyle, böyle” (1/210)

osı+layşa “öylece” (1/254)

1.1.15. +lık, +lik, +dık, +dik, +tık, +tik

Kazak Türkçesinde oldukça işlek olarak kullanılan ve isimlere getirilen bu ek; yer, eşya, meslek isimleri ile soyut isimler türetir.

qarsı+lıq “itiraz, karşı” (1/398)

aram+dıq “art niyetlilik” (1/3110)

jaqsı+lıq “iyilik” (1/568)

jubay+lıq “evlilik” (1/4379)

jaman+dıq “kötülük” (1/981)

künde+lik “günlük” (1/5012)

1.1.16. +h, +li, +dı, +di, +tı, +ti

Asıl görevi sıfat olarak kullanılan isimler türetmektir. Bu yüzden sıfat yapan ek olarak da kullanılır. Fakat sıfatlar isim olarak kullanıldıkları için bu ekle yapılan isimler hem sıfat hem isim olarak kullanılmaktadır (Ergin, 2012: 159).

tuz+dı “tuzlu” (1/208)7

qadir+lı “değerli” (1/2696)

qudıret+ti “kudretli” (1/1840)

kiyim+di “giyimli” (1/3652)

ızğar+lı “ayazlı” (1/2370)

dala+lı “bozkırlı” (1/3835)

1.1.17.+nşı, +nşi

Sayılarla getirilerek sıra, derece sıfatları türetir.

eki+nşı “ikinci” (1/340)

bir+ınşı “birinci” (1/1745)

üş+ınşı “üçüncü” (1/985)

on+ınşı “onuncu” (1/2397)

1.1.18.+raq, +rek, +(i)raq, +(i)rek

Sıfatların karşılaştırmalı şekillerini yapar, daha fazla olma anlamı katar (Tamir, 2007: 440).

tez+irek “daha çabuk” (1/35)

uzağ+ıraq “daha uzak” (1/1313)

köbi+rek “daha çok” (1/42)

joğarı+raq “daha yukarı” (1/5569)

1.1.19.+sız, +siz

-lı sıfat ekinin olumsuz karşılığı olarak eskiden beri kullanıla gelen bir ektir. İsimlerden olumsuz sıfat yapar. Getirildiği isimlere yokluk, eksiklik, olumsuzluk kavramları katar (Zülfikar, 1991: 140).

ün+sız “sessiz” (1/214)

abay+sız “dikkatsiz” (1/1376)

şara+sız “çaresiz” (1/423)

muñ+sız “sıkıntısız” (1/2683)

kerek+sız “gereksiz” (1/601)

ajar+sız “sevimsiz, çirkin” (1/4670)

1.1.20.+şa, +şe

Bu ekin küçültme görevi vardır. Millet isimlerinden dil ve lehçe isimleri yapar; isimlerin zarf şekilleri ile sıfatlara eklenerek karşılaştırma anlamı ifade eder (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 63).

ayırıq+şa “ayrıca” (1/265)

ölgen+şe “ölünceye kadar” (1/447)

oy+şa “akla göre” (1/805)

adam+şa “insanca” (1/2521)

boyın+şa “boyunca” (1/1387)

Qazaq+şa “Kazakça” (1/3676)

1.1.21.+şı, +şi

Bu ek, meslek, uğraş isimleri türetir.

jazuw+şı “yazar” (1/206)

oqıtuw+şı “öğretmen” (1/1271)

müsin+şı “heykelci” (1/885)

jolaw+şı “yolcu” (1/1661)

jumıs+şı “işçi” (1/993)

mal+şı “çoban” (1/4040)

1.1.22. +şılıq, +şilik

Soyut anlamı olan çeşitli isimler türetir (Balaqayev, Qordabayev, Hasenova, 1967: 46).

kem+şilik “eksiklik” (1/2197)

adam+şılıq “insanlık” (1/4109)

qızıǵuw+şılıq “çekicilik” (1/2718)

şaruwa+şılıq “çiftçilik” (1/4213)

köp+şilik “çoğunluk” (1/3244)

jaman+şılıq “kötülük” (1/5002)

1.1.23.+şıq, +şik

Bu ek, getirildiği isimlere küçültme ve sevgi anlamı katar.

irim+şik “peynir” (1/546)

qıyır+şıq “tanecik” (1/3634)

1.1.24. Alıntı Eklerle İsim Yapma

1.1.24.1.+bî, +bey

Eklendiği isimlere olumsuzluk anlamı katan bir ektir.

bey+şara “çaresiz” (1/267)

bey+tarap “tarafsız” (1/2648)

bey+mezgl “vakitsiz” (1/610)

1.1.24.2.+xana

Eklendiği isimlere yer, mekân anlamı katar.

kitap+xana “kütüphane” (1/351)

awruw+xana “hastane” (1/456)

däret+xana “tuvalet” (1/417)

jataq+xana “yatakhane” (1/3544)

1.1.24.3.+mal

Bu ek, Kazak Türkçesinde nadir kullanılmaktadır.

ora+mal “havlu, mendil” (1/4745)

1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

1.2.1. +la, +le, +da, +de, +ta, +te

Bu ek, isimden fiil yapım eklerinin en sık ve yağın kullanılanıdır. Bütün isimlerin sonuna getirilebilen bu ek, kelimelerden, yapma veya olma anlamı katan fiiller türetir (Ergin, 2013: 180).

sıbir+la- “fısıldamak” (1/877)

jetek+te- “yedeklemek” (1/2005)

jaqın+da- “yakınlaşmak” (1/606)

tömen+de “aşağı düşmek” (1/3999)

bas+ta- “başlamak” (1/844)

ör+le- “tırmanmak” (1/4295)

1.2.2. +a-, +e-

Fazla işlek olmayan, bazı sözlerde görülen isimlerden olma veya yapma bildiren fiiller yapan bir ektir (Karaağaç, 2012: 310).

til+e- “dilemek, istemek” (1/305)

mawjır+a- “uyuklamak” (1/3816)

jas+a- yaşamak” (1/340)

ört+e- “yakmak” (1/4774)

1.2.3. +al-, +el-, +l-

Kazak Türkçesinde nadir kullanılan bu ek sıfatlardan olma filler türetir.

jön+el- “yönelmek” (1/317)

joğ+al- “yok olmak” (1/640)

tiri+l- “dirilmek” (1/574)

tüz+el- “iyileşmek, düzelmek” (1/5181)

1.2.4. +ar-, +er-, +r-

Bu ek, bazı isimler ile özge ve başka zamirlerine ayrıca birkaç ses taklidi sözcüğe gelerek bunlardan fiil türetir (Koç ve Doğan, 2013: 227).

özg+er- “değiştirmek” (1/1451)

qayğı+r- “kaygılanmak” (1/2683)

basqa+r- “başkalaşmak” (1/2827)

jaqsa+r- “iyileşmek” (1/5084)

1.2.5. +ay-, +ey-, +y-

Bu ek, isim köklerine getirilerek oluş bildiren geçişsiz fiiller türetir.

qart+ay- “yaşlanmak” (1/337)

köb+ey- “çoğalmak” (1/2650)

küş+ey- “güçlenmek” (1/1513)

muñ+ay- “kederlenmek” (1/4835)

1.2.6. +ğa-, +ge-, +qa-, +ke-

Kazak Türkçesinde işlek olmayan bir ektir.

qor+ğa- “korumak” (1/1076)

şay+qa- “sallamak, (1/5687)

1.2.7. +ğar-, +ger-, +qar-, +ker-

İsimlere getirilerek yapma fiiller türetir.

es+ker- “hatırlamak” (1/4160)

1.2.8. +ı-, +i-

Geçişli ve geçişsiz fiiller türetir (Buran ve Alkaya, 2013: 125).

awır+ı- “ağrımak” (1/1167)

kem+i- “azalmak” (1/2159)

renj+i- “darılmak” (1/1221)

1.2.9. +(ñ)ıra-, +(ñ)ire-

Nadir kullanımı olan bu ek genellikle taklidi, yansıma fiiller türetir.

eñ+ire- “haykırmak” (1032)

1.2.10. +k-, +ıq-, +ik-

İsimlerden olma anlamı veren fiiller türetir.

jol+ıq- “rast gelmek” (1/511)

1.2.11. +(ı)lda-, +(i)lde-

+l eki ile +lA isimden fiil yapma ekinin birleşmesiyle oluşmuş nadir kullanımlı bir ektir (Koç ve Doğan, 2013: 229).

qarq+ıl-da- “kahkaha atarak gülmek” (1/148)

qor+ıl-da- “horlamak” (1/237)

şuw++ıl-da- gürültü çıkarmak” (1/5184)

1.2.12. +la-n-, +le-n-, +da-n-, +de-n-, +ta-n-, +te-n-

İsimden fiil yapma eki olan +lA- ekiyle kurulmak geçişli ve geçişsiz fiillerin kimileri –n- dönüşlülük eki vasıtasıyla genişletilerek +lAn- şeklini almış ve yeni bir birleşik ek meydana getirmiştir (Korkmaz, 2017: 119).

at+ta-n- “ata binip yola çıkmak” (1/33)

ıza+lan- “sinirlenmek” (1/367)

örşe+le-n- “kızmak, tartışmak” (1/1112)

raqat+ta-n- “rahatlamak” (1/2145)

oy+la-n “tasalanmak” (1/2180)

1.2.13. +la-s-, +le-s-, +da-s-, +de-s-, +ta-s-, +te-s-

+lAn isimden fiil yapma eki ve –s işteşlik ekinin birleşiminden oluşmuş kaynaşık ve birleşik bir yapım ekidir (Koç ve Doğan, 2013: 226).

ara+la-s- “katılmak” (1/278)

kez+de-s- “buluşmak” (1/829)

tis+te-s- “didişmek” (1/320)

qarsı+la-s- “çekişmek” (1/2877)

quşaq+ta-s- “kucaklaşmak” (324)

qol+da-s- “tokalaşmak” (1/3923)

1.2.14. +sın-, +sin-

Bu ek, isimden fiil yapım eki olan +sı, +si eki üzerine fiilden fiil yapım eki olan –n ekinin getirilmesiyle oluşmuş bir ektir (Ayan, 2008: 100).

jürek+si-n- “çekinmek” (1/1321)

jat+sı-n- “yadırgamak” (1/2321)

men+si-n- “benimsemek” (1/5331)

1.2.15. +sa-, +se-

Bu ek Eski Türkçede görülen, daha sonra işlekliliğini kaybeden ve istek bildiren ektir (Karaağaç, 2012: 314).

kör+se- “görmek istemek” (1/304)

añ+sa- “özmek” (1/1841)

1.2.16. +sıra-, +sire-

ET döneminde, bazı kelimelerde örnekleri görülen ve isimlerden yokluk bildiren fiiller türeten bu ekin, genişlemiş bir şekil olduğu kabul edilmektedir ve -sır (<-sız) –a- veya –sıra- (<-sız-ra) şeklinde kalıplaştığı düşünülmektedir (Öner, 2013: 64).

jalğız+sıra- “yalnızlık çekmek” (1/1030)

jılam+sıra- “ağlamaklı olmak” (1/3505)

tap+sıra- “teslim etmek” (1/3917)

1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Bu ekler, yapımlık bağılı biçim öğelerinin bütünü, çekimlik bağılı biçim öğelerinin büyük bölümü ekleşmiş olan Türkçede, fiil kök ve gövdelerinden isim türeten eklerdir (Karaağaç, 2013: 277).

1.3.1. –(ı)m+, –(i)m+, –m

Bu ek, fiille ortaya çıkan iş ve durum hakkında, kavram isimleri veya bu fiile bağılı, çeşitli nesne isimleri yapar (Öner, 2013: 74).

bil-im “bilgi” (1/208)

töl-em “karşılıklı ödenen” (1/1537)

sen-im “güven” (1/431)

je-m “yem” (1/2218)

kiy-im “elbise” (1/440)

tın-ım “rahat, huzur” (1/5308)

1.3.2. –(ı)s+, –(i)s+, –s

Bu ek, fiillere eklenerek iş isimleri, sıfat olarak kullanılan isimler ve yer isimleri türetir (Biray, Ayan, Ercilasun, 2015: 72).

tanı-s “tanıdık” (1/38)

tuw-ıs “kardeş; akraba” (1/1952)

ör-is “otlak” (1/210)

qayt-ıs “dönüş” (1/2651)

jıynal-ıs “toplantı” (1/1041)

şıq-ıs > şığıs “doğu” (1/4292)

1.3.3. –ğı+, -gi+, -qı+, -ki+

Fiilin gösterdiği harekete bağlı olarak nesne isimleri yapmakta yaygınlaşırken, ET devresinde var olan –gı/-gi şekli, her türlü fiille ilgili işlerin isimlerini yapmakta da kullanılmıştır (Öner, 2013: 81).

kül-ki “gülüş” (1/21)

soq-qı “yumruk, yenilgi” (1/1700)

uyı-qı > uyqı “uyku” (1/300)

türt-ki “baskı” (1/2188)

jıyna-qı “düzenli” (1/513)

sıpır-ğı “süpürge” (1/4951)

1.3.4. –aq+, -ek+

Eklendiği fiille ilgili hareketin sonucundaki durumu bildiren isimler türetir.

böl-ek “parça” (1/85)

sur-aq “soru” (1/740)

qon-aq “misafir” (1/340)

kes-ek “tuğla, kerpiç” (1/3745)

tös-ek “döşek, yatak” (1/507)

pış-aq “bıçak” (1/5206)

1.3.5. –ası+, -esi+

Bu ek, soyut anlamlı kelimeler yapar.

kel-esi “sonraki, gelecek” (1/302)

1.3.6. –(a)tın+, -(e)tın+

Bu ek, geçtiği cümleye göre gelecek veya geniş zaman anlamı taşıyan, zaman anlamlı ve isim soylu kelimeler yapar (Koç ve Doğan, 2013: 200).

kel-etin “gelecek” (1/13)

sat-atın düken “satan dükkan” (1/475)

aqılğa keltir-etin “akla gelen” (1/1011)

qartay-atın “yaşlanacak” (1/2948)

1.3.7. –ğak+, -gek+, -qaq+, -kek+

Çok olma, düşkünlük durumunu anlatan sıfatlar türetir.

as-qaq “gururlu” (1/807)

ser-gek “uyanık” (1/4513)

1.3.8. –ğan+, -gen+, -qan+, -ken+

Fiil köklerine eklenen bu ek, geniş zaman anlatan isim soylu sıfatlar yapar (Ayan, 2008: 102).

oqı-ğan joldas “okuyan arkadaş” (1/742)

öl-gen “ölen” (1/1852)

izde-gen joq “arayan yok” (1/2652)

qap-qan “örten, kapatan” (1/2834)

1.3.9. –ğın+, -gin+, qın+, -kin+

Tek heceli fillerin köklerine getirildiğinde büyütme ve aşırılık anlamı veren yeni isimler yapar (Ergin, 2013: 189).

tut-qın “tutsak, esir” (1/2330)

tol-qın “dalga” (1/3603)

1.3.10. –ğır+, -gir+, -qır+, -kir+

Bir işe olan yatkınlığı, işin çok yapıldığını belirten sıfatlar yapar (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 76).

öt-kir “keskin” (1/629)

bil-gir “bilgiç” (1/1185)

1.3.11. –(ı)q+, -(i)k+

Fiilin sonunda ortaya çıkan durumu anlatan bu ek, vasıf isimleri veya fiil kökleri ile gövdelerinden farklı nesne isimleri yapmaktadır (Öner, 2013: 79).

tol-ıq “dolu, tam” (1/80)

art-ıq “fazla” (1/206)

til-ek “dilek” (1/384)

töse-k “döşek, yatak” (1/551)

jar-ıq “parlak, ı ışık” (1/631)

buyr-ıq “emir, buyruk” (1/3893)

1.3.12. –maq+, -mek, -baq+,bek+, -paq+, -pek+

Bu yapım eki, bazı geçişli fiillere gelerek onlardan alet, eşya isimleri; sıfat olarak kullanılan isimler ve soyut anlamlı isimler yapar (Isqarov, 1974: 159). Çağdaş Kazak Türkçesinde bu ek, niyet ifadeli gelecek zaman yaparken Kazak Türkçesinin önceki devirlerinde mastar eki olarak kullanılmıştır (Koç ve Doğan, 2013: 193).

jum-baq “bulmaca” (1/84)

kör-mek “görmek” (1/3876)

bar-maq “varmak” (1/568)

jal-paq “yalpık, yassı” (1/4108)

sal-maq “çıkarmak, salmak” (1/1246)

1.3.13. –peli+

-malı ve -lı eklerinin birleşiminden yeni bir ek görünümü alan bu ek fiillerden sıfat yapar (Ayan, 2008: 105).

köş-peli “göçebe” (1/4795)

1.3.14. –mas+, -mes+, -pas+, -pes+

-Ar, -r sıfat fiil ekinin olumsuz olan bu ek, belirsiz gelecek zaman ifadeli isim soylu sıfatlar türetir (Koç ve Doğan, 2013: 200).

jeter-jet-pes (aqşa) “yeter yetmez” (1/316)

1.3.15. –mıs+, -mis+, -bıs+, -bis+, -mıș+, -miș+

Bu ek, fiillere getirilerek soyut anlamlı isimler türetir.

bol-mıs “varlık” (1/208)

je-mis “yemiş, meyve” (1/2693)

jasa-mıs “görmüş geçirmiş” (1/551)

kön-bis “dayanıklı, sağlam” (1/3896)

1.3.16. –(ı)n+, -(i)+, -n+

Fiillerin oluş veya durumuyla ilgili isimler ve kavram isimleri yapar (Öner, 2013: 90).

maqta-n “gurur, övünç” (1/38)

jıy-ın “toplantı” (1/1262)

şığ-ın “masraf” (1/566)

bor-an “kar fırtınası, boran” (1/3897)

jasır-ın “gizli” (1/668)

1.3.17. –şak+, -şek+

Fiillere getirilen bu ek, nesne isimleri ve fazla olma durumunu ifade eden isimler türetir.

qızğan-şaq “kıskanç” (1/356)

maqтан-şaq “övüngen” (1/356)

böl-şek “parça” (1/1845)

1.3.18. –w+, -uw+, -üw+

Fiillerden hareket isimleri türeten bu ek, Türkiye Türkçesindeki –ma, -me ve –mak, -mek ekleriyle yapılan isimlerin karşılığıdır. Fiillerden hareket ismi (matar) türetmektedir (Biray, 2009: 80).

ET dönemindeki fiilden isim yapan –g/-ğ ekinin geliştiği kaydedilen bu ekin Kıpçak döneminde tamamen düştüğü veya –g > w şeklinde değiştiği görülmektedir (Öner, 2013: 71).

jağala-w “sahil, kıyı, kenar” (1/107)

sura-w “sorma, sormak” (1/1758)

awru-w “ağrı, hastalık” (1/450)

körin-üw “öğrenme” (1/3104)

oqu-w “eğitim, okumak” (1/487)

böl-üw “bölme, bölmek” (1/3680)

1.3.19. –ma+, -me+, -ba+, -be+, -pa+, -pe+

Bu ek, eklendiği fiillerden eşya, nesne isimleri, yer isimleri, iş isimleri, organ isimleri, yiyecek isimleri ve vasıf isimleri türetir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 71).

böl-me “oda” (1/238)

şığar-ma “edebî eser” (1/247)

1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Bu ekler, yapımlık bağlı biçim öğelerinin bütünü, çekimlik bağlı biçim öğelerinin büyük bölümü ekleşmiş olan Türkçede, fiil kök ve gövdelerinden fiil türeten eklerdir (Karaağaç, 2013: 314).

1.4.1. –ma-, -me-, -ba-, -be-, -pa-, -pe-

Bütün fiil köklerine gelerek fiillerin olumsuz şekillerini türetir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 77).

tüs-pe- “düşmemek” (1/198)

tüsin-be- “anlamamak” (1/2188)

kel-me- “gelmemek” (1/211)

otır-ma- “oturmamak” (1/2905)

qoy-ma- “koymamak” (1/311)

jat-pa- “yatmamak” (1/3427)

sura-ma- “sormamak” (1/1196)

jaz-ba- “yazmamak” (1/5342)

sez-be- “sezmek” (1/2158)

1.4.2. –dır-, -dir-, -tır-, -tir-

Bu ek, farklı iki ettirgenlik ekinin birleşmesinden oluşmuştur. Geçişli ve geçişsiz fiillerin kök ve gövdelerine getirilerek “oldurma” ve “yaptırma” ifade eden geçişli fiiller türetir (Korkmaz, 2017: 183).

üle-tir- “paylaştırmak” (1/1852)

qan-dır- “kandırmak” (1/3057)

tol-tır- “doldurmak” (1/2188)

sön-dir- “söndürmek” (1/4189)

1.4.3. –gız-, -giz-, -qız-, -kiz-

Geçişsiz fiilleri geçişli yapar, geçişli fiillerden ettirgen fiiller türetir. Yaptırma ve oldurma ifade eden fiiller türetir (Biray, Ayan ve Ercilasın, 2015: 78).

kiy-giz- “giydirmek” (1/1986)

ayt-qız- “söyletmek” (1/2833)

otır-ğız- “oturtmak” (1/2527)

öt-kiz- “geçirmek” (1/3267)

1.4.4. –(ı)l-, -(i)l-, -l-

Oldukça işlek bir kullanımı olan bu ekin görevi, edilgenlik ifade eden fiiller yapmaktır.

qıs-ıl- “utanmak” (1/141)

şes-il- “çözülmek” (1/3226)

jay-ıl- “serilmek” (1/161)

tüze-l- “düzelmek” (1/5181)

tab-ıl- “bulunmak” (1/389)

1.4.5. –(ı)msıra-, -(i)msire-

Fiilin gösterdiği hareketin azaldığını ifade eden fiiller türetir (Öner, 2013: 104).

kül-imsire- “gülümsemek” (1/18)

jıla-msıra- “ağlamaklı olmak” (1/3505)

1.4.6. -(ı)n-, -(i)n-, -n-

Dönüştürücü fiiller yapan bir ektir.

kör-in- “görünmek” (1/16)

sür-in- “sürünmek” (1/1376)

üyle-n- “evlenmek” (1/470)

oyla-n- “düşünmek” (1/2180)

1.4.7. -(ı)r-, -(i)r-, -r-

Ettirgen çatılı fiiller türeten bir ektir.

köş-ir- “göç etmek” (1/17)

şığ-ar- “çıkarmak” (1/671)

tüs-ir- “düşürmek” (1/404)

ös-ir- “yetiştirmek” (1/4159)

1.4.8. -(ı)s-, -(i)s-

Fillere eklenerek onları işteş yapan bir ektir.

tanı-s- “tanışmak” (1/307)

jara-s- “uygun olmak” (1/2943)

quşaqta-s- “kucaklaşmak” (1/324)

sırla-s- “dertleşmek” (1/3143)

1.4.9. –set-

Fiilden fiil yapım eki –se ile –t ettirgenlik ekinin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir yapım ekidir (Koç ve Doğan, 2013: 232).

kör-set- “göstermek” (1/393)

1.4.10. –t-

Eklendiği fiile ettirgen yapan bir yapım ekidir.

jügir-t- “yürütmek” (1/614)

joğal-t- “yok ettirmek” (1/640)

jara-t- “yaratmak” (1/1241)

quwan-t- “sevindirmek” (1/5013)

2. İSİM

Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut veya soyut kavramlara isim olan kelime türüdür (Korkmaz, 1992: 88).

2.1. ÇOKLUK EKI

Çokluk ekinin Türkiye Türkçesindeki +lar, +ler şekline ek olarak Kazak Türkçesinde +dar, +der, +tar ve +ter şekilleri de bulunmaktadır.

2.1.1. Ünlüyle ve r, v, w, y, ünsüzleriyle biten isimlerden sonra; +lar, +ler

maqala+lar “makaleler” (1/173) äñgime+ler “hikâyeler” (1/346)
jazuwşı+lar “yazarlar” (1/206) kempir+ler “yaşlı kadınlar” (1/480)
şırşa+lar “çam ağaçları” (1/815) körpe+ler “yorganlar” (1/3923)

2.1.2. Tonlu ünsüzlerle (l, m, n, ŋ, j, l, z) biten isimlerden sonra; +dar, +der

adam+dar (1/42) muğalim+der “öğretmenler” (1/5)
aqın+dar “şairler” (1/198) söz+der “sözler” (1/30)
qoraz+dar “horozlar” (1/354) äyel+der (1/388)

2.1.3. Tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra; +tar, +ter

alqap+tar “bölgeler, yerler” (1/108) gazet+ter “gazeteler” (1/52)
suraq+tar “sorular” (1/248) tilek+ter “dilekler” (1/383)
doñqalaq+tar “tekerlekler” (1/312) jigiti+ter “delikanlılar” (1/411)

2.2. İYELİK EKLERİ

	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	kişi -m	-mız, -miz
2.	kişi -ñ	-ñız, -ñiz, -larıñ, - leriñ, -larıñız, -leriñiz
3.	kişi -ı, -i, -sı, -si	-ı, -i, -sı, -si

Tablo 2: Kazak Türkçesinde İyelik Ekleri (Buran ve Alkaya, 2012: 285)

2.2.1. Teklik Şahıs İyelik Ekleri

2.2.1.1. I. Teklik İyelik Eki

Kelime ünlü ile biterse +m; ünsüz ile biterse +ım/+im şeklindedir:

söz+ım “sözüm” (1/133)

ağa+m “ağabeyim” (/1158)

öz+ım “kendim” (1/733)

2.2.1.2. II. Teklik İyelik Eki

Kelime ünlü ile biterse +ñ; ünsüz ile biterse +ıñ, +iñ şeklindedir:

tileg+ın “dileğin” (1/477)

2.2.1.3. III. Teklik İyelik Eki

Kelime ünlü ile biterse +sı, +si; ünsüz ile biterse +ı, +i şeklindedir:

tını+sı “nefesi” (1/1914)

jağa+sı “kıyısı” (1/5071)

bas+ı “başı” (1/1985)

awa+sı “havası” (1/5404)

2.3.3. Çokluk İyelik Ekleri

2.3.3.1. I. Çokluk İyelik Eki

Kelime ünlü ile biterse +mız, +miz; ünsüz ile biterse +ımız, +imiz şeklindedir:

ekew+miz “ikimiz” (1/749)

ayağ+ımız “ayağımız” (1/1392)

öz+ımız “kendimiz” (1/823)

jol+ımız “yolumuz” (1/1664)

2.3.3.2. II. Çokluk İyelik Eki

Kelime ünlü ile biterse +ñız, +ñiz, +larıñ, +leriñ, +larıñız, +leriñiz; ünsüz ile biterse +ıñız, +iñiz, +ılarıñ, +ilerin, +ılarıñız, +ileriniz şeklindedir:

dalalarıñız “bozkırlarınız” (1/149)

bala+larıñız “çocuklarınız” (1/1215)

küwpe+leriñiz” “dolaplarınız” (1/1698)

jandar+ıñ “canların” (1/3372)

2.3.3.3. III. Çokluk İyelik Eki

Kelime ünlü ile biterse +sı, +si; ünsüz ile biterse +ı, +i şeklindedir:

daws+ı “sesi” (1/93)

öris+i “merası” (1/245)

2.3. Aitlik Eki

Kazak Türkçesinde “+ğı, +gi, +qı, +ki” yapım ekleri olarak bulunmanın yanında aitlik ekidir. Bu ekler aynı zamanda hal ekleri üzerine eklenebildiği, iyelik eki aldığı aitlik gibi bir çeşit iyelik görevinde olduğu için çekim eki olarak adlandırılabilir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 80).

üstinde+gi “üstündeki” (1/239)

qala+dağı “şehirdeki” (1/1641)

üyde+gi “evdeki” (1/402)

işindegi “içindeki” (1/3822)

jüzin+degi “yüzündeki” (1/759)

awla+dağı “avludaki” (1/4887)

2.4. Hâl Ekleri

Hâl ekleri, değişik anlamlar itibariyle cümle içerisinde bulunan isimleri düzenleyen eklerdir (Eker, 2002: 279).

2.4.1. Yalın Hâl

İsim çekim eklerinden hiçbirinin olmadığı halidir. Bu durumdaki isimler cümle içerisinde özne, belirtisiz nesne, sözde özne gibi işlevlerde bulunmaktadır (Demir 2006: 272).

jumıs “iş, çalışma” (1/81)

aspan “gökyüzü” (1/812)

töseke “yatak” (1/507)

müsin “heykel” (1/912)

tereze “pencere” (1/627)

japıraq “yaprak” (1/1751)

2.4.2. İlgî Hâli

İki isim arasında ilişki kuran ve ilk ismi ilgi haline sokan eklerdir. Tonlu ünsüzler ve ünlüler ile biten isimlerde “+nıñ, +niñ, +dıñ, +diñ”; tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra ise “+tıñ, +tiñ” eki Kazak Türkçesindeki ilgi hali ekidir (Gülensoy, 2016: 126).

üy iyesi+niñ “ev sahibinin” (1/357)
awıl+dıñ adamı “köyün insanı” (1/431)
biz+dıñ awılda “bizim köyde” (1/713)
jigit+tiñ birewi “yiğidin biri” (1/872)
avtor+dıñ romanı “yazarın romanı” (1/2327)
maqala+nıñ aldın “makalenin başı” (1/4263)
äke- şeşe+niñ “baba-annenin” (1/4332)

2.4.3. Belirtme Hali

Öner’e göre; “İsmin, doğrudan doğruya geçişli bir fiile bağlandığı hal, yükleme halidir” (Öner, 2013: 121).

Kazak Türkçesinde belirtme hali ekleri *m*, *n*, *ñ* ünsüzlerinden sonra *+nı*, *+ni*; tonlu ünsüzlerden sonra *+dı*, *+di*; tonsuzlardan sonra *+tı*, *+ti*’dir.

o+nı “onu” (1/39)	köñil+di “gönlü” (1/347)
söz+di “sözü” (1/75)	jazuwşı+nı “yazarı” (1/3346)
jer+di “yeri” (1/143)	müsin+di “heykeli” (1/5339)

2.4.4. Yönelme Hali

İsim ve fiil arasında ilişki kuran ve oluşun yönünü belirten eklerdir. Tonlu-tonsuz uyumuna bağlı olarak istisnaların bulunmasıyla birlikte- tonlu ünsüzler ile biten isimlerden sonra gelen “+ğa, +ge”; tonsuz ünsüzler ile biten isimlerden sonra gelen “+qa, +ke” eki Kazak Türkçesindeki yönelme hali ekleridir (Karamanlıoğlu, 1994: 68-69).

tösek+ke “döşeğe” (1/1113)	aspan+ğa “gökyüzüne” (1/1590)
bölme+ge “odaya” (1/1466)	orındıq+qa “sandalyeye” (1/4308)

2.4.5. Bulunma Hali

Genel olarak öznenin veya özne görevinde bulunan nesnenin, yapılan iş anında bulunduğu yeri, zamanı veya durumu anlatır (Demirci, Ulutaş ve Karabulut, 2006: 44).

dala+da “bozkırda” (1/106)	jumis+ta “işte, çalışmada” (1/451)

mektep+te “okulda” (1/487)

düniye+de “dünyada” (1/825)

2.4.6. Ayrılma Hali

Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin ifade ettiği eylemin kendisinden uzaklaştığını anlatan ektir. Ayrılma hal eki, fiilin yerini ve yönünü belirtir (Korkmaz, 1992: 29).

Kazak Türkçesinde ünlü ve tonlu ünsüzler ile biten isimlerden sonra +*dan*, +*den*; tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra +*tan*, +*ten* eklenirken; “*m, n, ŋ* geniz ünsüzleriyle biten isimlerden sonra *d > n* ye dönüşerek +*nan*, +*nen* şeklinde eklenir.

tereze+den “pencereden” (1/103)

düken+nen “dükkan” (1/451)

suwıq+tan “soğuktan” (1/135)

esiik+ten “kapıdan” (1/479)

köñil+den (gönülden) ” (1/240)

jibek+ten “ipekten” (1/578)

teren+nen “derinden” (1/304)

qala+dan “şehirden” (1/1643)

aspan+nan “gökyüzünden” (1/389)

tolquw+dan “heyecandan” (1/2611)

alıs+tan “uzaktan” (1/431)

dostarıñ+nan “dostlarından” (1/4731)

2.4.7. Vasıta Hali

Ünlü veya tonlu ünsüzlerle (z ünsüzü hariç) biten isimlerden sonra “+*men*, +*menen*” z ünsüzüyle biten isimlerden sonra “+*ben*, +*benen*”; tonsuz ünsüzlerle biten isimlerden sonra “+*pen*, +*penen*” ekleri Kazak Türkçesinde kullanılan vasıta eklerdir. (Koç ve Doğan, 2013: 231).

jigit+pen “yiğitle” (1/240)

dawıs+pen “sesiyle” (1/808)

şeşesi+men “annesiyile” (1/348)

söz+ben “sözüyle” (1/1751)

külki+men “gülüşle” (1/765)

köz+ben “gözle” (1/2167)

2.4.8. Eşitlik Hali

İsmin benzerlik, gibi, eşitlik yönünü anlatan durumdur. İsimlerin eşitlik hali cümlede zarf olarak kullanılır (Çatıkkaş, 2001: 82). ET döneminde *teg* “gibi” benzetme edatı bugün ekleşmiş halde Kzk. T’de –*day/-dey*; –*tay/-tey* şeklindedir (Öner, 2013: 139).

boyın+şa “boyunca” (1/3)

qus+tay “kuş gibi” (1/2013)

ölgen+şe “ölünce” (1/447)

kün+dey “gün gibi” (1/3606)

may+day “yağ gibi” (1/4384)

suw+day “su gibi” (1/5480)

2.5. İSİMLERDE SORU

Kazak Türkçesinde soru ekinin ünlüsü *a, e*’dir. Baştaki ünsüz de *m, b* veya *p*’dir. Soru ekinin ünsüzü, ünlülerden ve *l, r, v, y* ünsüzlerinden sonra *–ma, –me; m, n, ñ, z*’ den sonra *–ba, –be; k, p, s, ş, t*’ den sonra *–pa, –pe* olur (Buran ve Alkaya 2013: 113).

şarşadıñız ba? “yorgun musun” (1/62)

üyretpedi me? “öğretmedi mi” (1/284)

solay ma? “öyle mi” (1/127)

bolmas pa? “olmaz mı” (1/361)

bilsiz be? “biliyor musunuz” (1/151)

emes pe? “değil mi” (1/529)

3. SIFAT

Sıfatlar, isimlerden önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlere denir (Korkmaz, 2009: 333).

3.1. Niteleme Sıfatları

Galip Güner(2013) “*Niteleme sıfatları bütün varlıkların renk, biçim, tat, koku, alışkanlık, huy, yetenek vb. bütün özelliklerini ortaya koyan, gösteren sıfatlar*” olarak tanımlar.

aq qağaz “beyaz kâğıt” (1/79)

qara közder “kara gözler” (1/893)

tuwğan jeri “doğum yeri” (1/133)

jaman niyet “kötü niyet” (1/1092)

qızıl boyaw “kırmızı boya” (1/161)

körkem şığarma “güzel şiir” (2803)

suluw qız “güzel kız” (1/669)

sarı japıraq “sarı yaprak” (1/1659)

suwıq jeli “soğuk rüzgârı” (1/820)

qızıl ayaq “kırmızı ayak” (1/3991)

3.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları isimleri sayı, soru, belirsizlik gibi yönlerden tanımlayan kelimelerdir (Demir, 2006: 294).

3.2.1. İşaret Sıfatları

Varlıkların yerlerini işaret yoluyla gösteren sıfatlardır (Ediskun, 2005: 133).

ol kezde “o sırada” (1/1)

bul jalğanda “bu yalanda” (1/281)

osai sätte “o saatte” (1/36)

bul äñgimeler “bu hikâyeler” (1/346)

osı közge “o göze” (1/85)

bul üydegi “bu evdeki” (1/605)

3.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı, sıra, topluluk vb. yönlerinden varlıkları belirten sıfatlardır (Banguoğlu, 1990: 353).

3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

İsimlerin net sayılarını bildirmek için kullanılan sıfatlardır (Atabay, Özel ve Kutluk, 2003: 7).

eki jigit “iki yiğit” (1/97)

jeti-segiz ay “yedi sekiz ay” (1/742)

bir ay “bir ay” (1/107)

tört kün “dört gün” (1/1648))

üş-tört jıl “üç dört yıl” (1/231)

segiz sağat “sekiz saat” (1/1867)

3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

İsimlere +*nşı*, +*nşi* ekleri getirilerek onların sıralarını bildiren sıfatlardır.

birinşi ret “ilk kez” (1/165)

onınşı klas “onuncu sınıf” (1/2397)

ekinşi ret “ikinci kez” (1/340)

üşinşi dñniye “üçüncü dünya” (1/4195)

üşinşi klasta “üçüncü sınıfta” (1/985)

altınşı bala “altıncı çocuk” (1/3834)

3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Ayırma, dağıtma ve paylaştırma ifade eden, nesnelerin sayısını parça parça gösteren sayı sıfatlarıdır (Ergin, 2013: 238).

Arada **birer** sağat ötken soñ aşçı ızanıñ uwıtı tarqap, onıñ ornına salqın da sabırlı oy şım-şımday ene bastadı. “*Birkaç saat sonra acının zehri dağıldı ve yerini soğuk, sakın bir düşünce almaya başladı.*” (1/4778)

3.2.2.4. Topluluk Sayı Sıfatları

Kazak Türkçesinde, birden yediye kadar olan sayı adlarına +*aw*, +*ew* ekleri getirilerek yapılr topluluk sayı sıfatları yapılır. Ayrıca, sayı isimlerine getirilen +*dağan*, +*değen*, +*tağan*, +*tegen* ekleriyle de türetilmiş olan kelimelerde, tahmin bildirmelerinin

yanında topluluk sayı sıfatı olarak da kullanıldıkları görülür (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 92).

Jäne bul eki oydiñ **ekewi** de mına bir bet qağazda aldın ala jazılıp qoyıptı. “*Ve bu düşüncelerin her ikisi de bu sayfada önceden yazılmıştı.*” (1/263)

Sol kezde esik jaqta stolda otırğan tört-bes jigittiñ **birewi** özinen köz almay qarap otırğanın kördi. “*O sırada kapının yanındaki masada oturan dört beş adamdan biri onun kendisine göz ayırmadan baktığını gördü.*” (1/872)

Aldında **ondağan** kedergi tur, ol kedergilerden attap ketüw de oñay emes. “*Önünde onlarca engel var ve bunları aşmak kolay değil.*” (1/4803)

İşki dünyesinde oyanğan jibek talşığında bir sezimniñ ösüwinen göri öşüwine jağday jasaytın **mındağan** kedergilerdiñ biri bop jāne eñ bastısı bop, özi ölerdey jaqsı köretin Bağıylanıñ turuwı edi. “*İç dünyasındaki ince ipek gibi duyguların uyanmasından daha çok sönmesine sebep olan binlerce engellerden biri de kendinin çok sevdiği Bagila idi.*” (1/3447)

3.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Varlıkları tam anlamıyla olmasa da, aşağı yukarı belirten sıfatlara belirsizlik (belgisiz) sıfatlar denir (Gencan, 2007: 216).

äldeneşe ret “birkaç kez” (1/452)

är söz “her söz” (1/709)

keybir muğalimderge “bazı öğretmenlere” (1/1273)

ärbir sözine “her bir sözüne” (1/2620)

3.2.4. Soru Sıfatları

Nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır (Buran ve Alkaya, 2013: 131).

Jäne bul faktilerdiñ ğılımğa, meniñ doktorlıq diyssertatsıyyama qanday qatısı bar? “*Ayrıca tüm bunların bilime, doktorluk tezime ne ilgisi var?*” (1/708)

İmm... bul ängimeni sen **qalay** tıñdap жүrsiñ. “*Hım... Bu hikâyeyi nasıl dinledin?*” (1/827)

Onıñ qajeti **qanşa**? “*Onun ne kadar ihtiyacı var?*” (1/1669)

Sizden äkeñiz **neşe** jas ülken?- dedi Bağıyla kenet. “Sizin babanız kaç yaş büyük? dedi birden.” (1/3158)

Eñ köp şığınğa uşırağanı **qaysı**? “*Hangisi en pahalısı?*” (1/3642)

Ayağıña **neşinşi** razmer kiyesiñ? “*Kaç numara ayakkabı giyersin?*” (1/3762)

- Ser, sen gül men sıpırğının arasında qanşalıqtı ayırma barın bile bermewşi ediñ ğoy, **qalay** tañdadıñ? “*Ser, çiçekle süpürge arasındaki farkı bilmiyordun ya, nasıl seçtin?*” (1/4951)

4. ZAMİR

Zamirler temsil ve işaret olarak nesneleri karşılayan kelimelerdir. Tek başına bir anlam taşımayan zamirler, isim değil; ismin yerin, tutan temsilcilerdir (Ergin, 1995: 310).

4.1. Şahıs Zamirleri

Bu zamirler, varlıkları kişi olarak gösteren zamirlerdir ve bu yönünden dolayı Türkçede en çok kullanılan zamir türüdür (Koç ve Doğan, 2013: 216).

Olar "Qazaqstan" poyezının qüwpesine kep jükterin jayğastıra bergen sätte perrondağı kiyoskini köşirip kele jatqanday gazet-juwrnaldarın quşaqtap, jası otızğa taqap qalğan, uzun boylı, añañ qara torı jigit bulardıñ üstine kirip keldi de, salqın amandastı. “Onlar *“Bagajlarını Kazakistan treninin vagonlarına yüklerken, perondaki büfeye taşınacak gibi gazete ve dergilerine sarılmış, yaşı otuzlarda uzun boylu, zayıf bir adam bunlardan sonra içeri girdi ve soğukça selamlaştı.*” (1/17)

Äkesi beytanıs jigittiñ sälemin aluw bılay tursın, **onıñ** bul küwpege kirgenine tañdanıp, jüzine birneşe seküwnd tapjılmaq qarap otırdı da: “**Sizdiñ** ornıñız osında ma edi?” – dedi aq quba öñine qan tewip. “*Babası yabancı genç adamın selamını almadan, onun bu vagona girdiğine şaşırarak, birkaç saniye yüzüne baktı ve “Sizin yeriniz burası mıydı?” diye sordu beyaz yüzü kızararak.*” (1/19)

Munday sözderdi ol ömirinde eşkimnen estimegen jäne esitemin dep oylamağan da edi. “*Hayatında hiç kimseden böyle sözler duymamıştı ve duymayı da beklemiyordu.*” (1/32)

Men Almatının ne bir ğajayıp äsem jerlerin jatqa bilemin.... “*Almatı'daki en güzel yerlerini ezbere biliyorum*” (1/124)

Sender nemene... beytanı birewlerdiñ şampanı men xatın şınımen qabıldamaqsıñdar ma? “Siz ne bilmiyorum. Gerçekten yabancılardan gelen şampanya ve mektubu kabul mu edeceksiniz?” (1/939)

Keşiriñiz, men sizderge sıy jiberip, ağattıq jasağan şığarmın. “Affedersiniz, ben size bir hediye göndererek yanlış yaptım.” (1/1085)

4.2. İşaret Zamirleri

Varlıkları işaret ederek veya göstererek belirten zamirlere işaret zamirleri denir (Korkmaz, 2017: 402).

Älgi sözün **bul** qızdıñ esitip otırğanın, jay ğana esitip emes, qorlanıp otırğanın sezse de sezbeğendey qalıp tanıtıwı Bağıylanın beytanı jigitke degen, sonımen birge alğaş ret özge birewge degen öşpendiligin oyattı. “Şu sözleri kızın duyduğunu, sadece duymayıp öfkelenildiğini hissetse de olmamış gibi davranan yabancı adama ve diğer insanlara *Bagila*’nın ilk kez nefretini uyandırdı.” (1/31)

- **Sol** kisi... ädebiyet jaylı maqalalar jazğan ğoy. “O adam... edebiyat hakkında makaleler yazmıştı.” (1/173)

Bağıyla **bul** sekildi işki arpalıstıñ ıyıq özer salmağına töze almasa, **mına** jigittiñ dñniye bir jaq, özi bir jaq beyğam qalpı, "osılay, ettim-aw, ağat boldı-aw" dep qıynaluwdan ğöri qayta **sol** süyegi quwrağan, tiri jürgen aqındardı, **solar**dı tuwğızğan **mına** sıyyaqtı jer-dalanı äli de kinälawğa dayar sıñayı onıñ işki azabın awırlata tüsti. . “*Bagila* böyle bir iç mücadelenin ağırlığına dayanamıyordu, bu adamın umurunda olmadan “bunu böyle yanlış yaptım” diye zorlanmasından daha çok şu kemikleri çürümüş şairleri, hayatta olan şairleri dñnyaya getiren şu bozkırları, suçlamaya yönelik bakışları kızı daha da ıstıraba uğrattı.” (1/215)

Bular üyge dawdırlay kirip kelgende as qamımen jürip äli xalatın da şeşip ülgermegen, jası otızğa jeter-jetpes qara torı ädemi kelinşek esik aldında uyala külimsirep sälem berdi. “Bunlar eve kalabalık şekilde girdiklerinde, yemek yaptığı giysisini değiştirmeye yetişemeyen otuzlu yaşlarındaki esmer renkli güzel kadın gülümseyip karşıladı.” (1/322)

Mınaw – xat. “Bu mektuptur.” (1/934)

Osılarğa qaşan es kirer eken. “Bunlar ne zaman akla gelecekler.” (1/3918)

4.3. Belirsizlik Zamirleri

Nesnelerin adların yerini dolduran ancak hangi adların yerini tuttuğu belli olmayan zamirlerdir (Gencan, 2007: 310).

Munday sözderdi ol ömirinde **eşkimnen** estimegen jäne esitemin dep oylamağan da edi. *“Hayatında hiç kimseden böyle sözler duymamıştı ve duymayı da beklemiyordu.”* (1/32)

Köñili qalamasa da äytewir **birdeñe** dep jawap qaytaruw kerek ekenin tüsingen qız: *“Kız hoşuna gitmese de buna cevap vermesi gerektiğini anladı ve.”* (1/118)

Orkestranttar jurtqa osınday jelik bitirgen öz qudiretlerine razı bolğanday, **ärqaysısı** muwzıka aspaınıñ dawsın barınşa şıǵarıp, ayanbay oynawda. *“Orkestra oyuncularını yeteneklerinden memnunmuş gibi, her biri enstrümanı olabildiğince yüksek sesle çaldı.”* (1/905)

Ärkim är türlü *“Herkes her türlü...”* (1/1275)

Endi qalay, **köbisi** ötip ketti dep oylaysız ba? *“Şimdi nasıl, hepsi geçip gitti diyorsunuz öyle mi?”* (1/1507)

Eşkimge qajetiñ bolmay qaluwdan!.. *“Kimseye ihtiyacım yok!”* (1/1229)

4.4. Soru Zamirleri

Varlıkların isimlerinin yerini soru ile alan zamirlerdir, aynı zamanda cümleye soru anlamı da katabilirler (Keskin, 2003: 119).

Eger, **kim** ne bileği degen taqırıpqa vıyktoriyna ötkizer bolsaq, onda ärqaysısımız... *“Kimin ne bildiği konusuna yarışa girecek olursak, o zaman her birimiz...”* (1/176)

Kimge senerin, dalanıñ sağımınday şubırğan oylarınıñ **qaysısın** ustarın, **qaysısınıñ** jalına jabıсарın bilmedi. *“Kime güveneceğini, bozkırın hasreti gibi birçok düşüncelerinin hangisinin ucunu tutacağını, hangisinin peşinden geleceğini bilemedi.”* (1/289)

Biraq, tabıyǵat seni **qalay** jarattı, solay ömir süresin ğoy. *“Ama doğanın seni nasıl yarattıysa öyle yaşıyorsun.”* (1/1241)

Qaydan kördiñ? *“Nereden gördün?”* (1/1535)

4.5. Dönüştürülük Zamiri

Şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam barındıran, onları anlamca katmerli kılarak pekiştirilmiş şahıs zamirleridir. Bu türe, dönüştürülük zamiri denmesinin nedeni, zamirin yapılan eylemin yapana dönüşünü gösteren bir görev yüklenmiş olmasındadır (Korkmaz, 2017: 415). Kazak Türkçesinde kullanılan dönüştürülük zamiri **öz'**dür.

Semyanın tuңğışı bolğan soñmektep bitirgennen keyin äkesi birneşe künge üwaqıt tawıp, qızın Almatıǵa **özi** alıp şıqtı. “*Ailenin ilk çocuǵu olduǵu için, okulu bitirdikten sonra babası birkaç günlüǵüne izin alıp kızını Almatı'ya kendisi getirmişti.*” (1/6)

Baǵıyla üde jürgen kezinde **öz** äkesin sıyrek köretin. “*Baǵıla evde olduǵu zamanlarda kendi babasını nadiren görürdü.*” (1/7)

Siz äli jassız, keyinirek bärin **öziñiz** tüsinesiz. “*Hâlâ gençsiniz, her şeyi sonra kendiniz anlayacaksınız.*” (1/140)

Bir närsege umtılasıñ, talpınasıñ, **öziñniñ** şamañ jetpeytinin bilgen soñ taǵdırdan tileysiñ, kütesin. “*Bir şey için çabalarsın, çekersin, (kendisinin) yapamayacağını bildiğinde, kaderden istersin, beklersin.*” (1/1202)

Sizge serik bolǵalı özime de şampan quyıp edim. “*Size eşlik etmek için kendime şampanya koydum.*” (1/4466)

5. ZARFLAR

Zarflar; fiillerin, sıfatların, sıfat-fiillerin ve görev bakımından zarf niteliğindeki kelimelerin anlamlarını zaman, ölçü, niteleme, yer, yön, vasıta, miktar, şart gibi çeşitli bakımlardan etkileyerek daha belirgin duruma getiren veya sınırlayan kelimelerdir. ⁴

5.1. Zaman Zarfları

Geçmişe, şimdiye ya da geleceğe dair etkiledikleri eylemleri zaman bakımından belirten zarflardır (Atabay, Özel ve Kutluk, 2003: 86).

Kazak Türkçesinde kullanılan zaman zarfları şöyledir; *bugın* “bugün, erten “yarın”, erte “erken”, *burın* “önce, eski”, *keyin* “sonra”, *tün* “gece”, *kündiz* “gündüz”, *kün sayın* “her gün”, *toqtawsız* “durmadan”, *dayım* “daima”, *jazda* “yazın”, *qısta* “kışın”, *keş* “akşam”, *ezirşe* “henüz” *kün boyı* “gün boyu” vb.

Jäne **tün** işinde. “*Ve gece yarısında.*” (1/435)

⁴ Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, s. 250.

Bügin stüwdent bop, quwanış qoynına_sıymay baradı. “**Bugün** bir öğrenci olarak etekleri zil çalıyordu.” (1/781)

Keşegi dos dep jürgen adamlarının ara tüşpek bılay tursın **bügin** tanımaytın kisidey buğan qaramawı, üyine kelmey ketüwi onıñ qabırğasın sögip ketkendeıy boldı. “**Dün** dost sandığı insanların yardım etmek şöyle dursun **bugün** ona bir yabancı gibi bakmaları, eve gelmemeleri onu azarlamış gibiydi(onun kaburgasını kırmış gibiydi).” (1/990)

Tañerteñ bastalğan jañbır **tüsten keyin** qarğa aynalıp, ol qaytadan suwıq jañbırğa awısıp, qaladağı asfalt köşeler men trotuwarlar ayaq basuwğa jerkenerdeıy şılqıp jatqan. “**Sabah saatlerinde** başlayan yağmur, **öğleden sonra** kara dönüştü ve tekrar soğuk yağmura değıştı. Şehrin asfalt sokakları ve kaldırımları basmayacak şekilde iğrençti.” (1/1641)

5.2. Yer ve Yön Zarfları

Bir fiilin yönünü ve yerini gösteren yer isimleridir. Çekimsiz kullanıldıkları sürece zarf niteliği taşımaktadırlar.⁵ Kzk. T’deki yer-yön zarfları; *joğarı* “yukarı”, *tömen* “aşağı”, *alğa* “ileriye”, *artqa* “arkaya”, *işkeri* “içeri”, *ilgeri* “ileri” vb. şeklindedir.

Qaratay **işke** kirdi. “*Karatay içeri girdi.*” (1/54)

Men **alısta**, Germanıyyada boldım. “*Ben uzaklarda, Almanya’da yaşadım*” (1/149)

Siz qızıq ekensiz, bir **joğarı**, bir **tömen**, Jaraydı, tört. “*Garipsin, bir yukarı, bir aşağı yeter, dört.*” (1/190)

Olar tağı keri burılıp, qatarların jazbay **ilgeri** jürdi. “*Onlar yine geri döndüler ve aynı çizgiyi bozmadan ileri yürüdüler.*” (1/732)

Bağıyla bolsa balğın köktemdi beyğam **artqa** tastap, jazdıñ bir qoñırjay tüninde aşılğan gül sıyyaqtı, süyispenşilik, sezim degen älemniñ alğaşqı şıqqan künine, aspanı men bultına, mınaw ğalamat äsem düniyeninñ tazalıǵına tañırqay da, ürke qaraytın şaqta edi. “*Bagila ise taze baharı geride bırakıp, ılık bir yaz gecesinde açan bir çiçek gibi sevgi, duygu gibi dünyanın ilk güneşine, gökyüzü ile buluta, şu muhteşem güzel dünyanın saflığına hem şaşkın hem korkarak bakacak yaşıydı*” (1/2852)

⁵ Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, s. 423.

5.3. Tarz Zarfları

Bir eylemi gerçekleştiren kişinin ya da nesnenin içerisinde bulunduğu hali niteleyen zarflardır. Yüklemden çok öznenin durumunu belirtirler (Güneş, 1999: 132).

Biraq oğan unamay qalğanım **anıq**. “*Ama onun hoşuna gitmediğim belli.*” (1/28)

Qızının osı oyun sezip, **tez** araşalap almaq bolğanday osı sätte äkesi de qüwpege kirip keldi. “*Kızının halini hissetmiş gibi, hemen kurtaracakmış gibi babası vagona girdi.*” (1/36)

Ol bir oñğa, bir solğa şiyrek adım ğana jasap, **aqırın** ğana aynaladı. “*Sağa ve sola bir çeyrek adım atıyor ve yavaşça dönüyordu.*” (1/2315)

5.4. Miktar Zarfları

İş ve hareketin miktarını, azlık çokluğunu, derecesini bildirir. Sıfatların da azlık çokluk derecesini bildirir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 100).

Kazak Türkçesinde kullanılan sıklık zarfları; *talay* “epey”, *tagı* “daha”, *onşa* “onca”, *munşa* “bu kadar”, *köp* “çok” vb. şeklindedir.

Bağıyla üyde jürgen kezinde öz äkesin **siyrek** köretin. “*Bagıla babasını evde nadir görürdü.*” (1/7)

Men kârilikten qorqamın, **qattı** qorqamın. “*Yaşlılıktan korkarım, çok korkarım.*” (1/1210)

Onşa **jaqsı** emes eken,- dedi jigit. “*Pek iyi değilmiş’ – dedi adam.*” (1/1928)

Olarsız da **jaqsı** äke bolüwğa **äbden** boladı ğoy, solay ğoy!" “*Onlar olmadan iyi bir baba olunmaz mı, değil mi?*” (1/5583)

5.5. Soru Zarfları

Fiilin anlamını soru bakımından etkileyen zarflardır (Buran ve Alkaya, 2013: 130). Kzk. T’de kullanılan soru zarfları şu şekildedir: *qalay* “nasıl”, *qanşa* “ne kadar”, *qaydan* “nereden”, *nege* “neden, niye”, *nelikten* “neden”, *ne üşin* “niçin”, *qayda* “nerede” vb.

Onı **nege** surap tursız? “*Onu neden soruyorsun?*” (1/171)

Nege onı oylawğa tiyispin jäne ol jaylı umıtıp ketti dep qonaq bölmede otırğandardı **ne üşin** kinälamaqpın? “**Neden** onu düşüneyim ve **neden** onu unuttukları için oturma odasındakileri suçlayayım?” (1/651)

Munday minezdi **qaydan** tapqan? “*Böyle bir karakteri **nereden** buldu?*” (1/730)

Joq, mümkün emes, bir körgennen **qalayşa** qulay berilüwge boladı? “*Hayır, bu imkânsız, bir kere gördükten sonra **nasıl** bağımlı kalınır?*” (1/1449)

Onıñ üstine, menimen alğaş ret oñaşa kezdesip otır ğoy; "üylenezik" degen sözdi arı jetip **qalay** aytadı? “*Ayrıca, benimle ilk kez buluşuyor. "Hadi evlenelim" lafını **ne cüretle** söyleyebilir ya?*” (1/2410)

Sizdiñ bul jerde **qanşa** uwaqıt otıruwğa mümkindikigiz bar? “*Siz burada **ne kadar** kalabilirsiniz?*” (1/3083)

6. FİİL

Kazak dilinin kelime grupları içerisinde özel bir yere sahip olan kelimeler fiillerdir. İsimlerden farklı olarak fiillerin farklı sözlüksel anlamları yanında dilbilgisel anlamları da vardır. Fiil grubu; kalabalık yapıları eylem, hareket ve durum gibi belirli özelliklere göre ifade eden kelimelerden oluşmaktadır. Bütün bunlarla birlikte fiiller kişinin zihninde soyutlanan sistematiksel, dilsel materyal temelinde dinamik süreçlerini anlatmaktadır.⁶

6.1. ŞAHIS EKLERİ

Fiil çekimlerinde kullanılan ve şahsı gösteren eklerdir. Kazak Türkçesinde şahıs ekleri üç gruptur (Buran ve Alkaya, 2012: 288).

6.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri haber kipleri çekiminde (geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve öğrenilen geçmiş zaman) kullanılan eklerdir. III. şahısların teklik ve çokluk halleri eksizdir. (Tamir, 1989: 77). Zamir kökenli şahıs eklerinin çekimi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁶ M. Balaqayev, T. Qordabayev, A. Hasenova, A. Iskaqov, *Qazaq Tilinin Grammatıqası, Morfolojiya*, Almatı: Qazaq CCP'nın Gılım Baspası, 1964, s. 124-125.

	Teklik	Çokluk
I. Kişi	-mın, -min, -bın, -bin, -pın, -pin	-mız, -miz, -bız, -biz, -pız, -piz
II. Kişi	-sın, -sin, -sız, -siz	-sındar, -sinder, -sızdar, -sizder, -sız, -siz
III. Kişi	—ø	—ø

Tablo 3: Kazak Türkçesinde Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

bara-mın “giderim” (1/772)

bilme-y-miz “bilmiyoruz” (1/1844)

kele-sin “gelirsin” (1/2014)

köre-r- sinder “görürsünüz” (1/3681)

köre-sin “görüyorsun” (1/2546)

dey-sinder “diyorsunuz” (1/5349)

6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Tüm Türk lehçelerindeki gibi Kazak Türkçesinde de *-DI* görülen geçmiş zaman ekinden sonra ve şart (*-sA*) ekinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır (Koç ve Doğan, 2013: 250).

	Teklik	Çokluk
I. Kişi	-m	-k,
II. Kişi	ñ	-ñdar, -ñder, -ñızdar, -ñızder, -ñız, -ñiz
III. Kişi	—ø	—ø

Tablo 4: Kazak Türkçesinde İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

ayttı-m “söyledim” (1/1611)

bilse-ñiz “bilseniz” (1/221)

qarasa-ñ “bakarsan” (1/729)

bermese-ñiz “vermeseniz” (1/1788)

keldi-k “geldik” (1/1851)

körse-ñızder “görseniz” (1/3844)

körse-k “görsek” (1/4000)

bolsa-ñızdar “olsanız” (1/3893)

6.1.3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri

Emir kökenli şahıs ekleri, kip ekleri ile şahıs eklerinin iç içe girmesiyle oluşur. Fiil kök ve gövdesine getirilen kip aynı zamanda şahıs da karşılar. Bu nedenle kip eklerinden sonra ayrıca şahıs ekleri gelmez (Korkmaz, 2009: 572).

	Teklik	Çokluk
I. Kişi	-ayın, -eyin	-ayıq, -eyik, -ym, -yin, -yıq, -yık
II. Kişi	—Ø	-ñdar, -ñder, -ñızdar, -ñızder, -ñız, -ñiz
III. Kişi	-sın, -sin	-sın, -sin

Tablo 5: Kazak Türkçesinde Emir Kökenli Şahıs Ekleri

ber-eyin “vereyim” (1/90)	ket-eyik “gidelim” (1/1786)
sur-ayın “sorayım” (1/1142)	ayt-ayıq “söyleyelim” (1/864)
qoy-sın “koysun” (1/2265)	beri-ñder “versinler” (1/4042)

6.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ

6.2.1. BASİT ÇEKİMLER

6.2.1.1. ZAMANLAR

6.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Kesin bir zaman olması yanında görülen geçmiş zaman, gerçekleşen olma ve yapmanın dil kullanıcısı tarafından görünüp bilindiğini de ifade eder. Bu zaman, kesin olarak gerçekleşmiş bir zamanı ve dil kullanıcısının bilgisi dâhilinde gerçekleşmiş bir eylemi anlatır (Karaağaç, 2013: 364).

Kazak Türkçesinde görülen geçmiş zaman 3 farklı şekilde yapılır. İlki tüm Türk lehçelerinde ortak olan *-dı, -di, -tı, -ti* eki; ikincisi *-ğan, -gen, -qan, -ken* eki; son olarak *-atın, -etin, -tın, -tin* ekidir.

Gazetteri men zattarın **jıynastırdı**. “*Gazeteleri ve eşyalarını toparladı.*” (1/52)

Öytkeni onıñ jas jigitterdey şart sınar qasıyeti, kütpegen şeşim qabıldar täwekeli joq ekeni de jas äyelge küni burın ayan **bolıp turatın**. “*Çünkü kocasının gençler gibi hemen kırılğanlığı, hemen riske alma yeteneğinin olmadığını genç kadın çoktan bilirdi.*” (1/411)

Ol jıyrma segizge **keldi**. “*O yirmi sekiz yaşına girdi.*” (1/498)

Keyin bärin **şatastırıp aldıq** ta, neniñ durıs, neniñ burıs ekenin **ayıra almay qaldıq**.
“Sonra her şeyi **karıştırdık**, neyin yanlış neyin doğru olduğunu bile **ayırt edemedik**.”
(1/845)

Köşedegi telefon-avtomattarğa kirip, täwekeli jetip dıyskini de burap **körgen**.
“Sokaktaki ankesörlü telefona girdi ve riske girip tuşlarını çevirmeye **başladı**.”
(1/2725)

Äkem de **körgen**. “Babam da **gördü**.” (1/3030)

6.2.1.1.2. Öğrenien Geçmiş Zaman

Zaman olarak görülmeyen, öğrenilen geçmiş zamanı anlatır. Yani geçmişte yapılmış olan ve yapıldığı anda görmediğimiz, bilmediğimiz bir hareketi anlatmak, bildirmek için öğrenilen geçmiş zaman eki kullanılır (Ergin, 2009: 300). Kazak Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanlı cümleler nadiren Türkiye Türkçesindeki gibi *–mıs, -mis* ekleriyle yapılsa da çoğunlukla ünsüzlerden sonra *–ıp, -ip*; ünlülerden sonra *–p* ekiyle yapılmaktadır.

Osıdan eki jıl burın körgenimde şaşı jelbiregen oyun balası edi, endi boyjetip şığa **kelipti**. “Bundan iki yıl önce gördüğümde saç dalgılanan bir oyun çocuğuydu, artık yetişkin **olmuş**.”(1/338)

Botqa bop aralasıp jatqan berekesiz biyge stol eki-üş ekiden **jiberipti**, keybirewleri kisilerin tügel attandırıp qañırıp bos tur. “Yulaf lapasına karışan karmaşık dansa, her masa iki üç kişi **göndermiş**, bazıları değil tamamen bomboş kalmış.” (1/906)

Jasınnıñ tügi **qalmaptı**. “Jasın ’nın hiçbir şeyi **kalmamış**.” (1/4257)

*Metinde *–mıs, -mis* şekillerine rastlanmamıştır.

6.2.1.1.3. Şimdiki Zaman

Bu zaman kipi, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu bildirir (Korkmaz, 2017: 548). Kazak Türkçesinde şimdiki zaman üç farklı şekilde yapılır. İlki ünsüzlerden sonra *–a, -e*; ünlülerden sonra *–y* ekiyle; ikincisi “*otır-, jatır-, tur-, jür-*” yardımcı fiilleriyle; üçüncüsü ise *-(u)vda, -(ü)vde* ekiyle yapılır (Buran ve Alkaya, 2012: 291-293).

Öytkeni men **qorqamın**... “Çünkü ben **korkuyorum**.” (1/1622)

Körp jürsiñ göy, seniñ äkeñniñ nemere ağasına turmısqa şıǵuwımmen bitti. *“Görüyorsun ya, babanın kuzeniyle evlenmemle sonuçlandı.”* (1/1832)

Munda kelip qalǵanımdı özim de **keşire almay otırmın**. *“Buraya geldiğim için kendimi **affedemiyorum**.”* (1/2056)

Erli-zayıptılardıñ arasındaǵı qazir sender köp aytatın teñ pravolılıq, demokratiyya degenge men **ıylanbaymın**. *“Sıklıkla bahsettiǵiniz çiftler arasındaki eşitlik ve demokrasi konusuna **katılmıyorum**.”* (1/2607)

Mine, ketip **bara jatırmın**. *“İşte **gidiyorum**.”* (1/3630)

Olardıñ ekewi **oquwda**, ekewi äkelerimen birge jür. *“İkisi **okuldalar**, ikisi babalarının yanında.”* (1/3927)

6.2.1.1.4. Gelecek Zaman

Bu kipin ekleri, konuşma anından sonra gerçekleşecek olan eylemlerin bildirilmesinde kullanılan şekil ve zaman ekleridir. Gelecek zaman gelekte yer alacağı, ortaya çıkacağı düşünülen bir hareketi veya durumu belirtmek için kullanılır (Gültekin, 2006: 36).

Kazak Türkçesinde gelecek zaman üç farklı şekilde yapılır.

6.2.1.1.4.1. I. Tip Gelecek Zaman

Bu çekimde ünsüzlerden sonra –a, -e; ünlülerden sonra –y eki getirilerek yapılır. Gelecek zaman fiilin gösterdiği hareketin gelecekte muhakkak gerçekleşeceğini bildirir (Tamir, 2007: 464).

Qorıqpañız, men sizdi kezdesüwge şaqırıp **mazañızdı almaymın**. *“Korkmayın, sizi her zaman buluşmaya çağırıp **rahatsız etmeyeceğim**.”* (1/2221)

Kimmen dos bolsañ, kimmen sırlas bolsañ sol deñgeyden sen de **asa almaysıñ**. *“Kimle arkadaş olursan, kimle sırdaş olursan o aşamadan sen de **geçemeyeceksin**.”* (1/3143)

Buǵan degen ıqılasım suwıp, jek körmesem de, nemquraydı **bolamın ba?** *“İstemesem bile buna kayıtsız **kalacak mıyım?**”* (1/4415)

6.2.1.1.4.2. II. Tip Gelecek Zaman

Bu çekimde ünlülerden sonra –r eki; ünsüzlerden sonra –ar, -er eki kullanılır. Bu zaman eki, gelecekte ortaya çıkacak kılış ve oluşları veya çıkması muhtemel kılış ve oluşları anlatmak için kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri, 2006: 372).

Eger ärbir jaña oy kelgen sayın oñaşalana beretin bolsañız onda... uwniyversiytetti tastawıñızğa **tuwra keler**. “*Her yeni fikirler, düşünceler geldikçe tenhada kalmayı düşünüyorsanız o zaman üniversiteden ayrılmak zorunda kalacaksınız.*” (1/2219)

Al, körmegenderiñ keyin **körersiñder**. “*Görmediklerinizle sonra görüşeceksiniz.*” (1/3681)

6.2.1.1.4.3. III. Tip Gelecek Zaman

Fiilin gösterdiği oluş ve kılış hakkında; genel olarak geleceğe yönelik niyet, maksat, istek, şart anlamı bildiren bu ek, bazı kullanımlarda ise fiilin kesin olarak yapılacağını da bildirebilmektedir (Koç ve Doğan, 2013: 271). Niyet ifadeli gelecek zaman olarak da bilinen bu çekim –*maqşı*, –*mekşi* ekleriyle yapılır.

Ol Jasınmen **söylespekşi**. “*Jasın ile konuşmak istiyor.*” (1/4919)

Bağıylanı Almatığa sol **alıp barmaqşı**. “*Bagila 'yı Almatı 'ya o götürme niyetinde*” (1/5641)

6.2.1.1.5. Geniş Zaman

Kazak Türkçesinde geniş zaman eki ünlülerden sonra –*r*; ünsüzlerden sonra –*ır*, –*er*, –*ar* şeklindedir. Bu ek eylemin sürekliliğini ve her zaman yapıldığını bildirir.

Qosımşa **xabarlarımın**”, – degen. “*Ayrıca haber veririm’- demişti.*” (1/1001)

Kim biledi, aldıñda äli ömir köp. “*Kim bilir, önünde daha çok hayat var.*” (1/4874)

Jazda ekewmiz Qara teñizge **ketemiz**. “*Yazın Karadeniz’e gideriz.*” (1/4942)

6.2.1.2. KİPLER

6.2.1.2.1. Tasarlama Kipleri

Bu kipler, fiilin olumlu veya olumsuz yöndeki gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içine veren kiplerdir. Yani tasarlama kiplerinde, bildirme kiplerindeki gibi bildirme, haber verme biçiminde bir oluş ve kılış yoktur. Bu kipler, daha gerçekleşmemiş olan, ancak gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir (Korkmaz, 2017: 576).

6.2.1.2.1.1. Gereklilik Kipi

Kazak Türkçesinde gereklilik kipi iki farklı şekilde yapılır. Birincisi –uw, -üw, -w eki ve “*kerek*” kelimesi; ikincisi ise –uw, -üw, -w eki ve “*teyis*” kelimesi ile yapılır (Buran ve Alkaya, 2012: 295).

Şamalawımşa, bul kisi Sizdiñ äkeñiz boluw *kerek*, - dedi jigitiñ birewine üñilip qız jaqqa nazar da awdarmay. “*Sanırım, bu adam sizin babanız olmalı.*’ dedi gazetelerden birine bakıp kızı göz ucuyla bakarken.” (1/25)

Eki aptadan keyin konferentsiyyada bayandama **jasawı kerek**. “*İki hafta sonra konferansta bildiri sunması lazım.*” (1/67)

*İncelenen metinde gereklilik kipinin “teyis” kelimesiyle yapılan örneklerine rastlanmamıştır.

6.2.1.2.1.2. Şart Kipi

“-se, -sa” eki genellikle birden çok önermeyi bir koşulla birbirine bağlar. İlk önermeye bağlanan ikinci önerme olumlu ya da olumsuz yorum içerir (Aksan, 2016: 240). Kazak Türkçesinde şart kipi, fiillerin şart şekli dışında fiillerin geniş zamanının şartını da ifade eder (Biray, Ayan, Ercilasun, 2015: 109)

Eger ol jigittiñ qayda ekenin **aytsam** sizge qızmet etken bop tabılar ma ekenmin? “*Size bu adamın nerede olduğunu söylersem, görevimi yerine getirmiş mi oluyorum?*” (1/223)

Osı bir sezim tereñnen oyanuwı muñ eken, sol betterdiñ iyesin - beytanıs jigitti tağı bir **körsem**, onımen tım bolmasa bir ret **tildessem** degen urı oy qosa köterildi. “*Bu merakı uyanır uyanmaz bu sayfanın sahibini; yabancı genç adamı yine görsem, onunla bir kere olsun konuşsam gibi hırsız düşünceler geldi aklına.*” (1/304)

Sözine **qarasañ** eşteñe bilmeytin jan sıyyaqtı, közine **üñilseñ** bilmeytin nârsesi joqtay körinedi. “*Sözlerine bakarsan hiçbir şey bilmeyen, gözlerine dikkatle bakılırsa her şeyi bilen gibi görünüyor.*” (1/729)

Onı sen izdep **barsañ** ne bolmaq? “*Onu aramaya gitsen ne olacak?*” (1/1563)

6.2.1.2.1.3. Emir Kipi

Kazak Türkçesindeki emir çekiminde her şahıs için ayrı bir ek kullanılır.

Rica ve emir istek bildiren emir çekimlerinde emir eklerine –şı, –şi eki eklenir (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 111).

	Teklik	Çokluk
I. Kişi	-aym, -eyin; -ym, -yin	-ayıq, -eyik; -yıq, -yik (-lıq, -lik)
II. Kişi	ø -(i) ñdar, -(i) ñder	-(i)ñız, -(i) ñız, (Nez.) -(i) ñızdar, -(i) ñızder (Nez.)
III. Kişi	-sm, -sin	-sm, -sin

Tablo 6: Kazak Türkçesinde Emir Kipi Ekleri (Biray, Ayan ve Ercilasun, 2015: 111)

Qazir mağan **kel**. “*Şimdi bana gel.*” (1/796)

Jür, "Xayuwanattar älemin" köremiz. “**Hadi**, "Hayvanat bahçesini izleyelim.” (1/1410)

“Komandıyrovoçnıy” töleseñ barıp **keleyik**. “*Masrafları ödersen gidip gelelim.*” (1/2983)

Qäne, Bağıylanıñ stüwdent bolğan toyın **bastayıq**. “*Hadi, Bagila'nın öğrenci partisine başlayalım.*” (1/865)

Mağan da aydar tağıp **jiberersiñder**. “*Bana da bir isim verin.*” (1/3307)

Qane, üyge **kiriñizder**. “*Hadi, eve girin.*” (1/3898)

Şıǵarma üşin jaramsız bop qalǵanımdı kütkenşe, men öz erkimmen keteyin.

6.2.1.2.1.4. İstek Kipi

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yapılmasındaki isteği, niyeti, arzuyu ifade eder. Kazak Türkçesinde –ğay, -gey, -qay, -key ekleri ve –ğı, -gi, -qı, -ki eklerinden sonra “kel-” yardımcı fiili getirilerek yapılır (Koç ve Doğan, 2013: 275, 277).

Mäliyke, munda da ülken kisi bar ekenin **umıtpağaysıñ**, - dedi küyewi äyelinin Qarataydı tım tamaşalap ketkenine qıtımırlaw dawıspen toqtaw salıp. “*Melike, burada da yaşlı bir adam olduğunu unutma*” dedi kocası, karısının Karatay'ı çok fazla konuştuğunu düşünerek dokunaklı bir sesle.” (1/331)

Bağıylanıñ **jılaǵısı keldi**. “*Bagila ağlamak istedi.*” (1/1242)

Särgel onı qalada qaldırmaq edi, "Awırıp qalasıñ", - dep Mäliyke de Särgeldi qostağan, biraq, Bağıylanıñ qaladan **awlaqtaw ketkisi keldi**. “*Sargel onu şehirde bırakmak*

istedi. "Hastalanacaksın" diye Malike de Sargel'i destekledi, ancak Bagila şehirden **uzakta olmak istedi.**" (1/1643)

Meniñ eşkimdi **süygim kelmeydi**, Liyke. "Ben kimseyi **sevmek istemiyorum**, Like." (1/1823)

Keyde men ötken ömirimdi müldem **esime alğım kelmeydi**. "Bazen geçmişimi hiç **hatırlamak istemiyorum.**" (1/1839)

6.2.2. BİRLEŞİK ÇEKİMLER

Birleşik kipli fiiller, iki zaman veya bir şekilde biz zaman eki alarak oluşmuş fiillerdir. Üzerinden iki tane kip ve zaman eki bulunan fiiller "birleşik zamanlı fiiller" olarak adlandırılır (Koç ve Doğan, 2013: 287).

6.2.2.1. HİKÂYE

Fiil kiplerinin hikâye şekli '**e-di**' (<er- **ET**) kelimesiyle yapılır. Kip ve zaman ekinden sonra '**edi**' kelimesi getirilerek hikâye çekimi yapılır (Buran ve Alkaya, 2012: 299).

6.2.2.1.1. Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Kazak Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi '-ğan, -gen, -qan, -ken edi; -ıp, -ip edi' şeklinde yapılır.

Süyikti aqındarıñızdı atañızşı degende men bügingi közi tiri aqındardı **aytıp edim**. "Sizin en sevdiğiniz şairlerin isimlerini sorduğumda günümüñün yaşayan şairlerinden **bahsetmiştim.**" (1/205)

Soñğı ret osında jürerden bir ay burın **oqıp edi**. "Son kez buraya gelmeden bir ay önce **okumuştum.**" (1/1588)

Bulardı jumısqa alıp kelgen jas muğalim oğan janı aşıp, Almatığa qaytarmaq **bolıp edi**. "Onları işe getiren genç öğretmen, ona acıyıp Almatı'ya geri götürmeye **çalışmıştı.**" (1/1646)

Ol qağazda oylarımñıñ jıyıntıǵı **jazılıp edi**. "O kâğıda düşüncelerimin bir özeti **yazılmıştı.**" (1/1716)

Keşe taksiyde biz köp narse jaylı aytıp **ülgergen edik**, bugün jayauw jürüp eşteñe de aytıp ülgermedik. "Dün takside çok **konusmuştuk**, bugün yürüyerek bir şey söylemeye vaktimiz olmadı." (1/2230)

Osı süwretti berip **jiberip edi**. “Bu resmi **yollamıştı**.” (1/2445)

Sonda Moskvaga menimen birge äkem de **barğan edi**. “Sonra babam benimle Moskovaya **gelmişti**.” (1/3028)

Qonaqtardıñ tizimin jasağan kezde ol qanına bitken quwlıqpen rektordıñ famiyliyyasın qasaqana qosuwdı “umıtıp”, körip şıqşı dep Mäliyeke **bergen edi**. “Davetli listesini hazırlarken kurnazlıqla bilerek rektörün soyadını “unutup” bir kontrol eder misin diye Malika'ye **vermişti**.” (1/3253)

Olar qalanıñ batıs jağındağı kiyparıyster men jasıl şırşağa kömilgen poliykliyniyyağa jetkende kün qır astında qalıp, mañay küñgirt túske **boyalğan edi**. “Onlar şehrın batısındaki servi ve yeşil çam ağaclarına gömülü polikliniğe ulaştıklarında güneş batıp kırlar turuncu reñge **boyanmıştı**.” (1/5418)

6.2.2.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Şimdi zamanın hikâyesi, fiil + -p, -a, -e, y + *jatır, jür, tur* + *edi* + *iyelik kökenli şahıs eklerinin* bir araya getirilmesiyle yapılır (Ayan, 2008: 213).

Onıñ bul üninde jas qızdıñ köñilin awlawdan görü “Ne buyırasız, qızmetiñizge äzirmin”, - degen quldıq urdı mağına **qoyuıraq jatır edi**. “Onun bu sesi kızı flört etmekten daha çok “ne istersiniz, her şeye hazırım” dermiş gibi bir anlam **ağır basıyordu**.” (1/113)

Mäliyeke as üyde balaların **tamaqtandırıp otır edi**, Bağıylanıñ dawsın estip ornınan uşıp turdı da, oğan qarsı jürdi. “Melike mutfakta çocuklarına **yemek yediriyordu** ve Bagila'nın sesini duyunca ayağa kalktı ve ona karşı yürüdü.” (1/2878)

Osında kelgeli beri onı alañdap **izdep jür edi**, kezdesti. “Buraya geldiğinden beri onu merakla **arıyordu** ve onunla buluştu.” (1/1441)

Qol tiyse tağı oqıymın ba dep salıp jür edim. (1/3851)

Ol anasınıñ janındağı orınğa jayğasqanda inisi ağasına dep quylğan lıymonadtı da ortalap, josparın uyat ta bolsa asıra orındap **jatır edi**. “O annesinin yanındaki sandalyeye oturduğunda, kardeşi ağabeyine ait bardaktaki limonatayı yarısına kadar içmiş, kendinin utanılmaz planlarını yerine **getiriyordu**.” (1/4969)

6.2.2.1.3. Gelecek Zamanın Hikâye

Kazak Türkçesinde gelecek zamanın hikâyesi –atın, -etin, -tın, -tin + edi; -ar, -er, -r +edi şeklinde yapılır.

Bağana nege aytpadıñ, avtograf **alatın edik**. “*Bana neden söylemedin, imza alacaktık.*” (1/1960)

Ädette, işki tolquwı men arpalısı sapırılıskan shaqta ol tap osılay tım beytarap, tım baysaldı **bola qalatın edi**. “*Normalde duygusal çalkantılarla baş edemeyecek kadar tarafsız ve sakın kalacaktı.*” (1/4339)

6.2.2.1.4. Geniş Zamanın Hikâye

Geniş zamanın hikâyesi –atın, -etin, -tın, -tin; -r +edi ekleriyle yapılır.

Tağı kim **bar edi**? “*Başka kim vardı?*” (1/197)

Biraq, ol bärine töze **biletin edi**, küte **biletin edi**. “*Ama her şeye dayanabilir, bekleyebilirdi.*” (1/984)

Osı dört kün jas muğalim Serbotağa maxabbattıñ ayıqpas awruwına birjolata şaldıǵıp şıǵuwına tolıq **jetip jatır edi**. “*Bu dört gün, genç öğretmen Serbota'nın tedavi edilemez bir aşk hastalığına maruz kalması için yeterliydi.*” (1/1651)

Altı aǵayındı emes, köp bolsa üş, ne eki aǵayındı bala **bop jürer edik**. “*Altı kardeş değil de en fazla üç veya iki çocuk olurduk.*” (1/3837)

6.2.2.1.5. Tasarlama Kiplerinde Hikâye

6.2.2.1.5.1. Şart Kipinin Hikâyesi

Kazak Türkçesinde şart kipinin hikâyesi, –sa, -se +edi şeklinde yapılır.

İncelediğimiz metinde şart kipinin hikâyesine rastlanmamıştır.

6.2.2.1.5.2. İstek Kipinin Hikâyesi

Kazak Türkçesinde istek kipinin hikâyesi, -ǵay, -gey, -qay, -key +edi şeklinde yapılır.

İncelediğimiz metinde istek kipinin hikâyesine rastlanmamıştır.

6.2.2.1.5.3. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Kazak Türkçesinde gereklilik kipinin hikâyesi, -uw, -üw, -w + kerek, qajet, tiyisti +edi şeklinde yapılır.

Bıyılğı qısta... doktorlığımdı **qorğawım kerek edi**. “*Bu kış... doktoramı savunmalıydım.*” (1/688)

- Degenmen,- dedi ol küyewin budan äri aşuwlandırıp almaspın degen bayauw ünge basıp,- olardıñ ne jazğanın **oqıy saluw kerek edi**. “*Halbuki*” dedi alçak sesle, kocasını daha fazla kızdırmamaya çalışarak, “*Yazdıklarını okumalıydık.*” (1/946)

Siz ne jazuwşı, ne jıyhankez **boluwıñız kerek edi**. “*Ya bir yazar ya da bir seyyah olmalıydınız.*” (1/1872)

6.2.2.2. RİVAYET

Genellikle –e fiilinin öğrenilen geçmiş zaman şekli olan eken “*imiş*” kelimesinin yardımıyla yapılır. Bunun için kip ve zaman ekinden sonra eken kelimesi getirilir, şahıs ekleri de “*eken*” kelimesinin sonuna eklenir (Tamir, 2012: 469).

6.2.2.2.1. Geçmiş Zamanın Rivayeti

Kazak Türkçesinde geçmiş zamanın rivayeti –dı –di, –tı, –ti ve –ğan, –gen, –qan, –ken +*eken* şeklinde yapılır. Bu çekim, anlam olarak Türkiye Türkçesindeki –mış, –miş birleşik çekiminin verdiği anlamı verir (Koç ve Doğan, 2013: 297).

Kökeyine şeşilmes jumbaq tastap ketken adam aq qağazğa **ne jazdı eken**, onımen ne tuwralı **söylesti eken**? “*Çözülmemiş bir gizem bırakan kişi bir beyaz kâğıda ne yazmış ve ne hakkında konuşmuş?*” (1/84)

Äli aşuwıñ **basılmağan eken**. “*Öfken henüz dinmemiş.*” 1/950)

Särgel дәretxanaға kirip ketken eken. “*Särgel lavaboya girmişti.*” (1/1527)

Qıran köz, Jasın dese jasınday **kelisti eken**! “*Keskin gözlü, Jasın derse Jasın kadar yakışıklıymış.*” (1/1962)

Bir-eki adam maqtadı dep ol özinen basqanı **umıtqan eken**. “*Bir iki kişi övdü diye kendinden başkasını unutmuş.*” (1/4246)

6.2.2.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Şimdiki zamanın rivayeti, *fil* + –p, –a, –e, y + *jatır, jür, otır*; –ğan, –gen, –qan, –ken +*eken* + I. Tip kişi ekleri ile yapılır (Koç ve Doğan, 2013: 298).

Äkesi **uyıqtap jatır eken**. “*Babası uyuyormuş.*” (1/229)

Buğı burıñğısınşa alıs kökjiyekten köz almay **qarap tur eken**. “Geyik hala uzak ufuktan **bakıyormuş** gibiydi.” (1/622)

Ol köziniñ qıyığımen greyderşige qarap edi, jılı jerge kelgen soñ ba, mawjırap, kirpikteri **jumılıp bara jatır eken**. “Gözünün altıyla greyder sürücüsüne bakmıştı, sıcak yerde olduğu içindir kirpiklerini **kapatıp uyumaya çalışıyormuş**.” (1/3817)

Üydegi apteçkanı tawıp alıp, saw greyderşi üsigen greyderşige bilgen emin **jasap jatır eken**. “Evdeki ilk yardım kitini bulup sağlam greyder sürücüsü hasta greyder sürücüsüne bildiği tüm tedaviyi **yapıyordu**.” (1/3916)

6.2.2.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

Kazak Türkçesinde gelecek zamanın rivaveyeti; fiil + -a, -e, -y + -Dı + **eken** + I. Tip kişi ekleri; fiil + -MAK, -MAKşI + **eken** + I. Tip kişi ekleri olarak iki şekilde yapılır.

Tenşe buwldozerdı adam sıyyaqtı elestetip **söyleydi eken**. “Tenge bir buldozeri tıpkı insan diye hayal ederek **konusuyormuş**.” (1/3930)

6.2.2.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti

Geniş zamanın rivayeti, -a, -e, -y + -Dı + **eken** + III. tip kişi ekleriyle yapılır (Koç ve Doğan, 2013: 302).

Olar birin-biri jaqsı **biledi eken**. “Birbirlerini iyi **tanırlarmış**.” (1/1599)

Külgen kezde murnınıñ joğarğı jağına jibek talşıqtarınday jup-juqa qatpar **payda boladı eken**. “Güldüğünde burnunun üstünde ince bir ipek lifi tabakası **belirirmiş**.” (1/2127)

6.2.2.2.5. Tasarlama Kiplerinde Rivayet

6.2.2.2.5.1. Şart Kipinin Rivayeti

Kazak Türkçesinde şart kipinin rivayeti, fiile -sa, -se + II. Tip şahıs ekleri + **eken** getirilerek yapılır.

Keşikti göy, tezirek **kelse eken**! “Gecikti kendisi, hemen **gelseydi**!” (1/3959)

6.2.2.3. ŞART

Kazak Türkçesinde şart birleşik çekimi, kip eklerinden sonra bol- fiilinin şartı ile yapılır (Buran ve Alkaya: 2012: 300).

Al, qazaq ädebiyetine, onıñ endi qalıptasıp kele jatqan körkem oylaw men körkem prozasınıñ professionaldıq дәrejesine, onıñ ökilderine **bağa berer bolsaq...** "Ve Kazak edebiyatına, daha yeni gelişen sanatsal fikir ve sanatsal yazısının uzman seviyesini ve onun temsilcilerini **değerlendirecek olursak:**" (1/259)

Eger quday adamdı şın **jaratqan bolsa**, onda da özi üşin. "Tanrı insanı gerçekten yaratmışsa, o zaman kendisi için." (1/3063)

6.3. İSİM-FİİLLER

Ad-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Daha açık bir anlatımla; bunlar, fiildeki oluş, kılış ve durumların adlarını bildirirler. Fiilleri, ad-fiil (matar) ekleri getirerek adlandırılır (Korkmaz, 2017: 747).

Kazak Türkçesinde isim-fiil ekleri –s ve –w ekleri ile yapılmaktadır.

jıynalıs "toplantı" (1/1041)	tözüw "dayanmak" (1/822)
boluw "olmak" (1/1975)	könüw "katlanmak" (1/1822)
tınıs "solunum" (1/2049)	ıyılıw "dua etmek" (1/1822)
özgeris "değişim" (1/5480)	aytqızuw "söyletmek" (1/3468)

6.4. SIFAT-FİİLLER

Fiilin aldığı ek ve yardımcı ögelerle birlikte cümle içerisinde sıfat ve isim olarak kullanılan kelime gruplarıdır (Demir ve Yılmaz, 2014: 235).

6.4.1. –ar, -er, -r

Türkiye Türkçesinde geniş zaman ifadesi taşıyan bu sıfat-fiil eki, Kazak Türkçesinde daha çok belirsiz gelecek ifadesi olarak kullanılır, bunun yanında geniş zaman ve geçmiş zaman ifadelerinde de kullanılmaktadır (Tekin, 2006: 35).

jatar kez "yatacak zaman" (1/628)
ayt-ar söz "söyleyecek söz" (1/2875)
jür-er jol "yürünecek yol" (1/4818)
bar-ar qala "gidilecek şehir" (1/4818)

6.4.2. –atın, -etin, -ytın, -ytın

Aslında geniş zaman ifade eden bu sıfat-fiil geçmişteki bir hareketi geniş zamana yayıp hikâye ederek fiilin geçiş zaman çekimine karışmıştır (öner, 2013: 224).

alatın küyew “alacak damat” (1/417)

beretin suw “verilecek su” (1/908)

baratın jer “gidecek yer” (1/1666)

turatın adam “duran insan” (1/3107)

keletin üwaqıt “geleceği vakit” (1/4230)

jasalatın materiyal “geleceğin malzemesi” (1/4423)

oylaytın adam “düşünen insan” (1/5666)

6.4.3. –ğan, -gen, -qan, -ken

Geçmiş zaman bildiren bir sıfat-fiildir.

körge adam “gören adam” (1/106)

ötken jıl “geçen yıl” (1/107)

ötken ängime “geçen hikâye” (1/345)

oqığan joldası “okuyan arkadaşı” (1/742)

telefonı jazılğan qartoçka “telefona yazılan numara” (1/2261)

jasığan kezde “yaşadığı zamanda” (1/3253)

jazılğan xattı “yazılan mektubu” (1/3605)

bilgen Volodya “anlayan Volodya” (1/4061)

qabırğada ilüwli turğan Särgeldiñ burınğı äyeli “kaburgasının üzerinde duran Sargel’in ilk karısı” (1/4829)

6.5. ZARF-FİİLLER

Zarf-fiiller, fiilin zarf işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir. Bunlar tümü ile zamana bağlı değildir. Bu yönden adfillere benzer, sıfat-fiillerden ayrılırlar. Fakat yatık fiil olarak onlar gibi olumsuz ve edilen görünümlere girerler. Zarf-fiillerin sıfat-

fiiller gibi iyelik eki alanları ve almayanları vardır. Zarf-fiiller isimleşmeye ad-fiillerden ve sıfat-fiillerden daha az elverişlidirler. Çokluk zarf-fiil işlevindedirler (Banguoğlu, 1974: 427-428).

6.5.1. -ıp, -ip, -p

Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilebilen kullanıma sahası en geniş olan zarf-fiil ekidir (Tamir, 1989: 90).

Turğat qızdın bul minezin böten üydin şanırağınan qısılıp **oturğanğa jorıp**, onıñ kesesin özi aldı da, şay **quyıp** otırğan Mäliykege usındı. “Kızın bu davranışını başka birinin evinden sıkılmıştır diye **yorumlayan** Turgat, fincanını aldı ve çay **koyup** Melike'ye verdi.” (1/363)

Särgel aldındağı bokaldın awzın **alaqanimen jawıp**, salalı etsiz sawsaqtarın tömen tüsirip, xruwstaldı ügitip jibererdey üwısında mijğılay berdi. “Sargel önündeki bardağın ağzını **avucuyla kapattı**, açık parmaklarını aşağı **indirip**, kadehi öğütür gibi yumruğunu sıkıyordu.” (1/404)

Onıñ jüzindegi kenet üyirile qalğan bayıptılıqtı, sabırlılıqtı **körıp**, Särgel bar ıntasımen qulaq türdi. “Onun yüzündeki dinginliği ve sabırlılığı **görüp**, Sargel heyecanla dinledi.” (1/759)

Stüwdent bolğanına quwanıp, sekire jönelgen tämpiş murın qara qız da, äni, suwmkasın bulğaqtatıp **jügirip baradı**. “Öğrenci olmaktan memnun olan yassı burunlu esmer kız da işte, çantasını **sallayarak koşuyor**.” (1/1057)

6.5.2. -a, -e, -y

Fiile “-arak, -mak” anlamı veren Türkçe'nin her sahasında görülen ektir (Tiken, 2004: 133).

Köşeniñ jaña ğana sızıp ötkendey appaq jolaqtarınan **köz almay kele jatıp** Bağıyla osınday salawattı, eresek adamdardıñ tükke turmaytın usaq taqırıptardıñ töñireginde tamsana **añgimelep kele jatqandarına**, orınsız jerde küle beretinderine jäne eñ bastısı külkisiz närseniñ özine qarqılday salatındarına tañdanüwmen boldı. “Sokağın, daha yeni çizilmiş gibi görünen beyaz şeritlerinden **gözünü kırpmadan** bakan, Bagila bilgili, büyük insanların bu kadar hafif **konuları büyüterek** konuştuklarına, yerli yersiz gülmelerine, gülünmeyen şeylere kakhaha attığına şaşırdı.” (1/319)

Ol söyley almay tıgılıp, basın qayqaytıp aldı da, erinderin qımqırğan boyı otırıp qaldı. *“**Konuşamadan** sessiz, **başını dik tutup**, dudaklarını ısırđı ve oturduğu yerden kıpırdamadı.”* (1/964)

Atay ölgen soñ älgı quw "jigit" meni aldap-suwlap, **qayta-qayta kelgiştep jürıp** özine iykemdep aldı. *“Dedem öldükten sonra şu “genç adam” beni aldatarak, **sürekli gelip giderek** sonunda elde etti.”* (1/3017)

6.5.3. -ğanda, -gende, -qanda, -kende

Sıfat- fiil eki ve bulunma ekinin birleşmesiyle oluşan ektir (Argunşah ve Sağol Yüksekaya, 2015: 346).

Onıñ janarı **tömen tüskende** qolı da çemodanğa qaray sozılar dep oylağan jurt az-kem tınşy qalıp edi, jigit asığar sıñay tanıtpadı. *“Onun gözleri **aşağı bakınca** elleri bavula uzanacağını zanneden herkes biraz sessiz kaldı, ama o acele etmedi.”* (1/45)

Tipti, televiyzor **körıp otırğanda** "Dıyktorğa nege sonşa tesile kaldıñ?"- dep daw bastawdan da jalıqpaytın. *“Televizyon **izlerken** bile “Neden spikere böyle bakıyorsun?” diye tartışmaktan bıkmazdı.”* (1/455)

Qız äkesiniñ üyine küyew bala jün-jün bop **kirip barğanda** oynap otırğan balalar burış-burışqa bıtıray qaşıp, sätı tüskenderi esikten sañlaw tawıp dalağa atıldı. *“Melike damadı alıp baba evine **girdiğinde**, oyun oynayan çocuklar dört bir yana kaçmışlar ve bazıları da kapıdan dışarı atılmıştı.”* (1/479)

Kelesi jolı, şet tilden emtiyxan **tapsıruwğa kelgende** onıñ da otırğanın körıp Bağıyla öz közine özi senbedi. *“İkinci yabancı dil sınavına **girdiğinde** o kızın oturduğunu görüp Bagila gözlerine inanamadı.”* (1/780)

Äyeline de, Bağıylağa da ülken qamqor dawıspen til qatıp, dayaşılar **söyleskende** de öte sıpayı jumsaq qarım-qatınas saqtap, mädeniyettiñ joğarı ülgisin körsetüwge tırıstı. *“Hem eşiyle hem de Bagila ile sevecen bir sesle konuştu, garsonlarla **konusurken** çok kibar ve nazik davranarak yüksek bir kültür örneği oluşturmaya çalışmıştır.”* (1/810)

Qaratay Almatıdağı jıyınğa kelip ketken soñ attay bir ay **ötkende** Särgeldi rektor şaqırttı. *“Karatay'ın Almatı'daki toplantıya gelip gitmesinin üzerinden bir ay **geçtiğinde** rektör Sargel'i çağırttı.”* (1/1262)

6.5.4. –may, -mey, -bay, -bey, -pay, -pey

Türkiye Türkçesinde –*madan*, –*meden* ekiyle karşılanabilecek olan bu ek, –*p* zarf-fiil ekinin olumsuzudur ve –*ma*, –*me* olumsuzluk eki ile –*y* zarf-fiil ekinin birleşiminden oluşmuştur (Koç ve Doğan, 2013: 314).

Onıñ bul oyun Särgel de **aytpay** aňgartıp, eki balasın burıñğı äyelinin törkinine, nağaşı atalarının qolına aparıp tapsırdı. “*Särgel onun düşündüklerini söylemeden anlayıp, iki çocuğunu eski karısının baba ocağına, kendisi götürüp teslim etti.*” (1/561)

Kafe mañındağı jas qayıñdardıñ keşe jawğan qar aralas jañbırdan boyları äli **jılmay**, qıymıldawğa da erinip, tım-tırıs tur. “*Kafenin yanındaki genç kayın ağaçları, dünkü kar ve yağmurdan dolayı hala ısınamadan, hareket etmeye bile üşeniyorlar gibiydi.*” (1/2191)

Bağıyla munan äri ne söylerin **bilmey** jumğan awzın aşpadı. “*Bagıla daha sonra ne diyeceğini bilemeden ağzını açmadı.*” (1/2368)

6.5.5. –ğanşa, -genşe, -qanşa, -kenşe

Türkiye Türkçesinde –*e kadar* yapıyla karşılayabileceğimiz bu zarf-fiil eki, zaman veya yer anlamları bildirerek, temel fiilin nereye veya ne zamana kadar yapılacağını belirtir (Koç ve Doğan, 2013: 315).

Budan soñ dayaşı şampan **äkep qoyğanşa** Mäliyke ünsiz otırdı. “*Sonra garson şampanya getirene kadar Melike sessiz kaldı.*” (1/833)

Bu jerde ah urıp bosqa **jata bergenşe** doquwmentterin di tuwralap alıp, oblistiñ birinşi başsisına kir dep aqıl ayttı. “*Burada ah diye boşuna yatana kadar evraklarını toplayıp il başkanıyla görüş diye tavsiye etti.*” (1/994)

Ekewmiz **parkke jetkenşe** söylesken joqpız, restoranda da bir-birimizge til qatpadıq. “*Parka ulaşana kadar konuşmadık ve restoranda da birbirimizle konuşmadık.*” (1/2392)

6.5.6. –mastan, -mesten, -bastan, -besten, -pastan, -pesten

‘–*mas*, –*mes*, –*bas*, –*bes*, –*pas*, –*pes*’ sıfat-fiil eki ve ‘–*dan*, –*den*, –*tan*, –*ten*’ ayrılma hali ekinin birleşmesinden oluşmuş bir sıfat-fiil ekidir. Olumsuzluk anlamı katar (Biray, Ayan, Ercilasun, 2015: 125).

Joq, mağan emes, sol jigitke qızmet etken bolar ediñiz,- dedi de öz söziniñ jigitke qanday özgeris engizgenin **kütpesten**, küwpesine kirip ketti. “Hayır, o adama hizmet ederdiniz, bana değil” dedi, bu sözler karşısında genç adamın nasıl değişeceğini **beklemeden** ve kompartımana girdi.” (1/228)

Köz aldına onıñ bilimsiz beyşara qalpı, soğan **qaramastan** tek jalğan namıs uyalağan qur kewdesi köz aldına elestep, eriksiz jımıydı. “Onun bilgisiz, sefil durumuna **bakmadan** yine de sahte onurla dolu boş göğsünü hayal ederek istemsizce gülümsüyor.” (1/267)

Särgel iyıǵınan awır jük tüskendey Qaratayǵa **sezdirmesten** tereñ kürsindi. “Sargel, sanki omuzlarından ağır bir yük kalkmış gibi Karatay'a **hissettirmeden** derin bir iç çekti.” (1/753)

6.6. FİİLLERDE SORU

Olup bitmesi bilinmeyen bir kılış veya oluşu gerçeklemek için çekimli fiile bir –mi eki getirilir. Bu da fiilin bütün kiplerine uygulanabilir (Banguoğlu, 1974: 454).

Kazak Türkçesinde soru anlamı, fiildeki kişi eklerinin ardından ünlüyle ve *l, r, w, y* ünsüzlerinden sonra *ma, me; m, n, ñ, z, j* ünsüzlerinden sonra *ba, be; tozsuz ünsüzlerden sonra pa, pe* eklerinin kullanımıyla sağlanır (Koç ve Doğan, 2013: 252).

Semirip alǵansıñ **ba** özi? “Kilo **mu** aldın yoksa?” (1/326)

Mänsiyya körmey **me**? “Mansya izlemiyor **mu**?” (1/1416)

Bir jeriñ awıra **ma**? “Bir yerin ağrıyor **mu**?” (1/1438)

Al, atı-jönin esittiñ **be**? “Adını duydun **mu**?” (1/1551)

Sen qaytqalı tursıñ **ba**? “Döndün **mü**?” (1/4742)

6.7. FİİLLERDE OLUMSUZLUK

Çekime girmiş fiilleri olumsuz bir anlatıma sokabilmek için fiil kök ve gövdeleri ile fiil çekimi ekleri arasında –mA- olumsuzluk eki getirilir. Bu ek fiile yeni bir anlam, bir “olumsuzluk” anlam kattığı için fiilden fiil üreten ek niteliğindedir (Korkmaz, 2017: 520).

Kazak Türkçesinde de olumsuzluk eki *-ma, -me*'dir. Bu ek ünsüz uyumuna göre, ünlülerden sonra ve *l, r, v, y, z* ünsüzlerinden sonra *-ma, -me; m, n, ŋ, z*'den sonra *-ba, -be*; tonsuz ünsüzlerden sonra *-pa, -pe* şeklindedir (Buran ve Alkaya: 2012: 302).

Bağıyla osı közge şeyin ol jigitti bir de bir ret **eske almağanına**, ol jaylı bir de bir ret **oylamağanına** tañdandı, sol üşin beytanıs beyneniñ aldında özin kinälidey sezindi. “*Bagıla, onu hiç hatırlamamış olmasına, onu hiç düşünmemiş olmasına ve yabancı bir görüntü karşısında kendini suçlu hissetti.*” (1/643)

Nemene, bul üy böten adam **kirmeytin**, temeki **şegüwge bolmaytın** awruwxananiñ reaniymatsıyyası ma? “*Ne yani, bu eve bir yabancının girmeyeceği kadar, sigara içmeyecek kadar burası hastanenin koması mıdır?*” (1/3526)

Onı **jazbasına bolmağandıqtan**, munday keleñsiz xabardı äkeniñ bilüwi parız ekenin, öziniñ sol parızdı attap öte **almağandığın**, bul sırdı eşkimge, tipti, qızdñ anasına da **aytpawın** ötinip jazıptı. “*Bunu yazmadan olmadığını, böyle kötü bir haberi babanın öğrenmesi gerektiğini, kendisi haber vermediğini, bu sırrı kimseye, hatta kızın annesine bile söylememesini rica etmişti.*” (1/3609)

7. EDATLAR

Karaağaç'ın tanımına göre edatlar; bağlı bilgilerin ve ilişkilerin adlarıdır. Bu özellikleriyle, sözlük birimleri arasında apayrı bir yere sahiptirler. Dilde bağımsız olarak var olmayan, yani kendi başlarına kullanılmayan edatlar, söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen ve onlara değişik anlam renkleri katan veya onları çekime sokan sözlük veya söz dizimi birimleridir (2013).

7.1. Çekim Edatları

7.1.1. Yalın Halle Bağlanan Edatlar

Kazak Türkçesinde görülen ve yalın halle kullanılan edatlar; sıyaqtı “gibi”, sekildi “gibi, şekilli”, üşin “için”, men “ile”, boyı “boyunca”, boyunşa “göre”, dep “diye, arqılı “üzerinden, vasıtasıyla, sayesinde”, sayın “boyu, her”, şaqtı “kadar” vb. şeklindedir.

Mına **sekildi** ötiñiştin göri zorlıqqa köbirek uqsaytın sözden jigittiñ öñi surlana, antalap turğan adamdarğa suqtana qaradı. “*Bunu rica gibi değilde emir gibi görerek genç adamın yüzü kreş gibi oldu ve kendine bakanlara dik dik baktı.*” (1/42)

Qutırınğan orkestr **sıyaqtı** eşkim bıy tärtibin saqtap jatqan joq, köpşiligi qur sekendewde. “Herkes çılgın bir orkestra **gibi** dans etiğini korumuyorlar, çoğu boş boş oynuyor.” (1/904)

Jartı sağattan soñ olar **dayaşimen** esep ayırısıp şıǵuwğa bettedi. “*Onlar yarım saat sonra **garsonla** hesaplaşmaya gittiler.*” (1/1079)

Aytalıq, mına men, Ser qaytı bolsa, jalǵız qalsam, eki **balamen** kimge baram, kimge kerekpin? “*Misal; Ser ölürse, ben yalnız kalırsam, iki **çocuğumla** kime gideceğim, kime ihtiyacım olacak?*” (1/1239)

Serdiñ saǵatı **boyınşa** bastalatın uwaqıtısı bop qaldı. “*Ser’in saatine **göre** programın başlama zamanı yaklaştı.*” (1/1414)

Urttap jatıp, basın joǵarı kötergende bul sözdiñ qalay äser etkenin bilgisi kep, füyjer **arqılı** Jasınğa qaradı. “*İçerken başını kaldırdı ve bu sözün onu nasıl etkilediğini öğrenmek isteyip kadeh sayesinde Jasın’a baktı.*” (1/4337)

7.1.2. Yönelme Haliyle Bağlanan Edatlar

Kazak Türkçesinde yönelme haliyle kullanılan edatlar; şeyin “kadar”, deyin “değın”, qarsı “karşı”, qaray “doğru”, tamam “doğru”, juvıq “doğru, kadar”, tarta “doğru” vb. şeklindedir.

Eger sözimde artıq-awıs sarın bayqalsa, keşirim ötinem, tuwğan jerge **qaray** jol jürüp kele jatqandığımnan şıǵar. “*Konuşmamda herhangi bir belirsizlik varsa, özür dilerim, muhtemelen memleketime **doğru** yolda olduğum içindir.*” (1/133)

Biraq, özderi qüwpeden quwıp sıqqan jigitke **osı uwakitqa deyin** janaşır sezim tanıtıp kelse, däl osı mıynüwtan bastap onıñ ornın ökiniş awıstırğanın aǵardı. “*Ancak kompartımandan kovduǵu adama **karşı bu zamana kadar** acıma hissini yaşıyorsa şu andan itibaren onun yerini pişmanlığın alacağını anladı.*” (1/277)

Äyelin oyatpay turıp üyden küdikti äreketterdiñ bolmaşı izderine **şeyin** baqılap şıqtı. “*Karısını uyandırmadan önce, en ufak bir şüpheli hareket izlerine **kadar** kontrol etmişti.*” (1/438)

Eki balasın ertip, ertesine säškege **juwıq** artınan barsa, ol o dñniyege jürip ketipti. “İki *çocuğunu yanına alıp, ertesi gün öğlene **doğru** eşini ziyarete geldiğinde o ebedi uyumuş.*” (1/457)

7.1.3. Ayrılma Haliyle Bağlanan Edatlar

Kazak Türkçesinde ayrılma haliyle kullanılan edatlar; burın “önce”, soñ, beri, keyin “sonra”, artıq “aşkın, fazla” vb. şeklindedir.

Mäliyeke şıqqan kezde ol esikke **budan burın** jetti. “*Melike dışarı çıktığında Sergel dış kapıya **ondan önce** ulaşmıştı.*” (1/2431)

Portrettegi beyne men bolmay sen bolğanıñ qanday jaqsı, äytpese munı ilüw**den burın** Ser özin-özi “ilip” qoyar edi. “*İyi ki benim resmim yok çünkü sen onu **asmadan önce** Ser kendi başına asardı.*” (1/2587)

Ow, batır, munda neğip tursıñ?- dedi Qaratay diyrektordan **burın** äweli özi tildeskisi kelip. “*Ey kahraman, neden buradasın?*” dedi Karatay müdürden **önce** kendisi konuşmak isteyip.” (1/3732)

Bul jaқтаğı söz ol qalağa senimen birge nemese **senen burın** jetedi. “*Buradaki sözler o şehre seninle beraber veya senden **önce** ulaşır.*” (1/4937)

7.1.4. Vasıta Haliyle Bağlanan Edatlar

Kazak Türkçesinde vasıta haliyle bağlanan edatlar için birge “birlikte” edatı örneklendirilebilir.

Äkesimen **birge** erip kelgen dürmek odan mıñ mārtebe keşirim suray otırıp, beytanıs jıgittıñ basqa küwpege awısüwın ötindi. “*Babasıyla **birlikte gelen** kişi, binlerce kez özür diledi ve yabancı adamdan başka bir vagona geçmesini istedi.*” (1/41)

Bağıyla keyinnen bildi, bular**men birge** körşi küwpede eki jigit kele jatır eken. “*Bagıla daha sonra iki genç adamın yan kompartımında onlarla **birlikte** yolculuk ettiğini öğrendi.*” (1/97)

8. BAĞLAÇ

Cümle içindekii eş değerli, eş görevli kelime ve söz öbekleri birbirine bağlayan, bunların arasında anlam ve işlev yönünden ilgi sağlayan kelimelerdir (Kahraman, 2009: 156).

8.1. Sıralama Bağlaçları

Kazak Türkçesinde sıralama bağlaçları; men, ben, pen, menen, benen, penen “ile”, da, de, jäne “ve” şeklindedir.

Jiyi işilip ketken konyak **pen** üy işiniñ qapırıq awası qonaqtardı tuwra mağnasında da, janama mağnasında da jelpindirip tastadı.” Sık sık içilen konyak **ve** evin sıcak havası hem gerçek hem de mecazî anlamda misafirleri coşturdu.” (1/569)

Endi oğan mına qara köleñke korydorlar da, sustı kekşil qabırğalar da, sapırılısıp jürgen stüwdentter **men** ara-arasında körinip qalıp jatqan muğalimder de müldem basqaşa, özinen tömendew körinip, kafedra tabaldırığın erekşe senimmen batıl, nıq, asqaq attadı. “*Şimdi bu karanlık gölgeli koridorlar, intikam dolu duvarlar, sallanan öğrenciler ve bazen gözüken öğretmenler tamamen farklıydı, kendinden daha aşağı görünüyorlardı ve bölümün eşiğini özel bir güven, cesaret, güç ve gururla atladı.*” (1/1362)

Ädemilikke ğana emes, köñili tüsse üyip-tögip bir adamğa barın bere salatın tabıyğattıñ qazaqı, jomart minezine tañ qaldı **jäne** Bağıylanıñ jaratılısına qarap otırıp tabıyğat **pen** qazaqı minezdiñ arasınan uqsastıq tapqanına quwandı. “*Sadece güzelliğine değil, sevdiği kişi için her şeyini verdiğini doğanın böyle sabırlı, cömert huyuna şaşırdı ve Bagila'nın doğasına bakarak, doğa ve Kazak karakteri arasında benzerlikler bulmaktan memnun oldu.*” (1/2129)

Ol kresloğa kep şalqalap biraz otırdı **da**, Remarktıñ "Jumaқтаğı köleñke" romanın qolına aldı. “*Koltuğa sırtını yaslayıp biraz oturdu ve Remark'ın “Cennetteki gölge” romanını eline aldı.*” (1/2320)

8.2. Denkleştirme Bağlaçları

Kazak Türkçesindeki denkleştirme bağlaçları; nemese “veya, ya da”, ne bolmasa “ya da”, bolmasa “ya da, yoksa”, äri...äri “hem...hem” şeklindedir.

Bağıyla uwniyversiyetke özi tüskenin **nemese** äkesiniñ nemere ağası tüsirgenin de bilmeydi, äytewir emtiyxandardı jaqsı tapsırıp şıqtı. “*Bagila üniversiteyi kendisi mi yoksa babasının yeğeni sayesinde mi kazandı ama sınavları iyi geçmişti.*” (1/775)

Äri jaqın, äri jat, äri üreyli, äri qımbat. “*Hem yakındır hem de yabancı, hem korkutucudur hem de değerlidir.*” (1/1913)

Bağıyla mına sözderdiñ jalğan ekenin, ras ekenin, **ne bolmasa** tım aspandatıp ayılğan sözder ekenin anıq ajırata almadı, äytse de, köñiline üyirilgen älgi bir kezdegi ürey men qısıluwdıñ birşama seyile bastağanın sezdi. “*Bagila, bu sözlerin yanhış olup olmadığını, ya da çok abartılı olup olmadığını açıkça ayırt edemiyordu. Ama az önceki korku ve endişenin biraz azaldığını hissetti.*” (1/2578)

8.3. Karşılaştırma Bağlaçları

Kazak Türkçesindeki karşılaştırma bağlaçları; ne...ne “ne...ne, ya...ya” şeklindedir.

Tübi sen osı bölmeden **ne** danışpan bop şığasıñ, **ne** aqlıñnan adasıp şığasıñ. “*Sonunda sen bu odadan ya bir dahi olarak çıkacaksın ya da deli olarak çıkacaksın.*” (1/1897)

Ol muğalimniñ **ne** ayıp, **ne** qoyıp jatqanımen isi bolğan joq, basında turğan bir-aq suraqqa: “Özim alıp şığayñ ba, birewden berip jibereyin be?”- degen suraqqa jawap izdewmen boldı. “*Öğretmenin ne dediği ne yaptığı umurunda değildi, sadece aklındaki tek soruya cevap arıyordu: "Kendim mi çıkayım yoksa birine mi vereyim göndereyim?"*” (1/1916)

8.4. Cümle Başı Bağlaçları

Kazak Türkçesindeki cümle başı bağlaçlar; biraq “ancak, fakat, ama”, aytpese “yoksa”, sonda da “yine de, o zaman da”, söytse de “yine de, öyle olduğu halde”, ne üşin deseñ “niçin dersen”, sonıñ üşin, onıñ üşin “onun için, bu yüzden, çünkü”, tım bolmasa “hiç olmazsa”, eger “şayet, eğer”, eger de “eğer de”, olay bolsa “öyleyse”, sonda, onda “o zaman” şeklindedir.

Biraq äkesi äli şöldemegenin, biraz demala turatının ayıp, onı küwpege, sonımen birge şırmawıq oydıñ qamawında qaldıra berdi. “*Ama babası ona susamadığını ve bir süre dinleneceğini söyledi, bu yüzden onu vagonda, derin karmaşık düşünceleriyle baş başa bıraktı.*” (1/92)

Osı bir sezim tereñnen oyanuwı muñ eken, sol betterdiñ iyesin - beytanıs jigitti tağı bir körsem, onımen **tım bolmasa** bir ret tildessem degen urı oy qosa köterildi. “*Bu merakı uyanır uyanmaz bu sayfanın sahibini; yabancı genç adamı yine görsem, onunla hiç olmazsa bir kere olsun konuşsam gibi hırsız düşünceler geldi aklına.*” (1/304)

Eger är sözge osılay ustasa beretin bolsa... “*Eğer her kelimeyi böyle tartışacaklarsa...*” (1/975)

Balalardıñ aldında dawıs köterip jatqandı unatpaytınımdı bilesiñ, **sonda da** bolsa aytpasqa lajım joq, öytkeni mağan zekigeniñdi bări estidi. “*Çocukların önünde bağırmayı sevmediğimi biliyorsun ama yine de söylemeden olmaz, çünkü herkes bana sert konuştuğunu duydu.*” (1/2511)

Söytse de suraq qoyılğan son, jawap bermeske bolmasın tüsinip: “**Ancak** kendisine soru sorulduğunda cevap vermesi gerektiğini anladı.” (1/3764)

Ne üşin deseñ şı-aw, ne üşin jürmin böriniñ mekeni bolğan quw dalada?! “**Neden** ya, neden buradayım, kurdun mekânı olan bozkırlarda?” (1/3999)

Olay bolsa jazuwdıñ qajeti ne? “**Öyleyse** yazmanın ne anlamı vardır?” (1/4205)

II. BÖLÜM

Transkripsiyonlu Metin

QARĞIN

1/1 Ol kezde jası on segizge tolar-tolmas uwıljıǵan qız edi. **1/2** Ömir degen öziñ talpınsañ boldı, bar jaqsılıǵın aldına jayıp salıp turatın ertegilerdegi qayırımıdı da, danışpan qarıyyalarday bop körinetin. **1/3** Barlıq tärbiyesi dāwletti şañıraqtıñ ul-qızınday, bul da tek mektep programmasımen şektelip qalmaq, jaratılıs tanūw, erte dūniye tarıyxı, muwzıka pānderi boyınşa qosımşa sabaq aldı. **1/4** Ākesi awdan kölemindegi basşısınıñ biri bolıp turǵan soñ ba, ol ömirdiñ qabaq şıtar özge minezinen mülde awlaq östi. **1/5** Onıñ üstine Baǵıylanıñ öz qabiletin de muǵalimderi jaqsı aytıp jürdi. **1/6** Semyanıñ tuñǵışı bolǵan soñ mektep bitirgennen keyin ākesi birneşe künge üwaqıt tawıp, qızın Almatıǵa özi alıp şıqtı.

1/7 Baǵıyla üyde jürgen kezinde öz ākesin siyrek köretin. **1/8** Erte ketedi, keş keledi. **1/9** Balalarimen de siyrek söyleydi. **1/10** Tipti üyge kelgen soñ da köpke deyin telefonnan tūspey äldekimderge nusqaw berip, äldenelerdi tūsindirip, zekip jatqanı. **1/11** Baǵıyla tañqalūwşı edi. **1/12** Şınında, ol qay kezde tınıǵadı, qaşan uyıqtaydı? **1/13** Telefonniñ arǵı basında turǵan adamǵa key kezde qattı zekiy qalsa jüregin ustap, tiliniñ astına valıydol salıp, älden soñ barıp özine-özi keletin ākesine keyde onıñ janı aşıytın-dı. **1/14** Bulardıñ sabaǵı erte bastaladı. **1/15** Tañǵı jetide közin aşqanda ākesiniñ tösegi äldeqaşan suwıp qalǵanın köretin jāne özi qızmetine jetip alǵan soñ jolǵa şıǵıp ketpese maşınası qayıp kelip, qızın mektepke aparuw üşin esik aldında kütip turar edi.

1/16 Baǵıylaǵa munıñ bāri üyrenşikti, osılay boluwı kerek sıyyaqtı bop körinse de, bertin kele ākesiniñ jumısı tipti awır ekenin jāne ömirdiñ meyirbandıǵı men jomarttıǵı kündiz-tüni damıl körmeytin osı ākesiniñ arqasında ekenin birte-birte uǵa bastadı.

1/17 Olar "Qazaqstan" poyezınıñ qūwpesine kep jükterin jayǵastıra bergen sätte perrondaǵı kiyoskini köşirip kele jatqanday gazet-juwrnaldarın quşaqtap, jası otızǵa taqap qalǵan, uzın boylı, aşıñ qara torı jigiti bulardıñ üstine kirip keldi de, salqın amandastı. **1/18** Baǵıyla ernin ğana kübirletip, sırtta qol bulǵap turǵan anası men inisine, eki siñilisine, bir top basqa da şǵarıp saluwşılardı külimsirep bas ıyzedi. **1/19**

Äkesi beytanıs jigittiñ sälemin aluw bılay tursın, onıñ bul küwpege kirgenine tañdanıp, jüzine birneşe seküwnd tapjılmaı qarap otırdı da: "Sizdiñ...ornıñız osında ma edi?" – dedi aq quba öñine qan tewip. **1/20** Jigit báz-bayağı sabırlılıqpen şağın stolğa gazet-juwrnaldarın qoyıp jatıp: "İyä, osında. Siz otırğan orın meniki boladı",- dedi ezüw tartıp. **1/21** Külkisi de, janarı da salqın eken. **1/22** Tuwra qarağan adamnıñ öñmenin suwıq janarı juwaldızday tesip ötetin sekildi. **1/23** Aşañ tulğasında eşkimge bas ıymes pañdıq, tákapparlıq pen oyılıq bir sätke jalt etip ötkendey boldı.

1/24 Qaratay beytanıs jigittiñ kisini matap tastar sıyqır torına qas-qağım sätke tüsip qalsa da, tez tizginin jıyıp, qızmet babı arqılı qanına siñip qalğan kerenaw minezben ornınan turıp, korıydorğa şıǵıp ketti.

1/25 - Şamalawımşa, bul kisi Sizdiñ äkeñiz boluw kerek, - dedi jigit gazettiñ birewine üñilip qız jaqqa nazar da awdarmay.

1/26 - Oquwğa alıp bara jatır ğoy, şaması. **1/27** Munday kisiler söz joq tüsiredi. **1/28** Biraq oğan unamay qalğanım anıq.

1/29 Bağıyla namıstı nısanağa ap ayılğan mınaday dökir sözden jarıla jazdap, ernin tisteledi. **1/30** Jarılmaq tügil jañqa bop ketseñ de jigittiñ munımen tük şaruwası joq, älgi sözderdi gazetten oqıp otırğanday tömen salbırağan basın köterer emes. **1/31** Älgi sözün bul qızdıñ esitip otırğanın, jay ğana esitip emes, qorlanıp otırğanın sezse de sezbegendey qalıp tanıtıwı Bağıylanın beytanıs jigitke degen, sonımen birge alğaş ret özge birewge degen öşpendiligin oyattı. **1/32** Munday sözderdi ol ömirinde eşkimnen estimegen jäne esitemin dep oylamağan da edi. **1/33** Jäne sol oylamağan närsesi tuñǵış ret alıs saparğa attanıp bara jatqan jas qızdıñ aldınan ä degennen şıǵa kelüwi quwanış pen baqıtqa mas alasurğan balañ köñilge muz basqanday äser etti. **1/34** Ol ne dep jawap qaytararın, tipti, özin budan äri qalay ustarın da bilmey, öñ men tüstiñ arasında sileyip otırdı da qaldı. **1/35** Bar oyı, bar ümiti tek äkesine tirelip, onıñ tezirek kelüwin, söytip, mınaday azaptı xalden tezirek qutqarıp, ne bolsa da sözi men jaratılısı jiydeniñ qızıl tikenindey köringen mına jigitti özinen alısaraq alıp ketüwin iştey tilewmen boldı. **1/36** Qızınıñ osı oın sezip, tez araşalap almaq bolğanday osı sätte äkesi de qüwpege kirip keldi. **1/37** Jalğız emes, qasında şıǵarıp saluwğa kelgen awdannıñ tağı bir basşısı, vokzaldıñ bastığı men poyezdiñ briygadiyri jäne bir top adam dabırlay kirdi. **1/38** Äkesiniñ báz-bayağısınşa özine tanısalmaqtı da, pañ qıymılın körip, qoñır dawsın

estigende Bağıyla özin alınbas qamalğa engendey, azaptı tordan birjola qutılğanday quwanıp, alğaş ret oğan degen balalıq sezimi, balalıq alğısı, balalıq rıyzalığı men balalıq maqtanışı şındap bas köterdi. **1/39** Barlıq bala atawlığa tən qasiyetpen ol da äkesin jaqsı köretin, sıylaytın biraq, onı däl qazirgidey jüregi lüpildey süyip, onı iştey maqtan tutıp körgeñ emes-ti. **1/40** Adamğa tən quwanıştıñ qadiri men qasiyetin de ol alğaş ret sezingendey boldı.

1/41 Äkesimen birge erip kelgen dürmek odan mıñ märtebe keşirim suray otırıp, beytanıs jigittiñ basqa küwpege awısüwın ötindi. **1/42** Mına sekildi ötinişten görizorlıqqa köbirek uqsaytın sözden jigittiñ öñi surlana, antalap turğan adamdarğa suqtana qaradı. **1/43** Bul qarastı eşqaşan ayılmaytın, aytılsa da eşkimniñ uğa almasın uğındırğan tereñ mән jattı. **1/44** Süyekten bastaw alıp, jürekten jasanıp şıqqan söz ben oy janarğa kep üymeledi de, tıñdawşısın taba almasın sözlep, boyğa qayta taradı.

1/45 Onıñ janarı tömen tüskende qolı da çemodanğa qaray sozılar dep oylağan jurt azkem tıñsıy qalıp edi, jigit asıǵar sınay tanıtpadı. **1/46** Gazetke qayta üñildi. **1/47** Osı kezde artıq-awıs sözden, orınsız şuwdan şoşınğan vokzaldıñ tapaldaw kelgen jiyren murt bastıǵı Qarataydıñ korıydorğa qayta şıǵıp ketkenin paydalanıp, jigit qulaǵına äldene dep sıbır ete tüsti.

1/48 Jigit selt etken joq. **1/49** Aytqan söziniñ oğan zäredäy äser etpewinen vokzal bastıǵınıñ özi şoşınayın dedi. **1/50** Ol älgı üyrengeñ qulaǵına qayta ıyılıp kep taǵı birdeñelerdi ayttı.

1/51 Jigit ornınan turdı. **1/52** Gazetteri men zattarın jıynastırdı. **1/53** Söytti de, ant alap turǵandarğa tügel bir qarap şıǵıp: "Sizderge janım aşıǵan soñ ğana köndim",- dedi de, vokzal bastıǵınıñ soñınan erdi.

1/54 Qaratay işke kirdi. **1/55** Jüzinde jeñistiñ, üstemdiktiñ saltanatınıñ nışanı da joq - osılay boluwı kerek. **1/56** Qayta reniş bayqalatın sıyyaqtı, osılay bolmaǵanına.

1/57 Beytanıs jigit şıǵıp bara jatqanda, Bağıyla onıñ jüzine köz toqtatıp qaradı. **1/58** Çemodanın qolına alǵanşa odan qutıluwğa asıǵıp otırğan qız, endi ol şıǵuwğa iñǵaylangan sätte işki janaşır sezimmen köz toqtatıp edi, onıñ tulǵası men bet pişinindegi alğashqı tākapparlıq pen eşkimge bas ıymes pañdılıqtı taǵı tawıp, tañdanuw men ayauwşılıqtıñ jumbaq ortasında qala berdi.

1/59 Poyezd ornınan qozğaldı. **1/60** Bağıyla sonda ğana añğardı, şıǵarıp saluwğa kelgen adamdar tım köp eken. **1/61** Bul olardıñ köpşiligin jay ğana şıramıtadı, keybirewlerin tipti de bilmeydi, körgen de adamdarı emes sıyyaqtı.

1/62 - Papa, şarşadıñız ba?- dedi Bağıyla älden soñ eñseni basqan awır ünsizdikke töze almay.

1/63 Äkesi "Joq, uwayımdamay-aq qoy",- degendey qızına küle qarap, basın şayqadı.

1/64 "Bul kisi de älgi jigit jaylı oylap otırdı ma eken?-dedi Bağıyla iştey. **1/65** - Mümkın emes. **1/66** Ol qalıp bara jatqan qıruwar jumısın uwayımdap kele jatqan şıǵar.

1/67 Eki aptadan keyin konferentsiyyada bayandama jasawı kerek". **1/68** "Nesi bar,- dedi iştegi qarama-qarsı oy tağı bir şetten bas köterip. **1/69** - Bu kisi de adam ğoy jäne öz isine esep berip üyrengeñ adam. **1/70** Beytanıs jigit jaylı oylasa, onıñ nesi öreskel? **1/71** Onıñ üstine ol jeñildi ğoy. **1/72** Oñay jeñildi. **1/73** Basın ıymey jeñildi. **1/74** Özi emes özgelerdi ayap jeñildi. **1/75** Bul sözdi äriyne, papam da esitti. **1/76** Bälkim, siyrek kezdesetin, äsirese, äkemniñ aldında köldeneñ turar munday minezdiñ tipti osıǵan deyin bolmawı da mümkün ğoy, endese, ol tuwralı az ğana sätke nege oylanbasqa?"

1/77 Provodniyk kep Qarataydıñ tösegin jañaladı. **1/78** Bul orında beytanıs jigit jatqan. **1/79** Provodniyk jastıqtıñ tısın awıstırǵan kezde onıñ astınan bir paraq qaǵaz şıqtı. **1/80** Bir beti tolıq jazılıptı. **1/81** Provodniyk onı stol üstine qoydı da, "negizgi jumıs bul emes, jastıqtıñ tısın awıstırıw" degendi añǵartqanday qıymılın jedeldete tüsti. **1/82** Ol qaǵazǵa Qaratay da män bergen joq.

1/83 Qızıq-aw özi, jek körüw men ıntıǵuwdıñ arası bir-aq adım ekenin Bağıyla bolmısımın uǵınbasa da, osı sätten bastap öziñiñ bar ıntızarı jartılay jazılǵan älgi qaǵazǵa awǵanın sezdi. **1/84** Kökeyine şeşilmes jumbaq tastap ketken adam aq qaǵazǵa ne jazdı eken, onımen ne tuwralı söylesti eken? **1/85** Ondağı jazuwlar mindetti turde özi osı közge şeyin tıñdap, esitip, oqıp kelgen sözderden mülдем bölek boluwı mümkün. **1/86** Qalay bolǵanda da Bağıylaǵa osılay körindi.

1/87 Kenet nayzaǵayday sap ete tüsken jaña oydan onıñ tula boyı dir etip, demi jiyilep sala berdi. "Beytanıs jigit qalıp qoyǵan qaǵazına qayta aynalıp soǵuwı mümkün ğoy".

1/88 Bağıyla ol jigittiñ qayta aynalıp soğüwın iştey qaladı ma, qalamadı ma, ol jağın özi de anıq aňğara almadı, äytse de, uzaq jıldar boyı izet pen qurmettiñ, kişi peyildilik pen meyimniñ ğana besiginde bölenip, tıp-tınış, bir qalıptı bayauw ömiri bugün ğana tüler aldındağı ükidey bir silkinip ötkenin, sol silkinis onıñ tınışın alğanın sezinbeske şarasız edi.

1/89 - Papa, şöldegen joqsız ba? **1/90** Şay äkep bereyin! **1/91** -Bağıyla burın-soñdı basına oralıp körmegen bir-birine kereğar oydıñ şırmawına tötep te, jawap ta bere almay, sodan qutulwdıñ oñay täsiline köşip, özin böğde qıymılmen aldandırmaq bop bekindi. **1/92** Biraq äkesi äli şöldemegenin, biraz demala turatınan aytıp, onı küwpege, sonimen birge şırmawıq oydıñ qamawında qaldıra berdi.

1/93 Küwpe esigi jaylap aşılıp, ar jağınan "Ruqsat pa eken?"- degen er adamnıñ dawısı estilgende, Bağıyla ornınan uşıp tura jazdadı. **1/94** Munıñ şoşıp ketkenine, aq sütke qan tamğanday eki betiniñ albirap şığa kelgenine jigit te tañdanıp, az-kem müdirip qaldı da: "Qaratay Iysayewiç, sizge qazir eşteñe qajet emes pe?"- dep kelgen maqsatın bildirip şıqtı. **1/95** Qaratay Bağıylağa aytqan älgi sözün oğan tağı qaytaladı. **1/96** Jigit keşirim ötinip, esikti burınğı qalpınşa jartılay jawıp ketti.

1/97 Bağıyla keyinnen bildi, bularmen birge körşi küwpede eki jigit kele jatır eken.

1/98 Älde öz jumıstarımen kele me, älde, äkesine erip kele me, ol jağın Bağıyla tüsingen joq.

1/99 - Papa, siz jayğasıp alıñız, men koriydorğa şığa turayın.

1/100 - Meyliñ, qızım. **1/101** Tınığıp alğanım da jön bolar. **1/102** Munıñ boyındağı ädetten tıs bir özgeristi ol sezdi me, qızınıñ sözine birden kelise ketti. **1/103** Bağıyla koriydorğa şığıp, aşıq terezeden sağımdı mañ dalağa köz jiberdi. **1/104** Şetsiz da şeksiz. **1/105** Bükil dünüye tek osınday qırqasız jazıqtan turatın sekildi. **1/106** Bir körgen adam mına sıyyaqtı aptaptı dalada baylap qoysañ şınjırın üzip qaşuwğa qumbıl ekenin jasıra almas edi, özi de sol oydan awlaq emes-ti. **1/107** Biraq ötken jılı bir ay Qırım da demalıp, bir ay Baltıq jağalawı respüblikaların aralap, qaytıp kele jatqanda osı mañ dala közine ottay basılğan. **1/108** Dünüyedegi barlıq-barlıq jasıl alqaptardan sağım oranğan aptaptı dalası äldeqayda jaqın, äldeqayda qımbat ekenin aňğardı. **1/109** Jäne de, sol budırsız dala öz jüreginen qaşan orın alıp, alısqa uzağanda ornı bölek sağınış bop, sanasın biyler дәрежеге қаған jetip үлгергенin de sezgen emes.

1/110 - Dalanı tamaşalap tursız ba? **1/111** - Jelke tusınan sıpayı, jumsaq ün estildi. **1/112** Bağıyla jaylap moynın burğanda, özine qarap külimsirep turğan, älginde ğana keşirim surap ketken jigitti kördi. **1/113** Onıñ bul üninde jas qızdıñ köñilin awlawdan göri "Ne buyırasız, qızmetiñizge äzirmin",- degen quldıq urdı mağına qoyuıraq jatır edi. **1/114** Özin qaşan da sılap-sıypap jurt aldında izetti, alğır, sıpayı, aqıldı bop körinüwge tırısıp, bir küy, bir qalıptan taymaytın bıyday öñdi suluwşa kelgen osı jigitti Bağıyla äkesiniñ janınan awıq-awıq körip qalatın-dı. **1/115** Onıñ osı sıpayılığı men mädeniyetti, iynabattı bop körinüwge tırısқан jasandı külkisiniñ ar jağında qanday oy, qanday mağına jatqanın bul eşqaşan aňğara almağan. **1/116** Jäne munday külki men sıpayılıqtıñ ar jağında ne jatqanın bilüw üşin onıñ jüzine köz toqtatuwğa Bağıylanıñ дәti şıdağan emes, kerisinşe, onımen kezdeysoq uşırasa qalsa bayqamağan bop burılıp ketetin-di.

1/117 Mine, дәl qazır de ol alğаш körgenindey jimıyya qarap tur. **1/118** Köñili qalamasa da äytewir birdeñe dep jawap qaytaruw kerek ekenin tüsingen qız:

1/119 -İyә, tamaşalap turmın,- dep kübir ete saldı.

1/120 - O-o, dala degen ğajap qoy! **1/121** Biraq, Almatığa ne jetsin. **1/122** Barğan soñ, eger qarsı bolmasañız, sizdi qıdırtuwğa uwәde bereyin. **1/124** Men Almatınıñ ne bir ğajayıp әsem jerlerin jatqa bilemin.

1/125 - Almatıda men de bolğam. **1/126** Talay ret,- Bağıyla onıñ biyikten qulağan suwday arındap kele jatқан sözine birşama toqtaw salmaq bop, sözін nıqtap ayttı.

1/127 - Ä-ә, solay ma?! **1/128** Degenmen Almatını, әsirese onıñ töñiregin bilip boldım dep aytuw qıyın. **1/129** Bilesiz be, Almatınıñ özinen göri onıñ töñiregi suluw,- dedi Turğat.

1/130 - Mümkın.

1/131 - Men onda bes jıl oqıdım. **1/132** Tüwıp-ösken jerim de sol töñirek. **1/133** Eger sözimde artıq-awıs sarın bayqalsa, keşirim ötinem, tuwğan jerge qaray jol жүrip kele jatқandığımнан şıғар. **1/134** Sizge kerimsal tiyip qalmasın. **1/135** Kerimsal adamğa suwıqtan jaman tiyedi.

1/136 - Raqmet, tiye qoymas.

1/137 - Degenmen, bayqañız. **1/138** - Ol qızğa asa janaşır keyippen bir qarap qoydı da, sözün qayta jalğastırdı. **1/139** - Äriyne, ärkimniñ özi tuwğan jeri özine ıstıq. **1/140** Siz äli jassız, keyinirek bärin öziñiz tüsinesiz. **1/141** Şınımdı aytsam, äwelgide bul jaqtan tura qaşqım keldi. Biraq, Qaratay Iysayeviyçtan qısıldım. **1/142** Qazir üyrenip, bawır basıp qalğan sıyyaqtımın. **1/143** Äytse de, tuwğan jerdi sağınatınıñ ras eken, sizdiñ basıñızda osınday jağday boldı ma?

1/144 - Äriyne.

1/145 - Senbeymin, senbeymin! **1/146** Tuwğan jerge ıntığa qoyatınday sizdiñ basıñızdan ülken oqıyğalar ötken joq. **1/147** Tım bolmasa, men sekildi äsker qatarında da bolıp körgen emessiz. **1/148** - Ol öz sözine özi razı bop, äri qız köñilin awlay tüsüw niyetimen biraz qarqıldap külip aldı. **1/149** - Men alısta, Germanıyyada boldım. **1/150** Sol kezde bar ğoy, nansañız, öñim tügil tüsimde de körmegen sizderdiñ mına mañ dalalarıñızdı da sağındım. **1/150** "Tuwğan jerin süye almağan, süye alar ma tuwğan elin" degen bir öleñ bar ğoy, sol tawıp ayılğan.

1/151 - Tuwğan jer jaylı budan basqa öleñ bilesiz be?

1/152 - Bilemiz ğoy. **1/153** Stüwdent közimizde köp oquwşı ek, qazir üwaqt qayda. **1/154** Qol tiymeydi. **1/155** Joğarı jaq bizden "qanday öleñ oqıdıñ?"- dep emes, "Qanşa protsent orındadıñdar?"- dep suraydı.

1/156 Bağıyla bolar-bolmas ezüw tarttı. **1/157** Qızdıñ külgenin tapqırlığına balağan jigit "bizde munday äñgimeler äli köp" degendi añğartıp, galstüwgın tüzep, tüw alısqa qarağan bop keñkildey küldi.

1/158 - Aytıñızşı, tuwğan jer jaylı basqa qanday öleñ bilesiz?

1/159 Jigit galstuwgın tüzedi. **1/160** Qap-qara murtın sıypadı. **1/161** Sonan soñ murnınıñ uşına bir tamşısı qızıl boyauw tamızdı da, ol tez jayılp, bıyday öñdi jüzi boza işken adamday tüp-tügel qızarıp şığa keldi.

1/162 - Este joq,- dedi ol basın silkip. **1/164** - Qazir oqığan närseñ este de turmaytın boldı.

1/165 - Nege?- dedi Bağıyla onıñ jüzine birinşi ret tañdana qarap.

1/166 - Jumıs. **1/167** Tağı da jumıs. **1/168** Şegi de, şeti de joq.

1/169 - Aytıñızşı, Tsıyolkovskiyydiñ jumısı joq bolğan dep oylaysız ba?

1/170 Jigit endi oğan tañdana qaradı.

1/171 - Onı nege surap tursız? **1/172** Äriyne, köp bolğan...

1/173 - Sol kisi... ädebiyet jaylı maqalalar jazğan ğoy. **1/174** Estimep pe ediñiz? **1/175** Onı bilüw üşin pälendey köp üwaqıttıñ qajeti joq.

1/176 - Eger, kim ne biledi degen taqırıpqa vıktoriyna ötkizer bolsaq, onda ärqaysımız...

1/177 - Joq, naqtısın aytam. **1/178** Mäselen, Siz öziñiz süyip oqıytın tört-bes aqınnıñ atın atap berıñızşı. **1/179** Al, men sanap turayın. **1/180** Qane - Bağıylanıñ sanawğa dayındalıp qolın kötergeni, özine beykünä balañ jüzben tesile de sınay qarağan, külkige tolı qaraqattay möldir janarı jigitti abdıratıp tastadı.

1/181 - Atap aytсам... **1/182** Puwşkıyn.

1/183 - Bir,- dedi Bağıyla sol qolınıñ bas barmağın jumıp.

1/184 - Lermontov.

1/185 - Eki.

1/186 - Abay.

1/187 - O-o, birden Abayğa tüstiñiz be? **1/188** Meyli, üş.

1/189 - Bayron...

1/190 - Siz qızıq ekensiz, bir joğarı, bir tömen, Jaraydı, tört. **1/191** Sonan soñ? **1/192** - Sonan soñ... **1/193** Mayakovskiyy.

1/194 - Bes. **1/195** Tağı?

1/196 - İmm... **1/197** Tağı kim bar edi? **1/198** Osındayda biletin aqındardıñ birden esiñe de tüspeydi imm... **1/199** Äwezov!

1/200-Äwezov? **1/201** - Bağıyla inta-şıntasimen sıñğırլay küldi. **1/202** - Ol aqın emes qoy, prozayk. **1/203** Jaraydı, arı qaray bos qıynalmay-aq qoyıñız. **1/204** Onıñ üstine, älgi atağan aqındarıñızdı ıynstıytüwt tügili mektep bitirmegen adamdar da atap bere aladı jäne olar sizdiñ süyikti aqınım dep iyemdener дәrejeden şıǵıp ketken, süyseñiz

de, süymeseñiz de bilüwge tiyistisiz. **1/205** Süyikti aqındarıñızdı atañızşı degende men büğingi közi tiri aqındardı ayıp edim.

1/206 - Bağıyla, artıq bolsa keşiriñiz, biraq meniñ ömirdegi ornım aqın-jazuwşılardı qanşalıqtı bilüwime baylanıstı emes qoy deymen. **1/207** - Jigit бүkil dünüyenıñ aqıl-oy ıyelerine pısqırıp ta qarağısı kelmeytin keyippen şeksiz dalağa menmensiy qaradı.

1/208 Onıñ jalğan namısqa jıǵılıp, jıltıray tüsken suluwşa jüzinen, kerek deseñ mına dalanı da, ondağı ösip turğan kări seksewilder men awıq-awıq körinip zuwıldap qalıp bara jatqan jatağan tamdardı tipti özin terbeltip, tuwğan jaǵına qaray entelep bara jatqan jüyrik poyezdı osı- jumsaq vagonımen qosa qajet dep tappaytın janarınan Bağıyla qarsı aldında turğan adamnıñ бүkil bolmısı ilim-bilimge qas ekenin, eger ilim-bilim tuzdı suw bop, bul qıyyar bop, ekewin bir böşkede bir jıl ustasañ, mınaw boyıña dımqıl darıtpay qurğaq şıǵarın bayqadı. **1/209** Osını bayqağan kezde ol oyda joq jerden äkesine janı aşıdı, onıñ tönireginde osınday adamnıñ barlıǵına iştey qınjıldı. **1/210** Biraq jas qız öziniñ bul bayqaǵandarınıñ bärine özi qaytadan küdikpen qarap, osınıñ bări asıǵıs boljam, jalğan topşılaw şıǵar, tipti, olay bolmağan künde de äkemniñ örisinde bul jigit kezdeysoq uşırasıp qalğan jalǵız şıǵar dep özin-özi jubattı.

1/211 Endi ol mına jigit jaqqa köz salǵısı kelmedi. **1/212** Jäne bir ğajabı onıñ körikti, suluwşa jüzi öz jüreginde jiyirkeniş sezim oyata bastaǵanın, köriktiliktiñ adamdı teris aynaldırar qasıyeti boların da alǵaş sezindi. **1/213** Biraq, munıñ sebebinıñ nede ekenin, onıñ naqtı qanday qarım-qatınastardan tuwındaytının jas qız bile almadı.

1/214 Olar osılay birneşe mıynüwt ünsiz turdı. **1/215** Bağıyla bul sekildi işki arpalıstıñ ıyıq özer salmaǵına töze almasa, mına jigittiñ dünüye bir jaq, özi bir jaq beyǵam qalpı,"osılay, ettim-aw, aǵat boldı-aw" dep qıynaluwdan görı qayta sol süyegi quwrağan, tiri jürgen aqındardı, solardı tuwǵızǵan mına sıyyaqtı jer-dalanı äli de kinälawğa dayar sıñayı onıñ işki azabın awırlata tüsti.

1/216 Qız ornınan bildirmey qozǵalıp, äkesi jatqan küwpege qaray jılıdı. **1/217** Basınan söz asırmas, bärinen öziniñ erkektik namısın joǵarı qoyatın jigit "Ömirdegi ornım aqın-jazuwşılarga tük te qatısı joq",- degen fıylосоfıyyasın ünsiz paş etip, täwelsiz, derbes jaǵdayda qıymılsız qala berdi. **1/218** Bağıyla eki-üş qadam attadı da, oǵan aqırın qayta burılıp:

1/219 - Keşiriniz... **1/220** Älgi... bizdiñ küwpedegi jigit bir qağazın tastap ketipti. **1/221** Eger onıñ qayda ekenin bilseñiz, ayta salğaysız,- dedi jasqana ün qatıp.

1/222 Jigit külli älem men külli aqındarğa degen renişin säl ğana sätke qoya turıp, buğan külimsirey qaradı.

1/223 - Eger ol jigittiñ qayda ekenin aytsam sizge qızmet etken bop tabılar ma ekenmin? **1/224** Sizge qızmet etüwge ärqaşan dayın ekenimdi bilesiz ğoy. **1/225** - Onıñ jüzinde älgi namısqoylıq pen ökpe-renişten iz de qalmay, tek bayağı sıpayı külkisine qayta oralıptı. **1/226** Bağıyla onıñ boyındağı ölermen özimşildiktiñ qaynawı äli basıla qoymağanın bilse de, sonıñ bärin işinde oñay tunşıqtırıp, qalağan sätinde qalağan küyge tüse alatın mına sıyyaqtı erekşe qabileтке meylinşe tañdandı. **1/227** Onıñ jüzine köz tastasa tağı da sol jürek qobaljıtar şekten tıs sıpayı külki men sıpayı izetti körüwden taysaqtap, Bağıyla onıñ laktelgen qara tüwfliyiine qarap turıp:

1/228 - Joq, mağan emes, sol jigitke qızmet etken bolar ediñiz,- dedi de öz söziniñ jigitke qanday özgeris engizgenin kütpesten, küwpesine kirip ketti.

1/229 Äkesi uyıqtap jatır eken. **1/230** Qaşanğı ädetinşe awzın säl ğana aşıp, bir qalıptı, bayauw qorılğa kirisipti. **1/231** Osıdan üş-tört jıl burın qaytı bolğan äjesi üy işinde qorılğan adamdı erinbey-jalıqpay aralap jürip oyatatın-dı. **1/232** Bildirmey basıp kelip, ıyığınan aqırın ğana türtip: "Bir qırınıñnan jatşı",- der edi. **1/233** Bir qorıldı toqtatqanda äwelgi oyatıp ketken adamı qayta bastaydı, bul oğan qayta baradı. **1/234** Söytip, özi qaljırap uyıqtap ketkenşe balaları men nemereleriniñ arasında arlı-berli tınım tappay jürer edi. **1/235** "Äje, qorılğan adamdı nege oyatasız?"- deytin Bağıyla. **1/236** "Tünde adamdı şaytan bawızdaydı. **1/237** Sonan soñ qorıldaydı",- deytin ol. **1/238** Äjesiniñ qorqınıştı sözi bala közinen sanasına siñip qalğandıqtan ba, älde, es bilgeli bir özi jeke bölmede jatıp tınıştıqqa üyregendikten be, Bağıyla qasındağı adamnıñ qorılğanın unatpaytın. **1/239** Sol äjesi sekildi tap qazır de äkesin aqırın turtıp oyatpaq bop oğan jaqınday berip edi, kişkene stol üstindegi jartılay jazılğan bayağı qağazdı körip, ol sol ornında äri-säri küyde turıp qaldı. **1/240** Koriydorğa şığıp, sıpayı jigitpen äñgimelesken aralıqta köñilden azdap umıt bola bastağan beytanıs jigit jaylı oyı men jastıq astında qalıp qoyğan qağaz onıñ sanasında qayta tirilip, tınışın tağı ala bastadı.

1/241 Ol qolın jaylap sozıp, sıtırın estirtpey qağazdı aldı. **1/242** Demi dirildep, sın uyıqtap jatqanına aqırğı ret köz jetkizip almaq bolğanday äkesine tağı bir qaradı da, polkasına otırıp qağazğa üñildi.

1/243 Jası on jetiden endi-endi ğana asqan qızğa mundağı sözder mülde jat, mülde alıs körindi. **1/244** Ol äwelgi söylemniñ özin ä degennen tüsine almay, birneşe ret qaytalap oqıdı.

1/245 "Tañdanuw men tabınuw eşqaşan abstraksıyyalı uğım bolıp körgen emes, öytkeni bul ekewi tek jeke adamnıñ oy-örisi men parasat deñgeyine tikeley baylanıstı.

1/246 Al jeke adamnıñ özi de, oy-parasatı da ärqaşan naqtılı. **1/247** Aytalıq, Tekkerey, Gyugo, Frans, Şıyller (prozalıq şıǵarmaları), Skott t.b. dünüyege belgili jazuwşılardıñ şıǵarmalarına öz basım eşqaşan tañqalğan da tabınğan da emespin. **1/248** Osılay degenim üşin bälkim mağan keybirewler til tiygizer, qaydan sıqqan danıspansıñ, öziñ ne bitirdiñ t.t. degen sıyyaqtı tolıp jatqan kinälawşısı suraqtar qoyar. **1/249** Demek, olar tabınuwşılar. **1/250** Tañdanuwşını öz pikirin qaytaruwğa nemese süyispenşiligin bäsenedüwge bolğanmen tabınuwşını betinen qaytaruw qıyın. Ol quwlt pen fanatizmge uqsas. **1/251** Fanatizm men parasat qatar ömir sürüwi mümkün emes, öytkeni olar bir-birine jaw uğımdar. **1/252** Fanatizm tek "sawatsızdıq" degen ortada "gülđener" bolsa, parasat bilimdi ortada önip-ösedi. **1/253** Demek, adam neğurlım köp bilgen sayın öziniñ buringı tañdanıp, tabınıp kelgen nährselerine qayta bağa bergiş boladı. **1/254** Joǵarıdağı jazuwşılarga tabınbaytınım, tipti, tañdanbaytınım -äytewir osılayşa birew-mirew jaza alatın bolğandıqtan, munday şıǵarmalar Adam tvorčestvosınıñ potentsiyaldı mümkindigi şeñberiniñ işinde jatqandığınan. **1/255** Kerisinşe, on seginşi ğasırdagı köpke belgisiz P. Borel (jıyırma üş jasında qaytı bolğan) şıǵarmalarındağı fıylosofiyyalıq konseptsıyyalar meni köbirek qızıqtıradı, tipti, onıñ eşkim oylamağan jaqtan kelüwi, adamdar tirşiligine tönkeris engizbek bolğan özindik oyı tañdandıradı. **1/256** Nemese, orıstıñ qazirgi jazuwşısı D. Granıyn "Tañğajayıp bul ömir" (basqalarına tañqalmaymın) ayağın jerden biyik kötergen, birew jazsa, birew jaza almaytın taqırıp, orındaluwı öte qıyın. Şuwkşıyn, Raspüwtıyn, Astafev sekildi qazirgi şuwlı avtorlar da könıl awdaruwğa turğanmen, adamzat oyına oy qosqan joq. **1/257** Kerisinşe, qay-qaydağı bir R.Vayan mağan köp äser etedi. **1/258** Öytkeni, eñ qurıǵanda ol özi jaylı da äri batıl, äri ötkir sın ayta aladı. **1/259** Al, qazaq

ädebiyetine, onıñ endi qalıptasıp kele jatqan körkem oylaw men körkem prozasınıñ professionaldıq дәrejesine, onıñ ökilderine bağa berer bolsaq..."

1/260 Bağıyla qağazdan közin almağan boyı otırıp qaldı. **1/261** Mundağı ayılğan oylar, adam attarı da onıñ burın-soñdı estimegen, bilmegen nәrseleri edi. **1/262** Ol tañdanarın da, tabınarın da bilmedi. **1/263** Jäne bul eki oydıñ ekewi de mına bir bet qağazda aldın ala jazılıp qoyıptı. **1/264** Tañdanuw men tabınuwdıñ tüp törkini parasat pen bilimniñ sayazdıǵına sayatının әlgi qağaz arqılı bayqağan qız tañdanuwğa arlanıp, tañdanbasqa şarasız qalıp tanıtıp, osı eki oydıñ aralıǵında taǵı del-sal küyge tüsti. **1/265** Äytse de, beytanıs jigit qaldırıp ketken osı bir paraq oy onı ayrıqşa bir biyikke köterip, öz oyındaǵı burınǵı biyikterin taban astı alasartıp ketti.

1/266 Koriydordağı jigitti esine aldı. **1/267** Köz aldına onıñ bilimsiz beyşara qalpı, soǵan qaramastan tek jalǵan namıs uyalağan qur kewdesi köz aldına elestep, eriksiz jımıydı.

1/268 Beytanıstı qayta esine aldı. **1/269** Öziniñ tañdanbawğa tırısqañın, olay etüwge namısı jibermegenin oyladı. **1/270** Jalǵan namıs... **1/271** Jalǵan namıs öz boyında da jatqañın, jasırın jatqañın uǵındı, uǵınǵan sätte öz-özinen şoşıdı. **1/272** "Sonda qalay? **1/273** Jalǵan namıs jurttıñ bärinde de jasırınıp jatqañı ma? **1/274** Jo-joq, olay boluwı mümkün emes, mümkün bolsa da mende joq. **1/275** Iyә, mende joq".

1/276 Jalǵan namıs - adam öz әlsizdigin, өз därmensizdigin sezingende ğana bas kötererin, onıñ bilimsizdikpen egiz ekenin Bağıyla bilgen joq, olay bolar dep әzirge oylamadı da. **1/277** Biraq, özderi qüwpeden quwıp şıqqan jigitke osı uwakitqa deyin janaşır sezim tanıtıp kelse, дәl osı mıynüwttan bastap onıñ ornın ökiniş awıstırǵanın ańǵardı. **1/278** Ol jigittiñ kim ekenin bilmese de, әytewir özderinen bir emes birneşe eli joǵarı turǵanın, onıñ osı uwaqıtqa deyin özi körip, söyleyip, aralasıp jürgen adamdarınan, tipti, jat uyanı zorlıqpen mekendep, beyǵam jatqan mına әkesinen de biyik ekenin uǵındı. **1/279** Jäne, qan bazarday qaynap jatqan mına ömirde bir kezdesе ketken beytanıs adamdı өз әkesinen joǵarı qoyǵanına, әwelgide namıstandı, namıstansa da oǵan könbeske bolmasın, bir paraq qağaz boldırmasın eriksiz moyındadı. **1/280** Öziñniñ özgeden tömen ekeniñdi moyındaw qorlıqtıñ atası ekenin, bilim men parasat üstemdigin jeñer eşqanday qayrat, eşqanday qaruw da joq ekenine Bağıyla osı tusta oy jiberdi.

1/281 "Oylı adamğa qızıq joq bul jalğanda..." **1/282** Osı bir öleñ jolı, nege ekeni belgisiz, Bağıylanıñ şatısıp, şarpısıp bara jatqan alıp qaştı arpalıstarınıñ arasınan awıq-awıq bas köterip, onı tereñge jeteley berdi. **1/283** "Oylı adamğa nege qızıq joq?"

1/284 "Abaydıñ munısı nesi?"- dewşi edi "Oylı, ädiletti adam tübinde jeñedi, onıñ mereyi üstem boladı, ol eñbeginiñ, bilimniñ, oyınıñ zeynetin köredi",- dewşi edi, on jıl boyı osılay dep kelmedi me, osılay üyretpedi me? **1/285** Endi kep munısı nesi? **1/286** Abayğa sene me, muğalimderge sene me, älde özine sene me? **1/287** Qaysısına jügingen jön?" **1/287** "Oylı adamğa qızıq joq bul jalğanda..."

1/288 Bağıylanıñ bası qattı. **1/289** Kimgе senerin, dalanıñ sağıminday şubırğan oylarınıñ qaysısın ustarın, qaysısınıñ jalına jabıсарın bilmedi. **1/290** Äytse de, osı joldar tılsım bir qudirettey onı özine qol bulğamay-aq ünsiz jeteley berdi. **1/291** Sol jetekke erip, alğаш adım basqanda köz aldına köpe-körnew ädiletsizdiktiñ oñay qurbanı bop, jılı ornınan ayrılıp bara jatqan jigit elestedі. **1/292** Jaña ğana özderiniñ bärinen biyik sanağan jigit. **1/293** Küwpeden ayrılıw - ömirdegi eñ qatal, eñ sorlı qorlıq emes şıǵar, biraq, qaytken künde de jeñilüw ğoy. **1/294** Birewdiñ üstemdigin sezinüw meyli ülken be, kişi me, äytewir jaңa түser jara, ar men namıstıñ jıǵılıwı, al, ar men namısta ülken, kişi degen uǵım joq, bolğan emes. **1/295** Özderinen biyik sanağan jigit özderinen alasa boldı. **1/296** Alasарған joq alasarttı. **1/297** Biyik oy alasa oydıñ aldıñда jeñilis taptı.

1/298 Nege?

1/299 Bağıyla buğan jawap bere almadı. **1/300** Jawap bergeni sol, awzın sāl ğana aşıp beyǵam uyqıda jatqan äkesine bir qaradı, qaradı da öz oyınan özi üreylendi, ön boyı dir ete tüsti.

1/301 Ol qağazdı kişkene stol üstine qayta qoydı. **1/302** Sol kezde onıñ kelesi betterinde munan da tereñ, munan da tuñǵıyıq oylardıñ barlıǵın, mına jalǵız bet - sol tılsım oylardıñ bir uşqını ğana ekenin anıq añǵardı. **1/303** Jas qızdıñ kökeyinde özi de bilip bolmaytın erekşe bir ıntızарlıq, onıñ qalğan betterinde ne jazılğanın bilüwge quştarlıq bas köterdi. **1/304** Osı bir sezim tereñnen oyanuwı muñ eken, sol betterdiñ iyesin - beytanıs jigitti taǵı bir körsem, onımen tım bolmasa bir ret tildessem degen urı oy qosa köterildi. **1/305** Onı bir körüwdi, bir ret tildesüwdi tilegen oyınan ol seskengen de ürikken de joq.

* * *

1/306 Poyezd Almatıǵa keşqurım kep toqtadı. **1/307** Äkesiniñ munda da tanıstarı köp eken. **1/308** Qaynap turǵan şildenıñ küni bolsa da kostyum kiyip, galstuwk taqqan tört-bes erkek bulardı vokzaldan dabırlay kütip alıp, manadan sazara tosıp turǵan suw jaña eki "Volgaǵa" qaray alıp jürdi.

1/309 Baǵıyla bul kisilerdiñ kim ekenine, özderine qañday qatısı bar ekendigine de oy jibermedi, äytewir, äkesi jürgen jerde ılǵıy osılay boların, qayda barmasın, qay ortaǵa tüspesin - bärinde de sıy-qurmet iyesi bop şıǵarın köz aşqalı körıp kele jatqandıqtan bul sıyyaqtı erekşe ıqılasqa män de bermedi.

1/310 Maşıyna kök terekke kömilgen äsem köşemen zuwlap keledi. **1/311** Kün äli bata qoymasa da, munda qara köleñke, äri awa qoñır salqın eken. **1/312** Köşege jaña ğana suw sebilgen bolsa kerek, maşıyna doñǵalaqtarınıñ dımqıl asfaltı tız-tız tilgeni ğana estiledi Baǵıylanıñ jelke tusındaǵı dawıstar är taqırıpqa bir awısıp keledi. **1/313** Bir dawıs jaz ayında poyezdan görı samolettıñ iñǵaylı ekenin bayanday bastadı. **1/314** Öziniñ juwıqta ğana Taşkentke barıp kelgen saparı jaylı, sonda bargan jeri Qaratay Iysayeviyçtiñ kelgen jaǵınan äldeqayda jaqın bolsa da samoletke otırǵanın, jol azabın körmey tez jetkenin söz etti. **1/315** Täşkendeги tamaqtıñ köptigine, şaşlıktıñ moldıǵına toqtaldı. **1/316** Täşkende köşege şıqsañ boldı, aldıñnan jayulı dastarqan payda bola ketetinin, bir somǵa jeter-jetpes aqşaǵa meymildep toyatınıñdı erekşe ıqılaspen ayttı.

1/317 Täşken dastarqanınıñ tabınuwşısı üzilis salmay bödene talası jaylı eligip söyley jöneldi. **1/318** Mülde basqa elden, basqa planetadan kelgen adam sıyyaqtı jāne osında otırǵandardıñ bāri kem degende ol qalada tört-bes retten bolıp qaytqanımen isi de joq.

1/319 Köşeniñ jaña ğana sızıp ötkendey appaq jolaqtarınan köz almay kele jatıp Baǵıyla osınday salawattı, eresek adamdardıñ tükke turmaytın usaq taqırıptardıñ töñireginde tamsana äñgimelep kele jatqandarına, orınsız jerde küle beretinderine jāne eñ bastısı külkisiz nārseniñ özine qarqılday salatındarına tañdanüwmen boldı.

1/320 Eki maşıyna quyırq tistesip kelip qalanıñ qaq ortasındaǵı altı qabat üydiñ esiginiñ aldına toqtadı. **1/321** Üy iyesi - juwıqta Täşken saparınan oralǵanı jaylı jol-jönekey awız jappay äñgime aytıp kelgen uzın boylı, şaşına ertelew aq aralasa bastaǵan orta jastar şamasındaǵı aşañ kisi bop şıqtı. **1/322** Bular üyge dawdırlay kirip kelgende

as qamımen jürip äli xalatın da şeşip ülgermegen, jası otızğa jeter-jetpes qara torı ädemi kelinşek esik aldında uyala külimsirep sälem berdi.

1/323 - O-o, jeñeşe, amansın ba?- degen äkesiniñ sälemdesüwinen Bağıyla bul kelinşek Täşken dastarqanınıñ tabınuwşısınıñ äyeli ekenin tüsindi. **1/324** "Jeñeşe" degen söz jas äyeldiñ bolmısına mülde qarama-qayşı kelip tursa da, oğan munıñ qulağı men eti üyrenge bolsa kerek, özinen äldeqayda ülken, tipti qaynağa dese de ersi körinbeytin Qaratayğa qazaqı, jaydarı minezben: "Qaynım-aw, seni de köretin kün boladı eken ğoy",- dep qolın aljapqışına tez-tez sürtti de, quşaqtasıp amandastı.

1/325 - Oypırmay, qolıña biylik tiymey jür eken dağı,-dep jalğastırdı ol kisilerdiñ aldına tapoçka qoyıp jatıp,- burın jiwi kelüwşi ediñ, bastıq boldıñ da körüwden qaldıq.

1/326 Semirip alğansın ba özi? **1/327** Qane, qane? **1/328** - Ol Qarataydı aynaldırıp köre bastadı.

1/329 - Joq, anaw aytqan sal qarın bola qoymapsın. **1/330** Awdannıñ birinşi başısına bud an artıq boluwğa da bolmaydı.

1/331 - Mäliyke, munda da ülken kisi bar ekenin umıtpağaysın,- dedi küyewi äyeliniñ Qarataydı tım tamaşalap ketkenine qıtımırılau dawıspen toqtaw salıp.

1/332 Kelinşek top kisiniñ arasındağı qağajuw qalğan Bağıylağa burıldı.

1/333 - Tüw! **1/334** Kakaya slavnaya! **1/335** Krasıyaya! **1/336** Umıtpasam, atıñ Bağıyla ğoy ä? **1/337** - Mäliyke Bağıylanıñ betinen süydi. **1/338** -Adamdı qartaytatın öziñnen keyingi degen durıs, biraq, "Öziñnen keyingi qız balanı körıp qartayasın",- dese дәlirek bolar edi. **1/338** Osıdan eki jıl burın körgenimde şaşı jelbiregen oyın balası edi, endi boyjetip şıǵa kelipti. **1/339** Qartaydıñ degen osı ğoy!

1/340 - Mäliyke, fıylosofiyya aytüwğa äli üwaqıtımız mol bolar dep oylaymın,- dedi kәrilik jaylı sözdiñ bir uşı özine qattıraq tiygenin sözgen küyewi qonaqtar jayğaspay jatıp-aq әyeline ekinşi ret eskertüw jasap.

1/341 - Qazaqtıñ mañdayına fıylosofiyyanı quday öz qolımen jazǵan,- dedi Mäliyke küyewiniñ eskertüwine burınǵısınşa jaydarı minezben op-oñay toytarıs berip. **1/342** - Öytkeni fıylosofiyyanı körgeni men tüygeni bar adam aytadı. **1/343** Al, qane, joǵarı şıǵıñızdar.

1/344 Dastarqan üstinde retti-retsiz, är turli taqırıptağı bıtırañqı jayttar söz boldı. **1/345** Awa rayı, sayasat, ükimet adamdarınıñ arasında ötken äñgime, birewdiñ qızmetke tağayındaluwı men bosawı, sonan soñ, älbette, üy iyesiniñ Täşken saparındağı körgen-bilgeni de umıt qalmadı.

1/346 Bağıyla bul äñgimelerdiñ birin uğıp, birin uğa almadı. **1/347** Jäne olardıñ sözinde oyda qalar, köñildi selt etkizer jañalıq, tosındıq joq sekildi bop körindi. **1/348** Ol munday är türli adamdar bas qosqan jıyındarda äke-şeşesimen birge jürip talay bolğan. **1/349** Dastarqan basındağı adamdardıñ at-jönderi men tur-tüsi, atqarar qızmetteri basqa bolğanmen bäriniñ aytar sözderi men külkileri, äzil-qaljıñdarı bir-birine ğajayıp uqsas keletinine äwelgide tañ-tamaşa qalatın, bertin kele buğan da qulağı üyrenip, kisini jalıqtırar äñgimelerdi uqpasa da ünsiz tıñdap, öz qıyyalımen özi bop otıra berer jaqsı ädis tapqan-dı. **1/350** Bul jolı da süt qosqan küreñ şaydı awıq-awıq urttap qoyıp, qonaq bölmeniñ eki jaq qabırğasına sirestire jıyılğan kitaptardan köz almay türli-türli oy quşağına şomdı. **1/351** Bul qonaq bölmeden göri kitapxanağa köbirek uqsaytın sıyyaqtı. **1/352** Bağıyla bir sätke osındağılardıñ bärin kitapxanada şay işip otırğan adamdarğa uqsatıp, özinen-özi iştey jımıydı. **1/353** Jäne bulardıñ kitapxanada şay işip, qarq-qarq külip otırğandarın kitaptı sıylamaw, onıñ qasiyetin qorlaw dep uqtı. **1/354** Ol Täşkenдегі qorazdar talası jaylı tamsana aytıp otırğan üy iyesine bir sät qarağanda köz aldında bet süyegi şıǵıñqı, oynaqı janarınan otı taymağan, kisige sınay qaraytın, istik murın, erinderi qaymaqtay, aq sarı adamnıñ süwreti qaldı. **1/355** Nege ekeni belgisiz, bul süwret Bağıylanıñ sanasında unamsız sezim tastap ötti. **1/356** Bağıyla bul sekildi adamdardı da körgen jāne olardıñ köpşiligi qıtımır, dawkes, özimşil, qızğanşaq, usaq, sarañ, maqtanşaq bop keletinin, onıñ üstine meylinşe saq äri mindetti türde jaǵımpazdıqqa jaqın jüretinin de bayqağan. **1/357** Köz aldındağı eles-portretten nazar awdarmay turıp-aq, ol üy iyesiniñ mına kitaptardı tügel oqıǵan-oqımaǵanı jaylı öz köñilinde bir suraqtıñ jılt ete qalǵanına tañırqağan joq.

1/358 - Bağıyla, şaynız suwıp qaldı ğoy, keseñizdi berñiz, awıstırsın, - degen oñ jaǵınan estilgen dawıs jaqqa qarağanda qasında otırğan aqın-jazuwşılardıǵa ökpeli jigitti kördi. **1/359** "Bul qaşan kep qasıma otırğan? **1/360** Istıq künde kostyumin şeşip tastasa qaytedi? **1/361** Mañdayınan aqqan terin sürtse bolmas pa?" **1/362** Bağıyla bul jigitte degen jüregindegi jek körüw seziminiñ kenet jiyirkenişke awısqanın sezip, qabağın

tırjıyttı. **1/363** Turğat qızdın bul minezin böten üydiñ şañırağınan qısılıp otırğanğa jorıp, onıñ kesesin özi aldı da, şay quyıp otırğan Mäliykege usındı.

1/364 - Jeñgey, asa ıstıq bolmasın. **1/365** Sütün moldaw quyıñız. **1/366** Bağıyla ıstıq atawlını unatpaydı,- dedi ol soñğı sözın Bağıylağa bağıştap, meylinşe jumsaq, erkeletken ünmen.

1/367 "Özimşilin qaray gör,- dedi Bağıyla iştey ızalanıp. **1/368** - Meniñ neni unatıp, neni unatpaytınımdı qaydan bileği?"

1/369 - Joq, ıstığınan quyıñız,- dedi ol kenet Mäliykege.

1/370 Turğat sasqan joq. **1/371** Bul jolı da Bağıylanıñ qasiyetin jaqsı biletin sıralğı adam bop şıǵa keldi.

1/372 - Meyli, ıstıq bolğanı da durıs. **1/373** Uzaq joldan şarşağanda ıstıqtı qalaytını da bar,- dedi ol mülde salmaqtı ünmen.

1/374 "Uyatsız,- dedi iştey Bağıyla. **1/375** - Munımen ne utpaq?" **1/376** Stol üstinde turğan jeti liytrlik elektr samovarı men adamdardıñ lebinen, qala berdi kişigirim teatrğa layıqtı ülken-ülken eki xruwstal lyustranıñ äserinen üy işi monşağa aynaldı. **1/377** Tereze aldına qoyılğan jel diyirmendey ülken jeldetkiş osındayda qızmet körsetip qaluwğa tırısıp qanşa güjildegemen üy işine qamalıp alğan qapırıqtı aydap şıǵa alar emes. **1/378** Qaratay ornınan aqırın köterilip, üstindegi jazdıq sur kostyumin şeşip orındıq arqalıǵına ildi de, galstuwgın kişkene juwrnal stolınıñ üstine laqtıra saldı. **1/378** Sodan soñ köyleginiñ joǵarǵı eki tüymesin ağıtıp, ıyığınan awır jük tükendey tereñ bir demalıp, ornına qayta otırdı.

1/379 Bağıyla kitaptardan közin taydırıp, jurtqa qarağanda olardıñ bäriniñ köylekşeñ otırğanın kördi. **1/380** Turğat ta kastyumin şeşip, däl Qaratay sekildi joǵarǵı eki tüymesin ağıtıp tastaptı. **1/381** Bağıyla aqıl toqtatqan, eresek adamdardıñ jāne birin-biri burınnan biletin adamdardıñ özara otırıp ta resmıy qarım-qatınastıñ oñay tutqını bola salatındarına tüsinbedi.

1/382 Osında qanşa adam otırса bāri bir-bir sıpıra tost köterip şıqtı. **1/383** Bir-birinen awmaytın, ıynküwbatorдан шıqqañday uqsas sözder, jattandı tilekter, taptawrın oylar.

1/384 Jan-jaqtı bilimdi, мәдениyetti bop көrinүwge күш салıp жүрген Turğat ta qıynaluwdı, mıydı qıynawdı kerek etpeytin burınnan dayın, kezekşi tilek ayttı. **1/385**

Sayasıy tost köterdi jäne ol sayasıy tostiñ bul atmosferamen, qazirgi jağdaymen mülde qatısı bolmağandıqtan birşama qolaysız şıqtı. **1/386** Biraq, tañqalarlıǵı sol, şıdamdılıqqa üyrenген kisiler ünsiz tıñdap otırdı da, söz bitken kezde analarınan tuwǵalı beri munday lebizdi tuñǵış reyet estip otırǵanday, dän rızıya keyip tanıtıp, orındarınan bir-bir qozǵalıp, **1/387** "Bärekelde!"- dep guw ete tüsti. **1/388** Qaratay ǵana qalıptan sál awıtqıp, Mäliykeniñ, jeñgesiniñ densawlıǵı üşin, Säkeñniñ - aǵayınıñ şabıtına şabıt qosa berer onıñ sırtı ketpes ädemiligi üşin, osınday erke minezdi, qarapayım, jar qadirin túsirmeytin äyelder üşin lebiz köterdi. **1/389** Bul da aspannan alınǵan, jer astınan tabılǵan söz bolmasa da özgelerdikine qaraǵanda kletkaları tiri, organızymde Janı bar tilek boldı. **1/390** Otırǵandar jelpinip qaldı.

1/391 - Qaynımniñ sözine bäreñ tügel alıñdar!- dep Mäliye özi aralap, kisilerden ryumke soǵıstırıp şıqtı. **1/392** Kişigirim keli sıyyaqtı xruwstal ryumkeler jan-jaqtan kep tüyiskende, üstin-üstün soǵılǵan jez qoñırawday sınǵırlap turıp aldı.

1/393 Mäliye özi ülgı körsetip, ryumkedegi jartılay quyılǵan konyaktı tamşı qaldırmaı tartıp tastadı. **1/394** Qaratay da ayaǵına şeyin aldı. **1/396** Qaratay alǵan soñ qalǵandarı jaylı söz qozǵawdıñ da qajeti joq, üş-tört jigıt bawırı bugün şirip ketse de qaǵıp-qaǵıp tastadı.

1/397 Üy iyesi Särgel ǵana qaymaqtay ernin bokal ernewine tiygizip, "maǵan uw berip otırǵan joq pa eken osı" degendey ernindegi konyak juǵının tilimen arı alıp ketip, tamsanıp-tamsanıp qoydı da, bir sätke bet-älpeti qıymılsız qap, tıñ tıñdadı.

1/398 Bul - äyeliniñ jurt közinşe konyaktı sarqıp işkenine körsetken qarsılıq edi. **1/399** Qarsılıq elewsiz qaldı. **1/400** Mäliye küyewiniñ köñil-küyine män bergen joq. **1/401** Köziniñ qıyıǵınan onıñ tamsanıp otırǵan sätin bir şolıp ötti de, orınsız qıtımırılıqqa ıza bop Turǵatqa:

1/402 - Qaynım, qonaq bolsañ da osı üydegi kişi sensiñ, taǵı bir-bir quyıp şıq,- dedi.

1/403 Ol sol sätte ornınan uşıp turıp, jurttı aralap bokaldarǵa konyak quyıp şıqtı. **1/404** Särgel aldındaǵı bokaldıñ awzın alaqañımen jawıp, salalı etsiz sawsaqtarın tömen túsirip, xruwstaldı ügitip jibererdey üwısında mıǵılay berdi.

1/405 Eki jaqtı arbasuw işteı pisip kele jattı. **1/406** Mäliye küyewiniñ qızǵanşaq ta qıtımır minezinen qorıqpaytın. **1/407** Ekewiniñ arasındaǵı qayşılıq tek bir jaqtı qızǵanıstan - Särgeldiñ qızǵanıstan ǵana tuwındaytın-dı. **1/408** Eger äyeli eşkimge

könil bölmey, qonaqqa barsa da, qonaq şaqırsa da mañaydağı erkek atawlığa (jas bolsın, kəri bolsın Särğel qızğana beredi) nemquraydı qalıp tanıtp, tipti, olar arşıp bergen konfetti de elewsiz qaldırsa, söytip, basqa jaqta otırğan jerinen öziniñ qasına kep, qızıwı qaytqan, suluwlıq pen jastıqqa selt etpeytin, öziniñ küyewinen basqağa qızıqpaytın tipti, qajet etpeytin salqın äyeldiñ keypimen basınıñ awırğanına nemese könil-qoşınıñ joq ekenine şağım jasıp özgelerden erterek ketip qalar kezderinde Särğeldiñ könil-küyi ayırıqşa jaydarı bolar edi. **1/409** Biraq, munday sät siyrek, tım siyrek kezdesetin, äsirese, soñğı kezde. **1/410** Küyewi qanşa qızğanğanımen, qanşa aşuwlğanımen onıñ bul mineziniñ şarıqtaw şegi, toq eter jeri Mäliyeke onşalıqtı qorqınıştı emes. **1/411** Öytkeni onıñ jas jigitterdey şart sınar qasıyeti, kütpegen şeşim qabıldar täwekeli joq ekeni de jas äyelge küni burın ayan bolıp turatın. **1/412** Öziniñ osınday şarasızdığın küni burın Särğel de sezedi. **1/413** Däl osı sezinüw onı burıñsınan da diñkeletip, därmensizdigi işine jegi bop kirip, jüykesi men miyın iri egewdey egey bastaydı. **1/415** Munday kezde ol şekten tıs şikämşil, tırısqaq, tipti, awruwşañ bolıp aladı. **1/416** Mäliyeke bolsa buğan keri minez tanıtp, jaydarı, erke, ömirge quştar, adam atawlınıñ qayğısı men quwanışına ortaqtasa keter elgezek bop ketedi. **1/417** Jumıs kabiyneti men as üydiñ, däretxananıñ arasında jumsaq tapoçkasın sırp-sırp basıp, äldenelerge narazılığın bildirip, kübirlep jürip alatın küyewiniñ könilin tabuw maqsatında Mäliyeke bir de bir äreket jasıp körgen emes.

1/418 Äwelginde Särğel özinen-özi müjilip, bük tüsip jatıp alatın-dı. **1/419** Ayğaylawğa, tipti, aşuw üstinde äyeline şapalaq jumsawğa da qaqsı bar ekenin ol tüsinetin, biraq, bul eki äreketiñ ekewi de qazirgi jağdaydı jaqsartuwğa kömegin tiygize almasın, kerisinşe, iştey arpalıstı sırtqa şığarıp, aşıqtan-aşıq jawlasuwğa aparıp soğarınan ayaq tartatın-dı. **1/420** Al Särğeldiñ jasında aşıqtan-aşıq jawlasuwğa baruw - öz qolımen bolaşaq jeñilistiñ qabırğasın qalawmen teñ. **1/421** Öziniñ aşıq maydanda jeñiske jete almasın sezgen ol, kürestiñ qaruwsız türin - narazılıq pen qarsılık ädisin tañdawğa мәjbür edi. **1/422** Jıl ötken sayın bul ädis te bosañsıp, ol äyeliniñ degenine mısqualdap könip kele jattı. **1/423** Amalsız, şarasız könip kele jattı. **1/424** Al, Mäliyeke bolsa munı jeñis dep bağalağan emes. **1/425** Ol mına üydiñ işinde öz degeniniñ saltanat quratınına kәmil senetin, senetin de mına küyewiniñ uyqıdağı ayuday in tübinde jatıp ap, tez berile qoymağanına ızalanatın jәne öz oyınıñ üstemdik aluwın, semyadağı өзara tolıq түsinüwşilik dep bağalaytın-dı.

1/427 Olardıñ jubaylıq ömirinde bir adamnıñ tolıq üstemdik eter kezeñi (teñ pravo ekewi qosılǵalı bolǵan emes) tuwıp kele jattı. **1/428** Mäliyke küyewine aşuwǵa aşuwmen jawap bermey-aq qas-qabaǵımen, as üyde şay işip otırıp onıñ qızǵanışınıñ mülde orınsız ekenin, jaman bolsın, jaqsı bolsın küyewge tiyip, bir şañıraqtıñ astında turıp jatqan soñ adaldıqtı attawǵa arı jibermeytinin jäne orınsız qızǵanış arqılı äyeldik arın ayaqqa taptaytının meylinşe nanımdı, meylinşe bayıptı ünmen qısqa-qısqa aytıp ötetin-di. **1/429** Bul sözder onıñ ustamdı bet-pişinimen, salqın da sabırlı dawsımen, senimdi de nıq qıymıldarımın etene qabısıp, jalǵandıq atawlıǵa eşqanday küdik qaldırmaytın. **1/430** Biraq Särgeldiñ jası men Särgeldiñ tabıyǵatındaǵı adamdar küdikten birjola qol üzip ketüwi mümkün emes-ti. **1/431** Äytse de, qanşa awıttıǵanmen tal tübinen ketpeytin köleñke sekildi, köñilinen seyilmeytin sol küdiginiñ ar jaǵınan tüngi awıldıñ alıstan köringen jalǵız şamınday senim säwlesi jılt-jılt etip, janına medew bolatın. **1/432** Soñǵı üş-tört ayda sol säwle küşeye tüşkendey edi. **1/433** Särgel birneşe ret oylamaǵan jerden jumıstan oralǵanda äyeliñiñ jat oymen eş xabarı joq, vanna bölmesinde köpirtip kir juwıp jatqanın nemese qıs qamımen varene qaynatıp, kompot jasap, semya tawqımetin alańsız arqalaǵan adamnıñ tirligine qayırılmastay berilgen qalpın körıp, jüregi ornına tüsetin. **1/434** Eki ret komandıyrovkasınan da mülдем erte keldi (soñǵı ret Taşken saparınan). **1/435** Jäne tün işinde. **1/436** Mäliyke eki balasın eki jaǵına alıp, beyǵam uyıqtap jatır eken. **1/437** Esikti qaltasındaǵı kıltpen özi aşıp kirgen. **1/438** Äyelin oyatpay turıp üyden küdikti äreketterdiñ bolmaşı izderine şeyin baqılap şıqtı. **1/439** Bäre qaz-qalpında. **1/440** Joldan qayıp kelgende äyeline sözdirmey basa nazar awdaratın temekiniñ kül salǵısı da kiyim ilgiştiñ janınan qozǵalmaptı, işinde qalǵan bir tal taza siriñke şiyi de alınbaǵan. **1/441** Är jerde balalarınıñ kiyim-keşegi, şıymaylap süwret salǵan qaǵazdarı şaşılıp jatır. **1/442** Üyde mülğigen beybit tınıştıq, şañıraq astında bala qamı, semya qamı, olarǵa degen analıq qamqorlıq saltanat qurǵan. **1/443** Tipti, özi kirip kelip, şam jaqqıstı sırt etkizgende de ne dıbıstan, ne kenet jaǵan jariqtan Mäliykeniñ oyanbawı äyeliñiñ alańsızdıǵınan xabar berip, senimin nıǵayta tüsti, sonımen birge öziniñ orınsız küdigi men jasırın aramdıǵın seyiltip jürek tübinen adaldıq aldındaǵı kinäsin moyındatqan uyatın şımırlatıp ötti.

1/444 Tabıyǵatınan toǵışarlıqqa ıntıq jan dünüyesi toyat tawıp, buyǵı, alańsız, razı ömirge enip kele jatqan osınday kezeñde äyeliñiñ kütpegen jerden bügingidey qılıq

körsetüwi Särgeldiñ uyıp kele jatqan senimin setinetip, buğan deyin edäwir qalıptasıp qalğan oñ közqarasın iştey qayta tarazılawına мәjbür etti. **1/445** Oı mäjbürliktiñ oyanuwımen birge işki arpalısı men sergeldeñi de qosa bas köterdi.

1/446 Qonaqtarmen qayta bokal soğıstıruwğa kirisip ketkek äyeliniñ дәl qazirgi qıymılı men jaydarı minezine-özine sonşalıqtı unamaytın minezine qarap otırıp Särgeldiñ küdikti oyınıñ tuñğış ret basqa arnağa, burınğıdan da azaptı jaña arnağa burılğanın alğaş sezindi. **1/447** Ol sezim - boyındağı qızğanış pen küdik sergeldeñiniñ ömir boyı, öle-ölgenşe özimen birge jasaytındığın alğaş uğınuw edi.

1/448 Budan altı jıl burın äyeli dünüye saldı. **1/449** Onıñ ölimine Särgeldiñ qızğanıştığı tikeley sebep boldı. **1/450** Marqumniñ jüreginiñ ustamalı awruwı bar edi. **1/451** Äyeli jumıstan sāl keşikse de, dükennen äldeqayda bir zattar alıp, aytqan uwaqıtında kele almasa da, tipti, jumısta otırıp üyge telefon soqqanda telefon bos bolmay qalsa da "Nege keşiktiñ?", "Dükende kimmen jolıǵıp qalıp ediñ?", "Telefonmen qay süygeniñ sır ayttı?"- degen sıyyaqtı mısqılmen janın jeytin. **1/452** Munday sözderge jawap bere almay ol äldeneşe ret buwınıp, talıp ta qalıp jürdi. **1/453** Äyeli munımen birge qonaqqa baruwdan da qaldı. **1/454** Qonaqqa barıp qaytqan küni üyde keris bolmay tınbaytın. **1/455** Tipti, televizor körip otırǵanda "Dıyktorǵa nege sonşa tesile kaldıñ?"- dep daw bastawdan da jalıqpaytın.

1/456 Aqırı osıñday bir dawdıñ üstinde äyeli as üyde qulap tüsip, jedel jәрdemmen awruwxanaǵa attandı. **1/457** Eki balasın ertip, ertesine säskege juwıq artınan barsa, ol o dünüyege jürip ketipti. **1/458** Küyewine arnap bir paraq qaǵaz qaldırıptı: "Balalardı törkinime aparıp tasta. **1/459** Men kettim. **1/460** Qızǵansañ o dünüyege kel".

1/461 Ol eseñgirep ketti. **1/462** Bası şuwǵa tolıp, balalarınıñ "mamalap" jılaǵanın da estigen joq.

1/463 Äyeliniñ soñǵı sözi köpke deyin esinen ketpey qoydı. **1/464** Tek, ölüm, ölüm ǵana öz kinäsin moyındatqanın, buğan deyin qızğanıştıǵınıñ nege aparıp tirerine män bermegenin, eñ soñınada onı qorlap, azaptap öltirgenin sezindi.

1/465 Äwelgi kezde ol munday kenet soqqıdan es jıyya almastay bolıp edi, biraq arada bes-altı ay etken soñ qayǵı tabı kömeskilenip, jüzine qaytadan qan jügire bastadı. **1/466** Joldas-joralarımın әzil aytıp, köñilsizdigin külki almastırdı. **1/467** Burın äyeli barda

oyunan küdik, boyınan qızğaniş arılmay eñsesi tüsiñki jürüwşi edi, endi onıñ bärinen qutılıp, özin müldem jeñil, müldem azat sezindi.

1/468 Osı jeñildik pen osı azattıǵınıñ ar jaǵınan qılt etip awıq-awıq körinip, arın şımşılaǵan basqa bir kinälawşı sezimdi uyasında tunşıqtırıp, işte şirite berdi. **1/469** Aqırı ol sezim birjolata ölip, jazılǵan jaraday munıñ mazasın almaytın boldı.

1/470 Bir jıl ötken soñ Mäliykege üylendi. **1/471** Mäliyke buǵan deyin esik körgen äyel-di. **1/472** Küyewi Almatınıñ kişigirim bir restoranına barabanda oynaytın. **1/473** Alǵaş ret kompozıytormın dep tanısқан. **1/474** Uzun şaşı men qawǵaday saqalına jäne muwzıka jaylı aytqan äñgimelerine qarap bolsa bolar dep şın sengen. **1/475** Ol kezde bul ulttıq taǵamdar satatın "Bereke" dükeninde satuwşı bop isteytin. **1/476** "Kompozıytor" tanısıqtı sozǵan joq, bir aydan soñ-aq üyleneyik degen usınıs ayttı. **1/477** "Äzirge jolı bolmay jürgen jas talanttıñ" tilegin qabıldamawǵa Mäliykeniñ erki joq edi, ol da kelisim berdi. **1/478** Bolaşaq küyew balalarımın tanıstıruw üşin onı Almatınıñ irgesindegi üyine ertip barǵan. **1/479** Qız äkesiniñ üyine küyew bala jün-jün bop kirip barǵanda oynap otırǵan balalar burış-burışqa bıtıray qaşıp,säti tüskenderi esikten sañlaw tawıp dalaǵa atıldı. **1/480** Küyew balanı kütip, dabır-dubır, mäs-meyram bop otırǵan kempirler käliymaǵa tilin keltirgen.

1/481 Jastar jıynalıp, azın-awlaq otırıs qızǵanda küyew bala öner körsetti. **1/482** Ortaǵa şıǵıp ap, jın urǵanday biyledi.

1/483 - Baraban!- dedi ayǵay salıp arasında.

1/484 - Barabanı nesi?!

1/485 - Dayte mne moy baraban! **1/486** Men barabanǵa arnap kontsert jazǵanmın.

1/487 Mäliykeniñ äkesi mektepte oquw bölimin basqaratın, bir-eki jigitti jiberip baraban aldırdı. **1/488** Barabanǵa arnalǵan kontsert tün jarımına şeyin sozıldı.

1/489 Toy Almatıda, restoranda ötti. **1/490** Mäliyke osı toy üstinde ğana küyewiniñ eşqanday da kompozıytor emes, "Tastaq" restoranındaǵı orkestrde jay barabanşı ekenin bildi. **1/491** Onı jigit jaǵınan şaqırılǵan qonaqtardıñ biri ayttı.

1/492 Jubaylıq ömir alǵaşqı tünnen salqın bastaldı. **1/493** Üş aydan soñ ekewi eki jaqqa ajırasıp tındı. **1/494** Sätsiz neke Mäliykeni jasıtıp ketti. **1/495** Budan soñ da ol biraz jigittermen tanısıp kördi. **1/496** Bärinen de qıdırıwǵa bar, üylenüwge joq niyet bayqap,

erkek atawlıdan irgesin awlaq salıp jürdi. **1/497** Üwaqıt ötip jattı. **1/498** Ol jıyırma segizge keldi. **1/499** Qıyyalında armandağan, qıyyalında kütken bolaşaq jardıñ elesi kün asqan sayın alıstap bara jatqanına, belgisiz ümittiñ esigin küzetip, jastıq şağınıñ jalını älsirep bara jatqanın sezdi. **1/500** Özi teñdes jigitterdiñ bäre äldeqaşan üylengen, al üylenbegenderi tis qaqqa quw nemese ayağın eseppen basatın pısıqtar. **1/501** Soñğı tektegi jigitterdiñ tanısqa künü erteñinde telefon soğıp, uyalmay-qızarmay qazı-karta, jal-jaya suraytındarınan namısı qozıp, kewdesin jıyreniş biyledi. **1/502** Erkekterdiñ usaqtıǵına, olardıñ pendeşilikke beyimdigine ızalandı.

1/503 "Jigitter qayda?- deytin ol oñaşa üyde jalǵız jatıp. **1/504** - Erkekter qayda ketken? **1/505** Bäre osınday bolsa küyewge tiyip keregi ne? **1/506** Älde, jöni tüzüwleri otızǵa şeyin üylenip bite me eken?"

1/507 Mäliyke osı közge şeyin kezdestirgen jigitterinen tört-aq qasıyetti bayqadı: işüw, jew, külüw, tösek. **1/508** Bäre de osı tört burıştı tüsiniktiñ işinde ǵana ğumır keşetin sıyyaqtı. **1/509** Bäre bir deñgeyde. **1/510** Bul dört tüsinikti meñgerüw üşin iynstıytüwt bitirüwdiñ, dıplom aluwdıñ, tipti, adam bolıp jaraluwdıñ özi şart emes ekenine eşqaysısı oy jibermeytin sekildi.

1/511 Osılay, jigit atawlıǵa ızalı kezinde Särgelge jolıqtı. **1/512** Dükenge kelip, onımunı zattar alıp jüretinin burın da körgeni bar. **1/513** Soñğı kezde jasırıp, jas jigittey jıynaqtı, sıyraq qalıpqa tüskenin de bayqağan. **1/514** Biraq onıñ qayda, ne qızmet isteytininen beyxabar edi. **1/515** Şaşına aq qılaw aralasa bastağanı bolmasa anaw aytqañ käre de emes, qırıq bes, qırıq altılardıñ işinde. **1/516** Bir künü dükenge qımırın tüse qaldı. **1/517** "Qayta örkendew" дәwirindegi kisi qımırın körse tübinde uyıqtawǵa deyin dayın eken. **1/518** Qımırın üş kün boyı üzbey tüsip turdı. **1/519** Üş künnen soñ öristegi tüyeni kesirtke emip ketkendey tappa tıyıldı.

1/520 Biraq, üş kündik qımırın ekewin tanıstırıp barıp toqtadı. **1/521** Bir juma ötken soñ ekewi jumıs ayaǵında kezdesüwge üwaǵda baylastı. **1/522** Mäliyke dükennen sıqqanda Särgel esik aldındaǵı telefon-avtomattıñ janında üstine aǵaş köylek kiygendey siresip kütip tur eken. **1/523** Mäliyke mırs etip küldi de, onıñ janınan tıq-tıq basıp ete berdi.

1/524 - İmm... **1/525** Sälemetsiz be,- dedi aǵaş denege jan bitip.

1/526 - Ä, Siz tur ekensiz ğoy. **1/527** Sälematsız ba? **1/528** Köp kütüp qalğan joqsız ba?

1/529 - O, joq Siz sekildi qızdı tañğa şeyin kirpik ilmey kütüw de baqıt emes pe?

1/530 - Onda altı kün boyı baqıttı bolasız?

1/531 - İmm... tüsinbedim,- dedi ol sıpayı jımıyıp.

1/532 - Bizde men sekildi bes qız jumıs isteydi, menimen altaw.

1/533 - Ğajap!- dedi Särgel basın oqıs şalqaytıp, alağanına şart soğıp. **1/534** Mäliyke oqıs qıymıldap külkisin kilt tıyıp, onıñ betine bajıraya qaradı. **1/535** - Ğajap ! **1/536** Äziliñiz tamaşa eken!

1/537 - Tuwh, zäremdi aldıñız ğoy. **1/538** Kompozıytor emessiz be?

1/539 - Joq! **1/540** Dotsentpin!

1/541 - O-o, ğalımmın deñiz! **1/542** Qımırangä köpten qumarsız ba?

1/543 - Jasımda tüye emip öskem.

1/544 - Jas kezinde adam bir januardı emip öspese keyin tarıyxşı bolmaydı ğoy deymen. **1/545** Meniñ bir tarıyxşı tanısım bar, akademiyyada, ol jas kezinde eşki emip ösipti. **1/546** Qazır kün sayın telefon soğıp, eşkiniñ irimşigin suraydı. **1/547** Al siz qımıran suraysız. **1/548** - Ol tağı küldi. **1/549** Särgel namıstanğan sıñay tanıtıp, zorlana ezüw tarttı.

1/550 Mäliyke Särgelmen tanıstıqtı ašeyin qızıq üşin, ermek üşin bastağan, bertin kele äwelgi kezde käri köringen tarıyxşığa boyı üyrenip, är sözün tamsanıp aytar mänerine, ağaştan şawıp jasağanday jürgen kezde qozğalmaytın denesi men moynının siresken qalpına, kisige qaşan da astarmen, sınay qaraytın jımısqa janarına, kün şıjıp tursa da üstinen tastamaytın galstüwgi men pıydjagine, jürek aynıtarday burqıratıp frantsuwz düwxiyin sebetinine, osı tanıstıq aralığında bayqap ülgergen onıñ qıtımır minezi men qızğansaqtığına, tipti, anıq aňgarılıp turatın sarañdığına da ürke qaramaytın boldı. **1/551** Jäne bul qasiyetterdiñ bäre derlik buğan deyin kezdesken jigitterdiñ jasında da, jasamısında da bar bolatın, sondıqtan munday minez Mäliykege aspannan tükendey jañalıq bolğan joq jāne Särgeldiñ olardan bir artıqsılığı - tanısқан күni erteñine qazı-

karta surap telefon soqpadı, salğan jerden tösekke de iykemdemedi, sıpayı qıdırıp, sıpayı qoştasıp jürdi.

1/552 Mäliyke onıñ üyine de keldi. **1/553** Qalanıñ qaq ortasınan oyıp alınğan bes bölmeli eñseli päter işi tolğan şeteldik jıy hazdar men eki qabırğa siresken kitap, aynaday jaltırağan parketti eden, mundağı äbden qalıptasqan tazalıq, eñ soñında üy iyesiniñ bildey dotsent ekendigi, bäri-bäri jıylıp onıñ oyına: "Munıñ jas jigitterden qay jeri kem? **1/554** Olar budan nesimen artıq? **1/555** Qayta bul oyındağısın jalğandıqpen jasıra almaydı, bäri alaqandağıday. **1/556** Onıñ üstine bul menimen ermek üşin tanısıp jürgen joq".

1/557 Osı oyı basında jılt etip tuwuwı muñ eken, uwaqıt ötken sayın, onımen kezdesken sayın, tipti, oñaşa qalğan sayın jiyi-jiyi orala beretin boldı. **1/558** Barlıq äyelge tñ şañıraq qızıǵı, bala qızıǵı, jaylı turmıs qızıǵı onı kün asqan sayın bawrap ala berdi. **1/559** Tek Särgeldiñ burınǵı äyeline qalğan eki bala ğana onıñ aldında ülken kedergi, bolaşaq jaysız jaylardıñ uyıqtısında bop körindi. **1/560** Sol ekewi ğana jarasım tawıp keter şañıraqtıñ jıluwına salqındıq sewip turarday sezindi.

1/561 Onıñ bul oyın Särgel de aytpay añǵartıp, eki balasın burınǵı äyeliniñ törkinine, naǵaşı atalarınıñ qolına aparıp tapsırdı. **1/562** Artınan kelip turatının, üzbey aqşa jiberetinin, kanıyküwl sayın alıp ketip, qıdırtatının ayttı, uwäde berdi.

1/563 Söytip, olar qosıldı. **1/564** Toyǵa Qaratay da şaqırıldı. **1/565** Ol kezde Qaratay sovxoz diyrektori bolatın. **1/566** Äkeleriniñ äkeleri aǵayındı kisiler edi. **1/567** Nemere aǵasınıñ toyına ol jaqsı sıylıqpen keldi, tipti, toy şıǵının tügeldey özi köterip ketti. **1/567** Särgeldiñ de alıstaǵı aǵayındardıñ işinen Qarataydı tañdap şaqıruwı da tegin emes-ti.

1/568 Mine, bıylǵı jılı Qarataydıñ qızı orta mektepti bitirip, oquwǵa barmaq niyet bildirgende, Särgel nemere inisine xat jazıp, öz tarapınan da bir jaqsılıq jasaytın keziniñ äldeqaşan kelgenin, Baǵıylanı uwniyversiyetke özi ornalastıratının, qajet bolsa üyinde turǵızuwǵa da dayın ekenin bildirdi.

1/569 Jiyi işilip ketken konyak pen üy işiniñ qapırıq awası qonaqtardı tuwra maǵnasında da, janama maǵnasında da jelpindirip tastadı. **1/570** Qaratay Mäliyke köñildengen sayın Särgeldiñ mañdayı qatparlanıp, juqa erinderiniñ jiyi-jiyi jımqırılıp, sözden qalıp bara jatqanın bayqadı. **1/571** Ol jas jeñgesiniñ qanşalıqtı konyak işkenin

aňgarğan joq, äytse de, onıñ qara torı ädemi jüzine qan jügirip, kisige batıl, tesile qaraytın qaraqattay janarına erekşe sıyqırlı nur quyılıp, erke de erkin mineziniñ aşıla tüskenine iştey süysinse de, nemere ağasınıñ iştey tınıp otırğan keypin bayqap, Mäliykeniñ äzil sözderiniñ bärine bayıptı da salqın jawap berüwge tırısıp baqtı. **1/572** Onıñ bul jaña ädisi köp uzamay öz jemisin de berdi. **1/573** Särgel uyqısı qanıp oyanğan säbiydey jan-jağına nazar awdarıp, söz ben külkige aralasıp, birşama tirilip qaldı. **1/574** Qaratay däl osı sätte nemere ağasına unap otırğanına jäne dastarqan basındağı äzil-qaljıñdı der kezinde bayıptılıqpen almastırğanına quwandı.

1/575 Mäliyke Bağıylanıñ mazası kete bastağanın sezip, onı oñaşa bölmege alıp ketti. **1/576** Burın bul Särgeldiñ eki ulınıñ uyıqtaytın bölmesi bolatın. **1/577** Qazır qañırıp bos tur. **1/578** Terezege aşıq sarı jibekten perde ilinipti, oñ jaq burışta, jıynalmalı jumsaq diyvan janında perde tüsine säykes sarğış torşer tur. **1/579** Qarsı betke eki qatar ruwmın kitap söresi qoyılıp, onıñ joğarğı jağına qatırılğan buğınıñ bası ilinipti. **1/580** Onıñ közderi sarğış torşerden tüsken säwleden jılt-jılt etip, mına şağın dünüyeniñ közge körinbeytik arğı tübinen erekşe bir qubılıstı bayqağanday añtarılıp qarap qaptı. **1/581** Özin kim atqanın, nege atqanına, bılayğı denesiniñ qayda joğalğanın, munda ne üşin ilüwli turğanın, kimniñ üyine kelip ilingenin bilmeydi de, bilgisi de kelmeydi. **1/582** Oğan eñ mañızdı närse - osılay kirpik qaqpastan tar dünüyeniñ körinbeytin alıs kökjiyeginde bolıp jatqan belgisiz bir qubılısqa añtarılıp qarap tura berüw. **1/583** Oğan tek qarap turuw mindet, kimniñ üyi bolsa da ol üşin - bäribir, mup-muzday müwzey qabırğası ma, bäribir, osılay qarap tura beredi. **1/584** Dünüyege o basta osılay qarap turuw üşin kelgen.

1/584 - Qalasañ terezeniñ bir jağın tügel aşıp qoy,-dedi Mäliyke,- Köşeniñ bul jaq betimen maşıyna jürmeydi. **1/586** Tınış. **1/587** Al, jayğasa ber. **1/588** Osı bölme tübi seniki boladı. **1/589** Mine, mında plastıynka tıñdawıña boladı. **1/590** Plastıynkalar mına polkada. **1/591** Liyliy İyvanova, Sofıyya Rotaruw, Lüwkıy Mariynesqüw, Arsen Dediyc, Biyser Kıyrov, Muwslıym Magomayev, Dıyn Rıyd, Popuwra Fuwquwda... **1/592** Qalağanıñdı alıp tıñday ber. **1/593** Qısılma, öz üyiñdey kör. **1/594** Men adam mineziniñ aşıq bolğanın unatam. **1/595** Ekewmiz äli talay aňgimelesemiz. **1/596** Äzirge qonaqtarğa barayın, kelistik pe?

1/597 Bağıyla sıpayı külimsirep, bası ıyzedi. **1/598** Munda awa taza, äri salqın eken. **1/599** Zalda otırğan qonaqtardıñ dabırлаған dawıstarı emis-emis estilip tur.

1/600 Özi ketken soñ olardıñ da säl erkindik alğanı añğarıladı. **1/601** Bağıyla küni boyı temeki tütünine kömilip, kereksiz añğime men şuwdıñ arasında nege otırğanına tañdandı.

1/602 Ol tereñ bir kürsinip, dıyvanğa şalqalay otırdı. **1/603** Söredegi qatar-qatar tizilgen kitaptarğa közi tüsti. **1/604** Küni bugün satıp äkelgendey tap-taza. **1/605** Bağıyla bul üydegi kitaptardıñ bilim közi esebinde atqaratın qızmetinen göri mülük retinde atqarar roli basımıraq ekenin añğardı. **1/606** Ol esik jaqqa jay bir qarap aldı da, ornınan turıp, sörege jaqındadı. **1/607** Qolına tüsken bir kitaptı alıp, atına nazar awdardı. **1/608** "Elliyнизм estetiыkası". **1/609** İşin aştı. **1/610** Buğan deyin qol tiymegen bolsa kerek, kitap betteri beymezgil mazasın alğanına narazılıq bildirgendey sıtır-sıtır etip, eki-üş betten qosarlanıp qıynala aşıldı. **1/612** Ol bir-birine jabısıp qalğan paraqtardı ajıratıp, alğashqı betin oqıp kördi. **1/613** Äripterі usaq, oquwğa qıyın eken. **1/614** Jartı betin jügirtip oqıp şıqtı. **1/615** Şala uqtı. **1/616** Köp söylemderdi tüsine almadı. Sonan soñ ornına qayta qoydı. **1/617** Dıyvanğa kep otırdı. **1/618** Basın qaytadan joғarı kötergende kitap söresiniñ üstindegi buғınıñ kepkен basın kördi. **1/619** Onıñ köleñke jaqtaғı közi buğan urlana qarap turған sıyyaqtı.

1/620 Bağıylanıñ denesi titirkenip, жүреgi muzdap ketti. **1/621** Ol ornınan uşıp turıp esik jaqqa keldi de, ülкен lyustranı jarq etkizdi. **1/622** Buғı burıñğısınша alıs kökjiyekten köz almay qarap tur eken. **1/623** Munımen isi joq, tipti buğan nazar awdaruwdı tákappar basına ar sanaytın sıyyaqtı. **1/624** Onıñ köñili jayғasıp, ornına otırdı. **1/625** Lyustranı sol boyı öşirgen joq. **1/626** Jol urdı bop şarşaғandıqtan, äri zaldıñ äлgi qapırıq awasınan bası zıñılday bastaған sıyyaqtı. **1/627** Ol dıyvan ortasında turған qus jastıqtı jaymen tereze jaq şetke iyterip, әldekimdi oyatıp almayın degendey sıbısın bildirmesten jastıqqa basın qoydı. **1/628** Jatar kezde tizesinen säl joғarı көterilip ketken yubkasın qolımen aqırın töмен түsirip, kirpigін ayqastırdı. **1/629** Janarına siñip qalğan lyustranıñ ötkir jarıғı köz aldına qısqı qırawday aq jarpa oynatıp barıp, birte-birte alıstadı da, töñirekti suыqıltım qarañğılıq bastı.

1/630 Ol osılayша şiyrek saғattay qıymılsız jattı. **1/631** Töbeden şaqırayған jarıq terezeniñ aşық sarı perdesine saғılısıp, süt betine birkelki taraған kepirez tamşısınday

Bağıylanıñ minsiz aq jüzine jarasımdı sarğış reñk qosıp tur. **1/632** Tabıyğat bar önerin sarqa jumsap, osı beyneni jasap bitken soñ, bul suluwlıqtı azırqanğanday qoyu tünniñ jasımaqtay bir tüyirin oyıp alıp, märmär bettiñ sol jaq etegine meñ etip jabıstıra qoyıptı.

1/633 Qarsı köringen qara şağalanıñ qanatınday şaşawsız bitken iymek qas şiyrek şeñber tärizdi birkelki jumılğan kirpiktermen erekşe üylesim tawıp, tabıyğattıñ şeber süwretker ekenin osı üylesimdik arqılı mañayğa paş etip turğan sekildi. **1/634** Eki qastıñ entelep kep qosıla almay qalğan tusınan bastalatın ädemi qır murnı ustasañ ügitilip keterdey bir-birimen bolar-bolmas qıyyulasıp jatqan tompıyğan balañ erinderge bağıt siltep tur. **1/635** Aq koftasın azdap kere bastağan kewdesiniñ köterilip-basilğanı bolmasa onıñ demalıp jatqanı da sezilmeydi.

1/636 Bağıylanıñ däl qazirgi qalpı men бүkil bolmısı adam balasınıñ: "suluwlıq pen päktik qanday bolmaq?"- degen sawalına jaratılıstıñ ünsiz berip turğan jawabına sayğanday. **1/637** Bağıyla osılay ünsiz jatıp, jol oqıyğasın oyşa şolğanda kenet jüregi lüp etip, eriksiz közin aşıp aldı. **1/638** Jüreginiñ lüpili üdep bara jatqan sekildi. **1/639** Onıñ esine özderi quwıp şıqqan bayağı jigit orala ketken-di. **1/640** Közin jumıp jatqan älgi bir sätte ol jigit beynesin anıq körgendey edi, endi onı mülde joğaltıp aldı. **1/641** Kirpigin qanşa ayqastırса da ol beyne däl jañağıday ayqın körinbedi. **1/642** "Ol da osı qalada ğoy!"- degen jaña bir oy kenet jarq etip, onıñ işki dүniyesine äri alqınıs, äri quwanış, äri sabır tastap ötti. **1/643** Bağıyla osı közge şeyin ol jigitti bir de bir ret eske almağanına, ol jaylı bir de bir ret oylamağanına tañdandı, sol үшін beytanıs beyneniñ aldında özin kinälidey sezindi.

1/644 Qonaq bölmeden duw etip jarılğan külki, äkesiniñ äñgime aytıp otırğan köteriñki dawsı, as üyden Mäliykeniñ şını ıdıstı түsirip alıp, onıñ kül-parşa bop sınğanı estildi.

1/645 "Mas bop qalğan ba? **1/646** Ol erkektermen nege konyak işedi?"

1/647 Älgi oyına qayta oraldı. **1/648** Qayta oralğan sätte qonaq bölmede otırğandardıñ poyezdağı jigitke körsetken ädiletsizdikterin müldem umıqtandarın, endi ol jaylı eşqaşan, eşqaşan oylamaytındıqtарın түsinip, olardıñ beyğam külkilerin tipti unatpadı.

1/649 "Qızıq! - dedi kenet tañdanıp. **1/650** - Men onı nege oylaymın? **1/651** Nege onı oylawğa tiyispin jäne ol jaylı umıtıp ketti dep qonaq bölmede otırğandardı ne үшін kinälamaqpın? **1/652** Onı poyezdan түsirip tastağan joq qoy, bar bolğanı basqa

küwpege awıstırdı, eki adam kele jatsa basqa küwpedegi jalğız adamnıñ orın awıstıruwın ol da surar edi. **1/653** Ötti de ketti, onday usaq oqıyğanı men emes, özi de umıtqan şıǵar, men nege özimdi kinäli sanaymın?" **1/654** Äwelgi kezde jañalıqtay bop köringen bul sawal onıñ sanasındaǵı jigit beynesin birşama kömeskilep, beytanıs adam jaylı oylay berüwge eşqanday negiz joq degen qorıtındıǵa äkep tiredi. **1/655** Osıǵan deyin tüygeniniñ bärin ötkinşi ayauwşılıqqa jorıp, soñǵı qorıtındını birden-bir durıs şeşim dep alańsız senüwge bet burǵanda, sanasınıñ tereñ tükpirinen özine tüsiniksiz qıymastıq bir sezim bölekşe bas köterdi. **1/656** Endi ol soñǵı küdigi men kenje oyınıñ arasında jatıp, mıy qatparınıñ basqa bir nüktesinde öz betinşe payda bolǵan: "Onıñ atı jöni kim boldı eken?"- degen tosın suraǵka eriksiz tañ qaldı. **1/657** Keyde adam sanası men mıyı burın kelip tüsken sawaldarǵa öz betinşe, avtonomıyyalı türde jawap äzirley beretineine alǵaş közi jetti.

1/658 Esik aşılp, Mäliykeniñ tamaqqa şaqırǵan dawsı estildi. **1/659** Asqa zawqı bolmay jatsa da izet saqtap, qayşılıǵı men qızıǵı mol oyların amalsız diyvanda qaldırıp, ornınan turdı. **1/660** Esik tutqasınan qolın ayırmay, munı külimsirep kütip turǵan Mäliyeke qarsı bara jatıp jay ǵana kürsingenin Baǵıyla özi de ańǵarmadı. **1/661** Baǵana aralarında otırǵandıqtan män bermegen be, Baǵıyla uwaqıtşa ketip qalıp, qayta oralǵan sätte Qaratay men Särgelden basqa jurt sözderin kilt toqtatıp, abdırap qaldı. **1/662** Qastarındaǵı Mäliyeke de as üyge ketip, bir-biriniñ köntiygen erin, qoñqaq murın, sıpira qulaqtarına üyrenip qalǵan kezder esikten jaylap enip kele jatqan suluwlıqtın ülgisin körgende tañqalǵan sezimderin jasırıp qaluwǵa şamaları jetpep edi.

1/663 Turǵat ornınan uşıp tura bergende, stol ernewine jaqın qoyılǵan tarelkanı beldiginiñ doǵasımen ile köterip, salatımen qosa tönkerip tastadı. **1/664** Jerge tüsken şanısqını ile-şala quwamın dep şapşañ eñkeygen kezde erip turǵan tortqa mañdayın batırıp aldı da, bäribir jurtqa köriner bet joq ekenin sezip, sol boyı stol astına kirip joq bop ketti. **1/665** Kesirli şanısqını tawıp, ülken äbigermen onı stol üstine qoya bergende jurt duw küldi.

1/666 Turǵat vanna bölmesine sıǵa jöneldi. **1/667** Öziniñ qızına jurt nazarınıñ qadala qalǵanınan birşama iñǵaysızdıqqa tüsken Qarataydıñ qazirgi küyin mına öreskel qıymıldan tuwǵan duw külki qutqarıp aldı. **1/668** Äytse de, Turǵattıñ älgı qıymılında tek izettilik kana emes, ar jaǵında basqa da bir jasırın sır jatqanın jüregi seze qoydı.

1/669 Seze qoydı da Almatı sıyyaqtı ülken qalada suluw qızdıñ aldınan talay-talay qıyındıqtar tuwarın, onıñ bärin jalğız aqılmen jeñip şıǵuw oñayǵa tüspesin taǵı ańǵarıp, köñiline küni burın uwayım uyaladı.

* * *

1/670 Eki künnen soñ Qaratay elge qayttı. **1/671** Bular onı aeroportqa şıǵarıp saldı. **1/672** Samolet uşuwǵa bir saǵattay uwaqıt qalǵanda bir top jigitterdi biylet tirkewge, Mäliye men Baǵıylanı gazet-juwrnal aluwǵa jiberip, Qaratay Särgeldi oñaşa alıp şıqtı.

1/673 - Mäliye ekewiñiz Baǵıylaǵa bas-köz bolıñız,- dedi äkelik köñilmen. **1/674** - Meniñ nege megezep kele jatqanımdı tüsinip kele jatqan şıǵarsız?

1/675 - Älbette, älbette,- dedi Särgel birden oyılı qalıpqa köşip.

1/676 - Baǵıyla balalarıñnıñ işindegi aqıldısı. **1/677** Biraq, aqılınıñ qaraǵanda öz degeni moldaw. **1/678** Siz sıyyaqtı täjiriye belı pedagogtıñ qaqpayı artıq ta bolmas edi. **1/679** Öz qızıñızday körıp tärbiyeleñiz.

1/680 - Aytarıñ bar ma? **1/681** Alıs adamdar emespiz ğoy, nege öz qızımday körmeyin.

1/682 - Raqmet, Säke, basqa aytarım joq. **1/683** Öz jaǵdayıñız qalay?

1/684 - Jaman emes, jürıp jatırız. **1/685** - Ol tamaǵın qırnap, ıyığın köterip qoydı.

1/686 Onıñ bul qıymılınan Qaratay nemere aǵası äldeneni aytuwdıñ retin tappay kele jatqanın bayqadı.

1/687 - Ayta beriñiz, menen nesine qısılasız,- dedi ol özimsingen qoñır ünmen. **1/688** - Bıylǵı qısta... doktorlıǵımdı qorǵawım kerek edi...

1/689 - Jazıp bittiñiz be?

1/690 - Bittim. **1/691** Maşıynkaǵa bastırıp ta qoydım.

1/692 - O, quttıqtaymın!

1/693 - Äli erterek. **1/694** Erterek bolatın taǵı bir sebebi,- dedi Särgel Qarataydıñ nazarın kelesi ayılar oylarǵa, awdarmaq bop dawısın kötere,- meniñ osındaǵı keybir äriptesterim köp kesirin tiygizetin türi bar.

1/695- Nege?

1/696 - Sol, meniñ doktor boluwımdı qalamaydı. **1/697** Bastı o sebep - osı. **1/698** Biraq bul oyların jüzege asıruwdıñ joldarın men sıyyaqtı emes, jaqsı meñgerip alğan. **1/699** Jawaptı kisilerge telefon soğadı, sırtıñnan birewlerge jamandaydı, "ğalım emes" degen sıyyaqtı pasıq pikirler taratıp, gazet-juwrnaldarğa maqala jaza qalsa famiylıyñañdı dattağan tizimge, qosa saladı. **1/700** Qaysıbirin aytasıñ, kisiniñ kisige jasaytın qıyyanattarınıñ türi men forması tawsıla ma? **1/701** Üstimnen arız jazğandarı da bar. **1/702** Awızğa aluwğa uyalatın faktiler. **1/703** Buringı äyelin özi öltirdi dep te körsetipti. **1/704** Ol ölgende meniñ xal üstinde jürgenim öziñe ayan ğoy. **1/705** Jas äyelge üylendi dep te jamandaydı. **1/706** Meniñ işki şaruwamda neleri bar? **1/707** Al jetpistegi kempirge üylensem qayter edi, kempirge üylendi dep arız jazbaq pa? **1/708** Jäne bul faktilerdiñ ğılımğa, meniñ doktorlıq diyssertatsıyyama qanday qatısı bar?

1/709 Särgel är sözın nıqtap, Qarataydıñ oyında küdikke sañlaw qaldırmaı asıqpay aytıp şıqtı.

1/710 - Ğılım adamdarınıñ arasında baqtalastıq bolıp turatının estigem,- dedi Qaratay özüw tartıp. **1/711** Ekewi aerovokzaldıñ mañday aldındağı alañnıñ ayağına jetip, keri qayttı.

1/712 - Bolıp turatın!- dedi Särgel mırs etip. **1/713** - Nağız baqtalastıq bizdiñ awılda, bawırım. **1/714** Sırttay külimsirep, işteı atarğa oğı bolmay jüredi.

1/715 - Öziñiz ne äreket jasap jatırsız?

1/716 - Mende ne äreket boladı?... **1/717** Quday jalğız, men jalğız...

1/718 Qaratay ünsiz qaldı. **1/719** Nemere ağasınıñ бүkil ömir jolın, minez-qulqın jaqsı bileği. **1/720** "Quday jalğız, men jalğız,"- dep alaqañ jayğan şarasızdığına seneyin dese, onıñ da tekten-tek qarap jürmeytinin, osıdan üş-tört jıl burın birewlerdiñ üstinen arız jazıp, onısınıñ faktileri rastalmay, ornınan ayrılıp qala jazdağan.

1/721 Solay edi ğoy dep bul ayta almadı. **1/722** Tipti, älgi sözderiniñ teñ jarımı ötirik bolğan künde de olardıñ arasındağı tuwıstıq qatıs Qarataydı qoldan kelgenşe kömek berüwdi,onıñ tirligine aralasuwdı lajsız moyınğa jüktegendey edi.

1/723 - Sonda, meniñ tarapımnan qanday kömek bola aladı?- dedi ol mäseleniñ basın aşıp almaq bop.

1/724 - Men qaydan bileyin,- dedi Särgel äñgime praktıykalıq bağıtqa tez köşkenine işi jılıp. **1/725** - Partıyyalıq uyımdardıñ qolı uzın ğoy.

1/726 Qaratay onıñ betine qarap, sıpayı külimsiredi. **1/727** "Osı kisi quw adam deymın,- dedi közin qayta tömen tüsirgende iştey. **1/728** - Meni sınap kele jatqan joq pa? **1/729** Sözine qarasañ eşteñe bilmeytin jan sıyyaqtı, közine üñilseñ bilmeytin närsesi joqtay körinedi. **1/730** Munday minezdi qaydan tapqan? **1/731** Adam özgeredi degen ras-aw şaması".

1/732 Olar tağı keri burılıp, qatarların jazbay ilgeri jürdi.

1/733 - Özim bolsam ketip bara jatırмін,- dedi Qaratay Särgeldiñ jawaptı uzaq kütıp qalğanın sezıp. **1/734** - Bul şaruwanı keşe aytqanıñız jön bolatın edi. **1/735** Jäne bul мәselemen kimge baruw kerek ekenin de bilmeyмін ğoy. **1/736** Akademiyyada qorğaysız ba, uwniyversiyette me?

1/737 - Uwniyversiyette.

1/738 - Kimmen seylesüw kerek eken?

1/739 Särgel üşin de, Qaratay üşin de azaptı mıynüwttar bastaldı. **1/740** Kimmen söylesüw kerek ekenin Särgel jaqsı bilip kele jattı jāne bul jaylı Qarataydı da jaqsı bileği dep senip, onıñ balañ suraq qoyıp kele jatqanına ızalandı. **1/741** Al Qaratay bolsa Särgeldiñ däl qazır özi jaylı ne oylap kele jatqanın, salğan jerden ekewiniñ de oyına orala ketken kisiniñ atın awızğa ala qoymağanı üşin nemere ağasınıñ özin jazğırıp kele jatqanın sezdi. **1/742** Özimen iynstıytüwtta birge oqığan joldası osıdan jeti-segiz ay burın Miyniystrlikke qızmetke barğan. **1/743** Särgeldiñ de, Qarataydıñ da oyında turğan adam osı. **1/744** Biraq, Qaratay joldasınıñ aldına munday keleñsiz мәselemen baruwdıñ retin tappay, iştey qıynalıp kele jatqan-dı.

1/745 - Jaraydı, Säke,- dedi ol älden soñ bildirmey awır dem alıp. **1/746** - Söylesermin.

1/747 - Kimmen?..

1/748 - Joldastar bar ğoy. **1/749** Ol ekewmiz munday мәselemen söylesip körmeген edik. **1/750** İnğaysız bolsa da amal joq. **1/751** Kelesi ayda respüblykalyq partaktıyv boladı. **1/752** Sonda arnayы kirip aytarmın.

1/753 Särgel iyıǵınan awır jük tüskendey Qaratayǵa sezdirmesten tereñ kürsindi. **1/754** "Joldastar bar ǵoy",- degende nemere inisiniñ kimdi ayıp turǵanın, onıñ kimge arnayı kirip şıǵatının bes sawsaqtay bildi. **1/755** Onıñ kewdesine erekşe bir köñildilik quyılıp, duniye qulırıp sala berdi. **1/756** Sol qulırǵan duniyede bul ayaǵın nıq basıp, jolındaǵı kedergilerdi op-oñay japırıp jüre beretindey sezindi.

1/757 - Säke,- dedi sälden soñ Qaratay. **1/758** - Särgel jalt qaradı. **1/759** Onıñ jüzindegi kenet üyirile qalǵan bayıptılıqtı, sabırlılıqtı körip, Särgel bar intasimen qulaq türdi. **1/760** - Baǵıylaǵa arnaǵan bölme eki ulıñızdın bölmesi eken. **1/761** Kelesi kelgenimde eki ulıñızdı jäne analarınıñ portretin sol bölmeden köretin bolayın. **1/762** Munıñ mänin taratıp ayıp jatıwdıñ qajeti joq, tüsinersiz dep oylaymın. **1/763** Mäliyekege de ayıp ketem.

1/764 Mına söz Särgeldi tolıqtıp ketti. **1/765** Äzil-qaljıñmen irili-üwaqtı äñgimemen, sapırılısqan guw-guw külkimen jürüp-aq nemere inisiniñ üy işindegi olqılıqtı bayqaǵanına, oyınıñ beride emes, äride jatqanına iştey rızıya boldı. **1/766** Olar alañnıñ ayaǵına jetip, kerı burılǵanda radiyodan samoletke otırǵızuw jaylı xabarlaǵan diyktordın dawsı estildi.

* * *

1/767 Qabıldaw emtiyxandarı ayaqtaldı. **1/768** Baǵıyla tarıyx fakültetiniñ stüwdenti boldı. **1/769** Nege ekeni belgisiz, ol öz famiıliyyasın stüwdentter tiziminen oqıǵanda burın oylaǵanday sonshalıqtı quwanǵan joq. **1/770** Kerisinşe, tizim ilingen qaǵaz tübinde ebil-debil bop jılap turǵan qızdı körip, jüregine köñilsiz bir muñ uyaladı.

1/771 - Üş jıl... Quday-ay, üş jıl!...- dedi qız jılap turıp.

1/772 - Awılǵa qalay baramın?! Joq, barmaymın, ölsem de barmaymın!..

1/773 Ol eki jıl qatarınan kelip, ekewinde de bir balı jetpey tüse almaptı. **1/774** Bıyıl jartı balı jetpegen. **1/775** Baǵıyla uwniyversiyetke özi tüskenin nemese äkesiniñ nemere aǵası tüsirgenin de bilmeydi, äytewir emtiyxandardı jaqsı tapsırıp şıqtı. **1/776** "Bälkim, men osı qızdın aldın oraǵan şıǵarmın,- dedi ol özine-özi. **1/777** - Men kelmesem onıñ stüwdent boluwı da ǵajap emes qoy".

1/778 Ol tämpiş murın qara qızdın alaqlaylap quwanğanın kördi. **1/779** Tarıyxtan awızşa emtiyxan közinde ol qulap qalğan. **1/780** Kelesi jolı, şet tilden emtiyxan tapsıruwğa kelgende onıñ da otırğanın körıp Bağıyla öz közine özi senbedi.

1/781 Bügin stüwdent bop, quwanışı qoynına sıymay baradı. **1/782** Ol osı sätte anaw tämpiş qaranı meylinşe jek körıp ketti. **1/783** Jüregine muz basqanday işki dünyesi qalşıldap, ilgeri qozğaldı. **1/784** Kişkene qara suwmkasınan eki tıyın alıp, telefon-avtomattın buwdkasına kirdi. **1/785** Süyrik sawsaqtarımen asıqpay altı tsiyfrdi terdi.

1/786 - Alo! Liyke, men ğoy, Bağıylamın.

1/787 Mäliyke özin osılay atağandı jaqsı köretin. **1/788** Bul onıñ soñğı kezde oylap tapqan atı. **1/789** "Mäliykeniñ "mä" degen buwının alıp tastasañ "Liyke" boladı da şıǵadı. **1/790** Äri qısqa, äri oñay jäne bul at "jeñeşe" nemese "täte" degen özine unamsız atawlardan qutqaratın tabılğan ädis.

1/791 Ar jaqtan Mäliykeniñ üreyli dawsı sampılday estildi.

1/792 - Ne boldı, jaqsılıq pa?

1/793 - Tüstim.

1/794 - Tuwh! Zäremdi aldıñ ğoy! Bir qırsıq bolıp qalğan eken dep... Nege köñilsizsiñ? Stüwdent bolğan adam quwanbay ma eken?

1/795 - Quwanıp turmın ğoy...

1/796 - Quwanğanıñ osı ma? Oy eligim meniñ! Qazır mağan kel. Oğan şeyin men Serge telefon soǵayın.

1/797 - Kimge?

1/798 - Serge. Ser degenim ğoy, Särgeldi aytam.

1/799 - A-a! Jaraydı.

1/800 Ol buwdkadan şıǵıp, taksıy ayaldamasına şeyin jayauw jürdi. **1/801** Bağıyla Mäliykeniñ kisi atın inǵaylap özgerüwdiñ ülken şeberi ekenin añǵardı. **1/802** Özimen birge jumıs isteytin qurbılarınıñ bärin bul basqaşa ataydı jäne olardıñ bəri renjimeydi, kerisinşe, oğan quwanatın sıyyaqtı. **1/803** Kezek bir kün özine de jetetinin ol küni burın sezetin. **1/804** "Ser",-dedi mırs etip. **1/805** - Qızıq!" Bağıyla Särgeldi köz aldına

elestetip, oğan qarap oyşa "ser" dep körüp edi, bul sözi men Särgeldiñ bolmısınıñ bir-birine müldem qayşılığın bayqap, dawıstap külip jiberüwge az-aq qaldı.

1/806 Sol küni olar Särgel üşewi Medewdegi restoranğa bardı. **1/8807** Särgel osı oqıyğalardıñ bäriniñ qas batırınday özin erekşe asqaq ustap otırdı. **1/808** Äyeline de, Bağıylağa da ülken qamqor dawıspen til qatıp, dayaşılar men söyleskende de öte sıpayı jumsaq qarım-qatınas saqtap, mädeniyettiñ joğarı ülgisin körsetüwge tırıstı.

1/809 Bular terezeniñ janına jayğasqan-dı. **1/810** Mäliyke kök püliš perdeni ısırğanda şırşalı tawdıñ uşar bası qol sozım ğana jerde turğanday, ap-anıq körindi. **1/811** Qala adamdarı üşin künniñ batqanına şiyrek sağattay boldı, al munda uyasına endi enip bara jatır. **1/812** Aspan şayday aşıq.

1/813 Batıs jaq qızıl jalqınğa bölenip, bar älemdi qızğılt tüske boyañan. **1/814** Budan biraz burın qoldan jasalğan qoparılistiñ nätiyjesinde payda bolğan eki tawdı bir-birimen jalğastırıp turğan fantastıykalıq alıp toğan mıylliyonğa juwıq ömirdiñ qorğanınday, jıldar boyı xalıqqa tönip kelgen sel qawpin awır denesimen birjolata tunşıqtırıp mañğaz jatır. **1/815** Onıñ üstine seldir-seldir bop şöp öse bastaptı, är jerden qıltıyıp keyinnen otırğızılğan jas şırşalar körinedi. **1/816** Osı eki tawdıñ arasınan mäñgi muz tawlar mizbaqqay beri qarap tur. **1/817** Äygili Medew muz aydını batar künniñ şuğılasımen qoştasqısı kelmegendey bir türli tüneriñki, reniştı türge enipti.

1/818 Kün battı. **1/819** Taw aňğarı küñgirt tarttı. **1/820** Eki tawdıñ arnasımen beri qulağan muz tawdıñ suwıq jeli tömende ağıp jatqan tastı özendi jalay soğıp, uytqığan salqın samalı tolqıp kelip, terezeden sırtqa üñilgen betti sıypap ötedi. **1/821** Awa käwsarday taza. **1/822** Jutqan sayın qumarta tüsesiñ.

1/823 - Öz tabıyğatımızdı özimiz bağalamaymız,- dedi Mäliyke beri entelep turğan şırşalı şıñnan köz almay. **1/824** - Jaqında bizdiñ iynstıytüwtiñ rektori (Mäliyke xalıq şaruwaşılığı iynstıytüwtına sırttay oquwğa tüsken) Şveytsarıyyağa barıp keldi. **1/825** İle Alatawı men Medew aňğarınıñ suluwlıǵına jetetin tabıyğat duniyede joq eken dep keldi.

1/826 - Mümkın,- dedi Särgel äyelimen eki üştı kelisip. **1/827** -İmm... bul aňgimeni sen qalay tıñdap jürsiñ?

1/828 Mäliyke tereze jaqqa mayısqan denesin tez tüzep, küyewine qaradı.

1/829 - Kezdesüw boldı, Ser,- dedi ol eki qasın birdey kerip jeñil jawap berse de zilin jasıra almay. **1/830** - İynstıytüwt stüwdentterimen!

1/831 Tüsinikti degendey Särgel bir jutnıp aldı. **1/832** Jutınğan kezinde keñirdegindeki tobiqtı bir tüyin porşen sıyyaqtı öñeşine jügirip barıp, asıǵıs, keri qaytıp keldi. **1/833** Budan soñ dayaşı şampan äkep qoyǵanşa Mäliye ünsiz otırdı. **1/834** Baǵıyla bul ünsizdikten qısılıp, eki qolın qayda sıyǵızarın bilmey, birde şanısqı men bokaldardı qajeti bolmasa da ornınan qozǵap, birde jaǵın tayanıp aq bastı şıñdarǵa qaradı. **1/835** Dayaşı şampan äkep qoydı.

1/836 - Qanday şokoladıñız bar?- dedi Mäliye.

1/837 - "Puşkıyn ertegileri".

1/838 - Birewin. Sonan soñ bir balmuzdaq äkeliñizşi.

1/839 - Qup boladı.

1/840 Alasa boylı jigit izetpen iyilip, tez-tez basıp jöneldi.

1/841 - Jigitterdiñ dayaşı bolǵanın jek körem,- dedi Mäliye şampan aşuwǵa kirisip.

1/842 - Batıs elderinde äyelderdiñ dayaşı bolǵanın jek köredi.

1/843 - Ötirik! Bäre oydan şıǵarılǵan närse,- dedi Mäliye küyewine ğana emes, osı ıydeyanı qoldawşılardıñ bärine qol siltep. **1/844** - Tabıǵattıñ özi äyel men erkekke o basta atqarar qızmetin bölip bergen. **1/845** Keyin bärin şatastırıp aldıq ta, neniñ durıs, neniñ burıs ekenin ayıra almay qaldıq.

1/846 Şampan jılılaw boluwı kerek, basındaǵı sımı bosasimen tıǵının zor tegewrinmen joǵarı ıytere bastadı. **1/847** Mäliye tıǵındı jantaytıp, gazın şıǵarüwǵa ülgere almay qaldı da, ol tars ete tüsip, äyelimen aytısqsı kelmey terezege qarap beyǵam esinep otırǵan Särgeldiñ betin aq köbik juwıp ketti. **1/848** Ol suwdan şıqqan mısıqtay pısqırındı da qaldı.

1/849 - Ser, keşir, men bayqamay qaldım,- dedi Mäliye közin äli aşı almay otırǵan küyewine janı aşıǵandıq bildirip.

1/850 Särgel bügingi joǵarı mädeniyettiliginen tayǵan joq. **1/851** Mäliykeniñ ornınan turıp barıp sürte bastaǵan oramalıñ öz qolına aldı da, köziniñ aldı men moynıñ qurǵatıp jatıp:

1/852 - Osıdan keyin erkek dayaşını qalay jaqsı körmessiñ,- dedi.

1/853 Bul - Särgeldiñ köpten beri tawıp aytqan sözi edi. **1/854** Jäne sätsiz aşılğan şampannan soñ bügingi keşti bülingen keşke sanap turğan Mäliyege ol ayrıqşa äser etti. **1/855** Ömirinde alğaş ret küyewine şındap jüregi jılıdı.

1/856 Ol erkeley basıp ornına kep jayğastı. **1/857** Şampannıñ jartısı stol üstindegi aq japqışqa ağıp, jayıla siñip ketipti. **1/858** Mäliye qalğan şampandı qolına alıp köterip turdı da:

1/859 - Ser, siz işsiz be, älde jaña toyıp aldıñız ba?-dedi.

1/860 - İşpesem de bolar edi, biraq quy,- dedi ol bokalın ilgeri jılıtıp. **1/861** - Qızıñ oquwğa tüskende Mäliye bizdi şampañğa şomıldırdı desek Qaratay qalay tüsiner eken?

1/862 - Iydeya! **1/863** - Mäliye şampandı eki bokalğa teñ bölip quydı da, Bağıylağa öz bokalınan eki-üş tamızdı. **1/864** - Bügin oğan telefon soğıp, qızıqtı aytayıq! **1/865** Qäne, Bağıylanıñ stüdent bolğan toyın bastayıq. **1/866** Qadamıñ quttı bolsın, baqıtqa jet!

1/867 Ekewi ıdıstarın ortalap barıp stolğa qoydı. **1/868** Bağıyla bokaldı ırım üşin ernine tiygizdi de, qayta tömen tüsirdi. **1/869** Dayaşı şokolad pen balmuzdaq äkeldi.

1/870 - Al, süyikti asıña kirise ber,- dedi Mäliye qızğa külimsirey qarap.

1/871 Bağıyla kişkene qasıqpen balmuzdaqtıñ şetinen kertip alıp awzına saldı. **1/872** Sol kezde esik jaqta stolda otırğan tört-bes jigittiñ birewi özinen köz almay qarap otırğanın kördi. **1/873** Şaşı ıyığına tiygen, at jaqtı, aña jigit. **1/874** Iyndeyetsterden awmaydı. **1/875** Ol balmuzdaqtı ortalay bergende esik jaqqa tağı köz tastadı. **1/876** Jigit iyegin alağanına tirep, äli telmirip otır eken.

1/877 - Liyke, mağan ana bir jigit tesile qarap otır,- dedi sıbırlap.

1/878 - Qaysı?

1/879 - Esik jaqta. Şaşı uzın.

1/880 - Sağan jigitterdiñ tesile qarawı meni tañdandıra almaydı. **1/881** Ä-ä, alağanımen iyegin tirep otırğan ba?

1/882 - Iyä.

1/883 - Qarama. **1/884** Qarasañ ondaylar köñil böl-di dep jabısa ketedi. **1/885** Süwretşi me, müsınşı me, sol awıldın adamı boluwı kerek.

1/886 - Onı qaydan bildiñiz?

1/887 - Olar eñ äweli saqal qoyıp, şaşın jiberedi.

1/888 - Nege?

1/889 - Tüsinsem buyırmasın. **1/890** Saqal qoyıp, şaş jibermese olardı müwza öner ordasına kirgizbeytin boluwı kerek.

1/891 - Al, köse bolsa şe?

1/892 Mäliyke Bağıylağa jalt qaradı. **1/893** Onıñ alası az qara közderi külimsirep buğan süysine qadalıp qaptı.

1/894 - Bravo, bravo!- dedi ol alaqandarın bir-birine dıbıs şığarmay soğıp. **1/895** - Ser, esittiñ be? **1/896** Bağıylanıñ fantazıyyası jüyrik emes pe?

1/897 Särgel esittim, "rıyamın" degendey jımıyıp basın ıyzedi. **1/898** Sol jaq qarsı büyirdegi orkestr älde iytalyan, älde şved ansamblderiniñ repertüwarınan estradalıq muwzıka oynay bastadı. **1/899** Barabanda otırğan grek tektes qaw saqal jigit keşeden beri öz aspabın sağınıp qalğan boluwı kerek, basın tömen tuqırtıp qulşına soğıwğa kiristi. **1/900** Ara-arasında estilip qalatın djazdın jez dawsı öktemdik alatını bolmasa, basqa aspaptardıñ üni baraban astında älsirep, talmawsırıp estiledi. **1/901** Mäliyke barabanşı jigitke jaqtırmay, tıjırına qaradı. **1/902** Ol alğaşqı sätsiz nekeden keyin barabanşı atawlını körgisi kelmeytin.

1/903 Jurt biyley bastadı. **1/904** Qutırınğan orkestr sıyaqtı eşkim bıy tärtibin saqtap jatqan joq, köpşiligi qur sekendewde. **1/905** Orkestranttar jurtqa osınday jelik bitirgen öz qudiretterine razı bolğanday, ärqaysısı muwzıka aspabınıñ dawsın barınşa şığarıp, ayanbay oynawda.

1/906 Botqa bop aralasıp jatqan berekesiz biyge stol eki-üş ekiden jiberipti, keybirewleri kisilerin tügel attandırıp qañırıp bos tur. **1/907** Tizesine üş-tört eli jetpeytin, qısqa qara yubka kiygen jap-jas qız üş jigittiñ ortasında biylep jür. **1/908** Jawırının ğana jawıp, aq quba jüzine meylinşe jarasım beretin suw perisindey appaq şaşı töbeden quylğan lyustranıñ şaqırayğan jarıgımen jalt-jult etedi. **1/909** Ol

basqalarday sekeñdemey, bir qalıptı, äsem biylep jür. **1/910** Qara gefyurden tigilgen, omırawı tüsiñki jeñil koftası aq şaş, aq denemen talasıp, onıñ sımbatın aş a túsken. **1/911** Säl köntektew qalıñ erinderi jımıyıp, ar jağınan marjanday aq tisteri bolar-bolmas közge şalınadı. **1/912** Ol biylep jürgen joq, jurtqa ädemi müsın men jastıqtıñ qanday ekenin körsetip jürgen sekildi. **1/913** Qız qasındağı jigittiñ alağanına alağanın soğıp, muwzıka ırğağimen bir aynalğanda, qısqa yubkasın jel kewlep, aq plavkası jılt ete qaladı. **1/914** Restorandağı kări-jas sodan köz alar emes, äsirese erkekter jağı jalpı biydiñ basqa jağimen mülde isi joq, bar ıntaların osı törtewine, qasındağı äyelderinen jasırıp aytqanda - qızğa qarap qalğan. **1/915** Mäliye erkekterdiñ köpşiliginiñ basında däl qızır ötip jatqan tek bir jaqtı protsesterdi bayqap, urlana Särgelge qaradı. **1/916** Onıñ keñirdegindeki porşen jaylap öñeşine barıp qayttı.

1/917 Mäliye mırs etti. **1/918** "Vot, oñbağan,- dedi iştey. **1/919** -Dämesin qaraşı-ey, muniñ. **1/920** Özinen on altı jas äyeli bar jāne jaman da emes. **1/921** Söyte turıp porşeni jıbrılaydı! **1/922** Jalpı uyattı bılay qoyğanda erkekterde mıy da, qanağat ta joq".

1/923 - Ser, salatıñ suwıp qaldı ğoy,- dedi ol muwzıka bitken soñ qasaqana uyañ dawıspen. **1/924** Särgel qolındağı tätti külşesinen ayrılıp qalıp, onıñ soñınan talpınğan baladay beri qaray oqıs burılıp, şanısqısımen salatqa bas saldı.

1/925 - Jügensizdik!- dedi ol awzına pomıydordıñ bir tüyirin salıp jiberip. **1/926** - Äke-şesesi qayda jür? **1/927** Osınday qızdardan jöni tüzüw ana şığadı degenge senbeymin.

1/928 - Küni boyı seni osı oy mazalap otırdı ma?

1/929 - Endi ne deysiñ! **1/930** - Ol jaltarıp ketti, jaltarğanın Mäliye de sezdi, biraq arı qaray qazbalamadı.

1/931 Osı kezde esik jaqtağı stolda qızmet etip jürgen uzın boylı dayaşı jigit bulardıñ qasına keldi de, podnosındağı şampan men eki şokoladtı aldarına qoydı.

1/932 - Bizdiñ qonaqtardan,- dedi ol jımıyıp. **1/933** - Anaw, şetki stolda otırğan jigitter jiberdi. **1/934** Mınaw - xat. **1/935** Sizge! **1/936** - Ol eki büktelgen jıltır qağazdı Bağıylanıñ aldına qoydı da, uzay berdi.

1/937 Särgeldiñ közi dayaşıda - Mäliye - Bağıyla aralığında alaqtap ne aytarın bilmey qaldı. **1/938** Namıs pen aşuw boyın kernep, şeke tamırları bülk-bülk soqtı.

1/939 - Sender nemene... beytanıs birewlerdiñ şampanı men xatın şınımen qabıldamaqsıñdar ma? **1/940** Nege ündemeysiñder?

1/941 - İyä, biz şampannan tapşılıq körip otır edik. **1/942** Özimizdiñ dayaşını şaqır, keri qaytarıp jibereyik.

1/943 Särgel dayaşını şaqırıp, stol üstiñdegi kirme dünüyenıñ bärin podnosqa öz qolımen salıp, kelgen jağın sawsaqpen nusqap qaytarıp jiberdi. **1/944** Dayaşı ketken soñ sawsaqtarın bürger-jazüwmen boldı. **1/945** Särgeldiñ bögde sıydı qaytarıp jibergenin iştey quptasa da, Mäliye kelmeske bağıt alıp, birte-birte alıstap bara jatqan eki büktewli qağazda ne jazılğanın bile almay qalğanına azdap ökindi.

1/946 - Degenmen,- dedi ol küyewin budan äri aşuwlandırıp almaspın degen bayauw ünge basıp,- olardıñ ne jazğanın oqıy saluw kerek edi. **1/947** Ol bizge jabısıp qalmaydı ğoy.

1/948 - İyä, äweli ne jazılğanın oqıp kör, sonan soñ tanııp kör, odan keyin... şaqırğan jerine barıp kör...

1/949 - O-o, boldı. **1/950** Äli aşuwıñ basılmağan eken. **1/951** Bärin oñaylatıp jiberdiñ ğoy. **1/952** Äyelder jaylı sen eşteñe de bilmeysiñ. **1/953** Olar erkekterden jüz ese turaqtı.

1/954 - Bilemiz.

1/955 - Ötirik! **1/956** Äyel janın eşqanday danışpan bilgen emes, eşkim tüsingen emes. **1/957** Tüsinbeydi de...

1/958 - Bill-emiz!.. **1/959** - Särgel är ärpın ejiktep qadap ayttı. **1/960** Mäliye poziytsiyyasınan tayğan joq. **1/961** - Ol - sen biletin äyelder. **1/962** Oñay äyelderdi bilüwdiñ de qajeti joq!

1/963 Soñğı söz Särgeldi aşuw men ızanıñ şegine bir-aq jetkizdi. **1/964** Ol söyley almay tıgılıp, basın qayqaytıp aldı da, erinderin qımırğan boyı otırıp qaldı. **1/965** Awzın aşsa jarılıp keter türi bar.

1/966 Dayaşı ıstıq tamaq äkep qoydı.

1/967 - Jigit, tağı bir şampan berinizşi,- dedi Mäliye küyewine qır körsetkendey kelte qayırıp.

1/968 - Qup boladı. Qazir!

1/969 - Onı kim işedi? **1/970** Särgel oqtı közimen äyeline ata qaradı.

1/971 - Özim.

1/972 Särgeldiñ aytar sözi de, jasar amalı da tawsılıp, bir qudaydan ğana kömek surağanday, Alatawdıñ alıs şındarına qaradı. **1/973** Endi söylese ekewiniñ birjola urısıp tınarın, söytip bügingi quwanıştı keşti özderi buzatının jäne bul xabardıñ Qaratayğa da jetip qaluwı mümkün ekenin oylap, ol aqırın bir kürsinip şanışqını qolına aldı.

1/974 "Netken aındısıp qalğan adamdar,- dedi iştey Bağıyla,- büytip qalay ömir sürüwge boladı jäne alda äli talay jıldar bar emes pe? **1/975** Eger är sözge osılay ustasa beretin bolsa... **1/976** Muniñ nesi ömir, nesi qızıq! **1/977** Mäliyke äyelder jaylı nege ayttı, ol qanday äyelder? **1/978** Oğan Särgeldiñ qatısı qanşa jäne eñ bastısı ol nege aşuwdan jarılıp kete jazdadı?"

1/979 Bağıyla bul suraqtardıñ bir de birine jawap taba almadı. **1/980** Ol öz anasın eske aldı. **1/981** Momın, qanşa aşuwlansa da qattı sözi joq, balaları men küyewiniñ qas-qabağına qarap, solardıñ densawlıǵı men jaqsı turmısına ömirin bağıštağan, dünyede jamandıq bar dep oylamaytın darqan adam. **1/982** Ol da ıynstıytüwt bitirgen, mına ömirdiñ tolıp jatqan qızıǵı men qayşılıǵın ol da jaqsı biledi, adamdardıñ bir-birine jasaytın qıyyanatı onı da, özderiniñ şañıraǵınan da aynalıp ötken joq. **1/983** Küyinişteri de, süyinişteri de boldı. **1/984** Biraq, ol bärine töze biletin edi, küte biletin edi. **1/985** Alǵaşqı kezde - bul onda ne ekinşi, ne üşinşi klasta bolatın - äkesi bas agronom bolıp jürgende sovxozda eki jıl qurğaqşılıq bop, jospar orındalmağan soñ onı qızmetten alıp tastağan. **1/986** Ol kisi kinä özinde emes ekenin, munday jağday jalǵız bul sovxozda emes, barlıq awdan, qala berdi oblıs basına tüsken awırtpalıq ekenin, qolında bar mümkindikti ayap qalmağanın aytıp eşkimge tüsindire almadı. **1/987** Üyge kelgen aǵayın qurdas bop, aralasıp jüretin awdandaǵı keybir jawaptı kisiler de barlıq qırsıq tek Qarataydan kelip otırmağanın, bir agronomdı alıp tastağanda aspannan jañbır jawmaytının aytıp arağa tüse almadı. **1/988** Tipti, sovxozğa kelgende olar üyge de kirmey ketti. **1/989** Bul -Qarataydıñ şaruwaşılıqqa aralaskan kezde aldınan minezi men qasiyetteri boların ańǵartqan alǵaşqı sabaq edi. **1/990** Keşegi dos dep jürgen adamdarınıñ ara tüspek bılay tursın bugün tanımaytın kisidey buğan qaramawı, üyine

kelmey ketüwi onıñ qabırğasın sögip ketkendey boldı. **1/991** Ol qattı qıñjıldı, bul arada keşip ketip, Sırdıñ jağasına barıp jalğız üy otırsam ba eken dep te oyladı. **1/992** Äyeli Ğaynykamal ğana toqtaw salıp, kezdesken qıyınşılıqtı er-azamattay kötere bilüw kerektegin ayttı.

1/993 "Eki qolğa bir jumıs, bas agronom bolmasañ jay agronom bolarsıñ, tipti, jumıssı bolsañ da qazır öletin kün joq",- dep onıñ küyinişin bastı, aşuwın sabasına túsirdi.

1/994 Bu jerde ah urıp bosqa jata bergenşe doquwmentterin tuwralap alıp, oblistin birinşi bassısına kir dep aqıl ayttı. **1/995** Qaratay arı-beri tolğanıp kep, Ğaynykamaldıñ aqlına toqtaldı. **1/996** "Şınında, bular túsınbegen nárseni sol kisi túsiner, meniñ ayanıp qalmağanımdı uğar. **1/997** Munda jatıp ädildik izdegennen ne tabam?"

1/998 Ol solay etti. **1/999** Munıñ äñgimesinen adaldıqtı, iskerlikti añğardı ma, bassı uzaq ündemey otırıp:

1/1000 "Körermiz. **1/1001** Qosımşa xabarlarım", - degen. **1/1002** Arada bir ay ötken soñ Qaratay burınğı jumısına qayta bekitildi.

1/1003 Awa rayı da, köñil-küyi de jaqsarğandıqtan şıǵar, sovxoz sol jılı josparın bir jarım ese artıq orındadı. **1/1004** Bul - Qarataydı qanattandırıp, özinin qabiletime, qayratına degen senimin qataytıp ketti. **1/1005** Kelesi jılı da önim jaqsı boldı. **1/1006** Oblıstıq partaktıyve birinşi xatşı Qarataydın iskerligin, qabiletin maqtadı. **1/1006** Kelesi jılı kökteimde ol sovxoz diyrektorlıǵına joǵarlatıldı. **1/1007** Üş jıldan soñ awdandıq partıyya komıydetiniñ ekinşi sekretarı, onan soñ birinşi sekretarı bop taǵayındaldı. **1/1008** Ğaynykamal osı oqıyǵalardıñ bärinde de bir qalıptan, bir minezden tayǵan joq. **1/1009** Jasımadı da, tasımadı da, küyewiniñ küyinişten artıq aytqan, abaylamay aytqan sözderine de aşuw şaqırmaytın. **1/1010** "Päli, bul sen aytatın söz be edi",- deytin äbden tıñdap bolǵan soñ. **1/1011** Qaratayǵa toqtaw salıp, aqlıǵa keltiretin, oylandıratın da Ğaynykamaldıñ osı bayıptılıǵı, estiligi edi. **1/1012** Jäne bul bayıptılıq pen estiliktin ar jaǵında şañıraq pen küyewge degen äytewir bas ıydı, qara qulşılıq emes, jargha degen näzik bir jılılıq, janaşırılıq añǵarılıwşı edi.

1/1013 Qaratay da onı túsinetin, bertin kele äyeline eşqaşan dawıs kötermeytin, köñiline tiyer artıq söz aytpaytın boldı.

1/1014 "Bälkim, maxabbat degen osı şıǵar",- deytin Baǵıyla ösken soñ özine-özi. **1/1015** Särgel men Mäliyke tamaqtarın jartılay jep, ortaǵa ısırıp qoyıptı. **1/1016** Baǵıyla şampannıñ aşılganın da, ekewiniñ bir-bir bokaldan işip tastaǵanın da añǵarmay qaptı. **1/1017** Soǵan qaraǵanda ekewi de öz betinşe quyıp, öz betinşe işken boluwları kerek. **1/1018** Olardıñ tomsarıp ünsiz otırǵanınan Baǵıyla özin qolaysız sözine bastadı. **1/1019** Anda-sanda awızben ayılǵanı bolmasa munıñ stüwdent bolǵan quwanışı da sezilmeytin sıyyaqtı. **1/1020** Qayta, osı oqıyǵa erli-zayıptı adamdardı taw basına alıp şıǵıp, ekewiniñ urısısuwına sebepker bolǵanday körindi. **1/1021** Onıñ üstine, älgı bir bögde sıy, eki бүктelgen qaǵaz onı qorlap, tuwıstarınıñ aldında uyatqa qaldırıp ketti. **1/1022** Bälkim, Särgel munıñ bärin özinşe jorıp, buǵan, öziniñ äyeline basqaşa qarap otırǵan şıǵar. **1/1023** Ol da mümkin. **1/1024** Olay oylaw Särgel sıyyaqtı adamdarǵa, tek solarǵa ǵana tän.

1/1025 Baǵıyla kenet özin jalǵız qalǵanday sezindi. **1/1026** Mina taw, anaw gürildep jatqan özen, proyektor säwlesimen ap-anıq körinip turǵan kompleks, şuwlı qala men onıñ sapırılısqan adamdarı, alda turǵan belgisiz, beytanıs stüwdenttik ömir, mina restoran, bey-bereket muwzıka, qala berdi sazarıp otırǵan Särgel men Mäliyke, bäre-bäre de özinen alıstap, suwıp bara jatqanday boldı. **1/1027** Bul jerde işki sın aqtaratın, qanday sätsizdikke uşırasa da köñilge medew tutatın, aq senimmen arqa süyeytin adam joqtıñ qasınday. **1/1028** Sonaw alısta öz tuwǵan üyinde, tuwǵan topıraǵında bul eşqaşan munday jalǵızdıq sezingen emes, azdı-kepti öz basına, öz ortasına layıq jaysızdıq körse de büytip ögeysimeytin-di. **1/1029** Qayta qulşınıp, küresetin, aytısatın, дәleldeytin. **1/1030** Jatsınuw, ögeysüw, jalǵızsıraw degen atımen joq edi. **1/1031** Tipti, bir balanıñ buǵan jazǵan "süyispenşilik xatı" (xat solay atalǵan) üyge kelgende inisiniñ qolına tüsip, ol keşkilik semya müşeleri tolıq dastarqan basına jıynalǵan sätte sampıldap turıp oqıp bergende de janın ögeysüw, jalǵızdıq biylegen joq. **1/1032** Eñirep jılaǵan, ol xattı kim salǵanın da bilmeytindigin aytqan. **1/1033** Özi күtkendey әkesi buǵan urısqan joq, qayta, besinşi klastaǵı balasına zekidi. **1/1034** Ol da bir burışqa barıp jılaǵan. **1/1035** Üydegi osınday şuwdan son ertesine Baǵıyla klastı ayaǵınan tik turǵızǵan-dı. **1/1036** Aqırı "ǵaşıq jigit" tabıldı. **1/1037** Sabaq üstinde sobıq jep, жүгерimen qızdardı atıp otıratın, aldına jan salmaytın jalqaw bala bar edi, sol bop şıqtı. **1/1038** Xatında ol Baǵıylanı alıp qaşamın dep, naqtı uwäde beripti. **1/1039** "Adırǵa tüsip, atpen qaşsam әкеñ maşıynamen quwıp jete almaydı",- depti. **1/1040** Balanıñ

äke-şeşesi şaqırıldı. **1/1041** Malşı adamdar eken, jıynalıs ötip jatqanda keldi. **1/1042** Balalarına tağılğan kinäni ünsiz tıñdap bolğan äkesi eki közi şatınap (awdan bassısınıñ qızın alıp qaşamın dep xat jazğan degendi estip), balasına üreylene qaradı.

1/1043 - O, esektiñ mıyın jegen doñız!- dedi qonışınan qamşısın suwırıp. **1/1044** - Turğan jeriñde joniñnan taspa tilip, kerege baw jasayın ba! **1/1045** O, mıyğula, endi kep!..

1/1046 Ol balasına tap berdi. **1/1047** Jurt duw küldi. **1/1048** Jıynalıstıñ berekesi qaştı. **1/1049** Bäribir protokol jasalıp, bir danası balanıñ äke-şeşesine berildi. **1/1050** Ol kezde jılap edi, endi sol oqıyğa esine tükende Bağıyla özinen-özi uyalıp, bolar-bolmas ezüw tarttı. **1/1051** İştey külimsirep otırıp ol öziniñ budan eki jıl burın tipti bala ekenin, sol eki jıldın arasında da edäwir eseygenin, mekteptegi on jıl ömir zuwlap öte şıǵıp, onıñ budan bılay osılayşa estelik qana bolıp oyğa oralıp otırarın erekşe bir qıymastıqpen tüysindi. **1/1052** Osı tüysinüw üstinde köñiline äldeqaydan kep şım-şımnap ene bastağan jalǵızdıq muñı burınǵısınan da küşeye tükendey boldı.

1/1053 Köz aldınan stüwdentter tiziminiñ tübinde ebil-debil jılap turğan qız elestedı. **1/1054** "Awılğa qaytıp barmaqpn! **1/1055** Barmaymın! **1/1056** Eşqaşan da!"- degen sözi ap-anıq estildi. **1/1057** Stüwdent bolğanına quwanıp, sekire jönelgen tämpiş murın qara qız da, äni, suwmkasın bulǵaqtatıp jügirip baradı. **1/1058** Ol burın burınǵı emtiyxanda qulap qalğanın tipti de oylaytın emes. **1/1059** Sonan soñ köz aldına kenet, osıdan bir jarım ay burınǵı poyezd elestedı. **1/1060** Oyda joqta, taban astında poyezd eske tüsüwi muñ eken, beytanıs jigittiñ bulıñǵır tulǵası körindi. **1/1061** Bağıyla onıñ türin de anıq elestete almadı, tek salqın janarın, salqın jüzin ğana umıtpaptı. **1/1062** Sol beyne elestegen tusta öz jüreginiñ qayta lüp ete tükkenin sezdi. **1/1063** Köñiline tam-tumnap ene bastağan belgisiz muñ men jalǵızdıq sezimi kün şıqqan şaqtaǵı tumanday ıdırıp sala bergen tärizdi. **1/1064** "Şınımen be,-dedi ol özine-özi,- men şınımen sol beyneni umıta almay jürmin be? **1/1065** Nege?" **1/1066** - Ol bul suraqqa da jawap taba almadı jāne köñil tübin aqtarıp jawap izdegisi de kelmedi, izdey qalsa özi-özinen ayıtlar bölekşe batıl jawapqa tap boların dep qorıqtı. **1/1067** Osı sezimderdiñ qursawında otırıp ol jan-jaǵına qarağanın da añǵarmay qaldı, nege qarağanın da bilmedi. **1/1068** Osı bir jarım ay boyı ol beytanıs jigit jaylı oylasa, äldenegе sabırı men şıdamı qaşatının, öz boyınan özine jat böten bir qıymıl payda

bolatının, buğan şındap tañırqasa da jan tübinde özinen de jasırınıp oğan degen erekşe bir ıqılas saqtalıp qalğanın soñğı kezde anıq sezine bastadı. **1/1069** "Mıy kletkaları key kezde öz betinşe, avtonomiyyalı turde jumıs istey beredi". **1/1070** Öz sözi, öz tujırımı. **1/1071** Onıñ ras ekenine ol tağı tañ qaldı. **1/1072** Däl bugün, osı otırısta ol jigit jaylı oylamağan da, olay etüwge mümkindigi de bolmağan. **1/1073** Biraq, sanasınıñ alıs bir nüktesi ol jaylı ılığy da bir kütpegen jaña, tosın tujırımdar dayındap qoyatın sekildi.

1/1074 Tap qazır ol bir jarım ay boyı beytanıs beyneni istey izdep kelgenin, sapırılısqan adamdardıñ arasınan oğan kezdesse ketüwdi tilegenin moyındadı. **1/1075** Särgel men Mäliyeke öz oylarımın älek. **1/1076** Munı tipti bala sanaydı, sırt közden baladay qorğaydı. **1/1077** Nesi bar, bul da jaman emes. **1/1078** Biraq, munıñ osı sätte ne oylap otırğanın olar bilse ğoy...

1/1079 Jartı sağıttan soñ olar dayaşımen esep ayırısıp şıǵuwğa bettedi. **1/1080** Mäliyeke esik jaqta özderinen äli nazar adastırmaı otırğan jigit stolınıñ janına jaqındağanda Baǵıylanı sol jaǵına, suǵanaq közden tasa jaqqa alıp öte berdi. **1/1081** Särgel kezkelgen kütpegen jaǵdayǵa dayın ekenin tanıtıp, olardıñ soñınan batıl da nıq qadammen qazdañdap jürip otırdı.

1/1082 Jigit bular jaqındağan kezde aldınan şıǵıp, köldeneñdep tura qaldı.

1/1083 - Keşiriñiz,- dedi ol äweli Mäliyekege, sonan soñ Baǵıylaǵa qarap.

1/1084 - Jigit, joldı bosatıñızşı, ötinem,- dedi Mäliyeke munday körgensizdikke töze almay ızaǵa buwlıǵıp.

1/1085 - Keşiriñiz, men sizderge sıy jiberip, aǵattıq jasağan şıǵarmın.

1/1086 - Azamat, miyliytısiyya şaqırsın demeseñiz, ornıñızǵa otırıñız,- dedi olardıñ janına jetken Särgel. **1/1087** - Bul netken uyatsızdıq!

1/1088 - Men... Sizderden keşirim ötinip turmın ğoy.

1/1089 - Köringen adamnıñ keşirim suraǵanın keşire almaymın,- dedi Särgel şıǵa beris esiktiñ mañdayşasınan köz almay. **1/1090** - Sonda da... keşirdik. **1/1091** Endi joldan bılay turıñız!

1/1092 - Meniñ eşqanday jaman niyetim joq,- dedi jigit oyındaǵısın aytıp qaluwǵa asıǵıp, tez-tez söylep. **1/1093** Ol äyel adamnıñ jumsaqtıǵınan ümit kütkenдей

Mäliykege qaradı. **1/1094** - Uyattı jeñip aldardıñızdan köldeneñ şıqpasam, sizderdi basqaşa qalay ayaldatpaqpın. **1/1095** Menen qorıqpañız, añañız bola ma, äkeñiz bola ma, mına kisiniñ şoşınğanınday men köşe buzıǵı emespin. **1/1096** Süwretşimin. **1/1097** Manaǵı jibergen qaǵazımdı dünüyede osınday suluw qızdıñ (ol Baǵıyla jaqqa qaradı)- bar ekenine rızıya bop, ğayıptan-tayıp munda kele qalǵandardıñız üşin sizderge raqmet aytıp edim. **1/1098** Meniñ basqa sözim joq. **1/1099** - Jigit joldan ısırıldı. **1/1100** Mäliyke aqtarıla ketken mına jigittiñ sözine ne jawap bererin bilmey daǵdarıp qaldı da, "sendim" degendey jılı şıraymen bas ıyzep öte berdi.

1/1101 Burqırağan kospasız şındıq aldında işi jılıp, äwelgi kezde tım qattı ketkenine uyaldı. **1/1102** Äytse de, "Añañız bola ma, äkeñiz bola ma",- dep bayqawsız janın şımşılağanın, sol sözi arqılı Särgeldiñ namısına tiygenin de añaǵardı. **1/1103** Bul üşin ol jigitti kinälağan joq, tek, Särgel aşuwanbasa eken dep tiledi.

1/1104 - Quday-ay, osı Almatıda jöndep demalatın da orın joq,- dedi ol burqırap. **1/1105** - Jurttıñ bäri biyleydi, jurttıñ bäri araq işedi dep oylay ma eken! **1/1106** Kelseñ tura qaşqıñ keledi. **1/1107** Qara mayday jabısa ketetinderi taǵı bar. **1/1108** Süwretşi! **1/1109** Süwretşi bolsa süwretin bilsin! **1/1110** Tawdı salsın, tastı salsın, maǵan dese tasbaqa salsın, onda meniñ şaruwam ne!

1/1111 Ol taksıy ayaldamasına şeyin söylep bardı. **1/1112** Taksıyge otırğan soñ da özi surap, özi jawap berip, sol jawabınan qayta örşelenip, üyge şarşap jetti. **1/1113** Munda kelgen soñ da biraz söyleytin sıñay bar edi, taban astında qan qısımnı joǵarılap tösekke jatıp tınıştaldı.

1/1114 Mäliyke onıñ qan qısımnı joǵarılap bolsa da, äytewir tınıştalǵanına quwandı.

1/1115 Qarataydan quttıqtaw telegramma kelipti. **1/1116** Onı as üyde oñaşa şay işüwge kiriskende Mäliykeniñ qolında turatın siñlisi berdi. **1/1117** Baǵıyla onı körgen sayın ayaytın. **1/1118** Tört-bes jasar közinde oynap jürgen jerinen maşıyna qaǵıp, bir qol, bir ayaǵınan ayrılıptı. **1/1119** Qattı şoşınǵannan ba, moynı sol jaǵına qaray sāl qıysaya bitken. **1/1120** Sol ayaǵı tizesinen tömen qaray protez, al oñ qolı şıntaǵınan işke bügilip jazılmay qatıp qalǵan. **1/1121** Jürgen kezde protez ayaǵına kiygen tüwfliyi toq-toq etip, oñ qolı joǵarı-tömen er bendewmen boladı. **1/1122** Ol eşqaşan özge qızdar sekildi üstine köylek, yubka kiygen emes, ayaǵın jasıruw üşin şalbarın tastamaydı, Baǵıyla onı köz aldına şalbarsız elestete almaydı. **1/1123** Ol jurt nazarına tüspew üşin

üy işindegilerdiñ bärinen keş jatıp, erte turadı. **1/1124** Mäliykenniñ aytuwınşa ol bularğa onşa da jaqın emes, atalas qana aǵayın, tek, awıldaǵı äkesiniñ aytuwımen Särgeldi uzaq ügittip jürip qızdı osında turǵızuwǵa köndiripti.

1/1125 - Mans, biz joqta eşkim telefon soqqan joq pa?- dedi Mäliyke şayına varene salıp jatıp. **1/1126** Mans -Mänsiyyanıñ qısqaǵan turi.

1/1127 - Soqtı.

1/1128 - Kim?

1/1129 - Tanımadım. Bir er adam. **1/1130** Sizdi suradı.

1/1131 - Dawsı qanday?

1/1132 Ol ıyǵın qozǵadı.

1/1133 - Kädimgi erkek dawıs.

1/1134 -Juwan ba, jiñişke me?..

1/1135 - Juwandaw qoñır dawıs. **1/1136** Akterlik tembri bar.

1/1137 - Tipti solay de! **1/1138** - Mäliyke sınıǵırlay küldi. **1/1139** - Sen sabaǵıñdı oqıp bittiñ be?

1/1140 - Iyä.

1/1141 - Onda Qaratayǵa zakaz berşi. **1/1142** Jatqanşa söylesip, odan öz awzımmen süyiñşi surayın.

1/1143 Mänsiyya ünsiz kelisip, ornınan aqırın köterildi de, dük-dük basıp telefon turǵan koriydorǵa şıǵıp ketti.

1/1144 - Oquwın qaşan bitiredi?- dedi Baǵıyla ünsiz otıra berüwden jalıǵıp.

1/1145 - Biyl ekinşi quwrsta. **1/1146** Men oqıp jürgen iynstıytüwta ğoy. **1/1147** Bitirip şıqsa eken bayǵus. **1/1148** Onıñ qarsı aldımda otıra bergenine janım tözbeydi de, äytewir birdeñeni sıltawratıp jumsay salamın. **1/1149** Onı qalay tüsinetinin qaydam. **1/1150** Kemtar adamdarǵa qarasam jüregim ezilgendey boladı. **1/1151** Ol jaylap kürsinip qoydı. **1/1152** Sonan soñ kenet Baǵıylaǵa qarap:

1/1153 - Sen ğajap suluwsıñ!- dedi. **1/1154** - Seniñ qasıñda jürüw äyel atawlıǵa azap. **1/1155** Äyelder seni jek köredi. **1/1156** Menen basqası! **1/1157** - Ol sıqılıqtay küldi.

1/1158 - Men erkek bolsam qaytsem de sağan üylener em. **1/1158** Biraq, suluw äyelge üylenüw de sor ğoy. **1/1159** Qızğanışınmen arpalısıp ötesin. **1/1160** - Särgel ağam sizdi qattı qızğanatın boluwı kerek?

1/1161 - Ölip kete jazdaydı. **1/1162** Orınsız qızğana beredi. **1/1163** Lâylinin şıbınnan qızğanatın Mäjnünniñ taza qızğanışı emes, usaq, qıtımır qızğanış. **1/1164** Keyde ızandı qaynatadı.

1/1165 Bağıyla: "Siz onı unatasız ba?" - dep surap qala jazdadı da, bul jayttar jaylı söz qozğawdıñ äli tım erte ekenin, alda talay-talay oñaşa tunder men künder bar ekenin eske alıp ünsiz qaldı. **1/1166** Äytse de, Mäliykeniñ Särgeldi şın köñilmen unatpaytın, olardıñ bir-birine degen ıqılası tek erli-zayıptılıqtıñ salqın parızınan ekendigin, jastarı men minezi är qıylı adamdardıñ arasında terezesi teñ maxabbattıñ boluwı mümkün emestigin ol iştey topşıladı.

1/1167 - Särgel ağaydıñ awırıp qalğanına men kinäli sıyyaqtımın.

1/1168 - Qısıлма, ol bäribir sebep tawıp alar edi. **1/1169** Sırtqa şıqqan sayın ekewmiz jüz şayısıp qaytamız. **1/1170** Äyeline birew-mirewdiñ nazarı awsa-aq boldı, awıra bastaydı. **1/1171** Sen qızğanşaq jigitke jolama. **1/1172** Aytpaqşı, manağı jigiti, süwretşini aytam, alğaş oylağanımday emes, unap qaldı. **1/1173** Oyındağısın aşıq aytqan adamdı unatam. **1/1174** Olar qaşan da adal boladı, aramdıq pen quwlıqqa özgelerdey jaqın jürmeydi. **1/1175** Muwzıka tıñdaysıñ ba?

1/1176 - Tıñdaymın.

1/1177 - Jür. - Ekewi as üyden şıqtı. - Mans,- dedi Mäliye dawıstap. **1/1178** - Mans, sen qayda ketip qalğansın.

1/1179 - Zakaz berdim. **1/1180** Kütiñiz dedi. **1/1181** - Ol bölmesine barıp jatıp qaptı.

1/1182 - Eger biz estimey qalsaq şaqırarsın, jaray ma?

1/1183 - Jaraydı. **1/1184** - Mänsiyyanıñ dawsı samarqaw şıqtı.

1/1185 Mäliye estradalıq muwzıkanıñ ülken bilgiri, äri tabınuwşısı eken. **1/1186** Magnıytofondağı plenkalar men plastıynkalar tek estradalıq orkestr men estrada äñşileriniñ orındawındağı muwzıkalar. **1/1187** Ol "Melodıyya 103" stereosınıñ

"ıyntiym" degen knopkasın basıp qoydı da, grek äñşisi İyovannanıñ orındawındağı plastıynkanı oynattı. **1/1188** Onan soñ Ediyta Pexanı qoydı.

1/1189 - Ekewin de unatam,- dedi ol kresloğa şalqayıp. **1/1190** -Oyındağını tap basadı. **1/1191** Tebirenip aytadı. **1/1192** Jalpı, men üşin dawıstıñ onşa qajeti joq, janı, jüregi bolsa jetedi.

1/1193 Ekewi uzaq uwaqıt ünsiz otırıp muwzıka tıñdadı. **1/1194** Jaymen ğana estilip turğan bayauw ırğaq qıyyaldı är saqqa bir jetelep, äldiylep baradı. **1/1195** Tınış üy, dünüyesi tügel tirşilik, mülgigen salqın keş adamdı beyğamdıqqa alańsız ömirge, üwayımsızdıqqa bawraytın sıyyaqtı. **1/1196** Bağıyla Mäliykeniñ minezine tañ qaldı. **1/1197** Ol küyewiniñ qasına jağdayın surap qaytıp baruwdı da, özderi kelüwden az-aq burın uyıqtap qalğan üyelmeli-süyelmeli eki balasınıñ qanday jağdayda jatqanın körüwge de barmadı, olardıñ tamaq işken-işpegenin de suramadı. **1/1197** "Bälkim Mänsiyyağa senetin şıǵar",- dep oyladı Bağıyla.

1/1198 - Eh!- dedi älden soñ Mäliyke kürsinip. **1/1199** - Adam degen qızıq jaratılğan närse-äw! **1/1200** Tuwadı, ösedı, öledı. **1/1201** Oı üş uǵımniñ arasında küygelek ğumır keşedi. **1/1202** Bir närsege umtılasıñ, talpınasıñ, öziñniñ şamañ jetpeytinin bilgen soñ taǵdırdan tileysiñ, kütesıñ. **1/1203** Joq. **1/1204** Sol - joq, qanşa kütseñ sonşa küt, onımen taǵdırdıñ da, adamnıñ da şaruwası bolmaydı. **1/1205** Sonan soñ könesiñ, köndigesiñ, üyrenesiñ, moyınsunasıñ. **1/1206** Jıldar ötip jatadı, demek, seniñ ömiriñ öşip jatadı. **1/1207** Qartayasıñ. **1/1208** Sonımen bittiñ. **1/1209** Bilesiñ be, men kärilerdi sonday ayaymın, özimniñ kartayǵım kelmeydi. **1/1210** Men kärilikten qorqamın, qattı qorqamın. **1/1211** Ölimnen emes, kärilikten qorqam. **1/1212** Burıñǵı turğan üyde bir kempir boldı, jasında küyewine, ne balalarına senip jumıs istemey qaldı ma eken, sol bayǵus ayına jıyırma toǵız som ğana pensıyya alatın. **1/1212** Oylap qaraşı, jıyırma toǵız-aq som! **1/1213** Nesine jetedi? **1/1214** Künine bir somnan jumsaǵanda jıyırma toǵız künge sozar, al ayına otız bir kün bar ğoy. **1/1215** "Balalarıñız qayda?"- desem, qolın silteydi. **1/1216** Bäre bet-betimen ketken. **1/1217** Analarıñıñ xabarın da almaydı. **1/1218** Biz köşkende jılap qoştastı. **1/1219** Ilǵıy üyge kelip, ötken ömirin, jastıǵın aytıp şerin tarqatüwşı edi. **1/1220** Qolım tiygen kezde äli de barıp turam. **1/1221** Özi arlı adam, bergeniñdi almaydı, renjiydi. **1/1222** Sonan soñ sıylıq dep nemese balalardıñ tuwǵan küni, iyä bolmasa äytewir bir quwanıştı kündi oylap tawıp oǵan et, may, qant

aparamın. **1/1223** Ol sonda ğana aladı. **1/1224** Soñğı kezde işetin boptı. **1/1225** Jalğızdıqtan şıǵar. **1/1226** İşqusa boladı ğoy... **1/1227** Meniñ qartayǵım kelmeydi! **1/1228** Däl sonday bolam dep qorıqqannan emes, jalpı kârilikten. **1/1229** Eşkimge qajetiñ bolmay qaluwdan!.. **1/1230** Men älden-aq qartaya bastaǵan sıyyaqtımın. **1/1231** Öytkeni qajetsizdigimdi qazirdiñ özinde sezine bastadım. **1/1232** Balalarımğa qajetpin, onda da olar mensiz ömir süre almaytın bolǵan soñ. **1/1233** Odan qalsa küywime qajetpin, onda da äyeli retinde. **1/1234** Men öle qalsam dünüye tük te özgermeydi, balalar jılap-jılap basıladı, erjetken soñ umıtaı. **1/1235** Al mına üyge... **1/1236** Men sıyyaqtı taǵı bir äyel enedi. **1/1237** Äyelderge qaraǵanda erkekter äldeqayda baqıttı. **1/1238** Eger erkektiñ ornında äyel bolsa şe? **1/1239** Aytalıq, mına men, Ser qaytı bolsa, jalğız qalsam, eki balamen kimge baram, kimge kerekpin? **1/1240** Oylay berseñ ömir degen tuñǵıyıq, oysız ğumır keşseñ, tereñine boylamay, tayızında tayrañdap jürseñ, keyde, sol qızıq pa dep qalasıñ. **1/1241** Biraq, tabıyǵat seni qalay jarattı, solay ömir süresıñ ğoy.

1/1242 Baǵıylanıñ jılaǵısı keldi. **1/1243** Mäliyenıñ bul sözderi onıñ janın tolqıtıp, äri jeñgesiniñ basında tolıp jatqan arman, san-sapalıq qayşılıqtar men zildey muñı jatqanın añǵardı. **1/1244** Bir jarım aydan beri ol alǵaş ret öz ömirinen xabar berdi. **1/1245** Stereo şırt etip barıp toqtadı. **1/1246** Baǵıyla plastıynkanı awdarıp salmaq bolǵanda Mäliye keregi joq degendey basın şayqadı.

1/1247 - Odan da jatayıq. **1/1248** Qazir Qarataymen de söylesip qalarmız.

1/1249 - Liyke,- dedi Baǵıyla plastıynkanı qolında aynaldırıp turıp.

1/1250 - Iyâ? **1/1251** - Mäliye bota kezderin keñ aşıp, buǵan surawlı pişinde qaradı.

1/1252 - Sizdiñ janıñızǵa estrada üylespeydi. **1/1253** Sizge Şopenniñ balladaların tıñdaw kerek. **1/1254** Mäliye birazǵa deyin ünsiz otırıp qaldı.

1/1255 - Seniñ aqıldı ekeniñdi bilip edim,- dedi ol älden soñ. **1/1256** - Mümkın! **1/1257** Ne tıñdap, ne qoyudı, neni oqıp, neni oqımawdı bilmeytin şıǵarmın. **1/1258** Meniñ qay degenim bolıp edi. **1/1259** Tirşilik aǵımın batıp-şıǵıp aǵa bergenmin de. **1/1260** Telefon uzaq şırıldadı.

1/1261 - Oh, seniñ papañ!- dedi Mäliye korıydorǵa qaray jügirip.

* * *

1/1262 Qaratay Almatıdağı jıyınğa kelip ketken soñ attay bir ay ötkende Särgeldi rektor şaqırttı.

1/1263 - Sälemetsiz be, Särgel Sayınoviyç!- dedi ol bul kirgen kezde ornınan turıp, beri qaray jürip. **1/1264** Ekewi qol alıp amandastı. **1/1265** - Otırıñız!

1/1266 Särgel onıñ taban astında nege şaqırğanın anıq bile almay qısqa-qısqa amandıq surasqannan basqa söz aytuwdıñ retin taba almadı. **1/1267** Rektor onı öte siyrek şaqıratın.

1/1268 - Qalay, jumısıñız qalay?

1/1269 - Jaman emes,- dedi Särgel külgän bop. **1/1270** - İstep jatırımız.

1/1271 - Kafedra oqıtuwşıları unay ma?

1/1272 Ol kütpegen suraqtan az-kem abırjıp, abdırıp qaldı. **1/1273** Oyında köp närse bar edi, reti kelse rektorğa bärin tüsindirip, öziñiñ aldınan "or qazıp jürgen" keybir muğalimderge minezdeme berip şıǵuw köpten kütken säti bolatın. **1/1274** Biraq qas pen közdıñ arasında oyı jıynaqtalmay qaldı, onıñ üstine qısqaşa qoyılğan jol-jönekey suraqqı işki sırtın tügel aqtara saluwdıñ keregi de bolmas dep oyladı.

1/1275 - Ärkim är türli... **1/1276** Jumis jürip jatır ğoy,- dedi Särgel eki uştı jawapqa köşip. **1/1277** - Jaǵdayımdı suraǵanıñızǵa köpten köp raqmet. **1/1278** Osında körıp qalıp, bas ıyzeşip öte şıǵatınımız bolmasa sizben oñaşa söylesüwdıñ de säti tüspedi.

1/1279 - Ras aytasız. **1/1280** Uwaqıt degen padıyşa şıqtı da, bärimiz sonıñ basıbaylı qulına aynaldıq. **1/1281** - Rektor äzildegen bop keñkildey küldi. **1/1282** - Mine, siz ben biz osı oquw ornında on şaqtı jıldan beri birge qızmet etip kelemiz. **1/1283** Şının aytsaq, bir-birimizdi jöndep te tanımaymız. **1/1284** Kelemiz, ketemiz öz tirligimiz özimizben. **1/1285** Sonan soñ bugün üwaqıt tawıp, öziñizben jöndep söyleseyin degenim ğoy. **1/1286** Eki künnen soñ Berliynge uşamın. **1/1287** Bıyologtardıñ xalıqaralıq sıympozywmına.

1/1288 - İyä, estigem! **1/1289** Joliǵa almay qalsaq, sät sapar tileymin.

1/1290 - Ğılımıy jumısıñız qalay?

1/1291 - Bitken. **1/1292** Avtoreferattarın dayındaw üstindemin.

1/1293 - Dayınday beriñiz! **1/1294** Tariyxşı bolmasam da öz kafedramızdağı ğalımdardıñ eñbegin baġalawġa şamam jetetin şıġar dep oylaymın! **1/1295** - Ol taġı küldi. **1/1296** Qalıptan tıs söz aytqanda, äzildegende, özgeniñ tapqır sözine rıyza bop külgende ornınan bir qopañ etip, şaşın sıypap qoyatın ädeti ejelden kele jatqanın Särgel biletin. **1/1297** Ol bul jolı da tap solay etti, demek öz sözine özi rıyza, äri köñil-küyi jaqsı degen söz.

1/1298 - Raqmet,- dedi Särgel işki quwanışın bayqatpawġa tırısıp. **1/1299** Biraq dawsınıñ azdap dirildegimen betine birden oynap şıġa kelgen qızıl küreñ tüs onıñ sabırlılıġın satıp, işki dünüyesinen xabar berip ketti. **1/1300** -Sizdiñ bıyologıyya salasındağı eñbegiñizdi tariyxşı bolsam da tüsinüwge tırısıp, ılıġy oqıp jürem. **1/1301** Biraq, rıyzalıġıñdı bildirüw qıyın eken. **1/1302** Qalay tüsinip qaladı dep jaltaqtaysıñ. **1/1303** - Ol köziniñ qıyıġımen rektorġa qarap qoydı. **1/1304** Qatelespepti. **1/1305** Säl-säl iñğaysızdanġan bolsa da, onıñ bet-pişininen bul iñğaysızdıqqa töze turuwġa bolatın şıdamdılıq nışanın bayqadı. **1/1306** - Osınşa jumıstan uwaqıt tawıp, sol uwaqıtıñızdı ġılımġa adal jumsaytıñızġa, şınımdı aytsam, öz basım qayran qalam. **1/1307** Közge maqtaġan bop ta körinetin şıġarmın, biraq, aytpasqa amalım joq, öytkeni, Siz ben biz bulay oñaşa jolıġa bermeymiz. **1/1308** Al, muġalimder jaylı, olardıñ arasındağı qarım-qatınas, başıları jaylı kimniñ qalay oylaytının aytuwdı Berliyn saparınan keyingige qaldırsam dep otırmın. **1/1309** Qazir orınsız bolar. **1/1310** Jolġa attanıp bara jatqanıñızda usaq-tüyek äñgimemen köñiliñizge qayauw salarmın.

1/1311 - Öte durıs aytasız,- dedi rektor rıyza bop. **1/1312** - Berliynnen oralġan soñ taġı äñgimelesermiz. **1/1313** Aşıġıraq jäne uzaġıraq. **1/1314** Kelistik pe?

1/1315 - Al, saw bolıñız! **1/1316** Jolıqqanşa.

1/1317 - Saw bolıñız... **1/1318** - Särgel ornınan turıp onımen qol alısıp qoştastı. **1/1319** - Bälkim, siz attanġanşa kezdesermiz, qarsı bolmasañız aeroportqa şıġarıp salayın.

1/1320 - O, o ne degeniñiz! **1/1321** Men samoletpen qanşa uşıp jürsem de mingen sayın jüreksinem. **1/1322** Eger şıġarıp salatın dostarım köp bolsa jılannan qorıqpaytın baladay jüreksinüwdi umıtıp ketemin. **1/1323** Bäle-jaladan dostarım köterip alatın sıyyaqtı körinedi!

1/1324 - Onda jaqsı! **1/1325** Men aeroportqa baramın!

1/1326 Särgel rektordıñ kabiynetinen köñildi şıqtı. **1/1327** Ol kafedrağa da kirmey sol boyı dalağa bettedi. **1/1328** Esik aldındağı fontandı skverdi aralap, şiyrek sağattay oy qorıttı. **1/1329** "Şınımen jaqsı adam ba?- dedi ol özine-özi rektordıñ äñgime üstindegi bükil közqarası men qıymıldarın är qaltarisına deyin köz aldına elestete jürip. **1/1330** - Mümkün, jaqsı adam boluwı da ğajap emes. **1/1331** Biraq, osı közge şeyin meni nege iş tartqan joq? **1/1332** Meniñ jağdayımdı burın nege suramadı? **1/1333** Kerisinşe, bayağı arızdan keyin meni müldem unatpawşı edi ğoy?"

1/1334 Särgeldiñ oyına Qaratay tüsti. **1/1335** "Demek, sol dosına telefon soqqan ğoy. **1/1336** Jaraysıñ, Qaratay! **1/1337** Bawır degen osınday boluwı kerek!" **1/1338** "Al, Särgelmen endi söylesip köriñder,- dedi ol iştey masattanıp. **1/1339** - Endi kafedradağı ğalımsımaqtardıñ qaysısı köldeneñ turıp körer eken!"

1/1340 "Men de onımen jaman söylespedim-aw,- deymın dedi ol oyına tağı jalğastırıp. **1/1341** - Maqtağan sözderim nanımdı şıqqan boluwı kerek. **1/1342** Onıñ bıyolog ekenin biletinim bolmasa, bir de bir eñbegin oqığanım joq qoy. **1/1343** Eger eñbekteriniñ atın suray qalsa qayter em? **1/1344** Joq, olay eşkim suramaydı. **1/1345** Maqtaw estip otırğan adam naqtılıqtı qajet etpeydi". **1/1346** Ol mırs ete tüsti. **1/1347** Bir dramatuwrg aytıptı degen söz esine sap ete tüsti. **1/1348** "Qulaqta qarın joq" oyına "özinde darın joq" degen uyqas keldi, biraq, ol tım arzan körindi. **1/1349** Ol öz oyın özi kewlep jürip tım tereñ, tım batıl ketip qalğanın sezip, jüregi äldeqanday bir üreyden lüpildep ketti. **1/1350** Oyındağı sözün birew-mirew esitip qalğan joq pa degendey jan-jağına saqtana qarap qoydı. **1/1351** Kenet rektordıñ muğalimder jaylı surağanı esine tüsti. **1/1352** "Bul jaydı ol menen nege suradı? **1/1353** Onı bilip qaytpek? **1/1354** Bälkim... bälkim..."

1/1355 Jüregi tağı lüpildedi. **1/1356** Sanasında jalt etip payda bolğan: "Bälkim, kafedra tizginin mağan tapsıruw niyeti de bar şıǵar",- degen sözdi oyşa aytuwğa da batılı jetpedi.

1/1357 Ol fontan janında qıyyalı şartarapqa ketip, uzaq turıp qaldı. **1/1358** "Qaratay,- dedi işki bir oyı sıbırlap. **1/1359** -Qaratay endi bir kelgende miyniystriktegi dosın rektormen qosıp dām tatuwğa şaqıruw kerek. **1/1360** Iyä, solay etken jön".

1/1361 Särgel öz şeşimine özi quwanıp, asıǵa basıp işke kirdi. **1/1362** Endi oğan mına qara köleñke koriydorlar da, sustı kekşil qabırǵalar da, sapırılısıp jürgen stüdentter

men ara-arasında körinip qalıp jatqan muğalimder de müldem basqaşa, özinen tömendew körinip, kafedra tabaldırıǵın erekşe senimmen batıl, nıq, asqaq attadı.

* * *

1/1363 - Liyke!- dedi köñil küyi köteriñki Särgel türli-tüsti televiyzor körıp otırıp.

1/1364 - Liyke, munda kel, "januwarlar äleminde" degen xabar bastalǵalı jatır.

1/1365 - Bilem, bilem, qazır! **1/1366** - Mäliyke biri altı, biri tört jasar balasın vannaǵa tüsirip bolıp, ekewin de kiyindirip ertip sıqtı. **1/1367** - Äli erte emes pe? **1/1368** - Tüw-üw, attay on bes mıynüwt bar,- dedi ol qabırǵa saǵatına qarap.

1/1369 - Joq, bul saǵat qalıq.

1/1370 - Mümkın, biraq, seniñ saǵatıñ da ozıq, Ser,- dedi Mäliyke onıñ köñildi qalpın buzǵısı kelmey äzildep.

1/1371 Mäliyke eki balasın vannadan soñ jılılaw kiyindirip, televiyzor aldındaǵı kresloǵa jayǵastırdı da, qolındaǵı qurǵaq oramalmen kişisiniñ kekilin taǵı uypaladı.

1/1372 Särgel balalar otırǵan kreslonıñ art jaǵında bolatın, Mäliyke eñkeygen közinde joǵarǵı tüymesı aǵıtılıp ketken xalatınıñ omırawınan äyeliniñ jartılay körinip turǵan appaq tösine közi tüsti. **1/1373** Ön boyı şımır ete qaldı. **1/1374** Ol äyel balasınıñ jalañaş qalpın unatpaytın, tipti olardıñ şekten tıs jeñi şolaq köylek kiygenin de qattı sınǵa alıp otıratın-dı. **1/1375** Öz äyelderimen (burınǵısın esep tegende) tösekke jatqanda olardıñ baltırımın, bilegimın, jarasımdı müsınimın isi bolmaytın, öz jubayına bulay qaraw tazalıq emes deytin. **1/1376** Däl qazır äyeliniñ appaq tösine abaysızda közi sürinip ketkenmen, oǵan taǵı qaraǵısı keletin, qaraǵan sayın işki dünüyesindegi bir kletkalardıñ bas köterip, özine müldem beymaǵlum qılıqtıñ bayqalǵanına tüsinbedi.

1/1377 Äyeliniñ qımtalıñqırıp jürüwin talap etetin jayşılıqtaǵı eskertüwin de bul jolı aytqısı kelmeytin sıyyaqtı. **1/1378** "Munısı nesi?-dedi işinen. **1/1379** -Bälkim, käriliktiñ nışanı şıǵar? **1/1380** Joq, mümkün emes. **1/1381** Er adam elüwinde kartaymaydı. **1/1382** Meniñ äli qayratım mol. **1/1383** Mümkın, Mäliykeniñ ädemiligi men müsinine burın köz toqtatpaǵanımnın şıǵar, bälkim... elüwden asqanda erkek qayta qayratına minedi degen söz ras bolar..." **1/1384** Soñǵı oyı onı birşama tınıştandırıp, quwantıp tastadı. **1/1385** Älgi köñildi qalpına qayta oraldı.

1/1386 - "Xayuwanattar äleminde" Moskvadan emes pe, mınaw Almatı ğoy.

1/1387 - Qazir, mına xabar bitsin, meniñ saǵatım boyınşa tört-aq mıynüwt qaldı.

1/1388 - Baǵıyla qayda, ol da körmey me?

1/1389 - Kitap oqıp otırǵan şıǵar.

1/1390 - Azannan keşke deyin kitaptan bas almaydı,- dedi Mäliyke. **1/1391** - Büyte berse adam psixiykalıq awruwǵa şaldıǵadı. **1/1392** Sonan soñ äke-şeşesi bizdiñ eki ayaǵımızdı bir etikke tıqsın.

1/1393 - Onısı tamaşa qasiyet! **1/1394** Qayta quwanuw kerek.

1/1395 - Köp oqıǵan äyel öziniñ äyel ekenin umıtıp ketedi. **1/1396** Al äyeldiñ äyeldik qasiyetti umıtuwı - adam retinde joq degen söz. Baǵıyla!

1/1397 Ol jawap bermedi. **1/1398** Mäliyke tapoçkasın sırt-sırt basıp, onıñ bölmesiniñ esigin aştı. **1/1399** Däl solay, Baǵıyla eki jaǵın qolımen tayanıp, kitaptan bas almay otır eken. **1/1400** Kelgeli beri öz bölmesindegi kitaptardıñ jarımına juwıǵın oqıp tastadı. **1/1401** Mäliyke qızdıñ qıymılsız otırısına, ürlep qalsañ qawırsınday uşıp keter qalpın, oñ jaq qabaǵına erkeley qulaǵan tört-bes tal qap-qara şaşına süysine qaradı. **1/1402** "Süwret sıyyaqtı,- dedi işinen. **1/1403** -Netken minsiz suluwlıq?"

1/1404 - Suwr,- dedi Mäliyke bul qısqaǵan esimniñ awzına qalay tüsip ketkenin özi de bayqamay, äri onıñ taban astı tabılǵanına tañdanıp.

1/1405 Baǵıyla külimsirep basın köterdi.

1/1406 - Meniñ atım osılay bola ma?

1/1407 - Iyä, Suwr. **1/1408** Süwret degen sözden. **1/1409** Äri Kuwpriynniñ "Olga Suwr" degen äñgimesi de bar. **1/1410** Jür, "Xayuwanattar älemin" köremiz. **1/1411** Bul tsıyql - xabarlardıñ sultanı. **1/1412** Onda jüz protsent şındıq bar.

1/1413 - Siz ılǵıy şındıq izdeysiz de jüresiz.

1/1414 - Serdiñ saǵatı boyınşa bastalatın uwaqıtısı bop qaldı.

1/1415 Baǵıyla ornınan turdı.

1/1416 - Mänsiyya körmey me?

1/1417 - Ol buǵan qarsı, jalpı, televiyzorǵa qarsı. **1/1418** Onaşalıqtı jaqsı köredi.

1/1419 Qızıq, oñaşa jatıp televiyzordaǵı köp seriyyalı fiylmderden äldeqayda mañızdı

syujetterdi köz aldıma elestete alamin deydi. **1/1420** Demek, onıñ öz qıyyalınıñ televiyzoru bar.

1/1421 Bağıyla bargısı kelmese de, Mäliykeniñ köñilin qıymay jaylap basıp onıñ soñınan erdi. **1/1422** Tabaldırıqtı attay bere ol tok urğanday sileyip turdı da qaldı.

1/1423 - Ne boldı, ne boldı?- dedi Mäliyke onıñ qolınan tüsip ketken kitaptı da kötermey iyıǵınan quşaqtap.

1/1424 Bağıyla ündemedi.

1/1425 - Suwr, ne boldı deymın saǵan? **1/1426** - Ol şoşına ayǵaylap jiberdi. **1/1427** Qız sonda ğana özine-özi keldi. **1/1428** Televiyzor jaqqa jasqana taǵı qaradı. **1/1429** Ol ğayıp boptı. **1/1430** Xabar ayaqталıp, ekranda qaǵaz ben kawırsın qalamnıñ qıymılsız süwreti ğana qalıptı. **1/1431** Sol,- dedi ol işinen. **1/1432** -Däl özi! **1/1433** Men onı umıta almaǵan ekenmin ğoy".

1/1434 Särgel staqanmen suwıq suw äkep, özine üreylene qarap tur eken. **1/1435** Mäliyke oǵan suw urttattı.

1/1436 - Tez jatqızuw kerek!- dedi Särgel özinşe qorıtındıǵa kelip.

1/1437 Mäliyke onı jaña ğana kitap oqıp otırǵan bölmesine aparıp, tösekke jatqızdı.

1/1438 - Bir jeriñ awıra ma?- dedi ol qızdıñ jüzine ayauwşılıqpen qarap.

1/1439 Ol basın şayqadı. **1/1440** Köz aldına jigit süwreti taǵı keldi. **1/1441** Osında kelgeli beri onı alańdap izdep jür edi, kezdesti. **1/1442** Taǵı da sol salqın beyne, salqın janar, taǵı da qas qaǵım sät! **1/1443** Jalt etti de ğayıp boldı. **1/1444** "Ne dep söyledi, ne tuwralı ayttı?" **1/1445** Bağıyla onıñ sözın tıñday almaǵanına, jüzine jaqın jerden anıqtap qaray almaǵanına qattı ökindi. **1/1446** Özimdi-özim jeñemin, bir jolıqqan beytanıstı umıtuw qıyın emes şıǵar degen seniminiñ taban astı kül-talqan bop, jüreginiñ äli tuwlap jatqanına Bağıyla ol jigittiñ jan tübinen berik orın alǵanın, endi onı eşqaşan umıta almasın anıq sezdi. **1/1447** "Şınımen men onı umıta almaymın ba?- dedi ol mıñ qaytalaǵan suraǵına taǵı oralıp. **1/1448** - Sonda, men onı... **1/1449** Joq, mümkün emes, bir körgennen qalayşa qulay berilüwge boladı?"

1/1450 - Jedel järdem şakırayın. **1/1451** Seniñ türiñ özgerip ketti ğoy.

1/1452 - Joq, kerek emes. **1/1453** Qazır bäri öte şıǵadı.

1/1454 - Burın awıruwşı ma ediñ?

1/1455 - Joq.

1/1456 - Jata tur, qazir muzday kompress qoyayın.

1/1457 Ol şığıp ketti. **1/1458** As üyde sabırı ketip Särgel jür eken.

1/1459 - Qarataydıñ äkesiniñ jüregi awıruwşı edi, aqırı sodan ketti. **1/1460** Kez-kelgen kesel tuqım quwadı degen ras eken ğoy,- dedi ol basın şayqap. **1/1461** - Jap-jas qız, obal-aq! **1/1462** Iynfarkt degen jawıña da tilemeytin awruw. **1/1463** Eñ jamanı -odan adam ömir boyı jazılmaydı!

1/1464 - Jaraydı, jaraydı!- dedi Mäliyke zekip. **1/1465** - Ol awruwdıñ jayına taldaw jasa degen kim bar, sensiz de jaqsı bilemiz.

1/1466 Mäliyke dăkesin suwıq suwğa malıp, onı bosañdaw sıqtı da, Bağıyla jatqan bölmege qayta kirip ketti.

1/1467 - Kompresstiñ qajeti joq,- dedi qız mülde qulan-taza dawıспен. **1/1468** - Meniñ eş jerim awırmaydı, awırğan da emes.

1/1469 Mäliyke onıñ tup-tunıq janarına uzaq qarap turdı da:

1/1470 - Meniñ äyeldik tüysigim aldamasa, sağan erekşe bir jağday äser etken sıyyaqtı.

1/1471 Şınıñdı aytsı, ol ne?-dedi maqpalday jumsaq ünmen.

1/1472 Bağıyla özine tönip turğan Mäliykeniñ külimsiregen jüzine, meyirim men janaşırlıqqa tolı janarına köz toqtata qaradı. **1/1473** Qarağan sätte onıñ бүkil bolmısınan:

1/1474 "Ayta ber, men seni jaqsı körem, öziñe qalay senseñ, mağan da solay sen.

1/1475 Men seniñ anıq dosıñmın",- degen aq köñil, adal niyetti añğardı. **1/1476** Osi bir tazalıq jas qızdıñ balapan jüregin şımirlatıp, oğan degen ıstıq ıqılasın tasıtıp ketkende boldı.

1/1477 - Liyke,- dedi Bağıyla sıbırlap. **1/1478** - Men seni jaqsı köremin...

1/1479 Mäliyke kütpegen sözden sıñğırlay küldi.

1/1480 - Sondıqtan osılay jatırsıñ ba?

1/1481 - Joq, äriyne.

1/1482 - Endi ne?

1/1483 - Men... Liyke, sen külmeyşiñ ğoy?

1/1484 - Aytatınıñ külmeytin närse bolsa meni jın urıp ketip pe?

1/1485 - Jaña, televiyzordan... men onı körip qaldım...

1/1486 - Televiyzordan?! **1/1487** Kimdi?

1/1488 - Sol jigitti...

1/1489 Mäliye kewdesin köterip, oğan añıraya qaradı.

1/1490 – Sol jigitti?! **1/1491** Ol kim?

1/1492 - Bilmeymin...

1/1493 - Suwr,- dedi ol kürsinip. **1/1494** - Sen ne esiñdi äli jıyğan joqsıñ nemese meniñ esim awıtqıy bastağan. **1/1495** Tüsinsem buyırmasın!

1/1496 Bağıyla oğan män-jaydı tügel tüsindirip sıqtı.

1/1497 - Demek, sen oğan ğaşıq ekensiñ,- dedi Mäliye uzaq ünsizdikten soñ qorıtındığa kelip. **1/1498** - Boladı. **1/1499** Äsirese, seniñ jasıñda bul jayt jiyi kezdesedi.

1/1500 - Liyke, bul jasqa baylanıstı emes sıyyaqtı. **1/1501** Meniñ oğan degen ıqılasım unatuw degen uğımnan tereñ ğoy deymın.

1/1502 - O, beyşara, bolğan Suw-ur!- dedi Mäliye äzildey kürsinip. **1/1503** - Sen bul jaqqa jetpey jatıp-aq, jolda ğaşıq bop bitken ekensiñ ğoy... **1/1504** Al, men bolsam... **1/1505** Ol tağı küldi. **1/1506** - Bä-äri alda dep jürmin...

1/1507 - Endi qalay, köbisi ötip ketti dep oylaysız ba?

1/1508 - Teñ jartısı. **1/1509** Öytkeni, men osınşa jasqa kelip, bir jarım ay boyı birewdi umıta almay ğaşıq bolğan emespin. **1/1510** Bälkim, kezdespegen şıǵar, al, sen...

1/1511 Kädimgidey awruwsıñ. **1/1512** Maxabbat ta awruw ğoy. **1/1513** Awruw sıyyaqtı onıñ da köp belgileri bar, äseri bar, küşeyip, älsireytin kezeñderi bar jäne eñ bastısı - emi barı men emi joǵı tağı bar. **1/1514** Oy, süwretim-ay meniñ, sen umıta almay jatqan jigit netken baqıttı edi deseñşi! **1/1515** Onıñ ornında men bolsam... jüregim jarılıp ketetin şıǵar. **1/1516** Al, endi ne isteymiz?

1/1517 - Bilmeymin.

1/1518 - Ğaşıq boluwdı bilesiñ, al ne istew kerek ekenin bilmeysiñ, ä! **1/1519** - Ol jas baladay erkeletip onıñ murnınan qıstı.

1/1520 Mäliyce ornınan köterilip, esikti aştı da "Ser!"-dep dawıstadı. **1/1521** Bağıyla şoşınğannan uşıp turıp, oğan jetip keldi.

1/1522 - Liyke, munıñız ne? **1/1523** Oğan ne aytpaqsız?!

1/1524 - Tınış tur, ğaşıq bolğan süwret,- dedi ol azdap beri qaray moynın burıp. **1/1525** - Qazir Serdiñ bilimin tekseremiz. **1/1526** - Ser!

1/1527 Särgel däretxanağa kirip ketken eken. **1/1528** Birdeñe bop qaldı dep üreylendi me qarlığñıqı dawıspen "Ne!"-dep oqıs ün qattı.

1/1529 - Sen asıqpay otıra ber, Suwrdıñ xalı jaqsı! **1/1530** Aytşı, jaña televiyzordan söylegen kim?

1/1531 Bağıyla Mäliykeni endi toqtata almasın bilip, kresloğa betin basıp otıra ketti.

1/1532 - Onı qaytesiñ?

1/1533 - Sol, kerek. **1/1534** Men bir jerde körgen sıyyaqtımın.

1/1535 - Qaydan kördiñ?

1/1536 - Bilsem senen suraymın ba? **1/1537** Qımırannıñ aqşasın tölemey ketken sıyyaqtı.

1/1538 - Şıqqasın aytayın da...

1/1539 - Joq, qazir ayt.

1/1540 - Jasın Mädiyev.

1/1541 - Talanttı ma?

1/1542 - Bul künde odan asqan belgili eşkim joq. **1/1543** Öte talanttı.

1/1544 - Ol sağan unay ma? **1/1545** Şığarmaların aytam.

1/1546 - Men onı oqığan joqpın. **1/1547** Gazetter solay dep şuwlap jatadı.

1/1548 - Ser, quttıqtaymın! **1/1549** Emtiyxannan jaqsı degen bağa aldıñız! **1/1550** - Ol esikti japtı da beri qarap, -Şığarmaların bilmegendigi üşin jaman degen bağa qoyuğa da boladı, biraq, bizge keregi äzirge ol emes,- dedi. **1/1551** - Al, atı-jönin esittiñ be?

1/1552 - Tuwh, netken masqara! **1/1553** Men ol kisi bar jerge endi qalay kirmekpin!

1/1554 - Ešteñe emes. **1/1555** Ser onı nege surap turğanımdı qaydan bilsin! **1/1556** Al, deregi şıqtı. **1/1557** Endi izdep tabuw oñay. **1/1558** Jazuwşılar Odağına telefon soqsaq, adresin aluwımızğa, telefon nomerin bilüwimizge boladı. **1/1559** İzdeymiz be?

1/1560 - Quday üşin, atamañız! **1/1561** Keregi joq!

1/1562 - Ras-aw! **1/1563** Onı sen izdep barsañ ne bolmaq?

1/1564 Mäliye oyğa şomıp ünsiz qaldı. **1/1565** Säliden soñ: "Körermiz, - dedi sergip. **1/1566** - Uwaqıt körseter. **1/1567** Alda äli künder köp. **1/1568** Oylasarmız. **1/1569** Jür, meniñ süyikti xabarımdı köreyik".

1/1570 - Joq, men osında bola turayın. **1/1571** Särgel ağadan uyalamın.

1/1572 - Meyliñ. **1/1573** "Süyiktiñmen" bir sağattay oñaşa qala tur.

1/1574 - Lıy-ke!

1/1575 - Çaw! **1/1576** - Ol süyriktey sawsaqtarımen erkelete qoştasıp şığa berdi.

1/1577 - Al, men öz süyiktimniñ janına barayın!

1/1578 Soñğı sözdi külip aytsa da, Bağıyla onıñ astarınan aşçı mısquıl bayqap qalğanday boldı.

1/1579 "Jasın,- dedi Bağıyla onıñ atın iştey qaytalap. **1/1580** - Jasın Mädiyev. Jasın...

1/1581 Ğajap! **1/1582** "Jasın" dep at qoyuşı ma edi? **1/1583** Nayzağay degen uğım ğoy... Jasın!... **1/1584** Bul - sol eken ğoy. **1/1585** Burın süwretin körmegen ekenmin~aw... **1/1586** "Bağıyla onıñ eki kitabın oqığan. **1/1587** Bir emes, birneşe ret.

1/1588 Soñğı ret osında jürerden bir ay burın oqıp edi. **1/1589** Onıñ ömirge közqarasına, keyipkerleriniñ tereñ tüsinigine, parasatına, jan-jaqtı bilimdiligine, oqıyğalarınıñ tartımdı bop şiyelenisip jatatınına, avtordıñ biyik mädeniyetine tañ qalüwşı edi. **1/1590** Gazetter onıñ atın aspanğa köterip, maqtap jatatın. **1/1591** Qattı sınağan maqalalardı da oqığan. **1/1592** Teñizdey tereñ, sınapşıday sarañ oyılı sözderine, olardıñ qorğasınday salmağına qarap Bağıyla onı kekse adam bolar dep topşılaytın. **1/1593** Bügin onıñ atın bildi, bir sätke bolsa körip qaldı? **1/1594** Xayuanattar jaylı xabar bitken soñ Mäliye Bağıylanıñ bölmesine kirdi.

1/1595 - Suwr,- dedi ol diyvan-kerewettiñ qasındaǵı kresloǵa otırıp. **1/1596** Dawısında salqındıq barı bayqaladı. **1/1597** -Saǵan bulay etüwge bolmaydı. **1/1598** Men jaña bir akterǵa telefon soqtım. **1/1599** Olar birin-biri jaqsı bilede eken.

1/1600 - Ne... bolmaydı?

1/1601 - Saǵan bulay ğaşıq boluwǵa bolmaydı! **1/1602** Sen äli jassıñ... **1/1603** Onıñ üstine... **1/1604** Ol üylengen adam. **1/1605** Eki balası bar körinedi.

1/1606 Baǵıylanıñ alǵaş oyanǵan sözimin ayaǵandıqtan ba, älde, unatqan adamın ömir qaşan da osılay asuw bermes qıyındıǵımen äkep jolıqtıratındıǵınan ba, älde, on ekide bir güli aşıлмаǵan qızdı üyli-barandı adamǵa qıymaytındıǵınan ba, söylegen kezde işki tolquwdıñ äserinen onıñ dawsı azdap dirildep turdı.

1/1607 Baǵıyla öñ men tüstiñ arasında qıymılsız qaldı. **1/1608** Mäliykeniñ bul sözi baǵana Jasındı körıp qalǵan sätten kem äser etpese de eşqanday sır bermewge tırıstı.

1/1609 - Liyke,- dedi ol qaltırıp. **1/1610** - Siz... siz men jaylı nege olay oylaysız?! **1/1611** Men oǵan ğaşıqpın dep qaşan aytım. **1/1612** Qaşan?! **1/1613** Ğaşıq! **1/1614** Siz meni nege qorlaysız... **1/1615** - Ol ızaǵa buwlıǵıp teris aynaldı. **1/1616** Oñ jaq qırına awnap tüskende bilegine jılımşı tamşınıñ tiygenin özi de añǵarmay qaldı.

1/16147 - Jaraydı, jaraydı! **1/1618** Qapalanba. **1/1619** Seni qorlaǵan bop körinsem, keşir. **1/1620** Suwr, süwretim meniñ, sen maǵan renjime. **1/1621** Oyımdaǵını aytuw meniñ mindetim. **1/1622** Öytkeni men qorqamın... **1/1623** Seniñ taǵdırıñnan. **1/1624** Nege ekenin bir qudayım biler, seni oylasam jüregimdi belgisiz bir qorqınıs biylep aladı. **1/1625** Bälkim, aldamşı sezim şıǵar, sen munı da köñiliñe alma. **1/1626** Mäliyke bul jerde köp otıra berüwdi özine awır sezindi me, osı sözden soñ keşikpey şıǵıp ketti.

1/1627 - Jaña Qaratayǵa zakaz berdim,- dedi Särgel. **1/1628** Onıñ köñil-küyi burınǵısınşa jaqsı eken.

1/1629 Mäliyke şoşıp ketti.

1/1630 - Nege üyttiñ! **1/1631** Qızınıñ awırǵanın aytpa, keregi joq! **1/1632** Onıñ deni saw.

1/1633 - Jo-joq!- dedi Särgel jaybaraqat. **1/1634** - Basqa мәsele... **1/1635** Amandıq-sawlıqtarın bilip qoyayın dep. **1/1636** Ol rektormen bolǵan bügingi añǵimeni äyeline

aytuwdan tartınıp edi: basqa birewlerdiñ qulağına şalınıp qala ma dep qawiptengen.
1/1637 Särgel äyeline de senbeytin.

1/1638 ... Mäliyeke şığıp ketken soñ, Bağıyla esikti ilip alıp, töseğine etpettep qulay ketti de, köz jasına erik berdi. **1/1639** Beytanıs jigitti umıta almağanın, endi umıta almaytının moyındasa da, "ğasıq" degen sözden qorlanıp, onıñ basıbaylılıqpen astasqan salmağına ezilgisi kelmey buwlığa jıladı.

* * *

1/1640 Küzdiñ aqırğı ayınıñ aqırğı kunderi edi. **1/1641** Tañerteñ bastalğan jañbır tüsten keyin qarğa aynalıp, ol qaytadan suwıq jañbırğa awısıp, qaladağı asfalt köşeler men trotuwarlar ayaq basuwğa jerkenerdey şılqıp jatqan. **1/1642** Bağıylanıñ stüwdenttermen jumısqa barıp kelgenine de jartı aysıq ğana uwaqıt ötken. **1/1643** Särgel onı qalada qaldırmaq edi, "Awırıp qalasıñ", - dep Mäliyeke de Särgeldi qostağan, biraq, Bağıylanıñ qaladan awlaqtaw ketkisi keldi. **1/1644** Mäliykeniñ köripkeli bar eken, Bağıyla jumısqa aralasqan soñ eki künnen keyin ıstıǵı köterilip, jalpasınan tüsti. **1/1645** Jumıs sonşalıqtı awır da emes, bar bolğanı sovxozdıñ almasın jıynaw. **1/1646** Bulardı jumısqa alıp kelgen jas muǵalim oǵan janı aşıp, Almatıǵa qaytarmaq bolıp edi, **1/1647** Bağıylanıñ özi könbedi. **1/1648** Ol stüwdentterge bosatılıp berilgen sovxozdıñ qonaq üyinde tört kün boyı tösek tartıp jatıp aldı.

1/1649 Tört kün boyı jas muǵalim onıñ mañınan uzamay qoydı. **1/1650** Budan ğörü de uzaq jatatın ba edi, Bağıyla stüwdentter arasında payda bolğan küdikti közqarastar men kübir-sıbırlardan qawiptenip erte turıp ketti.

1/1651 O sı tört kün jas muǵalim Serbotaǵa maxabbattıñ ayıqpas awruwına birjolata şaldıǵıp şıǵuwına tolıq jetip jatır edi.

1/1652 Äri jas, äri jigerli, äri alañdaytın semyası joq, stüwdentterdiñ tilin taba biledi dep jiberen Serbota maxabbattıñ äleginen jünü jıǵılıp, Almatıǵa azıp qayttı.

1/1653 Kuwrstaǵı jigit bitkenniñ Bağıylaǵa ğasıq bolmağanı joq edi. **1/1654** Qoldarı qalt etse, bolmaşı nährseni sıltawratıp eñ az degende dört-besewi onıñ qasına jıynala qalatın. **1/1655** Muǵalim retinde olardıñ ortasına suǵına berüwge inǵaysızdanatın Serbota alısta jürip muñǵa batadı.

1/1656 Jaratılısınan naqtı ğılımğa beyim jigit sarı uwayımnıñ saldarınan aqındıq önerge duwşar bop, oğan liyriyka-fiylosofiyyalıq xattar jazdı. **1/1657** Bağıyla olardıñ bir de birine jawap qaytarmay, qolı bos kezinde oqıp köñildensin dep bärin Mäliyekege jiberip otırdı.

1/1658 Aspandı botana bult tügel japqan, juwıq arada aşıla qoyatın türi joq. **1/1659** Trotuwardıñ eki jağına qatarlasa ösken qara ağaştar sarı japıraqtarınan ayrılıp, siydiyip-siydiyip mülqip tur. **1/1660** Qalanıñ eñseli üyleri de jazğı säninen ayrılıp, köñilsiz surğılt türge enipti. **1/1661** Bağıyla bugün sabaqtan erterek şıqqan soñ, jol-jönekey plastıynkalar dükenine burıldı da, odan köñiline unar eşteñe tappağan soñ köşege şığıp, taksiyge qol köterdi. **1/1662** İşinde bir ğana jolawşısı bar taksıy onıñ aldına kep tura qaldı. **1/1663** Qız adresin ayttı.

1/1664 - Jolımız bir eken, otırıñız,- dedi şofer köñildi dawıspen.

1/1665 Bağıyla şatırın sındırıp işke endi de, artqı orınğa jayğastı.

1/1666 - Baratın jeriñiz öz üyiñiz be?- dedi aldında otırğan jigit beri qaray moyın da burmastan.

1/1667 - Siz mağan aytıp otırsız ba?- dedi Bağıyla

1/1668 - Iyä, Sizden basqa eşkim joq ekenin bilesiz ğoy.

1/1669 - Onıñ qajeti qanşa?

1/1670 - Bul surağıñız ba, jawabıñız ba?

1/1671 - Qalay qabıladağıñız kelse de qarsılığım joq, -dedi qız narazı ünmen.

1/1672 - Sonşalıqtı tapqır söz emes! **1/1673** Siz basqaşa jawap berer dep kütip em, özgelerden tük te ayırmañız joq eken.

1/1674 - Nege özgelerden basqa boluwım kerek? **1/1675** Jigit mırs etti.

1/1676 - Öziñiz biliñiz, onda meniñ şaruwam şamalı. **1/1677** Tek sizdi basqa qızdardan bölekşe şıǵar dep oylağanım ğoy. **1/1678** Papañız osında ma, awılда ma?

1/1679 Beytanıs adamnıñ aş kenedey jabısıp, qadala qoyğan suraqtarı **1/1680** Bağıylanıñ namısına tiydi.

1/1681 - Siz meniñ papamdı tanımaysız, onda şaruwañız qanşa?

1/1682 - O-o, ol kisini umıtuwğa bola ma? **1/1683** Sizdi de jaqsı tanıymın.

1/1684 - Jürgizüwşi joldas, maşıynanı toqtatıñızşı, -dedi Bağıyla, - men tüsip qalayın.

1/1685 - Jüre beriñiz, - dedi jigit senimdi salqın ünmen. **1/1686** Sonan soñ sözün tağı da qızğa bağıttadı. **1/1687** - Aytıñızşı, umıtıp baradı ekem, oquwğa tüstiñiz be?

1/1688 Bağıyla däl qoyılğan mına suraqtan tosılıp, küdik pen tañdanuwdıñ eki ortasında säl abdırıp qaldı.

1/1689 - İyä, onı qaydan bilesiz?

1/1690 - O basta osılayşa jawap bergeniñiz jön bolar edi. **1/1691** Sizdiñ oquwğa tüspey qalmaytınıñız belgili.

1/1692 - Nege olay deysiz?

1/1693 - Nege olay deytinim sizge tağı da belgili.

1/1694 Bağıyla onıñ quwşıqtaw jawırını men moyın orağışınan beri-eki eli beri asıp turğan qoyu qara da qayrattı şaşına, tip-tik kewdesine, moyın burmay siresip otırğan qalpına jaqtırmay qaradı.

1/1695 - Siz ömirge öte ızalı adam boluwıñız kerek, - dedi ol osı sözinen özine jubanış tawıp.

1/1696 - Bolsa bolar. **1/1697** Siz jaqında tüsesiz, umıtpay turğanda surap qalayın.

1/1698 Küwpeleriñizde qalğan bayağı bir paraq qağazdı jırtıp tastağan joqsızdar ma?

1/1699 Köz aldınan nayzağay jarq ete tüsti. **1/1700** Sol nayzağay soqqısı Bağıylanıñ ön boyın şımırлатıp, qan tamırların bir sätke buwıp tastadı. **1/1701** Şalışıqtardı şaşıratıp, zuwlap kele jatqan maşıyna kenet sañılawı joq tuwnnelge süñgip ketkendey töñirek tünekke aynalıp, älden soñ barıp qana janarına qara ilikti. **1/1702** Eñ birinşi körgeni tağı da sol qıymılsız otırğan tulğa boldı. **1/1703** Bir paraq qağazdı oqığan sätten beri oyınan şıqpay, özin azapqa da batırıp kelgen tulğa! **1/1704** Sol adam qarsı aldında, qol sozım ğana jerde otır!

1/1705 "Kim oylağan,- dedi işinen Bağıyla äli de özine-özi jöndi kele almay. **1/1706** - Bulay kezdesemiz dep oylap pa em! **1/1707** Taksiyde, men toqtatqan taksiyde! **1/1708** Tüsimde kördim dewge de janaspaytın netken kezdeysoqtıq!?"

1/1709 - Siz jawap bermediñiz ğoy. **1/1710** Älde oynıñızğa tüsire almay otırsız ba?
1/1711 - Jigit orındıq arqalıǵına sol şıntaǵın qoyıp, beri qaradı. **1/1712** Jüregiñdi dir etkizer sol bayaǵı salqın jüz, jebedey qadalar sol bayaǵı muzday janar.

1/1713 - Mende,- dedi Baǵıyla estiler-estilmes qana sıbırlap. **1/1714** Ol bul sözdi qalay aytqanın özi de bayqamadı.

1/1715 - Joǵaltpaǵanıñız üşin raqmet! **1/1716** Ol qaǵazda oylarımñıñ jıyıntıǵı jazılıp edi. **1/1717** Sizderge qımbat bola qoymas, maǵan öte qajet. **1/1718** Men sizden onı qalay alsam eken?

1/1719 Jasın Baǵıylaǵa köz toqtata qaradı. **1/1720** Qısılmay, qımtırılmay tuwra qadalǵan janar jas qızdıñ jüregin juwaldızday şańsıp ötti. **1/1721** Sol şańsuw bükil janı men tänin tutqındap, erekşe bir sıyqırlı küştiñ qudiretimen oǵan aytpaspın degen sözün eriksiz til uşına ıyterdi.

1/1722 - Joq, men üşin ol qaǵaz öte qımbat,- dedi Baǵıyla özin-özi biylewden qalıp.

1/1723 - Qajet bolsa... äkep bereyin. **1/1724** Jasın burınǵıday selqos emes, qız jüzine barlay qaradı. **1/1725** Muzday janarına lıp etip jılılıq engendey boldı.

1/1726 - Adaldıǵıñızǵa rızamın,- dedi jigit qız sözi men ünindegi taza köñildi bayqap.

1/1727 - Bir japırak qaǵazdı tumarday joqtap otırǵanım tosın adamǵa öreskel de köriner, onıñ ne sebepti qajet ekenin jaña aytım, ekinşi sebebi - özim unatpaytın adamdardıñ qolında eski ultaraǵımñıñ qalǵanın da qalamaymın.

1/1728 Jigittiñ soñǵı sözi Baǵıylanıñ jılı jüregine kıraw qatırdı. **1/1729** Qarsı aldında otırǵan osı bir beytanıs keşirim degennen jurday, kisiniñ aq-qarasın ajratıp jatpaytın, meyirimsiz janday körindi. **1/1730** Baǵıyla äñgimeniñ sol bir paraq qaǵazǵa kep tirelgen sätinen bastap öziniñ kilt özgergenin, arbalǵan torǵayday erekşe bir sıyqırlı küştiñ jetegine erip jüre bergenin, özin-özi biyley almaǵandıǵı üşin namıstan jarıla jazdap otırǵanın, eñ bastısı - osınıñ bäri mına jigiske muzday qalpınan bir özgermewi äweli öziniñ, qala berdi äkesiniñ arın qorlaǵanday sezindi.

1/1731 - Iyä,- dedi Baǵıyla ızaǵa buwlıǵıp,- şın aytasız, biz üşin onıñ eski ultaraqtay da baǵası joq. **1/1732** Jay, kitaptardıñ arasına bayqawsız salıp qoyıppın. **1/1733** Onıñ ızadan tınısı tarılıp, qolındaǵı japon şatırın mıjǵılay berdi. **1/1734** Tömen qarap otırǵanmen qarsı aldında özine qadalǵan janardıñ suwıq lebin sezinüwmen boldı.

1/1735 "İzalanğanımdı anıq bayqadı,- dedi Bağıyla iştey. **1/1736** - Jaña ğana mülde basqaşa jawap berip edim ğoy. **1/1737** Ol söz joq meni külkige aynaldırıp otır".

1/1738 - Öte jaqsı,- dedi jigit betin alğa burıp. **1/1739** - Şamalawımşa, tüsten keyin oqıytın boluwlarıñız kerek. **1/1740** Qay awdıytorıyya, sağat qanşada dep surağanımmen qazır mağan jawap beretin jağdayda emessiz, sondıqtan bılay keliseyik: men erteñ awdıytorıyyalarıñızdı sabaq kestesinen tawıp alıp, üziliste däl sol awdıytorıyyanıñ esiginiñ aldında küteyin. **1/1741** Siz mağan äkep bere qoyıñız. **1/1742** Menimşe, munıñ tük te qıyındı ğı joq. **1/1743** Al, eger onı da ıylıw dep esepseñiz birewden berip jibere salıñız. **1/1744** Naq sol kezde sizderdiñ esikteriñizdiñ aldında menen basqa böten Adam bola qoymas. **1/1745** Birinşi sabaqtıñ birinşi üzilisinde kelem. **1/1746** Osığan kelisesiz be?

1/1747 Qız ündemedi. **1/1748** Onıñ sözderiniñ sonşalıqtı awır, biraq, sonşalıqtı däl şıǵıp jatqanı kömeyin bitep tastadı. **1/1749** "Eger onı ıylıw dep esepseñiz!..", **1/1750** "Netken qazımırlıq!" **1/1751** Bağıyla osı kezdesüwden soñ tüni boyı özimen-öziniñ arpalısıp şıǵarın, mına jigitke degen burınǵı ıstıq ıqılası men bügingi salqın sezimi taytalasqa tüsip, bäribir suwıqtı ıstıq jeñerin, söytip, bir japıraq qağazdı onımen kezdesüwdiñ dänekeri etip sırtqa özi alıp şıǵarın osı maşıynada otırıp-aq kün ilgeri topşılap qoyıp edi, biraq jigit sınıqqa sıltaw qaldırmaı bir-aq sözben onıñ aldın kesip, amalın qurtıp ketti. **1/1752** Bağıyla soğan ızalandı, sol ıza kömeyine tobıq bop keptelip, közine jas üyirdi.

1/1753 Maşıyna onıñ üyiniñ tusına kep toqtadı. **1/1754** Bağıyla taksıyske bir som aqşa berdi, ana meyirimsiz men töleyin dep aytpadı da.

1/1755 Ol asfalttıñ qarlı balşıǵın burqırata keşip, üyine qaray tez-tez jüre berdi. **1/1756** Qol şatırın aşıp töbesine köterüwdi oylağan da joq. **1/1757** Keñ arqadan ötip, üyine qaray burıla bergende qarañǵı burıştan tanıs adamnıñ poşımın körip qalǵanday boldı. **1/1758** "Munı qaydan körip edim?"- degen suraw şırmawıqtay şarpısқан ızalı oyınıñ arasınan jılt ete qaldı. **1/1759** Bağıyla jılt etken bul suraqqa da, qıymılsız turğan tulǵağa da män bermey onıñ janınan öte berdi.

1/1760 - Bağıyla,- dedi "jansız" beynege oqıs til bitip.

1/1761 Qız selk ete tüsti. **1/1762** Serbota! **1/1763** Plaşç-paltosınıñ qaltasına qolın suğıp, buğan qarañğılıqtan telmire qarap tur. **1/1764** Dalada köp jürgen bolsa kerek şlyapasınıñ ernewinen suw tamşılap, onsız da et bop ezilip ketken iyıǵına quyılıp jatır.

1/1765 - Serbota aǵay, bul sizsiz be?! - dedi qız eki-üş adım jerden tañdana dawıstap.

1/1766 - Iyä, menmin. **1/1767** Keşiriñiz, men sizge...

1/1768 - Serbota aǵay, sizge ne bolǵan! **1/1769** Bala emessiz ğoy, munıñız ne?

1/1770 - Maǵan üyge qayt demeksiz be?

1/1771 - Olay demey-aq qoyayın... biraq mına turısıñız ıñǵaysız ğoy. **1/1772** Jäne, Särgel aǵaydı jaqsı tanıysız, ol kisi körip qalsa...

1/1773 - Köre bersin...

1/1774 - Sizge bäribir bolǵanmen maǵan bäribir emes, tüsiniñiz. **1/1775** Erteñ de kün bar ğoy,- dedi Baǵıyla däl qazır odan qutıluwdı ğana oylap. **1/1776** - Suwıq tiyip awırıp qalasız.

1/1777 - Meyli. Siz üşin...

1/1778 - Yapırmay... **1/1779** - Ol jan-jaǵına jasqana qarap qoydı. **1/1780** - Tipti uyat eken... **1/1781** Qaytıñızşı, quday üşin, ötinemin...

1/1782 - Birazdan soñ sizge telefon soǵayın...

1/1783 - Keregi joq...

1/1784 Al, saw bolıñız. **1/1785** Men ketemin.

1/1785 Terezeden biz turǵan jer ap-anıq körinedi.

1/1786 - Bılayraq keteyik.

1/1787 - Siz... meni renjitkiñiz kelmese, qazır qaytıñız...

1/1788 - Aldaǵı jeksenbide maǵan tım bolmasa eki saǵat uwaqıtıñızdı arnaymın dep üwäde bermeseñiz ketpeymin. **1/1789** Küte-küte, şıday-şıday boldım.

1/1790 "Oy, täñir-ay, endi mınanday xalge duwşar boldım ba! - dedi qız özine-özi.

1/1791 - Endi ne amal bar? **1/1792** - Uyat-ay!.."

1/1793 - Jaraydı.

1/1794 - Bul menen qutıluw üşin ayılğan söz emes pe?

1/1795 - Tuwh, sizge ne bolğan bugün!.. **1/1796** Jaraydı dedim göy.

1/1797 - Raqmet,- dedi Serbota kürsinip,- Siz jüre berñiz, men qazir qaytamın. **1/1798** Bağıyla basqa lām demesten podezge jügire kirip, prūwjıynalı esikti sart japtı. **1/1799** Sol jerde turıp esin jıyğanday közin jumdı. **1/1800** "Netken awır kün edi,- dedi kübirlep, -Bir arpalısım az bolğanday, mına jayğa tağı tap boldım-aw!"

1/1801 Ol üyge kirip kelgende Mäliyke munıñ turinen şoşıp, ayğaylap jibere jazdadı.

1/1802 "Ne boldı?!"- degen Mäliykeniñ üreyli surağına esikke arqasın süyep turıp:

1/1803 - Kördim,- dep jawap berdi.

1/1804 - Kimdi?

1/1805 - Ekewin de.

1/1806 - Ne-me-ne?

1/1807 - Ekewin de deymın. **1/1808** Birin taksiyde, ekinşisin üyge kire beriste. **1/1809** Birine aqşa berdim, ekinşisine üwäde berdim.

1/1810 "O, jasağan, aq padıyşanı saqtay gör!" **1/1811**- Ol ezüw tartqan boldı.

1/1812 - Sen meni jındandırmay tınbaytın şığarsıñ. **1/1813** Jöndep aytşı!

1/1814 - Äweli şeşinip alayın, Liyke,- dedi Bağıyla oğan küle qarap.

1/1815 - Suwr, sen... işip alğanbısıñ?

1/1816 - Liyke, ol bizdi unatpaydı, Liyke! Meni de, bärimizdi...

1/1817 Bügingi oqıyğalardı ol Mäliykege tügel aytıp berdi.

1/1818 - Liyke,- dedi Bağıyla aspanğa qarap jatıp. **1/1819** - Äyel atawlınıñ ömiri osınday arpalıspen öte me?

1/1820 - Bul äli bastaması ğana.

1/1821 - Qanday ayanıştı! **1/1822** Tözüw kerek, könüw kerek, ıyılıw kerek... **1/1823** Meniñ eşkimdi süygim kelmeydi, Liyke.

1/1824 - Ol seniñ erkiñde emes, Suwr... **1/1825** Süyu degen eşkimnen ruqsat alıp kelmeydi, ol tipti, öziñmen de sanaspaydı. **1/1826** Süyu - özgege täniñ men janiñdı qul etip matap beretin tätti üw, süykimdi jawız.

1/1827 - Siz birewdi süyip kördiñiz be?

1/1828 - Kördim...

1/1829 - Men şın surap turmın.

1/1830 - Men nege ötirik jawap berem?

1/1831 - Ol nemen bitti?

1/1832 - Körip jürsiñ ğoy, seniñ äkeñniñ nemere ağasına turmısqa şıǵuwımmen bitti.

1/1833 Baǵıyla onıñ jüzinen kermek külkini kördi.

1/1834 - Siz... **1/1834** Serge nege turmısqa şıqtıñız? **1/1835** Sizdi eşkim zorlap köndirgen joq, on jıl boyı mektep programmasınan oqıp kelgenimizdey qalıñ mal qurbanı bolǵan joqsız, osınday kezde, jetpisiñşı jıldardıñ basında, sizdi buǵan ıytergen neniñ äseri?

1/1836 Mäliyye kreslosına şalqayıp awır bir kürsindi de, eki şıntaǵın tizesine qoyıp, qaytadan alǵa ötip otırdı.

1/1837 - Suwr, bul öte uzaq, äri meylinşe surǵılt añgıme. **1/1838** Onıñ eşkimge qızıǵı joq, tipti, özime de. **1/1839** Keyde men ötken ömirimdi müldem esime alǵım kelmeydi.

1/1840 Qolımda bir qudiretti küş bolsa bärin birjolata iz qaldırmay özgertip erteñgi künmen ömir sürgim keledi. **1/1841** Öziñ aytsı, "kompozıtor" küyewdi qalaymın ba, maxabbatı men qazı-kartanı qatar alıp jüre alatın beyşara, pasıq jigitterdi añsaymın ba, älde, bir äyelin qızǵaşaqtıqtan öltirip, meniñ de janımdı tasqa tamǵan tamşaday bildirmey qajap kele jatqan qıtımır Särgelge rıyzamın ba? **1/1842** Sen bolaşaq tarıyxısıñ ğoy, säl tereñirek oylanşı. **1/1843** Jer üstindegi tirşiliktiñ jaralǵanına bes mıllıyardtay jıl boptı, onı da eşkim sanap turǵan joq, odan da köp boluwı mümkün.

1/1844 Sodan bergi tirşiliktiñ bir de birewin bilmeymiz, bəri bizsiz ötti. **1/1845** Biz basqa bir belgisiz keñistikte belgisiz moleküwla, ne belgisiz bir bölşek bop uşıp jürdik.

1/1846 Kenet dünüyege keldik. **1/1847** Aqlı bar, oyı bar, tili bar, dıbıs pen boyauwdıñ sıırıq tüsine biletin qasıyeti bar Adam formasında keldik. **1/1848** Qısqa ğana merzimge.

1/1849 Asıǵıspız, uwaqıt joq. **1/1850** Belgisiz keñistiktegi belgisiz bölşekke tez qayta aynaluwımız kerek. **1/1851** Sonda deymın-aw, sonda ne üşin keldik, ne üşin keldim? **1/1852** "Kompozıtorǵa" turmısqa sıǵıp, üş aydan soñ ajırasuw üşin, tüsinigi men tüysiginen pendeşiligi tereñ jigitterge qazı-qarta ülestirüw üşin, äyeli ölgen Särgelge - ol bul sözdi batırıp ayttı - turmısqa sıǵıp, zım-zıyya ğayıp boluw üşin be? **1/1853** Sol üşin ğana keldim be?

1/1854 - Liyke, basqa qanday maqsatıñız bar? **1/1855** Siz neni armandaysız?

1/1856 - Bilmeymin. **1/1857** Suwr,- dedi Mäliyke alaqañımen iyegin tirep. **1/1858** - Bir sözben aytuw qıyın. **1/1859** Jalpı oyındaǵı köksegeniñ bir sözge sıyyatın bolsa, onıñ da sonşalıqtı mäni bola qoymas. **1/1860** Men küni köşege deyin öz ömirimniñ är küنینen ğajayıp bir jaña qubılıstı, jaña betburıstı kütip keldim. **1/1861** Äne-mine ol esigimdi qaǵadı dep küttim, qaǵadı da meni ertegidey bir ömirge jetelep alıp kete baratınday körinetin. **1/1862** Laǵı ölgen kiyiktey ol qıyyalım da suwalıp bitti. **1/1863** Erte suwaldı. **1/1864** Öytkeni men erteñgi künimdi erte tüsindim. **1/1865** Bäre alaqañdaǵıday. **1/1866** Eşqanday sırı, eşqanday jumbaǵı joq. **1/1867** Bügin - segiz saǵat jumısı, bir saǵat üzilis, keşki as, jeti saǵat uyqı. **1/1868** Erteñ - segiz saǵat jumıs, bir saǵat üzilis, keşki as, jeti saǵat uyqı...

1/1869 Osılay kete baradı, kete baradı. **1/1870** Ömir boyı!..

1/1871 - Liyke,- dedi Baǵıyla,- siz mülde adasqan jansız. **1/1872** Siz ne jazuwşı, ne jıyhankez boluwıñız kerek edi. **1/1873** Öziñizdi-öziñiz dükenge beker qamaǵansız. **1/1874** Mınanday oylarıñızdı qazı-qarta men qımıran satatın tar dükende tunşıqtıruw obal ğoy.

1/1875 Mäliyke kenet sıqılıqtay küldi. **1/1876** Ol Baǵıylanıñ ädemi murnınan taǵı qısıp qoydı.

1/1877 - Seniñ oyıñ uştalıp keledi! **1/1878** Suraqtarıñ bitti me, joldas tilşi?

1/1879 - Joq. **1/1880** Siz eşqaysısına da jawap bergen joqsız. **1/1881** Bäre ayaqsız qaldı.

1/1882 - Basqa bir kezde, Suwr. **1/1883** Saǵat on bir boptı. **1/1884** Tañerteñ erte turuw kerek. **1/1885** Onıñ üstine, senimen uzaq söylesip qalsam Serdiñ qızǵanışı oyanadı. **1/1886** Jalpı, onıñ qızǵanışı oyanuwı üşin meniñ qarsı aldımda jandı beyneniñ otıruwı

şart emes. **1/1887** Eger stolğa şampannıñ bötelkesin qoyıp, sol jerde ünsiz oyğa şoma qalsañ, ol seni bötelkeden de qızğanadı.

1/1888 - Demek, ol sizdi janınday süyedi.

1/1889 - Sondıqtan äyelin bötelkeden de, qarındasınan da qızğanadı! **1/1890** - Ol awzın alağanımen basıp, tunşığa küldi. **1/1891** - Keyde mağan ol bul dünyeye tek äyelin qızğanıp ötüw üşin ğana kelgen sıyyaqtı bop körinedi. **1/1892** - Bağıyla da küldi. **1/1893** - Sağan külki jarasadı,- dedi Mäliyeke. **1/1894** Sağan bări jarasadı. **1/1895** Eger sen ögizdiñ müyizin basıña japsırıp alsañ da jarasa berer edi! **1/1896** Al, muwzıka tıñda, kitap oqı, qıyyal kez. **1/1897** Tübi sen osı bölmeden ne danışpan bop şıǵasıñ, ne aqlıñnan adasıp şıǵasıñ. **1/1898** - Ol ornınan turdı da, külkisin jıyıp: - Seniñ öz aqlıñ öziñe jetetin sıyyaqtı. **1/1899** Bayqa, äli tım jassıñ, şamañnıñ jetkeninşe maxabbat degen feodaldıñ qulı bolmay bostandıqta jüre turuwğa tırıs.

1/1900 Bağıyla oğan süysine qarap turıp, közin jumıp basın ıyzedi. **1/1901** Ol şıǵıp ketti. **1/1902** Birazdan soñ Bağıyla bas jaǵındaǵı kitaptıñ arasınan erteñ sabaqqa alıp baratın bir paraq qaǵazdı tawıp alıp, onı tez oqıp şıqtı. **1/1902** Ötken jolǵıday emes, tüsinikti, ayqın sekildi. **1/1903** Jäne, ondaǵı sözderdiñ bärinen Jasınnıñ ayqın da bultartpas qoñır salqın üni estilip turǵanday boldı.

1/1904 Ol qaǵazdı janındaǵı kitaptıñ üstine qoyıp, töbege qaradı. **1/1905** Nazarı odan säl tömen jıljıǵanda buǵınıñ kepken basın kördi. **1/1906** Ol báz-bayaǵısınşa körinbeytin kökjiyekke, elire, tañdana qarap tur. **1/1907** Qarağan sayın qaray bergisi keletin sıyyaqtı. **1/1908** Torşerdiñ sarǵış säwlesinen onıñ janarı säl küñgirt tartıp, burınǵı beykünä qalpına bolmaşı ğana ökiniş pen muñ uyalaptı.

1/1909 Bir kezde sol janar birte-birte müldem suwıq tartıp, Bağıylanıñ däl özine qadalıp turǵanday körinedi. **1/1910** Onıñ jüregi dir ete tüsti. **1/1911** Mına janar bügingi tanıs beytanıstıñ janarına uqsaytın sıyyaqtı. **1/1912** Jebedey ötkir, süñgidey, şöldiñ qudıǵınday tereñ. **1/1913** Äri jaqın, äri jat, äri üreyli, äri qımbat.

* * *

1/1914 Alǵaşqı sabaqtıñ birinşi üzilisi jaqındağan sayın Bağıylanıñ tınısı tarılıp, sabırı kete bastadı. **1/1915** Birde ol mına lektsiyanı jaltır bas kări muǵalim tım sozıp jibergendey sezinsä, kelesi sätte däl osı jaltır bas onı qasaqana asıǵıs bitirgeli jedeldetip

jatqanday kördi. **1/1916** Ol muğalimniñ ne aytıp, ne qoyıp jatqanımen isi bolğan joq, basında turğan bir-aq suraqqa: "Özim alıp şığayñ ba, birewden berip jibereyin be?"-degen suraqqa jawap izdewmen boldı.

1/1917 Qoñıraw kenet şır ete tüşkende, Bağıyla selt ete qaldı. **1/1918** Tasqa qulağan şınıday oyı bıt-şıt boldı. **1/1919** Sonda ğana barıp, ol öziniñ älgı suraqqa jawap äzirlemegenin sezdi.

1/1920 Däl osı sätte ol özi de tüşinip bolmaytın erekşe qalıp tanıtıp, ornınan turdı da, asıǵıs esikke bettedi. **1/1921** Mıyınıñ basqa bir nüktesinde jasırın dayındalğan şeşim qajet şaqta basqa küdik pen basqa jawaptıñ bärin qas qağım sätte tunşıqtıra saldı da, öz ömirine eriksiz baǵındırdı.

1/1922 Bağıyla muğalimnen soñ ile-şala şıqqanda jigit korydordıñ alıs tükpirinde beri qarap temeki şegip tur eken, qızdı körgen soñ, ol jaylap jaqınday berdi.

1/1923 - Sälemetsiz be,- dedi Bağıylanıñ janına tayanǵanda. **1/1924** - Keşiriñiz, sizdiñ atıñız kim?

1/1925 Qız keşegi keğiniñ äli basılmağanın sezdirgisi kep jawap bermey ünsiz turdı da, özine qadalıp turğan ötkir janardı qaramasa da tänimen sezinip, köpke şıday almadı.

1/1926 - Bağıyla,- dedi ol dawsı dirildep. **1/1927** Söytti de, kitap arasınan bir paraq qağazdı izdey bastadı.

1/1928 - Onşa jaqsı emes eken,- dedi jigit. **1/1929** - Almatınıñ kondiyterleri jasağan qaramel sıyyaqtı ezilip tur.

1/1930 - Siz... Siz... **1/1931** Meylinşe meyirimsiz adamsız, nemese osınıñ bärin ädeyi jasaysız. **1/1932** Meniñ arıma tıyyuge qaqıñız joq! **1/1933** - Qız jılarman xalde äreñ söyledi.

1/1934 - Alǵaşqı oyıñız ras bolar dep qorqam. **1/1935** - Ol qağazdı alıp, iş qaltasına saldı. **1/1936** - Raqmet! **1/1937** Osımen birjola qoştasuwǵa da bolar edi, biraq sizge aytatın sözim bar. **1/1938** Qorıqpañız, maxabbatqa mülde mañaylamaydı. **1/1939** Jüregin alıp jügirip jürgender munda mensiz de jetkilikti şıǵar.

1/1940 Ol tağı da qatelesken joq, däl tiydi. **1/1941** Jasın söziniñ qızğa erekşe äser etkenin onıñ ıymek qastarınıñ dir ete tüşkeninen sezdi.

1/1942 - Keşke meniñ üwaqıtım joq,- dedi Bağıyla kelise ketüwdiñ retin tappay.

1/1943 - Keşke? **1/1944** Keş - qız ben jigittiñ kezdesüwi bop ketedi. **1/1945** Siz qazır şıǵıñız. **1/1946** Bilimiñiz bir sabaqqa olqı bolar... **1/1947** Men tömende kütem. **1/1948** Telefon-avtomattıñ janında. **1/1949** Ol osını ayttı da, tez burılıp jüre berdi. **1/1950** Qız esin jıyyamın degenşe ol basqışpen säl jügire basıp, tömen tüşip bara jattı.

1/1951 - Bağıyla, ol kim? - dedi munıñ qasında otıratın qız jigit ketisimen janına jetip kep. **1/1952** - Tuwısım.

1/1953 - Ötirik aytadı,- dedi sereygen bir jigit. **1/1954** - Sen onı tanımaıysıñ da, al, men onıñ kim ekenin bilem. **1/1955** Ol -äygili Jasın. **1/1956** Avtograf alayın dep edim, sözderin buzuwğa uyaldım.

1/1957 - Jasın! **1/1958** - Bir top qızdar men jigitter şuw ete qaldı. **1/1959** - Qap! **1/1960** Baǵana nege aytpadıñ, avtograf alatın edik. **1/1961** Ol äli osınday jas pa edi?! **1/1962** Qıran köz, Jasın dese jasınday kelisti eken! **1/1963** - Bağıylanıñ janında otıratın qız oǵan degen ıqılasın jasırmay ayttı. **1/1964** Älgi jigit tağı sözge aralastı:

1/1965 -Jasın - onıñ ädebiy bürkenşik atı - psevdoniymi. **1/1966** Şın atı kim ekenin Bağıyla aytsın, tuwısı ğoy.

1/1967 - Şın atı kim, ä? **1/1968** - Qızdar onı qorşap aldı.

1/1969 - Jılqıaydar. **1/1970** - Şeginüwge jer joq, kenet onıñ tuwısı bop şıqqan soñ, şın atın bilmewge bolmaytın edi.

1/1971 Ol awzına tüşken birinşi esimdi ayta saldı.

1/1972 - Jılqıaydar! - UW-uw! **1/1973** - Qanday olaq at. **1/1974** Jılqıaydar Mädiyev! **1/1975** Minaday atpen jazüwşı emes, kolxozda zootexniyk boluw kerek. **1/1976** Jasın! **1/1977** Bul basqa-a! **1/1978** Bul -nayzaǵayday tilip tüsetin ötkir oyılı jazuwşıǵa ğana tән!

1/1979 - Bağıyla, ol seniñ tuwısıñ ba?

1/1980 - Iyä.

1/1981 - Onı burın nege aytpay keldiñ? **1/1982** Meni tanıstırşı jaray ma?

1/1983 - Äweli qalıñ malın töle. **1/1984** - Älgi sereygen jigit kewdesin sırtta qaldırıp, moynın toptıñ işine suqtı. **1/1985** Onıñ bası ülken, moynı jıñışke. **1/1986** Jazdıñ kunderi köylekşeñ jürgende bası tayaqqa kiygizgen bokssınıñ qolbağında bop körinetin. **1/1987** Sonısın bildirgisi kelmey ol qısı-jazı qızdardıñ kapron oramalıñ moynına galstuwk sekildi etip baylap jüredi.

1/1988 - Qalıñ malın töleymin,- dedi qız külimdep. **1/1989** - Bir staqan mango jäne meyiz qosqan pırog!

1/1990 - Kelistim! **1/1991** - Jigit qızdardıñ eki iyıgınıñ arasınan qolın suwmañ etkizip sozdı. **1/1992** Sawsaqtarı magazıynnen bugün satıp alğan ayırday qara qoşqıl, bilegi olaqtıñ jasağan sabında kedir-budur, ıyrek-ıyrek eken. **1/1993** Osı ıyır saptı ayırdıñ arğı basında soyğan tülkidey ırsıyya külip tayaqqa kiygizilgen bokssınıñ qolğabı tur.

1/1994 - Oy, äri ketşi!- dedi qız onıñ qolın qağıp. **1/1995** -Kelistik qoy!

1/1996 - Maqul. **1/1997** - Bağıyla eriksiz külimsirep, basın ıyzedi.

1/1998 - Onımen tanısıp qaytpeksiñ?- dedi jigit tağı kiymelep. **1/1999** - Birinşiden - ol üylengen, ekinşiden eki balası bar!

1/2000 - Bolsa bola bersin! **1/2001** Maxabbatqa neke qüwäliginiñ qajeti joq!

1/2002 Qoñıraw soğıldı. **1/2003** Stüwdentter işke kire bastadı. **1/2004** Bağıyla ne isterin bilmey eki oydıñ ortasıñda turıp qaldı. **1/2005** Tömennen bir jigit bir qızdı qolınan jetektep jügire jöneldi.

1/2006 - Taklamakan kele jatır! **1/2007** İşke kireyik!

1/2008 Taklamakan "Erte dünüye tarıyxınan" lektsiyya oqıytın muğalim. **1/2009** Söz arasında ol "tak" degen orıs sözın köp aralastıratın bolğan soñ jäne basınıñ şöl daladay taqırlıgına qarap stüwdentter "Taklamakan şöli" dep atap ketken. **1/2010** Bul aydardıñ qaşan şıqqanı belgisiz, qazirgi birinşi quwrsqa ol burıñğı stüwdentterden mura bop qalğan. **1/2011** Bertin kele "şöl" jırılıp qalıp, jalğız "Taklamakan" ğana qaldı.

1/2012 - Janat, meniñ suwmkamdı äkep berşi?- dep işke kire bergen qurbısına.

1/2013 Ol qustay uşıp barıp suwmkamen qayta oraldı.

1/2014 - Qayıp kelesiñ be?

1/2015 - Bir sağattan soñ,

1/2016 - Jasınmen kezdesüwge me?

1/2017 Bağıyla dir ete qaldı.

1/2018 - Qorıqpa, onda turğan eştene joq. **1/2019** Menen sälem ayt! **1/2020** Sağan tüwıs emes ekenin oñay uwäde bergeniñnen bilip em. **1/2021** Al, jolıñ bolsın! **1/2022** Taklamakannıñ töbesi körindi, zıt!

1/2023 Bağıyla korydordıñ alıs tükpirine qaray burılıp ketti.

* * *

1/2024 Ekewi mañaydağı kafeniñ bir burışına kep otırdı. **1/2025** Jasın eki kofe, lıymonad, şampan jäne şokalad zakaz berdi. **1/2026** Zakazdarın dayaşı äkep aldarına qoyğanşa olar ündegen joq, Jasın şampandı aştı da, eki füwjerge de ortalap quydı.

1/2027 - Meniñ joğalğan qağazımnıñ tabılğanı üşin!-dedi ol füwjerin köterip. **1/2028** Bağıyla da ıdısın qolına aldı.

1/2029 - Men işpeymın,- dedi şampan köpirşikterinen köz almay.

1/2030 - Öziñiz biliñiz. **1/2031** Biraq, urttap otırğanıñız jön bolar edi. **1/2032** Bir sağıt boyı ünsiz, qıymılsız otıruw adamğa awır tiyedi ğoy.

1/20343 Bağıyla muzday şampannan eki urttadı. **1/2044** On jıldıqtı bitirüw keşinde bir bokalın işkeni bar. **1/2045** Qıjıladağan gazı qolqasın jarıp jibere jazdağan. **1/2046** Sonan keyin tatıp otırğanı osı. **1/2047** Awzıma almaspın dep edi, eşkim qıynamay-aq urttay salğanına özi tañ qaldı. **1/2048** Sol däm, sol qasiyet. **1/2049** Eki urttam şampannıñ gazı ökpesin qısıp, tınıs joldarına vakuuwıw payda bolğanday äreñ demaldı.

1/2050 - Siz tariyx faqıwltetine nege tüstiñiz?- dedi Jasın älden soñ oğan tuwra qarap.

1/2051 Müldem kütpegen suraqtan qız abdırıp qaldı.

1/2052 - Uyalmañız,- dedi ol sāl jımıyıp. **1/2053** - Men qay taqırıpta bolmasın aşıq söyleskendi unatam.

1/2054 - Aşığın aytsam,- dedi qız Jasınnıñ jüzine qaramawğa tırısıp, - keşegi oqıyğadan soñ sizben kezdeskenime ökinip edim. **1/2055** Endi kezdesse qalsam söylespewge, teris aynalıp ketüwge bel baylap em. **1/2056** Munda kelip qalğanımdı özim de keşire almay otırmın.

1/2057 - Mine, qızıq!- dedi jigit. **58** - Keşire almaytın men boluwım kerek edi ğoy.

1/2059 - Sizdiñ sebebiñiz ben meniñ sebebim eki basqa. Siz bärimizge til tiygizdiñiz.

1/2060 Meni adam qurlı sanamadıñız da. **1/2061** Men... men munday sözdi eşkimnen estigen emespin, tipti, estiymin dep oylağan da emespin... **1/2062** Bälkim, munda kelgende osı renişımdı bildirüw oyımda bolğan şıǵar...

1/2063 - Siz keşegiden ğori bugün aqıldılawsız,- dedi Jasın jaybaraqat şampannan urttap. **1/2064** - Namıstıñ ülken kışisi bolmaydı jāne ol erkek, äyel dep jınısqa da bölınbeydi. **1/2065** Sizdiñ renişıñiz meniñ renişımnıñ balası, nemeresi, taǵı sol sıyyaqtılar. **1/2066** Öytkeni olardıñ bəri meniñ renişımnıñ taraydı. **1/2067** Äkeñiz ülken qızmetker ğoy şaması?

1/2068 - Onıñ sizge qajeti joq. **1/2069** Sonan soñ, sizden ötinerim... **1/2070** Äñgimege äkemdi aralastırmañız. **1/2071** Onda men turam da ketip qalam.

1/2073 - Sizdiñ jaǵdayıñız maǵan qaraǵanda äldeqayda jeñil, öytkeni siz öz erkiñizben turasız da ketip qalasız, al meni quwıp şıqqan. **1/2074** Ayırması bar şıǵar deymın.

1/2075 Qız müdirip qaldı. **1/2076** Bir kezde özderi küwpeden quwıp şıqqan jigittiñ aldında bugün qattı qısıldı. **1/2077** Jāne ol jigittiñ basqa birew emes atı şuwlı Jasın bop kezdesüwi onıñ ar aldındaǵı uyatın qoyulata tüsti.

1/2078 - Jaraydı, bul taqırıptı qoyayıq,- dedi jigit. **1/2079** -Siz ekewmiz bir-birimizge sot qurǵannan nätiyjege qolımız jetpes. **1/2080** tariyx faküwltetine nege tüstiñiz?

1/2081 - Demek, tariyxşı bolǵım kelgen şıǵar.

1/2082 - Tariyx pāni men tariyx ğılımına sizdiñ suluwlıǵıñız asa qajet pe eken? **1/2083** Nemese kerisinşe, sizdiñ suluwlıǵıñızǵa tek tariyx pāni men tariyx ğılımı asa qajet pe?

1/2084 - Sizge meniñ bir qurbı qızım sälem ayttı...

1/2085 - İm-m, onıñ bul arada qanday qatısı bar?

1/2086 - Bilmeymin... Tariyx pen suluwlıqtıñ da bir-birine qanday qatısı bar ekenin tüsine almay otırmin.

1/2087 Jasın awzına apara jatqan fūwjerin orta joldan qaytarıp stolǵa qoydı.

1/2088 - Bilesiz be, siz maǵan unap kele jatırsız,- dedi oǵan süysine qarap. **1/2089** - Maǵan adam boyındaǵı suluwlıqtan ğori sözi unaydı.

1/2090 - Bilem.

1/2091 - Qaydan bilesiz?

1/2092 - Birneşe qaytalap oqıp şıqqan sizdiñ eki kitabıñız ayttı. **1/2093** Jasın kewdesin köterip, süyriktey sawsaqtarımın bokaldı sıypalap, özi aytqan sözinen özi iñğaysızdanıp otırğan qızğa süysine qaradı.

1/2094 - Basqa qanday kitaptar oqıp ediñiz!

1/2095 - Köp emes...

1/2096 - Sizdiñ oylaw jüyeñiz erekşe eken. **1/2097** Keşe nege osılay söylemediñiz?

1/2098 - Öytkeni siz... birden namısqa tiye söylediñiz. **1/2099** Bilesiz be, men tünimen qorlanıp, zäbirlenip şıqtım. **1/2100** Jıladım da. **1/2101** Sizdi meylinşe jek körip kettim.

1/2102 - Bügin nege keldiñiz? **1/2103** Men sizdi qıynağan joqpın, qıyıla ötingen joqpın ğoy.

1/2104 - Bir sebebin ayttım-aw deymın.

1/2105 - Basqa sebebi?

1/2106 - Meniñ awzımnan "Siz üşin keldim", - degen sözdiñ şıǵuwın kütip otırsız ba?

1/2107 Jasın şampannan taǵı urttap, muzdap qalğan kofeni ernine tiygizip qayta qoydı.

1/2108 - Qazaq qızdarınıñ oyına orala qoymaytın jawap! **1/2109** Onıñ üstine sizdiñ jasıñızda.

1/2110 - Siz meni munda nege şaqırdıñız? **1/2111** Umitıp ketken joqsız ba?

1/2112 - Joq. **1/2113** Bilesiz be, meniñ oyımda köp nárseler bar edi. **1/2114** Endi onıñ bärin aytqım kelmey qaldı. **1/2115** Sonaw poyezdaǵı oqıyǵadan bastap sizdiñ tañdamay, talǵamay moynıñızǵa ile salǵan tarıyxşınıñ qamıtına şeyin aytpaq edim.

1/2116 - Meniñ tarıyxşı boluwım orınsız ba?

1/2117 - Jılqınıñ Axalteke degen tuqımın bilesiz be?

1/2118 - Oqıǵam. **1/2119** Körgenim de bar.

1/2120 - Eñ suluw jııqı. **1/2121** Sol Axalteke moynınan qamıt körseñiz qanday küyde bolar ediñiz? **1/2122** Ol qanday küyde turar edi?

1/2123 - Öziñiz aytıñızsı, siz qanday küydesiz, men qanday küydemin? - dedi qız kirpik qağım sätte onıñ jüzine köz tastap.

1/2124 - Eger men atbegi bolsam asılıp öler edim, janaşır bolsam kafege şaqırıp alıp urısar edim.

1/2125 - Axaltekeni me? **1/2126** - Qız aq tüymedey jıltırağan tisterin körsete küldi.

1/2127 Külgen kezde murnınıñ joğarğı jağına jibek talşıqtarınday jup-juqa qatpar payda boladı eken. **1/2128** Jasın tañ qaldı. **1/2129** Ädemilikke ğana emes, köñili tüsse üyip-tögip bir adamğa barın bere salatın tabıyğattıñ qazaqı, jomart minezine tañ qaldı jäne Bağıylanıñ jaratılısına qarap otırıp tabıyğat pen qazaqı minezdıñ arasınan uqsastıq tapqanına quwandı.

1/2130 Jasın da ezüw tarttı.

1/2131 -İyä,- dedi ol, - Axaltekeni!

1/2132 - Meniñ jeñgem bar, osında, ol meni "Suwr", - dep ataydı. **1/2133** Kuwprıynniñ "Olga Suwr" degen äñgimesine jäne tağı bir öziñiñ oylap tapqandarına baylanıstı.

1/2134 Al siz Axalteke dep atağalı otırsız. **1/2135** Meniñ öz atım özime buyırmaytın boldı. **1/2136** - Ol tağı jımıydı.

1/2137 - Axalteke degenge renjimeñiz. **1/2138** Eger men "quday" bolsam adamdardı maymıldan emes - Axaltekeden jaratar edim.

1/2139 - Qazirgi ğılım adamdardı maymıldan jaraldı degendi joqqa şıǵarıp jür emes pe?

1/2140 - Bäribir, äytewir birdeñeden jaralğanımız anıq. **1/2141** Añız boyınşa balşıqtan, qustan jaraldıq. **1/2142** Adam men Xawana bop jumaqta jürdik. **1/2143** Mağan salsa bärin sızıp tastap, tek Axaltekeden jaratar edim.

1/2144 - Sonda... siz ekewmiz qazir qalay otırar edik?..

1/2145 Stol basında qalay otırarın ekewi de köz aldarına qatar elestetip, raqattana külip aldı.

1/2146 - Oğan da üyrenge bolar edik,- dedi Jasın äli de külkisin jıyya almay. **1/2147** - Sonda maymıldardıñ otırısına küler ek. **1/2148** Bäre de üyrenüwge baylanıstı. **1/2149** Qalay oylaysız, maymıldar öz ömirin bizdiñ ömirimizden tömen sanaydı deysiz be? **1/2150** Adam emes, maymıl bop jürgenderine keyde olar da täwba keltirüwi mümkin... **1/2151** Biz tağı da awıttıq kettik... **1/2152** - Ol qaytadan bayıptı ünge köşti. **1/2153** - Solay... Men toq adamdı jek körem. **1/2154** Öytkeni toq adamnıñ közi soqır, qulağı tereñ keledi, Olarğa öner de, ult ta, erteñgi kün de, dünüyedegi özgerister da qajet emes, olarğa qarın ğana qajet. **1/2155** Otırğan ornı, mingen köligi ğana qajet. **1/2156** Bitti, basqanıñ keregi joq. **1/2157** Ömirden tük sezinbey osılay ötedi. **1/2158** Solay eterin özderi sezbeydi, sonı sezinip olarğa janıñ aşıydı. **1/2159** Jäne bul taqılettiñ adamdarı kemip kele jatqan joq sıyyaqtı. **1/2160** Barlıq awruw osında. **1/2161** Qayda barsañ da aldıñnan şıǵadı. **1/2162** Qurandı uran dep berseñ uran dep, urandı quran dep bersen quran dep oqıy беретinder. **1/2163** Olarğa bärebir. **1/2164** Bir qarıs joǵarılau üşin quran men Töletaydı Abaynıñmen qosıp ayaǵınıñ astına qoyudan tayınbaytındar bar. **1/2165** Adamdarmen aralasqandı köp unatpaymın. **1/2166** Oysız közdi, sanasız bastı kezdestirem be dep qorqam. **1/2167** Kisige juǵımım joq şıǵar dep te özime sın közben qarap körgem, ılayım solay bolsa dep te tilegem.

1/2168 Ökiniştisi sol - qatelespegen ekem. **1/2169** Men sizdi osınday topqa qıymadım. **1/2170** Sol topqa tağı bir adam qosıla ma, ol jāne siz sıyyaqtı mindetti türde ädemi boluw kerek pe, onsız da onıñ qurbanı jetkilikti ğoy dep küyindim jāne bir körgennen sizdiñ sanañızdıñ özgelerden biyiktew parasatqa jaqın ekenin körip qaldım. **1/2171** Meniñ bugün aytpaǵım osı edi. **1/2172** Öytkeni, "Pul bolmasañ qul bol",- dep qol siltey salatın arzan toptan alıs körindiñiz. **1/2173** Al, oylı adam oy men qırda şaşılıp jatqan joq, izdew kerek. **1/2174** Sonday siyrek qasıyetiniñ bola tura onı pendeşiliktiñ oñay jolında tunşıqtırǵalı jür eken dep tiksingem. **1/2175** Sizdi alǵaş körgen kezde işimde ıza qaynap edi, keyinnen aşuwı qayttı.

1/2176 Baǵıyla Jasınnıñ aşıq ta qoñır ünmen ayılǵan bayıptı, oylı, maǵınası tereñ, äri küyinişi mol sözderin bar ıqılasımen zeyin qoya tıñdadı. **1/2177** Ol öz ömirinde bul taqırıpta däl osınday söz aytqan adamdı kezdestirgen emes, bir jerde birew osılay depti degen jandı da körgen joq. **1/2178** Jas qız Jasınnıñ oyı tasqındağan sözderiniñ jalpı maǵınasın anıq ańǵarǵanmen jekelegen söylemderindegi taram-taram mänine tereñdey almadı. **1/2179** Äytse de ol qarsı aldında otırǵan mañdaylı aşıñ jigittiñ

telegey-teñiz bilim men biyik parasat ıyesi ekenin, jebedey ötkir, süñgidey salqın janarı jaqındı emes, alıstı körüwge jaralğanın, qabırğası qara basınıñ ğana бүgini men erteñi üşin qayıspaytının añğardı. **1/2180** Jäne onıñ aytqan sözderiniñ biri бүgin, ne keşe payda bolğan payımdaw emes, budan äldeqaşan burın mıñ oylanıp, mıñ tolğanıp barıp jasağan naqtı da bultartpas tüyinderi sıyyaqtı. **1/2181** Eger ol bilgeni men tüygenin түgel aqtarar bolsa Bağıyla töbesinen jawğan oyburşaqtarınıñ bir de birin ustay almay qalatınday sezindi. **1/2182** Däl qazir Bağıyla bayağıda küwpede bir kezdesip ğayıp bolğan osı beyneni umıta almay küni keşege deyin özimen-özi arpalısqa түsip kelgenin, onimen qas-qağım sätke bolsa da tağı bir жүzdesüwdi iştey tilep, dalağa şıqsa köñili äldebirewdi alañdap izdep kelgenin esine aldı. **1/2183** Sol adam alısta emes, qasında otır, түsinde emes, qıyyalında emes, öñinde! **1/2184** Qabığın jarıp şıǵuwğa talpınğan balapan sekildi osı beyne esine түskende жүregi mezgil-mezgil julqınıp qoyuşı edi, nege ekeni belgisiz, qazir işki dünyesi tunıq köldiñ betindegi qaltqıday tıp-tınış. **1/2185** Onıñ ornın jañǵa jaylı, jayma-şuwaq jılılıq almastırıptı.

1/2186 Jas qız öz жүрегінде payda bolğan tağı bir tañqalarlıq sözimdi añğardı, ol - Jasınğa degen boyjetken qızdıñ ğana ıqılası emes, parasatı biyik, oyı üstem adamğa sanalı turde qulağan köñildiñ qasıyetti sezimi edi. **1/2187** Soñğı oyanğan sabırlı sezim şılбір şubatqan alǵaşqı asaw ıqılastı birge-birte özine tartıp, alısqa jortsa şarşamas bayıptı da, baǵdarlı qalıpqa түsirip ketken sıyyaqtı. **1/2188** Onıñ işki dünyesi kenet quwanışqa tolıp, sol quwanıştıñ әserinen Jasın tuwralı osı kezge deyin ne oylağanın, qanday arpalıstarğa түskenin, qalay jek körgenin, jek köre turıp qalay jaqsı körgenin, onı umıta almasın tüysingenin, bәri-bәrin aytqısı, sol üşin aldındağı orta bokaldı toltırıp, şampandı işip salǵısı da keldi jäne bul oydıñ qaydan sap ete qalğanına, oğan neniñ түrtki bolğanına da түsinbedi.

1/2189 Attay bir saǵattan soñ ekewi kafeden şıqtı. **1/2190** Aspan bult bolğanmen jañбір joq. **1/2191** Kafe mañındağı jas qayıñdardıñ keşe jawğan qar aralas jañбірden boyları әli jılımay, qıymıldawğa da erinip, tım-tırıs tur.

1/2192 Skver ortasındağı suwı tartılğan basseyinge sarǵayğan burımın bәz-bayağısınşa jaya tökken eki түp sәmbi tal sarı uwayımğa salınıp qıymılsız qaptı. **1/2193** Sızdawıt jerde şaşılıp jatqan japıraqtardı sıtırlata basıp ekewi ünsiz keledi. **1/2194** Bağıyla boyı toñazıyın degen soñ suwmkasın ıyığına asındı da, күздik paltosınıñ

jağasın köterip, qaltasına qolın saldı. **1/2195** Ol ünsüz jürip kele jatıp Jasın ekewiniñ arası tım jaqındap ketpewin qattı qadağalawmen boldı. **1/2196** Bağıyla qazır ğana añğardı, ekewiniñ boyı qılışpen keskendey teñ eken.

1/2197 Qız üşin bul jigit boyınan tabılğan jalğız kemşilik edi, öytkeni Bağıyla qızdñ jigitten alasa bolğanın unatatın, tipti birdey boluwdı da kemşiliktey köretin-di.

1/2198 "Meniñ platformam bar ğoy,- dedi ol iştey nege ekeni belgisiz bul oyına qarsı jawap izdep. **1/2199** - Onıñ özi jeti santiymetr. **1/2200** Men odan jeti santiymetrge alasamın. **1/2201** O-o, tolıģınan jetedi! **1/2202** Jigitten jeti santiymetr kişi boluw jarasımdı ğoy, tipti, xalıqaralıq standart!" **1/2203** - Ol öz oyınan özi jımıydı. **1/2204** Tömen qarap kele jatıp köz qıyıģımen Jasınnıñ ayaq kiyimine urlana qarap qoydı.

1/2205 Jasında da platforması qalıñ tuwflıy bar eken. **1/2206** "Biyiktigi besewden aspaydı,- dedi Bağıyla tağı da iştey jımıyıp. **1/2207** - Eki santiymetr. **1/2208** Besi bar, äytewir odan alasamın ğoy". **1/2209** "Ğajap,-- dedi ol tağı,- men ne oylap kele jatırmın? **1/2210** Ne degen qajetsiz, usaq oylar? **1/2211** Jasınnıñ qasında kele jatıp dñniyedegi eñ arzan, eñ jeñil, tñkke turmaytın sawaldar basıma qaydan keldi?"

1/2212 - Siz sabaqqa barasız ba?- dedi Jasın trotuwarğa tñsken soñ.

1/2213 Qız birden jawap qatpadı, arağa birneşe seqüwnd pawza tñsken soñ barıp:

1/2214 - Zawqım soqpay tur,- dedi. **1/2215** - Sizben mınaday kezdesüwden keyin lektsiyyağa baruwdı jñn körmey turmın.

1/2216 - Demek, menimen kezdesüw sizge kesirin tiygizgen eken ğoy.

1/2217 - Kerisinşe... **1/2218** Tınış oylarımdı awdiytorıyyağa barıp uw-şuwğa jem etkim kelmey tur.

1/2219 - Eger ärbir jaña oy kelgen sayın oñaşalana beretin bolsañız onda... uwniyversiytetti tastawıñızğa tuwra keler.

1/2220 - Jo-joql!- dedi qız külip. **1/2221** - Qorıqpañız, men sizdi kezdesüwge şaqırıp mazañızdı almaymın.

1/2222 - Qızıq eken,- dedi Jasın da ezüw tartıp. **1/2223** -Menimen kezdespeseñiz basıñızda jaña oy tuwmay ma? **1/2224** - Nege tuwmasın. **1/2225** Biraq, burın men öz

oyıma özüm qoja bolatınmın. **1/2226** Endi siz aralastıñız. **1/2227** Ärbir sawaldıñ jawabına küdikpen qaraytın boldım.

1/2228 Olar oñaşa köşemen jürip otırıp Bağıylanıñ üyiniñ tusına da kelip qalğandarın aňğarmay qaldı.

1/2229 - Bayqaysız ba?- dedi qız Jasınnıñ ıyığına ıyığı tiyip ketüwge sál-aq qalıp.

1/2230 - Keşe taksiyde biz köp närse jaylı aytıp ülgergen edik, bugün jayauw jürip ešteñe de aytıp ülgermedik. **1/2231** Nege?

1/2232 - Munday suraqtıñ qajeti joq,- dedi Jasın qabaq şıtıp. **1/2233** - Liyriykalıq povesterdiñ keyipkerlerine tñn suraq. **1/2234** Jawabı bayağıdan belgili.

1/2235 - Siz liyriykalıq povesterdi jek köresiz ğoy?

1/2236 - Budan bılay bolğanın qalamas em.

1/2237 - Ğajap eken!.. **1/2238** Al men sizdiñ...

1/2239 - Bağıyla,- dedi Jasın onıñ sözini bölip. **1/2240** - Şınında da, atıñız qanday naşar edi, aynımağan arzan qaramel. **1/2241** Sizdi jeñgeñiz "Suwr" dep ataydı dediñiz be?

1/2242 - Iyä,- dedi qız renişin jasıra almay qısqa jawap qatıp.

1/2243 - Ol da jetisip turğan joq, biraq, sizdiñ atıñızğa qarağanda täwir. **1/2244** Men de solay atayın... **1/2245** Suwr, siz ündemey jüre alasız ba?

1/2246 Bağıyla jigit jüzine jalt qaradı da, eki beti ot bop janıp ernin tistedi. **1/2247** Boyın buwğan namıs pen uyat endi onı jerge sıyğızbay äldeqayda alıp uşıp ketkendey bir sätke öziniñ bar-joğın da umıttı.

1/2248 - Jüriniñiz,- dedi jigit kilt bayauwlap qalğan qızğa jay ğana moyın burıp. 49 - Keyde qatar kele jatıp söylegennen ündemegen äserli. **1/2249** Bir-biriñdi jaqsı bilüwge jağday tuwğızadı.

1/2250 - Onı... onı oñaşa qalıp ta elestetüwge boladı ğoy,- dedi qız jılarman xalde äzer söylep.

1/2251 - Joq, ekewi eki basqa. **1/2252** Oñaşada oy şaşırağış, sizben qatar kele jatqanda ol eşqayda burılmaydı.

1/2253 "Sizben qatar kele jatqanda", - degen söz Bağıylanıñ namıs örtine taban astı suw sewip, köñilin jadıratıp ketti. **1/2254** "Demek, onıñ oyı basqa eken ğoy, demek, ol men jaylı!.. **1/2255** " Ol dirildey demaladı. **1/2256** "Birde kiyiz, birde müyiz, netken adam",- dedi ol narazılıq pen razılıqtıñ teñ ortasına tüsip.

1/2257 Olar Bağıylanıñ üyiniñ janına kep toqtadı.

1/2258 - Al, qoştasayıq,- dedi jigit. **1/2259** - Bir saġat dep em,- ol saġatına qaradı, - eki jarım saġat uwaqıtıñızdı alıppın. **1/2260** Oġan keşirim ötinem. **1/2261** - Ol qaltasınan atı-jöni, adresi, telefonu jazılġan qartoçkasın qızġa usındı. **1/2262** - Qajet dep tapsañız xabarlasıñız. **1/2263** Qay uwaqıtta bolsa da, uyalmañız. **1/2264** Sonan soñ... sonan soñ, ötinemin, maġan... qalay aytsam eken... **1/2265** İyä, maġan degen ıqlasıñız oyanbay-aq qoysın.

1/2266 - Siz... siz uyatsız ekensiz... qalay awzıñız baradı!

1/2267 - Qatelessem keşiriñiz, biraq, sizdiñ közqarasıñız ben barlıq qıymılıñızdan maġan awġan ıqlasıñızdı bayqap qaldım. **1/2268** Keregi joq. **1/2269** Qız jılap jiberdi.

1/2270 - Siz barıp turġan, egoıyssız. **1/2271** Siz adamdı jäbirlewge, namısına tıyyuge qumarsız! **1/2272** Kete beriñiz! **1/2273** Sizdi körgim de kelmeydi!...

1/2274 - Siz sıyyaqtı oyılı qızġa bulayşa jas töġüw, aşuw üstinde aşçı sözdi aqtara saluw jaraspaydı. **1/2275** Ömirdegi barlıq şındıqqa közdi aşıp batıl qaraw kerek, Liyriykanıñ qazir keregi joq. **1/2276** Onıñ üstine tarıyx pen arxeologıya ġılımı zerttewşisiniñ äserşil boluwın qalamaydı.

1/2277 - Ketinizşi, ötinemin!... **1/2278** Saw bolıñız!

1/2279 - Sizben bulay qoştasam degen oyımda joq edi. **1/2280** Renjimeñiz. **1/2281** Men bar bolġanı oyımdaġını jasırmay aytım. **1/2282** Ol sizdi qorlaġan bop köringen şıġar. **1/2283** İlindıqtı estigende bärimiz ar-namıstı ayaqtıñ astınan izdewge üyrengeñbiz. **1/2284** Munıñ da keregi joq. **1/2285** Osı esiñizde bolsın. **1/2286** Saw bolıñız! **1/2287** - Jigit burılıp jüre berdi de säl kidirip:

1/2288 - Erteñ şetelge uşuwım kerek,- dedi. **1/2289** - On künnen soñ kelem.

1/2290 - Qayda uşsañız da, qanşa kün bolsañız da maġan bäribir! - dedi qız oramalın suwmkasına salıp jatıp.

1/2291 Sonan soñ Jasınnıñ äli ketpey turğanınan ıñğaysızdanıp, äldene degisi kelgeni sol eken: -"Qay jaqqa?"- degen suraqtıñ awzınan qalay şıǵıp ketkenin añǵarmay qaldı.

1/2292 Jasın oǵan qarap turıp jaylap jımıydı. **1/2293** Baǵıyla onıñ salqın janarına taǵı da jılılıq uyalǵanın bayqadı.

1/2294 - Kuwbaǵa,- dedi ol qısqa ğana qayırıp. **1/2295** -Jazuwşılardıñ delegatsıyyasimen.

1/2296 - Jolıñız bolsın!...

1/2297 - Raqmet! **1/2298** Qol alısıp qoştasamız ba?

1/2299 Qız oǵan jaylap qolın usındı. **1/2300** Bayqawsız ustasañ sawsaqtarı ügitilip keterdey jup-jumsaq, uyadaǵı balapanday jıp-jılı eken. **1/2301** Sol jılılıq elektr togınday Jasınnıñ jüregine jetip barıp, şım etkizdi. **1/2302** Ol qolın tez tartıp aldı.

1/2303 - Kezdeskenşe,- dedi eş özgeris bolmaǵanday burınǵı qalpın saqtap.

1/2304 Qız basın ıyzedi.

1/2305 Jasın trotuwarǵa tüsip, tez-tez basıp uzay berdi.

* * *

1/2306 Ol özindegi kıltpen esikti aşıp işke kirdi. **1/2307** Zal jaqtan barınşa qattı qoyılǵan Ogiynskiyydıñ "Polonezi" estilip tur. **1/2308** Demek, Mänsiyyanıñ üyde bolǵanı. **1/2309** Oñaşa qalsa ol ılǵıy da muwzıkanı osılay barınşa qattı qoyıp tıñdaydı.

1/2310 Baǵıyla paltosın kiyim ilǵıste qaldırıp, ayaǵına tapoçkasın suǵa saldı da, öz bölmesine qaray bettedi. **1/2311** Zaldıñ aşır esiginiñ tusınan öte bergende ol öz közine özi senbey qalt turıp qaldı. **1/2312** Mänsiyya iylikpeytin oñ qolına balalardıñ matros-quwırşaǵın "quşaqtap" alıp, muwzıka ırǵaǵımen jaylap biylep jür! **1/2313** Közi jumuwlı. **1/2314** Sol jaǵına qaray qıysap bitken moynı "Polonezdiñ" äsem äwenimen "matros" quşaǵında balqıp jürgen qızdıñ baqıttı sätin tanıqtanday. **1/2315** Ol bir oñǵa, bir solǵa şiyrek adım ğana jasap, aqırın ğana aynaladı. **1/2316** Iylikpeytin oñ qol "Matrostıñ" belinde, sol qolımen quwırshaqtıñ kişkene alaқанın alaқанına salıp alǵan, aqırın qıymıldaǵandıqtan protez ayaqtıñ kemistigi tükte bilinetin emes. **1/2317** Üstindegi kögildir juqa kofta men ameriyan djiynsiyi jup-jumır denesine jarasıp-aq tur!

1/2318 Bağıyla mınaday biyge uzaq qarawğa дәti şıdamay, lıp etip öz bölmesine öte şıqtı. **1/2319** Bölmesine kirip, suwmkasın stol üstine qoyğanda jüregine qorğasında bir awır sezimniñ uyalağanın bayqadı.

1/2320 Ol kresloğa kep şalqalap biraz otırdı da, Remarktıñ "Jumaqtağı köleñke" romanın qolına aldı. **1/2321** Satıp alıñğannan beri tiri jan ustamağan kitap adam qolın jatsınıp qalğanday sıtırlap äreñ aşıldı. **1/2322** Bul avtordı ol jaqsı körip ketti. **1/2323** Särgeldiñ kitanxanasında onıñ är jıldarı şıqqan birneşe romandarı bar eken. **1/2324** Qolda bar kitaptardıñ bul - soñğısı, äri jazuwşınıñ da soñğı kitabı.

1/2326 Ol alğı sözün oqıy bastadı. **1/2327** Avtordıñ romandı ayaqtay almağanın, şığarma alğaşqı ülgiden keyin qayta qaralmağan küyinşe basılıp otırğanın uqtı. **1/2328** Arı qaray oqıǵısı kelmedi. **1/2329** Basın qayta köterdi. **1/2330** Zalın "Polonezdiñ" aqıl-oyıñdı tutqındar qudiretti äweni anıq estilip tur. **1/2331** Mänsiyya Bağıyla kelgeli onı üşinşi ret qoydı, demek, ol äli "matrospen" biylep jür. **1/2332** Süyikti motrosimen!

1/2333 Bir kezde muwzıka bitti. **1/2334** Mänsiyyanıñ plastıynkanı ornına qoyıp, proygrivateldi öşirgeni, sonan soñ protez ayağı taq-taq etip as üyge qaray jürgeni estildi. **1/2335** Ol as üyge jete berdi de, qıymılsız qaldı. **1/2336** Munda birew-mirewdiñ kirgenin sezgen bolsa kerek. **1/2337** Sonan soñ kiyim ilgiş jaqqa ketti. **1/2338** Şırt etkizip şamdı jaǵıp, şırt etkizip izinşe qayta öşirdi. **1/2339** Onıñ taqılğan ayaq dıbısı beri qaray jaqınday berdi. **1/2340** Bağıyla kitabına jalma-jan üñile qoydı.

1/2341 Äriptir sekirip biylep jürgen sekildi bastarın biriktire almadı. **1/2342** Bölmeniñ esigi kenet sart etip aşılganda ol selk ete tüsip, solay qaray moyın burdı.

1/2343 Mänsiyya esiktiñ tutqasınan qısa ustap, buğan jep jibererdey öşpendilikpen qarap tur eken. **1/2344** Jüzi surlanıp, eki közi jalt-jult etedi. **1/2345** Bağıylanıñ jüregin qorqınış biylep, endi ne boların üreylene kütti.

1/2346 - Men qalay biyleydi ekem, köñiliñ toyğanşa qaradıñ ba? - dedi ol ızadan jarıla jazdap.

1/2347 -Mans...

1/2348 - Mans deme meni. **1/2349** Seniñ olay atawğa qaquñ joq!

1/2350 - Men jaña ğana keldim,- dedi Bağıyla onıñ buwırqanğan aşuw-ızasın qanday sözben toqtatuwdıñ amalın taba almay.

1/2351 - Ötirik! **1/2352** Qane, qanşa bet oqıdıñ? **1/2353** - Ol tañğajayıp jıldamdıqpen taq-taq basıp kelip Bağıylanıñ qolıñdağı kitaptı julıp aldı.

1/2354 - Alğaşqı bet! **1/2355** Demek, sen meniñ biyime qarap turğansıñ! **1/2356** - Ol kitaptı stolğa laqtırıp jiberdi.

1/2357 - Men sağan aytıp turmın ğoy, jaña ğana keldim. **1/2358** Seniñ aytıp turğanıñ qanday bıy! **1/2359** - Amalsız aldawğa tuwra keldi.

1/2360 - Senbeymin! **1/2361** Paltoñdı ustap kördim, jıp-jılı, mine, suwmkañdı köreyin, ol da jıp-jılı! **1/2362** Bağana kelgensiñ de, biyimdi tamaşalap turıp, meni iştey ayağansıñ ğoy! **1/2363** Ayadıñ, küldiñ, mazaqtadıñ! **1/2364** Endi kep kitap oqığan bop otıra qapsıñ! **1/2365** Suluw! **1/2366** Suluwlardıñ bări zalım, bări quw, bări ekijüzdi! **1/2367** Men olarğa senbeymin!

1/2368 Bağıyla munan äri ne söylerin bilmey jumğan awzın aşpadı. **1/2369** Äsem muwzıkağa matrosimen berile biylep jürgen sätin buzgısı kelmegenin, buza qalsa onı budan da jaman küyge tüser dep batılı jetpegenin Bağıyla oğan qazir tüsindire almasın uqtı.

1/2370 Mänsiyya Bağıylağa ızğarlı közin tapjıltpay tesile qadap turdı da öz ernin özi qırşıp alarday tistenip, esikti sart japtı.

1/2371 Bağıyla ne bolsa da onıñ äytewir şıǵıp ketkenine quwandı. **1/2372** "Bayğus qız!"- dedi esik jaqtan közin taydırğanda awır bir kürsinip.

1/2373 Oqımaytının bilse de Remarktı qaytadan qolına alıp, kelgen betin aştı. **1/2374** Biraq odan äriptardi emes, özine qadalıp turğan Mänsiyyanıñ ıza men öşpendilikke tolı qantalağan közderin kördi. **1/2375** Ol kitaptı sart etkizip jaba saldı.

1/2376 Jeksenbi küni Serbotağa amalsız aytqan uwädesin orındap, Bağıyla onımen eki sağattay qıdırıp keldi.

1/2377 - Liyke,- dedi ol köñildi dawıспен kirgen bette.

1/2378 Mäliyke as üyde balaların tamaqtandırıp otır edi, Bağıylanıñ dawsın estip ornınan uşıp turdı da, oğan qarsı jürdi.

1/23789 - Qalay tez qaytqansıñdar? **1/2380** Nemene, urısıp qaldıñdar ma?

1/2381 - Oy, Lıy-ke-e! **1/2382** - Ol basın şayqap küldi. **1/2383** Paltosın şeşip, qol suwmkesin de kiyim ilgişke qosa ildi. **1/2384** - Er adamdar netken qızıq! **1/2385** Ol mağan ne ayttı deseñizşi?!

1/2386 Ol tağı da sıqılıqtay küldi. **1/2387** Mäliye "abayla" degendey eki sawsağımen ernin basıp, Särgeldin jumıs kabiynetin iyegimen mezgedi. **1/2388** Bağıyla "Esimmen şığıp ketipti ğoy",-degendi tanıtıp, awzın aşıp, tilin şıǵardı. **1/2389** Ayaǵının uşımen basıp öz bölmesine qaray bettedi.

1/2390 - İyä, ol ne dedi? **1/2391** - Mäliye äyelge täñ qumarlıqpen onıñ sözın asıǵa kütti.

1/2392 - Ekewmiz parkke jetkenşe söylesken joqpız, restoranda da bir-birimizge til qatpadıq. **1/2393** Qayıp kelgen soñ jaña ğana, däl esiktiñ aldına jetkende, ol: "Üyleneyik, Bağıyla",- deydi. **1/2394** - Ol sıqılıqtay küldi. Mäliye de qosıla küldi. **1/2395** - Oy, işegim-ay! **1/2396** İynstıytüwt bitirgen, uwniyversiyette sabaq beredi, kandıydattıq dıssertatsıya jazıp jür, biraq, äli bala! **1/2397** Onıñ klasiñ oquwşısı da qazır bulay söylemeydi? **1/2398** Sonda ol qayda jürgen? **1/2399** Mektepti de, iynstıytüwtı da jalǵız özi jeke oqıp bitirgen be?! **1/2400** Üyleneyik! **1/2401** Oy, quwanǵanı-ay!...

1/2402 - Nesi bar,- dedi Mäliye äzildep,- qazirgi qızdardıñ jigit leksiykonındaǵı eñ süyikti sözi! **1/2403** Jäne olar munday balañdıqtı tazalıq dep qabıldaydı. **1/2404** Sağan olay körinbey me?

1/2405 - Ondaylar da bar boluwı mümkün, biraq ol... ol ömirdiñ qaynağan qaq ortasında jür ğoy. **1/2406** Estiydi, köredi, oqıydı, uǵınadı, söyte tura qızben qalay söylesüwdi äli bilmeydi. **1/2407** Al, eger, oqımağan bolsa şe? **1/2408** Onda olar köringenniñ qulı bop ketedi. **1/2409** Jäne, ğalım bolǵalı jürgen adamnıñ osınşalıqtı ınjıqtıqqa deyin momın boluwı uyat-aq! **1/2410** Onıñ üstine, menimen alǵaş ret oñaşa kezdesip otır ğoy; "üyleneyik" degen sözdi arı jetip qalay aytadı?

1/2411 - Sen ne dediñ?

1/2412 - Men ne deyin, keş qaldıñız, jigitim bar dedim. **1/2413** Sonıñ ruqsatına surap köreyin dedim. **1/2414** Bul sözdiñ awzıma qalay tüskenin bilsem naǵıldeysiz. **1/2415**

Özimdi-özim ustay almay külip jibergenim. **1/2416** Sonan soñ qoştastım da üyge kirip kettim. **1/2417** Ol äli tur ma eken, terezeden qarañızşı.

1/2418 Mäliyce perdeniñ qabırğa jaq şetin jaymen ısırıp, bir közimen sırtqa qaradı.

1/2419 - Basında şlyapası bar, aq plaştı jigit pe?

1/2420 - İyä.

1/2421 - Ketip bara jatır.

1/2422 - Uwf! Qudayğa şükir. **1/2423** Tañğa şeyin turıp ala ma dep qorqıp em.

1/2424 Mäliyce perdeni qoya berdi de, jay ğana kürsindi.

1/2425 - Degenmen, obal-aq!- dedi, onı ayap.

1/2426 - Sizdiñ janıñız aşsa ayğaylap toqtatayın...

1/2427 Ekewi de qosıla küldi. **1/2428** Olardıñ külkisin kenet şar ete tüsken esik qoñırawı üzip jiberdi. **1/2429** Mäliyce "Bul kim boldı eken?"- degendey ädemi köz şarasın ülkeytip Bağıylağa bir qaradı da, korydorğa şıqtı. **1/2430** Bular äñgime qızıǵına tüşip dabırlasıp ketkendikten kabiynetinde otıra almağan ba, Särgel de eki qolın artına ustap sırtqı esik pen as üydiñ ortasında teñselip jür eken. **1/2431** Mäliyce şıqqan kezde ol esikke budan burın jetti. **1/2432** İşke jıyırma-jıyırma birler şamasındaǵı jas jigit kirdi.

1/2433 - Sälematsızdar ma? - dedi ol äyel men erkektiñ özin surawlı da küdikti pişinde ünsiz qaray kalğan jüzderinen qattı qısılıp.

1/2434 Särgel amandıq ornına basın ıyzedi de, ne aytqanı belgisiz ernin kübirlete saldı.

1/2435 - Sizge kimniñ üyi kerek edi?

1/2436 - Kimniñ üyi ekenin bilmeymin,- dedi jas jigit odan beter qısılıp. **1/2437** - Meni... bir kisi... bir jas jigit jiberip edi.

1/2438 - Qızıq eken,- dedi Särgel jigit pen Mäliycege kezek qarap. **1/2439** Onıñ oynaqı janarınan äyeline degen küdik jalt ete qaldı. **1/2440** - Ol kim degen jigit?

1/2441 - Süwretşi. **1/2442** Jaqsı süwretşi...

1/2443 - İyä, jaqsı süwretşi ne deydi, bizdiñ süwretimizdi saluwğa şaqırıp jatır ma?

1/2444 Jas jigit beytanıs üydiñ iyelerimen munan äri söylesip tura berüwge şaması jetpeytinin bilip, qoltığındağı aq matamen oralğan xattı irgege süyey saldı.

1/2445 - Osı süwretti berip jiberip edi. **1/2446** Adresten jañılmağan sıyyaqtımın...

1/2447 Mazalarıñızdı alğanım üşin keşirim ötinem. **1/2448** Saw bolıñızdar!

1/2449 Ol bulardıñ qoştasuwın kütpey-aq şıǵıp ketti.

1/2450 Särgel men Mäliye bir-birine qaradı. **1/2451** Küyewiniñ janarınan özine degen senimsizdiktı ańǵarıp Mäliye moynın ıyığına batırıp, basın şayqadı.

1/2453 - Beytanıs birewlerdiñ endi sälemdemeni üye jiberüwi qalıp edi. **1/2454** Al, aş, köreyik, - dedi Särgel eki qolın qaytadan artına ustap.

1/2455 Mäliye irgede süyewli turğan uzındıǵı bir, eni jartı metr keletin aq mataǵa orawlı zattı alıp, onıñ baylawın şeşe bastadı. **1/2456** Aq kapron jiptiñ örnektep baylanuwı men dükennen jaña şıqqan aq matanıñ muntazday tazalıǵınan, onıñ muqıyyat oralǵanınan ol belgisiz süwretşiniñ erekşe iltiypatın, erekşe ıqılasın bayqap qaldı.

1/2457 Mäliye aq matanıñ orawın tügel jazıp şıqqanda onıñ qolında ülken portret qaldı. **1/2458** Altın jalatqan jaqtawı şam säwlesimen jalt-jult etedi. **1/2459** Ol portretti ayaq kiyim söresiniñ üstine qoyıp qabırǵağa süyedi.

1/2460 Bul - Baǵıylanıñ portreti edi. **1/2461** Portret maylı boyauwmen jazılıp, tömengi jaǵına "E. İY" dep süwretşiniñ atı-jöniniñ basqı äripteri qoyılıptı.

1/2462 Särgel men Mäliye portrettiñ ğajayıp orındalǵanına tañ qalǵandarın jasıra almay demderin işine tartıp oǵan üñile tüsti. **1/2463** Süwretşi boyındağı bar qabileti men fantaziyyasın osı şıǵarmasına sarqa jumsaǵanı körinip tur. **1/2464** Jaǵılğan boyauwlardan qıl qalamnıñ izi de bayqalmaydı. **1/2465** Munda tek tañǵajayıp suluwlıq beynelenipti. **1/2466** Onıñ tup-tunıq, bir tüyir kömirdey qap-qara qaraşıǵı mınaw duniyege, ondağı san-qıylı qubılıstar men adamdardıñ tirşiligine tañ-tamaşa bop qaray qalǵan.

1/2467 Qastarınıñ orta tusı joǵarı qaray sál köterilip, onıñ işki duniyesinde payda bolǵan alǵaşqı suraqtardı sırtqa süyrelep tur. **1/2468** Ol janar özinşe janalıq aşuwdıñ az-aq aldında sıyyaqtı. **1/2469** Sol jañalıǵın bir-birine sál ğana qıyyulaspay turğan ülbiregen balañ erinder kelesi bir sätte tañ qalǵan ünmen bayanday jöneletin sekildi.

1/2470 Suluwlıq pen päktik pendeşilik pen tirşiliktñ usaq-tüyegine payğambar biyiktiginen qarap tur. **1/2471** Munday äsemdik pen tazalıqtı buzuwğa, oğan daq tüsirüwge batılıñ da, arıñ jetpeydi. **1/2472** Oğan qarap turıp öz boyıñdağı tazalıqtı eriksiz tarazığa saluwğa мәjbür bolasıñ, tarazığa salasıñ da qoqısıñ men laysañnıñ barşılıq ekenin körip, öziñdi-öziñ beyşara sanaysıñ, öz-öziñnen uyalasıñ.

1/2473 - Mınaw... Bağıyla ğoy! - dedi Särgel portretten oqıs keyin şeginip. **1/2474** Bet süyegi şığıñqı juqa öñine qan tewip, Mäliyekege añıraya qaradı.

1/2475 - Endi ğana tanıdıñ ba?

1/2476 - Men munı sen eken dep tursam...

1/2477 - Seniñ basıñdağı qanday oy ekeni belgili ğoy. **1/2478** Meni birew osılay salsa baqıttılıqtan jarılıp öler em...

1/2479 Särgel äyeliniñ äldeneden tolqıp turğanın bayqadı.

1/2480 - İhim! - Ol ızalı kekesinmen Mäliyekege köziniñ astımen qaradı. **1/2481** - Onda... sol süwretşini şaqırayıq, ötken jolı Medewde sälemdeme jibergen jigit qoy.

1/2482 Taptırıp alamız. **1/2483** Seniñ de portretiñdi jasasın...

1/2484 - Bäribir munday bop şıqpaydı.

1/2485 - Baqıttılıqtan jarılıp ölüw üşin qanday boluwı kerek?

1/2486 Mäliyeke oğan ızalana qaradı.

1/2487 - Däl osınday boluwı kerek, däl osınday!

1/2488 - Bul - Bağıyla ğoy...

1/2489 Küyewiniñ aşçı astarmen qadap aytqan sözi Mäliykeniñ kewdesine ıza quynın burq etkizdi, biraq ol sır bildirmewge tırısıp, bärin de işinde tunşıqtırıp qaldı.

1/2490 - Ser-r,- dedi ol azdap dawsı dirildep, - as üydegi balalardıñ qasına bara turşı.

1/2491 Quday üşin...

1/2492 Soñğı söziniñ artıq ekenin ol keş sezip qaldı.

1/2493 Kütkenindey-aq - Särgeldiñ qazımır jiñişke dawsı qulağına jetti.

1/2494 - Nege qud-ay üşin?

1/2495 Mäliye söz taba almay qaltıray kürsindi.

1/2496 - Balalar köpten beri özderi otır...

1/2497 - Al, quday üşin dewdiñ qajeti qanşa edi?

1/2498 - Ser,- dedi ol Bağıylanıñ portretine qarap turğan qalpı,- tım usaq bolmasañ etti... **1/2499** Usaq minez adamnıñ jüykesin tozdırıp, tez qartaytatın bilesiñ ğoy.

1/2500 Kärilik - onıñ jandı jeri. **1/2501** Özine müldem qatısı joq bolsa da äyeliñ qasında otırğanda "käri", "şal" degen sözden Särgeldiñ qulağı ürkedi. **1/2502** "Tez qartaytadı" degen tujırım onıñ tilin baylap, kömeyinen andızdap şıqqalı turğan tüydek-tüydek sözderin işine qayta aydap aparıp qamap tastadı. **1/2503** Biraq ol oydan tosılğanın bildirgisi kelmey basın kegiytıp, as üyge qaray asqaq basıp kete bardı. **1/2504** Ol esikten enip bara jatıp keri burıldı da, iyegin köterip turıp:

1/2505 - Erteñ bul süwretti men körmeytin bolayın,- dedi.

1/2506 Söytti de esikti tars japtı.

1/2507 Küyewiniñ öz üstemdiligine berik sengen ökteñ ünimen "Osımen bări bitsin",- degendey esiktiñ sart ete tüsüwi Mäliykeniñ arına tiyip, ızasın duw köterdi. **1/2508** Ol sol ornında ne arı, ne beri jürerin bilmey, qastarı tüyilip-jazılıp biraz turdı da, küyewiniñ soñınan esikti julqıy aşıp kirip bardı. **1/2509** Äyeline munday äreket kütpegen Särgel eki közi şatınap oğan añtarıla qarap kaldı.

1/2510 - Ser-r,- dedi Mäliye özin barınşa sabırlı ustawğa tırısıp, asqaq ünmen. **1/2511** - Balalardıñ aldında dawıs köterip jatqandı unatpaytınımı bilesiñ, sonda da bolsa aytpasqa lajım joq, öytkeni mağan zekigeniñdi bări estidi. **1/2512** Jaraydı, sol üşin şınıday şatınap turğan men emes. **1/2513** Biraq, esiñde bolsın, sen Bağıylanıñ işki tirliğine aralaspa. **1/2514** Onıñ üstine, beytanıs süwretşige barıp ol jalınğan joq. **1/2515** Seniñ älgi buyırığıñ orındalmaydı. Iyä. **1/2516** Munday sözdi estüw sağan äriyne awır, biraq, awır da bolsa aytuwğa tuwra kep tur.

1/2517 Särgel balalarga pıyrog kesip otırğan pışağın oñ jağına jaylap ısırıp qoydı da, Mäliykeniñ közinen közin almağan boyı ornınan aqırın köterilip, sälden soñ barıp boyın birjolata tiktedi.

1/2518 - Bul buwnt qoy!- dedi ol tisiniñ arasınan äreñ degende ızalana söylep.

1/2519 - Bilmeymin. **1/2520** Biraq, älgindey süwretti dalağa laqtırıp tastaw körgendiktiñ belgisi bolmaydı. **1/2521** Onımen Bağıylanıñ köñiline qayauw salamız, - dedi Särgeldiñ kirpik qaqpay jansız adamşa sileyip qatıp qalğanın bir jağınan ayap, bir jağınan az-maz jasqanğan Mäliyeke ünin äwelginen bäsenedetip.

1/2522 Särgel läm demedi. **1/2523** As üydiñ ortasına qoyılğan tirewdey qıymılsız turğan denege jan bitip, ol eki qolın artına ustadı da, ayağınan özge dene müşesi selt etip qıymıldamay esik jaqqa bet burıp, sol siresken qalpı şıǵıp ketti.

1/2524 "Jüregi tağı qısılatın boldı-aw",- dedi Mäliyeke iştey. **1/2525** Esikti aşıp izinşe kirip kelgenimdi basınǵandıq dep uqtı ğoy. **1/2526** Sol namısın qozdırdı, artıqtaw boldı ma eken?"

1/2527 Mäliyeke äldenege talasıp, şataq şıǵara bastağan eki balasın eki ajıratıp, ekewin eki bölek otırǵızdı.

1/2528 - Tamaqtarıñdı işip bolsañdar jatıñdar,- dedi zekip. **1/2529** - Tañerteñ bala baqşağa bararda turmay qalasıñdar. **1/2530** Qane, bäribir tamaq işip otırğan joqsıñdar. **1/2531** Turıñdar!- **1/2532** Ol balalarınıñ bet-awzın, qolın sürtip, bölmelerine kirgizip jiberdi. **1/2533** - Al, köp söylespeñder, jatıñdar!

1/2534 Analarınıñ aşüwli ekenderin uqtı ma, eki bala burtıyıp, amalsız qıynalıp şeşine bastadı.

1/2535 Mäliyeke Bağıylanıñ qasına keldi.

1/2536 - Sizder tağı söz talastırıp qaldıñızdar ma?- dedi Bağıyla ol kirip kelgende kitabınan basın köterip.

1/2537 - Iyä.

1/2538 - Liyeke, tağı men üşin be?

1/2539 - Joq. Süwretşi üşin.

1/2540 - Qanday süwretşi?... **1/2541** Ä-ä, bayağı oqıyğa esterıñızge qayta tüstime?

1/2542 Mäliyeke oğan qarap jumsaq jımıydı da:

1/2543 - Jür, awız üyge şıqşı,- dedi.

1/2544 Bağıyla xalatınıñ joğarı tüymesin salıp, ayağına tapoçkasın suğa saldı da, tabaldırıqtıñ ar jağında özin kütip turğan Mäliycege qaray jürdi.

1/2545 - Liyke,- dedi Bağıyla külip,- tağı ne jañalıq dayındap qoydıñız?

1/2546 - Qazir köresiñ.

1/2547 Bağıyla awız üyde turğan ülken portretti körgende alğaş ne ekenin uqpay, birşama dağdarıp qaldı. **1/2548** Sonan soñ qastarı ıyılıp, suq sawsağımen ernin basıp biraz turdı da, kenet eki beti duw etip, albirap şığa keldi.

1/2549 - Tanıdıñ-aw deymın! **1/2550** Serge qarağanda tüsinigiñ bar eken. **1/2551** Ol munı menimen şatastırdı, - dedi Mäliyce öñ men tüstiñ ortasında turğan qızdı tuman arasınan beri şığarıp.

1/2552 Bağıyla Mäliykeniñ jüzine burılıp qaradı da, janarı sawal men küdik-qawipke tolıp, odan köz almay turıp qaldı.

1/2553 - Nemenege mağan tesireyesiñ?- dedi Mäliyce ünine ädeyi reniş pen naz aralastırıp, äri onıñ osı turısına meylinşe süysinip. - Sawap! **1/2554** Sol kerek sağan!

1/2555 Bağıyla älden soñ barıp äreñ degende tilge keldi.

1/2556 - Menimşe, bul onşa jaqsı emes...- dedi ol dawsı dirildep.

1/2557 - Nemene jaqsı emes? **1/2558** Süwret pe? **1/2559** Onda süwretşini şaqırtıp Serdiñ portretin jasatayıq. **1/2560** Soğan qarada tur!- dedi Mäliyce bastırmalatıp.

1/2561 - Jo-oq, men ol tuwralı emes. **1/2562** Bir kezdesken adam... Süwretşi... osılay...

1/2563 Uyat emes pe, Liyke?

1/2564 - Endi oğan öziñ barıp, birneşe sağat aldında turğan joqsıñ göy. **1/2565** Älde barıp pa eñ?

1/2566 - O ne degeniñiz?!

1/2567 - Endeşe, uyalatın, qawiptenetin eşteñe joq. **1/2568** Kerek deseñ, bul seniñ süwretiñ emes. **1/2569** Süwretşiniñ faktige negizdelgen fantaziyyası! **1/2570** Ser emes qoy. **1/2571** Al, ädemilik jalğız seniñ ğana menşigiñ emes, oğan özge jurt ta süysinüwi kerek. **1/2572** Quday o basta ädemilikti sol üşin jaratqan. **1/2573** Qaydan bilesiñ, jüz jıldan keyin bul portret süwret önerindegi injüw-marjanğa aynalar. **1/2574** - Ol bir jağı äzildegен bop külip qoydı, - Sol kezdegi barşa jurt jıyırmasıñşı ğasırdıñ jetpisiñşi

jıldarında osınday tamaşa suluw beyneniñ, aqıldı taldı beyneniñ ömir sürgenine quwanuwı kerek emes pe? **1/2575** Erteñ qartayasıñ, mırırayğan kempir bolasıñ, eşkimge qajetiñ joq, söytip bu dünyeden ötesiñ de ketesiñ. **1/2576** Endeşe, körsin basqalar, olar da süysinsin. **1/2577** Suluwlıq jeke adamnıñ ğana menşigi emes dedim ğoy.

1/2578 Bağıyla mına sözderdiñ jalğan ekenin, ras ekenin, ne bolmasa tım aspandatıp ayılğan sözder ekenin anıq ajırata almadı, äytse de, köñiline üyirilgen älgı bir kezdegi ürey men qısıluwdıñ birşama seyile bastağanın sezdi.

1/2579 - Ser ekewmiz sol üşin az ğana sözge kelisip qaldıq,- dedi Mäliyeke portretti qolına alıp. **1/2580** - Ol süwret önerindegi portret janrına qarsı. **1/2581** Äsirese, portret nemere qarındasınıñ negizinde salınsa! **1/2582** - Ol awzın aşpay, kömeyinen tunşığa küldi. **1/2583** - Munı qayda ilemiz? **1/2584** Seniñ bölmeñe me?

1/2585 - Joq.

1/2586 - Erteñ bir amalın oylap tabarmız. **1/2587** Portrettegi beyne men bolmay sen bolğanıñ qanday jaqsı, äytpese munı ilüwden burın Ser özin-özi "ilip" qoyar edi.

1/2588 - Liyke, siz oğan köp qarsı kele bermeñizşi.

1/2589 - O-o! Tuwısqandıq namısıñ oyanıp kele me?

1/2590- Men onı ayaymın.

1/2591 - Qaray gör özin, ayağış-aq! **1/2592** Jaraydı, dabırlasa bergenimiz onıñ jüykesin qajar. **1/2593** Mına portretti al da bölmeñe aparıp qoy. **1/2594** Qarağıñ kelmese oramalmen betin jaba sal. **1/2596** - Mäliyeke tağı bir tunşığa külip aldı da, dünyeniñ eki ortasında qalğanday qayda qozğaların bilmey turğan qızğa "bara ber" degendey iyegimen öz bölme jağına nusqadı da, külkisin tıyıp, Särgeldiñ esigin aştı.

1/2597 Särgel bayağı as üydegi qalpınan qalt özgermey eki qolın artına ustağan boyı terezege betin berip, qıymılsız tur eken. **1/2598** Mäliyeke bölmege jaylap basıp kirkende de ol selt etken joq. **1/2599** Qatar turğan eki kerewettiñ özine tiyistisin ğana jöndep, üstinen tösek japqışın suwdırlatıp sıpara bastağanda barıp Särgel бүкіл denesimen beri qaray burıldı.

1/2600 Közi sol bayağı as üyden şığıp ketkendegidey äli baqırayıp tur eken. **1/2601** Sodan beri kirpik qaqpaağan sıyyaqtı.

1/2602 Mäliyke onıñ ornınan qozğala bastağanın körse de, körmegendey jastıǵın tüzep qoydı da, jatuwğa dayındaldı. **1/2603** Särgel qaqsıyğan boyı esik jaqqa bardı da, beri qaray qayta jüre berip, äyeline nazar da awdarmastan beytanıs awdiytorıyyada lektsiyya oqıp jürgendey bir qalıpta qasañ ünmen söz bastadı.

1/2604 - Atam zamannan beri erkek pen äyel erli-zayıptı bolıp neke süwın işken soñ nemese neke qüwäligin alğan soñ olar bir üydiñ, bir şañıraqtıñ astında tatuw ömir sürüwge borıştı bop kelgen. **1/2605** Al, tatuw ömir sürüw degen -ärkim öz degenin jüzege asıruwğa, öz oyınıñ durısıtǵın дәleldewge talasuwdan turmaq emes. **1/2606** Tipti дәleldegen künniñ özinde keñirdekten, tasır minezben nemese aşuw-ızamen дәleldenbeydi, kerisinşe, bul qasiyet semyanıñ arasına sızat tüsirip, onı ulğayta bereri anıq. **1/2607** Erli-zayıptılardıñ arasındaǵı qazır sender köp aytatın teñ pravolılıq, demokratiyya degenge men iylanbaymın. **1/2608** Semyada bir adamnıñ üstemdigi boluwı şart. **1/2609** Al, bir adamnıñ üstemdigi joq jerde semya - semya boluwdan qaladı. **1/2610** Teñ pravolılıq pen demokratiyya eki jınıstıñ birge ömir sürüwi üşin mülde älsiz ädis, ol kez kelgen kelispewşilikten, bolmaşı qatelikten jerge tüskен şınıday bıt-şıt bola saladı. **1/2611** Sondıqtan, qımbattı Mäliyke, - dedi ol arı-beri жүrüwin jalğastırıp, "kimbattı Mäliyke" degende dawsın kötere түsse de işki tolquwdan azdap dirildep, - bul üyde eşqanday demokratiyyağa orın joq. **1/2612** Älgindey aşuw körsetüw, balalarımnıñ közinşe äkelik namısımdı taptap esikti julqa aşıp, üstime atıp jibererdey basıp kirüw - men üşin qorlıq. **1/2613** Äyel adam qaşan da er adamnıñ basın sıylawı kerek. **1/2614** Bälkim, keybir äyel özin küyewimnen aqıldımın deytin şıǵar, biraq, akıldılıq onday täsilmen körine almaydı. **1/2615** Kerisinşe, äyel aqıldı bolğan sayın zayıbın sıylaydı. **1/2616** Onıñ arın sıylaydı. **1/2617** Küyewiniñ aqımaq ekenin bilip tursa da onıñ namısına tiymeydi, keşiredi. **1/2618** Eger zayıbınıñ sanası bolsa erte me, keş pe, öziñiñ qateligi men keşçeligin sezinbey qoymaydı. **1/2619** Aqıldı äyeldiñ qasiyeti osında. **1/2620** Al eger äyel küyewin unatpaytın bolsa, onıñ ärbir sözine talasıp, jaǵadan ala bergenşe ekewi eki bölünip, jeke qalağanınşa ömir sürüwi kerek. **1/2621** Semya bolıp turğan jerde er adamnıñ üstemdilik etetini bar әлемge ayan. **1/2622** Frantsuwzıñ da, aǵılshınıñ da, ıtalyanıñ da, nemisiñ de, orısıñ da, bäri-bäriñiñ

de erkekteri üde üstemdik etkendi jek körmeydi. **1/2623** Al, üstemdik etkendi jek köretin bolsa, olar odan ayrılğan, söytip, almağayıp demokratiyyağa köşken.

1/2624 - Ser, - dedi Mäliye sup - suwıq körpeniñ astına kirip, jayğasıp jatqan soñ, - lektsiyyañdı bittiñ be?

1/2625 - Joq, - dedi ol äyeline moynın da burmastan. **1/2626** - Jäne men lektsiyya oqıp turğan joqpın. **1/2627** Onıñ bitüw-bitpewi öziñe baylanıstı. **1/2628** Eger sen meniñ aytqanımnıñ bärin tüsingen bolsañ onda söz de tamam.

1/2629 - Men bärin tüsindim.

1/2630 Särgel jürisin toqtatıp, äyeline jaylap burıldı.

1/2631 - Seniñ dawsıñda tüsinüwden görü ıza basım. **1/2632** Men söziñe iylana almay turmın.

1/2633 - Meni qartaytpaşı, Ser,- dedi Mäliye aşuwsız, qoñır dawsımen. **1/2634** - Munday sözderdi iytitiñ etinen jek köremın.

1/2635 Särgeldiñ bası azdap kegjeñ etip, äyeline tesilip uzaq qarap turdı da:

1/2636 - Bul nağız şındığıñ, - dedi är sözdı taptay aytıp. **1/2637** - Erkek atawlı...

1/2638 - Qoyşı, quday üşin! - dedi Mäliye ızalı ünmen onıñ sözın bölip, - nemene ol, erkek, erkek? **1/2639** Seniñ erkekterde ne şaruwañ bar?

1/2640 Särgel oğan tañdana, äri ızalana qadaldı. **1/2641** İşine sıymağan namıs pen aşuw şeke tamırın adıraytıp, közin şarasınan ıyterip şığara jazdağalı tur. **1/2642** Qattı küyingendegi ädetimen moynı bir-eki ret qaltañ-qultañ ete qaldı. **1/2643** "Erkekterde ne şaruwañ bar?" - degen söz oğan "erkek emessiñ" degenniñ ornına ayılğanday körinip, namısı men jigerin qum qıp ketti. **1/2644** Jäne bul söz aşuwmen emes, bayıppen, salmaqpen ayıldı. **1/2645** Demek, munday pikir bugün ğana emes, onıñ oyında köpten beri jatqanı, tek, reti qazır kelgen soñ ayıldı. **1/2646** Särgel osı tujırımğa tirkelgende boyındağı namıs örti burınğıdan da lawlap, jarılıp, örtenip ketüwge az-aq kaldı. **1/2647** Onısımın turmay äyeliniñ tım beyğam, tım salqın qalıppen tuwmbočka üstinde jatqan Remarktıñ romanın qolğa alıp, burın kelip toқтаған jerin köp izdep abdıramay birden tawıp alıp, sileyip turğan munıñ qazirgi qalpı men xal-jayına mülde köñil awdarmay oquwğa kirisip ketkeni onı esten tandıra jazdadı. **1/2648** Äyeliniñ

beyğam da beytarap qalpına, jartılay aşq jatqan appaq tösi men jup-jumır märmär iyıqtarına qarap turıp ol tuñğış ret öziniñ onı eşqaşan jeñe almasın, aytıs pen arbasuwdıñ qanday türi bolsa da özin tek jeñilis qana kütip turarın iştey sezindi jäne osı azaptı moyındawlardıñ arğı bir uşınan qılt etip tağı da tuñğış ret öziniñ bul äyelge teñ emes ekendigin, jastıqtan tuwındaytın erlik pen tåkapparlıqtıñ arındı ağısına kārtemis dene böget bola almasın bildirgen bir sezim körindi. **1/2649** Tuñğış bas kötergen osınday egiz sezimder onıñ kön kewdesiniñ basqa tükpirinde jasırın jatqan jaña oylardı da oyata bastadı. **1/2650** "İyä, -dedi ol iştey, - jeksürin sezim jalqı oyansa da tısqan sekildi tez köbeydi, yağını, bul da balalay beredi degen söz ğoy". **1/2651** Bul sergeldeñ sawaldıñ şuwmağın jıynap bola bergende, nege ekeni belgisiz, kenet esine qaytı bolğan äyeli oraldı. **1/2652** Onıñ däl qazirgi sätte nege eske tüsip, qıstırılmas jerge qıstırıla ketkenine ol jawap ta izdegen joq, tipti, izdemey-aq tabılıp turğan jawabın öz-özine anıq aytuwdan da qısılatın sekildi. **1/2653** Ol da däl osı orında jatar edi. **1/2654** Muniñ talay qıtımırılığı men qazımırılığına şamasınıñ kelgeninşe tözip, artıq söylemeske tırısattın-dı, söyley qalsa da munşalıqtı menmendik, kisiniñ janın bir-eki awız asqaq ta temirdey salqın sözben taptamaytın. **1/2655** Jäne sözsiz jatıp alğannan ğori äyeldiñ öziñmen taytalasıp urısqanınıñ özi budan äldeqayda artıq pa dep qaldı. **1/2656** "Demek, ol menen özin joğarı sanaydı, men odan tömenmin, ol meni mensinbeydi, neden de bolsa tayınbaydı, oğan bāribir, men ol üşin qumırsqamın, qara şıbınmın, jāndikpin, tağı tağılar. **1/2657** Men ğana söylewim kerek, men ğana aytısuwım kerek. **1/2658** Nege? **1/2659** Öziniñ burısıtığın, meniñ durısıtığımı dāleldew üşin!

1/2660 Nege dāleldewge tiyispin. **1/2661** Öytkeni men onıñ aldında taweldimin, meniñ odan ayrılıp qalgım kelmeydi. **1/2662** Al oğan bāribir! **1/2663** Mine, ğap qayda!"

1/2664 Särgel osı qorlıq pen azaptı munan āri kötere almasın sezdi me, bul jerde beyşara qalıpta tura bergisi kelmey koriydorğa şığıp ketti. **1/2665** "Tük te emes bolmaşı ğana nārse,- dedi ol as üydiñ terezesi aldına turıp. **1/2666** -Tipti özgege aytuwdıñ özi uyat! **1/2667** Qaydağı bir süwretşiniñ salğan portreti! **1/2668** Erli-zayıptılardıñ ajırasuwına, semyaniñ buzıluwına sebep bolğan fakt! **1/2669** Jurt kületin dālel emes pe? **1/2670** Şınımen adamdar usaqtağan ba? **1/2671** Bālkim oyları usaqtağan şıǵar, iriden emes, keyde usaqtan sürinetinimizge sebep osı ma? **1/2672**

Biraq, adam men oy bir emes pe, demek, ekewi de usaqtağan, adam men onıñ oyınıñ bas qatırar мәселeleriniñ bir-birinen alşaq boluwı mümkün emes! **1/2673** İyā, ol menen böten, mülde böten! **1/2674** Eger men öle qalsam!? "-onıñ denesi dir ete tüsti, arı qaray oyın jalğastıruwğa, "Men öle qalsam bälkim, ol jılamas ta!"- degen sözdı aytuwğa korıqtı. **1/2675** "Jol ortasında atıñ ölmesin, ömir ortasında qatın ölmesin" degen bayağıda umıt bola bastağan eskilikti maqal esine tüsti.

1/2676 Burıñğı äyeli tağı köz aldına elestedı. **1/2677** Awıldağı eresek eki balası...

1/2678 Mundağı üyelmeli-süyelmeli eki ulı...

1/2679 Qalt-qult etken az ömiri... **1/2680** Sırtı bütün, işi tütün tirşiligi...

1/2681 Särgelge kenet olardıñ bäri mülдем böten adamday bop körindi. **1/2682** Bäri de özinen äldeqaşan suwığan, üyde jatqan eki bala da suwıq, Mäliye de suwıq. **1/2683** Bäri-bäri de muñsız ömir süre aladı, eşqaysısınıñ küni buğan qarap turğan joq, kenet ğayıp bola ketse eşkim de munıñ ornın joqtamaydı, qabırğası sögilip qayğırmaıdı, munıñ densawlığın eşkim qudaydan jalbarınıp tilemeydi de. **1/2684** Joldas-jora, köz körgenderdiñ bäri solay. **1/2685** Janaşırlıq jasap jürgen alıstağı tuwısı Qarataydıñ da asıp bara jatqanı şamalı.

1/2686 Nege? Nege? **1/2689** Sebebi qaysı? **1/2690** Bir-birinsiz tura almaydı eken degen adamdar qayda? **1/2691** Qayda qane, solar? **1/2692** "Älde meniñ ömir jolımda ondaylar kezdespedi me?" Nege? **1/2693** Älde, birin-birinsiz tura almaytın adamdar adam oyınıñ ğana jemisi me? **1/2694** Pälence öldi dep ekinşi birewdiñ qosa ölgenin nege körmedim? **1/2695** Sonda olardıñ bäriniñ qabirge birge tüser birde bir dostarınıñ bolmağanı ğoy? **1/2696** Adam tek özine ğana qadirli bolğan-aw...

1/2697 "Meni kim izdeydi, men kimgе qadirlimin?" **1/2698** Ol özin jer betinde eş janaşırı joq jetim baladay sezindi. **1/2699** Bir sätke köz aldı munartıp ketti.

1/2700 Ol kenet esin qayta jıyıp, boyun şıyraq ustawğa tırıstı. **1/2701** "Bul ne? **1/2702** Köz aldımınñ munartqanı nesi? **1/2703** Älde kärilik pe? **1/2704** Adam boyına kärilik osılay enetin şıǵar?

1/2705 İyā, iyā, solay. **1/2706** Käriliktiñ jan serigi - uwayım bolar. **1/2707** Endigi qalğan ömir osılay ötpek pe? **1/2708** Tek osılay? **1/2709** Eş özgerisi bolmaq emes pe?"

1/2710 Särgel arı qaray tereñdey berüwden tağı şoşınıp, oyun qısqa arqanday tez jıyıp ala qoydı. **1/2711** "Bolmaydı,-dedi ol özine-özi qayrat berip. **1/2712** - Öziñdi-öziñ kemirgennen payda joq. **1/2713** Berik boluw kerek. **1/2714** Iyä... berik boluw..." **1/2715** Ol osı baylamnan boyğa daruw tapqanday sāl qanattanıp, balaları jatqan bölmeniñ esigin aşıp, montıyıp, beyğam uyıqtap jatqan eki ulına älde küdik, älde ümitpen biraz qarap turdı da, Mäliykeniñ qasına keldi. **1/2716** Ol tüngi şamdı söndirmegen qalpı kitabın jastıǵınıñ astına qoya salıp uyıqtap ketipti.

1/2717 Äyeliñiñ ädemi müsinine, qıyılğan qoyu qara qasına bir köz tastap ötti. **1/2718** Älde älgı iyşarazdıq pen özin qorlağan sezim äli jıljımağan ba, Särgel öz boyınan äyeline degen erkektik näpsini, reniş pen ökpeni umıttırıp jiberetin qızıǵuwşılıqtı bayqay almadı.

1/2719 Qaqañ qıstıñ saqırlağan sarı ayazdı küni edi. **1/2720** Üyde Baǵıyladan özge eşkim joq. **1/2721** Kuwrstas qızdarmen kitapxanağa baramız dep üwädelesken, oğan deyin bir jarım saǵat uwaqıt bar. **1/2722** Oñaşalıq - qaşan da adam oyun belgisiz bir qupıyya dünüyege jeteleydi. **1/2723** Bes bölmeli daladay üyde ol özin qoyarğa jer tappadı. **1/2724** Jasınnıñ şetelden äldeqaşan kelgenin Baǵıyla, äriyne, bileği, biraq, oğan xabarlasuwdıñ retin tappay qoyğan. **1/2725** Köşedegi telefon-avtomattarğa kirip, täwekeli jetip dıyskini de burap körgen. **1/2726** Biraq, kanşa özin qıynasa da, eki-üş tsıyfrdı tergen soñ demi jiyilep, öz-özinen ört bop janıp, buwdkadan atıp şıǵatın. **1/2727** Awız üyde turğan apparatqa ol äldeneşe ret kelip te qayttı. **1/2728** Bärinde de özin-özi jeñe almay, boyın kernegen uyatı erkin tutqındap, bar-joǵı jansız dıyskiniñ altı nomerin tere almay azapqa tüsti. **1/2729** Tipti, telefonğa jaqındawdıñ özi uyat sekildi. **1/2730** Adamnıñ jansız narseden de qısılatın kezi bolatınına ol tañdandı.

1/2731 Köp tolquw men arpalıstan soñ ol telefon janına keldi. **1/2732** Jaylap truwbkanı rıçagtı alıp, qulaǵına apardı. **1/2733** Bir qalıptı ızındağan dıbıs. **1/2734** Apparat minsiz jumıs istep tur, kez-kelgen qızmetiñe dayın, qalağan adamıñnıñ üyine dawısıñdı jetkize aladı.

1/2735 Baǵıyla deminiñ tağı jiyilep, alaqañı men mañdayınıñ terşigenin sezdi.

1/2736 Ol alğaşqı üş tsıyfrdı erkin aldı. **1/2737** Törtinşi tsıyfrdı tergende sawsağının dirildegennin bayqadı. **1/2738** Besinşi tsıyfrdı sawsağı sınıp keterdey äreñ aynaldırdı. **1/2740** Mine, eñ soñğı san. **1/2741** Bar-joğı bir-aq san. **1/2743** Bar joğı bir-aq san! **1/2744** Ol suq sawsağın segizge apardı, onı jaylap joğarı kötere bastadı. **1/2745** Müldem tınısı bitip qalğanday. **1/2746** Aqırı onı tez aynaldırıp jiberdi de, közin jumıp, demin işine tartıp budan äri ne boların kütti. **1/2747** Apparattıñ bir qalıptı, uzun dıbısı estildi. **1/2748** Eki, üş... **1/2749** Qulaq tübinen äldene sıtır-sıtır sındı da, artınşa er adamnıñ sup-suwıq, nemquraydı üni estildi.

1/2750 -İyä.

1/2751 Bağıyla ne derin bilmey tilin jutıp turıp qaldı.

1/2752 - İyä! - dedi er adam zildi dawıspen.

1/2753 Däl sol dawıs! Jasın! **1/2754** Bağıyla demigip ketti.

1/2755 - Allo!

1/2756 - Sälematsız ba? - dedi Bağıyla ol truwbkanı tastap jiberer depqawiptenip, äri ekinşi ret telefon soğuwğa şamasınıñ jetpeytinin bilip.

1/2757 - Sälematsız! **1/2758** Sizge kim kerek?

1/2759 - Qaşan keldiñiz?

1/2760 - Atam zamanda. **1/2761** Bul kim?

1/2762 - Siz... umıtp qaldıñız ba? Men...

1/2763 - Anıñıraq aytsañızşı! Kim deysiz!

1/2764 - Men... Bağıylamın...

1/2765 - Ä-ä, iyä, esimde... Kelgeli beri telefon soğuwğa uwaqıt bolmadı. **1/2766** Bir şaruwañız bar ma edi?

1/2766 Bağıyla munan äri söylewge şaması jetpey truwbkanı tastap jiberdi. **1/2767** Jasınnıñ soñğı sözi onıñ osı közge deyin talpınıp, tasıp kelgen köñilin suw sepkendey basıp, oğan degen sezimderiniñ bärin şalğıday japırıp ötti.

1/2768 Ol ızağa şıdamay tösegine kep qulay ketti. **1/2769** Oyınan Jasınnıñ "Bir şaruwañız bar ma edi?" - degen özekke muz qatırdı suwıq sözi ketpey qoydı. **1/2770**

"Nege oğan telefon soqtım, nege?! **1/2771** Netken essiz edim. **1/2772** Sol kerek sağan, sol kerek! **1/2773** Köpten izdegeniñ, estimek bolğanıñ osı söz edi ğoy, al estidiñ!"- dedi ol özin-özi tabalap.

1/2774 Qanşa uwaqıt etkeni belgisiz, sırtqı esiktiñ sart etip jabılğanınan esin jıydı. **1/2775** Kelgen adamnıñ ayaq basısınan, kiyim şeşisinen-aq onıñ Särgel ekenin Bağıyla birden tanıdı. **1/2776** Ornınan tez-tez turıp, kreslonı tereze jaqqa qaratıp qoydı da, jawrının esikke berip, kitapqa üñilgen bop qaldı. **1/2777** "İyä",- degen Särgeldiñ dawsı estildi. **1/2778** Bağıyla onıñ telefonmen söyleskenin estimeyin dep esikti jawıp kep otırdı. **1/2779** Oñaşada küyki oy awğan künniñ köleñkesindey öte bere me, boyın ezip bara jatqan älgı bir küyinişi men ızası Särgel esikti sart japqannan jel ürlegen tumanday sâl seyilip qalıp edi.

1/2780 Särgeldiñ beri qaray jürgenı estildi. **1/2781** Tuwra Bağıylanıñ bölmesine qaray kele jatır. **1/2782** Esik aldına kep az ğana ayaldadı. **1/2783** Jaylap esik aşıldı. **1/2784** Esiktiñ aşılgan dıbısı estilmese de Bağıyla tänimen sezip otır. **1/2785** Särgeldiñ özine söz joq tesile qarap turğanın sezip, Bağıylanıñ ön boyı şımırıp ketti.

1/2786 - Bağıyla,- dedi Särgel aqırın dawıstap. **1/2787** Onıñ birdeñe dep aytarın bilip otırса da, qız selt ete tüsti.

1/2788 Nemere ağasına tuwra qaramawğa tırısıp, jartılay burıldı. **1/2789** Joğarı qaramasa da Särgeldiñ közi şatınap turğanın kördi.

1/2790 - Seni... telefonğa,- dedi ol batıra söylep.

1/2791 Bağıyla tañ qalğan pişinmen iyıgın bir qozğadı da, Särgeldiñ janınan öte berdi.

1/2792 Onıñ qıtımır dawsı men seltiyip turğanınan telefonğa şaqırğan adamdı müldem unatpay qalğanın jas qız awız üydegi apparatqa bara jatıp-aq anıq sezdi.

1/2793 - Allo, - dedi ol aqırın ğana uyqılı dawıспен.

1/2794 - Men ğoy. **1/2795** Jaña renjip qaldıñız ba?

1/2796 "Jasın! Tağı da Jasın! bir keşke jeter azabı az bolğan joq qoy, endi tağı ne demek, nege şaqırıp tur?"

1/2797 - Siz tıñdap tursız ba? - dedi qorğasınday salmaqtı qoñır dawıs. **1/2798** - Tıñdap tursız ba deymın?

1/2799 - Iyä... Ne aytpaqsız?

1/2800 - Älgi kisi kim?

1/2801 - Sonı bilgiñiz kep telefon soğıp pa ediñiz?

1/2802 - Sarañ adam eken. **1/2803** Jäne eşqaşan körkem şığarma oqımağan, oqıymın degen niyeti de joq.

1/2804 - Sizben söyleskim de kelmeydi, endi telefon soqpay-aq qoyıñız.

1/2805 - Ekiniñ biri osılay aşuwlana aladı. **1/2806** Men oğan tañqalmaymın. **1/2807** Erteñ qolıñız tiye me?

1/2808 - Joq.

1/2809 - Uwaqıt tabıñız. **1/2810** Ötinem. **1/2811** - Ol mırs etip küldi. **1/2812** -Men büytip eşkimge ayıp körgeñ joq edim, qızıq eken!

1/2813 - Uwaqıtım joq, saw bolıñız!

1/2814 - Truwbkanı tastağalı tursız ba? **1/2815** Ol esti adamnıñ isi emes. **1/2816** Sonımen, erteñ däl sağat altıda "Almatı" qonaq üyiniñ aldında kütem. **1/2817** Keşikpeñiz, Sonan keyin de ömir boyı jek körip ötüwge mümkindiğiñiz bar. **1/2818** Jek körüw ekiniñ biriniñ qolınan kele beretin närse göy. Solay. **1/2819** Saw bolıñız!

1/2820 Bağıyla telefon truwbkasın ustağan boyı uzaq turıp qaldı. **1/2821** "Netken qatıgez, netken özine-özi sengen menmen adam! **1/2822** Joq, barmaymın!" **1/2823** Bul telefonmen söylesip boldı-aw degende jumıs kabiynetinen Särgel de şıqtı.

1/2824 - Bağıyla,- dedi ol resmiy ünmen,- köñiliñe kelse de aytayın, bul adammen ekinşi ret söylesüwşi bolma. **1/2825** Sıpayılıq pen mädeniyet degennen jurday netken jan ol! **1/2826** Meniñ üyime telefon soğıp turıp, er kisiniñ dawısın estip turıp amandaspastan "Pälenşeni şaqırsañızşı",-dewge onıñ qañday qaqısı bar? **1/2827** Nemene, bul üy ol üşin erkek basqarıp otırğan äyelder konsuwlatsıyyası ma, älde jobalaw ıynstıytüwtınıñ laboratorıyyası ma? **1/2828** Dawsın aytsañşı, dawsın. **1/2829** Grüwbıyyan! **1/2830** Bir emes, birneşe äyel jibergeñ, tağı da jiberetin adamnıñ dawsı. **1/2831** Jäne osı dawıs mağan tanıs sıyyaqtı! **1/2832** Uqtıñ ba meniñ aytqanımdı?

1/2833 - Iyä, uqtım, - Bağıyla eki aytqızbas til alğış baladay basın ıyzedi de, öz bölmesine qaray jüre berdi. **1/2834** Bölmesine kirip, esikti japqan soñ Jasın men

Särgeldiñ bir-biri jaylı üzildi-kesildi aytqan pikirleri esine tüsip, bolar-bolmas qana jımıyıp qoydı. **1/2835** Osı bir bolmaşı külkili jay äser etti me, älde Jasınnıñ qayta telefon soqqanı ma, äytewir onıñ boyı burınğıdan birşama jadrap, ızası men renişi tarağan sekildi.

* * *

1/2836 Ertesine, keşki sağıt däl altıda Bağıyla "Almatı" qonaq üyiniñ aldında turdı. **1/2837** Bul sät jas qız üşin uyatı men arın küyedey kemirgen azaptı sätter edi. **1/2838** Ol tüni boyı özimen-özi arpalısıp şıqtı. **1/2839** Mäliykemen uzaq keñesken soñ ekewi "Bügingi kezdesüwge barıp körüw kerek",- dep şeşse de köñilderiniñ bir tükpirinde älsiz ürey jattı. **1/2840** Jasınnıñ jas jigit emes, üylengen, balalı-şağalı adam ekendigi ülken söz boldı. **1/2841** Mäliykeni tuyıqqa tirep, köñiline tüsiniksiz sawal üyirgen - Jasınnıñ Bağıylanı qonaq üyine şaqırğanı boldı. **1/2842** Oylasıp kelip olar muni da öreskeldigi joq dep sıpayı şeşti. **1/2843** Äñgimelesip otırıp ekewi de jıladı. **1/2844** Äyel ömiriniñ tek jeñilisten, keşirüwden, jol berüwden turatının aytıp jıladı.

1/2845 Bağıylanıñ bügingi kezdesüwge bara jatuwı da onıñ ömirindegi eñ alğaşqı ülken şeginisi edi. **1/2846** Äyel boyındağı takapparlıq pen jarasımdı menmendiktiñ er adamnıñ jabayı da asaw erkiniñ aldında tolıq moyınsunuwı, jılay otırıp, qorqa otırıp, tazalıq pen adaldıq degenge ümit artıp, köñildi sonimen jubata otırıp täwekelge baruwı edi. **1/2847** Bul kezdesüw nemem bitse de, qalay bitse de, jas qızdıñ ömiri men tağdırın iz tastamay ötpeytinin, tipti bir-aq qana jüzdesip ayrılğannıñ özinde ğumırlıq este qaların ekewi de jaqsı sezindi. **1/2848** Biraq olar jalğız-aq ret kezdesken joq. **1/2849** Olar san ret kezdesti.

1/2850 Jasın Bağıyla esik aldına jetip, öz-özinen iñğaysızdanıp ayalday bergende bir burıştan baqıláp turğanday (bälkim, solay da etüwi) arağa bir-aq mıynüwt qana salıp keldi.

1/2851 On segiz jas. On segiz jasta adam balası bir-birimen qarım-qatınastıñ äldeneşe türin talay körıp, süyinip te, jerinip te, tüñilip te, tipti buzılıp ta ülgere aladı.

1/2852 Bağıyla bolsa balğın köktemdi beyğam artqa tastap, jazdıñ bir qoñırjay tüninde aşılgan gül sıyyaqtı, süyispenşilik, sezim degen älemniñ alğaşqı sıqqan künine, aspanı men bultına, mınaw ğalamat äsem dünüyeniñ tazalıǵına tañırqay da, ürke qaraytın şaqta edi. **1/2853** Osı şaqqa deyin ol er balalarmen talay qıdırğan, talay ret suwğa bir tüsip,

talay ret özen jağasındaǵı qumdawıta künge de qızdırınıp jatqan, keybirewimen balalıq äwestikpen süyisken de. **1/2854** Biraq ol süyis tereñnen qozǵalmağan, qanda qaynamağan, jürekke pispegen özine-özi esep bermeytin balañ süyis edi. **1/2855** Onıñ Jasınmen bul kezdesüwi maxabbat jolındaǵı alǵaşqı "resmiy" kezdesüwi bolǵandıqtan ba, kewdesindegi judırıqtay jüregi qamıstı köldiñ jeldi küngi qoǵasında keşeden beri bir sätke de tınım tappadı. **1/2856** Jasın kelip amandasqanda "sälematsız ba" degen jawap sözdiñ jartısın aytıp, jartısına demi jetpedi.

1/2857 Baǵıyla amandasqan sätte ğana jigitke bir köz tastadı da, kirpigin tömen tüsirdi.

1/2858 Keşegi tākapparlıqtan tük qalmaptı, qolǵa üyrense de adamnan jasqanuı qalmağan eliktiñ laǵınday bolar-bolmas dirildep, ünsiz tur.

1/2859 "Unatıp qaptı, - dedi iştey Jasın. **1/2860** -Bul - maxabbat qoy!"

1/2861 Jasın Baǵıylanıñ boyınan tek äyelge tñ siyrek kezdeser ädemilikti ğana emes, bulaq bastawınday tazalıqtı, mañ dalada tuwǵan ayday äsemdikti, jañbırdan soñǵı qaraqattay möldirlikti, tañ aldında aşılgan güldey paktikti kördi. **1/2862** Budan bir-eki ay burın kezdeskende osı qasiyetterdi qalayşa tap basıp ańǵarmaǵanına qazir tañdandı.

1/2863 Ol "maxabbat", "sezim" degen sıyyaqtı sözderden boyın awlaq salatın-dı.

1/2864 Bulardıñ bāri tım köp ayılıp, qadirin joǵaltıp alǵandıqtan ba, älde, öz ömirinde osı sözderdiñ tegine layıq ne äyel, ne erkek kezdestirmegendikten be, älde, jaratılısınan janı qataldıqqa beyimdiginen be, äytewir bul sözder onıñ qulaǵına türpidey tiyetin.

1/2865 Jäne osı sözderdi jiyi aytatın adamdardı meylinşe unatpawşı edi. **1/2866** Liyriyk aqındardıñ öleñderin oqımaytın. **1/2867** Tipti, Tolstoydıñ maxabbat, sezim jaylı oy tolǵaǵan tustarına tujırına belgi soǵıwşı edi, al Dostoyevskıyydıñ "Aq tunder" attı sentiymentaldı ratsıyonınıñ soñına: "Beyşara Fedor! **1/2868** Osınday marmelad adamdar boladı dep oylaǵan-aw şaması",- dep jazıp qoyǵandı. **1/2869** Ol är nārsege naqtılı qaraytın. **1/2870** Romantıyka men liyriyka ömirdiñ iylyyuzıyyası, ol adamdı şatastradı, ömir qubılısına dāl baǵa berüwge kesirin tiygizedi degen tujırımıdı berik ustaytın-dı. **1/2871** Osı kezge şeyin jazǵan öz şıǵarmalarında ol osı oyların дәleldep keldi.

1/2872 "Keyipkerleri men alǵan oqıyǵası adamdardı ömirden bezindiredi, bāri nāziktik pen sezim atawlıdan jurday", - dep birewler onı sinap jatsa, endi birewleri basqa jaǵınan kep: "Ömirge tuwra qaraytın kezimiz jetti. **1/2873** Jas bala sekildi

adamzat qaşanğı tätti tağammen ömir süredi? **1/2874** Onıñ da tättiden tuşçığa, sonan soñ aşçığa köşetin kezi bolmay ma? **1/2875** Jasın şığarmaları bügingi prozadağı realiyistik közqarastıñ jaña lebi, onı tüsinbedik dep urısqannan göri tüsineyikşi äldeqaşan abdırap ta körmegen Jasın jatqa aytar sözün jıynay almay müdirip qaldı.

1/2876 - Jürinüz,- dedi ol qarsı aldarıñda köldeneñ turğan maşıynağa qaray oñtaylanıp.

1/2877 Bağıyla qarsılasqan joq, qayda dep tañdana suramadı da. **1/2878** Ol Jasınnıñ sıyqırlı sözine arbalğanday ornınan qozğala berdi, Jasın esik aşıp Bağıylanı alğa otırğızdı da, özi soñğı jaqqa jayğastı. **1/2879** Bulay etüw onıñ oyında da joq bolatın, erikten tıs bir küş oğan "Osılay etüw kerek", - dep buyırğanday, özinıñ qızdan qalayşa oqşaw qalğanına tüsinbedi. **1/2880** Ğajap- dedi ol esikti jawıp jatıp özinşe. **1/2881** - Qalayşa? **1/2882** Joq, mümkün emes, Meniñ olay etüwge qaqım joq".

1/2883 Maşıyna ornınan qozğala berdi. **1/2884** Jolda kele jatıp ta ol öz boyınan özi bayqağan sanadan tıs bir küştiñ äli tarqamağanın sezdi. **1/2885** Ol küş - Jasınnıñ Bağıyla aldında abdırawı, oylamağan jerden kaşan da söziniñ azdap şaşırawı, eñ soñında jāne eñ qawipti -qızğa degen erekşe iltıypatı men kewdesindegi nāzik bir qıldıñ talay jıldan beri (bālkim, alğaş ret) terbelip ötüwi edi.

1/2886 Jasın eñ äweli sodan qorıqtı.

1/2887 Osı otız bir jıldıñ işinde ol, äriyne, köp äyeldermen kezdesti. **1/2888** Olardıñ arasında aqıldısı da, salmaqtısı da, jeñiltegi de, ajarlısı da, köriktisi de, müsindisi men müsinsizi, bāri-bāri boldı. **1/2889** Eger olardıñ keybirewimen erkek pen äyelşe qarım-qatnas jasaw sezimi tuwa qalsa da bul eşqaşan jüreginiñ lüpildegenin sezingen emes. **1/2890** Onıñ tānindegi sezim men qumarlık bir-aq formada - jaqsı körgen äyelin özine moyınsundıruw, onı tügeldey biylep aluw formasında ğana oyanatın. **1/2891** Köz aldında ne körinip tur - oğan sol ğana körinetin. **1/2892** Jāne erkek pen äyeldiñ bir-birine degen ıqılası men ıntızarınıñ, kerek deseñ, maxabbatı men sezimderiniñ sırtqa şığar türi de birew-aq - süyis ekenine narazı bolatın-dı. **1/2893** "Bir-birin ölerdey jaqsı köretin adamdar üşin bul mülde az, arzan tāsıl dep esep tewşi edi, bulay etüw barlıq basqa adamdardıñ qolınan keledi, tipti, adamnan basqa tirşilik iyeleriniñ bāriñin de jalğız-aq tapqanı osı tāsıl. **1/2894** Birin-biri özgelerden göri erekşe jaqsı köretin eki adam üşin de erekşe, özgeşe forma kerek qoy, nege bāri birdey jaralğan, nege tüptep

kelgende erekşe sezimler de tuwralı, anayı ıynstıynkke bağınuwı kerek? **1/2895** Bul ädiletsiz, mülde ädiletsiz" dewşi edi ol.

1/2896 Bul ıydeya onıñ soñğı şığarmasında da ayıldı. **1/2897** Bir qızğa jastayınan köñili jetken stüwdent süyiktisi qayda barsa da soñınan qalmay, akırı besinşi quwrskıa ötkende oğan qolı jetedi. **1/2898** Ertesine ol kündeligine: "Men qudayğa riyza emespin,- dep jazadı. **1/2899** Bir-birine adamdı osılay ıntıq etip jaratıp kelip, sol ıntıqtıñ süyis arqılı ğana tanıtattın etip, bizdi qanday kedey etip jaratqan! **1/2900** Bul adamdı zäbirlew, qorlaw ğoy. **1/2901** Men adam boyındağı soqır ıynstıynktke qarsımın, onı sılıp tastap sananı baspa jüzinde bul da köp talas tuwdırğan. **1/2902** "İynstıynkti alıp tastasa adam boluwdan qaladı, xayuwan bop ketedi", - dep orındarınan atıp-atıp turğandar kezdesti.

1/2903 Şığarmalarındağı osı sıyyaqğı özindik kontseptsıyylarmen öz ömiri bir-birine ündes jatqandıqtan şığar, Jasındı äyelder jağı suwıqsıñ, sağan bäribir dep ökpeleytin, kinälaytın. **1/2904** Öytkeni, olardıñ bäre de Jasındı jaqsı körüwşi edi, jaqsı körip qana qoymay, odan jasqanatın da. **1/2905** Ötkir de, oyılı köz, temirdey logıyka, naqtılı közqaras, batıl fıylosofıyqa, eşkimge iyilmes minez, uşan-teñiz bilim onı qay jerde otırmassın, tariyxşılar men ekonomıyster me, liyngvıyster men arxeologtar ma, süwretşiler men akterler ma, bäre-bärinen de onı biyik etip körsetip turatın-dı. **1/2906** Ejelden tawday qalıptasıp, tastay bekigen közqarastardı ol birneşe sözben irgesin şayqalta salar edi. **1/2907** Onımen qarım-qatınası tek dostıqpen ğana şektelip qaluwın qalamaytın äyelder odan älgi parasat biyiktigindey biyik maxabbat talap etetin-di.

1/2908 Munday talap Jasınnıñ ızasın keltiretin. **1/2909** "Sezimdi logıykağa bağındırıw degen esüwastıq qoy,- deytin ol. **1/2910** -Adam boyında öz erkimen tuwıp, öz erkimen öletin jalğız-aq azat qasıyet - unatuw men jek körüw. **1/2911** Endi sonı noqtalamañdarşı!"

1/2912 Olar teatrğa kelip, bir şeteldik dramatuwrıñ tragedıyyasın kördi. **1/2913** Bügin premıra bolatın. **1/2914** Tragedıyyanıñ qazaq ömirinen tım alıstıǵı, problemalarınıñ eskiligi Baǵıylanı qızıqtırmadı. **1/2915** Almatıǵa kelgeli beri bul teatrğa üşinşi ret qana bolıp otırǵandıqtan akterler oyınına ğana nazar saldı. **1/2916** Munday pikirdi de jol-jönekey Jasın aytqan.

1/2917 Olar maşınağa otırdı. **1/2918** Bağıyla aldıñğı jaqta, Jasın artqı orında. **1/2919** Qayda dep Bağıyla tağı suramadı. **1/2920** Surağısı kelsa de suray almadı jāne ol Jasınğa qulay sendi. **1/2921** Oylı adamnıñ arzanğa barmaytınına sendi. **1/2922** Aldıñğı küni tūsken qalıñ qardan köşe kök tayğaq. **1/2923** Maşına keyde burañdap, keyde köşeniñ qıyılısında toqtağan jerinen äreñ jılıp, tsıyrk atınday mıñ qubılıp keledi. **1/2924** Maşına tüzüw köşege tūsip, ayaq-qolın bawırına ap jürisin jöndegen soñ, Jasın kenet:

1/2925 - Sizdey qızdı birinşi ret kezdestirip otırmın, - dedi tañqalıp kele jatqanın jasıra almay. **1/2926** Qız beri burıldı.

1/2927 - Nege?

1/2928 - Adam qayda bara jatırmız dep suramay ma eken?

1/2929 - Onsız da bilemin. **1/2930** Nesine suraymın.

1/2931 Jasın ünsiz qaldı. **1/2932** Birneşe seqüwındtan keyin barıp tañdanısı

bayığan ünmen:

1/2933 - Onı qaydan bilesiz? - dedi.

1/2934 - Sizdiñ telefonıñız 39 degen tsıyfrdan bastaladı ğoy.

1/2935 - Iyä.

1/2936 - Biz qalanıñ telefonı sol tsıyfrdan bastalatın jağına jaqındap qalğan sıyyaqtımız.

1/2937 - Mınaday abstraksıyyañızben bar ğoy, - dedi Jasın qızğa kewdesin sāl töndire tūsip, - siz işki ister miyniystrliginde tergewşi bop qızmet atqara alasız. **1/2938** Bul mağan onşa unap kele jatqan joq. **1/2939** Bunday bayqağıstıq sizdiñ boyıñızğa jaraspaydı.

1/2940 - Mağan tarıyxşı boluw da, bayqağış boluw da, tipti esimim de jaraspaydı.

1/2941 Endi ne istewim kerek? **1/2942** Qız oğan jartılay burılıp surawlı türde külimsiredi.

1/2943 - Atıñızdı kez-kelgen, tipti, erkektiñ atına bolsa da özgertip alıp, kiyoskide jergilikti gazetter satıp turğanıñız jarasadı.

1/2944 - Odan ülken qızmet tappadıñız ba?

1/2945 - Sizge odan artıq qızmet joq. **1/2946** Bola qalsa, ädemiliktñ ülgisi retinde Yuneskoniñ qamqorlıǵına alınıp, bir suwıq müwzeyde turasız.

1/2947 - Al, qartayǵan soñ ne isteymin?

1/2948 - Onda, suluwlıqtñ qalay qartayatınınıñ ülgisi bolıp turasız. **1/2949** Kiyimmen turasız ba, kiyimsiz turasız ba, ol jaǵın xalıqaralıq komıyssiyya şeşedi.

1/2950 Baǵıyla külimsirep kele jatqan qalpın kilt suwıttı da, eki beti duw etip, Jasınnan betin burıp äketti.

1/2951 - Raqmet,- dedi ol lıp etip oyañǵan uyatı men ökpesin tanıtıp.

1/2952 Baǵıylanıñ özine ökpelep, birazdan beri umıt bop bara jatqan täkkapparlıǵın boyına jıynap ap, alǵa qarap qıymılsız otırǵanı Jasınnıñ külkisin keltirdi jäne ol burıñıdan da süykimdi bola túsken sıyyaqtı. **1/2953** Olar Jasınnıñ üyine jetti de, maşıynanı qaytarıp jiberdi.

1/2954 Baǵıyla buǵan deyin män bermep edi, esik aldına kelip, endi basqışpen joǵarı köterilüwge tuwra kelgende ayaǵınıñ dirildegennin sezdi. **1/2955** "Beytanıs adam ğoy,- dedi iştey,-iyä, mülde beytanıs dewge de boladı. **1/2956** Men onıñ jetegine ünsiz erip kelemin. **1/2957** Bul - özimdi özimniñ qorlawım emes pe? **1/2958** Üyinde kimder bar? **1/2959** Äyeli bolsa şe? **1/2960** Men kimmin dep baram, bul meni kim dep tanıstıradı? **1/2961** Mülde böten üyge, tün işinde!.."

1/2962 - Men... qaytsam qaytedi? - dedi ol ekinşi qabatqa jetkende ayaldap. **1/2963** - Şınım. Keşiriñiz...

1/2963 Jasın onıñ tömen qulaǵan kirpikterine qarap turdı da:

1/2964 - Men keşiremin, bärin de keşire alamın,- dedi. **1/2965** -Biraq siz qazir qaytıp ketseñiz, maǵan degen äwelgi öz senimiñizdi qorlaysız, sonan soñ, meniñ taza niyetime senimsizdik körsetip, daq salasız.

1/2966 Mümkın,- dedi qız sıbırlaǵanday erinderin ğana kübirletip. **1/2967** - Sizden söz artılmaydı. **1/2968** Qay qabatta turasız?

1/2969 - Törtinşi.

1/2970 - Jüriñiz...

1/2971 Jasının üyində äkesinen basqa eşkim joq eken. **1/2972** Äyeli jumısının tört-bes küngə suranıp balalarimen qısqı kanıyküwldiñ kezinde awılğa ketipti. **1/2973** Tüpki bölmede jası jetpisten asqan dimkästaw äkesi jatır. **1/2974** Öz kiltimen esikti aşqan boyda Jasın "Osında şeşine ber",- degendey sawsağımen kiyim ilgişterdi nusqadı da, äkesi jatqan bölmege qaray ketti. **1/2975** Sälden soñ onıñ dawsı estildi.

1/2976 - İyä, jigit, qal qalay?- dedi Jasın äkesiniñ jayın surap.

1/2977 - Raqmet, aqsaqal, jaman emes,- degen äkesiniñ jawabı estildi.

1/2978 - Sofıy Lorennen xat joq pa äli?

1/2979 - Joq qoy qızıtaq.

1/2980 Bağıyla kiyim ilgişke tonın ilip, etigin şeşti de qalay qarap jürerin bilmey turıp qaldı. **1/2981** Jasın men äkesiniñ dawsı äli estilip tur.

1/2982 - Barıp kelmeysiñ be?

1/2983 - "Komandıyovoçny" töleseñ barıp keleyik.

1/2984 Jasın sañq etip bir küldi de, Bağıyla jaqqa qaray qolın oñ jaqtağı bölmege qaray siltedi. **1/2985** Bağıyla solay qaray jürdi de, bölmege kirdi.

1/2986 - Vot xıytrets!- degen Jasının külki aralas dawsı Bağıylağa burınğıdan kömeskilew estildi. **1/2987** - Sonda men seniñ maxabbatıña "komandıyovoçny" tölewim kerek pe?

1/2988 - E, töle,- dedi äkesi bir jöteliپ alıp. **1/2989** - Sol bolmaq tügil Bayan bolsa da aqşama baratın jayım joq.

1/2990 - Al jaraydı, jat onda. **1/2991** Mümkün Sofıy Lorenniñ özi kep qalar. **1/2992** Şay işesiñ be?

1/2993 - Joq. Keyinirek.

1/2994 - Kofe şe?

1/2995 - Onı qaytpekpın. **1/2996** Tünimen üki bop şıqsın deysiñ be?

1/2997 Jasın tağı sañqılday küldi de, "Jaraydı, kerek bolsam şaqırarsıñ", - dep, beri qaray jürdi.

1/2998 Bağıyla äke men balanıñ arasındağı qalıptan tıs äñgimege jımıyya külip otırıp, Jasınnıñ korıydorda sırt kiyimi men bäteñkesin şeşip jatqanın estidi. **1/2999** Ol jan-jağına nazar sap qarağanda üş qabırğa tolı kitaptardı körip, bası aynalıp ketti. **1/3000** Bir sätke özin tım kişkentay, elewsiz janday sezindi. **1/3001** "Mınaw - özgelerdi qorlaw ğoy.

1/3002 Osınşa köp oquwğa bola ma eken?"- dedi ol iştey öz-özinen namıstanıp. **1/3003** Oyın jıynap alğanşa işke Jasın da kirip keldi. **1/3004** Kelgen bette töbedegi şaqırayğan jarıqtı öşirdi de, jazuw stolınıñ janında turğan sarğış torşerdi jaqtı.

1/3005 - Keşiriñiz, - dedi ol Bağıylağa külimsirey qarap. **1/3006** - Äkeydiñ jayın bilip jatqanıñ ğoy. **1/3007** Tüsten beri üyde bolğan joq edim.

1/3008 - Solay ma? **1/3009** Men jezdeñiz eken dep qalsam. **1/3010** - Bağıyla äzildegен bolsa da iñğaysızdaw şıǵıp qalmadı ma dep qızara ezüw tarttı.

1/3011 - Ekewmiz ejelden äzildesemiz. **1/3012** Älgi jatqan "jigittik" tuñǵışımın. **1/3013** Tuñǵış bala ata tiri turğanda äkege buyırmaydı ğoy. **1/3014** Men atamnıñ qolında östim. **1/3015** Sonda erjettim. **1/3016** Biraq, älgi "jigitimizdiñ" menen keyingi eki qızı turmısqa şıǵıp ketti de, Sofiy Loren basqa bala kötermedi. **1/3017** Atay ölgen soñ älgi quw "jigit" meni aldap-suwlap, qayta-qayta kelgiştep jürip özine iykemdep aldı. **1/3018** Jezde men qayınday äzildestigimiz sodan.

1/3019 - Al, Sofiy Loren degen kim?

1/3020 - Kim boluwşısı edi, äygili kıynoaktrıysa. **1/3021** Älgi "jigittiñ" kempiri. **1/3022** - Ol raqattana küldi. **1/3023** - Meniñ äyel, balalarımnen birge elge ketken. **1/3024** Jalǵız jüre almaydı, birge barıp kep alayın, endi qaşan qol tiyedi dep olardan qalmaqoydı.

1/3025 - Ol kisini nege bulay ataysızdar?

1/3026 - Bayağıda Sofiy Loren Moskvağa kelgen. **1/3027** "Künbaǵıs"degen fiylmde oynağan. **1/3028** Sonda Moskvağa menimen birge äkem de barğan edi. **1/3029** Qonaq üyde birneşe jazuwşılar bop aktriysamen tanışqanbız. **1/3030** Äkem de körgen. **1/3031** Bärimiz küñge tabınğan күнбаǵıstay japırılıp, Sofiy Lorenniñ dawsın estip qaluwğa ıntıq bop, jan-jaǵınan kew-kewlep jatırımız. **1/3032** Nomerge kelgen soñ äkemnen:

"Qalay, unadı ma?"-desem: "Esektiñ mıym jepsinder!"- dep qolın bir-aq siltedi. **1/3033**
"Üydegi kempirimnen asıp bara jatqan tügi joq.

1/3034 Däl süytip kiyindirip qoysam Saparkül de Sofıy bop şığa keledi", - dep kijinip otır. **1/3035** "Qalıñ malın tölep äpereyin, alasıñ ba?" - desem, "Almaymın", - deydi. **1/3036** Sodan beri aramızğa osınday äzil engen. **1/3037** Bağıyla sınığırday bir külip aldı.

1/3038 - Qızıq eken! **1/3039** Bizdiñ semyada munday qarım-qatınastıñ nışanı da joq. **1/3040** Bäre öz ornında. **1/3041** Äke - äke, ana - ana, bala - bala. **1/3042** Qazirgi turğan ağayımniñ üyinde de solay, qayta, ärkimniñ ornı erekşe badırayıp turadı.

1/3043 - Munday qarım-katınastıñ barlıq semyada boluwı şart emes,- dedi Jasın siygaret tutatıp.- **1/3044** -Keşki tamaqqa qalaysız?

1/3045 - Qajeti joq.

1/3046 - Men de solay dep oylaymın. **1/3047** Uwaqıttı bosqa qaza qılamız. **1/3048** Men tamaq işüwge ketetin üwaqıtqa qattı qıynalamın. **1/3049** Onda da kofe qoya salayın.

1/3050 Jasın ornınan turıp, as üyge ketti. **1/3051** Artınşa krannıñ sarıldağanı, kofe qaynatqış qaqpasınıñ sartıladağanı, sonan soñ jağılğan siriñkeniñ bij etken dıbısı estildi. **1/3052** Jasınnıñ odan keyin de toñazıtqış pen şkaftardı aşıp, äldenelerdi dayındap jatqanı bayqaldı. **1/3053** Ol azdap külimsiregen qalıppen qayta keldi.

1/3054 - Bilesiz be,- dedi ol tabaldırıqtan öte bere söz bastap. **1/3055** Söziñiñ kelesi böligin Bağıylanıñ qarsı aldındağı kresloğa kep jayğasqan soñ jalğastırdı. **1/3056** Adamniñ tamaq işüw men uyqığa ketetin ömiri onıñ jartı ğumırın aladı.

1/3057 Keyde mağan jer betindegi adamdar tamaq işip-işip, uyqısın qandırıp alıp ölip kete saluw üşin jaralğan sıyyaqtı bop körinedi. **1/3058** Üş mezigil tamaq işüw degen qomağaylıqtı bilay qoyğanda esüwastıq qoy. **1/3059** Keybirewler besin tamaqtı tağı işedi. **1/3060** Menimşe, quday barıp turğan egoiyst, tek qara basın ğana oylaydı. **1/3061** İnjil men qurandı oqısañ quday men alla adamdı meyiri tüsip jaratqan. **1/3062** Men kelispeymın. **1/3063** Eger quday adamdı şın jaratqan bolsa, onda da özi üşin. **1/3064** Japadan-jalğız surlanıp otıra berüwden jalıqqan soñ adamdı oylap tawıp, бүкіл galaktıykadan täwir planeta tappağanday qıyyandağı bir alaқanday jerge taratqan da

jibergen. **1/3065** Adamdar barğa da, joqqa da senip japa tarmağay tırşılıkke kirisip ketken. **1/3066** Sanawlı demi, sanawlı küni bola tursa da, biriniñ öligin biri jerlep kep otırsa da, ğumırı qudayday mǎñgi körinip, tükke turğısız usaq tirligine qayta kirisedi. **1/3067** Qudayğa bul tiyimdi. **1/3068** Bizdiñ ömirimizge qarap otırıp işek-silesi qatıp, erninen külki jıyılmaydı. **1/3069** Biz bolmasaq işqusa bop jarılıp ketüwi mümkün ğoy? **1/3070** Degenmen, özim degende qudaydıñ fantazıyyası mıqtı jumıs istegen. **1/3071** Molodets!

1/3072 Jasın äldekimdi keleke qılğanday kermek külimsiredi. **1/3073** Bağıyla onıñ kimdi keleke etkenin - qudaydı ma, Adamdı ma, ol jağın tolıq ajırata almadı.

1/3074 Kenet onıñ jüregi lüpildep ketti. **1/3075** Ol qarsı aldındağı siygaretin buwdaqtatıp, adam tügil qudaydı sınap, keleke etip otırğan jigitten şoşınayın dedi. **1/3076** Ol kăpirlerdiñ injilin de, musulmandardıñ quranın da oqığan joq edi, biraq grek mıfologıyyalarınan, aqın, dramatüwrgteriniñ şıǵarmalarınan qudaydıñ adamşa söylegenderin, tipti, dawlasqandarın da oqığan. **1/3077** Biraq, ol qudaylar men qazirgi kezdegi qudaydıñ arası aspan men jerdey, öytkeni qazir Adam uğımındağı jaratuwşı küş bop tanılattın ğana qudiret iyesi qaldı. **1/3078** Jasınnıñ sol qudiret iyesin jaña ğana äkesimen söyleskendey sına alıp, äzil aytıp otırğanı jas qızdı qayran qaldıradı.

1/3079 Ol Jasınmen ekinşi ret qana kezdesip otır. **1/3080** Osi eki kezdesüwdiñ aralıǵında onı äldeneşe ret jek körüp te, ol jek körüwin tez umıtıp, birneşe ret qayta ıntıǵıp ta ülgerdi. **1/3081** Ekinşi qaytıp tildespespin degen renişi Jasınnıñ kelesi bir sözinen, tipti, sözsiz bayqalğan jalğız-aq közqarası men qıymılınan jazdı küngi burşaqtay lezde erip, erigenimen turmay ötken jolǵı ökpesiniñ tım usaq, ayası tar uğımınan tuwındaytının uğındırıp ketetin sıyyaqtı. **1/3082** Eger tağdır Bağıylanı mına adammen budan bılay da qarım-qatınasın jalğastıruwğa jazsa, (ol bastaldı) onda öziniñ talay suwınıp, talay ısınatının ol kün ilgeri sanamen sezine bastağan sıyyaqtı.

1/3083 - Jaraydı, biz munday äñgimeni qoyayıq,- dedi Jasın siygaretin kül salǵışqa mijǵılay öşirip. **1/3084** - Sizdiñ bul jerde qanşa uwaqıt otıruwğa mümkindiǵiñiz bar?

1/3085 Bağıyla töte qoyılğan suraqtan sál müdirip qaldı.

1/3086 - Nol mıynüwt,- dedi ol köz aldında tüydektelgen temeki tütinin qolımen jelpip.

1/3087 - Öytkeni men bağana üyde boluwım kerek. **1/3088** Kerisinşe üyge eki saǵat qarızdarımın.

1/3089 – Raqmet! **1/3090** - Jasın ornınan turıp, tereze fortoçkasın aştı. **1/3091** - Joq, aşıq aytqanıñız üşin emes, tawıp aytqanıñız üşin.

1/3092 - Siz ädemi söylegendi jaqsı köresiz be?

1/3093 - Janım jek köredi. **1/3094** Siz ädemi söylegen joqsız. **1/3095** Kütpegen iynterpretatsıyya bar. **1/3096** Bilesiz be, dünyedegi eñ iri oqıyğalar: soğıs pen beybitşilikke deyin sözdiñ ayıluw türine baylanıstı... **1/3097** Keşiriñiz, kofe qaynadı ğoy deymın!

1/3098 Jasın jeñil köterilip as üyge qaray jügirdi. **1/3099** Säldeñ soñ kofe qaynatqıştı barlıq kerek-jarağimen podnosqa salıp ap kelip, ekewiniñ ortasında turğan alasa stolğa qoydı. **1/3100** Sonan soñ qayta şığıp ketti de, jartılay işilgen frantsuwz konyagin äkep qoydı.

1/3101 - Tüsinem,- dedi ol eki şını ayaqqa kofe quyıp jatıp. **1/3102** - Siz mülde basqa ortada tärbiyelengensiz. **1/3103** Meniñ barlıq sözim men oy-pikirim, qıymıl-äreketim, tipti, sizdi äyel-balam bola turıp öz şañırağıma ertip äkelüwim aldımın öziñizge, sonan soñ estigen jat qulaqqa ersi, tüsiniksiz bop körinüwi mümkin. **1/3104** Qaytemiz, ärkim öz tüsinigine, öz örisine qaray bağalar. **1/3105** Adamğa eş närse bastan-ayaq unağan emes, tipti, älgı aytqan qudaydı da köp rette unata bermeymiz ğoy. **1/3106** Sınaymız, qarğaymız, tipti bezinemiz. **1/3107** Al, quday emes, özeginde ölimi bar jay et pen süyekten turatın adam jaylı ne demeymiz. **1/3108** Eñ bastısı - öz isiñ men pikiriñniñ durıstığın durıs tüsine bilüwde. **1/3109** Qalğandarı ekinşi plandağı närse - ömir sürüwdiñ texniykalıq jağı. **1/3110** Oğan aqıl-oydan göri az ğana quwlıq pen az ğana aramdıq jetip jatır. **1/3111** Eger meniñ bügingi tirligim sizge orınsız da öreskel bop körinse, solay oyladınız dep sizdi kinälamaymın.

1/3112 - Iyä, iyä, tım öreskel köringenini ras,- dedi Bağıyla, kofeden bir urttap. **1/3113** - Renjimeñiz, siz äyeliñizdi jaqsı köresiz be?

1/3113 Jasın mırs etip ezüw tarttı da, kofesine bir şay qasıqtay konyak quydı.

1/3114 - Sizge de quyayın ba?

1/3115 - Joq, men bulay işip körgen emespin.

1/3116 - Endeşe körinüz. **1/3117** - Ol Bağıylanıñ da şınısına bir-eki tamızdı. **1/3118** Sonan soñ kofeden bir urttap, kresloğa şalqalay otırdı da, Bağıylağa tesile qaradı.

1/3119 Özine tuwra qadalğan oqtı da salqın janarğa tötep bere almay, közin qarıp aların dep şoşınğan adamşa qız birden kirpigin tömen qulata qoydı.

1/3120 - Äyeliñizdi unatasız ba, balalarıñız sizdi jaqsı köre me, mamasın ba, osı äyeliñizdi süyip aldıñız ba, älde jay qosıla saldıñız ba, ömiriñizde birewge ğaşıq bop kördiñiz be, süygen qızıñız (!) bar ma, tağı-tağılar, tağı-tağılar? **1/3121** Jürek aynıtatin suraqtar! **1/3122** Naşar jazuwşınıñ naşar povesindegi naşar keyipkerleriniñ bir-birine qoyar surağı. **1/3123** Bul suraqtar adam tüsinigi men biliminiñ äli tömende jatqanın körsetedi.

1/3124 Bağıylanıñ eki betine qan tewip, ernin tistelep, süyriktey sawsağımen aldındağı şını ayaqtı aynaldıra berdi. **1/3125** Bir sätke özin qorsınıp, kisi köñiline qaramaytın äyel zatı eken dep ayamaytın mına jigittiñ aldında namısı jer bolğanday sezindi. **1/3126** "Men munda nege keldim? **1/3127** Şınında nege keldim?- dedi ol iñğaysızdanğannan eki qolın qoyarğa jer tappay birde şını ayaqtı, birde tizesin ustap. **1/3128** -"Adamdı azap aydaydı" degen ras bolar. **1/3129** Tipti, "jüriñiz" dep ötinbese de "Qayda kele jatqanımdı bilemin, nesine suraymın", - dep danışpansıy qaluwıma jol bolsın. **1/3130** Endi kelip jan balasınan estimegen söz estidim. **1/3131** Bälkim... bälkim solay-aq şıǵar, meniñ tärbiyem basqa, bilgenim az şıǵar, - dedi ol iştey jılarman xalde oyun jalğastırıp, - endi sol üşin kisiniñ namısın jırtıp, arına tıyyu kerek pe? **1/3132** Jurttıñ bäri Jasın boluw kerek pe? **1/3133** Olay talap qoyudıñ özi bilmestik qoy, tipti esüwastıq, ıyâ, esüwastıq. **1/3134** Nege aytpaymın, osı oyımdı oğan estirtip nege aytpaymın? **1/3135** Bälkim ol meniñ äli balalıǵımdı paydalanıp osılay öktep söylep otırğan şıǵar. **1/3136** Ketüw kerek, ketüw kerek, bul jerden!.."

1/3137 - Men sizdiñ kelesi suraǵıñızǵa jawap bereyin, -dedi kenet Jasın Bağıylanı tañqaldırıp, - Bul suraq ayılmasa da oyıñızda turǵanı anıq, oğan talas joq.

1/3138 Sizdi munda şaqırğan sebebim... eşqanday sebep joq. **1/3139** Qanday bağıtta, qanday äwelde bolsa da oyım osılay otırıp äñgimelew boldı. **1/3140** Men sizdi arzan ortaǵa qıymaymın. **1/3141** Nege ekenin özim de bilmeymin, bilsem biletin de şıǵarmın... bar biletinim tuǵırǵa qonar suñqar bop jaratılıp, qarǵa men japalaqtarǵa ilesip butaqqa qonıp qala ma dep qıymadım. **1/3142** Adamsıñ tulǵa bop qalıptasuwı üşin onıñ jaratılıs bergen qabileti az, ol qasiyet aralasar ortaña baylanıstı. **1/3143** Kimmen dos bolsañ, kimmen sırlas bolsañ sol deñgeyden sen de asa almaysıñ. **1/3144**

Ax, men taqlıyya aytıp kettim ğoy deymın. **1/3145** Jeter. **1/3146** Esiñizde bolsın» eger sizdiñ payımıñız bolmasa, men sizdi äñgimege tartpas ta edim. **1/3147** Konyak qosqan kofe qalay eken?

1/3148 - Qaydam,- dedi Bağıyla qaytadan ezüw tartıp. **1/3149** Şınında, älgı bir ıñğaysız sätte otırıp ol konyaktiñ kofeniñ dämıne de nazar awdarmağan-dı. **1/3150** Jasıq arnayı surağan soñ, suwıp qalğan kofeden tağı urttadı da, bir-eki tamsanıp barıp:

1/3151 - Jaman emes,- dedi.

1/3152 - Onı qaydan bildiñiz?

1/3153 - Däminen dağı.

1/3154 - Burın işip körip pe ediñiz?

1/3155 - Joq.

1/3156 - Endi nege ötirik aytasız! **1/3157** Jaman emes dew üşin burın işip körüwiñiz kerek.

1/3158 - Sizden äkeñiz neşe jas ülken?- dedi Bağıyla kenet. **1/3159** Jasın tosin suraqtan kewdesin köterip aldı.

1/3160 - Qanşa ülken boluw kerek bolsa sonşa.

1/3161 - Siz ülken adam men balanıñ arasın şatastırıp alğan boluwıñız kerek. **1/3162** Ol kisimen baladay jılı söylesez de, menimen qart adamday söylesez.

1/3163 Jasın oğan qarap otırıp qaldı. **1/3164** Salqın janarına jılılıq üyirilip, aytarın aytıp sap, "barım osı, endi qaytesiz", degendey bir boyında boyjetkendigi men balalığı qatar ündesken beykünä, beytarap namıstı qızğa köñili süysinip, töñireginen estiler oyılı sözge qaşan da türık jüretin qulağıñıñ qurışı qanğanday boldı. **1/3165** Oylar, tağı da oylar. **1/3166** Birimen-biri şırmawıqtay şatısıp, birinen soñ biri tuwındap, adamnıñ öz mıyına özi tınıp bermeytin, şetsiz, oylar. **1/3167** Estisi de bar, eseri de bar, sırbazı da bar, suğanağı da bar. **1/3168** Bir bastağı bir oy bir oyğa qarsı, bir oy bir oyğa duşpan; biri - altın, biri - urı. **1/3169** Osı qas qağım ğana sätte Jasınğa da oydiñ talayı kep, talayı ketti. **1/3170** Qol sozım jerde ğana otırğan qızdıñ özinen tım-tım alısta ekenin bir sezindirip, bir elestetip ötkense Jasınnıñ basqağa aytıp tüsindire almas kezbe oyları şartaraptı şarlap barıp qayıp edi. **1/3171** Adam men jan duniyesiniñ kürdeliligi

sonday, bir adamdı eş üwaqıttı ekinşi adam älgı adamnıñ däl özindey tüsine almaydı, tüşinüwi mümkün emes. **1/3172** Jasınnıñ bir ğalım keyipkeri (fıylosof) stüdentterge lektsiyya oqıp turıp: Adam mıyı - quday fantazıyyasınıñ tamaşa jetistigi" degen edi.

1/3173 Ol bir-eki mıynüwtqa sozılğan osı ünsizdiktiñ işinde burın jazğan öz tujırımınıñ däldigine tağı közi jetti. **1/3174** Osı ünsizdiktiñ işinde-aq ol mına ömirdiñ jazğı nöserdey ötkinşi ekenin, uwaqıt degen qudiret jandı men jansızğa sezdirmey ğumırın talay bererin, anadan şır etip tuwğannan bastap adam balasınıñ kartayuğa bet alatının tağı şolıp ötti. **1/3175** Üwaqıt - urınıñ qolında ketken öz qasıyetleriniñ biri - äyeldi süyu, äyeldi unatuw ekenin ol alğaş ret sezindi. **1/3176** Joq, ol äli de äyel zatın unata aladı, tipti däl aldında otırğan qız bolmasa da däl osınday basqa qızdıñ jüregın özine qarata aladı, tipti, bes jıl, on jıl ötken soñ da ol qartayıp qalmaq emes, kerek deseñ äyel balasın budan bılay unatpay-aq, qulay berilmey-aq ğumır keşe aladı. **1/3177** Jasınnıñ janın qulazıtıp ketken närse naqtılı birewdi unatuw, unatpaw qaqısı emes, adam boyındağı mümkındik bolatın. **1/3178** Osı otız bir jıl ömiriniñ işinde ol adamğa tñ bastı qasıyetleriniñ birinen - alañsız süyu erkinen ayrılıptı. **1/3179** Endigi süyu, endigi unatuw bala bürkittiñ äreketindey emes, kări bürkittiñ äreketindey jasqana kelerin uğındı. **1/3180** Bul butaqtan aqqan tamşı bolsa, Bağıyla nemese Bağıyla tektes qız bulaq tamşısı, ekewiniñ de kölemi men türi uqsas bolsa da qasıyetleri bölek. **1/3181** Bul kermek, ol tuşçı. **1/3182** Kermek tamşığa tuşçı tamşı qosılğanda ol da dāmin özgertedi.

1/3183 Osı oyğa kep tirelgende Jasınnıñ oyın ornı tolmas bir sezim torlap alsa da, ekinşi bir oy: "Äli de joğaltarıñ köp, opına berme",- dep jılt etip, bolaşaq kārilikten xabar berip, onıñ köñilin täwbege tūsirip ötkendeı boldı. **1/3184** Ol ornınan turıp, terezege keldi de, perdeni ısırdı.

1/3185 - Qarañızşı, dalada qar jawıp tur,- dedi äli opınısı men ökinişi arılmağan ünmen.

1/3186 Bağıyla onıñ qasına keldi. **1/3187** Däl bayağı küz kezinde ekewi qatar kele jatqandağıday bul jolı da Jasınnıñ denesine denesi tiyip ketpewin qattı qadağalap, qatarlasıp turdı.

1/3188 - Japalaqtap jawıp tur. **1/3189** Sizdiñ söziñiz sekildi iri eken. **1/3190** Jasın dalağa qarap turğan boyı Bağıylağa sezdirmey jımıydı da:

1/3191 - Endi söylemey-aq qoyıñızşı, siz onsız da bugün mazamdı alıp bittiñiz,- dedi.

1/3192 - Men... ketemin,- dedi ızası tağı burq etken qız tıǵıla söylep.

1/3193 Jasın eki qolın qaltasına sap turǵan boyı onıñ sözın estimegen adamday tağı söz bastadı.

1/3194 - Düniye tıp-tınış, jaybaraqat qar jawıp tur,-dedi özimen-özi tildeskendey.

1/3195 - Ärkim öz şaruwasımen. **1/3196** Eşkim men eşkimniñ isi joq. **1/3197** Sırttay qarasañ jurttıñ bäre biri-birimen dos sıyyaqtı. **1/3198** Aytalıq, ana bir segiz qabat üydi kördiñiz be, töbesine qızıl lampalarmen "Sluwjba bıtı" degen jazuwı bar. **1/3199** Sol üyde qanşa adam, qanşa taǵdır bar deseñizşı. **1/3200** Bäriniñ de jaqsı köretin, jek köretin, tipti birewdiñ ölgenin tileytin adamdar turıp jatır. **1/3201** Äne, birew, as üyde, birew zalda, birew uyıqtaytın bölmede qıbırlap jür. **1/3202** Ana qızıqtı qarañız, plavka men lıyfçıyǵı ğana bar bir jas äyel tereze perdesin aşıp jatır, qayta, jabuwı kerek qoy.

1/3203 Baǵıyla da onı körip, tömen qarap eriksiz jumıydı.

1/3204 - Erteñ ğoy, tañ ata salısımen bäre jumısqa bıtıraydı. **1/3205** Sodan qas qaraya bir-aq oraladı. **1/3206** Tamaq jasap işedi de, jatuwǵa ıñǵaylanadı. **1/3207** Dem aluw kerek. **1/3208** Öytkeni erteñ jumısqa baruw kerek. **1/3209** Bäreinde de ülkendi-kışılı maqsat bar. **1/3210** Soǵan jetemin dep küresedi, umtıladı, jeñedi, jeñiledi. **1/3211** Momaqan pişinde japalaqtap qar jawıp tur. **1/3212** Bul da tabıǵattıñ öz tirşiligi, öz äreketi. **1/3213** Qarap tursañ, tınıştıq, beybitşilik degenniñ qadiriñ eriksiz sezinesiñ. **1/3214** Beybitşiliktiñ qasiyetin soǵısta emes, beybit künde uǵınǵan jaqsı ğoy deymın. **1/3215** Siz qalay deysiz? **1/3216** - Ol Baǵıylaǵa moyın burdı.

1/3217 - Men endi söylemeymin.

1/3218 - A-a! Siz älgı sözge tağı burtıyıp qalǵan ekensiz ğoy. **1/3219** Onda jöñdi añǵarmaǵan ekensiz... **1/3220** Jaraydı, añǵarmay qalǵanıñız da durıs bolǵan şıǵar. **1/3221** Siz qaytqalı tursız ba?

1/3222 - Iyä.

1/3223 - Jüriniñiz. **1/3224** Üydegi aǵañız ben jeñgeñiz urısıp jatqan şıǵar.

1/3225 Jasın Baǵıylanıñ tonın kiygizdi. **1/3226** Küni boyı añǵarmaptı, ekewi pälendeý şeşilip söylespese de mına qızdıñ mına üyde jay otırǵanıñ özi janǵa toq, köñilge

därüw eken, endi ol kiyinip, ketüwge jıynala bastağanda sol orınıñ tağı da opırayıp bos qaları sezildi.

1/3227 Jasın Bağıylanı taksiymen üyine deyin şığarıp saldı. **1/3228** Qoştasarda oğan qolın sozdı. **1/3229** Qızdın maqtaday jumsaq, şıbıqtay ıyılgen sawsaqtarın alağanında bir sät ustap turdı da, qolınıñ sırtınan jay ğana süydi. **1/3230** Qız qolın aqırın tartıp alıp, uyalğanınan ne derin bilmey qolğabın kiyip jatqanda, äytewir bir närse dew kerek bolğan soñ Jasın:

1/3231 - Bäribir atıñız mağan unaytın emes,- dedi.

1/3232 - Qazır sizdi sol ğana mazalap tur ma?

1/3233 - Iyä. **1/3234** Basqa eşqanday oy mazalap turğan joq, tek sol ğana! - dedi Jasın.

1/3235 - Al, saw bolıñız. **1/3236** Quday jazsa tağı kezdesermiz.

1/3237 Jasın tağı da kermek külimsirep, maşıynağa otırdı.

1/3238 Särgel kelesi jıldıñ jazında dıyssertatsıyyasın qorğap şıqtı. **1/3239** Ol doktorlıq ataqa iye bolıp alğan soñ köñilin bir demdep, ülken banket jasadı. **1/3240** Banketke "köñildi bir demdewge" tikeley qatısı bar adamdar, sonan soñ oquw orınıñ başlıları, ğalımdarı men kafedra muğalimderi jāne jaqın-tuwıstar şaqırıldı. **1/3241** Qaratayğa erekşe telegramma berildi, telefonmen de tikeley söylesti. **1/3242** Jaratılısında kisi köñilin jıqpaytın Qaratay bāz birewlerdey jumıstıñ köptigin siltaw etip jatıwdı qolaysız körıp, uwaqıtı joq bolsa da kelip qayttı. **1/3243** Ol kelgen soñ onıñ Miyniystriktegi dosı da Särgeldiñ dastarqanınan ekinşi ret dām tattı. **1/3244** Ol, äriyne, qızmet babına baylanıstı köpşilik dastarqanınan qaşıp, üyde bolıwdı jön körgen. **1/3245** Öziniñ ğılım jolındağı bul tabısına keybirewlerdiñ küdikpen qarap qalatının sezgen Särgel, ol kisi banketke baruwdan bas tartıp, üydegi oñaşalıqtı qalağanda qattı quwanğan. **1/3246** Bıltırğı jılı rektormen aradağı ötken jılı äñgimeden keyin ol özine bergен üwädesinde turıp, Qaratayğa Almatığa bir kelgeninde olardı (rektor ekewin) äyelderimen qosıp üyge şaqırıp, azdap betin aşıp alğan-dı. **1/3247** "Bäri oydağıday boldı",- dep köñili ösip qalğan. **1/3248** Qarataydın olardıñ aldındağı bedeli men sol keşte ayqın tanılğan aqlına da qattı rızsa bolğan-dı. **1/3249** Söyte tursa da, sol küngi keşten kewdesine bozanıñ qorabasınday, esine tüsse jüregin sızdatıp

ötetin aşkıltım bir sezim qaldı. **1/3250** Özinen tört-bes jas kişi rektor men Mäliykeniñ bir emes birneşe ret közqarasqanıñ, äri-beriden soñ äzildesip qalğanın da közimen körüp, qulağımen estigen-di.

1/3251 Jazğı bankette onı da şaqıruwğa tuwra kelgende, Särgel biraz iştey qıynaldı.

1/3252 Biraq, şaqırmasqa tağı amalı joq edi. **1/3253** Qonaqtardıñ tizimin jasağan kezde ol qanına bitken quwlıqpen rektordıñ famiyliyyasın qasaqana qosuwdı "umıtıp", körüp şıqsı dep Mäliykege bergen edi. **1/3254** Särgel sıyyaqtı adamnıñ uwniyversiyet rektorın umıtıp ketüwi jaña şıqqan künniñ izinşe qayta batıp ketüwimen teñ ekenin biletin Mäliyke de bul "umıtuwdıñ" ar jağında bir zälimdik jatqanın sezip, "durıs" dep jaybaraqat qaytarıp bergen. **1/3255** Särgel "Qalayşa oyıña tüspey qaldı?"- degendi jılt etip sınay qarağan közinen bildirip alsa da, Mäliyke eş närseni añğarmadı dep uqsa da onı tağı bir teksere ketüwdiñ artıqtıǵı joq ekenin oylap: "Ow, qalayşa? Rektordı umıtıp ketippiz ğoy!"-dedi. **1/3256** Dedi de jılt etip köziniñ quyırǵın Mäliykege jumsap aldı. **1/3257** Izası kelgen Mäliyke onıñ qızǵanış otına ädeyi may quyp:

1/3258 - Ne degen sumdıq!- dedi közin alartıp. **1/3259** - Sonan soñ onı eske tüsirgen adamday jayma-şuwaq külimsirep turdı da, eki qolın iyegine aparıp: - Netken bıyyazı adam! **1/3260** Äzili men minezi qanday! **1/3261** Onı mindetti türde şaqıruw kerek,- dedi.

1/3262 Särgeldiñ kedir-budır keñirdeginen porşen jügirip ötti.

1/3263 - Olay bolsa, şaqırayıq,- degen Särgel är sözün tamsana aytıp. **1/3264** Mäliykege körsetip turıp tizimniñ bas jağına rektordıñ famiyliyyasın jazdı da, qalamsabın qadap turıp nükte qoydı. **1/3265** Sonan soñ narazılıǵı men küdigin, qızǵanışı men aybarın tanıqtanday boyın qazdıyta, eki qolın artına ustap üyden şıǵıp ketti. **1/3266** Banketke ekewi birin-biri añdısar, qırın qabaq adamdar bop jetti.

1/3267 Banketti de, üydegi dastarqandı da ötkizgen soñ, Qaratay awdan мәseleleri boyınша tiyisti jerlerdegi jumısın bitirip alıp, aǵası men jeñgesin jäne qızın tawǵa qıdırtuwǵa alıp şıqtı. **1/3268** Ondaǵı maqsatı da jay serüwendew emes, köpten körmegen qızınıñ qasında jüre turuw, şaruwa bastı, şañ qaptı jüregiñde üymelegen äkelik saǵınışın bala erkeligimen azdap bolsa da silkilep aluw edi, jäne alısta jürgen qızınıñ boyında qanday özgerister barın sın közben bayqap ketüw de artıq bolmas degen oyı bar-dı.

1/3269 Olar tawğa şığıp, jeñil-jelpi tamaq jep, suwsın işti. **1/3270** Särgeldiñ doktorlıgın tağı da atap ötti. **1/3271** İyyun ayınıñ tamıljığan kezi bolatın. **1/3272** Bir jerde otıra bergennen jalıgıp, olar maşıynanı etekte qaldırdı da, taw aňğarın jayauw araladı.

1/3273 - Yapırmay,- dedi Qaratay sarqırıp ağıp jatqan taw özeniniñ jağasına kep, azdap tınıgıp aluw üşin qızıl tastiñ üstinde otırıp. **1/3274** - Tabıyğat degen tamaşa eken ğoy! **1/3275** Netken suluwlıq!

1/3276 - Papa, ol üşin Almatığa jiyi kelip turuw kerek, -dedi Bağıyla oğan erkeley iyıǵına asılıp.

1/3277 - Solay ma, qızım-aw, men onı qaydan bileyin! -dedi Qaratay selkildey külip.

1/3278 Üyde qadiri joq astıñ dalağa alıp sıqqanda bal tatıytını sekildi, aşıyinde küle qoymaytın sözge taw arasında erigip jürgen soñ ba, bări de küldi. **1/3279** Särgel de küldi. **1/3280** Ol Mäliykeniñ sözimen aytqanda Qarataymen "sıynxronno" külip otırdı.

1/3281 - Papa, men tım bala bop körindim ğoy deymın, -dedi Bağıyla ökpelegen keyippen burtıyğan bop. **1/3282** - Kerek deseñiz men basqaşa da söylese alamın.

1/3283 - Resmiy türde me?

1/3284 - İyä. Mäselen bılay: Barlıq sovet adamınıñ eñbek etüwge, demaluwğa, seyil quruwğa qaqısı bar. **1/3285** Biraq, awdanniñ birinşi bassısına bul qağıyda jürmeydi.

1/3286 Öytkeni бүkil şaruwaşılıq tizgini sonıñ qolında. **1/3287** Tabıyğattıñ keremetine, japıraq sıbdırı men bulaq sıldırına, muwzıka qudireti men poeziyanıñ sıyqırlı qasiyetine, aydıñ aruwlıǵı men däl töbesindegi aspannıñ däl bugün sonşalıqtı tazalıǵına, tağı-tağı nızik qubılıstarğa köñil bölip jatatın onıñ uwaqıtı joq. **1/3288** Bul mäseleler jayında sizden eşkim suramaydı, eşkimniñ aldında esep bermeysiz, sizden şaruwaşılıqtı suraydı, önimdi suraydı. **1/3289** Soğan jawap beresiz. **1/3290** Men bilsem sizdiñ oyınızda osı sözder tur. **1/3291** Moyındaysız ğoy, papoçka, moyındaysız ğoy?

1/3291 - Äriyne, äriyne, qızım. **1/3292** Senim artılğan soñ onı aqtamasqa bola ma!

1/3293 - Suwr,- dedi Mäliye sözge aralasıp. **1/3294** - Sen papaña tım erkeley berme.

1/3295 Bizdiñ köñilimizge kelip qaladı, bölektegen bolasıñ. **1/3296** Solay emes pe, Ser?

1/3297 - Nege! Erkelesin, - dedi Särgel bäteñkesiniñ işine tüşip ketken usaq tastardı silkiley tüşirip jatıp.

1/3298 - Qalay, qalay? **1/3299** Suwr, Ser degen ne? **1/3300** - Qaratay üşewine kezek-kezek qaradı.

1/3301 - Suwr degen süwret. **1/3302** Ser degen Särgel, - Mäliye ayağın tastay suwğa malıp otırıp män-jaydı op-oñay tüşindirip şıqtı.

1/3303 Qaratay Särgel men Bağıylağa tağı kezek qarap aldı da, bar ıqılasımen keñkildey küldi. **1/3304** - Seniñ fantazıyyańda şek joq, Mäliye.

1/3305 - Al özin kim dep ataytının bilesiz be? "Liyke" dep. **1/3306** Aldıñğı bir buwının alıp tastasañız "Liyke" bop şığa keledi.

1/3307 - Ay, sender kisige at qoyğış ekensiñder ğoy. **1/3308** Mağan da aydar tağıp jiberersiñder.

1/3309 - Liye odan tayınbaydı. **1/3310** Äzirge uyalıp jürgen boluw kerek, - dedi Bağıyla "Ras pa?" degendey oğan qarap.

1/3320 - Mümkün,- dedi Mäliye ayağın suwdan alıp. **1/3321** - UW-uw, tastay eken, süyegimnen ötip ketti.

1/3322 Qaratay külki arasında Särgelge qarap edi, onıñ qulağı qızarıp, keñirdeginen äldeneniñ arı-beri qıymılday bastağanın körüp, külkisin bayauwlatıp bardı da, toqtata qoydı.

1/3323 İnisiniñ aldında uyalıp, namıstanıp otırğanın sezdi.

1/3324 Sälden soñ olar qarağay arasınan jabayı büldirgen terüwge şıqtı. **1/3325** Osınday bir sätte Qaratay men Bağıyla oñaşa qaldı.

1/3327 - Papa,- dedi Bağıyla onıñ qasına jaqınday berip. **1/3328** - Esiñizde me? **1/3329** Bıtır poyezben osında kele jatqanda bir jigitti küwpeden quwıp şığıp edik qoy.

1/3330 Qaratay büldirgen terip jatqan boyı kewdesin kötermesten qızına qaradı da, sâl oylanıp turıp basın şayqadı.

1/3331 - Qalay esiñizden şığıp qalğan? **1/3332** Arıq kelgen, şaşu uzındaw jigiti. **1/3333** Xalıqaralıq vagonda. **1/3334** Siz ekewmiz bir küwpege ornalasamız dep...

1/3335 - Ä-ä, iyä-ä! Äytewir birewdi quwıp şıqqanday bolğanımız esimde.

1/3336 - Quwıp şıqqanday bolğan joqpız, quwıp şıqtıq qoy. **1/3337** - Qaratay boyun tiktep, qızına surawlı pişinde qaradı.

1/3338 - Iyä, onı nege aytıp tursıñ?

1/3339 - Sol jigit belgili jazüwşı eken. **1/3340** Jasın Mädiyev Qaratay oylanğan bop biraz müdirip qaldı.

1/3341 - Estigem joq-aw, deymın,- dedi ol qızınıñ aldında özin iñğaysızdaw sezinip.

1/3342 - Joq, estigem joq, - dedi artınşa bilmeytinin moyındap alğan soñ üzildi-kesildi jawap berip, - Iyä, ayta ber.

1/3343 - Aytatın eşteñe joq. **1/3344** Tek sizge, bizdiñ küwpeden quwıp şıqqan adamımızdıñ jurttı şuwılatıp jürgen jazüwşı ekenin aytqım kelip edi.

1/3345 - Bolsa bolar,- dedi Qaratay qızınıñ "atı şuwlı jazuwşı" dep taqay bergenine toqmeyil dawıspen toytarı berip.

1/3346 - Sol jazuwşını bir kezde quwıp şıqqanımız üşin ökinbeysiz be? **1/3347** - Bağıyla balalıq erkeligimen aralastırıp äkesine sınay da, külimsirey de qaradı.

1/3348 - Nesine ökinemin,- dedi Qaratay tağı da sol bayağı özi üyrengen üstem ünge köşip. **1/3349** - Tanısam eken, şığarmasın oqısam eken...

1/3350 - Siz eşkimdi de oqığan joqsız ğoy.

1/3351 - Bağıyla,- dedi Qaratay qatal dawıspen. **1/3352** - Almatıda bir jıl oqıdım dep menimen bilim jarıstırğıñ kele me? **1/3353** Meniñ bilimim men jolım bir basqa. **1/3354** Bilmegenimdi tolıqtırsın dep adam bala tärbiyeleydi. Toqtat!

1/3355 Bağıyla ünsiz qaldı. **1/3356** Budan arı qaray ol jigit jaylı da, äkesi aytıp turğanday "bilim jarıstırğısı" kep tereñdemek te oyı joq bolatın. Biraq äkesiniñ taban astı aşuw şaqırıp, onıñ aldın kesip tastağanı köñiline kirbiñ tüsirip ötkendey boldı. **1/3357** Osını sekemşil äke köñili seze qoydı da, qızınıñ qasına kep, onıñ qap-qara şaşınan sıypadı.

1/3358 - Äkeñe ökpeleme,- dedi älgige mülde uqsamaytın, jup-jumsaq, uyañ ünmen.

1/3359 - Äkeñe ökpeleytin, äkeñe renjiytin adam onsız da köp. **1/3360** Kelistik pe?

1/3361 Bağıyla ünsiz basın ıyzedi, biraq köñilinde oğan degen sinaptay salqın kirbiñ qalıp qoyğanın, onıñ eşqaşan taramasın, öytkeni, äkesiniñ budan äri özgermesin, ömiriniñ soñına deyin osı deñgeyden, osı tüysikten, özine degen seniminen taymasın sezdi. **1/3362** Sonı sezingen kezde işki duniyesinde oğan degen ayauwşılıǵı da oyandı. **1/3363** Qaratay Särgeldiñ doktorlıǵına körimdik dep mıñ som tastadı da, sol küni keşke elge uşıp ketti.

Ekinşi bölüm

1/3364 Arada altı ay ötip, jaña jılǵa bir-eki jeti qalǵanda Särgel doktorlıq dıplomın qolına alıp, köpten alańdaǵan köñili bir tındı. **1/3365** DıySSERTATSİYYASIN qorǵap bolǵan soñ-aq Almatıdaǵı ğalım bitken bar jumıstı tastap, tek bir мәselemen - Särgeldiñ doktorlıǵın qalayda bekittirmew мәselesimen aynalısqı jatqanday, Qaratayǵa sarı uwayımın xatpen de, telefonmen de zar ıylep aytüwmen boldı. **1/3366** Soñǵı ret xabarlasqanda Qaratay tabıyǵatında joq minez tanıtp, nemese aǵasına zekip tastaǵan. **1/3367** Bul süzek bolǵan adamday birneşe kün boyı quwarıp, öz basına özi aqır zaman tuwdırıp, is nasırǵa şaptı dep tüygen-di.

1/3368 Tünemege uyqı körmey, as üy men korydordıñ tozıǵı jete bastaǵan parketin sıqırlatıp jürip alatındı şıǵardı. **1/3369** Mıyllıyon ret jürilip ötken "As üy - korydor" "As üy marşruwtı" öz jemisin de berdi: qolınan eşteñe kelmesin bilse de ol bir küni ayaq astınan Mäskewge jürip ketti. **1/3370** "Bolar-bolmas doktor tügili, müşe-korrespondenttermen äreñ söylesetin attestatsıyyalıq xomıyssiyyada "pälenşe-eke" degen eşkim bola qoymasa kerek, aydawdan qaytqanday Särgeldin jaǵı suwalıp, jüzi şüñireyip, puşayman bolıp oraldı. **1/3371** Jayşılıqtıñ özinde töñiregine küdikpen qarap, uwayım oljalap jüretin ol mına oqıyǵadan soñ mülde mazasız bop aldı. **1/3372** "Maǵan jandarıñ aşımaydı, senderge bäribir",- dep ol üy işindegilerdiñ apşısın bıydayday quwırdı. **1/3373** "Eşkim meniñ doktor bolǵanımdı qalamaydı, öytkeni köre almaydı. Bäre de küle kirip, küñirene şıǵatın adamdar. **1/3374** Özinen ozǵan bılay tursın, osı küni qatarlassañ da jurt kündeysi. **1/3375** Bäre jaw, bäre!

1/3376 Bu zamanda dos joq, "men, tek men, özim bolsam" degen kez. **1/3377** Özinen artılǵanın ǵana dosına beredi, iyä, artılǵanın ǵana. **1/3378** Eşkimge senbeymin, öz oyıñ

öziñe jaw bop turğanda basqağa qalay senbekpin! **1/3379** Äyelime me? **1/3380** Erkektiñ birinşi jawı - äyeli!"

1/3381 Erkekterdiñ aşuw üstinde qıymasına da til tiygizip, ot basındagı äyelden jaman bop keterin, sabır saqtap küte tursañ bayağı er köñildi arnasına qayta tüserin Mäliyke jaqsı biletin. **1/3382** Biraq, Särgeldiñ bul sözderi basqa erkekterdey tasığan kezde tübindegi tasın betine oynatıp şığa keletin aşuw özeniniñ qasıyeti emes, tuwa bitken oñaza minez, ızbay köñil, küldi badam tüysik, sekemşil sezimlerden ekenin de uğıp bitti. **1/3383** Ol küyewimen qarsılasuwın da qoyıp, jumısına ädettegiden erte ketedi de, joqtan özgeni sıltaw etip keşirek qaytadı. **1/3384** Burıñıday şegir közben qarsı alıp, jürek sızdatar suraqtı bastay bergen Särgelge "Prekratıy, pojaluwysta!"- dep qabaq şıtıp, onıñ masaday ızındap köterilip kele jatqan sözderin topırlatıp kewdesine qayta quwıp tığadı. **1/3385** Äyeliniñ üzildi-kesildi orıssa toytarı berüwi Särgeldi tuyıqqa tirep tastaydı. **1/3386** Demek munday sätte ol neden de bolsa tayınbaydı degen söz.

1/3387 Sol sergeldeñ men qırğıy-qabaq künder artta qalıp, endi jaña jıl merekesine jıladağıdan erekşe dayındalıp jatqan kez edi. **1/3388** "Mäliyke,- degen äyeli men ekewiniñ arası birşama jarasım tawıp, köñilderi ornıqqan kezde Särgel onıñ qasında jatıp,- bul jaña jıl erekşe jaña jıl - ğılım doktorınıñ üyinde ötetin jaña jıl. **1/3389** Esiñde bolsın!"

1/3390 "Zälim,- degen iştey Mäliyke,- maqtanşağın kördiñ be öziñiñ! **1/3391** Bilemiz qalay doktor bolğanıñdı. **1/3392** Üş awdanniñ on jıldıq tarıyxın tizdiñ de şıqtıñ. **1/3393** Kimge kerek ol? **1/3394** Ne üşin kerek? **1/3395** Sol awdandarğa eki-aq ret bardıñ, zerttewge üwakıt qıymadıñ, meni qızğandıñ. **1/3396** Bar faktilerdi özderi jiberip turdı. **1/3397** Sol da ğılım ba, sol da maqtanış pa?"

1/3398 - Jaraydı, jaqsılap qarsı alamız,- degen Mäliyke de küyewine qarsı kele berüwden jalıǵıp.

1/3399 Särgeldiñ äyeliniñ janına köpten beri jatıp turğanı osı edi. **1/3400** Qabaq salqındağan soñ tösek te salqındap, ekewi eki kerewette ünsiz jatıp, ünsiz turıp ketetin Mäliykeniñ öz pikirine qosıla ketkenine süysinip, Särgel közin jumıp, şalqalap jatqan onıñ tösin sıypaladı, qolı birte-birte tömendep, timiskilenip bara jatqan kezde:

1/3400 - Qoyşı, orniña barıp jatşı,- dedi Mäliye Särgeldiñ güwildey bastağan tanawınan betin burıp äketip. **1/3401** Sol sätte jaña jıl merekesin tağı salqın qabaqpen qarsı aluw qawpin seze qoyğan ol Särgeldi jubata salmaq bop: - Erte turıp salat jasaymın,- dedi beybit ünmen.

1/3402 Särgel nemquraydı salqın sözden süwıp ülgergen ayırday uzın qolın ayılday jıynap aldı da, qudıqqa túsip ketken adamday lām demesten ün-tünsiz qaldı. **1/3403** Äyeliniñ özin tösekten ne quwğanın, ne quwmağanın anıq bile almay, sondıqtan, ne aşuqlanarın, ne aşuqlanbasın tağı ajırata almay, köñilin erteñgi ümitpen jubatıp, öz töseğine qaray turıp ketti.

1/3404 Särgeldiñ güwildegen tanawınan qutıluw üşin tündeği ayta salğan sözi özine tayaq bop tiyip, Mäliye amalsız erte turdı da, dayındıǵı joqtıǵına qaramastan qolına túsken nārseden salat jasap, öz tirligine özi iştey külip, asıǵıs jumısına şıǵıp ketti.

1/3405 Mäliye keşkilik jumıstan qayıp kelgende, Särgel zaldıñ esigin ayqara aşıp qoyıp, dıyvanda japadan-jalǵız surlanıp otır eken. **1/3406** Mundayda mereke aldında, äsirese, "doktorlıq jaña jıl" qarsańında qanşa qıtımır bolǵanmen onıñ bolmaşı nārsege surlana qoymasın sezgen Mäliye aldında ülken bülınşilik turǵanın salğan jerden añǵardı. **1/3407** Sol bülınşıliktiñ qanday türi boların oyşa şarlap, ārqaıysına iştey dayındalıp, ol uzaq şeşindi. **1/3408** Bul äbden şeşinip bolǵanşa küyewiniñ tırs etpewi onı şınımen şoşındırayın dedi. **1/3409** Ayaǵına jeñil tapoçkasın kiyip, Särgelge köñil awdarmay öte bergen onı zaldan şıqqan "Mäliye!"- degen zildi dawıs as üydiñ tabaldırıǵın attay bergende quwıp jetip, kilt toqtattı. **1/3410** Ol kerı burılıp, tańdanǵan pişinmen zaldıñ esiginen qaradı.

1/34011 - Siz salat jasawǵa asıqpańız, tañerteñ asıqqanıńız da jeter,- dedi ol oylamağan jerden "Sizge" köşip. **1/3411** - Salatıńızdıñ mülde asıǵıs, mülde beymezgil, mülde dāmsız dayındaluwı äyelderdiñ key-keyde bayqalatınına qūwliynarıyyaǵa degen qırsızdıǵına mülдем uqsamaydı. **1/3412** Munıñ ar jaǵında meniñ küdigimdi rastay tüsetin дәлелдер jasırınıp jatır. **1/3413** Äriyne, ökinişke oray! **1/3414** - Ol jaylap ornınan turdı. **1/3415** - Siz otırıńız, mında. **1/3416** - Ol özi turıp ketken dıyvandı nusqadı. **1/3417** - Meniñ eşqanday tamaqqa tābetim joq, salat degendi atamay-aq qoyıńız!

1/3418 - Ser, ne bolsa da aşıp ayt nemene men turam da şıǵıp ketem,- dedi Mäliye aşuw şaqırıp. **1/3419** Söytti de dıyvandı barıp bir şetine jayǵastı.

1/3420 - Qalay oylaysızdar, eger men tamaqqa täbetim joq desem, osınday ayrıqşa mereke aldında janjalğa qulşınıp tur degen oy tuwmaq pa? **1/3421** Äriyne, joq! **1/3422** Bügingi aytatın söz...

1/3423 - Qısqartıp aytşı, quday üşin!

1/3424 Särgel Mäliykeniñ sözün estimegen adamday jalğastıra berdi.

1/3425 - Bügingi aytatın söz - jeke adamdardıñ bir-birine degen adaldığı, sol adaldıqqa ärkimniñ közqarası men pikir degenge mülde kelispeydi. **1/3426** Bul jerde erli-zayıptılardıñ adaldılığı degen qasiyetti uğım jatır. **1/3427** Ol dawlasuwğa jatpaydı.

1/3428 - Sonımen?

1/3429 - Sonımen, qımbattı Mäliye,- ol kewdesin kötere tüsip, dawsın kenep aldı,- men öz küdikterimniñ ras ekenin дәleldeytin jaña faktilerdiñ üstinen tüsip otırmın.

1/3430 Mäliykeniñ işi qılıp ete түsse de, onısın sezdirmeı jaybaraqat kalpın saqtap otıra berdi.

1/3431 - Ol fakti - mına meniñ qolımdağı siygaret tuqılı! **1/3432** - Särgel alaqañın jazıp, "Qazaqstan" siygaretiniñ tuqılın körsetti. **1/3433** - Bul zalda soñğı ret qaşan temeki şegilgenin men jaqsı bilemin, eger sodan qalğan bolsa, bunıñ eskirip, şañ basuwı kerek edi. **1/3434** Bul mülde jaña. **1/3435** Demek, men Mäskewge ketkende şegilgen temeki. **1/3436** Temeki şegip, tuqılın dıyvan astına laqtıruw! **1/3437** Qanday joğarı мәдениyet, biyik iyntellekt! **1/3438** Mäliykeniñ ön boyı şımırлаp ketti. **1/3439** Öziniñ de qawiptenip otırғanı osı edi. **1/3440** Särgel Mäskewge ketkende Bağıyla, Jasın üşewi Köktebedegi restoraңa barған. **1/3441** Mäliykeniñ Jasınmen alğаш tanısuwı da sol edi. **1/3442** Jigit oğan qattı unaған. **1/3443** Tüsiniginiñ keñdigi, adamdar jaylı oyınıñ naqtılığı, öz pikirin бүкpesiz aşıq aytatını, jan-jaqtı bilimi, üyde de, түзде de burın-soñdı bul tektes äñgime tıñdap көrmegen Mäliyenı birden bawrap alған. **1/3444** Onıñ qay salada bolmasın tek өз pikiri, өз-topşılawı, olarğa degen өз sanasında tuwған batıl da дәleldi көzqarastarı bir sät өз ortasınıñ mına jigitten tım alıs ekenin, дәlirek aytqanda, өз ortasınan mına jigittiñ tım alıs, tım biyikte ekenin sezdirip өткен-di. **1/3445** "Adamdar nege osınday bolmaydı? degen sonda ol. **1/3446** - Nege? **1/3447** Meyli bäri birdey Jasın bolmay-aq qoysın, jartısınıñ, tipti, törtten biriniñ osınday boluwına мүмkindik bar гоу. **1/3448** Nege izdenbeydi, nege sәl biyikke

köterilüwge erinedi, toğışar ömirge nege qumar?" **1/3449** Ol "juwrnaliystpin" dep bayağıda tanısқан jigitterdi Jasınmen oyşa salıstırıp körgende eriksiz külip jiberdi. **1/3450** Olardıñ da bileri öz bilgeninen aspaytının, köretin kökjiyegi de ekiniñ biri köre alatın qaşıqtıq ekenin eske túsirip ezüw tartqan.

1/3451 Restorannan şıqqan soñ Mäliyenıñ köñili erekşe quwanıp, bügingi keşke meylinşi rızalığın bildirip jāne osınday siyrek, tipti, kezdespeydi dewge bolatın sätti jalğastıra túspek niyetpen Jasındı üyine şaqırğan. **1/3452** Ol bir jaqsı keş bolıp etip edi.

1/3453 Burın muwzıkadan da, ädebiyetten de xabarım bar dep jüretin Mäliye Jasın kelip ketken soñ özin müldem sawatsız sezinip qalıp edi. **1/3454** Jasın oğan unap qaldı.

1/3455 Biraq ol unatuw Mäliyenıñ jüregine tek orın tolmas muñ ornatıp, onı özinen alıstata tüsti. **1/3456** Ekewiniñ arasında Alatawday asuw bermes şıñ jatqanın, ol şıñdardıñ nege baylanıstı ekenin de jaqsı bildi. **1/3457** İşki duniyesinde oyanğan jibek talşığınday bir sezimniñ ösüwinen görü öşüwine jağday jasaytın mıñdağan kedergilerdiñ biri bop jāne eñ bastısı bop, özi ölerdey jaqsı köretin Bağıylanıñ turuwı edi. **1/348** Sol küni kül salğıştı alıp bara jatıp, Mäliye işindegisin şasıp alğan.

1/3449 Sol küni oñaşa qalıp, adam balası, äsirese, äyel balası öz tağdırına özi ämir ete almaytının, öz degeninşe ömir süre almaytının oylap jastığın suwlağan. **1/3450** Äyel baqıtınıñ erkekterdiñ baqıtına müldem uqsamaytının, tirşilikte qanşa biyikke köterilip, dañqqa iye bolsa da "baqıttımın" dep sezinüw üşin äyelge olardıñ azdıq etetinin, äyel baqıtınıñ tek erkekke täweldi ekenine ızalanıp jılağan.

1/3451 Qazir, Särgeldiñ alaqañınan siygaret tuqılın körgende artta qalğan sol bir keş, sol keşpen birge Jasın esine túsip, jüregi dir ete qaldı. **1/3452** Sırttay qarağanda, tükke turmaytın temekiniñ tuqılı ülken dawğa arqaw etüwge arızımaytın sekildi, jat jurtqa äñgime etip aytuwdıñ özi uyat. **1/3453** Biraq, onıñ ar jağında basqa sır jatır edi, ol - üyge bir erkektiñ kelüwi jāne onı Särgelge eşkimniñ aytpay, jasırın saqtawı. **1/3454** Demek, üy işinde aramdıq jasırınğan. **1/3455** Qanşa qıtımır dep kinälağanmen Särgeldiñ bul jolğı küdiginiñ orındı ekenin Mäliye anıq túsindi. **1/3456** Endi onıñ aldında eki-aq jol qalğan-dı: biri bärin moyındaw, ekinşisi -"bilmeyminnen" basqa söz aytpaw.

1/3457 Birinşisin tañdayın dese, Bağıyla men Jasınniñ arasına şoq túsirip aluwdan şoşındı, ekinşisin tañdawğa "bilmeymin" degen söz mülde azdıq etetindey körindi.

1/3458 Mäliykenniñ basqa amalı da joq edi, sondıqtan Särgeldiñ alağanındağı temeki tuqılına qarap turıp, basın şayqap, ıyığın qozğadı.

1/3459 - Tüsinsem buyırmasın,- dedi ol munday "keremettiñ" sırın aşuwğa Särgeldiñ kömegin surağanday oğan tañdana qarap.

1/3460 - Al mağan tüsinikti! **1/3461** - Särgel temeki qaldığın alağanına uwıstağan boyı qolın artına ustap. **1/3462** - Qazir senderge de tüsinikti boladı. **1/3463** Eltay, Ertay! **1/3464** Qane, munda keliñder!

1/3465 Mäliyke Särgeldiñ balalardı şaqırğanın estigende özin-özi biyley almay, ornınan qaltıray köterildi. **1/3466** "Zalım,- dedi ol ızası burq etip,- balalardan surap alğan eken ğoy! **1/3467** Netken pısıqtıq!"

1/3468 Özi kelgeli beri balalarınıñ sıbısı estilmegeninen, äkesi şaqırğan kezde ekewiniñ de tomsırayıp-tomsırayıp kele qalğanınan Mäliyke Särgeldiñ olarğa urısqañın tipti, şındarın aytqızuw üşin jazalap qorqıtqañın da sezdi. **1/3469** Ekewi anaların körip, qabaqtarına quwanış üyirilgendey oğan jaqınday bergende Särgel olardı esik aldına turğızıp qoydı.

1/3470 - Eltay, sen bağanagı söziñdi qaytalap aytşı. **1/3471** Üyge bir ağañın kelgeni ras pa?

1/3472 - Ras. **1/3473** - Ol anasına bir köz tastadı da, qayta tömen qaradı.

1/3474 - Ertay, endi sen aytşı. **1/3475** Ras pa?

1/3476 - Las. Ağa uzaq otıldı. **1/3477** Mamamdal da uzaq otıldı. **1/3478** Eltesine sadıykke keş baldıq. **1/3479** - Kişisiniñ jawabı naqtı da awmaqtı şıqtı.

1/3480 - Jaraysıñdar! **1/3481** Endi öz bölmeleriñe bara beriñder!

1/3482 Ülkeniniñ esi kirip qalğan bolsa kerek, bul jawaptıñ jaqsılıq emes ekenin añğarıp, basın salbıratıp şıǵıp ketti. **1/3483** Äkesiniñ bul jolı urıspağanına quwanğan kişisi köp şaruwa tındırğanday tayrañday basıp ağasınıñ soñınan jügire jöneldi.

1/3484 - Al, buğan qarsı aytar basqa dawıñız bar ma? - dedi Särgel äyeline qol sozım jerden töne qarap.

1/3485 - Joq,- dedi Mäliyke boları bolğan soñ neden bolsa tayınbas keyippen. **1/3486** - Kinäni moyındawdan, ajırasuwdan basqa amal joq.

1/3487 Särgel tñ tñdağanday Mäliye jaqqa kewdesin sāl qıysayıp oğaş baqıraya qarap turdı da:

1/3488 - Joq, qımbattı Mäliye, neke sizdiñ ğana menşigiñiz emes, ol eki adamğa ortaқ närse,- dedi sawsağın sermep. **1/3489** -Arızdı men jazamın. **1/3490** Öytkeni qılmıs sizdiñ jaqtan jasalıp otır. **1/3491** Küyewdiñ közine şöp saluw, neke buzuw, moraldıq azğındaw - ol dawsın kötere tüsti,- moraldıq azğındaw sizdiñ tarapıñızdan!

1/3492 - Jaz, jaz, qazır jaz! **1/3493** Qalay dep jazsañ da erik öziñde. **1/3494** - Ol dıyvanğa sılıq etip otıra ketti de, eki qolımen betin bastı.

1/3495 - Bul jasta ekinşi ret äyelden ayrılıw - birewinen ölidey, ekinşisinen tiridey - mağan, äriyne, oñay emes,-dedi kenet Särgeldiñ de dawsı dirildep. **1/3496** - Özim aralasar qawım aldında ne bet qalmaq? **1/3497** Mına eki balanıñ tağdırı qalay boladı. **1/3498** Munı oylamaytın meniñ jüregim jansız tas emes. **1/3499** Biraq jeke bastıñ arı men namısı adamdı qanday qıyındıqqa bolsa da ıyteredi, soğan köndiredi. **1/3500** Jurt aldında öz kinämniñ joqtığın дәleldew üşin men sotqa qılmısıñızdı aşıp jazamın. **1/3501** Tөsekte jatqanıñızdı eşkim көrmese de, men joqta üyge böten erkektiñ kelüwi siz ekewimizdiñ ajırasuwımızğa tolıғınan jetedi. **1/3502** Ol erkektiñ kim ekenin men әzir bilüwge asıqpaymın, onı da sot protsesiniñ kezinde bilip aluwımızға boladı.

1/3503 Mäliye jağdaydıñ tım uwşıғıp bara jatqanın sezdi. **1/3504** Eger Särgeldi bir amalın tawıp toqtatpasa, munıñ tübi ülken şuwға aynaların, Baғıylanıñ jüregine jazılmas jara түserin, eñ soñında, Jasınnıñ da bası dawға qalıp şañıraғınıñ şırqı buzıların түsindi.

1/3505 - Ser,- dedi ol jalbarıñған, jılamсıraған dawıspen. **1/3506** - Eger basqa amal qalmasa men ajırasuwdan arlanbaymın, biraq мәsele onda emes qoy. **1/3507** Eger bärin aytıp bersem senesiñ be, түsinesiñ be?

1/3508 - Eger sizdiñ de aytatınıñız Baғıylanıñ sözi bolsa, men senbeymin.

1/3509 - Qalay, ol da üyde me?

1/3510 - Bәri üyde. **1/3511** Men joqta osı üyde üş әyel qalğansızdar, üşewleriñizdiñ de төрт көзderiñiz түgel. **1/3512** Biraq Mәnsiyya bul oqıyғadan мүлde xabarsız eken, sender iyә, sizder onı өз toptarıñızға qosпapsızdar. **1/3513** Sizderge oñaşalıq qajet bolған!

1/3514 - Mans senen göri mağan jaqın, äytse de, onıñ minezin bilesiñ ğoy, özi de qosılmaydı.

1/3515 - Biz köp dawlasıp kettik bilem,-- dedi Särgel basın tağı bir kegjeñ etkizip.

1/3516 - Sonımen, ol adam kim? **1/3517** Jasırmay aytıñız!

1/3518 Mäliyke Särgel jürisin toqtatıp, eki qolımen stoldı tirep, özine qulağın tigip, közin tiktegende barıp:

1/3519 - Munday мәselemen erkektiñ şaruwası bolmasa kerek edi, amal qanşa,- dedi iyıǵın qozǵap. **1/3520** - Biz bul dawımızben Baǵıyları jerge qaratamız ğoy. **1/3521** Uyat emes pe?

1/3522- Üyge erkektiñ kelüwi uyat bolmaǵanda onı kim dep suraw uyat pa? **1/3523** Iyá, ol kim? **1/3524** Atı-jöni, qızmetin aytıñızşı. **1/3525** Bálkim, sonda senip qalarmın.

1/3526 - Nemene, bul üy böten adam kirmeytin, temeki şegüwge bolmaytın awruwxananiñ reaniymatsıyyası ma?

1/3527 - Siz suraqqa jawap beriñiz!

1/3528 - Yapırmaw, tüsinseñşi! **1/3529** Qarındasınıñ unatatın adamınıñ atı-jönine büytip qadalǵan kimdi kördiñ! **1/3530** Onı bilip alǵanda saǵan ne tüsedı? **1/3531** Jasırdı dep aşuwlanasıñ, Mäskewden kelgeniñde üyde kimniñ bolǵanın aytıp aldıñnan süyiñşi surap şıǵuwımız kerek pe edi?

1/3532 - Joq, sen qarındasımdı qalqan qılma. **1/3533** Seni ustap berüw oǵan da oñay emes!

1/3534 Mäliykeniñ mınaday sumdıq oydan şarası tawsılıp, söz ayta almay tıǵılıp qaldı.

1/3535 Bir sätke kewdesin aşuw-ıza kernep, bärine qoldı bir-aq siltep, eki balasın jetelegen boyı üyden birjolata şıǵıp, jüre bergisi keldi.

1/3536 - Sen... sen meni de öltiresiñ,- dedi ol sälden soñ kewdesin qolımen basıp.

1/3537 - Sıbırlaǵına şeyin aramdıq jaylaǵan. **1/3538** Seniñ aramdıǵıñ adaldı aram etedi. **1/3539** Aytarımdı aytım, arı qaray arıñ men aramdıǵıñ bilsin. **1/3540** Ol buwınınan äl ketip, ornınan tältirektep tura bergende esik awzında turǵan Baǵıyları kördi. **1/3541** Jılaǵan boluwı kerek, közi men eki beti sál qızarıp, dombıǵıp qaptı.

1/3542 - Liyke,- dedi ol Särgelge nazar awdarmastan. **1/3543** - Siz men üşin köz jasınızdı tökpeñiz. **1/3544** Men jataqxanağa ketem. **1/3545** Bul jerde endi tura berüwge bolmaytınına közim jetti. **1/3546** Şañıraqtarıñızdıñ şırqın osı buzğanım da azdıq etpes!

1/3547 Bağıylanıñ bul üyden ketüwge şınımen şeşim qabıldağanın janında turğan sarı sakvoyaj ben portfelden bayqap, Särgel men Mäliyke bir-birine qarastı.

1/3548 Särgeldiñ janarında "Bul qalay?"- degen tañdanıs tursa, Mäliykeniñ közqarasında "Osığan jetip tıñdıq",- degen tabalaw jatır edi.

1/3549 Bağıylanıñ bul üyden ketüwi, şıñdap kelgende, özine eşqanday tuwıstıq awırtpalıq artpaytının Mäliyke äyelge tñ şapşañ oymen şolıp ötti. **1/3550** Rasında, eger bul Särgelge tiymese Qarataydıñ da, onıñ tolıp jatqan jora-joldasın, äyel, bala-şağasın, mına turğan Bağıylanı da bilmes edi ğoy, bir-birine mülde böten adamdar ğoy.

1/3551 Küyinse öz tuwısı Särgel küyine bersin? **1/3552** Özi qas pen közdiñ arasında osılay oylasa da kewdesin aralap ötken teris pıyğıldan özi şoşındı. **1/3553** Adamdı bir-birimen tuwıstıq qatnas emes, meyirim men maxabbat tuwıstıratının, ol jaqındıq öz tuwısıñnan da qadirli boların oyladı. **1/3554** Osı bir jarım jıldıñ işinde ol Bağıylağa mülde bawır basıp, onsız ömir süre almaytınday etene jaqın bolıp alıp edi. **1/3555** Qolına sakvoyaji men portfelin ustap, sol eñ jaqın adamınıñ, işki sırın tügel aqtarar adamnıñ ketkeli turğanı oğan jay oğınday äser etse de, Särgeldiñ ne deytinin kütip, şıdap baqtı.

1/3556 - Bul ne, mağan qır körsetüw me?- dedi Särgel qasına barıp.

1/3557 - Joq, öz erkimmen,- dedi qız kübirlep. **1/3558** -Qalawımşa turuwğa boladı ğoy, Liyke, solay emes pe?-

1/3559 Ol Mäliykege qarap, zorlana külimsiredi. **1/3560** "Saytan, jılap turıp külse de, külip turıp jılasa da ädemi!"- dedi Mäliyke iştey.

1/3561 Särgeldiñ köz aldınan üş adamnıñ portreti - äweli Qaratay, onıñ miyniystrliktegi dosı, rektor eles berip öte şıqtı. **1/3562** Eger mına qız tentektikke salıp, bul üyden birjolata ketetin bolsa, älgi üş adamnıñ üşewi de sol eles sıyyaqtı munıñ ömir jolınan ğayıp bolatınday körindi. **1/3563** Sol üşewiniñ ğayıp boluw, bolmawınıñ bir uşı osı qarşaday qızda jatqanı Särgeldi ızalandırsa da, özin baysaldı ustawğa tırısıp söz bastadı.

1/3564 - Bärin bastarınnan söz asırğların kelmeydi,-dedi ol bawırmal, jumsaq ünge köşip. **1/3565** - Ayıp bolsa da aytayın, erte me, keş pe, jaman ba, jaqsı ma, sen de turmısqa şıǵıp, üy bolasıñ. **1/3566** Sol kezde adal ömiriñe sırttan suǵanaq qol aralassa, jılı uyañdı jılan aralap ötse, qay qaysıñ bolsa da aşınarsıñdar, tipti menen de jaman äreketke baruwlardıñ ğajap emes. **1/3567** Endi kep özim bayqaǵan, balalarım körgen şındıqtı aytsam, biriñ er-toqımıñdı bawrıña ap tuwlaysıñdar, biriñ bädäwiyyey arqalanıp şıǵa kelesiñder. **1/3568** Sonıñ bärin bile tura, senderdiñ oylarıñşa, men ündemewim kerek pe edi, durıs dep quptawım kerek pe edi? **1/3569** Kinä senderde, biraq sen ketseñ el-jurt ne deydi, awılдаǵı aǵayın ne deydi, Qaratay qalay oylaydı. **1/3570** Bir qarındasın sıyıstırmaydı demey me? **1/3571** Bar, zattarıñdı ornına aparıp qoy! **1/3572** - Ol Mäliykege qaradı da:- Nege tursıñ, kömektes- dedi buyırıp.

1/3573 - Mäliyke Särgeldiñ "sizdi" qoyıp "senge" köşkenine, qıtımır şaldıñ bul jolı bawır-etti qıtıqtaytınday jılı sözder aytqanına, Baǵıylanıñ eki oyılı bop müdirip qalǵan sätin paydalanıp, "Bar, kömektes",- dep buyırǵanına quwandı. **1/3574** Ol sakvoyaj ben portfeldi ilip aldı da, Baǵıylanı ıyǵımen iyterip, ay-şayǵa qaratpay tüpki bölmege aydap kirdi. **1/3575** Olar Baǵıylanıñ bölmesine opır-topır kirip bara jatqanda, qarsı bölmeniñ esigi aşılp, özderine jep jibererdey kärli közben qarap turǵan Mänsiyyanı bayqap qaldı.

1/3576 - Netken qorqınıştı!- dedi Baǵıyla kresloǵa otıra ketip.

1/3577 - Ne qorqınıştı?

1/3578 - Jañaǵı közqaras! **1/3579** Ol maǵan ilǵıy osılay qaraydı. **1/3580** Men oǵan ne istedim?!

1/3581 - Kim bilsin,- dedi Mäliyke kürsinip. **1/3582** - Ne jazǵanımdı bilmeymin, meni de jek köredi. **1/3583** Bayǵus qız, menen özge janaşırı joq ekenin, eşkim men sıyyaqtı jaqsılıq jasay almaytının bilmeydi ğoy deymen. **1/3584** Eñdi oǵan qanday jaǵday jasawım kerek? **1/3585** Qolımnan basqa ne keledi?.. **1/3586** Qoyşı! **1/3587** - Ol bul taqırıpta aytar sözi köp ekenin, biraq, onıñ -qazir awır bolatının bildirip, qabaǵın şıttı. **1/3588** - Suluwdıñ jüregi suwıq boladı ğoy deymen. **1/3589** Meni qalay qıyıp kete bermek boldıñ, sonı aytşı?

1/3590 - Särgel aǵanıñ jibermeytinin bilgem,- dep küldi Baǵıyla. **1/3591** - Al, jibere qalǵan künde de kelip turar edim.

1/3592 Mäliye közqarasın ülkeytip, oğan tesile qarap turdı da:

1/3593 - Mınanıñ quwın qaraşı-ay!- dedi. **1/3594** Jibermeytinin bilip edim deydi.

1/3595 - Sen mağan qolıñ tiygende kelip turasıñ, ä?! **1/3596** Men sağan bar ğoy, men sağan kazır sol söziñ üşin sıbağañdı beremin! **1/3597** - Ol stolda jatqan gazetti orap alıp, onıñ arqasına satırlatıp soğa jöneldi- Al sazayıñdı, al!

1/3598 Mäliye onı "jazalap" bolğan soñ "Keşir, keşir Liye, endi olay etpeymin",- dep bulqınğan Bağıylanı quşaqtay aldı. **1/3599** Onıñ betinen, mañdayınan, közinen süydi. **1/3600** Özin qoya bergen kezde Bağıyla Mäliyenıñ janarınan jılt-jılt etip tönirektegen jastı kördi. **1/3601** Ol közine nege jas aldı? **1/3602** Qayğıdan ba, quwanıştan ba, keşegisinen be, bügingisinen be, qazirgi tirşilik qaraketinen be, älde, erteñgisinen be - onıñ sırın eşkim, tipti, Mäliyenıñ özi de bilmeytin. **1/3603** Bul da qırıq qatpar adam janınıñ özge tügili özine de jumbaq tolqınısı men tebirenisini edi.

* * *

1/3604 Birneşe künnen soñ Qaratay Särgelden mäni jumbaq, mazmunı küñgirt, biraq meylinşe uzaq xat aldı. **1/3605** Ol eşqaşan bul sekildi uzaq jazılğan xattı birewden alıp ta, birewge jiberip te körgeñ emes. **1/3606** Aşuwın aşsa da, jalpı kirispeden äri oquwğa uwaqıtı bolmay, qaltasında eki-üş kündej jürüp qaldı.

1/3607 Ol bir oqıanda xattıñ negizgi aytpaq oyı ne ekenin tolıq tüsine almay, äytse de, jüregi bir jamandıqtı sezip, qayta oqıdı. **1/3608** Särgel öz üyinde tayauwda bolğan oqıyğanı jazıptı. **1/3609** Onı jazbasına bolmağandıqtan, munday keleñsiz xabardı äkeniñ bilüwi parız ekenin, öziñiñ sol parızdı attap öte almağandığın, bul sırı eşkimge, tipti, qızdıñ anasına da aytpawın ötinip jazıptı. **1/3610** "Men ärqaşan öz äwletimizdiñ tazalığı qoğam aldında da, adam aldında da qızarar tirlik jasamawın, alıp-qaştı sözderden awlaq bolğanın, köbirek oylaymın,"- depti ol xattıñ soñğı jağında.

1/3611 Qaratay balapannıñ izindey ayqış-uyqış, iri-iri jazuwlarğa üñilip otırıp, äreñ oqıp şıqqan. **1/3612** Erteñgi şaydıñ kezi bolatın. **1/3613** Awdannıñ eñ alıs, şekaralıq sovxozında maldıñ jayı jaman degen xabardı keşe estip, mal şaruwaşılığı böliminiñ bastıgınıñ mindetin atqaruwşı Turğattı qasına alıp, ertemen solay jürüp ketpek edi. **1/3614** Bul bölimniñ meñgerüwşisi pensiyğa ketip, Qaratay küzden beri osı jumıstı qolınan is kelse, köreyin degen oymen Turğatqa uwaqıtşa tapsırğan. **1/3615** Äyeli stolğa erteñgi astı äkep qoyğanınşa qaray turmaq oymen xattı aşsa salıp edi, sol boyı

otırıp qaldı. **1/3616** Ol bir kese ıstıq şay men eki-üş jarpa etti awzına sala salıp, ornınan turdı.

1/3617 - Densawlıǵıñdı buzasıñ ğoy, tamaq işip alsañşı,- dedi äyeli onıñ bul sözden soñ qayıra otıra salmasın bilse de jan aşuw tanıtıp.

1/3618 - Maşıyna kep qaldı. **1/3619** Äne, kütip tur.

1/3620 - Älgi närse ne, xat pa? **1/3621** Sonşa üñildiñ ğoy?

1/3622 - Jay... Senin üstiñnen tüsken arız!

1/3623 - Kim jazıptı? **1/3624** - Ol da äzilge oray suraq qoydı.

1/3625 - Stüwdent kezdegi qızdarım. **1/3626** Olar qartaymaptı, äli sol küyinşe eken.

1/3627 - Olar ne deydi?

1/3628 - Ne dewşi edi, äli ümit üzbepti.

1/3629 - Bar.

1/3630 - Mine, ketip bara jatırmin.

1/3631 - Sol jaqtıñ magazıynderinde flamaster bolsa, ala kelşi, balalardıñ mıyımdı jegenine üş kün boldı. **1/3632** Sovxozdarda bolıp qaladı.

1/3633 Qaratay äñgimeniñ turmıs qajetimen bitkenine külip aldı da, üyden şıǵıp ketti.

1/3634 Batıstan soqqan jelkem keşe keşten beri jawıp turğan qıyırşıq qardı jerge bir qalıptı qıyǵaş qondırıp, onısına köñili tolmaǵanday key-keyde ekilenip, erkinsip aladı da, qayta qalpına tüsedı:

1/3635 - Asfalt bitken soñ arı qaray jol bar ma eken? - dedi Qaratay awdan ortalıǵınan şıqqan soñ.

1/3636 - Jol joq dep estigem. **1/3637** Sovxoz ortalıǵına jetken soñ basqamaşıynaǵa minemiz. **1/3638** Tünde diyrektormen söylestim, bälkim, traktormen jol aşıp qoyǵan şıǵar. **1/3639** - Turǵat iskerligin körsetip alǵısı kelip, jaǵdaydı naqtı bayandawǵa tırıstı.

1/3640 - Tört şopannan äzirge jüz qırıq bes qoy şıǵınǵa uşıradı. **1/3641** Keybir bölmişelerde iri qaradan ölgender bar.

1/3642 - Eñ köp şıǵınǵa uşıraǵanı qaysı?

1/3643 - "Bürgendidegi" şopan. **1/3644** Esiñizde şıǵar, bılıtır sizge bir şaruwamen kelip jürgen. **1/3645** Jası elüwlerge taqap qalǵan, jeti balası bar, deneli kisi.

1/3646 - Esimde, esimde,- dedi Qaratay. **1/3647** - Kelgen.

1/3648 - Jaltır bas.

1/3649 - Onısın qaydam, keñsege kelgende jawtumaǵın şeşken joq. **1/3650** - Qaratay mırs etip külgen soñ maşıyna işindegi şofer men Turǵat ta keñkildey küldi.

1/3651 - Onda minezi bar,- dedi Turǵat, şopandardıñ árqaysısın jaqsı biletinin tanıtıp.

1/3652 - Raykomǵa kelgende bas kiyimdi aluwdı da bilmeydi-aw, jarıqtıqtar.

1/3653 Eki saǵattan soñ olar sovxoz ortalıǵına jetti. **1/3654** Sovxozdıñ şekarası bop sanalatın töbe basında olardı diyrektor men taǵı üş-tört jergilikti başılar kütip tur eken.

1/3655 Qaratay olardı körgen soñ maşıynadan tüsip, bärimen kezek-kezek qol alısıp amandasıp şıqtı.

1/3656 -Anda mal qırılıp jatır, bärin üyde otırıñdar ğoy,- dedi Qaratay diyrektorǵa qarap, salqın qabaqpen.

1/3657 - Siz keledi degen soñ... **1/3658** - Ol äldene dep aqtala bastap edi, Qaratay onıñ sözün bölip jiberdi.

1/3659 - Sonda men osı jaqqa senderdi tügendegeli keledi dep pe ediñder!

1/3660 - Qaratay Iysayeviyç, ornımızdan tabılayıq degenimiz ğoy.

1/3661 - Senderdiñ orındarıñ anda - mal qırılıp jatqan jerde!- dedi ol belgisiz qıstaw jaqqa qolın sermep. **1/3662** - Maǵan öziñ qalsañ da jetesiñ. **1/3663** Ol jaqqa jol bar ma?

1/3664 - Bar. Tünde eki greyder ketken.

1/3665 - Tünde? **1/3666** Men keledi degen soñ? **1/3667** Al, men kelmesem şe? **1/3668** Qus bop qatınaytın ba ediñder.

1/3669 - Qaratay Iysayeviyç, qarap jatqan joqpız. **1/3670** Texniykaniñ bări qar toqtatuwdı jür. **1/3671** Eki greyderdi sol jaqtan aldırıdıq.

1/3672 Qaratay diyrektorǵa, sonan soñ äliptiñ artın baǵıp, ürpiyip ünsiz turǵan qalǵandarǵa jaǵalay qarap şıqtı.

1/3673 - "Mal qora bitti, tawıq qorağa ağaştı qaydan alamız?" **1/3674** "Mal qoradan".
1/3675 Volodya keşegi juwrnaldı körsetşi!

1/3676 Qazaqşanı qalada ösken qazaqtardan on ese jaqsı biletin orıs jigiti tonınıñ işki qaltasınan bir satıyralıq juwrnaldı alıp, prorab pen diyrektordıñ söyleyip turğan sätı beynelengen qarıykatuwranı onıñ qolına bere qoydı.

1/3677 - Mine, köriñder!- dedi Qaratay juwrnaldı diyrektorğa usınıp. **1/3678** - Senderdiñ de tirlikteriñ osı. **1/3679** Egiske dayındalıp jatqan texniykanı alıp jol tazalawğa jumsağansıñdar. **1/3680** Oğan basqa greyder bölüw kerek, arnay! **1/3681** Al, körmegenderiñ keyin körersiñder. **1/3682** Kettik!

1/3683 Üyirilip turğan adamdar bir-birine jaltaq-jaltaq qarastı. **1/3684** Aqırında bäriniñ janarı antalap kep diyrektorğa toқтағанда ol qaymıǵıp barıp:

1/3685 - Qaratay Iysayeviyç, as-suw işip alıp attansaq... **1/3686** Bizdiñ raboçkomımızdıñ äyeli keşe ul tawıp... **1/3687** Sonı bizdiñ üyde sizben birge azdap atap ötsek degen oyımız bar edi,- dedi üzip-jarıp.

1/3688 Sekretar oğan burılıp qaradı.

1/3689 - Ul tapqan - raboçkomnıñ äyeli. **1/3690** Onı nege sizdiñ üyde ataymız?

1/3691 -Solay kelisilgen edi... **1/3692** Qaratay Iysayeviyç.

1/3693 Qarataydıñ külkisi keldi, biraq, özin-özi ustap qaldı. **1/3694** Äytse de, "Äyeli ul taptı",- degen sözdi elewsiz qaldırǵısı kelmey, alasa boylı, qızıl şıraylı, közi külimdegen kisige qarap: "Däm awız tiyemiz. **1/3695** Quttı bolsın!- dedi. **1/3696** - Al, qol tiymese". **1/3697** Ol: "Sıbağamdı ala ketermin",- dep ayıp qala jazdadı da, der közinde toqtay qaldı. **1/3698** Alğaş sekretar bolğan kezde, şaruwşılıqtı aralap jürip, bir toydıñ üstinen tüsip qalğanı bar-dı.

1/3699 Onda da asıǵıs bolatın, awdan başşısı mamırjay jüre ala ma? **1/3700** Üy iyesi men diyrektordıñ köñilin köterüw üşin älgindey sözdi ayta salıp edi. **1/3701** Attanar shaqta sovxoz keñsesinen şıǵıp, maşıynağa otırғанда bir-aq kördi, maşıyna maşıyna emes, magazıyn bop ketipti. **1/3702** Töbe şaşı duw ete qaldı.

1/3703 - Bul ne?- dedi ol qasında turğan diyrektorğa qarap.

1/3704 - Eki toǵız ğoy,- dedi ol ırjıyıp.

1/3705 - Ol neğilğan toğız?

1/3706 - Toydın sıylı qonağı - siz. **1/3707** Toğız-toğız kiyimnen on segiz kiyim. **1/3708** - Diyrektor ülken azamattıq jasap tastağanday özine külimsirey qarap tur.

1/3709 Qaratay lām demesten işke qayta kirip ketti. **1/3710** Şoferin şaqırıp alıp, kiyim-keşektiñ bärin diyrektordıñ kabiynetindegi stol üstine üygizip qoydı. **1/3711** Diyrektor şaldaw kisi edi, qoştasarda:

1/3712 - Mınanıñ bärin alıp ketip, tiyisti jerine bersem, xaliñizdiñ qanday boların bilesiz be?- dedi. **1/3713** Diyrektordıñ közi atızday bop ketti.

1/3714 - Solay,- dedi sekretar onıñ közi uyasınan şıǵıp keter me eken dep baqıláp turğanday oğan uzaq qarap. **1/3715** -Ekinşiley bulay jasamañız. **1/3716** Bala-şaǵañız bar, qart adamsız, sonan soñ keştim!

1/3717 Sıydıñ artı sotqa tirele jazdağanın endi sezgen diyrektor kekeş bop qala jazdap barıp äreñ tilge keldi de: "Saw bolıñız!"- degen qısqa sözdi qırıq bölip äzer ayttı. **1/3718** Qaratay da "sıbaǵa" degen sözdi endi qayıp awzına almaytın bolğan.

1/3719 Ol diyrektordı qasına otırǵızıp alıp, şopan qıstawına qaray bet tüzedi. **1/3720** Qarataydıñ rayın bayqağan soñ, diyrektor qalğandardı qaytarıp jibergen. **1/3721** Greyderdiñ tünde ötken jolın tobiqtan qar basıp, maşına jürisin öndire almay keledi. **1/3722** Awdan ortalıǵına qaraǵanda bul jaqtıñ jeli öktemdew, ızǵarlı eken. **1/3723** Qarsı betten sabalap turğan qardı maşınanıñ tereze tazalaǵısı janın salıp jan-jaqqa laqtırıp jatsa da ülgere almay, jol birde jalt etip anıq körinip, kelesi sätte-aq qayta bulıñǵır tartadı. **1/3724** Maşına döñgelegi awıq-awıq şuñqırǵa tüsip ketip, işte otırǵandardıñ qolqaları üzile jazdaydı.

1/3725 - Greyderşiler joldıñ eski sürlewinen şıǵıp ketipti,- dedi Volodya tap-taza qazaq tilinde. **1/3726** Qarataymen qazaqşa söylesip, awıq-awıq şofermen orıssa tildesip kele jatqan diyrektor selt ete tüsti de, orıs jigitine qarap turıp, özinen-özi qızarıp ketti. **1/3727** Onıñ iñǵaysızdanğanımen şaruwası joq, Volodya joldan köz almay özimen-özi bop kele jatır.

1/3728 Olar jarım jolğa kelgende betin beri burıp, mañqıyıp turıp qalğan eki greyderdiñ birine kezdesti. **1/3729** İşte eşkim joq şıǵar dep onı aynalıp öte bermek bolǵanda, kabıynadan äldekimniñ qarañdaǵanın körip, bular maşıynanı jalma-jan toqtattı da, üşewi birdey awdarıla tüsti.

1/3730 Bular jaqındaǵanda greyderşi de kabiyna esigin aşıp, kelidey buyra basın qıltıyttı. **1/3731** Suwıq sorǵan jüzi kögerip, jılqı erinderi amandasüwǵa äzer iykemge keldi.

1/3732 - Ow, batır, munda neǵıp tursıñ?- dedi Qaratay diyrektordan burın äweli özi tildeskisi kelip.

1/3733 - Nege bolüwşı edi, sınıp qaldım,- dedi jigit düñk etip.

1/3734 - Joldasıñ nege kömektespedi?

1/3735 - Kömekteskende bitetin närse emes. **1/3736** Jolıñnan qalmay jüre ber dedim.

1/3737 Qazır ol "Bürgendige" de jetip qalğan şıǵar.

1/3738 Jigittiñ qaljıraǵan, uyqı jep, ayaz sorǵan betinen külki nışanı bayqaldı. **1/3739** Manadan beri onıñ awdan başsısımın tım ökteñ söyleşkeninen zäresi uşıp turǵan sovxoz diyrektori:

1/3740 - Janıñ bar ma, joǵarıdan şirenbey tüsseñşi jerge!- dep zekidi Qarataydıñ jelke tusında turǵan ol immen ses körsetip.

1/3741 Jigittiñ ol sestin seskenetin türi joq, qasınan ötip bara jatqan qozıǵa nemese basqa bir üyrenşikti üy januwarına qaraǵan samarqaw töbettey oǵan bir qaradı da, qoya saldı.

1/3742 - Ayaǵımın jer basıp üyrenbegen adam edim, ayanıp otırǵanım,- dedi ol diyrektordıñ odan beter iymannı uşırap.

1/3743 - Qaratay Iysayewiç, köñiliñizge almañız!- dep ol quraq uştı. **1/3744** - Äy, sen işip alǵannan sawmısıñ, qalay-qalay söyleysiñ öziñ?!

1/3745 - Men sizge aytarımı keşe aytqam,- dedi jigit kesek astında ösken qawınday jalpyğan murnın şuwılata bir tartıp. **1/3746** - Sınıp tur, aydalada turıp qalam dedim.

1/3747 "Ölseñ öligiñ sonda qalsın",- dediñiz. **1/3748** Mine, qalıp turmın.

1/3749 Awdan başsısınıñ aldında mına oñbağannıñ bärin aytıp tastağanı diyrektordıñ ızasın qaynattı. **1/3750** Oñaşa bolsa jerden alıp, jerge salar edi, tek, Qaratay bolğan soñ işi qazanday qaynap, jarıla jazdap äreñ tur.

1/3751 "Bälem, körermin erteñ!"- dedi ol iştey.

1/3752 - Sınar maşıynañ sındı, aydalada qalğanşa joldasıñmen birge ketpediñ be?- dedi mına jigittiñ boyınan tazalıq pen adaldıq bayqağan Qaratay onı özine jaqın tarta söylesip.

1/3753 - Ol meniñ aldında bolatın. **1/3754** Toqtap qalsam qarama, keşigesiñ, sen kelgenşe küte turarmın degem. **1/3755** Greyderdiñ buzılıp jürgenin ol da biletin.

1/3756 "Jut jeti ağayındı" degendey, motor da sönip qaldı. **1/3757** Tañğa juwıq söngen.

1/3758 Sovxoz diyrektori awdan başsısınıñ bir traktoriystke sonşalıqtı jabısıp, sır tarta bergenin iştey unatpay qaldı. **1/3759** Munıñ bärin ol özi jaylı jumışsılar arasında jaqsı pikir tastap ketüw üşin jasap turğanday körindi.

1/3760 Äñgime osımen bitken şıǵar, endi jürermiz dep turğanda Qaratay qayta söz bastadı.

1/3761 Öziñ bir er kelbetti jigit ekensiñ. **1/3762** Ayağıña neşinşi razmer kiyesiñ?

1/3763 - Bul kütpegen suraqtan jerde turğan diyrektor men Turǵat ta, "aspanda" otırǵan greyderşi jigittiñ özi de añtarılıp qaldı. **1/3764** Söytse de suraq qoyılǵan son, jawap bermeske bolmasın tüsinip:

1/3765 - Tiygenin kiyemiz,- dedi jumıyp. **1/3766** - "Ayağı ülken tiygenin kiyedi, ayağı kişi süygenin kiyedi". **1/3767** Bizdiki sol, tiygeni ğoy. **1/3768** Qırıq üşinşi razmer!

1/3769 Qarataydıñ işi äldene sezgendey oǵan taǵı biraz barlay qarap turdı da:

1/3770 Körsetşi ayağıñdı,- dedi.

1/3771 Ol iñǵaysızdanıp, sál müdirdi de:

1/3772 - Mine,- dedi oñ ayaǵın joǵarı köterip.

1/3773 - Bergi ayağıñdı nege körsete salmadıñ?

1/3774 - Kisige sol ayaqtı körsetken şarıyğatqa qayşı.

1/3775 - İm-m, şarıyğatqa qayşı deysiñ, ä? **1/3776** Tüsinikti. **1/3777** Volodya,- dedi ol kabıynada otırğan jigitke ayğaylap. **1/3778** - Munda kel! **1/3779** - Ol jetip keldi. **1/3780** - Qanşa kıylogramm kötere alasıñ?

1/3781 - Ştangadan jüz jıyırma. **1/3782** Arqama salsa eki jüzge deyin kötere alam,- dedi ol külip.

1/3783 - Endeşe, ana jigitti arkaña sal da, maşıynağa otırğız. **1/3784** Salmağı köp bolsa jüz, ne jüz on şıǵar.

1/3785 Qarataydıñ mına sözi oyını ma, şını ma, ol jaǵına tüsine almay Volodya äweli qasındaǵılarǵa, sonan soñ ırjıyp "aspanda" otırğan jigitke qaradı.

1/3786 -Bayqa, qulatıp alma,- dedi eñgezerdey jigit Qarataydan basqanıñ bärin tañqaldırıp.

1/3787 - Qaratay Iysayeviyç, bul äziliñizge tüsinbedik,- dedi diyrektor älgı aytqandı orındaw kerek pe, kerek emes pe degendi bir tujırımıdap aluw üşin.

1/3788 - Qazir tüsinesıñ. **1/3789** - Söytti de maşıynağa qaray ketip qaldı.

1/3790 "Ne bop ketti bul!- dedi diyrektor greydersıge arqasın tosıp turğan Volodyanı körıp. **1/3791** - Öñ be, tüs pe? **1/3792** Mına traktorıystıñ qılǵanı-ay, ä?! **1/3793** Qaratay Iysayeviyç ta qızıq adam eken ğoy özi, munısı nesi?!"

1/3794 Kenet onıñ oyı kilt üzilip, öñi quwarıp ketti. **1/3795** Volodyanıñ arqasına mingen qırıq üşinşi razmer kiyetin jigittiñ sol ayaǵı jerge süyretilip kele jatqanın kördi. **1/3796** Diyrektor ürey men tañdanıstıñ arasında daǵdarıp turıp kaldı.

1/3797 Birneşe mıynüwttan soñ maşıyna ornınan qozǵaldı, biraq köpke deyin eşkim jaq aşıp ün qata almadı. **1/3798** Oyda joqta kezdesken mına jaǵday äsirese sovxoz diyrektorın tuyıqqa tirep, tilin birjolata baylap ketken sekildi. **1/3799** Manadan beri artqı jaqta emin-erkin otırıp kele jatqan Turǵat ekewiniñ örisi tarılıp, qısılistı da qaldı. **1/3800** Onıñ üstine mına greydersı jigit te awdan bassısınıñ kelüwine oray ayaǵın üsitip alǵanına masattanǵanday bir özi eki kisiniñ ornın alıp, jayılp jatır. **1/3801** "Bulardıñ tuyaǵı qıymıldap ketse mindet,- dedi işinen diyrektor küyinip. **1/3802** - Ayaǵı üsip ketse de, aydalada jürıp jardan qarǵıp ketse de, bir jerde mas bop qatıp

qalsa da jawap beresiñ. **1/3803** Sonı bilip alğan bäleler. **1/3804** Öz janı özine emes, basqağa kerek sekildi, tipti, sol janın prokatqa alğan adamday ayamaytındarın qaytesıñ? **1/3805** Sodan birewdiñ berdemesi ketedi dey me eken? **1/3806** Al meni jazaladı, ornımnan alıp tastadı. **1/3807** Sonda ne tüsedı? **1/3808** Öziniñ azap şegetinin nege umıladı? **1/3809** Asırıp otırğan bala-şağası bar emes pe? **1/3810** Jäne, mınaday suwıqta bildey jigit ayağın üsite me? **1/3811** Bıltırğı qısta eki şopan birdey adasıp ketip, üş künnen soñ tabıldı, birewi on altı jasar bala. **1/3812** Sol balanıñ eki sawsağı ğana üsidi ğoy, sonda da balalıqtan. **1/3813** Al bul traktordıñ işinde otırıp ayağınan ayrılıp otır. **1/3814** Uyıqtap qalğan ğoy. **1/3815** İşip alıp uyıқтаğan şıǵar-aw".

1/3816 Ol köziniñ qıyığımen greyderşıge qarap edi, jılı jerge kelgen soñ ba, mawjırap, kirpikteri jumılıp bara jatır eken. **1/3817** Baǵana onı maşıynağa köterip salardıñ aldında Volodya onıñ sol ayağın qarmen biraz ısıqlağan-dı, bälkim, sol em boldı ma, älde, tabıyǵatına bitken şıdamdılıqtan ba qıñq etip qıynalıp bildirip kele jatqan joq.

1/3818 - Al batır, atı-jöniñ kim, ayta otır,- dedi Qaratay birazdan soñ artqı jaqtaǵılarǵa moynın burıp.

1/3819 Jigit közin aşıp "Maǵan aytasıñ ba?"- degendey birneşe seqüwnd ünsiz jattı da, erinderin ğana qıymıldatıp:

1/3820 - Kenjetay Orazov,- dedi aqırın ğana. **1/3821** - Äkemniñ eñ kişisimin, sonan soñ atımdı Kenjetay qoyǵan. **1/3822** Biraq altı balanıñ işindegi eñ denelisi - men.

1/3823 - Eñ denelisi bola tura ayağıñdı üsitip alǵanıñ uyat emes pe?- dedi Qaratay oǵan külimsirey qarap.

1/3824 - Sol, deneme senem dep quday urıp qaldı ğoy. **1/3825** Kiyiz baypağımdı awılǵa barıp şıǵatın bolǵan soñ bir jigitke berip ketip em, üydegi baypaqtı jıñıl şabüwǵa äkem kiyip ketipti. **1/3826** Sonan soñ mına etikpen ğana qaluwǵa tuwra keldi. **1/3827** Qızıq, adam öz denesiniñ üsigenin bilmey qaladı eken ğoy! **1/3828** - Ol jan-jaqqa jalt-jalt qarap ezüw tartqan boldı.

1/3829 - Jazılıp ketse jaqsı, jazılmasa mügedek bop qalasıñ ğoy,- dedi Turǵat sözge aralasıp.

1/3830 - Ä-ä,- dedi jigit nemquraydı qolın siltep. **1/3831** - Jıyırma toǵız jıl on eki müşem saw, beyǵam ömir sürdim, az emes. **1/3832** Qanaǵat etüw kerek. **1/3833** Bul

tirşilikti körge de bar, körmegen de bar, kezegin kütüp sarılıp jatqandar da bar, kezegi kelgenmen jariq säwle körmey zuw etip ötip ketkender de bar. **1/3834** Men äkeşeşemniñ altınşı balasımın dedim ğoy jaña. **1/3835** Olardıñ qalalı jerde emes, dalalı jerde ömir sürgenine de şükir. **1/3836** Ekewiniñ eki dıplomı bop, Almatıda jürgen bolsa, men degen, qayda-a-a, bul dünüyege kelmes edim ğoy. **1/3837** Altı aǵayındı emes, köp bolsa üş, ne eki aǵayındı bala bop jürer edik. **1/3838** Qalǵanımdıñ bari, alınıp tastalar ek! **1/3839** - Ol otırǵandarǵa taǵı bir sıpıra qarap şıqtı da, jaybaraqat jata berdi. **1/3840** Minaday oqıs ta ospadarsız bop köringen jawaptan bari bir-birine qarasıp ünsiz qaldı.

1/3841 - Kenjetay, awzıña ne kelse sonı ayta bermey, bayqap söyleseñi! **1/3842** Qasıñda ülken kisiler bar,- dedi diyrektor onı äwel bastan jaqtırmay kele jatsa da bul jolı qasılay söylep.

1/3843 - Aytıp kele jatqanıñ basqanıki emes, öz ayıbım ğoy. **1/3844** Eger onı da söket körseñizder, qoydım,- dedi ol basın tereze jaqqa burıp.

1/3845 Qaratay mına jigittiñ oyınıñ erkindigin, jalǵandıq pen jıltır sözden mülde awlaqtıǵın, özi sıylaǵan adam bolsa janında ayamas märttigi barın bayqap, onı iştey unatıp qaldı. **1/3846** Odan bir sät köz almay qarap otırıp, tonınıñ sırtqı qaltasınan qılıtıyp körinip turǵan kitapqa közi tüsti.

1/3847 - Osınday aq qar, kök muzda kitap oqıp jürgen er ekensiñ. **1/3848** Qaltañdaǵı ne kitap?

1/3849 Kenjetay moynın säl beri burıp, kaltasındaǵı kitaptı aldı.

1/3850 - Eki ret oqıdım. **1/3851** Qol tiyse taǵı oqıymın ba dep salıp jür edim. **1/3852** Qıyın jazatın jigit eken. **1/3853** Özi menen eki~aq jas ülken. **1/3854** Oydı qaydan taba beredi?!

1/3855 Qaratay muqabası mıj-mıj bop, kir basqan kitaptı qolına aldı da, işin kördi. **1/3856** Kitapta avtordıñ süwreti bar eken. **1/3857** Öñmeniñnen öterdey suwıq ta oyılı köz tüwra özine qadala qarap tur. **1/3858** Onıñ esine tanıs beyne tüse ketkendey boldı. **1/3859** Qaydan kerdi, qay jerde jolıqtı? **1/3860** Bir-eki jıldıñ töñireginde jazuwşı atawlımen jüzdesken joq edi ğoy! Iyä, qaydan kördi?..

1/3861 Kenet onıñ jüregi dir ete tüsti. **1/3862** Sol! **1/3863** Sol jigit! **1/3864** Bul jaylı jazdıñ küni tawda жүrgende Bağıyla da aytqan. **1/3865** Özderi küwpeden quwıp şığatın jigit! **1/3866** Ol kitap avtorınıñ famiyliyyasına qaradı. **1/3867** "Jasın Mädiyev. **1/3868** Netken kezdeysoqtıq!- dedi işinen Qaratay. **1/3869** -Bul jigitpen ılğıy da jaysız jağdayda kezdesse beretin boldım ğoy".

1/3870 Qaratay kitaptı biraz uwaqtı awdarıştırıp qarap otırdı da, jigittiñ özine qayırıp berdi.

1/3871 - Uwaqt bolsa, awdanğa bargasın tawıp alıp oqırmin.

1/3872 - Jıyındarda köp bolasızdar ğoy. **1/3873** Sonda... qonaq üyde oqıp şıǵuwıñızğa boladı,- dep aqıl qostı äke-şeşesiniñ qalada turmağanına şükirşilik etip jatqan jigit qaltasına kitabın salıp jatıp.

1/3874 Turǵat pen diyrektor tünimen suwıqqa toñıp, ayaǵın üsitip aldı ğoy dep onıñ sözi men qıymılına qarsılıq körsetpey, sırttay qamqor niyet tanıtqanmen, mına "altınşı balanıñ" tım erkinsip, Qarataymen terezesi teñ adamday oñay söylesip kele jatqanın unatpay, iştey qızǵanıp keledi jāne özderin elewsiz tastaǵanı üşin awdan başısına jasırın renişteri de joq emes.

1/3875 Tüske jaqın olar "Bürgendige" de jetti. **1/3876** Özi salıp ötken jolmen başşılardıñ qalay kelgenin körmek bolǵanday, şopan tamınıñ janında bawırın kötergen greyder bularǵa bir qırındap qarap tur eken. **1/3877** Greyderşi jigit tamaq işüwge kirse kerek, maşıyna kep toqtaǵanın estigen soñ sırtqa atıp şıqtı. **1/3878** Onıñ soñınan şopanınıñ äyeli men segiz-toǵız jasar qızı da körindi.

1/3879 Bulardıñ Kenjetaydı köterip kele jatqanın körip äyel men qız tükke tüsinbey erbiyip turıp qaldı, al, üyden şıqqan greyderşi jigit öziniñ serigin tanıy ketip, onı bas saldı. **1/3880** Äwelgide oyı jamañǵa жүgirgen boluwı kerek, seriginiñ tiri ekenin, tek tiri ǵana emes, meşel baladay ırjıyıp kele jatqanın körip quwanǵannan, bir jaǵı başşılardan uyalǵannan sıpayılıq saqtap: "Öy, awzıñdı..."- dep är jaǵın aytpay bir boqtap aldı da, onı Volodyadan awdarıp, özi köterip aldı. **1/3881** Manadan beri demin işine tartıp, sileyip turǵan şopan äyeli sonda barıp arqasınan diyirmen tuskendey bir kürsindi.

1/3882 - Uwh! Jamanqaranıñ tayı ölip qalğan eken desem... adam eken ğoy!- dedi ol şapşañ söylep.

1/3883 - Adam bop şıqqanına ökinip tursız ba, quwanıp tursız ba?- dedi Qaratay oğan jaqınday bere külimsirep.

1/3884 - E, qaysısı bolsa da aman bolsın! **1/3885** Älgi raykomdarıñ qayda, kele jatır ma?

1/3886 Awdan başsısınıñ aldında öreskel birdeñe ayıp büldirip jürmesin dep sovxoz direktorı jalma-jan sözge aralastı.

1/3887 - Aldıñda turğan sol kisiniñ özi! **1/3888** Qasındağı kisi de awdan başsısınıñ biri.

1/3889 - Kötek! **1/3890** Nağıl deydi, quday-aw!- dedi äyel betin şımşıp. **1/3891** - Äy, Külziyra, bar, kökeñdi şaqır! **1/3892** Jıldam.

1/3893 Şeşesiniñ be älde özinen ülken äpkesiniñ be, üstine şekten tıs keñ küpäyke kiyip, olarğa süzile qarap turğan qız buyırıq ala salısımın alıstağı qora jaqqa qaray jügire jöneldi. **1/3894** Qarsı aldınan soqqan qarlı jelden etegi jelibrep baradı, qolpılдаған kerzi etiginiñ eki ökşesi küpäykesiniñ artın barabañsınıñ tayağında kezek-kezek soqqılaydı.

1/3895 - Iyä, aman-esensizder me? **1/3896** Oybay-aw, mınaw özimizdiñ derektr eken ğoy, quday urıp tanımay qalğanım. **1/3897** Ayıp etpe qarağım,- dedi ol jası özimen qatarlas bolsa da egde adamday tağı da abdıray söylep,-- Mına bir boran da toqtamay esimizdi şıǵarıp jiberdi. **1/3898** Qane, üyge kiriñizder. **1/3899** Özderiñniñ osı jaqqa keletinderiñdi jaña ğana mına büldizer jetkizdi. **1/3890** Üy degen şuwı jıynalмай, şasıлып jatır. **1/3891** Qazir balalardıñ äkesi de kep qaladı. **1/3892** Qaratay mına äyeldiñ añqılдаған aq jarqın minezi men aşır köñiline rızı bolğандай sāl jımıyıp, üyge kirmey-aq qoysaq kaytedi degendi bildirip edi, ol asawday tuwlap şıǵa keldi.

1/3893 - Başsı bolsañızdar, başsı şıǵarsızdar, biraq astan ülken eşkim de joq!- dedi ol nazımın aşuwin tomırtqalap. **1/3894** - Urısatın bolsañızdar tör aldında otırıп~aq urısa beriñizder, oşaq qasında otırıп tıñday beremiz. **1/3895** Ay daladağı jalğız üyli qoyşıǵa kim urıspaydı, tıñdap üyrengeñbiz täyiri! **1/3896** - Onıñ dawsında köñbis bolğan minez ben jantaq tamırındaй tereñnen sır bergen aşuwlı nışan jattı. **1/3897** - Bala-şaǵamızdıñ

aldında da bala-şağadan urıs estüwge arlanbaytın bolğanbız. **1/3898** Kiriñizder! **1/3899** Köp bolsa ökimettiñ qırıq qoyı qırıldı dep aşuwlı kelgen şığarsızdar. **1/3900** Odan ökimet kedey bop qalmaydı. **1/3901** Maldı tabatın adam. **1/3902** Qoy baqqanımızğa on jeti jıl boptı, munday qırsıqqa duwşar bop körgen joq edik. **1/3903** Sodan beri qırıq emes, qırıq mıñdıq eñbegimiz bar. **1/3904** Arqadan qaqqan eşkim joq, bäre dökey, bäre kösem, awzın aşıa alğıs emes urıs şığadı. **1/3905** El-jurttan bezip osı adırda bu bayğustar nege jür dep eşqaysısı oylamaydı. **1/3906** Şiyettey bala-şağanıñ qısı-jazı körgeni osı. **1/3907** Qırıq qoy qırıldı dep... **1/3908** Aldıñğı jılı arıstanday bop...

1/3909 - Teñge, boldı, boldı! **1/3910** Suwırılıp barasıñ ğoy. **1/3911** Bul söziñdi basqa uwaqıtta aytarsıñ,- dedi aqtarılıp kele jatqan äyeldi sovxoz diyrektori kilt toqtatıp,- Qaratay Iysayewiç, üyge kirip şıqsaq kaytedi. **1/3912** Bir-eki kese şay işip, boy jılıtıp alğan da jaman bolmas.

1/3913 Teñgeniñ talay sırdan xabar berip ötken mına sözinen keyin sāl ğana sätke oyğa şomğan Qaratay sovxoz diyrektorına qarap, ünsiz bas ıyzey saldı jäne özinen älginde "Üyge kirmey-aq qoysaq kaytedi",- degen usınısınıñ müldem qate bolğanın endi ğana tūsindi.

1/3914 Olar kirpişten salınğan eki bölmeli qorjın tamnıñ "qonaq bölme" dep atalatın jaǵına kirip kelgende, peş janında sostıyıp-sostıyıp turğan birewi jeti, ekinşisi tört-bester şamasındaǵı eki qızǵa közderi tūsti. **1/3915** Peştiñ art jaǵındaǵı burışqa eki greyderşi jigit jayǵasıptı. **1/3916** Üydegi apteçkanı tawıp alıp, saw greyderşi üsigen greyderşige bilgen emin jasap jatır eken. **1/3917** Jan tapsırsa da äzildep tapsıratın boluwı kerek, seriginiñ qolı denesiniñ kez kelgen jerine tiyip ketse de Kenjetay "mama" dewdiñ ornına qasaqana "papa" dep ayǵaylap qoyadı.

1/3918 - Osılarǵa qaşan es kirer eken. **1/3919** Üydi tap-tuynaqtay etip otıratın jasqa keldiñder ğoy,- dep Teñge üyge söyley kirdi. **1/3920** Körpe salıñdar. **1/3921** Kisi kelgenin körmediñder me? **1/3922** Bularǵa aytpasa bolmaydı, özderi bilip istew degen joq!

1/3923 Kişkentay eki qız alasa sañdıq üstine jıynalğan körpelerdiñ üşewin qoldasıp köterip tūsirdi de, birin törge, ekewin eki qabırǵaǵa janay tösedi. **1/3924** Kişkentayı pısıq eken, qıymılı şıyraq, eñkeygende betin jawıp ketken kap-qara şaşın eresek qızday

arıq qolımen joğarı silkip koyadı. **1/3925** Ekewi körpelerdi tösep, mindetterin mültiksiz atqarıp bitti de, peş janındağı däl bayağı orındarına qayta barıp turdı.

1/3926 - Törtewi ul bala, üşewi qız,- dedi Teñge balalardıñ şaşılğan kiyimderin jıyıp jatıp. **1/3927** - Olardıñ ekewi oquwda, ekewi äkelerimen birge jür. **1/3928** Mına birewimiz (älgı eki qızdıñ ülkeni) bıyl birinşige barıp edi, kanıyküwlğa keldi de, joldı qar basıp qaytıp bara almay qaldı. **1/3929** Endi büldizer alıp baratın boldı. Sizderdiñ kelgenderiñiz de täwir bolar ma...

1/3930 Teñge buwldozerdi adam sıyyaqtı elestetip söyleydi eken. **1/3931** Ol buwldozer jaylı aytqanda tap bir onıñ özi jürip turatınday, jürgizüwşisi jaylı esine de almaydı. **1/3932** Qaratay osını bayqadı da, äri aq köñil äyeldiñ bulardıñ nege kelgenimen isi joq, äytewir kelgenderine quwanış bildirip jatqanına azdap jımıyıp qoydı. **1/3933** Qonaqtar körpege otırğan soñ Teñge:

1/3934 - Al, Sopiyya, Märiyya, sopıyıp qarap turmay şay qoyıñdar,- dedi iyegimen samawrın jaqtı meñzep. **1/3935** Olar eki ayttırmay lıp etip dälizge şığıp ketti.

1/3936 - Qızdarıñızdıñ atı orısşa ma, qazaqşa ma?-dedi Qaratay Teñgege küle qarap.

1/3937 - Kim bilsin sonı,- dedi Teñge peş üstindegi ülken qara qazandı as dayındawğa äzirlep. **1/3938** - Ana mıyı aşqan şaldıñ qoyıp jürgen attarı ğoy. **1/3939** Äline qaramay ejelep kitap oqıp otıradı da, sondağı äyelderdiñ attarın qızdarına japsıra beredi. **1/3940** Birewi esep şığaratın, birewi qiymiyka dey me, piyziyka dey me sonı şığaratın eki qatın boptı deydi ğoy. **1/3941** Ana aljığan şal eki qızına solardıñ atın taratıp bergen. **1/3942** Äni, anaw, qoydıñ kiris-şıǵıs kitabınıñ artına on şaqtı älgindey attardı jazıp qoyğan. **1/3943** Kelesi qızdarına qoymaqşı. **1/3944** - Oyı äldeqayda jügirip barıp qayttı da, Teñge mırs etip külip jiberdi. **1/3945** -Bir tüyir es bolsa söyle me!

1/3946 Üy işindegiler tügel küldi. **1/3947** Sol külki boyların jadıratıp, köñilderin köterip ketti. **1/3948** Qazır ğana jurttı jadıratqan Teñge kelesi sätte qonaqtardıñ mıyın şıñıldatıp, temir qasıqpen qazannıñ tübin qırnay bastadı. **1/3949** Diyrektor qabağın tırjıyıp otırdı da:

1/3950 - Tuw, Teñge, tamaq işpesek işpey keteyik, toqtatşı aldıñdaǵını!- dep zekidi.

1/3951 - A, jaqpay qaldı ma!- dedi Teñge qazannıñ arǵı jaǵınan bularğa köz tastap.

1/3952 - Qazır dalağa alıp şığıp qırayın. **1/3953** Bizdiñ şal osını jaqsı köredi. **1/3954**

Qolı bos, erikken sätinde: "Qazanıñ bos bolsa temir qasıqpen qırnaşı",- dep ötinedi. **1/3955** Men qırnaymın. **1/3956** Ol tıñdap jatadı da, qorıldap uyqığa ketedi. **1/3957** Üyde balalardıñ biri qalmay qır asıp ketedi.

1/3958 - Sizdiñ şalıñız erekşe boldı-aw?- dedi Turğat keñkildey külip. **1/3959** - Keşikti ğoy, tezirek kelse eken!

1/3960 - Bılıtır körip ediñ ğoy, sodan äli özgergen joq. **1/3961** Qazır kep qaladı.

1/3962 Özgelerge "siz" dep, buğan "sen" dep söyleskeni Turğattıñ namısın qıtıqtap, sızdandırıp ketti. **1/3963** Sälden soñ köpten söz bop otırğan Kölbay da keldi. **1/3964** Esik aşılgan kezde işke äweli bir qap ayaz buw bop kirdi, arab ertegilerindegidey buw tarqağan soñ tör jaqqa qarap turğan Kölbaydıñ suwıq sordı qara qoşqıl jüzi körindi. **1/3965** Ol otırğandarmen ernin ğana kübirletip amandasıp şıqtı da, kisi kelgendeği üyrenşikti ornı boluw kerek, arağa birneşe adamdıq orın qaldırıp, tömengi jaqqa barıp jayğastı. **1/3966** Jağdaydıñ mäs emes ekeni tütikken jüzinen, konaqtarğa tayğaqtap, tuwra qaray almay otırğan solğın janarınan bassılar anıq bayqaladı.

1/3967 - Şıñın qanşa?- dedi Qaratay qısqa amandıq-sawlıq surasqan soñ tötesine köşip.

1/3968 - Qırıq edi, jaña besewi tağı qatıp qaldı,- dedi ol qabağı jazılmay. **1/3969** Bäri ünsiz qaldı.

1/3970 - Sebebi ne? **1/3971** - Qarataydıñ surağı diyrektordıñ köpten mazasın alıp otırğan suraq edi. **1/3972** Kölbaydıñ qalay jawap bererin iştey dirildey kütip, ol esik jaqqa qarap qoydı.

1/3973 - Sebebi... sebep degen köp qoy... **1/3974** Qaysı birin aytasıñ...

1/3975 - Bastı-bastıları qaysı?

1/3976 Kölbay köpke deyin kibirtiktep söyley almadı. **1/3977** Bar sebebin aytsa, mına aldında otırğan diyrektordı awdan bassısınıñ aldında jıǵıp beretinin, söytip, onı özine qırǵıy qabaq etip alatının jäne bar kinäni birewge jaba salğanday bop körinerin sezdi. **1/3978** Söytse de, birinşi xatşı jawap kütip ünsiz otırğasın amalsızdan:

1/3979 - Bıyılǵı mal arıq. **1/3980** Onıñ üstine qoylar tım keş qırqıldı...- dedi söziniñ ar jağın kömeyinde qaldırıp.

1/3981 - Oğan öziñiz kinälisiz,- dedi Qaratay. **1/3982** - Tağı ne sebep bar?

1/3983 - Kinäniñ bärin öz moynıma ala salsam qaytedi? **1/3984** Mal soñında ölgen qazaq emes pe edik, köp bolsa... otırıp şıǵarmın... **1/3985** - Onıñ jawabınan neden de bolsa tayındırmaytın ızadan görü, sebebin túsindire almas bir jaǵdaylardıñ bar ekenin şaruwaşılıq jayın köpten biletin Qarataydıñ işi sezgendey boldı:

1/3986 - Basqa sebep joq bolsa... otırasız,- dedi Qaratay, al buǵan qalay qarar eken dep salqın, jaybaraqat til qatıp. **1/3987** - Biraq, joq maldıñ ornın ötep barıp otırasız. **1/3988** Tuwra barıp otıra salam dep oylamañız.

1/3989 - Iyä, türmege otıruw da oñay emes deñiz! **1/3990** Durıs qoy. **1/3991** On jeti jıl jalañ ayaq jar keşip, qızıl ayaq qar keşip, dünüyenıñ özge qızıǵın umıtıp, mal soñında salpaqtayın. **1/3992** Soñımda bala-şaǵam jürsin toz-toz bop, jabayı bop. **1/3993** Sonan soñ men türmege jabılayın! **1/3994** Bäre qorqıtuwǵa şeber. **1/3995** - Ol qazan janında küyewine üreylene qarap turǵan äyelin bayqasa da sözın toqtatpay, jılt-jılt janıp jatqan peş işindegi ottan köz almay ayta berdi. **1/3996** - Sol qırıq bes maldı bıyılǵı sıylıqqa alǵan malımnan öteyin! **1/3997** Sonan soñ otarlarıñızdı jıynap alıñızdar! **1/3998** Men de el qatarlı ortalıqqa barıp, tınış ömir sürgim keledi. **1/3999** Ne üşin deseñši-aw, ne üşin jürmin böriniñ mekeni bolǵan quw dalada?! **1/4000** Tört ay qısta eki ayaqtı adam körsek jüregimiz jarıla jazdap quwanamız. **1/4001** Estiytinimiz urıs pen "türme" degen söz bolǵandıqtan quwanamız ba? **1/4002** Sottasañızdar, sottañızdarşı, keteyin, ätesine nälet, büytken tirliktiñ! **1/4003** - Ol astındaǵı böstektiñ sıypalap otırǵan jünün tartıp qalǵanda julınıp ketip edi, onı peştiñ astıñǵı jaǵındaǵı şoqqa laqtırıp jiberdi.

1/4004 - Kölbay, ne bolǵan saǵan, boqtamay söyle!- dedi diyrektor qızıp ketken onı tärtipke şaqırıp.

1/4005 Kölbay oqıs basın köterip, oǵan jalt qaradı. **1/4006** Aşuw buwıp, qas pen közdiñ arasında köz quyırıqtarı qızarıp, qantalap ketipti. **1/4007** Sovxoz diyrektori onıñ mına janarınan tayqıp, seskenip qaldı.

1/4008 - Boqtasa nesi bar? **1/4009** Onı da xalıq qajet bolǵan soñ oylap tapqan şıǵar!- dedi Kölbaydıñ ızası äli de qayta qoymay. **1/4010** - Ömirimde mundaydı körgen joq edim, kırık bes mal aram ölgende bir boqtasa adam tügili quday da keşirer. **1/4011** Sıpayı bol deydi ğoy maǵan. **1/4012** Küyip bara jatsañ qalay sıpayı bolasıñ? **1/4013** Aqırı jettik, jetkizdiñizder osı xalge!..

1/4014 Diyrektordıñ aşuı qozdı. **1/4015** Awdan başsısınıñ aldında bar kinä özine jüktelgeli turğanın aldın ala seze qoyıp, oğan tiktey qaradı.

1/4016 - Ayt, ayt qane! **1/4017** Osı kisiniñ aldında ayt! **1/4018** Malıñnıñ arıq bop boz qırawğa qırılıp jatqanı üşin mağan qoyar qanday kinäñ bar? **1/4019** - Diyrektor jantayıp jatqan jerinen basın köterip, oğan tek ädildik talap etken adamnıñ keypimen batıl qaradı.

1/4020 - Jazğı jayılm kezinde mağan sorı şıǵıp jatqan jerdi berdiñder me? **1/4021** Berdiñder. **1/4022** Maldıñ semizin etke aydadıñdar ma, aydadıñdar, basqa otarğa awıstırdıñdar. **1/4023** Ol nege qajet boldı? **1/4024** Qora dayın dep ediñder, kelgen soñ üy işimizben özimizdiñ jabılıp jürip salǵanımız ras pa, ras. **1/4025** On maşıyna jem tüsirüwdiñ ornına eki maşıyna tüsirildi me, tüsirildi. **1/4026** Bizge dep jıynağan maya Mekkedden alıs ekeni taǵı ras. **1/4027** Traktor beremiz degen söz ötirik bop şıqtı ma, ötirik bolıp şıqtı. **1/4028** Küzden beri traktor körip otırғанım osı - ol da raykom kelgen son jol salǵalı keldi. **1/4029** Endi ne sebep kerek? **1/4030** Budan soñ mal qırılıwdıñ ornına egizden qozı tabuw kerek pe edi! **1/4031** Tiri qalǵanı iş tastaydı. **1/4032** Bul - ayǵaydıñ aldı, ayǵaydıñ kökesi kökteimde boladı. **1/4033** Jüzinen elüw qozı örse de quwanarmız.

1/4034 Kölbay sözın bitirip: "Endi nesine kinalaysıñdar", -degendey moynın esik jaqqa burǵanda, Qaratay surawlı pişinde diyrektorğa, onan soñ "Sen ne qarap jür ediñ?"degendey Turǵatqa köz tastadı. **1/4035** Taban astında bul sawaldardıñ bärine jawap taba almay, ekewi de qıypalaqtap qaldı. **1/4036** Öz basın bälege şatıstırǵısı kelmegen Turǵat diyrektormen şaruwaşılıqtı aralap ötkenin, kemşilikterdi atap körsetkenin, alısta bolǵan soñ ärbir tapsırmanıñ orındaluwın telefonmen ğana qadaǵalay alatının aytıp aqtala bastadı. **1/4037** Munıñ bärine qanaǵattanbaǵan Qaratay "boldı" degendey qabaǵın tırjıytqan soñ, ol da söz ayaǵın jutıp, tañdanǵan pişinmen basın şayqap barıp ünsiz qaldı.

1/4038 Qaratay maldıñ qırılıwında jalǵız şopannıñ ğana emes, sovxoz başsılarınıñ da kinäsi mol ekenin, sol sebepterdiñ bärin qazır aşa almasın, awdanğa barǵan soñ şaruwaşılıqtarı salaqsınıp ketken sovxoz diyrektorların şaqırıp, aşıq söylesüw kerek ekenin tüsindi. **1/4039** Sondıqtan onsız da berekesi qaşıp, puşayman jep otırған şopan bayǵustıñ üyinde aşuw şaqırıp, taldaw jasap jatıwdı orınsız taptı. **1/4040** Eñ bastısı -

ol malşınıñ aşınğan sättegi sözün estidi, bir şındıqqa aparar küdikti jiptiñ uşınan ustadı, qalğanına köz jetkizüw endi qıyındıq tuwdırmaydı. **1/4041** Özi kelgenge şeyin qıstaw jaqqa qatınaw bılay tursın, tipti, joldıñ da tüspewi oğan köp sırdı añğartıp ketti.

1/4042 - Qırır bes qoyğa ortalıqtan beri qaray jol salıp aldır. **1/4042** Eseptep kelgende, qunı soğan şamalap qalatın da şıǵar,- dedi älden soñ Kölbay taǵı şataq añgime bastap - Qalğan segiz maşına jemdi jetkizip beriñder.

1/4043 - Jetkizemiz, jetkizemiz,- dedi diyrektor añgimeniñ şım-şımdap jılıy bastaǵanına quwanıp. **1/4044** - Barǵan soñ kinäli kim ekenin de tabamız. **1/4045** Jem tügel jetkizildi dep estigem.

1/4046 - Mına qırılğan maldı ne isteymiz, aktileymiz be? **1/4047** -Ol säl ğana moyın burıp, diyrektorǵa qıyǵaş qaradı.

1/4048 - Köremiz. **1/4049** Barǵan soñ bas mal därigermen aqıldasamız. **1/4050** Öletini ölip boldı ma, joq, jañaǵı sanǵa taǵı qosılattın türi bar ma?

1/4051 - Kim bilgen. **1/4052** Qoranı jöndep, at arbamen üş-tört şöp tüsirip alǵan boldır. **1/4053** Endi öriske şıqpaymız ğoy.

1/4054 Ängime üwşıǵıp barıp, birqalıptı arnaǵa tuskendey bolǵan soñ Teñgeniñ de qabaǵı aşılp, ortaǵa dastarqan jaydı. **1/4055** Aldı toǵızda, soñı tört-besterdegi qızdar da şeşelerine kömek berip, damıl körmey jür. **1/4056** Samawır kelip, şay quyıla bastaǵan kezde daladan abır-sabır dawıstar estilip, Volodya kirip keldi. **1/4057** Qolındaǵı ülken tegeşte üyitilgen qoydıñ bas-sıyraǵı men işek-qarnı bar.

1/4058 - Jeñeşe, mınanı qayda qoyayın,- dedi ol osı üydiñ bir balasında şaruwaqor dawıspen.

1/4059 - Jer qurıp qalǵanday qayda qoyayın degeni nesi,-dedi Teñge jekip. **1/4060** - Süytip usta da tur! **1/4061** - Teñgeniñ bul jeküwinde kisini jatsınbaytın özimsingendik jatqanın bilgen Volodya tegeşti oşaq janındaǵı şaǵın stolǵa qoya salıp, şayǵa otırdı.

1/4062 - Keleke, sonımen joq maldıñ sanın öytip-büytip jürip qırır altıǵa jetkizesiz be?- dedi Qaratay Teñgeniñ qazaǵa bas salıp jatqanına külimsirey qarap otırıp.

1/4063 - Joq, sol tsıyfr küyinşe qaladı. **1/4064** Bul öz malım. **1/4065** Ökimettiñ malı şetinen aq mälış, meniki qazaqı qara qoy. **1/4066** Eti sasıq aq mälışti sizge soyıp ne körinipti!

1/4067 - Yapıray-ay, tım asıǵıs edik. **1/4068** Taǵı da aralaytın otarlarımız bar, beker äwre bop jatırsızdar-aw,- dep Qaratay qıynalıp edi, üy iyesi boy bermey qoydı.

1/4069 - Sizge buyırǵan mal eken, dām tatıp ketiñiz. **1/4070** Bizdiñ üyge jolıñız tüse bermes. **1/4071** - Ol keñkildep külip aldı da: Meniñ de malım jıl sayın qırıla bermes,- dep qosıp qoydı. **1/4072** Onıñ bul sözine otırǵandar de güwildep, köñildi küyge tüsip qaldı.

1/4073 "El işi jaqsı ğoy,- dedi Qaratay,- aytarıñ bar ma! Bärin köteredi, köndigedi, urısadı, sögedi, aşuwlanağı, kerek bolsa boqtap ta jiberedi, betiñdi körmestey bop ketedi. Sonıñ bäriniñ soñında keşirim jatatın qayran xalqım-ay. **1/4074** Keñsiñder ğoy. **1/4075** Keyde tildeymiz, qorqıtamız, türmege jabam dep te qoqan-loqqı jasaymız. **1/4076** Zañ talap etse solay etemiz de. **1/4077** Jumıs babı, el qamı, olay etpesek taǵı bolmaydı. **1/4078** Bärimiz de qara basımız üşin jürmiz be? **1/4079** Meniñ de üy betin körmey, äyel-balammen söylespey jürgenime ne sebep? **1/4080** Ökimet artqan senim. **1/4081** Senimniñ ülken-kişisi taǵı joq, aqtawıñ kerek".

1/4082 Ol tömengi jaqta şay işip otırǵan üy iyesi Kölbaydı burın da körgen. **1/4083** Bir renjise osı adam renjir edi: "Kisi emes ekensiñ", dep sırt aynaluwına da qaqısı bar. **1/4084** Joq, olay etpedi, qoyın soyıp, qolın quwsırıp, burınǵı renişinen iz de qalmay qazaqı, darxan minez tanıtıp otr. **1/4085** Meni körgen jerden sırt aynalsa ne ister edim? **1/4086** Şınında, ne isteymin? **1/4087** Aldındaǵı bir otar qoyın tartıp alarımın, sol bolar ma edi bar tındırǵanım? **1/4088** Bir otar qoy oǵan basqa awdannan da tabıladı. **1/4089** Sol jaqta jurtpen til tabısıp, jaqsı istep ketse, alıstaǵı men qızarmaymın ba?

1/4090 Aldıñǵı jılı inisi sottı bolıp, Kölbay munıñ aldına birneşe ret kelgen. **1/4091** İnisi eki-üş jigitpen qosılıp keşqurım körşi sovxozdaǵı stüwdent qızdarǵa barmaq boladı. **1/4092** Bıyday oraqtıñ qaynaǵan közi. **1/4093** Munıñ bortında bir tonnaǵa jeter-jetpes bıyday qalıptı, onı da özine bekitilgen kombayn sınıp qalǵan soñ, bir aynalıp kelermin, qırmanǵa bir tonna bıydayǵa bola nesine baram dep, jigitterdi jetkizip saluwǵa uwäde beredi. **1/4094** Jigitterdi qızdar jataqxanasınıñ aldına tüsirip, jumıs bitken soñ qaytıp kelüwge üwäde berip, ańızǵa qayta ketedi. **1/4095** Jolda munı

uwçaskelik miyliysiyya ustap alıp, bortındağı bıydaydı köredi de, akt jaza bastaydı. **1/4096** Bayğus bala jağdayın qanşa aytıp túsindirse de ana qırsıq könbey qoyadı.

1/4097 Aqırı isi sotqa túsip, muni bir jılğa bas bostandıǵınan ayıruw qawpi tónedi.

1/4098 Sol kezde Kölbay Qaratayǵa ölerdegi sózin aytıp talay kep edi. **1/4099** "Zañnan attap kete almaymın. **1/4100** Ädil jazasın alsın",- dep aqırǵı ret onı kabiynetten quwıp şıqqanday bolıp edi. **1/4101** El sözine, tipti, awdandıq prokuwrordıñ pikirine qaraǵanda jigit tekke ketken sekildi. **1/4102** Onıñ astıqtı urlap bara jatpaǵanın, şınında, eşkim bilmeydi. **1/4103** Jäne oraq kezinde munday jaza qoldanuw basqa jerdegi suǵanaq koldardıñ tıyılıwına sebebin de tiygizedi. **1/4104** Qısqasın aytqanda, Kölbaydıñ inisi basqalarǵa toqtaw saluw üşin mısıl retinde ketti.

1/4105 Qaratay sol kezde iske aralasqanda, awdandıq sot, äriyne, muni tıñdaytın edi.

1/4106 Keyinnen ökinip qaldı. **1/4107** Sol qataldıǵı üşin, jalbarınıp suraǵanda, qol uşın bermegeni üşin osında kele jatqanda da öz-özinen qısılıp keldi. **1/4108** Sol oqıyǵanıñ bärin umıtqanday Kölbaydıñ qazirgi jalpaq köñil, jayılma suwat minezi Qaratayǵa keñdik pen keşirimdikti üyretip ketkendey boldı. **1/4109** Jäne onıñ boyınan awdan bassısı bolǵan soñ ğana keşirim, keñdikke salınıp otıruw emes, tabiyǵıy tazalıq, tabiyǵıy adamşılıq jatqanı bayqaladı.

1/4110 Qaratay şay üstinde de, qazanǵa salınǵan et piskeñse maldıñ qora-qopsısın, jemşöbi men barlıq jağdayın körmek bop aralap jürgende de Kölbaydan sol inisiniñ jayın suramaq bop äldeneşe ret oqtaldı. **1/4111** Biraq, eski reniştı qayta qozdırǵısı kelmey, bärinde de özin-özi tejep qala berdi.

1/4112 Eki saǵattan soñ olar şopan üyimen qoştastı. **1/4113** Saw greyderşi "üsigen" greyderşini küni boyı äwenine tönkerilip jürip betin beri qaratqan. **1/4114** Ayaǵına jan kirdi dep et üstinde bəri quwanǵan. **1/4115** Sol quwanǵan boyda onı körpege qalıñ orap, serigi öz greyderine salıp, bulardan äldeqayda burın jürip ketken. **1/4116** Jürer aldında ol Qarataymen qoştasıp turıp: "Bir öziñiz eki Adam ekensiz",- dedi. **1/4117** "Jüregiñizde aqın, köziñizde aqıl jatır. **1/4118** Batıl aytqanıma keşiriñiz. **1/4119** Saw bolıñız",- degen.

1/4120 - Ne ottap tursıñ, bar jöniñe!- dep diyrektor zekip edi, Qaratay onı közben toqtatıp, jigitpen jılı qoştastı.

1/4121 Qaratay Kölbaydın kanıyküwlğa kep, mektebine qayıp jete almay qalğan kişkentay qızın maşıynamen ortalıqqa alıp ketti. **1/4122** Qoştasarda Kölbaydın üy işi tügel dalağa şıqtı. **1/4123** Äpkesi alıs saparğa attanıp bara jatqanday eñ kenje qızı ebil-debil bop jıladı.

1/4124 Sälden soñ aydaladağı şopan üyi qarlı borannıñ işine aralasıp, közden ğayıp boldı. **1/4125** Qarataydın kewdesine erekşe bir qıymas muñ ornağan sıyyaqtı. **1/4126** Onıñ ne ekenin, nege baylanıstı ekenin, äzirge anıq bile almadı. **1/4127** Ol kelesi otarğa jetkenşe qasındağılarğa lām dep til qatqan joq.

1/4128 Qaratay üyine tün jarımı awa jetti. **1/4129** Äyeli esik aşıp onıñ kiyimin şeşti, ädettegisinşe kimderdiñ telefon soqqanın, ne jañalıq bolğanın qısqa ğana aytıp şıqtı. **1/4130** Ol bir kese şubat işti de, uyıqtap jatqan balalarınıñ mañdayınan ıyiskep, tösegine qıysaydı. **1/4131** Közin qanşa jumsa da uyqısı kelmey qoydı. **1/4132** Bügingi oqıyğanıñ bāri bir-birlep elestewmen boldı. **1/4133** "Qanşa degenmen el ırısın jasap jatqan solar ğoy, qayran janı taza jandar-ay,-dedi işinen. **1/4134** Sonaw bir qıyyanda, aq tütek borannıñ astında jalğız üy qaldı. **1/4135** On jeti jıl boyı osılay bop keledi. **1/4136** Tabıyğattıñ ıstıq-suwıǵımen aralasıp keledi. **1/4137** Balaları da erte pısıǵan, eresek adamdarday, bizdiñ balalarmen salıstıruwdıñ özi aǵattıq. **1/4138** Olardıñ bala boluwı kerek edi ğoy, ol qasıyetteri qayda? **1/4139** Jazdıñ aptabı men qıstıñ boranı urlap ketken be? **1/4140** Közderi qanday oyılı, sözderi qanday maǵınalı! **1/4141** Dalanıñ tabıyǵatınday taza jürek, taza köñil. **1/4142** Ne aytsam soǵan senetin, qalay bursañ solay ketetin añqaw köñil. **1/4143** Joq, añqawlıq emes, taǵı da sol tazalıqtan, ıyā tazalıqtan. **1/4144** Balalıq tazalıqtan emes, tabıyǵıy tazalıqtan. **1/4145** Äke-şeşesi de solay. **1/4146** Köñili tüsse qıynalıp otırıp erdiñ qunın keşüwge bar. **1/4147** On jeti jıl boyı mal jayı bolmasa, öz jayın aytıp eşkimniñ aldına barmaptı. **1/4148** Qara üzip alǵa şıqpasa da, qolınan kelgeninşe adal jumıs istep keledi. **1/4149** Keybirewler sıyyaqtı közge kölgirsiy, jalǵan äreketten awlaq. **1/4150** Adamnıñ bolmasın, onı qanday tirlikke beyimi barın kezden tanuwǵa boladı ğoy. **1/4151** Adamnıñ birinşi jawı - eki közi, ol bārin aytıp turadı, tek oqıy bilüw kerek. **1/4152** Kölbay men Teñgeniñ közinde bir-aq nārse joq - ol aramdıq. **1/4153** Sol qasıyet balalarına köşken, sol qasıyet olarǵa mıyras bop qaladı. **1/4154** Qızıq-aw, sol qasıyettiñ qaynar közi - Kölbaydı jazaǵa tartuw, turmeni aytıp,-ol ızalı türde mırs etti,- qorqıtuw janın tasıtıw! **1/4155** Ne üşin? **1/4156** On jeti jıl adal eñbek etkeni üşin be? **1/4157** Qırıq bes qoy üşin jazaǵa

tartılmaq pa? **1/4158** On jeti jıl adal eñbektiñ qunı qırıq bes qoy bolmaq pa?! **1/4159** Sol jıldardıñ işinde ol ösirgen mal qanşa mıñ boldı? **1/4160** Onı nege eskermeymiz? **1/4161** - Ol sağatına qaradı, tüngi eki boptı. **1/4162** Endi bes sağattan soñ turuw kerek. **1/4163** Qaratay közin qayta jumdı. **1/4164** "Jeter, endi uyıqtamasa bolmaydı, erteñ jumıs. **1/4165** Qızıq-aw, oylanıp jatuwğa da uwaqıt joq. **1/4166** Künde osılay".

1/4167 Bir sät greyderşi jigit esine tüsti. **1/4168** "Aqın, aqıl". **1/4169** Meniñ oyıma kelmeytin sözder. **1/4170** Mağan ayılğandığınan emes, sözdi tere bilüwin aytam. **1/4171** Esti jigit boluwı kerek. **1/4172** Munday minezdıñ adamdarı jaman boluwı mümkün emes. **1/4173** Diyrektor oğan nege zekidi, ol nege bärine zekiydi? **1/41754** Ol ne, sol sovxozdıñ orta ğasırılıq qojayını ma? **1/4175** Onıñ közinşe köp jaylar aytıldı-aw?! **1/4176** Uzata bermey män-jaydı tez anıqtaw kerek. **1/4177** Basqa otarlarda da jağday osınday bop şıqtı. **1/4178** İyä, sozbaw kerek! **1/4179** Äytpese, şaruwa jayı oñalmastay bop quldırağalı tur.

1/4180 Onıñ esine kenet greyderşi jigittiñ qaltasındağı kitap tüsti. **1/4181** Bağıylanıñ tawdağı surağı oraldı. **1/4182** Onan Särgeldiñ xatı. **1/4183** Onıñ da tuspaldap aytıp otırğanı osı jazuwşısı bolmasın. **1/4184** Bağıyla bul jigit jaylı mağan nege ayttı? **1/4185** Tek, küwpeden quwıp şıqqanımızdı eske saluw üşin be? **1/4186** Tek sol üşin ğana ma? **1/4187** Şatasqan bir dünüye!"

1/4188 - Ne oylap jatırsıñ?- dedi äyeli onıñ äli uyıqtamağanın sezip.

1/4189 - Jay,- dedi Qaratay tüngi şamdı söndirip, - Almatığa barıp qaytuw kerek qoy deymın.

1/4190 - Ne, partaktıyv pe?

1/4191 Qaratay mırs ete tüsti.

1/4192 - İyä, soğan uqsas. **1/4193** Semyalıq aktıyv!

* * *

1/4194 Köktemde Jasınnıñ jaña kitabı jarıq kördi. **1/4195** Bul onıñ üşinşi dünüyesi edi. **1/4196** Kitap annotatsıyyasında: "Avtor bul şığarmasında zamandastarımızdıñ jarqın beynesin jasawğa tırısқан. **1/4197** Olardıñ maxabbatı, tuwğan jerge degen ıstıq sezimi, dostıqtarı men izgi qasıyetteri, ömir jaylı tolğanıstarı ayşıqtı tilmen äsem süwrettelgen.

1/4198 Povestiñ tili jatıq, qızğılıqtı, jeñil oqıladı",- depti. **1/4199** Annotatsıyyanı Jasınnıñ özi körmegen edi, oqığan kezde jüregi aynıp, kitap betin arı qaray aşuwğa zawqı soqqay qaldı...

1/4200 "Netken jattandı, jawır sözder! **1/4201** Munan soñ bul kitaptı kim oqımaq, kimdi qızıqtırmaq?"

1/4202 Gazetter atı şuwlı avtordıñ arağa üş jıl salıp usınğan kitabı jaylı lām demedi.

1/4203 Munday şıǵarma duniyege kelmegendey, onday kitap jazılmaǵanday ne retsenziyya, ya bolmasa, basqa ädebiy maqalalardıñ işinde atalmadı da. **1/4204** Sonda Jasınnıñ üş jıl boyı sanasın sarsılıtıp oylaǵan oyları, jasaǵan obrazdarı, fantazıyyası men fıylosofıyyası söz etüwge turmaytın bolǵanı ma? **1/4205** Olay bolsa jazuwdıñ qajeti ne? **1/4206** Tek kitap şıǵaruw üşin ğana ter tökkeni me? **1/4207** Onday kitaptıñ Jasınǵa keregi qaysı? **1/4208** Ol ädebiy aptalıq gazetttiñ soñǵı nomerin aldı. **1/4209** Özi qatarlas bir jazuwshınıñ tayauwda shıqqan povesi jaylı ülken maqala basılıptı.

1/4210 Jasın ol povesti qoljazbadan oqıǵan, avtorı pikir aytuwın surap äkep bergen.

1/4211 Şıǵarma oǵan mülde unamaǵan edi. **1/4212** Unamaw bılay tursın, onda körkem şıǵarmaǵa arqaw etip aluwğa bolmaytın, arzan oqıyǵalar bayandalıptı. **1/4213** Oquw bitirip kelgen jas mamam, onıñ maxabbatı, sovxoz diyrektorimen şaruwshılıq jaylı talastarı, partorgtiñ iştey jas mamandı qoldawı, süygen qızınıñ nege ekeni belgisiz, budan teris aynaluwı, onıñ arzan sarı uwayımı, üyine kelgende şaruwshılıq problemaların qabırǵası qayısa oylawı, aqırı diyrektordı jeñüwi (?!), sonan soñ ğaşıǵınıñ onıñ aldında qateligi üşin keşirim ötinüwi, jalǵan közdıñ arzan jası, olardıñ tabısuwı.

1/4214 "Yapır-ay,- degen Jasın şıǵarmanı oqıp bitken soñ şın küyinip,- şınımen osını körkem şıǵarma dep jazdı ma, osıǵan özi sendi me eken? **1/4215** Jäne osını tvorçestvo dep, sol tvorçestvo jolındaǵı jaña qadam dep tüsine me? **1/4216** Qazirgi ädebiyetimizdiñ deñgeyi osınday boluw kerek pe? **1/4217** Endi osını oquwşıǵa usınamız ba? **1/4218** Beyşara ädebiyettiñ obalın qaytemiz, onı nege adam algısızday arzandatamız? **1/4219** Eger men bul şıǵarmanı maqtap bersem şe? **1/4220** Ol sene me, şınımen sene me? **1/4221** Körkem şıǵarmaǵa tñ oy qayda, minez qayda, Adam qayda, til qayda? **1/4222** Biri joq! **1/4223** Onda jazuwşı bolıp ne kerek? **1/4224** Jazuwşı degen uǵımǵa qalay jeñil qarap baramız? **1/4225** Ol - xalıqtıñ aqıl-oyı men namısı, qabırǵası

ğoy. **1/4226** Kerek kezinde qayıladı, kerek kezinde sınadı. **1/4227** Bul sınbaq tügili sızdamaydı da. **1/4228** Jan-jaqtarına qarasa qaytedi eken? **1/4229** Özgelerdiñ öneri qanday, ölsem qanday?"

1/4230 Jasın şıǵarma soñına bir-eki awız söz jazdı da, avtordıñ keletin üwaqtına jartı saǵat qalǵanda üyden şıǵıp ketip qaldı. **1/4231** Qoljazbanı avtorǵa äyeli tabıs etken. **1/4232** Jasınnıñ jaqsı pikirin kütip kelgen ol şıǵarma soñındaǵı tujırımdı oqıp, senerin de, senbesin de bilmey bir qızarıp, bir kögerip turıp qaldı.

1/4233 "Qızıǵı joq qırıq ötirik. **1/4234** Ädebiyetke janımız aşımasa aşımасыn, oquwşını ayayıq". (Qoyılǵan qol).

1/4235 - Özin danışpanmın dep jür eken ğoy. **1/4236** Kimniñ danışpan, kimniñ esüwas ekenin üwaqt körseter! **1/4237** Oquwşını ayayıq!! **1/4238** Ayanış bolsa aldımın anaw qıyyalıy dünyelerin toqtatsın. **1/4239** Türtinşektep qara köleñke quwıstan qara boyauw jıynawdan basqa ne bitirip jür? **1/4240** Men özimizdiñ jarqın ömirdi körsettım. **1/4241** Al ol şe?

1/4242 - Tömenge quldıramay söyleseñizşi. **1/4243** Jazuwşı degen atıñızǵa uyat emes pe?- dedi Jasınnıñ äyeli säl qabaq sıtıp.

1/4244 - So-lay ma! **1/4245** Jasınnan juqqan sabırlılıq eken ğoy. **1/4246** Bir-eki adam maqtadı dep ol özinen basqanı umıtqan eken. **1/4247** Körmiz!

1/4248 - Onı Jasınǵa aytıñız. **1/4249** Mına bölmede äkey awırıp jatır, aqırın söyleñizşi.

1/4250 Jigit esikti tars jawıp şıǵıp ketti. **1/4251** Sol şıǵarmanı ädebiyettiñ jaña bir belesindey maqtaǵan köldey maqala Jasınnıñ külkisin keltirdi. **1/4252** Ädebiyettegi munday protsess oǵan kütpegen jañalıq emes-ti.

1/4253 Jasınnıñ jaña kitabına siltidey tunıp turǵan sın eki aydan soñ kenet burq ete tüsti. **1/4254** Taǵı sol gazet. **1/4255** Taǵı da ülken maqala. **1/4256** Biraq, mazmunı men maǵınası mülde kereǵar.

1/4257 Jasınnıñ tügi qalmaptı. **1/4258** Bastan-ayaq sınaǵan. **1/4259** "Buliñǵır", "tüsiniksiz", "keyipkerleri iydeyanıñ qulı", "oyları körkem şıǵarmaǵa emes, ğılımıy eñbekke tän", "tili men uǵımı qazaqqa jat", "jasandı", "körkem şıǵarmanıñ zañdılıǵın umıtqan", "tvorçestvolıq toqıraw",- degen sıyyaqtı sözder maqala işinde ayaq alıp jürgisiz eken.

1/4260 Jasıŋğa bul qattı soqqı bop tiydi. **1/4261** Soqqı bolğan -maqala mazmunı emes, maqala avtorınıñ qala berdi bügingi sınınıñ tım alasalıǵı, öresiniñ janaşır xaldegı tarlıǵı edi. **1/4262** Ol soğan küyindi, soğan janı awırdı. **1/4263** Jäne bul maqalanıñ aldın ala oylastırılıp jazılğanın da bayqap ernine ızalı külki üyirildi. **1/4264** Ol sın tuwralı maqala jazüwğa eki-üş kün boyı dayındalıp jürdi de, däl qazır özin qorğağan sıyyaqtı bop körinetin bolğan soñ ol oyun da belgisiz keyinge ısırıp qoydı. **1/4265** "Qızbalıq tanıtıp qaytem,- dedi ol işinen. **1/4266** - Jazuwşı sınıluwı tiyis, oğan dayın boluw kerek. **1/4267** Meniñ maqsatım - jazuw, oyımdı jazuw- Qorğanuw meniñ mindetim emes. **1/4268** Sawıt älsizderge, özine-özi senbeytinderge ğana qajet!"

1/4269 Eki jumadan soñ basqa bir jastar gazetiñde "Şıǵarma oquwşıǵa tüsiniksiz",- dep sınğan tüsiniksizdew maqala basıldı. **1/4270** Däl sol küni Jasın Baǵıylaǵa telefon soqtı.

1/4271 - Men qonaq üydemin,- dedi ol birden. **1/4272** - Birge oqıǵan dosımniñ bölmesinde otırmın. **1/4273** Ol qıdırıp ketip qaldı, erteñ keledi. **1/4274** Kütem.

1/4275 - Ekewmiz-aq pa?!

1/4276 - Menen ürikkendi qaşan qoyasıñ? **1/4277** "Qonaq üy", oñaşa" degen söz taǵı sol qazaqı qawpiñdi oyattı ma?

1/4278 - Iyä. **1/4279** Men sizden ilǵıy qorqamın.

1/4280 Truwbkadan mırs etken külki estildi.

1/4281 - Ol jaman qasiyet emes. **1/4282** Qanşa uwaqıtta kele alasıñ?

1/4282 Baǵıyla saǵatına qaradı. **1/4283** Sonan soñ:

1/4284 - Bügingi maqalanı ala barayın ba?- dedi.

1/4285 - Keregi joq. **1/4286** Aldımda jatır. **1/4287** Bes jüz otızınşı nomerdemin.

1/4288 - Onda... jaraydı, bir saǵatta baram.

1/4289 May ayınıñ soñǵı kúnderi edi. **1/4290** Qala işinde lüp etken jel joq, mawjırağan tımıq keş. **1/4291** Alasa üylerdiñ bäre jasıl ormanday tuna ösken biyik taldardıñ astında qaptı, tek köp qatarlı qonaq üyler men äkimşilik mekemeleri ol zorlıqqa köngileri kelmegendey boyın alıp qaşıp, munartqan kögildir dünüyege joǵarıdan moyın soza qarap tur. **1/4292** Batıp bara jatqan künniñ qızıl jalqın säwlesiniñ astınan uzaq qarǵalar

top-top bop şığıp, qalanıñ şığıs jaǵıńdaǵı parkke qaray asıqpay uşıp baradı. **1/4293** Bawırı jaz, bası boran Alataw batar künniñ nurımen ayqın körinip, aybarı men suluwlıǵın jandı-jansızǵa paş etip mañǵaz tur.

1/4294 Baǵıylanıñ kewdesine erekşe quwanış endi. **1/4295** Ol qolındaǵı tüye jün koftasın bulǵaqtatıp, erkeley basıp joǵarı örledi.

1/4296 Qonaq üydiñ besinşi qabatına köterilip, bes jüz otızınşı nomerdiñ esigin qaqtı.

1/4297 Däl bosaǵada kütip turǵan ba, esik qaǵılar-qaǵılmasta Jasınnıñ özi aşıp, onı tez işke kirgizdi de, eki qolınan kezek-kezek süydi.

1/4298 - Uwjas!- dedi Baǵıyla oǵan tañırqay qarap. **1/4299** -Sizden araq ıyısı añqıp tur. **1/4300** Öziñiz oñaşa otırıp iştiñiz be?

1/4301 - Iyä. **1/4302** Keyde oñaşa otırıp öziñ işken jaqsı.

1/4303 - Ol jaqsılıq emes. **1/4304** Demek, baspasözdiñ awır sınına tötep bere almadıñız. **1/4305** Sizge jaraspaytın älsizdik. **1/4306** -Baǵıyla koftasın kreslonıñ arqalıǵına tastay salıp, özi Jasınǵa qarsı qarap otırdı. **1/4307** - Siz awrıp jürgen joqsız ba? **1/4308** Janarıñız munartıp tur,- dedi Baǵıyla stoldıñ arǵı jaǵına kep orındıqqa jayǵasqan Jasınǵa.

1/4309 - Joq,- dedi Jasın dawsın silkip tastap. **1/4310** - Bir bölmede eki birdey adamnıñ közi jalın atıp turuwı jaraspaydı.

1/4311 - Sizdiñ köñil-küyiñiz öte naşar eken,- dedi Baǵıyla. **1/4312** - Meni nesine şaqırdıñız?

1/4313 Jasın eki füywjerge şampan quydı da, birewin qızǵa usındı.

1/4314 - Meniñ sınaǵan qurmetime. **1/4315** - Ol füywjerin joǵarı köterip Baǵıylaǵa "alıñız" degendey basın ıyzedi. **1/4316** Qız füywjerdi jartılay işti de, stolǵa qayta qoydı.

1/4317 - Bilesiz be?- dedi ol jigitke tuwra qarap. **1/4318** - Biz Liyke ekewmiz bugün sizdi köp añgime qıldıq. **1/4319** Bir saǵat boyı sizdi, sizdiñ tvorçestvoñızdı, semya jayıñızdı, sın maqalalar tuwralı söz ettik. **1/4320** Liyke sizdi jaqsı köredi. **1/4321** Bügingi maqalanı oqıǵanda, senesiz be, ol közine jas aldı. **1/4322** Közinin jasın sürtip otırǵanda, Särgel aǵay kirip: "Nege jılap otırıñ?"- dep al kep suraqtıñ astına alsın.

1/4323 Onimen dawlasam dep oturıp, aqırı ol şınimen jılap tındı. **1/4324** Ol kisi sonday quw, işiñdegini bilip qoyadı. **1/4325** Sizdi jaqsı bilip aldı.

1/4326 - Quwanıştımin!- dedi Jasın kekesindi türde mırs etip.

1/4327 - Sol kisi meniñ papama birdeñelerdiñ şetin şığarğan boluwı kerek. **1/4328** Osıdan bir ay burın kelip ketkende mağan köp sözder ayttı. **1/4329** Burın ol kisi aqıl aytpaytın. **1/4330** Dawısına qarap, onıñ siz ben ekewmizdiñ kezdesip turatınımızdı biletinin aňgardım. **1/4331** Sonda da ol köp şeşile qoyğan joq. **1/4332** "Bayqa balam, senderdiñ qayğılarıñ äweli mağan batadı, äke-şeşeniñ abıroyın oyla, öz basıñdı qadirley bil",- dedi. **1/4333** Men onı soñğı kelisinde jaqsı körip kettim.

1/4334 - Endi meni jek köre bastaysız ğoy?

1/4335 - Sizdi jaqsı körüwdiñ özi qıyın emes pe? **1/4336** - Ol şampannan tağı urttadı. **1/4337** Urttap jatıp, basın joğarı kötergende bul sözdiñ qalay äser etkenin bilgisi kep, füwjer arqılı Jasınğa qaradı. **1/4338** Ol stol üstindegi juwrnaldı awdarıştırıp, bölek oyda otır eken. **1/4339** Ädette, işki tolquwı men arpalısı sapırılıskan şaqta ol tap osılay tım beytarap, tım baysaldı bola qalatın edi. **1/4340** Bağıyla onı bayqadı da, oğan bası artıq surawlar bermewge tırıstı. İşki duniyesinde bul sözderdiñ bärinen de salmaqta basqa bir oy jatqanın da qız tüsine qoydı.

1/4341 Jasın köşe jaqtağı lodjıyyanıñ terezesin aşqanda sırttan qoñır salqın awamen birge tömengi jaqtağı fontannıñ birqalıpta sarıladağan dawsı qosarlana estildi. **1/4342** Ol eki qaltasına qolın suğıp, qarsıdan körinip turğan opera teatrına, ersili-qarsılı qıdırıp jürgen adamdarğa, fontanğa uzaq qaradı. **1/4343** Bölme işinde özinen basqa eşkim joq, erigip turğan jan sekildi. **1/4344** Onıñ bul minezine üyrenüwge qanşa tırıssa da, öziñ elewsiz qalğanına namıstanğan sezimin de Bağıyla jeñe almay-aq qoydı.

1/4345 - Suwr, munda keliñizşi,- dedi Jasın kenetten ornınan tapjılmağan boyı.

1/4346 Bağıyla oğan jalt qaradı da:

1/4347 - Men nege baruwım kerek?- dedi täkkapparlığı ustap.

1/4348 - Ötinemin, tağıñızdan tüsip qalmaysız, munda keliñizşi.

1/4349 Ol ornınan qıynala köterilip, ünsiz kep onıñ janına turdı.

1/4350 - Qarañızşı, joğarıdan qarağanda adamdar qanday usaq! **1/4351** Jer betinde kanşa ult, qanşa adam bar, bări osılay qıbırlap jür. **1/4352** Jer şarınıñ bir nüktesinde soğıs bolıp jatır, memlekettik töñkeris bop jatır, jaña memleketter qurılıp jatır, birew ölip jatır, birew külip jatır. **1/4353** Qanşa til, qanşa ädet-ğurıp, neşe türli din, neşe türli ümit pen senim. **1/4354** Eşqaysımız bir-birimizdi bilmeymiz. **1/4355** Sol bilmegen küyi ötemiz. **1/4356** Almatı degen qala barın, sol qalanıñ "Almatı" degen qonaq üyiniñ bes jüz otızınşı bölmesinde ekewmizdiñ дәl osılay turğanımızdı, "beri keliñizşı" degenim üşin sizdiñ namıstan äreñ jaqındağanıñızdı, bugün meni gazette qattı sınağan maqala şıqqanın, aytalıq, Afırıkadağı bir taypanıñ adamdarı biledi deysiz be? **1/4357** Özimizden başka eşkim bilmeydi.

1/4358 Bağıyla Jasınıñ jüzine barlay qaradı: mas bop qalğan joq pa?

1/4359 - Ökinişti!

1/4360 - Ne... ökinişti!- dedi Bağıyla onıñ oyın tolıq tüsinbey.

1/4361 - Eşkimniñ bilmeytini. **1/4362** Adam balasınıñ därmensizdigi ökinişti. **1/4363** Sonaw bir qıyyanda kişkentay eki adam, qız ben jigit bir-birine ölerdey ğaşıq. **1/4364** Bir-birinsiz tura almaydı. **1/4365** Bizdiñ odan mülde xabarımız joq.

1/4366 - Biz onı bilip qaytemiz?

1/4367 - Bizdi de eşkim bilmeydi. **1/4368** Eşkim!

1/4368 - Nege "bizdi de"?

1/4369 - Biz bir-birimizdi süyemiz ğoy.

1/4370 Jasın terezeden betin burmağan küyi Bağıylanıñ ıyığına qolın saldı. **1/4371** Sonan soñ özine tartıp, oñ qolımen ğana qısa quşaqtadı da, basın sāl qıysaytıp qızdıñ samayına betin bastı. **1/4372** Sol sätte ol öz boyınan burın-soñdı bayqap körmegen erekşe bir eljiregen näziktikti, jan tübinen oyanğan öşpes sezim men ıstıq ıqılastı bayqadı. **1/4373** Ol ıstıq ıqılas eşqaşan salqındamastay körindi. **1/4374** Qız denesimen jaqındasqan osınday qas qağım sätti adam ömiriniñ eñ bir kiyeli, qaytalanbas, bir ğumırda bir-aq ret kezdeser sāt ekenin tüsindirip ötti. **1/4375** "Mümkin, qol jetpestey bop köringen äyeldiñ tım alıstığı ğana osınday sezim tuwdıratın şığar. **1/4376** Eger men onımen budan da jaqınaraq bolsam, meyli, tipti, küyewi-aq bolayın. **1/4377** Osınday qaytalanbas kiyeli sezim kewdemde künde dürsildey bermek pe? **1/4378**

Qudaydıñ quttı küni? **1/4379** Jubaylıq ömirdiñ soñına deyin? **1/4380** Äriyne joq! **1/4381** Demek, kiyeli degen sezimimniñ özi jalğan, uwaqıtşa eken ğoy? **1/4382** Belgili bir beldege deyin. **1/4383** Onan äri üyrenşikti tirşilik bastaladı. **1/4384** Bul qızdıñ samayına betim tiygen kezde jüregimniñ mayday erüwi bılay tursın, özimmen bölek jatqanın da qalaytın şaqtarım bolatın şıǵar? **1/4385** Äriyne! **1/4386** Sonda qalay, meniñ tap qazirgi sezimderim tonday tozıp, toqımday qadirsiz bola ma? **1/4387** Eger sözimderim eskirse, oǵan salqın bolsam, onıñ bări meniñ adamşılıǵıma baylanıstı bola ma? **1/4388** Äriyne, ölgen sezimmen de ömir sürüwge boladı, tipti, tamaşa ömir sürüwge boladı. **1/4389** Nemese kerisinşe, tiri sezimdi jaña tuwǵan baladay tunşıqtırıp öltire salıp ta, jalǵanda şayqala basıp jüre berüwge de boladı. **1/4390** Biraq, adamnıñ adamǵa tñ jaqsı körüw, jek körüw degen qasiyetti seziminiñ öz zañı, öz tabıǵatı bar ğoy. **1/4391** Tiri adam sekildi onıñ da tuwılıp, ölip-ösüwine qaqısı bar. **1/4392** Demek,- dedi Jasın öz oyınıñ jaña bir qatarǵa tirelgenine qızıǵa tañdanıp. **1/4393** - Demek, onıñ da tozuwǵa, kartayuǵa, ölüwge qaqısı bar eken ğoy?!

1/4394 Endeşe, ol üşin adam nege kinäli boluwı kerek? **1/4395** Onı nege jabılıp ayıptawımız kerek? **1/4396** Men qazir äyelimdi burınǵıday jaqsı körmeymin, tipti, üyde joq bolsa izdemeymin, ol da meni alañdap kütpeydi. **1/4397** Budan soñ da şalajansar tirşilikti jalǵastıra berüw kerek pe? **1/4398** Ol ömirdiñ kimgе qajeti bop tur? **1/4399** Ömir süretin men emes pe, oǵan basqanıñ aralasuwınıñ qajeti qanşa? **1/4400** Men qoǵam ömirine äyelimdi unatpaw arqılı ıynedey de zıyyan keltirmeymin ğoy! **1/4401** Qızıq!- dedi ol taǵı da. **1/4402** - Osılay ilinip salınıp ta tirşilik etüwge boladı eken ğoy. **1/4403** Bar ğoy, köp qoy ondaylar. **1/4404** Nege "ondaylar" deymін, öziñ şe? **1/4405** Men de solardıñ birimin. **1/4406** Üyge bargım kelmeydi - baramın, ol äyelman turǵım kelmeydi - turamın, onıñ qasına jatqım kelmeydi - jatamın. **1/4407** Eşkim de zorlap jatqan joq. **1/4408** Adam moynı bas pen kewdeden nege jiñişke desem, kiyilgen qamıtın sıpırıp tastay almas üşin eken ğoy!

1/4409 Qızıq! Adam qamıttı özi jasadı, özi kiyedi, özi nalıydı. **1/4410** Bälkim, adam janı äwel bastan sergeldeñge qumar şıǵar. **1/4411** Ul da onıñ köp ğajayıp qasiyetteriniñ biri sekildi. **1/4412** Adam degen uǵımdı tolıqtırıp turatın işki qayşılıqtarınıñ kürdeli bir tarmaǵı şıǵar. **1/4413** Olardıñ birin-biri tüsinüw, tüsinispewi de osı işki qayşılıq zañdarınıñ deñgeyine baylanıstı ğoy. **1/4414** Sonda bir kezde mına turǵan qızdı da men tüsinbewge tiyistimin be? **1/4415** Buǵan degen ıqılasım suwıp, jek көrmesem de,

nemquraydı bolamın ba? **1/4416** Ömirimde ne aytpağan, ne jazbağan söz "maxabbat" degen uğımnı moynıma taqqan alqa sol maxabbattıñ qamıtına aynalmaq pa? **1/4417** Maxabbattıñ altın qamıtına?! **1/4418** Joq, bul tım qatal, tım öreskel!

1/4419 Äyel degen naqtılı uğımdı umıtuwğa bolar, oğan degen alğaşqı sezimderdi umıtuw künä. **1/4420** Aq qağaz ben säbiydi aldağanday keşirilmes künä. **1/4421** Ol - qasiyetsizdik. **1/4422** - Jasın iştey mırs ete tüsti. **1/4423** - Osını sezinüwdiñ özi bolaşaq qamıt jasalatın materiyal emes pe?!" **1/4424** Däl osığan deyin mıyın şıymaylağan oyların qas-qağımda şolıp ötken jigit Bağıylanı özine burıp, jüzine tiktey qaradı. **1/4425** Älginde ğana şarşağan, solğın janarğa nur quyılıp, oyılı da ötkir qalpına qayta tüsıpti.

1/4425 - Şınımen sizdi unatıp qalğanım ba?- dedi ol äli fıylosofiyyalıq-romantıykalıq xalden arıla almay.

1/4426 Bağıyla öziniñ eki iyıǵınan ustap turğan Jasınnıñ qolınan janarın kötermey, mına suraqqa ne jawap aytarın bilmey abırjıp qaldı. **1/4427** Iyä, erte me, keş pe, qanşama şaǵır bolsa da Jasınnıñ osılay deytinin ol bilgen-di, tipti, iştey kütıp edi. **1/4428** Oğan degen sonaw kezdegi poyezda bastalğan sıyqırday bir matalğan ıqılas özin qayda, qay jerge aparıp tirerin anıq bilmese de kewdesinde kün ötken sayın bulqınıp er jetip edi. **1/4429** Onıñ äyel-balası bar ekenin, jas jigitterdey emin-erkin birge jüre almasın, oğan degen sol ıqılası ayalanuwdan ğori azaptı köbirek şegerin de aldın ala sezgen-di. **1/4430** Jas qız ön boyınan salqındıq qana esip turatın, özgemen ğana emes, öz-özimen de qarama-qayşısı osı adamdı nege, ne üşin jaqsı köretininen de äzirge bilmewşi edi. **1/4431** Biraq, onıñ periştedey taza köñili osı bir adamğa qulay senetin sıyyaqtı, qattı bolsa da, key sätte qatıgez bolsa da, onıñ bäriniñ ar jaǵında adaldıq, biyik parasat, jaqsını qasterley biletin qasiyet jatqanın köretin. **1/4432** Jasınmen tanısıp, onımen söyleskennen beri Bağıylanıñ köñili eşkimge tolğan emes, bäre tım tömende, arıyfmetiyyalıq eñiste jatqanday bolatın. **1/4433** Onımen ärbir kezdesüw dünüye tanuw, adam tanuw, öziñdi tanuwdıñ jaña kökjiyekterin keñeyte tüsetin-di. **1/4434** Söylesken şaqta äyel-erkek dep jınısqa bölmeytin Jasın, Bağıylanıñ burınǵı tar tüsinikterin bayqap qalsa qattı renjiytin, namısına tiyip, urısıp ta tastaytın, Sondıqtan bolar, ol telefon soǵıp, kezdesüwge şaqırğan sayın äldeneden jüreksinip, jasqanıp baratın. **1/4435** Munday adamdardıñ äserge, sezimge qapısız berilmeytinin,

qazanda erigen muzday jüreginiñ bir jağı salqın, bir jağı jılı boların da bayağıdan bayqağan-dı.

1/4436 Söyte tursa da, Bağıyla onımen jaña kezdesüwlerdi asığa kütetin, al kezdesken sätterinde özderi jaylı bir awız söz aytpawşı edi. **1/4437** Key kezde Jasın şekten tıs özimşil, birbetkey bop otırıp aladı, kisige qasaqana tiyiskeñdi unatadı. **1/4438** Osınday sätte ol kelgenine ökinip, ketkenşe asıgatın. **1/4439** Biraq üyine jeter-jetpeste jüregin jalğızdıq torlap onı renjitip jalğız tastap ketkenine ökinip, sol küni-aq telefon soğatın. **1/4440** Soñğı kezde ol öz maxabbatınıñ jıyırmağa qızdarğa tñ er adamğa ğana oyanar alasurğan maxabbat emes ekenin onıñ adamdı süyu degen ülken uğımnen astasıp jatqanın uğındı. **1/4441** "Şınımen sizdi unatıp qalğanım ba?"- degen Jasınnıñ surağı beriden emes, äriden, bir-birine qarama-qayşı qatpar oylardıñ arasınan tizgin üzip, äreñ şıqqan sawal ekenin tağı tüsindi.

1/4442 - Sizge bar ğoy, şınımdı aytsam, liyriyk boluw mülde jaraspaydı eken. **1/4443** Quday üşin, mağan bulay qarap turıp söylemey-aq qoyıñızşı. **1/4444** Äytpese, men sizdi jek körip ketem. **1/4445** Jäne, unatuw, unatpaw jaylı bir-birimizden surawdıñ qajeti qanşa? **1/4446** Otırıñız, şampan suwıp qaldı. **1/4447** - Ol sıñğırlay külip, älgi ornına qayta jayğastı.

1/4448 - Solay,- dedi Jasın azdap ezüw tartıp. **1/4449** -"Ustazdan şäkirt ozar" degen osı. **1/4450** Siz menen de qatal bop barasız ğoy deymen... **1/4451** Jaraydı, liyriykalıq sät osımen bitti. **1/4452** - Ol füwjerlerge tağı şampan quydı. **1/4453** - Men bugün özimşe aşılıp bir söylegim kelip edi, tük şıqpağanın özim de bilip otırmın. **1/4454** Şınında, bir-birimiz jaylı ayta almaydı ekenbiz ğoy, solay ma?

1/4455 - Mülde olay emes. **1/4456** Aytüwdı üyrenbey turıp umıtıp qalğanbız!

1/4457 - Bravo! Sol söziñiz üşin işem! **1/4458** - Ol füwjerdi ortaladı da, tıjırınıp qayta qoydı. **1/4459** - Şampandı ıytıñ etinen jek körem! **1/4460** Kări aqınnıñ maxabbat jaylı liyriykası sıyyaqtı jüregiñdi qıjıldatadı.

1/4461 - Men büwfetten konyak alıp keleyin. **1/4462** Şın aytam.

1/4463 - Keregi joq. **1/4464** Osında da bar. **1/4465** - Ol ornınan turıp, şkaftan bir bötelke konyak äkep qoydı. **1/4466** - Sizge serik bolğalı özime de şampan quyıp edim. **1/4467** Konyakqa qalaysız?

1/4468 - Keregi joq, mağan osı da jetedi. **1/4469** Siz iytitiñ etinen jek köretin närseni jaqsı körüwge qaqım bar şıǵar?

1/4470 - O ne degeniñiz, meni de qosıp jek körüwge qaqıñız bar.

1/4471 - Men onı sizden suramaymın. **1/4472** Sonan soñ "siz" degen sözdi qoyıñızşı.

1/4473 Soñǵı kezde jınımǵa tiyetin bop jür. **1/4474** Bul sözdi estigen sayın aşuwlansa äyeline de "siz" dep söyleytin Särgel aǵay elesteydi.

1/4475 - Jaraydı. **1/4476** Sodan töbeñ kökke jetse "sen" deyin. **1/4477** Al, öziñ şe?

1/4478 - Men qoya almaymın.

1/4479 - Ekewmiz üylensek te me?

1/4480 Baǵıylanıñ betine qızıl boyauw oynap şıǵa keldi. **1/4481** Säl ünsizdikten soñ barıp:

1/4482 - Iyä, üylensek te,- dedi qabaǵın şıtıp. **1/4483** - Biraq biz eşqaşan erli-zayıptı bola almaymız. **1/4484** Men "siz" degen boyımşa ötem.

1/4485 Jasın ornınan turdı da asıqpay basıp onıñ qasına bardı, qolınan asıqpaǵan küyi fıwjerin alıp, stol üstine qoydı. **1/4486** Onıñ bul qıymılına tañdanıp, özine qaray bergен qızdıñ erninen süyip aldı. **1/4487** Qız bulqınıp, qarsılıq bildirem degenşe ol basın qayta köterip ornına barıp otırdı.

1/4488 Baǵıyla jılarman xalde buwlıǵıp, iyegin ustap ünsiz otırıp qaldı.

1/4489 - Munıñız ädildik emes,- dedi ol älden soñ äreñ tilge kep.

1/4490 - Bilemin,- dedi Jasın jaybaraqat. **1/4491** - Üş jıldan beri seniñ erniñnen süymew de ädildik emes qoy. **1/4492** Tipti uyat.

1/4493 - Munday äreket barlıq, adamnıñ qolınan keledi.

1/4494 - Men nege olardan erekşe bolam?

1/4495 - Joq, men üşin siz basqaşasız. **1/4496** Eşkimge uqsamaysız. **1/4497** Uqsaǵıñız kelse... bilmeymin, onı öziñiz biliñiz. **1/4498** Bas salıp süyuge qabileti bar adam mağan barlıq jerden tabıladı. **1/4499** - Ol söziniñ soñǵı jaǵın sıbırlay söylep, közine jas aldı.

1/4500 "İyä, bugün bastan-ayaq sätsiz kün bolğan eken,- dedi Jasın iştey. **1/4501** - Endi keşke deyin tağı qanday qolaysız jağday kezdeser eken?"

1/4502 Jasın Bağıylanıñ arına tiygenin, özi jaylı biyik oyın alasartqanın, onıñ taza köñiline daq tüsirgenin tüsindi.

1/4503 - Keşir,- dedi ol qızdıñ qasına qayta jaqındap. **1/4504** - Men seni süygen joqpın. **1/4505** Süygenimdi qayıp aldım.

1/4506 Bağıyla oğan bir qaradı da, ıyegin eki alağanına qayta qoydı. **1/4507** Jasın onıñ közinen jılt etken ıza otın bayqap qaldı, ol ızanı tuwdırğan öziniñ soñğı sözi ekenin de bildi.

1/4508 - Siz osı sözdi tawıp aytım dep tursız ba?- dedi qız Jasınnıñ älgi oyın rastay tüsip. **1/4509** - Bügin ündemey-aq qoyınızşı. **1/4510** Sizge bugün söz öneri jat sekildi.

1/4511 Jasın ne arı, ne beri qozğaların bilmey, sol ornında turıp qaldı. **1/4512** Qızdıñ mına sözi öz kökeyindegi oylarına däl tiygendey boldı.

1/4513 - İyä,- dedi ol bir jolata es jıyğan adamday sergek ünmen. **1/4514** - Bügin sätsiz kün ekenin jaña ğana oylap ötip edim. **1/4515** - Ol stolğa jaqındap, konyaktan birneşe tamşı quyıp işti de, ryumkasın qolına ustağan boyı sözün jalğastırdı. **1/4516** - Biraq, sätti kün degen ne? **1/4517** Ol - oylağan oyıñnıñ tügeldey jüzege asuwı, seniñ jaza baspawıñ ğoy? **1/4518** Solay ma? **1/4519** Keyde ol da jalıqtıradı, onıñ da adam janın baytarı şamalı. **1/4520** Bile bilseñ, osınıñ bärine sen kinälisiñ. **1/4521** Nege qaraysıñ? **1/4522** İyä, sen kinälisiñ. **1/4523** Meniñ oyım köp edi, bugün sonıñ bärin aqtarmaq edim. **1/4524** Şıqqadı. **1/4525** Şıqpağanı da durıs bolğan şığar. **1/4526** Eger bärin aytıp qoysam, qalğan tirşiliktıñ mäni azayatın sekildi. **1/4527** Äytse de, ömirime sen köp aralasqalı beri men bostandıq degennen ayrıldım.

1/4528 - Mine, mine! **1/4529** Siz öziñizge endi ğana oraldıñız,- dedi qız külip. **1/4530** - Siz mağan osınday sätte ğajap unaysız.

1/4531 Jasın stol men lodjiyyanıñ eki ortasında turıp oğan qadala qaradı.

1/4532 - Sonda nemene, sağan unaw üşin ılğıy osılay söylep turuwım kerek pe? **1/4533** Sen özin sözge toymaytın meşkey qız ekensiñ!

1/4534 - Men bul sözge bäribir aşuwanbaymın.

1/4535 - Öytkeni sağan sözdñ aştıǵı äbden ötip ketken. **1/4536** Al men sözden qaşam, äbden toyınǵamın.

1/4537 - Bäribir söylep tursız ğoy.

1/4538 - Endi seniñ aldında ünsiz otırayın ba? **1/4539** Sen bar ğoy, atñ kim edi?

1/4540 Baǵıyla,- tuwh, netken jasandı, naşar at edi,- Süwr, eger bulay söz jarıstıra berseñ, men seni taǵı süyip alam.

1/4541 - Oǵan men qarsı emespin. **1/4542** - Qız işpese de füwjerdı ernine apardı.

1/4543 - Qalay?! **1/4544** Ne dediñ?

1/4545 - Oh, quwanıp kettiniz be? **1/4546** Oǵan men qarsı emespin dedim.

1/4547 Jasın ryumkasınıñ dıbısın bildirmey stolǵa qoydı.

1/4548 - Nege qarsı emessiñ? **1/4549** Älginde sen ökpelediñ ğoy.

1/4550 - Sizge dökilik jaraspaydı. **1/4551** Osılay aşıq keliñiz. **1/4552** Sonda men bärine de dayınmın.

1/4553 Jasın ünsiz qaldı.

1/4554 - Tilin jutqan adamday ünsiz qalmañız. **1/4555** Älgi sözim oyñızdı är jaqqa alıp qaşıp tur ma? **1/4556** - Ol ıyıǵın qozǵap, mırs ete qaldı. **1/4557** - Quday üşin, ömir boyı söylemey tura beriñiz, biraq, arzan oymen älek bolmañızşı. **1/4558** Ol meniñ de, öziñizdiñ de namısıñızdı qorlaydı.

1/4559 Jasın onıñ qasına keldi.

1/4560 - Biraq, qolımnan füwjerdı almañız,- dedi qız säl ğana ezüw tartıp.

1/4561 - Joq, almaymın. **1/4562** Iygiliñizge ustap otıra beriñiz. **1/4563** -Jasın onıñ şaşınan ustadı. **1/4564** - Bilesiñ be, men seni öte jaqsı körgen sätterimde,- ol sätterdiñ tömendeytin de kezi boladı,- er adamnıñ äyeldi süyu formasına mülde qanağattanbaymın. **1/4565** Men ekiniñ biri sıyyaqtı ğaşıq bolǵım kelmeydi, ekiniñ biri boluw degen söz, tüptep kelgende tösekpen bitüw degen söz. **1/4566** Sen men üşin odan mıñ ese biyiktesiñ.

1/4567 - Onda ekewmiz Axalteke bop, japan dalanı kezip keteyik. **1/4568** Esiñizde me?

1/4569 - Esimde. **1/4570** Oğan men qazir-aq dayınmın. **1/4571** Biraq, amal joq, adam bop qala beremiz. **1/4572** Sen, balaqay, tuqımıñda maskünemdikten ölgen birew bolsa da, mına fűwjeriñdi stolğa qoyşı. **1/4573** Söz ben şampanga toymaydı ekensiñ.

1/4574 Bağıyla oqıs külkiden şaşalıp qala jazdadı.

1/4575 - Bar bolğanı ekinşi bokal ğoy.

1/4576 - Sol az ba? **1/4577** Meniñ bir dosım bar, dramatuwrg, araqtıñ tıǵının ıyiskese de mas boladı. **1/4578** Onıñ qasında sen äyel adamsıñ ğoy.

1/4579 - Yapır-ay, osı sözderdiñ bärin ne äkem, ne Särgel aǵay esitip tursa ne bolar edi? **1/4580** Bükil ürim-butaǵım men öz basımdı ayauwsız qorlıqqa berip otırǵanımdı keşe almas edi-aw. **1/4581** Al, men könip otırmın. **1/4582** Budan da könbis bolatın türim bar. **1/4583** Alla aqırın bersin! **1/4584** - Ol fűwjerin stolğa qoydı. **1/4585** - Al, endi ne buyırasız?

1/4586 - Ešteñe de! **1/4587** Men mına tükke turmaytın çextiñ şınısınan sorlı emes şıǵarmın. **1/4588** Ol da küni boyı seniñ erniñdi emip bitti ğoy. **1/4589** Ündeme, külme de! **1/4590** - Jasın onıñ oñ jaq ıyıǵınan kep, eki betin eki alaqañimen sıypalap ustap turdı da, erninen süyip aldı. **1/4591** Qız közin jumdı.

1/4592 Sıpayı ğana qarsılıq körsetken bop, jigittiñ iyeginen bolmaşı ğana ıyterdi. **1/4593** Jasın taǵı da süydi. **1/4594** Äweli astıñǵı ernin, sonan soñ sál ğana dürdiyip turǵan üstiñgi ernin, sonan soñ ekewin de qosıp süydi. **1/4595** Murnına nöp-näzik frantsuwz düwxiyiniñ iyisi men, tiline nemis pomadasınıñ dämi keldi. **1/4596** Ol pomada men düwxiydiñ iyisine töze almaytın. **1/4597** "Barlıq äyelderge tән düwxıy men pomadanıñ iyisi! **1/4598** Muniñ qajeti qanşa edi?- dedi işinen Jasın. **1/4599** Äyelder buǵan nege qumar boladı?" **1/4600** Ol qızdıñ murnınan, äli jumuwlı közinen, mañdayınan, qup-qurǵaq erinderinen birneşe qaytalap süydi de, iyilgen kewdesin köterip, ornına bardı.

1/4601 Qız közin aştı. **1/4602** Aşqan bette Jasınǵa qaradı. **1/4603** Jigit bul janardan tākapparlıqtıñ uyañdıqpen, asawlıqtıñ baǵınıstılıqpen awısqañın kördi. **1/4604** Sonımen birge ol bul janardan: "Biz kiyeli beldewden ettik. **1/4605** Budan arı ne boladı?"- degen surawdı da oqıdı, anıq oqıdı. **1/4606** "Tirliktiñ qarapayım zañınan adam alıs kete almaydı ğoy deymın,-dedi ol işinen. **1/4607** -Kez kelgen qolaylı sätte

biyikten tömen түse saluwımız op-oñay. **1/4608** "Sonda qalay,- dedi ekinşi bir oy,- tüsiniktiñ biyiginde turıp, tağdır men ömirlik bolaşaqtı jerge tastaw kerek pe?"

1/4609 Jasın munday suraqtı qızdıñ estirtip eşqaşan aytpaytının, öziniñ oğan eşqaşan jawap bermesin, Bere almasın bildi. **1/4610** Bul jay da ekewiniñ arasındaqı eşqaşan ayılmaytın, ünsiz közqaraspen ğana tüsinetin tereñ sır bop qala bermek.

1/4611 - Pomadañnıñ sapası jaqsı boluwı kerek. **1/4612** Qanşa şampan işseñ de erniñnen dämi ketpepti,- dedi älden soñ Jasın ünsizdikti buzıp. **1/4613** Qız odan közin taydırıp, aşırq lodjıyyadan sırtqa köz tastadı. **1/4614** - Bul sizdiñ üş jıldan keyin barıp ernimnen alğaş süygende tuwğan alğaşqı bastı problemañız ba?

1/4615 - İyä, basqa eşqanday мәsele qabırğamdı qayıstırıp turğan joq.

1/4616 Bağıyla onıñ zildi şıqqan üninen iştey tolqıp, öz oyimen arpalısıp turğanın sezdi. **1/4617** İşki dünyesinen qarğın jürgen kezde osılayşa usaq-tüyekti äñgime etetinin de soñğı jıldarı aňğarğan.

1/4618 - Aytpaqşı,- dedi Jasın älden soñ temeki tutatpaq bop siriñke jağıp turıp. **1/4619** - Men osıdan üş sağıt burın seniñ portretiñdi salatın süwretşini kördim. **1/4620** - Ol siriñke şiyin aspanda aynaldırıp öşirip, külsalğışqa tastadı da, temeki tütüniniñ arasınan qızğa köz tastadı.

1/4621 Bağıyla eki qolın iyeginen almay, alğa sāl iyilip, āli del-sal küyden arıla almay otır eken. **1/4622** Köpten umıt bolğan jigit jaylı aytqanda, ol qasın sāl ğana köterip, Jasınğa surawlı pişinmen qaradı.

1/4623 - Ol sizdiñ, keşir, seniñ jaña portretiñdi ayaqtawğa jaqındap qaldı. **1/4624** Sizderdiñ üydegi portret, men birdeñe bilsem, bul janrdağı tamaşa tuwındı.

1/4625 - Onı siz qaydan tanıysız? **1/4626** Jigitti aytam.

1/4627 - Ötken jolı bir äñgimeden sıypattap berip ediñ ğoy. **1/4628** Onıñ üstine, portrettiñ burışında "E. İY." degen eki ārip bar. **1/4629** Estay Iygimanov. **1/4630** Belgili süwretşi-portretiyst. **1/4631** Bul saladağı men sıylaytın adamdardıñ biri. **1/4632** Şıǵarmaları eki ret jeke körmege qoyılğan. **1/4633** Jas. **1/4634** Darındı.

1/4635 - Oy, alla-ay, jer betinde qazır ne köp-darın köp! **1/4636** -Ol jay ğana kürsinip, tağı da lodjıyya jaqqa qarap qoydı.

1/4637 - Joq,- dedi Jasın oğan jaybaraqat qana soqqı berip. **1/4638** - Darın az. **1/4639** Seniñ aytıp jürgeninñ dıylletanttar ğoy. **1/4640** Olar köp rette darındınıñ aldına tüsip ketedi. **1/4641** Sonan soñ olar köp sıyyaqtı bop körinedi.

1/4642 - Meniñ portretimdi jasap jatqanın sizge ayttı ma?

1/4643 - Nege aytpaydı! **1/4644** Bir jıldan beri salıp keledi eken. **1/4645** Seni talay köripti. **1/4646** Qasında fotosüwretterinñ de bar. **1/4647** Bağıylanıñ tañdanğannan köz şarası ulğayıp ketti.

1/4648 - Bul barıp turğan uyatsızdıq qoy! **1/4649** Qayda barsam da soñımnan bir adım qalmay erip otıradı, qolında fotoapparatı bar! **1/4650** Masqara! **1/4651** Endi mağan jetpegeni -soñımnan tıñşı men barlawşılardıñ erüwi ğana!

1/4652 - Ol seniñ soñıñnan jürgen joq.

1/4653 - Endi kimniñ?

1/4654 - Obektiniñ. **1/4655** Kädimgi körkem şıǵarmaǵa arqaw bolar obektiniñ. **1/4656** Sen Bağıyla Qaratayevna da, tariyx faqıwltetiniñ stüwdenti de, gazetterde künde sinalatın jazuwşınıñ azaptı maxabbatı da emes, jay ğana obektisinñ. **1/4657** Sen oğan portret jasaw üşin material ğanasıñ. **1/4658** Bar bolğanı osı.

1/4659 - Raqmet. **1/4660** - Qız namıstan sāl abırjıp, qorlanğan pişinde basın ızzedi,- Bälkim, men de sizge obekt üşin kerek şıǵarmın? **1/4661** Şıǵarmañız jazılıp bitken soñ qajetim bolmas.

1/4662 - Mümkün. **1/4663** Jazuwşılıq praktıykada qundı materialdıñ özi qajet bolmay qaladı. **1/4664** Kerisinşe, elewsiz, usaq materialdar şeşüwşi rol atqarıp ketedi.

1/4665 Bağıyla üşin älgindey ızalı da mañızdı suraqqa Jasınnıñ jaybaraqat nemquraydı jawap berip otırğanı onıñ aşuw-ızasın oyattı.

1/4666 - Şıǵarma üşin jaramsız bop qalğanımdı kütkenşe, men öz erkimmen keteyin.

1/4667 Meniñşe, sol qundılau şıǵar dep oylaymın.

1/4668 - Qorıqpa, men maxabbat jaylı, suluw qız jaylı şıǵarma jazbaymın. **1/4669** Mağan obekti boluwǵa sen jaramaysıñ. **1/4670** Meniñ şıǵarmalarıma ajarsız, arıq qızdar kerek. **1/4671** Olar oyşıl boladı. **1/4672** Bağıyla bul sözderge aşuwlannarın da,

aşuwlambasın da, tipti, män bermey qoya saların da bilmey, eki uştı oy tolqınıñ ortasında ünsiz otırıp qaldı.

1/4673- Bilesiz be,- dedi älden soñ Bağıyla dawsınıñ dirildegennin jasıra almay. **1/4674**

- Siz jer dep atalatın ülken qazandağı muz sıyyaqtıñız. **1/4675** Bir jağı jılı, bir jağı ayaz.

1/4676 Jasın mına teñewge eleñ etip, oğan nazarın tiktep qaradı da, selkildey küldi.

1/4677 - Tamaşa! **1/4678** Biraq, men erip ketpeymin be?

1/4679 - Erimeysiz. **1/4680** Qudanıñ qudiretimen erip bitpeytin bop jaralğansız!

1/4681 - Ol ızadan äli ayığa almay, Jasındı tabalap otırğan adamşa dawsın taptay söyledi. **1/4682** - Sonan soñ, quday üşin, ana jigitke aytıñız, portretti üyge jiberмесin.

1/4683 Jasın mırs ete tüsti.

1/4684 - Taza öner jaylı tüsinigiñ äli tar eken göy,- dedi ol temeki tütünin buwdaqtatıp otırıp. **1/4685** - Bayqawımşa, bul portret onıñ tvorçestvolıq bir belesi bolmaq, demek,

ol sizdiñ üyiñiz tügili körmelerdiñ özine tilxat arqılı qoyıladı. **1/4686** Üyge jiberмесin!

1/4687 - Ol tağı küldi. **1/4688** - Vılyyam Şekspıyrdi endi qaytıp qonaqqa şaqırmaspın!

1/4689 Bügingi tañdağı bir äyel solay söylep otırsa qañday bolar edi?!

1/4690 - Ol... Ötken jolı üyge jiberdi göy!- dedi qız ızadan buwlığa söylep.

1/4691 - Iyä. **1/4692** Biraq ol eskiyz bolatın. **1/4693** Sonı da añğarmadıñdar ma?

1/4694 Qız ornınan tez turıp, lodjıyyağa şıǵıp ketti. **1/4695** Jasın onıñ qorlanıp, aşuwlalıp şıqqanın bildi. **1/4696** Onıñ soñınan lıp etip jetip baruwdı jeñiltektik sanap,

öz sabasına qayta tüsüw üşin arağa uwaqıt sala turğandı jön kördi. **1/4697** Biraq, qız köp keşikti. **1/4698** Lodjıyyanıñ jaqtawına süyenip, onıñ qıymılsız turğanın bayqadı.

1/4699 "Bul jolı şınımen renjigen boluwı kerek. **1/4700** Barmasa bolmaydı".

1/4701 Jasın jaylap basıp onıñ qasına jaqındadı. **1/4702** Qız onıñ bar-joğın umıttqanday köşedegi qıdırıp jürgen adamdarğa, muz süñgilerdey түp-tüzüw aspanğa atılıp jatqan

fontandarğa tesile qarap, qıymılsız tur eken. **1/4703** Ol öziniñ kelgenin, sol kelisimen keşirim ötingenin bildirgisi kep, tamağın kenep qoydı. **1/4704** Sonda da burılğan joq.

1/4705 Jasın onıñ jılap turğanın sezdi. **1/4706** Jaqtawğa şıntağın süyep, qız jüzine urlana bir qarağanda, köşedegi samsağan şam säwlesinen közindegi jılt-jılt etip tönirektegen jastı kördi.

1/4707 - Äyelge, jılağan da jarasadı,- dedi. **1/4708** Jasın monolog oqıp turğanday köşeniñ arğı betindegi skverge qarap. **1/4709** - Ol odan janın tazartadı, äyeldiñ äyel ekenin tanıtadı. **1/4710** Men jılamaytın, jılay bilmeytin äyelderden qorqamın, olar aramdıq pen jawızdıqqa jaqın. **1/4711** Bilesiñ be, qazir dñniye jñzi äyelderiniñ aldında äyel bola bilñw мәselesi bastı problemağa aynaldı! **1/4712** - Ol sāl ğana jımıyıp Bağıylağa qarap edi, ol kilt burılıp bölmege kirip ketti.

1/4713 Jasın boyın şımırлатқан мñğaysız jağdayda bir mıynñwttay ünsiz turdı da, işke qayta endi. **1/4714** Bağıyla kresloğa betin basıp, kädimgidey iyıǵı selkildep jılap otır eken. **1/4715** Jasınniñ bölmege engenin ayaq dıbısınan sezip, ornınan uşıp turıp, kresloniñ arqalıǵında jatқан koftasın qolına aldı.

1/4716 - Men bilmeymin, eşteñe de bilmeymin! **1/4717** Köp bilñwdiñ mağan qajeti de joq!- dedi ol ızağa buwlıǵıp.

1/4718 - Durıs aytasıñ,-- dep Jasın onı jaybaraqat qostay söyledi.-- **1/4719** Äyelderdiñ köp bilgeni baqıtına sor. **1/4720** Az bilgen adam jaqsı ömir süredi. **1/4721** Tük bilmeytin maqaw bolsañ - odan keremeti joq. **1/4722** Bul äyelge de, erkekke de ortaқ närse. **1/4723** "Oylı adamğa qızıq joq bul jalğanda". **1/4725** Sen qazir jılap tursıñ, Abay ötken ğasırda jılağan.

1/4726 - Siz meyirimsiz adamsız! **1/4727** Bärine jawabıñız dayın! **1/4728** Jüregiñizde ayauwşılıq degen joq!

1/4729 - Men şındıqqa batıl qaraymın, bar bolğanı sol ğana. **1/4730** Budan keyin köp bile berñwge tırıspa. **1/4731** Köp bilseñ dostarıñnan da ayırılıp qalasıñ. **1/4732** Özinen asқан adamdı jaqsı köre bermeydi. **1/4733** Osı küyiñşe qal. **1/4734** Bağıyla qol suwmkasınan oramalın alıp, közin sürtti.

1/4735 - Meni sizben tanıstırған қай тағdır!- dedi ol aşuwlı dawısına bolmaşı naz aralastırıp. **1/4736** - Eki söziñizdiñ biri qorlaw, kemsitñw, namısqa tıyyu, aqırında mine, jılatuw. **1/4737** Siz menen on eki jas ülkensiz. **1/4738** Menimen qatarıñızday, jawıñızday söyleysiz. **1/4739** On eki jas ülken, üylengen, bala-şağası bar, ömirdiñ aşçı-tuşçısı talay tatқан! **1/4740** Endi kep, men sol adammen!.. **1/4741** - Ol ar jağın aytqısı kelmey, köz jasına tıǵılған adamşa murnın jiyirek tartıp, toqtap qaldı.

1/4742 - Sen qaytqalı tursıñ ba?

1/4743 - İyä... **1/4744** Ketüwden basqa eşteñe qalğan joq. **1/4745** - Ol oramalıñ ornına muqıyyat salıp, suwmkasınıñ awzın qattıraq basıp şırt etkizip japtı da, üstine koftasın kiydi. **1/4746** Onı da qasaqana asıǵıs kiydi. **1/4747** Ol Jasınıñ äldene dewin kütip, tüymelerin bayauw qadaı. **1/4748** Biraq, Jasın köñil jubatıp, onı kidirte turatın söz aytuwdıñ ornına:

1/4749 - Saw bolıñız,- dedi de siygaret tutatıp, aşır tereze aldına barıp, sırtqa betin burdı.

1/4750 - Biz endi kezdespeymiz be?

1/4751 - Mümkın. **1/4752** Qajet bolsa jer astı arqılı söylesemiz ğoy. **1/4753** Telefonmen kabelderi arqılı.

1/4754 -Osımen bäriniñ bitkeni ma? **1/4755** Osılaysa op-oñay! **1/4756** Jäne ne üşin? **1/4757** Joq, meni bir jelimdey jabısıp tur eken dep oylap qalmañız. **1/4758** Men üş jılǵa sozilǵan oylarım men şartarapqa şarpıǵan qıyyaldarımdı, umıtılmas sätterim men azapqa da tüsken şaqtarımdı qıyya almay turmın. **1/4759** Maǵan sol qımbat, sol ökinişti. **1/4760** Sizge bäribir... siz,- onıñ dawsı taǵı üzilip şıqtı,- Siz taǵı basqa qızben kezdesesiz. **1/4761** Onıñ boyınan mende kezdespegen jaña qasıyet tabasız...

1/4762 Jasın jalt qaradı. **1/4763** Jüzi quwarıp, közderi ızǵar şaşıp tur eken.

1/4764 - İyä, tabamın!- dedi burınǵısınşa sabırlılıq saqtap, biraq, dawsında jürek şımırılatar salqın ıza barı bayqaladı. **1/4765** - Meniñ odan basqa şaruwam joq! **1/4766** Ömirge qızdardıñ qasıyetin zertteuge ğana kelgenmin. **1/4767** Eger üş jıldır oylarıñ men qıyyaldarıñdı qıyya almay tursañ, tezirek ketkeniñ durıs. **1/4768** Altı jılǵa aynalǵannan keyin mülde awır boladı, tipti, ökinüwdiñ özi kem boluwı mümkün. **1/4769** Maǵan da. **1/4770** Ol qaytadan teris aynalıp, tereze aldına barıp turdı.

1/4771 Baǵıyla esik aldına barıp az-kem ayaldadı da, Jasın tarapınan jılı ray bayqalmağan soñ munda qaluwdıñ retin de, sıltawın da tappay, aqrın basıp şıǵıp ketti. **1/4772** Üyine jetip, öz bölmesine engen boyda ebil-debil bop jıladı. **1/4773** Kewdesindegi ızası jılağan sayın tasqınday tüsetin sıyyaqtı. **1/4774** Bul jılawdıñ tüp törkini nede - özine-öziniñ ıza bop qorlanuwınan ba, älde Jasındı kinälawdan ba, ol jaǵın özi de anıq bilmedi, äytewir işki duniyesin aşçı bir öksik kewlep, özeğın äldene örtep bara jatqan sekildendi.

1/4775 Mäliyce de jıladı. **1/4776** Ol män-jaydı bilmey turıp-aq, Bağıyla tösegine kep qulağanda jılay bastağan. **1/4777** Sawısqanday saq, ükidey uyqısız Särğel birdeñeni sezip qalar dep, ol bärin erteñge qaldırıp, jüregi sıздаğan boyı Bağıylanı jubatuwğa da şaması kelmey, öz bölmesine ketip qaldı.

1/4778 Arada birer sağat ötken soñ aşçı ızanıñ uwıtı tarqap, onıñ ornına salqın da sabırlı oy şım-şımdap ene bastadı. **1/4779** Sol şım-şımdap engen sabırlı oy onıñ köz aldına Jasındı äkeldi.

1/4780 "Ol jalğız qaldı,- dep oyladı Bağıyla. **1/4781** - Japadan-jalğız. **1/4782** Bälkim ol qonaq üyde ğana emes, ömirde de jalğız şığar? **1/4783** "Köp bilseñ dostarıñnan da ayrılıp qalasıñ". **1/4784** Bul sözdi nege ayttı? **1/4785** Ol mağan arnap ayılğan söz be? **1/4786** Özine arnalğan söz şığar? **1/4787** Bälkim, aşuwı kelgen kezde özine aytatın sözdi özgege aytatın şığar, mağan - senetin, jaqın adamına? **1/4788** Äytkenmen, onımen dos boluw, onımen qatar jürüw qanday qıyın! **1/4789** Al, onı umıtuw... odan da qıyın!

1/4790 Ol şe? **1/4791** Men aytqanday şınımen meyirimsiz be? **1/4792** Şınımen ayauwşılıq joq pa? **1/4793** Mümkün emes. **1/4794** Munday adamdarda qayğı-uwayım bolmay turmaydı. **1/4795** Onıñ бүкіл tulğası oy men ar-namıstıñ köşpeli uyası. **1/4796** Demek, oylı adamnıñ meyirimsiz boluwı mümkün emes. **1/4797** Bälkim, ol menen qutulğısı keletin şığar, menimen alğaş tanışqan sätine äli ökiner? **1/4798** Men onı bostandığan ayırdım ğoy. **1/4799** İşinde şırmawıqtay şarpısıp, sanasın sarsıltqan, mıyın jegen sergeldeñ oy az emes şığar. **1/4800** Onıñ jağdayı meniñ jağdayımnan äldeqayda awır. **1/4801** Äldeqayda kürdeli ğoy. **1/4802** Dos tañdaw, ömirlik adam tabuw (!) meniñ öz erkimde, tolıq öz erkimde, al onıñ mümkindigi şektewli. **1/4803** Aldında ondağan kedergi tur, ol kedergilerden attap ketüw de oñay emes. **1/4804** Jay, basqa käsiptiñ qarapayım adamı bolsa, özin-özi oydıñ müjüwine tastamaytın bolsa, äriyne, oğan äldeqayda jeñil bolar edi. **1/4805** Onıñ menen on eki jas ülken ekenin, ömirdiñ aşçı-tuşçısı köp körgenin nege ayttım? **1/4806** Ol meniñ sözimsiz-aq munı köp oylaytın şığar! **1/4807** "Mağan da" degen sözdi beker aytqan joq qoy".

1/4808 Kenet qızdıñ sapırılısqan oylarınıñ arasınan basqa bir kürdeli suraq jılt ete tüsti. **1/4809** "Sonda... **1/4810** Sonda men budan bılay ne istemekpin? **1/4811** Munıñ bäriniñ aparıp tireytin jeri ne bolmaq? **1/4812** Közdi jumıp alıp, qayda bararı belgisiz kemeniñ

soñınan ilese berüwge bolmaydı ğoy. **1/4813** Ol keme, äriyne, özgelerge mülde uqsamaytın alıp ta sırlı keme, baratın jeri de men körmegen ğajayıp bir ertegidey qala, biraq, mağan ol qalanıñ qajeti joq, mağan basqa qala kerek, mülde basqa qala. **1/4814** Ol tipti, kişkene ğana port boluwı mümkün, äytsede men baratın jer - sol. **1/4815** Onda men biletin, meni biletin, olarsız ömir süre almaytın ağayın-tuwısım bar, ata-anam bar, öz dostarım bar. **1/4816** Meniñ ömirim kişkentay bolsa da tek sol portpen baylanıstı. **1/4817** Men biyletti soğan alıp qoyğam. **1/4818** Endi kep, oyda joqta kezdesken bir kemeniñ alıptığına, jürer jolınıñ qızğılıqtı da qıyındığına, barar qalasınıñ bir-birine uqsamaytın äserliligine eligip, sol kemeniñ aqıldı da aşuwlı, sabırlı da salqın kapiytanımen alańsız erip kete bermekpin be? **1/4819** Keme dittegen qalasına barıp toqtağan soñ qaytem? **1/4820** Beri qaray özim ğana qaytamın ba? **1/4821** Jol tım alıs, biz tım uzap ketkemiz, äri dawıl men jartas köp. **1/4822** Odan da qaytpağan jaqsı. **1/4823** Al, kapiytan keri qaytpaydı, eşqaşan, ol eline bara jatqan, öziniñ tañğajayıp Eline. **1/4824** Endi ne istew kerek, jüre berüw kerek pe, tüsip qaluw kerek pe? **1/4825** Tez oylan, tez şeşüw kerek, keme jağadan, tuwğan porttan alıstap baradı. **1/4826** Şınında, ne amal jasaw kerek? **1/4827** Bul ekewiniñ qaysısın tañdağan durıs? **1/4828** Qaysısın?"

1/4829 Onıñ köz aldı munartıp, qabırğada ilüwli turğan Särgeldiñ burıñğı äyeli men eki balasınıñ portreti sağım arasına siñip bara jattı. **1/4830** Olardıñ joğarğı jağında körinbeytin kökjiyekke elige qarap, buğınıñ kepken bası tur.

* * *

1/4831 Eki künnen son Mäliyce men Bağıyla keşkilik balkonda äñgimelesip otırdı.

1/4832 - İyä, äyel atawlınıñ bäri baqıtsız,- dedi Mäliyce osıdan on şaqtı kün burın qolğa alğan balalarınıñ kewdeşesin toqıy otırıp, Bağıylanıñ küni boyğı sözinen özinşe jalpı qorıtındı jasap. **1/4833** - Öytkeni, olardıñ ömiri özgeniñ qayğısı men quwanışın tüsinüwden turadı. **1/4834** Basqanıñ janın tüsinüwge erkekterden ğori äyel jaqın. **1/4835** Sondıqtan da biz bayğus köp keşiremiz, köp muñayamız. **1/4836** Özimiz baqıtsız bola tursaq ta özgeniñ baqıtsızdığına janımız aşıydı, jılaymız.

1/4837 - Liyce, aytıñızşı, men baqıttı bolamın ba, baqıtsız bolamın ba?

1/4838 Mäliyce toqıp otırğan kewdeşesinen bas köterip oğan bir qaradı da, aytar jawabın qız jüzinen oqıp alğanday, közin qayta tömen tüsirgen bette söylep ketti.

1/4839 - Bilmeymin,- dedi ol demin tereñdew bir alıp. **1/4840** -Sen tım köp oylanasıñ,- bärin parasat pen aqılğa jeñdirgiñ keledi.

1/4841 - Ol jaman ba?

1/4842 - Nege? **1/4843** Jaqsı. **1/4844** Tipti, öte jaqsı! **1/4845** - Mäliyke oquwşınıñ surağına jawap berip turğanday bayıppen, täptiştıy söyledi. **1/4846** - Jaqsı adam boluwdıñ nesi jaman? **1/4847** Bağıyla tömen qarap otırğan Mäliykege surawlı pişinde qaradı.

1/4848 - Siz şınıñızdı aytıp otırğan joq sıyyaqtıız.

1/4849 - Men be? **1/4850** - Ol közin badıraytıp, kewdeşe toqıp otırğan sımınıñ ötkir uşimen omırawın nuqıp körsetti. **1/4851** - Men seni nege aldaymın?

1/4852 - Bilmeymin. **1/4853** Aytqıñız kep turğan bastı söziñiz işiñizde qalğan tärizdi. **1/4854** Öytkeni siz tım sabırlıız. **1/4855** Qısqa şeyin äli köp bar, kewdeşeni asıqpay toqısañız da ülgeresiz ğoy.

1/4856 Bağıylanıñ däl bayqağan bul sözinen Mäliyke dir ete tüskendey, toquwın bayauwlatıp barıp toqtattı da, basın kötermegen boyı oylanıp qaldı.

1/4857 - Eger şınımdı aytsam,- dedi ol sāl qasın kere söylep,- özgeni köp tüsinetin oyşıl adam barlıq uwaqıtta baqıttı bola bermeydi. **1/4858** Olardıñ ömiri qol fonardıñ batareyası sekildi, bar meyirimi men qayrat-jigerin özgege jumsaydı da, özi tüptep kelgende energiyyasız qaladı.

1/4859 - Sonımen...

1/4860 - Sonımen, bilmeymin... **1/4861** Mümkın, sonıñ özi baqıt şığar. **1/4862** Jalpı, ülken uğımnan kelgende. **1/4863** Al, jeke bastıñ uğımınan kelgende, ol ıyığın qozğap qoydı. **1/4864** - Bilesiñ be, jaqsı adamdardıñ basım köpşiligi tirşilikte baqıttı bola bermeydi. **1/4865** Bir ğajabı - olar munı baqıtsızdıq dep eşqaşan esepemeydi. **1/4866** Öytkeni olar özine tiyisti baqıttıñ basqalarğa üleskenin bileği jäne mınaw mağan tiyesili edi dep aytpaydı. **1/4867** Jaqsı adam boluwdıñ qıyındığı da sonda.

1/4868 - Liyke, siz bugün erekşe oyşılıız ğoy. **1/4869** Men özim jaylı ğana surağan joqpın ba?

1/4870 - Men sen jaylı da aytıp otırmın.

1/4871 - Demek, men ülken uğımnan kелgende baqıttımın da, jeke bastıñ uğımınan... baqıtsızbın ğoy? **1/4872** Biraq, bir ğajabı özimdi baqıtsızbın dep eseptemeymin?

1/4873 - Däl solay bolmasa da, seniñ boyıñda sol qasıyetterdiñ nışanı bar. **1/4874** Kim biledi, aldınñda äli ömir köp. **1/4875** Adam özgeredi ğoy. **1/4876** Jas kezimde sezimtal, tüsingiş, jaqsı degen jigitterim men qızdarım qazır mülde özgerdi, köpşiligi quw, ömir sürüwge beyim, jaltaq ta jağımpaz bop ketti, al jaman dep oylağan adamdarım parasattı azamat boldı. **1/4877** Ömirdiñ özi bärin üyretedi.

1/4878 - Men mektepte oqıp jürgende onınşı klastı bitirgenşe asıǵıp edim. **1/4879** Eseysem, ömirge aralassam dep armandawşı edim. **1/4880** Düniye degen añızdağı jumaqtay kögildir tüske boyalıp, päk küyinşe mağan qol bulǵap turatın. **1/4881** Onıñ bir böliginde adamdar baqıttı öz iyelerin kütip turatınday, men sonı tawıp ala salatınday sezinüwşi em. **1/4882** Endi qarasam, bärei oñay emes eken.

1/4883 Ol oyılı pişinde külimsirep qoydı. **1/4884** Söziñiñ soñında mekteptegi ömir bir bölek te, eseygen kezdegi ömir mülde basqa ekenin, onıñ tüsinüwge awır kürdeli qayşılıǵı boların, ädilet pen ädiletsizdiktıñ mäñgi maydandasıp jatarın aytpaq bolıp edi, oğan tili jetpedi jäne onıñ bul araǵa qatısı joq ekenin tüsindi. **1/4885** Burınǵı beytanıs qazirgi Jasındı bir kezde küwpeden quwıp sıqqandarın, öziñiñ op-oñay oquwǵa tüse salǵanın, stüwdentterdiñ tizimin oqıp turǵan qızdıñ öz famiyliyyasın tappaǵanda qorlanıp jılap jibergenin, tämpiş qara qızdıñ tarıyxtan eki alıp qalsa da stüwdent bolǵanın, Särgeldiñ ğılımıy jolın, tipti qarsı aldında özimen söyleyip otırǵan Mäliyenıñ sırtı bütin, işi tütin ömirin, Jasın tvorçestvosın tastalqan qılǵan soñǵı maqalalar, bärei-bärei däl qazır topırlap kep esine tüsip ötti. **1/4885** Özi osılay oylap otırsa da, awzın aşqanda mülde basqa söz ayttı.

1/4887 - Iyä, Siz durıs aytatın boluwıñız kerek,- dedi awladaǵı basseyn janında bir-biriniñ üstine oynışq şelektermen sarıldatıp suw quyıp turǵan eki kişkene baladan köz almay otırıp. **1/4888** - Men ol jigitti umıta almaytın sıyyaqtımın, al onıñ jolı... mülde basqa.

1/4889 - Suwr,- dedi Mäliyke oğan nazar toqtata qarap. **1/4890** -Jasınñıñ erekşe adam ekenin bilem, ol seniki emes. **1/4891** Sondıqtan, awır da bolsa da aytayın, seniñ onı umıqtanıñ jön. **1/4892** Erte me, keş pe, bäribir umıtuwına tuwra keledi. **1/4893** Jazǵı

kanıyküwlińda alıs bir jaqqa ket. **1/4894** Mäselen, Qara teńizge nemese Buwrabayğa. **1/4895** Jalğızsıraymın deseñ men de birge barayın.

1/4896 Bul Bağıylanıń Mäliykeden mülde kütpegen sözi edi. **1/4897** Jäne bul sözderdi ol burıñğı öz minezine mülde jat, mülde beymağlum sabırlı keyippen aytuwı onı barınşa tañ qaldırıp, jüregın muz sawsaqpen şımşılap ötkendey boldı. **1/4898** Burın Jasın ekewiniń jolında janın qurban etüwge dayın bop körinetin elgezек te, aq jarqın Mäliykeniń eki-üş künniń işinde kürt özgerip, Jasındı qalay umıtuwdıń joldarın aytıp otırğanına tağı tüsine almadı. **1/4899** "Bälkim, men aqıl surağanday bolğan soñ amalsız oylap tapqan şarası şıǵar? **1/4900** Jasın men ekewimizdiń aramızdağı oqıyǵa budan arı jalğasa berse tuyıqqa kep tirelerin, tirelgenimen turmay äweli munda, sonan soñ eldegi äke-şeşesine belgili bop, olardı da uyatqa qaldırarın sezgen bolar. **1/4901** Munan äri ne boların bilmey özim de küyzelip jürgen joqpın ba? **1/4902** Onı umıtqan da jön şıǵar? **1/4903** Äri keşegi oqıyǵadan soñ onı umıtuwǵa da qaqım bar ğoy!"

1/4904 - Onan soñ... jaqında jazǵı sessiyyalarıń bastaladı. **1/4905** Sen bul jaqqa oquw üşin kelgenińdi umıtpa,- dedi bası tolğan şuwdıń arasınan Mäliykeniń dawsı bölek estilip. **1/4906** - Seniń taǵdırıña biz Qarataydıń aldında jawaptımız.

1/4907 - Iyä, iyä, solay! **1/4908** Jaqında sessiyya... **1/4909** - Munı aytqan kezde Bağıylanıń közine jas töñirektep ülgergen edi. **1/4910** Onıń dawsınıń üzilip şıqqanın, közine jas alğanın anıq sezse de, Mäliyke basın joǵarı kötermedi. **1/4911** Tap bir küni erteñ qar jawarday, al balası osı kürteşeniń bitüwin ğana kütip üyinde jalañaş otırǵanday toquwın burıñǵısınan da jıldamdata tüsti. **1/4912** Bağıyla onıń qıymılı men bet-jüzinen ayrıqşa bir işki tolqınıstı ańǵarıp, biraq, odan sır bergisi kelmey otırğan Mäliykege ızalanıp, ayǵaylap jibere jazdadı.

1/4913 - Liyke, ne bolğan sizge? **1/4914** Mağan aytpaytın qanday jasırın sırtıñız bar edi! **1/4915** Toqtatıñızşı toqıǵandı, quday üşin! **1/4916** Kuwrortta ne bitiremiz!

1/4917 Bügingi barlıq äreketi men sabırlı sözderi Bağıylanıń ızasına tiyip otırğanın endi ğana ańǵarğan adamday, Mäliyke lıpıldap otırğan sawsaqtarın oqıs toqtattı da:

1/4918 - Ser bir närseni büldirgeli jür,- dedi şarası tawsılǵanday aqırın söylep. **1/4919** - Ol Jasınmen söylespekşi.

1/4920 Bul ol jigittey nâzik dıplomatiyya men biyik mädeniyetti meñgergen deysiñ be, keñirdeginen tobiq jügirip, közi ükiniñ közindey bop jetip barğanda qırsıǵına tiyip, bükil qala esiter dawğa aynalıp kete me dep qorqam. **1/4921** Jasınnıñ äyeli bul jaydı esitse ne bolmaq? **1/4922** Jäne köldeneñ birewden emes, qızdıñ nemere aǵasınan!

1/4923 Mäliykeden estigen bul xabar, şınında, jas qızdı qattı şoşındırdı. **1/4924** Aqıramaştıñ suwıq torǵaylarınday dür etip jüregine qonaqtaǵan ürey onıñ Mäliykege degen aşuw-ızası men qonaq üydegi oqıyǵanıñ äli tabı qaytpaǵan iş qusalıǵın lezdiñ arasında bäsensitip tastadı. **1/4925** Ol naqtılap kelgende neden qorıqqanın, neni köz aldına elestetip şoşınǵanın bilgen joq, äytse de, kewdesin sumdıq jayladı. **1/4926** Öz ömiri men Jasınnıñ ömiri qıl üstinde turǵanday körindi jāne öz jaǵdayınan görü Jasınnıñ jaǵdayı janına qattıraq batatın sekildi.

1/4927 Baǵıyla bul oqıyǵanıñ mǎñgi qupıyya bop qalmasın, erte me, keş pe, äytewir bir kezde bir qolaylı sāt tawıp bärin-bärin äkesi men şeşesine sır ğıp aqtaramın, aqtarǵanda, qayǵısın taratqanday emes, bir adamnıñ kewdesine köptik eterdey bay sezimderin quwana otırıp, maqtana otırıp aqtarmaq edi. **1/4928** Endi sonıñ bări taban astında astañ-kesteñ bop, bäriniñ kütpegen jerden kesirli baǵıt alıp ketkeli turǵanı qızdı äri qattı qorqıtıp,

äri daǵdartıp ketti.

1/4929 - Joq, olay boluwı mümkün emes,- dedi ol dirildep. **1/4930** - Ol kisilikke jatpaydı. **1/4931** Men munı keşire almaymın!

1/4932 - Sonda ne istemeksiñ?

1/4933 - Ketem! **1/4934** Basqa qalaǵa! **1/4935** Basqa ıynstıytüwtqa!

1/4936 - Aqımaq bolma,- dedi Mäliyke zekip. **1/4937** - Bul jaqtaǵı söz ol qalaǵa senimen birge nemese senen burın jetedi. **1/4938** Jäne Qaratay men bizge tañba tastap ketesiñ.

1/4939 - Endi ne istew kerek?

1/4940 - Serge özim túsindirip aytam. **1/4941** Bări jay söz deymın. **1/4942** Jazda ekewmiz Qara teñizge ketemiz. **1/4943** Bälkim, şınımen onı umıtersıñ. **1/4944** Solay ma?

1/4945 Qız oğan tesile qarap uzaq turdı da, betin basıp solqıldap jılap jiberdi.

* * *

1/4946 Sol küni keşke Särgeľ üyge erekşe köñildi kirdi. **1/4947** Basqıştarmen köterilgende mıldatıp ändetip, esik aşqan äyeline ömirinde bayqalmağan minez körsetip iyilip turıp gül usındı.

1/4948 - Bügün ekewmizdiñ qosılğan künimiz, esiñde me?-dedi ol jaz işiñde de basınan tastamaytın ter siñdi şlyapasın kiyim ilgiştiñ joğarğı polkasına qoyıp jatıp.

1/4949 - O-o, raqmet!- dedi Mäliyke Särgeľdiñ eñ ädemi gladiyolüwstardı tañdap äkelgenine şın quwanıp. **1/4950** Däl qazır ol küyewiniñ gül sıylağanına quwanıp turğannan göri, güldiñ ädemiligine süysinüwi basım edi. **1/4951** - Ser, sen gül men sıpirğiniñ arasında qanşalıqtı ayırma barın bile bermewşi ediñ ğoy, qalay tañdadıñ?

1/4952 - Er adam - tawsılmaytın qazına. **1/4953** Qaza bilseñ onıñ sırı köp!- dep ol sawsağın şoşaytıp, ırjıyya küldi. **1/4954** - Qoy, bugün otaw bolğan künimizdi atap öteyik. **1/4955** Eşqayda da barmaymız, osında ötkizemiz. **1/4956** Şañıraq qurğan kündi şañıraq astında atap ötken durıs. **1/4957** Mine, mına suwmkalarda birdeñeler bar. **1/4958** Bayqa, şampandı mağan qaratıp aşpağaysıñ! **1/4959** - Särgeľ bayağı kezde, Medew restoranında otırıp Mäliykeniñ onı şampanğa şomıldırğanın esine ala söyledi.

1/4960 Bügün Särgeľ ekewiniñ qosılğan küni ekenin, şınında Mäliyke umıtıp ta ketipti. **1/4961** Särgeľ oğan gül berip, sol kündi eske tüsirgende, öz jüreginde quwanış ta, tebirenis te joq, tüsiniksiz bir bos keñistik jatqanday sezindi. **1/4962** Ol keñistikke Särgeľmen işken neke suwınan quwanış bop bir tamşı da tambaytının, kerisinşe, onı reniş pen nalanıñ, köp rette jurtqa körsetpeytin köz jasınıñ tamşılarımın toltırarın, tola qalsa sonımen toların tüsindi, burın da tüsingen. **1/4963** Biraq, ol onıñ bärin qırmandağı qoqıstay kewdesiniñ bir burışına üyip qoya turdı da, şın quwanğan bop küyewiniñ bılğawı şabınday jıñışke moynınan quşaqtadı. **1/4964** Bağıylamen arada ötken bügingi añgime, bügingi kelisimnen keyin bul üyge qanday bolsa da bir quwanış kerek edi.

1/4965 Mäliyke Särgeľge tap qajetti küni, zärüwli küni qosılğanına quwandı. **1/4966** Bir sağattan soñ olar tüp-tügel stol basında otırdı. **1/4967** As üyde bolmasa, zalda

ötetin saltanattan ämanda sırtqarı qalatın Mänsiyya men eki bala da ülkendermen qatar jayğastı. **1/4968** Ülkeni Eltay bıyıl mektepke baruwı kerek, sondıqtan salawattılıq saqtap, dastarqanğa şaqırğan kezde kişisinen keyinirek keldi. **1/4969** Ol anasınıñ janındağı orınğa jayğasqanda inisi ağasına dep quylğan lıymonadtı da ortalap, josparın uyat ta bolsa asıra orındap jatır edi.

1/4970 Soñğı künderdiñ oqıyğası men älginde ğana Mäliykemen aradağı äñgimeniñ awırtpalıǵınan äli özine-özi kele almağan Bağıyla awruwdan jaña turğan adamday stol basında sülesoq otır. **1/4971** Särgelden qol sozım tömende iyndeyetsterden şıqqan tuñğış jazuwşısı Sat Oktıñ kitabınan köz almay Mänsiyya jayğasıptı. **1/4972** Stol basında qanşa adam bolsa bäriniñ de öz oyı, öz maqsatı, öz дәrejesinde aqlı men quwlıqtarı bar, bir-birlerine mülde uqsamaydı. **1/4973** Tipti, kışkentay Eltay men Ertaydıñ da maqsattarı әr basqa. **1/4974** Ülkeni avıyakonstruwktor bolamın dese, kişisi sağız satatın dükende satuwşısı bolamın dep әzirge elde joq kәsipti aytadı.

1/4975 Särgel köñildi qalpınan taymay, bokaldarğa şampan quyıp şıqtı da, bügingi saltanattıñ mänine biraz toqtalıp, tost köterdi. **1/4976** Xruwstal bokaldar aspanda tüyisip, küyme qoñırawınday sıñğırladı. **1/4977** Ol bokaldardıñ arasında Eltaydıñ lıymonad tolı bokalı men işiñde tamşısı da joq Ertaydıñ da bokalı sıñğırğa sıñğır qostı.

1/4978 - Mänsiyya, әr närseniñ өз ornı bar,- dedi Särgel bokalın soğıstıra salıp kitapqa qayta üñilgen oğan. **1/4979** -Dastarqan basında as işiledi, kitap oqılmaydı, al stol basında, anaw өз bölmeñdegi, as işilmeydi, kitap oqıladı.

1/4980 Mänsiyya basın köterip, eki judırıǵına iyegin tirep otıra qaldı.

1/4981 - Däriгер болǵısı kelgen adam mediynstıytüwtta oqıydı, pediynstıytüwtta oqımaydı. **1/4982** Pedagog болǵısı kelgen Adam pediynstıytüwtta oqıydı, mediynstıytüwtta oqımaydı,- dedi aşçı mısқılmen külimsiregen bop. **1/4983** Särgeldiñ közi şarasınan şıǵıp kete jazdadı. **1/4984** Ol otırğandarğa jaǵalay qarap ötti de, oğan qayta moyın burdı.

1/4985 - Bul da kitaptı köp oqıǵannıñ paydası ğoy,- dedi dastarqan şırқına kesirin tiygizbewge tırısıp, әzilдеgen bop. **1/4986** - Eger alğan bilim paydalı nәрsege jumsalмай işte qala beretin bolsa, ol uwlı gazǵa aynalıp, adamnıñ özine zıyyanın tiygizedi. **1/4987** Bilim de añşınıñ бүrkiti sıyyaqtı. **1/4988** Onı ornıмен jumsaw kerek, baǵalaw kerek, qasterlew kerek. **1/4989** Eger бүrkitti añ körinбесе de tomaǵasın alıp

bosqa uşıra berse, ol aşuwlalıp, añşınıñ özine şabadı. **1/4990** Tildiñ de qasıyeti osıǵan uqsas. **1/4991** Onıñ da qayıp aynalıp kep öziñe tiyetin kezi bolıp turadı. **1/4992** Jäne jiyi bolıp turadı! **1/4993** -Särgel suq qolın aspanǵa şoşaytıp, öz sözine özi rızı bolǵanday şıyqılday küldi. **1/4994** Mänsiyyanıñ közinen ıza otı jılt ete tüsti de, erinderiniñ kögerip, bolar-bolmas dirildegeni bayqaldı. **1/4995** Särgel buwntka bastaǵalı turǵan pawzanı uzata bermey, jalma-jan taǵı söz bastadı.

1/4996 - Köp uzamay bäriñ de oquwlarıñdı bitiresinder. **1/4997** Jan-jaqqa taraysıñdar. **1/4998** Mine sol kezde,- dedi ol qayta köñildenip,- meni sol kezde mına atalarıñdı saǵınasıñdar. **1/4999** Qanday köñilsiz bolmasın, ötken, artta qalǵan ömirde añsaytın adam balasına bitken qasıyet. **1/5000** Men bir üzim nanǵa zar bop, bütün köylek kiyip körmegen bolaşaq saǵımdı añsaymın. **1/5001** Sol kün bir aynalıp kelse eken dep tileymin. **1/5002** Al, sender... sender bul üyden ne jamanşılıq körip jürsiñder. **1/5003** Bări bar, bäri jetedi, eşkim qaqpaylap jatqan joq. **1/5004** Tınış ta beyǵam ömirdegi kirbiñderdiñ bäri ötkinşi, bäri usaq, olardı umıtıp ketesiñder. **1/5005** Qane, mına tostı biriñe jeñge, biriñe äpke, endi birewleriñe - ol dawsın köterip, eki balasına eñkeydi,- mama. **1/5006** Mäliyenıñ densawlıǵı üşin alıp qoyamız. **1/5007** Tügel! **1/5008** - Ol özi osılay dep uran tastasa da üşewiniñ de tamşı qaldırmaı tügel işip salǵañdarına tañdanıp, şın jötelgisi keldi me, tamaǵın qırnap şaşalıp qaldı. **1/5009** Kelesi tostı Mäliye köterdi.

1/5010 - Bügin - Särgel ekewmizdiñ umıtılmas künimiz. **1/5011** Däl osı küni ekewmiz zañdı türde ömirlik joldas boldıq. **1/5012** Kündelikti tirşilik qamımen, erli-zayıptılardıñ üyrenşikti ömirimen sol umıtılmas kün kömeskilenip bara jatır eken. **1/5013** Sonı eske salıp, äweli meni, qala berdi qalǵan bäriñdi quwantıp otırǵan mına aldarıñdaǵı -biriñe aǵa, biriñe jezde, endi birewleriñe - ol da däl Särgel sıyyaqtı eki balasına eñkeyip qoydı,- äke -Särgeldiñ, Serdiñ densawlıǵı üşin köterüwleriñdi suraymın. **1/5014** Tügel!

1/5015 Aldımen özi, sonan soñ eki qız da qaǵıp tastadı. **1/5016** Särgeldiñ badıra q közi jılt-jılt etip üşewin de tez aralap şıqtı. **1/5017** Sonan soñ işinde balalap ülgirgen qap-qap küdikti oyların ernin qımırıp biraz qamawda ustap otırdı da, ol oylardıñ täptigi basıldı-aw degen kezde awzına bokaldı apardı.

1/5018 Mäliykemen qosılğan kündi ot basında işpesek te ırım üşin atap öteyik dep oylağan Särgel mına üşewiniñ, äsirese, mına eki qızdñ qamşı saldırmay şampandı siltep-siltep salğandarına qattı qayran qaldı, tipti, şoşınayın dedi. **1/5019** Demek, olar üyrenen, bul joq jerde üyrenen. **1/5020** Bälkim, bul joq jerde olar burqıratıp temeki de şegetin şıǵar? **1/5021** Burın işe almaytın adam kenetten, däl bugün, meniñ köz aldında birden bokal qurğata almaydı ğoy.

1/5022 Ol üşewine sınay qarap sıqtı. **1/5023** Jüzderi mop-momaqan, eşqanday quwlıq-sumdıǵı joq, künädan päk, beykünä. **1/5024** Biraq, kişkene ügitteseñ, tipti ügitemey-aq taǵı bokal bosatuwǵa dayın sıyyaqtı. **1/5025** Kelesi sätte ol Mäliykeniñ sözsin esine aldı. **1/5026** Onıñ är buwınan, är ärpinen, dawıs ekpinderi men külkisinen, bäre-bärinen kermek mısquıl men jasandılıqtı, uwıttı astardı ańǵarıp, tıñ tıñdaǵanday basın bir jaǵına säl qıysaytıp, közin şımırıláp turǵan bokalındaǵı şampannan almay oyǵa şomıp qaldı.

1/5027 Şiyrek saǵattan soñ Särgel saltanattı otırıstı şuǵıl jawıp, semya müşelerin stol basınan taratıp jiberdi.

1/5028 - Ser,- dedi Mäliyke stol üstindeǵı ıdıstardı jıynap jatıp. **1/5029** - Bügingi iydeyañ üşin quwanıştımnı, şın aytam. **1/5030** Biraq, bayqawımşa, basqa da quwanışın bar sıyyaqtı. **1/5031** Jasırmay aytşı, ol ne?

1/5032 Kresloda gazet qarap otırǵan Särgel oǵan jaylap qaradı da, Mäliykeniñ közimen közi tüyisken kezde "bäleket, qaydan bildiñ",- degendey basın şayqap, jayma-şuwaq ezüw tarttı. **1/5033** Sonan soñ keşki gazetti juwrnal stolına tastay saldı.

1/5034 - Iyä, basqa xabarım taǵı bar,- dedi köñilindeǵı älgi küptigeydi qazır aytatın quwanıştı xabarına jeñdirip.

1/5035 Mäliyke küyewiniñ ayrıqşa jañalıq estüwge dayındalıp, qattalğan tarelkalardı kötere bergen boyı oǵan qarap turıp qaldı. **1/5036** Särgel quwanıştı xabardı birden ayta salǵısı kelmey, ıyıǵın qomdap, ernindeǵı külkisine mañızdı salmaq qosıp, bet-älpetin baysaldı qalıpqa tüsirip aldı. **1/5037** Oyındaǵı xabarına layıqtı pişinge tüstim-aw degende barıp kewdesin şalqayttı da:

1/5038 - Erteñnen bastap sizdñ küyewiñiz kafedra meñgerüwşisi!- dedi bul sözim qalay äser etti degendey äyeline maqtanışpen qarap.

1/5039 - Solay ma? **1/5040** Vot, bäleket! **1/5041** - Mäliye tarelkaların stolğa qayta qoyıp, aljapqışına qolın sürtti. **1/5042** - Men barıp quşaqtayın ba, äldä öziñ kep quşaqtaysıñ ba?

1/5043 - Äriyne, men! **1/5044** - Ol mañızdana basıp kep äyelin quşaqtadı da, betinen süydi.

1/5045 - Qaratayğa eşteñe demey-aq qoy.

1/5046 Särgel şoşıp ketti.

1/5047 - Bul jerge Qarataydıñ qanday qatısı bar?

1/5048 - Sen basqaşa tüsinip qaldıñ, şoşımay-aq qoy. **1/5049** Qaratayğa Bağıyla jaylı eşteñe demey tura tur degenim ğoy. **1/5050** Särgeldiñ lıp etip qızarıp şığa kelgen beti qayta qalpına tüsti.

1/5051 - Jaraydı! **1/5052** Bir quwanıştı bir renişpen aralastırmayıq.

1/5053 - Sonan soñ,- Mäliye oğan erkelegen bop,- jazda Suwr ekewmiz Qara teñizge baratın bop şeştik. **1/5054** Sol sonda, bälkim, älgı jigitti umıtar. **1/5055** Sen bizge eki püwtevkä tawıp beresiñ. **1/5056** Kafedra meñgerüwşisiñ, doktorsıñ. **1/5057** Kelistik pe, Ser?

1/5058 Särgel teñiz jağasında quwpalnykpen jatqan äyelin, onıñ qasınan tağı bir äyel emes birewdi körıp turğanday tereze jaqqa biraz qarap turdı da:

1/5059 - Osını da umıtuwğa bolmay ma?- dedi.

1/5060 - Joq!- dedi Mäliye jağdaydıñ meñdey beretinin üzildi-kesildi dawsımen tanıtıp. **1/5061** - Jas qız üşin bul asa qıyın da qawipti мәsele. **1/5062** Alısqa ketüw kerek.

1/5063 Särgel Tayauw Şıǵıs мәseleлерinen de күрdelirek нәрseге engendey eki qolın artına ustap, awır oyğa şomıp, üy işimen bet aldı jürip ketti. **1/5064** Aqırında Mäliykeniñ janına kep ayaldadı da:

1/5065 - Erteñ,- dedi jay ğana күрсинip. **1/5066** - Jawabın erteñ берем.

1/5067 Mäliye ünsiz kelisip, tarelkaların köterip şıǵıp ketti. **1/5068** Demek, aldağı tün suraw men sınaw tüni bolatını sözsiz.

* * *

1/5069 Jazğı sessiyyaların oydağıday ayaqtap Bağıyla törtinşi quwrsqa ötken soñ Maliyke ekewi Qara teñiz jağasına jürip ketti. **1/5070** Özi komandıyrovkadan kelgende üy işinde bir jeti burın temeki şegilgenin sezetin qızğanşaq Särgeldiñ äyelin osınday "qaterli saparğa" jiberüwi, ol tarapınan erlikpen para-par edi. **1/5071** Jäne onıñ oyında "quwrort", "teñiz jağası" degen sözder "Közge şöp saluw" degen sözdiñ balamasınday körinetin. **1/5072** Bul jolı äyeliñiñ qasında nemere qarındası bara jatqan soñ, köñiline sonı medew tutıp, qıynala otırıp ruqsatın berdi. **1/5073** Särgel olardı samoletke şıǵarıp salıp, üyine kelgen soñ telefon arqılı Qarataymen söylesti.

1/5074 - Raqmet,- dedi Qaratay rızalıǵın bildirip. **1/5075** - Oǵan jasaǵan äkelik qamqorlıǵıñızǵa quwanıştımın.

1/5076 - Täyiri, raqmet dewge tura qoyar ma eken,- dedi Särgel öz isine qasaqana män bermegen bop.

1/5077 - Balalardıñ qamın ortaқ oylaw parızımız ğoy. **1/5078** Olar bizdiñ öz urpaǵımız, artta qalar tuyaǵımız. **1/5079** Solar üşin jürgen joqpız ba bärimiz de!

1/5080 - Ekiniñ biri siz sıyyaqtı tüsine bermeydi ğoy.

1/5081 Särgel Qaratayga unaǵanına quwanıp, keñkildey küldi.

1/5082 - Öziñ bilesiñ ötken jolǵı... älgı bir... keleñsiz äñgimeden awlaқ bolsın dep...

1/5083 Onı umıttı-aw deymın. **1/5084** Qazir bäre jaqsardı. **1/5085** Qabaǵınan körip jürmin. **1/5086** Alıs jaqqa barıp, teñiz suwına şomılǵan soñ, tätti de balañ oylarına teñizdiñ tuzdı suwı aralasıp, kermek bolmasa da tuşıp qaytatın boladı. **1/5087** - Ol bul jolı jaqsı teñew tapqanına rızı bop qarqıldap küle berip edi, truwbkadan özin qostay ketken külkini estimegen soñ dawsın bayauwlatıp jatpay-aq kilt toqtay qaldı. **1/5088** Kelesi sätte betine birden salqın qandılıq ornap, közi sät sanap şaqıraya berdi de:

1/5089 - Qaşan?.. İm-m... nege?- dedi tañdañǵannan tili tañdayına jabısıp. **1/5090** - Bilmeymin. **1/5091** Oqıǵan joqpın. **1/5092** Qazir jazuwşı köp qoy. **1/5093** Bäre jaqsı, qaysıbirin oqıysıñ. **1/5094** Qol tiymeydi. **1/5095** Greyderşiler oqısa, olardıñ uwaqıtısı bar şıǵar. **1/5096** Bizde sabaq, qıruwar tirşilik, ğılımıy jumıs. **1/5097** Qaratay, meni keşir! **1/5098** - Qattı aytqısı kelse de dawsın kötere almay, onısı ötiniş sıyyaqtı bop şıqtı.

1/5099 - Jaqsı jazuwşısı bolsa bolar. **1/5100** Zaman jaqsı, el tınış, jaqsı jazbağanda ne isteydi. **1/5101** Bârimiz de qarap jürgen joqpız. **1/5102** Qol tiyse körermiz. **1/5103** Ötken jolı qolıma alıp bayqap edim, tûsine almadım. **1/5104** Uyısıp jatqan bir bâle. **1/5105** Sonda ne deysiñ? **1/5106** Vot, solay. **1/5107** Jaza bersin.

1/5108 - Özimiz bolğan soñ söz arasında aytqanım ğoy,-dedi Qaratay külip.

1/5109 - Äriyne, onıñ aqıldılıq. **1/5110** Jawıña da parasatpen qaraw kerek. **1/5111** Biraq, ol bizge jaw emes, ösekke qaldıradı. **1/5112** Eger burınğısın qayta bastasa men onımen basqa tilde söylesem. **1/5113** Bizdiñ tuqımınıñ soñınan söz ergenin qalamaytınımdı bilesiñ. **1/5114** Jalpı, jazuwşısı degenge janım qarsı. **1/5115** Olar özi bar... nelew, turaqsızdaw ma, qalay... **1/5116** Mına jigit üylengen, bala-şağası bar, gazetterde künde sınılıp jatadı. **1/5117** Özin işedi dey me...

1/5118 - Säke, siz meni tûsinbey qaldıñız. **1/5119** Ol jigitti... **1/5120** -Qaratay sıqlıldap külip aldı. **1/5121** - Ol jigitti küyew bala etkeli qulşınıp turğan men joq. **1/5122** Jalpı beytanıs jazuwşısı retinde aytıp otırmın. **1/5123** Özimşe obektiyvti bolğanım ğoy.

1/5124 - E, bâse! **1/5125** - Ol qaytadan şıyqılday küldi. **1/5126** - Jumısıñ jaqsı ma?

1/5127 - Jaman emes. **1/5128** Jeñgey joqta awılğa kep, demalıp qaytıñız balalarmen.

1/5129 - Quda qalasa. **1/5130** Barıp ta qalarmin. **1/5131** Al, saw bol. **1/5132** Bârine sälem ayt.

1/5133 Ol ülken bir mindetten qutılğanday jeñil bir demalıp, balkonğa şıqtı. **1/5134** Kün batıp, köz baylanıp kele jatqan şaq edi. **1/5135** Tömennen özine etene tanıs tulğanı körgendey bop, alğa ıytınıp, üñile qaradı. **1/5136** Iyâ, sol. **1/5137** Ol munda neğip jür?

1/5138 - Serbota! **1/5139** Bul senbisiñ?- dedi Särgel dawıstap. **1/5140** Jigit qalşıyıp tura qaldı da, dawısqa män bermegen mülde basqa adamday ornınan qayta qozğalıp, burıştı aynalıp ketti.

1/5141 Särgel öz közine özi senbey iyıgın bir qıyqañ etkizdi de, işke qayta kirdi. **1/5142** Balalar Mänsiyyamen dalada oynap jürgen. **1/5143** Ol eki qolın artına ustap, añırayğan bölmelerdi araladı. **1/5144** Bâri tap-tuynaqtay, tap-taza, sup-suwıq. **1/5145** Üy işindegi kitaptar men mebelder, qabırğadağı orta qol kartıynalar tılsım sırdı işine бүгіп jatqan sıyyaqtı. **1/5146** Ol sendelip жүріп Bağıylanıñ bölmesindegi burınğı äyeli men eki balasınıñ portretteriniñ aldına qalay kelip qalğanın bayqamaptı. **1/5147** Särgel

olarğa uzaq qaradı. **1/5148** Sol kezde kewdesine älde qalay bir sağıniş pen jalğızdıq enip, köñili qulazığanın sezdi.

* * *

1/5149 Tañ bozarıp kele jattı.

1/5150 Keşki tamaqtan soñ bir sağat jatıp alıp, stolğa otırğan Jasın ornınan turıp, terezeni aştı. **1/5151** Sırtta qamalıp turğan kâwsar awa işke lap quyılıp, jılılıqqa uyığan denesin dir etkizdi. **1/5152** Ol sonda ğana barıp tüni boyı şekken temeki tütünimen qıymılsız otıra bergennen basınıñ zırqıldap turğanın sezdi.

1/5153 Üki mamıgın terbeter jel joq, tañ aldındağı mawjırağan tımıq şaq. **1/5154** Düniye künniñ şıǵuwın kütip, demin işke tartıp, tına qalğan. **1/5155** Mañay äli uyqıda. **1/5156** Terezege tönip turğan terek pen qarağastardıñ qoyu japıraqtarı da tañ aldındağı tätti uyqısınan oyana qoymaptı, ün şıǵarmay mülqip tur. **1/5157** Sol sıbdırsız japıraqtardıñ arasınan bezildewik pen qaratorğaylardıñ mıñ qubılıp salğan änderi tup-tunıq, tap-taza estiledi.

1/5158 "Künniñ tuwıluwı,- dedi Jasın iştey. **1/5159** - Jaña künniñ tuwıluwı! **1/5160** Düniye tolğatıp jatır. **1/5161** Birazdan soñ düniyege jaña kün keledi".

1/5162 Ol tañnıñ atuwın közben talay körıp keledi, biraq, bir-birine uqsap atqan tañdı körgen emes. **1/5163** Är tañ är basqa. **1/5164** Adam sıyyaqtı olardıñ da är türli minezi, är türli sırı bar. **1/5165** Onıñ oyına bolaşaq keyipkerler aytatın dıyalog tüsti. **1/5166** "Düniyede ne suluw?", "Tañ suluw" "Endi buğan qarama-qayşı uğım boluw kerek, äytpese munıñ mäni az",- dep oyladı ol tağı da. **1/5167** Ajarsız, süykimsiz nârselerdi oyşa şarlap şıqtı, biraq taba almadı. **1/5168** Ajarsız, süykimsiz degenderdiñ bări de tarazılap kelgende, adam balasınıñ qalıptasıp qalğan qabıldawına baylanıstı ekenin añǵardı. **1/5169** Ol terezeden sırtqa suǵınğan denesin keyin tartıp, jazuw stolına qayta jaqındadı. **1/5170** Üy işine siñip qalğan temeki tütüniniñ qoñırsıq ıyısı qaytadan qolqasın qaptı. **1/5171** Bası qaytadan zırq ete tüsti. **1/5172** Terezeniñ eki jaqtawın da birdey aşıp, tüni boyı jazğan joldarına üñildi. **1/5173** Eki jarım-aq bet! **1/5174** Keşki segizden tañǵı törtke deyin bitirgeni osı. **1/5175** Bir de bir sözi öşirilmegen eki jarım bettik dıyalogsız tekst. Jalpı ol öşirip jazǵandı unatpaytın.

1/5176 Özgelerdiñ talay ret keşiremin, öñdeymen, sızamın degenderine tüsinbeytin, oğan qarsı bolatın da. **1/5177** "Taza öner bir sätte eki tuwmawı kerek,- deytin ol. **1/5178** - Körkem şığarmada "jekelegen söz" degen bölek uğım joq, öner - sol jeke sözden bastaladı. **1/5179** Oy men sana adamğa sol sözderdi küni burın däl tabuw üşin berilgen. **1/5180** Kerek kezinde däl tabılmağan söz - jazuwşınıñ äli dayın emestigin körsetedi. **1/5181** Biri sızılıp, biri tüzeli, ayğız-ayğız bolğan qağaz aldında otıruw uyat emes pe? **1/5182** Äweli bärin oyda jazıp aluw kerek. **1/5183** Sözdı öñdep jazuw - jazuw - pıysat, öñdemey jazuw - tuwdıruw - tvorıyt". **1/5184** Zamandastarı tus-tustan şuwıldap, qoya beretin: "Sonda jalğız sen ğana dñniye tuwdırasıñ da, özgeler tek jaza ma? **1/5185** Puwşkıyn, Tolstoy, Dostoyevskiyyiñ tağı, tağılar.

1/5186 Seniñşe, olar tek jazdı ma? **1/5187** Eş närse tuwdırmadı ma? **1/5188** "Ekewi de bar. **1/5189** Adam quday emes. **1/5190** Men et pen süyekke tabınbaymın". **1/5191** "Sonda... sen danışpan boldıñ ğoy!!!" **1/5192** "Bar bolğanı men öziñşe oylaymın. **1/5193** Jer betinde sınılmaytın danışpandıq joq. **1/5194** Sızbay jazuwğa da qaqım bar". **1/5195** Ol maşıynkağa birden jazatın adamnıñ tāsiline ölerdey qarsı edi. **1/5196** Sözdı sıylamawşılıq deytin-di. **1/5197** "Tolstoy "Anna Kareniynanı" maşıynkağa awızşa aytıp tur!" **1/5198** Awızşa aytqan kezde eşqaşan "Anna Kareniyna" tuwmaydı!

1/5199 Jasın eki jarım betti tügel qayta oqıp şıqtı. **1/5200** Bul özen arnasın burıp, şöl dalanı suwlandıruw jobasın usınğan talanttı ıynjener-ğalımnıñ burın özi oylamağan zıyyandı saldarğa tap bolğannan soñğı oy tolğaw, tebirenişi men opinisi edi. **1/5201** Özine unaytın sıyyaqtı. **1/5202** Esik aqrın aşılıp, aq jeyde, aq dambalmen sostıyıp qarap turğan äkesi körindi.

1/5203 - Iyä,- dedi ol ökteñ ünmen. **1/5204** - Tağı urıs estigiñ kep tañdı tañğa urıp otırsıñ ba?

1/5205 - Ä, bala, jap esikti!- dedi Jasın oğan doq körsetip,- qay bala baqşadan adasıp jürsiñ?

1/5206 - Jağıñ pışaq qayrağanday, köziñ şöldiñ qudığınday, üyiñ sasıq küzenniñ inindey. **1/5207** Bäribir erteñ kızıytter araday talaydı, nesine äwre bolasıñ! **1/5208** Jasın saqıldap külip aldı.

1/5209 - Sen bala, barıp uyıqta. **1/5210** Köp bolsa famiylıyyañdı alıp qoyarsıñ. **1/5211** Mağan psewdonım-aq äke boladı.

1/5212 - Ol kim psevdonym degen?

1/5213 - Ol da äkeniñ bir türi. **1/5214** Biraq, borsıq tuqımdas -urğan sayın semire beredi.

1/5215 Qolında orta kesesi bar, şalın şıntağımen ısırıp işke anası kirdi.

1/5216 - Alen Delondar men Sofiy Loreñder qaptap ketti ğoy.

1/5217 - Qurt qatqan tarı köje. **1/5218** İşip alşı,- dedi anası jumsaq ünmen.

1/5219 - Äytpese işegiñ qabırğaña jabısıp qaladı.

1/5220 - Sayray bermey barşı ornıña,- dedi kempiri şalına ala közimen ata qarap.

1/5221 Aş tawıqtay qulqın säriden sayraysıñ! **1/5222** Jür, mazasın almayıq! **1/5223** - Ol şalın ertip şıǵıp ketti.

1/5224 Jasın keseni qolına aldı. **1/5225** Istıq ta emes, suwıq ta emes, simirip salatınday äbi-täbi eken. **1/5226** Keşe ezilgen qurt joq bolatın. **1/5227** Onı ezüw üşin keminde bir sağattay uwaqıt kerek. **1/5228** Anası da köpten beri oyauw jürgen eken-aw! **1/5229** Ol sağatına qaradı. **1/5230** Tañǵı altı bolıptı. **1/5231** Endi bir sağattan soñ äyeli men balası da tura bastaydı. **1/5232** Jasın terezeni jawıp, şamdı öşirip, äyeli jatqan uyıqtaytın bölmege qaray jüre bergende, dawsın aqırındatıp qoyǵan telefon dızılday jöneldi. **1/5233** Jasın tañdanıp, ıyıǵın qozǵadı da, truwbkanı aldı.

1/5234 - Tıñdap turmın,- dedi ol üydegi qayta ornağan tınıştıqtı buzbay aqırın ğana.

1/5235 Ar jaǵınan äyel dawsı estildi.

1/5236 - Jasın, bul siz be?

1/5237 - Iyä.

1/5238 - Qalay erte turğansız? **1/5239** Almatıda endi tañ atqan bolar. **1/5240** Bizde jap-jarıq.

1/5241 - Bul kim?

1/5242 - Men Mäliykemin ğoy.

1/5243 - Kim?!

1/5244 - Mäliyke. **1/5245** Umıtıp qaldıñız ba?

1/5246 - Qaydan?

1/5247 - Yaltadan.

1/5248 Jasın tükke tüsinbey ünsiz qaldı.

1/5249 - Allo! Allo!

1/5250 - Ne aytayın dep ediñiz?

1/5251 -Biz osında... demaluwğa kelip edik... **1/5252** - Onıñ dawsı abdırıp, üreyli şıqtı.

1/5253 - Bağıyla qattı awırıp, awruwxanağa tüsti. **1/5254** - Keşe... **1/5255** - Mäliyke jılap tur. **1/5256** Jasın jumsarayın dedi.

1/5257 - Men ne kömek bere alamın?

1/5258 - Siz... siz kelip ketiñiz. **1/5259** Kelüwge tiyissiz. **1/5260** Kelgen soñ tüsinesiz.

1/5261 Telefonmen eşteñe ayta almaymın. **1/5262** Jasın sāl müdirip barıp:

1/5263 - Esteriñiz durıs pa? **1/5264** Yalta - Qaskeleñ emes qoy,-dedi. **1/5265** - Jäne barğanda qolımnan ne keledi?

1/5266 - Ötinemin. **1/5267** Eki üş künge üwaqıt tabıñız. **1/5268** Sizge telefon soqpay-aq qoyayın dep edim, bolmadı. **1/5269** Tüsiniñiz! **1/5270** Kelesiz be? **1/5271** Onıñ jağdayı şınımen awır. **1/5272** Meniñ on bes tıyındıqtarım bitip qaldı, telefon-avtomattan soğıp, turmın, tez aytıñız!

1/5273 - Sonda men Almatıdan şaqırılğan jedel järdem retinde barmaqın ba?

1/5274 - Neniñ retinde ekenin bilmeymin, keliñiz. **1/5275** Eger biylet aluw qıyın bolsa, ortalıq aeroflot agentstvosınıñ toğızınşı kassasında, estip tursız ba, toğızınşı kassasında tetya Maşa degen kisi bar, umıtpañız, tetya Maşa! **1/5276** Meni aytsañız uşıp bara jatqan samoletke de biylet alıp beredi. **1/5277** Biz "Orsañda" restoranınıñ janındağı korpuws...

1/5278 Dawıs üzilip ketti. **1/5279** Mäliykekiñ on bes tıyındıqtarı bitse kerek.

1/5280 "Netken uşqalaqtıq!- dedi Jasın ızalanıp. **1/5281** -Osınday xabar aytuwğa keledi, on bes tıyındıqtarın da jetkilikti ğıp almaydı! **1/5282** Yalta! **1/5283** Olar qaşan ketip jür? **1/5284** Mäliykeniñ iydeyası ğoy şaması".

1/5285 Jasın Bağıylamen bayağı oqıyğadan soñ eki-aq ret telefonmen söylesken.

1/5286 Qızdñ dawsınan tek reniş qana emes, sanadan tuwındaytın salqındıqtı añğarıp, qaytıp xabarlaspağan-dı. **1/5287** Jäne öziniñ de janın kemirip, künnen künge ulğayıp, süyek jarağa aynalıp bara jatqan qasirettey sezimdi däl osı tusta tejep, şaması jetse şiderlep tastawğa bekinip edi. **1/5288** Ol qanşa alısqa uzağanmen, özin özi qanşa awızdıqtağanmen Bağıylanı umıta almasın, nәziktikke ezile bermeytin qasañ jüreginde onıñ beynesı aqırğı mıynüwtqa deyin birge ömir sürerin jaqsı tüsindi. **1/5289** Bılayğı jurtqa türipdey köriner "Jas qızdñ ömirin qor qıların", - degen oydan ol qorıqqan joq, bulay dep oylamadı da, bar qorıqqanı - qudayday tabınar suluwlıqqa da bir kezde boyınıñ üyrenip, oğan köñil bölmeytin kezdiñ kelerin sezingendikten edi.

1/5290 Perişteniñ qızımen nekelesken bir erkek, bes jıldan soñ awzı qıysıq bir äyelge ıntıq boptı (Jasınñ bir povesindegi bir şaldıñ er adamnıñ qanağatı men soqır nәpsisi jaylı awız-әңgimesinen). **1/5291** Jasın älgi erkektiñ adamdıq qasiyetiniñ ölgenin aza tuttı. **1/5292** Adam boyında et ölüw, üyrenüw, köz tıyyu, köñil toyattaw sıyyaqtı qasiyetterdiñ buğıp jatarın bilgen ol Bağıylamen birge suluwlıq pen ıntızarlıq sıymvolın öltirip aluwdan qorıqqan-dı.

1/5293 Ol jumıs kabiynetinde uzaq oylanıp otırdı da, uyıqtaytın bölmege bettedi.

1/5294 Dıbısın bildirmey esikti aştı. **1/5295** Äyeliniñ uyqısı qanıp qalğan boluwı kerek, bildirmey kirse de bul engen kezde ornınan bir qozğalıp, oñ jaq qırına awnap tüsti.

1/5296 Jasın paralon xalatın şeşip jatıp äyeline qaradı. **1/5297** Beykünä, beyğam küyde, eki alaқанın jaғına tösep, momaқан pişinde uyıqtap jatır. **1/5298** Älginde ғana sonaw Yaltamen söyleskenin, ol jaqta öz küyewiniñ jüreginen мәңgi orın алған басқа bir qızdñ barlıғın, munıñ kelüwin asıға күtip otırғанın мүлde bilmeydi. **1/5299** Ol anaw aytqan suluw da emes, көp işinde elewsız qalar ajarsız da emes, orta boyly, qır murındı, jarasımdı qastarınıñ eki ortası köteriñki bitkendikten jüzine ılıғy da таңданıs sewip turatın, әdemişe kelgen әyel edi.

1/5300 Ekewiniñ arasında түs şayısuw, dawıs köterüw degen eşqaşan bolған emes.

1/5301 Ol Jasındı meylinşe jaqsı köretin, sol jaqsı körüwi ekewi otasqalı beri bәseñdegen joq, bәlkim, olardıñ urıs-talassız ömir sürüwlerine de әyel boyındaғы sol sarqılмаған сезim, sol сезimnen tuwındaytın keşirimdilik әserin tiygizetin şıғар.

1/5302 Nege ekeni belgisiz, osı keşirimdilik pen ne aytsañ soğan könetin baladay bağıništılıq key kezderde Jasınnıñ işki ızasın oyatatın. **1/5303** Öz tağdırın küyewiniñ qolına qapısız tapsırıp, alańsız uyıqtap jatqan äyeline Jasın bir sät ayauwşılıqpen qaradı. **1/5304** Öziniñ aldında onıñ ıynedeıde kinäsi joq ekenin, sondıqtan, onı jek körüwdiñ de mülde qıysınsız, negizsiz ekenin ol jaqsı biletin-di. **1/5305** Eger jüreginen basqa qız umitilmastay berik orın alsa, bul - äyelin unatpawdan, jek körüwden tuwğan sezim emes, sıırı özine de jumbaq, onı jeñüwge şaması jetpeytin, ol üşin eşkimdi kinälawğa bolmaytın ayrıqşa küş ekenin de sanamen uqtı. **1/5306** Yaltağa uşuw - onıñ aldına eki birdeı künäni köldeneñ tartpaq. **1/5307** Biri - basqa bir sıltaı aytıp üı işimen äyelin aldaw, ekinşisi - adaldıqtan attaw. **1/5308** Osı oy arpalısı özin tınımsız mazalasa da, ustap turuwğa bolmaytın eriksiz küş onı aeroflot agenstvosınıñ toğızınşı kassasına qaray ıytermeley berdi. **1/5309** Ol birew zorlağanday qıynalıp biylet aldı, amalsız samoletke otırdı. **1/5310** Samolet te birew zorlağanday ornınan qıynala qozğaldı, qıynala ekin aldı. **1/5311** Äyeldiñ bölmesinen beri sozılğan adaldıqtıñ jibi birt etip üzilip ketti. **1/5312** Samolet jerden köterilip, ayağın bawırına jıyıp aldı.

* * *

1/5313 Jasın Mäliykeniñ bölmesin tapqan kezde kün batuwğa baqan boyı qalıp edi. **1/5314** Ol bölmede joq eken. **1/5315** Bul qalada ol äldeneşe ret bolğan, bäri tanı. **1/5316** Bıltırğı köktemde ğana jazuwşılardıñ Çexov atındağı tvorçestvo üyinde bir ay demalğan, povesiniñ birinşı bölimin osında bitirgen. **1/5317** Onda kisi az edi, jaz ayı bolğan soñ, teñiz jağası qumırsqanıñ ıylewindeı qujınağan adam. **1/5318** Jasın sıyyaqtı kiyimmen jürgender ilüwde bir kezdesedi, köpşiligi jartılay jalañaş. **1/5319** Kiyimmen jürüw ersi sekildi. **1/5320** Jağanıñ qumdawıtında ıyne tastar jer joq, jappay künge qızdırınıp jatqan adamdar. **1/5321** Keş batuwğa tayanğan soñ keybirewler ürleytin tösekteri men jastıqtarınıñ jelin şığarıp, qaytuwğa dayındalıp jatır. **1/5322** Endi birewler bügingi kündi ayağına deyin tolıq paydalanıp qalmaı bop, jonın künge tastap, qıymılsız qalğan. **1/5323** Baz-birewler dop oynap, endi birewler kitap betine üñilgen. **1/5324** Alıstan qarağanda usaı bop körinetin adamdar teñiz jağasında şabaqtay japırlap jür. **1/5325** Köz jeter jerdegi müyiske deyin qıbırlağan adam. **1/5326** Olardıñ köptigi sonday, бүkil el şeşinip tastap, түgel suwğa şomılıp jatqan sekildi.

1/5327 Jasın kiyoskiden gazet alıp, üç-tört qız otırğan säkiniñ bir şetine jayğastı. **1/5328** Qızdar tım köñildi. **1/5329** Ayaqtarın bir-birine ayqastırıp, şalqalap otır. **1/5330** Küñge küygen deneleri qızdırğan mistay közge qoñırqay şalınadı. **1/5331** Olar kiyimmen jürgen buğan tañdana, äri mensinbey bir qarap aldı da, bügingi josparları jaylı üzip-üzip ayta bastadı. **1/5332** Jäne ne ayılsa da bäri küledi. **1/5333** Tisteri teñiz marjanınday appaq. **1/5334** Şaşı suw perisiniñ şaşınday appaq, suñğaq boylı bergi şetki qız şaşın tākapparlarana silkip qalğanda onıñ uşı Jasındı jelpip ötti. **1/5335** Frantsuwz düwxiyiniñ jep-jeñil, nāzik iyisi murıñğa keldi. **1/5336** Adamdar ersili-qarsılı ağılıp jatır. **1/5337** Deneleri qoladan quyğanday suluw eki-üş jigit ötti, olardıñ soñında ertegiden şıǵıp kelgen periniñ qızdarınday tört-bes qız qatar tüzep, baypanday basıp baradı.

1/5338 -"Qızıq,- dedi Jasın iştey,- Qırımniñ jazǵı jaǵalawları demalatın, densawlıǵıñdı tüzeytin ğana jer emes. **1/5339** Ol - festiyval - ädemi dene men ädemi müsindi demonstratsıyya jasaytın festiyval. **1/5340** Müsin jarısı, ädemilik jarısı".

1/5341 - Qızdar,- dedi Jasınğa tayauw otırğan qız şalqasınan otırğan qalpınan jazbay. **1/5342** - Tünde men ğajap tūs kördim. **1/5343** Barlıq dūniye Qırımniñ jazǵı jaǵalawınday, qıs bolmaydı eken ğoy deymın. **1/5344** Barlıq adam biz sıyyaqtı quwpalnykpen ğana jüredi eken. **1/5345** Iyā, tek quwpalnykpen! **1/5346** Kenet... kiyimmen jürgen adamdı körip bārimiz üрпиyise qalamız. **1/5347** Ol uyatsız köpşilik işinde tärtip saqtamağanınan qısıluw bılay tursın, siygaretin şegip tıñdamaydı. **1/5348** Erteñ galstuwk taǵıp kelem dep şikireydi. **1/5349** Aqır nemen bitti deysiñder ğoy. **1/5350** Onı miyliysiyya alıp ketti! Kiyimmen jürgenniñ qalay bolatının tanıtqan şıǵar!

1/5351 Qızdar duw küldi. **1/5352** Mına "suw perisi" āñgimeni oydan şıǵarıp, özine tiyisip otırğanın Jasın tūsine qoydı da, külkisi kelse de eşteñe estimegen adamday gazetke üñilip otıra berdi. **1/5353** Älgi qız taǵı söz bastadı.

1/5354 - Qızdar, jan-jaqtarıña qarañdarşı miyliysiyya körinbey me?

1/5355 - Körinbeydi,- dedi arǵı şetki qız da şalqalap jatqan qalpı. **1/5356** - Aytpaqşı, onıñ forması qanday? **1/5357** Jalañaş pa, älde kiyimmen be?

1/5358 -Äriyne plavkamen! **1/5359** Esiñ durıs pa?

1/5360 Olar taǵı külkige bastı.

1/5361 Jastıqtıñ, tåkapparlıqtıñ, erkindiktıñ özegin jarıp sıqqan külki. **1/5362** Ortadağı qız da aspannan köz almay:

1/5363 - Şirkin, sawatı bar adamğa ne jetsin, olar kitap ta, gazet te oqıy aladı!- dep edi, bergi şettegisi onı ilip äketti.

1/5364 - Qor bolğan Qırımıñ jağalawları-ay! **1/5365** Bükil odaqtıq oquw zalına aynalmasañ bolğanı!

1/5366 Tört qızdñ törtewi de säki arqalıǵına jelkelerin qoyıp, aspanğa qarap şalqalap otır. **1/5367** Bul jolı Jasınnıñ qıtıǵına aşıqtan-aşıq tiyip, ädeyi sıqlıday küldi. **1/5368** Jasın da ündemey otıra bergendi jön körmey gazetti dawıstap oqıǵan boldı. **1/5369** "Sol kezde İyiysüws Xrıstos suw betimen jürip otırıp periştedey tört qızğa keldi de, mınanı ayttı: men senderdi osı jağada qaldıramın, Endi sender suw patşalıǵınıñ qızdarı emes, jay adam bop ömir süresiñder. **1/5370** Men Nazaretten qayıp kelgenimşe bärin de adamdardñ arasında säwegeylik qurıp, olardñ körgen tüsterin jorüwmen şuǵıldanasıñdar. **1/5371** Äzirge adamdardñ köretin tüsteri şektewli, öytkeni, olardñ oy-öristeri de jan-jaqtı jetilgen joq. **1/5372** Eger adam tüsinde aq boz at minip jürse - märtebesi biyik boladı, eger ol patşamen qol alısıp, qasında otırsa, mansabı ösedı, tüsinde balıq ustasa ne ğaşıq boladı nemese bala süyedi. **1/5373** Al eger tüsinde jalañaş adamdardı körse - köp uzamay esinen adasadı, zañ adamın körse bası dawğa qaladı, taǵı taǵılar. **1/5374** Tüs joruwdñ bastıları äzirge osılar, qalğanın Nazaretten kelgen soñ aytam. **1/5375** Adamdarğa tüsindirip aytıñdar, olar körmegen tüsin kördim dep aytuwş bolmasın, eger olar munı orındamasa o dñniyege barǵanda meniñ tiri kezimdegidey krestke keriledi".

1/5376 Tört qız külkilerin toqtatıp, oǵan añtarıla qarastı. **1/5377** Jigit olarğa nazar da awdarmastan, gazettiñ basqa betine üñilip, jaybaraqat otıra berdi. **1/5378** Jüzinde äzil men külkiniñ izi de joq. **1/5379** Suw perisindey aq quba qız mına sözge iylanarın da, ıylanbasın da bilmey, jigitke tesile qaradı, moynın sozıp, gazetke urlana köz tastadı.

1/5380 - Siz... şınımen oqıdıñız ba?- dedi qız baladay tañdanıp...

1/5381 Jasın äyel seniminiñ qaşan da osal boların, jıldar boyı qalıptasqan sol senimin kez kelgen bir oqıs jağday setinetip öte salarına taǵı közi jetip, iştey külimsiredi de, gazetti asa bir kiyeli zattay muqıyyat büktep qaltasına saldı, sonan soñ jaylap ornınan

turip, aspannan tükken äwliyede qızdardı onan sayın tañqandırıp, asıqpay basıp olardan uzay berdi. **1/5382** Tört qız bir-birine qaradı.

1/5383 - Osı biz tük körip otırğan joqpız ba?- dedi ortasındağı qalğandarınıñ zäresin alıp. **1/5384** Olardıñ süykimdi jüzderindegi tañdanıs birte-birte üreymen almasıp, törtewi de orındarınan üdere turdı. **1/5385** Jasın Mäliykelerdiñ bölmesiniñ esigin qaqqanda işten Mäliykeniñ özi atılıp şıqtı. **1/5386** Koriydorda ersili-qarsılı jürgen adamdarğa qaramastan ol şıqqan bette Jasınnıñ moynına asıla ketti.

1/5387 - Keldiñiz be äytewir! **1/5388** Eki közimiz tört boldı ğoy?-dedi ol ebil-debil jılap. **1/5389** - Nege keşiktiñiz?

1/5390 Jasın kütpegen mına jağdaydan qısılıp, ne aytarın da, ne isterin de bilmey, awzına tükken jubatuw sözderin miñgirlep, tältirektep turıp qaldı. **1/5391** Mäliykeniñ ıstıq demi men köz jası, moynınan qısa quşaқтаğan bilegi onı tunşıqtırıp bara jatqanday boldı.

1/5392 - Qalay?- dedi Jasın onıñ quşağınan bosanğan soñ birden Bağıylanıñ jayına köşip.

1/5393 - Qazir täwir. **1/5394** Keşe ölip qaladı eken dep zäre-iymanım qalmadı. **1/5395** - Mäliyke oramalmen köz jasın qayta-qayta sürtüwmen boldı. **1/5396** - Sizdi köp ayttı. **1/5397** Onı qattı renjitken... siz ğoy. **1/5398** Nege öyttiñiz?

1/5399 Jasın ne jawap bererin bilmey tosılıp qaldı.

1/5400 - Sırqatı qañday?-dedi ol bölmege kirip, orındıqqa otırğan soñ.

1/5401 - Bilmeydi ekenbiz, jüregi awıradı eken ğoy. **1/5402** Öziñiz de sezip jürgen şığarsız, sizdi umıtpaq bop alısqa ketkenbiz. **1/5403** Odan ayrılıp qala jazdadıq. **1/5404** Mäliykege teñiz awası jaqqan sıyyaqtı. **1/5405** Sopaqşa beti säl döñgelenip, jüzine qan jügiripti. **1/5406** Köziniñ astında burın birden bayqalatın bolmaşı äjim sıızıqtarı joyılıp, şarşağanda payda bolatın köz köleñkeleri de ğayıp boptı. **1/5407** Jasınnıñ kelüwine oray dayındalğan ba, ıyığına jetetin qısqa şası kenet jel ürlegen köl betiniñ birkelki mayda tolqınınday uqıptı buyralanıptı. **1/5408** Üstindegi etegi uzın, güldi şıt köylegi onıñ boyın burınğısınan suñğaq tartqızıp, qara torı öñine jarasıp-aq tur. **1/5409** "Päleket, talğamı jaqsı,- dedi iştey Jasın. **1/5410** - Öziniñ ädemi ekenin jaqsı biledi

tağı. **1/5411** Äyelder de qızıq-aw, eñ jaqsı köretin adamı awruwxanada xal üstinde jatsa da boyın sändep ustawdı umıtpaydı. **1/5412** Degenmen, jüregi taza äyel".

1/5413 - Biz oğan bugün jolıǵa alamız ba?- dedi Jasın.

1/5414 - Maǵan propuwsık bergen. **1/5415** Tüsindirip aytsaq, ekewmizdi de jiberer.

1/5416 Äweli men köreyin. **1/5417** Kim biledi, sizdi birden körgen soñ köñili tolqıp jaǵdayı qıyındap qalar.

1/5418 Olar qalanıñ batıs jaǵındaǵı kiyparıyster men jasıl şırşaǵa kömilgen polıykliyniykaǵa jetkende kün qır astında qalıp, mañay küñgirt tüske boyalǵan edi.

1/5419 Munda älgindey sapırılısqan adamdar da, retsiz şuw da joq, jañǵa jaylı tınıştıq.

1/5420 Jartı şaqırımday jerdegi teñiz tolqındarınıñ jarqabaqqa soǵılıp gürsildegenderi talıp estiledi, jaña ğana özderi kelgen jaqtan demaluwşılardı kezektı serüwenge şaqırıp, katerge otıruwların surap jatqan port dıyktorınıñ reproduwktordan şıqqan dawsı awa tolqınimen birde qattı, birde bäsēñ estilip tur.

1/5421 Jasınıñ alıstan kelgenin tüsingen soñ dārigerler awruw jatqan palataǵa Māliyke ekewiniñ de kirüwine ruqsat berdi. **1/5422** Älgi kelisim boyınşa aldımen Māliyke kirdi de, köp uzamay qayta şıǵıp, "jüriñiz" degendey ünsiz basın ıyzedi.

1/5423 Baǵıyla Jasın keletin bolǵan soñ jastıǵın sāl biyiktew qoyıp, kezdesüwge öziñse dayındalǵan boptı. **1/5424** Ol qanşa salmaqıtı boluwǵa tırıssa da, onı körgen sätte kewdesiniñ köterilip-basıluwı jiyilep, jüregi lüpildey jöneldi. **1/5425** Qızdıñ kenet tolqıp ketkenin körip, kerewet janında otırǵan sestranıñ zāresi uştı. **1/5426** Äriyne, bul kelgen jigittiñ qızǵa qanday tuwıstıq qatısı barın olar anıq bilmeytin-di. **1/5427** Sırqattıñ bet-pişininiñ taban astı özgerip, dem aluwınıñ jiyilegenin bayqaǵan jas sestra qasınan öte bergen jigittiñ qulaǵına "Eki mıynüwttan artıq söylespeñiz",- dep sıbır ete tüsti.

1/5428 Jasın özine jaqındaǵanda Baǵıyla oğan qarap azdap ezüw tartıp külgen bolıp edi, jigit kep qasına otırıp, qolınan ustaǵanda köz köbeleri birden jasqa tolıp, ol eki samaydı quwalap aǵa jöneldi.

1/5429 Jasınıñ da jüregi şım etip, işki dūniyesi qaltırıp ketti. **1/5430** Ol alaqanında jatqan nāp-nāzik, jup-jumsaq äljüwaz sawsaqtarın ünsiz sıypalap otırıp qaldı. **1/5431** Osı bir äljüwaz sawsaqtardıñ nāzik jıluwı qolı arqılı öz jüregine jetip, onı birte-birte

eritip, eljiretip bara jattı. **1/5432** Sonaw qonaq üydegi ayrılısuwdan keyin kezdesip otırğandarı osı ekenin, sol ayrılısuwdıñ sonşalıqtı öreskel, sonşalıqtı essizdikten ekenin qazır jan-tänimen uqqan Jasın qız aldında tilsiz keşirim ötingendey onıñ sawsaqtarınan eljirey süydi. **1/5433** Sonan soñ mañdayınan, sonan soñ ıp-ıstıq, jup-jumsaq erinderinen süydi. **1/5434** Bir-birine äli bir awız til qatpay, jurttıñ bäriniñ közin baqıraytıp qoyıp, kele sala süyiske kirisip ketken mına jigitke, qarsılıq körsetpegen sırqat qızğa tañdana qarap qalğan sestra munan äri ne isterin bilmey erinderin tistelep turıp qaldı.

1/5435 - Bul jolı erniñnen däriniñ dämi şığadı,- dedi Jasın ezüw tartıp. **1/5436** Bağıyla "solay" degendey külimsirep, basın ıyzep, közin jumıp qoydı.

1/5437 - Alğaş ret qonaq üyde, ekinşi ret awruwxanada,-dedi qız ötkendi eske alıp.

1/5438 - Bälkim, bul - soñğısı şığar...

1/5439 - Artıq söz aytıp qaytesiñ,- dedi Jasın onıñ säl bozarğan jüzinen köz almay.

1/5440 - Qazır jurt tumaw tiyse de ölemin dep qorqatın boldı. **1/5441** Sen olarğa uqsamay-aq qoy.

1/5442 - Sizdi äwrelegenimizge keşiriñiz. **1/5443** - Ol osılay jatısı üşin Jasın aldında qısılganday közin odan taydırıp, tereze jaqqa qarap qoydı. **1/5444** - Liykeniñ oylap tapqanı ğoy. **1/5445** Onıñ tappaytını joq. **1/5446** - Qız Mäliykege qarap, äri kinälağanday, äri rıyza bolğanday jımıyıp qoydı. **1/5447** Sonan soñ qaytadan Jasınğa qaradı.

1/5448 - Qaşan qaytasız?

1/5449 - Sen täwir bolğan soñ.

1/5450 - O, men köp jatıp qaluwım mümkin. **1/5451** Sizdiñ qıruwar jumıstarıñız bar, erigip jürgen adam emessiz ğoy. **1/5452** Äyel, bala-şağañız bar.

1/5453 - Munday sözderiñdi qoyşı. **1/5454** - Jasın qabaq şıttı- Sonan soñ, "Siz" degeniñdi qoyşı.

1/5455 Bağıyla kenet ayılğan bul ötinişten tañdanıp, biraz ünsiz jattı da:

1/5456 - Meniñ sırqatım näziktiğiñizdi oyattı. **1/5457** Solay ma?

1/5458 - Joq,- dedi Jasın Bağyılanıñ däl ayılğan sözün moyındasa da moyındağısı kelmey. **1/5459** - Ol meni qartaytıp jiberedi.

1/5460 Äzildeggen bolsa tübinde şındığı jatqan bul sözden Bağyla dawıstap bir külip aldı. **1/5461** Onıñ külkisine sestra men Mäliyke de, Jasınnıñ özi de qosıldı. **1/5462** Bul kelgen jigittiñ qızğa eşqanday tuwıstıq qatısı joq ekenin tüşinse de sestra endi qabaq şıtuwın qoydı, biraq, öz mindetin umıtpay olardı asıqtıra bastadı.

1/5463 - Erteñ qaytıñız,- dedi Bağyla säl ünsizdikten soñ. **1/5464** - Ras aytam.

1/5465 - Seniñ "jöndep awruwıña" men kedergi jasaymın ba?

1/5466 - Iyä. **1/5467** Munday jağdayda sizben kezdesse bergendi qalamaymın. **1/5468** Äri... äri eki künnen soñ äkem keledi. **1/5469** Däriğerler xabar berip qoyıptı. **1/5470** Sizdi körse... ol tüsi... tüşinesiz ğoy.

1/5471 - Äriyne, tüşinem... **1/5472** - Jasınnıñ erinderi ğana kübirlegendey boldı. **1/5473** "Meni körse qayğısınıñ üstine qayğı jamaydı,- dedi ol iştey Bağyılanıñ oyun jalğastırıp. **1/5474** - Iyä, söytedi. **1/5475** Men äyel adamdı jaqsı körüw degen beldewden asıp ketkemin. **1/5476** Bärine qaqım bar, tek süyuge qaqım joq. **1/5477** Qaqım bar kezde kezdespedi, bulay süye almadım. **1/5478** Biri bolsa - biri bolmaytın, birin tapsañ - birin joğaltatın adam boyındağı qasıyet ömirdiñ öşpes zañı ma? **1/5479** Nege olay? **1/5480** Sonaw jılğı "Teatralka" kafesindegi kezdesüwden bastap tınışımdı alğan, işki dünyeme qarğın suwday kürt özgeris engizip, äyel adamdı şın berile süyu degen uğımımdı jañartıp ketken, qalğan ömirimde umıta almasımdı sanamen, parasatpen sezingen osı bir jan ıyesin joğaltuwım kerek pe, joğaluwı tiyis pe?

1/5481 Oquwın bitirgen soñ ol öz betinşe ketedı, men öz betimşe qalmaqpın ba? **1/5482** Tıp-tınış, beyğam, beytarap? **1/5483** Sonan soñ da atqan kündi batırıp, tirşilikti jalğastıra bermekpin be? **1/5484** Ol da söyte me? **1/5485** Nege? **1/5486** Nelikten? **1/5487** Äyelim men balamnıñ barlığınan ba? **1/5488** Ömirdiñ zañı osını talap etkendikten be? **1/5489** Olay bolsa, tağdır meni munımen nege kezdestirdi. **1/5490** Bala süymey, üylenbey turğanda nege jolıqtırmadı? **1/5491** Bul da tağdırdıñ bir ädiletsizdigi me, adamdı kelemejdey, sınğa saluwı ma? **1/5492** Meniñ bul maxabbatımnıñ qunı men bağası - äyelim men eki balam, olardıñ tağdırı bolmaq pa? **1/5493** Netken qımbat, netken qataldıq! **1/5494** Eki künnen soñ dünyedegi eñ jaqsı köretin adamımnıñ äkesi keledi, al men oğan deyin ketüwim kerek, bul jerde meniñ

ruwxım da bolmawı kerek. **1/5495** Qaşuwım kerek! **1/5496** Öytkeni men jasırın ğaşıq boluwğa ğana eriktimin, jurt közine de tüspewge tiyispin. **1/5497** Jasırın maxabbat! **1/5498** Netken sumdıq, ne degen qorlıq!" **1/5499** Ol kenet Bağıylanıñ qolın qaytadan qıstı da:

1/5500 - Almatığa barğan soñ, ekewmiz parkte qıdırayıqşı,- dedi.

1/5501 Bağıylanıñ köz şarası ulğayıp barıp, erninen külki tabı bayqaldı.

1/5502 - Bälkim, siz balmuzdaq jersiz?- dedi ol külip.

1/5503 - Men şın aytıp turmın.

1/5504 Qız ıyığın qozğadı.

1/5505 - Aldımen Almatığa jetip alayıqşı.

1/5506 Ertesine ol Bağıylamen qoştasuwxğa qayta keldi.

1/5507 - Saw bol, Suwr,- dedi ol qızdıñ kolınan süyip. **1/5508** -Esiñde bolsın, Almatığa barğan soñ men keşegi aytqanımdı orındaymın.

1/5509 - Oh, netken erlik!

1/5510 - Külme. **1/5511** Sen qarsı emessiñ ğoy?

1/5512 - Men sizdiñ aytkanıñızğa qaşan qarsı bop edim! **1/5513** - Qız tereze jaqqa moynın burğanda közinen möldir tamşılar jılt ete kaldı. **1/5514** Qızıq-aw, Almatıda awruwxana jetpegendey...

1/5515 Mäliyke qızdı tınıştandırmaq bop onı samay şaşınan sıypaladı, Biraq, jan tolquwı üstinde jasalğan bul näziklik onı sayabırsıtuwdıñ ornına kewdesinde bayağıdan uyıp jatqan renişi men nazın, ızası men sergeldeñin, quwanışı men munın, barlıq-barlıq sır qatparların qozğap jiberdi. **1/5515** Bağıyla ün şığarmay, közi battıyıp aşıq jatıp tağı jılağanda Mäliyke Jasınğa bir qaradı. **1/5516** Ol bul qarastan soñ jağdaydıñ bärine munı kinälağan salqın nışan bayqap qaldı.

1/5517 Ol dir ete tüsti.

1/5518 Özin bir ğana sätke şarpıp ötken közqaras jaqsı körüw men kinälawdan eki aralığındağı talay sözdi awdarıp ötken sekildi jāne Jasın adam janarınıñ tilden mıylliyon ese bay, mıylliyon ese tereñ ekenin däl osı sätte alğaş ret şın uğındı.

1/5519 - Biz ketkeli gazetter sizdi sınağan joq pa?- dedi Bağıyla osı sözimen bärin de oy şırmawınan qutqarıp.

1/5520 - Äzirge joq. **1/5521** Sen kelgenşe bolıp qalar. **1/5522** - Ol azdap ezüw tartqan bolıp edi, Bağıyla män bermegen soñ äziliniñ mülde orınsız şıqqanın tüsindi. **1/5523** - Men tağı kelem,-dedi ol basqa eşqanday sözdiñ retin tappay. **1/5524** - Özim alıp ketem. **1/5525** Tört-bes künnen soñ. **1/5526** Bağıyla betin beri burdı.

1/5527 - Keregi joq,- dedi ol Jasinga köz toqtata qarap,- men özim baram sizge. **1/5528** Jasın tolqıp ketti. **1/5529** Budan arı qaray til qatuwdıñ artıq ekenin bildi.

1/5530 Qanşa aqıldı söz bolğanmen olardıñ bir de biri älgı sözden keyin tuwğan ünsizdikke turmaytının, odan aspaytının sezdi. **1/5531** Ol ornınan ünsiz köterildi de, eñkeyip kep Bağıylanıñ mañdayınan süydi. **1/5532** Sonan soñ lām demesten esikke qaray burıla berdi.

1/5533 Sol sätte esik özi aşılp, kütpegen jerden bas dārigermen birge Qaratay men Turğat kirip keldi. **1/5534** Olardı erteñ keledi dep oylağan Mäliyke men Jasın turğan-turğan jerlerinde qattı da qaldı. **1/5535** Azaptı ünsizdik üş-tört seküwndqa sozıldı. **1/5536** Qaratay - Mäliyke - Jasın arasındağı janar almasuw bite bergen sätte bas dāriger söz bastadı.

1/5537 - Qızıñızdıñ munday sıratı barın bayqamağandığıñız qıyın bolğan,- dedi awruw jatqan jaqqa qaramawğa tırısıp. **1/5538** - Oqası joq, bügingi mediytseyanıñ aralasuwına äli keş emes. **1/5539** Jaqın arada bāri jaqsı boladı. **1/5540** Sizderdi mazalamawğa da bolar edi, biraq, kim biledi, xabar bermewge xaqımız joq.

1/5541 Qaratay dārigerdıñ sözün jüre tıñdap, qızınıñ qasına keldi de, mañdayınan ıyiskedi.

1/5542 - Kinälimin, keşir,- ded ol sıbırlap. **1/5543** - Burın nege bilmegenmin? **1/5544** Äke bolğan soñ bilüwge tiyis edim göy. **1/5545** - Onıñ dawsı dirildep, teris aynalıp ketti. **1/5546** Qaltasınan oramalı alıp, bildirmegen bop äweli murnın, sonan soñ tez arada közin sürtti. **1/5547** Kelesi sätte boyın qayta jıynap, qızına qaradı. **1/5548** Onımen Turğat amandasıp jatır eken. **1/5549** Ol da tuwuw alıstan kelgen soñ qol alısıp qana qoyudı qomsınğanday Bağıylanıñ mañdayınan süydi. **1/5550** aña ğana Jasın süygen mañdaydan.

1/5551 "Netken jiyirkeniştı,- dedi işinen Bağıyla. **1/5552** - Bir mañday, onı birinen soñ biri kep mülde eki türli adam süyip etti. **1/5553** Bir-birine kerağar eki adam. **1/5554** Maqsattarı da, maqsatqa barar joldarı da, tanım-tüysikteri de eki basqa. **1/5555** Turğattıñ nege ilesip kelgenin äkem bilmeydi-aw. **1/5556** Azamattıq dep oylaytın şığar".

1/5557 Jasınmen qonaq üyde ayrılısqan soñ Bağıyla Turğattan xat alğan-dı. **1/5558** Ol segiz bölmeli üy saldırğanın, işiniñ jasaw-jıyhazdarğa tolğanı, biraq, oğan eñ qımbat altın jıyhaz - Bağıyla ğana jetpey turğanın jazıptı. **1/5559** Munı "altın jıyhaz" dep ataptı. **1/5560** Özinşe, süyikti qızınıñ bağasın asırğanı osı boptı. **1/5561** Ol bedeliniñ oblıs aldında da jaman emes ekenin, "Qaratay Iysayeviyçti janınday jaqsı köretinin", onıñ da däl osılay özin "jaqsı köretinin" jazğan eken.

1/5562 Qazir öziniñ kün sayın sportpen şugıldanatının, GTO znaçogın alğanın, tipti, bir buzaw asırağanın, sonı kün sayın bir jıl boyı kötere beretinin, bir jıldan soñ salmağı 120-130 kg. tayınşanı op-oñay köterip kete birewdin jolın osılay oylap tapqanın jazıptı.

1/5563 Sol xat esine tüsip, Bağıyla esik jaqqa moyın burdı. **1/5564** Bosağa janında turğan Jasınınıñ joq ekenin sonda ğana körip, awruw jüregi zırq ete qaldı. **1/5565** Onıñ köz aldı qarawıtıp ketti. **1/5566** Adamdardıñ söylesken, dabır-dubır bolğan dawıstarı alıstap, talmawsırıp bara jattı. **1/5567** Därigerler palatadağı bögde kisilerdi tügel sırtqa şığarıp jiberdi.

* * *

1/5568 Esik aldında elewsiz qalğan Jasın jurt esterin jıyğan soñ tuwıstar arasında ıñğaysız jağday tuwdırarın sezip, olar abır-sabır bop jatqanda-aq sırtqa şıgıp ketken-di. **1/5569** Ol adamdarı sapırılısıp jatqan jağalawdan joğarıraq köterilip, keñdew köşeniñ trotuwarına tüsti de, avtovokzal jaqtı betke ustap, jayauw jüre berdi. **1/5570** Esikten kirgen bette özine qadalğan Qarataydıñ janarın köz aldına elestetti,"Ol mağan küdikpen qaradı. **1/5571** Bul qaras - qıyyandağı Qırımda awırıp jatqan qızınıñ palatasınan qazaq jigitin kezdestirgenine tañdanuw emes,- dedi ol iştey.

1/5572 Ol - tanuw. **1/5573** Ol meni biletin sıyyaqtı. **1/5574** Mağan qarağan közindegi qaraşığınıñ qıymıldawı sonıñ дәleli. **1/5575** Degenmen, jaman adam bolmawı kerek.

1/5576 Qızına ne dep ayttı? **1/5577** "Kinälimin keşir. **1/5578** Burın nege bilmegenmin? **1/5579** Äke bolğan soñ bilüwge tiyis edim ğoy!" **1/5580** Äke parızın süyekpen, qanmen tüsinetin adam aytar söz. **1/5581** Folknerdi oqımağan şıǵar, Kavabata degenniñ kim ekenin bilmes, "Aǵayındı Qaramazovtardı" qolına ustamağan da bolar. **1/5582** Onda turğan ne bar? **1/5583** Olarsız da jaqsı äke bolüwğa äbden boladı ğoy, solay ğoy!"

1/5584 Kenet onıñ esine öz balaları tüsti. **1/5585** Olar da nege ekeni belgisiz, däl älgi palataniñ eki kerewetinde qatarlasıp jatqanday elestedı. **1/5586** Ekewiniñ de közinde kölkildep jas tunğan. **1/5587** Janaşırlardıñ bări kelip, ketip jatır.

1/5588 Olardıñ äkeleri kelmeydi. **1/5589** Eşqaşan kelmeydi. **1/5590** "Men kinälimin",- dep közine jas almaydı. **1/5591** Jasınnıñ jüregi şımırıp, demi jiyilep, qan tamırları solqıldap ketti.

1/5592 Ol joldan adasıp, qalanıñ mülde basqa jaǵınan şıǵıptı. **1/5593** Avtovokzalğa aparar jolğa qayta tüsti. **1/5594** Joldan şatasqanı sekildi, basın şırmağan oylardıñ da baǵıt-baǵdarsız jüye quwıp, eşqanday baylamsız, toqtawsız zuwlap bara jatqanın ańǵardı. **1/5595** Ol kün batuwğa arqan boyı qalǵanda barıp, äytewir avtovokzalğa jetti.

1/5596 Avtobuwstıñ jürüwine nebarı on bes-aq mıynüwt qalıptı. **1/5597** Jolawşılarıñ birazı otırıp ta jatır eken. **1/5598** Ol avtobuws janına kelgende aldınan Mäliykeniñ jügire sıqqanın körip, tañdanǵannan qalt tura qaldı.

1/5599 - Oybay-aw, siz qayda jürsiz! **1/5600** Uwayımnan jıdanıp kete jazdadım ğoy!- dedi ol alqına söylep. **1/5601** - Avtobuws jürgeli tur!

1/5602 - Bul bolmasa kelesi bar şıǵar, samolet bäribir tüngi on ekide uşadı.

1/5603 - Ne degen sabırlı adamsız! **1/5604** Biylet alınıp qoyılğan. **1/5605** Jüretin bolğan soñ uwaqtılı jürüw kerek qoy.

1/5606 -Budan keyin avtobuws joq, trolleybüws qana. **1/5607** Onımen işiñiz kögerip ketedi.

1/5608 Mäliykeniñ şaruwaqor, pısıq, qamqor ünine Jasın iştey süysinip, oǵan qarap jımıyıp qoydı. **1/5609** Jaz ayında samolettiñ biyleti bir qaranıñ qunı bop ketken Yalta sıyaqtı qalada da ol jolıp tawıp, keşe biylet alıp kelgen. **1/5610** Avtosbuwstan qalıp qoya ma dep üwayım ğıp turısı taǵı mınaw. **1/5611** "Munday adamdarsız adamnıñ küni

qarañ-aw,- dedi iştey Jasın. **1/5612** - Keyde buni da qadirley bermeymiz. **1/5613** Jäne özi qanday körikti. **1/5614** Äyel adam körikti boluwı kerek eken ğoy. **1/5615** Qaydan alsa onan alsın, äyel Adam körikti boluwı kerek". **1/5617** Ol oyımdı oqıp qoymasın degendey Mäliykenen közin tayıdıp äketti.

1/5618 - Siz ketken soñ Bağıylanıñ jüregi qayta qabındı,- dedi Mäliye dawsın kenet bayauwlatıp.

1/5619 Jasın oğan jalt qaradı.

1/5620 - Qorıqpay-aq qoyıñız. **1/5621** Täwir boldı.

1/5622 Jigit awır bir kürsindi.

1/5623 - İyä, biz sizdi osılay umıttıq!- dedi Mäliye oynaqı ünmen.

1/5624 Ekewi de bir-birine qarap külip aldı.

1/5625 - Menimşe, bar ıydeyanıñ bası siz ğoy deymen?

1/5626 - İyä, men!- dedi Mäliye şıy qalpağın tuwzuw tursa da jöndep qoyıp. **1/5627** - Jalpı, bärine kinäli menmin. **1/5628** Tipti, Afırıkadağı memlekettik töñkeristerge de qatısım bar ma dep qalam.

1/5629 - Sizge şıy qalpaq jaqsı jarasadı,- dedi Jasın onın sözine süysingenin mülde basqa añğarımın bildirip. **1/5630** -Älgi kisiler kaşan qaytadı eken?

1/5631 - Ä-ä, aytpaqsı,- dedi Mäliye Jasınnıñ ıyığınan qağıp qoyıp. **1/5632** - Qaratay seni suradı. **1/5633** Surağanda bar ğoy, birden atıñdı atap suradı. **1/5634** Meniñ iymanım uştı. **1/5635** Oñaşada urısatın şığar dep em, qayıp bul jöninde lām demedi. **1/5636** Menimşe, ol seni, sonşalıqtı jek körmeytin sıyyaqtı. **1/5637** Al, qasındagı jigit! **1/5638** Uwıyy! **1/5639** - Ol betin tırjıyıp, qolın siltedi. **1/5640** - Janım jek köredi. **1/5641** Bağıylanı Almatığa sol alıp barmaqşı. **1/5642** Qaratay erteñ дәl osı reyspen uşadı da, ol osında qaladı. **1/5643** Eger дәрігерler ruqsat etpese, awılğa barıp qayıp kelmek.

1/5644 Jasın oğan tesile qaradı. **1/5645** Mäliye de budan köz almay ünsiz qarap turdı da, kenet eki betiniñ uşına tüymedey eki tamşı qızıl şeñber payda bolıp, ol tez arada jayıla bastadı. **1/5646** Bet-jüzi түgel qızılğa boyalıp bitkende barıp ol kirpikterin qağıp-qağıp aldı da:

1/5647 - Oy, men sizge "sen" dep söyleppin ğoy, keşiriñiz,-dedi kübirlep.

1/5648 - A-a, solay ma? **1/5649** Men basqa oymen älek bop turğanda siz keşirilmes künä jasağan ekensiz ğoy. **1/5650** Estimegen ol sözimdi men aqtıq demim bitkenşe keşe almaymın!

1/5651 - Biz barğanda siz Almatıda bolasız ba?- dedi Mäliyce onıñ köteriñki dawsına sabırlı ünmen jawap berip.

1/5652 - Nege "biz barğanda?" Men tağı kelemin dedim ğoy.

1/5653 - Keregi joq. **1/5654** Älgi jigit osında boladı. **1/5655** Ol sizdi unatpaydı. **1/5656** Jalpı, jazuşılardı unata bermeydi. **1/5657** Onıñ üstine, ol... ol Bağıylanıñ oquw bitirgenin kütip jür.

1/5658 Jasın qaltasınan siygaret alıp, asıqpay tutattı. **1/5659** Temeki tütünin biriniñ artınan birin tez-tez eki-üş buwdaqtatıp aldı da, jayımen ğana:

1/5660 - Bilemin,- dedi.

1/5661 - Qalay? **1/5662** Bağıyla aytıp pa edi?- dedi Mäliyce tañdanıp.

1/5663 - Aytuw şart emes. **1/5664** Sezem. **1/5665** Ol bağana esikten kirip kele jatqanda közinen tanıgam. **1/5666** Beriden ğana oylaytın adamnıñ bet-jüzindegi qubılıs ta kürdeli emes, oquw oñay.

1/5667 - Bilesiz be,- dedi kelesi sätte Mäliyce tömen qaray turıp. **1/5668** - Men sizge rıyzamın.

1/5669 - Ne üşin?

1/5670 - Şınımdı aytsam, burın men de jazuşılardı onşa unata qoymaytınmın. **1/5671** Şıǵarmaların süyip oqısam da öz bastarı jaylı pikirim mülde basqa edi. **1/5672** Nege olay ekenin qaydam, älde, tereñ oydan ğori şolaq oydıñ adamdarı köptikten be, osınday pikir özinen-özi qalıptastı. **1/5673** Siz onıñ bärin tas-talqan etip, jazuşı degen uǵımdı köz aldımda biyikke köterdiñiz, osı uwaqqa deyin özimniñ alasa oyda jürgenimdi tüsindirdiñiz. **1/5674** Avtobuws jürüwge dayındalıp, motorı ğürildey bastadı.

1/5675 - Men sizdi samoletke şıǵarıp salayın,- dedi Mäliyce erekşe bir qıymas ünmen.

1/5676 - Esiñiz durıs pa?! **1/5677** Sonaw Sıymferopolge barmaqsız ba? **1/5678** Onıñ üstine biyletiñiz de joq.

1/5679 - Esiñizde bolsın, Mäliye - jer betindegi biyet atawlınıñ sıyırışısı. **1/5680** Uşıp bara jatqan samoletke de biyet ala alam. **1/5681** - Ol külip qoydı.

1/5682 - Joq. Bağıylanıñ qasına barıñız. **1/5683** Qaratay da sizdi joqtap otırğan şığar.

1/5684 - Oğan aytıp ketkem.

1/5685 - Meni şığarıp saluwğa kettim dep pe?

1/5686 - Iyä. Nesi bar, bilsin...

1/5687 Ol Mäliyege qarap turıp basın şayqadı.

1/5688 - Sen öte kaysar äyelsiñ,- dedi ädeyi, "sen" degendi qaday aytıp. **1/5689** Mäliye buğan janarın bir tastadı da, kirpikterin qayta qulattı.

1/5690 Jasın avtobuwstıñ basqışına ayağın qoyıp turıp, onımen qol alısıp qoştastı.

1/5691 Sol kezde ol Mäliykeniñ kirpikteri dirildep, qoyu qastarınıñ qosılıp-jazılıp turğanın kördi. **1/5692** Onıñ barınşa tolqıp turğanın aňğarğan Jasın sergitpek bop:

1/5693 - Söytip, birneşe jıldan beri mağan at qoya almadıñ, ä?- dedi külip.

1/5694 Mäliye kinäsin oñay moyındağan baladay basın ıyzedi. **1/5695** Jasın soñğı ret sawsaqtarın qısqañ kezde, qoştasıp turğan adamınıñ kim ekenin endi ğana bilip alğısı kelgende kirpikterin joğarı kötergende, möldir monşaqtañ tup-tunıq eki-üş tamşı köz şarasınan saw etip üzilip tüsti.

1/5696 Avtobuws ornınan qozğaldı. **1/5697** Jasın avtobuwstıñ artqı terezesinen Mäliykeniñ qıymılsız turğanın kördi. **1/5698** Adam jol ortasına deyin şıqqan jerin, jol ortasınan arı qaray barar jerin oylaydı degen ras eken. **1/5699** Jasın samoletke otırğanşa Bağıylanıñ jayın, eñdi birin-biri umıtuw emes, umıtuwğa tırısa da almastarın, qızınıñ janında turıp äkesiniñ bawır ezer jılı sözün, Mäliykeniñ älgı köz jasın qayta-qayta oylawmen boldı. **1/5700** Özin şığarıp saluwğa kelgen äyeldiñ közinen monşaqtañ domalap tüse salğan jas tek qıymastıq, dostıq parızdan ğana emes, eşqaşan ayılmay, kökireginde qamawda jatıp qartayar, şildede jürüp şirir erekşe bir sezim tolqınistarınan ekenin Jasın da bayqap qaldı. **1/5701** Bul bayqağanın da ol eşqaşan sırtqa şığarmaydı, osılay jürek pen sana tübinde eriksiz saqtap jüre beredi. **1/5702** Ol da sözben aytsañ säni keter qırıq qatpar adam ömiriniñ bir qırı bop qala bermek.

1/5703 Endi onıñ köz aldına eşqanday jazıǵı joq äyeli, eşqanday kinäsi joq eki balası elestedı. **1/5704** Eki balası eske tüsken sätte awruwxananıñ aq tösekerin kördi. **1/5705** Tüstegidey appaq dünüye, appaq bop eki balası jatır. **1/5706** Janaşır adamdardıñ bări osında. **1/5707** Al, olardıñ äkeleri kelmeydi. **1/5708** Eşqaşan kelmeydi. **1/5709** "Men kinälimin", – dep közine jas almaydı.

1979 jıl

Türkiye Türkçesine Aktarılmış Metin

KARGIN

O zamanlar on sekiz yaşında gencecik bir kızdı. Hayat, bir peri masalındaki gibi tüm iyi şeyleri önünüze sermek için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan merhametli ve bilge bir yaşlı adam gibiydi. Varlıklı bir ailenin oğlu ve kızı gibi aldığı terbiyesi, sadece okul müfredatıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda doğa bilimleri, eski dünya tarihi, müzik alanlarında ek dersler aldı. Babası ilçe başkanlarının ileri gelenlerinden olduğu için, hayatın acı yanlarından tamamen uzak büyümüştü. Ayrıca, Bağıla'nın öğretmenleri onun yetenekli olduğunu söylerlerdi. Ailenin ilk çocuğu olduğu için, okulu bitirdikten sonra babası birkaç günlüğüne izin alıp kızını Almatı'ya kendisi getirdi.

Bağıla babasını evde nadiren görürdü. O erken gider, geç gelirdi. Çocuklarıyla nadiren konuşurdu. Eve geldikten sonra bile uzun süre telefonda kalır, talimatlar, emirler verirdi. Bağıla şaşırırdı. Gerçekten, babası ne zaman dinleniyordu, ne zaman uyuyordu? Bazen telefonun diğer tarafındaki birine çok sinirlendiğinde kalbi tutar, dilinin altına validol⁷ koyar, sonra kendine gelen babasına üzülürdü. Bağıla'nın dersleri erken başlardı. Sabah yedide uyandığında babasının yatağının çoktan soğuduğunu görürdü ve babası arabayla işine gider sonra eğer iş seferine gitmezlerse arabayı gönderirdi. Kızı okula götürmek için dışarıda babasının arabası ve şoförü beklerdi.

Bağıla'ya tüm bunlar alışmış görünse de, sonradan babasının işinin çok ağır olduğunu, hayatın merhamet ve cömert yanını gösterdiğini, gece gündüz çalışmaktan asla vazgeçmeyen babasının sayesinde olduğunu anlamaya başladı.

Bagajlarını Kazakistan treninin vagonlarına yüklerken, perondaki büfeye taşınacak gibi gazete ve dergilerine sarılmış, yaşı otuzlarda uzun boylu, zayıf bir adam içeri girdi ve soğukça selamlaştı. Bağıla sadece fısıldayıp, dışarıda ona el sallayan annesine, erkek kardeşine, iki kız kardeşine ve onu uğurlayan kişilere boynunu bükmüş gülümsüyordu. Babası yabancı genç adamın selamını almadı, onun bu vagona

⁷ Bir tür kalp ilacıdır.

girmesine şaşırarak birkaç saniye yüzüne baktı ve "Sizin yeriniz burası mıydı?" diye sordu yüzü kızararak. Genç adam az önceki sakinliğini koruyarak masanın üzerine gazeteleri ve dergileri koydu ve: "Evet, burası. Oturduğunuz yer benim yerimdir" dedi sırtarak. Hem gülüşü hem de bakışları soğuktu. İnsana dik dik bakan bakışları sanki iğne gibi delip geçecekmiş gibiydi. Kimseye baş eğmemiş gibi görünen gururu, kibiri ve zekâsı bir an görünür gibi oldu.

Karatay yabancı adamın, insanı saracak büyüğü ağına bir an kapılsa da hemen kendini toparlayarak, görevi sırasında sık kullandığı tavrıyla ayağa kalktı ve koridora çıktı.

"Sanırım bu adam sizin babanız olmalı" dedi gazetelerden birine bakarken kızı göz ucuyla süzerek.

"Muhtemelen, seni okula götürüyordur. Bu tür insanlar hemen okulu kazandırırılar. Ama onun hoşuna gitmediğim belli."

Bağla namusuna hakaret edilmiş gibi söylenen bu laflara dayanamayıp dudağını ısırırdı. Patlarsan patla, yerle bir olsan da adamın umurunda değildi, söylediği lafları gazeteden okuyormuş gibi başını bile kaldırmıyordu. Şu sözleri kızın duyduğunu, sadece duymayıp öfkelenmediğini fark etse de olmamış gibi davranan yabancı adama ve diğerlerine karşı Bağla'nın nefretini uyandırdı. Hayatında hiç kimseden böyle sözler duymayan kız bunları duymayı beklemiyordu. Önceden aklına bile gelmeyen lafların tam uzun yolculuğa gidecekken karşısına çıkması mutlu ve sevinç dolu genç bir kızın hayallerini yıkmış kadar oldu. Ne diyeceğini hatta nasıl davranacağını da bilmiyordu, gerçek ile düş arasına donup kaldı. Akli babasında kalarak onu bu kadar acı bir durumdan kurtaracak sözleri ve tabiatı iğde ağacının kırmızı dikenini gibi görünen bu genci, kendisinden uzaklaştırmasını ümit ediyordu. Kızının halini hissetmiş gibi, hemen kurtaracakmış gibi babası vagona girdi. Yalnız değildi, yanında uğurlamaya gelen başka bir ilçe başkanı, gar başkanı, trenin ustabaşısı ve bir grup insan gürültüyle içeri girdi. Bağla babasının ağırbaşlı, gururlu tavrını ve gür sesini duyunca kendini sert bir kalede korunuyor gibi hissetti ve acıların prangalarından kurtulmuş kadar mutluydu. İlk kez içindeki çocukluk hissi, çocukluk minneti, çocukluk sevinci ile çocukluk gururu gerçekten başkaldırdı. Babasını her çocuk gibi tüm nitelikleriyle sever ve saygı duyardı ama onu şu anki kadar sevmez ve onunla gurur duymazdı. Sanki ilk kez insan sevincinin değerini ve kıymetini hissetmişti.

Babasına eşlik eden kişi, binlerce kez özür diledi ve yabancı adamdan başka bir vagona geçmesini istedi. Bunu rica gibi değil emir gibi görerek genç adamın yüzü kreş gibi oldu ve kendine bakanlara dik dik baktı. Bunun gibi bakışlarda hiç söylenmeyen, söylense de kimse anlayamayan derin anlam vardı. Kemiklerden başlayarak, kalpten gelen sözler ve düşünceler gözüne yaş olarak geldi ve bir dinleyici bulamadığını hissedip tekrar vücuda yayıldı.

Onun gözleri aşağı bakınca elleri bavula uzanacağını zanneden herkes biraz sessiz kaldı, ama o acele etmedi. Tekrar gazeteye bakmaya başladı. O sırada aşırı konuşmadan ve uygunsuz gürültüden çekinen kısa boylu bıyıklı tren başkanı, Karatay'ın tekrar koridora çıkmasından yararlanarak çocuğun kulağına bir şeyler fısıldadı.

Genç adam hiçbir şey duymamış gibi oturuyordu. Hiçbir söz aldırmadığından gar başkanı bile tiksinemeye başladı. Başkan yine alıştığı kulağı eğildi ve başka bir şey söyledi.

Adam kalktı, gazeteleri ve eşyalarını topladı. Sonra bütün yeminli adamlara baktı ve "Size ancak acıdığımın ikna oluyorum " dedi ve istasyon şefini takip etti.

Karatay içeri girdi. Aslında, zorbalığın hiçbir zaferi olamazdı, bu böyle olmalı. Bunun böyle olmadığına dair bir kırgınlık var gibi görünüyordu.

Yabancı genç adam dışarı çıkarken Bağıla o adamın yüzüne baktı. Genç bavulunu alana kadar ondan kurtulmak için acele eden kız, gitmek üzeretken acıyormuş gibi şefkatle baktı, onun kişiliği, yüzündeki ilk kibirlilik ile kimseye boyun eğmeyen bencilliği karşısında şaşırma ile acıma arasında kaldı.

Tren hareket etmeye başladı. Bağıla uğurlamaya gelenlerin çok fazla olduğunu fark etti. Çoğunun sadece kim olduğunu biliyordu, bazılarını hiç tanımıyordu bile ve onları hayatında hiç görmemiş gidibiydi.

"Baba, yorgun musun?" dedi Bağıla, ağır sessizliğe dayanamayarak.

Babası "Hayır, merak etme" dermiş gibi kızına gülerek ve başını salladı.

Bağıla içinden, "Bu o da mı genç adam gibi mi düşünüyordu acaba?" dedi. "İmkânsız. O arkada bıraktığı yığın işlerini düşünüyordu belki de. İki hafta sonra toplantıda bildiri sunacak. Neyi var?" dedi karışık düşüncelerle boğuşarak. "Bu da insandır ve kendi

işine hesap vermeye alışkın bir insandır. Yabancı genç adam hakkında düşündüklerinin neresi kötüydü? Üstelik o yenildi. Kolay yenildi. Kendisi değil başkalarına acıyarak yenildi. Bunları tabii babam da duydu. Çok az rastlanan, özellikle babamın önünde karşı duran bu tip insanların önceden olmaması da mümkün olabilirdi, o zaman onlar hakkında neden biraz düşünmeyelim?”

Kondüktör⁸ geldi ve Karatay'ın yatağını yeniledi. Orada az önceki yabancı adam yattı. Kondüktör yastığın kılıfını değiştirdiğinde altından bir kâğıt çıktı. Bir sayfası yazılıydı. Kondüktör onu masaya koydu ve “asıl mesele bu değil, yastık kılıfını değiştirmektir” dercesine hareketini hızlandırdı. Karatay kâğıda aldırma bile.

Tuhaf bir şekilde Bağla, nefret ve tutku arasında sadece bir adım olduğunu anlamasa da, ancak o andan itibaren yarıya kadar yazılı kâğıtta tüm arzularının olduğunu fark etti. Çözülmemiş bir gizem bırakan kişi bir beyaz kâğıda ne yazmış ve ne hakkında konuşmuş olabilir? Kâğıttaki yazılar, daha önce dinlediği, duyduğu ve okuduğu kelimelerden tamamen farklı olabilir. En azından Bağla böyle düşünüyordu.

Aniden yeni bir düşünce ona bir şimşek gibi çarptı ve giderek daha hızlı nefes almaya başladı. "Genç adam düşürdüğü kâğıdı almak için tekrar dönebilir."

Bağla, genç adamın geri dönmesini isteyip istemediğini bilmiyordu ama uzun yıllar onur, alçakgönüllülük ve nezaket beşiğinde sakın hayatının tüyü yenilenen baykuş gibi değiştiğini, bu değişikliğin onu rahatsız ettiğini hissetti.

“Baba, susamadın mı? Sana çay getireyim!” Bağla, daha önce hiç aklına gelmeyen ters düşüncelere yanıt bulamadan, bunlardan hemen kurtulmak için hareket ederek kendini teselli etmeye karar verdi. Ama babası ona susamadığını ve bir süre dinleneceğini söyledi, böylece onu vagonda, derin karmaşık düşünceleriyle baş başa bıraktı.

Kompartımanın⁹ kapısı yavaşça açılıp, arkadan "Müsaade var mı?" diye bir erkek sesi işittiğinde, Bağla neredeyse yerinden uçarak kalktı. Kızın korktuğuna, iki yanaklarının kireç gibi bembeyaz olduğuna şaşırın adam: “Karatay Isayeviç, bir şeye

⁸ * Tren muavini.

⁹ * Vagonda ayrı bir bölme, oda.

ihtiyacınız var mı?" diye gelme amacını söyledi. Karatay, Bağıla'ya söylediklerini genç adama tekrar söyledi.

Adam özür diledi ve kapıyı önceki hali gibi yarıya kadar kapatıp gitti.

Bağıla, daha sonra iki genç adamın yan kompartımanda birlikte yolculuk ettiğini öğrendi. Bağıla, o adamların kendileri için mi, yoksa babasına mı eşlik ettikleri için mi seyahat ettiklerini anlayamadı.

“Baba siz yerleşin, ben koridora çıkayım.”

“Tamam kızım. Biraz dinlenmek iyi gelir.” O kızının yüzündeki değişikliği hissetti mi bilinmez ama kızının sözünü hemen onayladı.

Bağıla koridora çıktı ve açık pencereden pürüzsüz bozkıra baktı. Sonsuz ve sınırsız. Görünüşe göre tüm dünya böyle çorak ovalardan oluşuyor. Bir insan böyle sıcak ve kurak kırlarda bağlasan durmazdı, zincirini koparıp kaçacağı düşüncesindeydi. Ancak geçen yıl, Kırım ve Baltık Cumhuriyetlerindeki bir aylık tatilden dönünce bu uçsuz bucaksız bozkır çok güzel görünmüştü. Dünyanın dört bir yanındaki yeşilliklerden daha çok sıcak bozkırın kendisi için değerli olduğunu fark etti. O pürüzsüz bozkırın ne zaman kalbinde yerini aldığını, ne zaman uzaklara gittiğinde özlediğini, ne zaman onun aklına kazındığını fark edememişti.

“Bozkıra mı bakıyorsunuz?” Arkadan nazik, yumuşak bir ses geldi. Bağıla yavaşça başını çevirdiğinde, kendisine gülümseyen ve az önce içeri girip özür dileyen genç adamı gördü. Onun bu sesi kızı flört etmekten daha çok “ne istersiniz, her şeye hazırım” der gibi ağır bir anlam basıyordu. Her zaman temiz, elalemin önünde yetenekli, merhametli, saygılı, zeki, yolundan sapmayan, esmer, yakışıklı genç adamı Bağıla, babasının yanında bazen görüyordu. Onun medeni ve kibar görünmeye çalıştığı yapmacık gülümsemesinin arkasında ne gizlendiğini Bağıla hiçbir zaman anlamadı. Ve Bağıla, böyle gülümseme ve nezaketin arkasında ne olduğunu bulmak için yüzüne bakmaya cesaret edemedi. Aksine onunla karşılaşınca hiç fark etmemiş gibi arkasını dönüyordu.

Şimdi bile sanki ilk defa görmüş gibi gülümsüyordu. Kız, hoşuna gitmese bile buna cevap vermesi gerektiğini anlıyordu:

“Evet, izliyorum” diye cevapladı kız.

“Oh, bozkır dediğin harikadır! Ama Almatı kadar olamaz. Vardığımızda sakıncası yoksa sizi gezdireceğime söz vereyim. Almatı'nın en güzel yerlerini biliyorum.”

“Ben de Almatı'da bulundum. Birkaç defa” dedi Bağila, yüksekte düşen su gibi olan sözlerini durduruyormuşçasına net konuştu.

“Ooo, öyle mi? Ancak Almatı'yı, özellikle çevresini biliyorum diye söylemek zor. Almatı'ya göre onun etrafı daha güzel biliyor musun?” dedi Turğat.

“Muhtemelen.”

“Orada beş yıl okudum. Ben, o memlekette doğdum büyüdüm. Konuşmamda herhangi bir belirsizlik varsa, özür dilerim, muhtemelen memleketime doğru yolda olduğum içindir. Cereyanda kalmayın. Cereyan, soğukta kalmaktan daha çok hasta eder.”

“Teşekkür ederim, dokunmaz.”

“Ama dikkat edin”. Genç adam kıza nazıkçe davrandı ve konuşmasına devam etti. “Elbette herkes vatanını sever. Hâlâ gençsin, her şeyi sonra anlayacaksın. Dürüst olmak gerekirse, ilk başta buradan hemen kaçmak istedim. Ama Karatay Isayeviç’ten çekindim. Şimdi alıştım gibi. Ancak memleketi özlediğim doğrudur, hiç böyle bir durum yaşadınız mı?”

“Tabi ki.”

“İnanmıyorum, inanmıyorum! Memleketi özleyecek kadar uzun süre ayrı kalmadınız. En azından benim gibi askere gitmediniz.” kendi sözlerinden memnun kalarak ve kızla flört etmeye çalışarak kahkaha attı. “Ben uzaklara, Almanya’ya gittim. O zamanlar var ya inanırsanız, rüyamda bile görmediğim sizin bu dümdüz bozkırlarınızı özlemiştim. “Memleketini sevemeyen, sevebilir mi ülkesini” diye bir şiir var, işte bunun için söylenmiş olmalı.”

“Vatan hakkında başka şiir biliyor musunuz?”

“Biliyorum. Öğrenciyken çok okurduk, şimdi ise ona vaktim yok. Meşgulüm. Üsttekiler bize “Hangi şiiri okudun?” diye sormaz, “Yüzde kaç yaptın?” diye sorarlar.

Bağıla, hafifçe gülümsedi. Kızın gülüşünü, konuşmasının hoşuna gittiğini düşünüp, "bizim böyle hikâyelerimiz çoktur" diyerek kravatını düzeltti ve uzaklara bakarken güldü.

"Söyler misiniz, vatan hakkında başka hangi şiiri biliyorsunuz?"

Adam kravatını düzeltti. Siyah bıyığını sıvazladı. Sonra burnunun ucuna bir damla kırmızı boya damlattı. O boya hızla yayılarak esmer yüzü boza¹⁰ içmiş gibi kıpkırmızı oldu.

"Hatırlamıyorum" dedi başını sallayarak. "Bugünlerde okuduğum şeyleri hemen unutuyorum."

"Neden?" dedi Bağıla, ona ilk kez şaşkınlıkla bakarak.

"İş güç. Yine iş. Sınırı yok, sonu yok."

"Söyleyebilir misiniz, Tsiolkovsky'nin bir işi olmadığını mı düşünüyorsunuz?"

Genç adam şaşkınlıkla ona baktı.

"Neden onu soruyorsun? Elbette çok vardı..."

"O adam... Edebiyat hakkında makaleler yazmıştı. Duymadınız mı? Bunu öğrenmek için zamana gerek yok."

"Eğer kimin ne bildiğine dair bir sınav yaparsak, o zaman her birimiz ..."

"Hayır, açık olayım. Örneğin, okumayı sevdiğiniz dört veya beş şairi sayın. Ben sayıyorum. Haydi." Bağıla'nın sayıma hazırlanırken elini kaldırması, ona masum ve çocuksu bir bakışla ve eleştirel bir ifadeyle bakması, gülümseyen kapkara berrak gözleri, genç adamı şaşkına dönüştürdü.

"İlk önce, Puşkin."

"Bir" dedi Bağıla, sol elinin başparmağını kapatarak.

"Lermontov".

"iki"

"Abay."

¹⁰ * Kırmızı gibi ekşi bir içecek.

“Ah, hemen Abay’a mı indiniz? Peki, üç.”

“Byron...”

“Garipsin, bir yukarı, bir aşağı inip, tamam, dört. Sonra?”

“Sonra... Mayakovski.”

“Beş. Başka?”

“Hmm... Başka kim vardı? Tanıdığınız şairleri hemen hatırlamıyorsun böyle durumda... Auezov!”

“Auezov?” Bağıla coşkuyla güldü. “O bir şair değil, nesir yazarıdır. Pekâlâ, daha da zahmet etmeyin. Ayrıca bu şairleri sadece enstitü mezunları değil, lise mezunu olmayanlar da söyleyebilir ve onlar artık benim en sevdiğim şairim diyecek seviyeden çıkmışlardı, sevseniz de sevmeseniz de bilmelisiniz. Sizden en sevdiğiniz şairlerin isimlerini sorduğumda günümüzün yaşayan şairlerinden bahsetmiştim.

“Bağıla, özür dilerim ama hayattaki yerimin şair ve yazarları ne kadar tanıdığımı bağlı olduğunu düşünmüyorum.” Genç adam tüm dünyanın akıl, zekâsını umursamamış gibi sonsuz bozkıra doğru özgürce baktı. Onun sahte gururu ve parlayan güzel yüzünden düşeni söylemek gerekirse bu bozkırda yetişen eski servi ağaçları ile yatık yatık görünen vın diye yatan alçak evler gibi yüzünü salladı. Hatta memleketine doğru hızlıca giden yük trenini bu yumuşak vagonu ile değiştirmeyi gerekli görürse Bağıla, karşısındaki adamın tüm varlığı ile ilim ve bilime aykırı olduğunu, eğer ilim ve bilim tuzlu suyu bulursa, bu salatalık olur ve ikisini beraber bir yıl fıçıda saklarsan hiçbir şey olmadan kuruyacağını anladı. Bunu anlayınca babasına birdenbire acıdı, babasının etrafında böyle birilerinin olduğu için üzüldü. Ama genç kız bütün bu gözlemlere bir kez daha şüpheyile baktı ve bütün bunların aceleci bir varsayım, yanlış bir varsayım olduğunu ve öyle olmasa bile bu adamın babamın yanında tesadüfen rastlayan tek kişi olduğunu söyleyerek kendini teselli etti.

Şimdi bu adama bakmak istemiyordu. Ve mucizevi bir şekilde, ilk kez güzel yüzün onun kalbinde tiksinti uyandırmaya başladığını ve bu güzellik insanı olumsuza çevirebileceğini fark etti. Ancak genç kız bunun sebebinin ne olduğunu, böyle ilişkinin tam olarak nasıl ortaya çıkacağını bilmiyordu.

İkisi birkaç dakika sessiz kaldılar. Bağıla böyle bir iç mücadelenin ağırlığına dayanamıyordu, bu adamın umurunda olmadan “bunu böyle yanlış yaptım” diye zorlanmasından daha çok şu kemikleri çürümüş şairleri, hayatta olan şairleri dünyaya getiren şu bozkırları, suçlamaya yönelik bakışları kızı daha da ıstıraba uğrattı.

Kız fark ettirmeden hareket etti ve babasının yattığı kompartımana yöneldi. Her şeyden önce erkeksi haysiyetini her şeyin üstünde tutan genç adam “hayatım şair ve yazarlarla alakası yok” felsefesini sessizce söyledi, tek başına hareketsiz kaldı. Bağıla iki üç adım attı ve yavaşça tekrar ona döndü:

“Bağışlayın... Şu... Kompartımanımızdaki adam vardı ya hani, bir kâğıt parçası bırakmış. Nerede olduğunu biliyorsanız söyleyebilir misiniz?” dedi sakince.

Genç adam bir an tüm dünyaya ve tüm şairlere kırgınlığını durdurarak kıza gülümseyip baktı.

“Size bu adamın nerede olduğunu söylersem, görevimi yerine getirmiş mi oluyorum? Size hizmet etmeye her zaman hazır olduğumu biliyorsunuz”. Ondan namus ve kırgınlık bir an kaybolup eskisi gibi kibar gülümsüyordu. Bağıla, genç adamın boyundaki bencilliğin hala dinmediğini bilse de, tüm bunları içinde sakladığını, istediği zaman değişken olduğunu ve böyle bir yeteneğine çok şaşırdı. Yüzüne tekrar baktığında, aynı endişeli kalp, aşırı kibar gülümsemesini ve kibar saygısını görmek istemeyip, Bağıla onun siyah renge boyanmış ayakkabılarına baktı ve:

“Hayır, o adama hizmet ederdiniz, bana değil” dedi, bu sözler karşısında genç adamın nasıl değişeceğini beklemeden ve kompartımana girdi.

Babası uyuyordu. Her zamanki gibi ağzını biraz açmış ve yavaş horlamaya başlamış. Üç dört yıl önce ölen büyükannesi, evde horlayan kişiyi görürse üşenmeden odaları gezip hemen uyandırır. Fark ettirmeden gelir ve hafifçe omzunu dürterek “Yana yat” derdi. Bunun horlamasını durdurup gittiğinde şu kişi yine horlamaya başlardı. Üşenmeden tekrar gidip uyandırır. Uyuyana kadar çocukları ve torunlarının arasında koşup dururdu. “Büyükanne, horlayan birini neden uyandırıyorsun?” diye sorardı Bağıla. “Geceleri uyuyan kişiyi şeytan boğarmış. O yüzden horlarmış insan” derdi o. Ninesinin korkunç sözleri kulağında çınladığı içindir veya tek başına sessiz odada kaldığı içindir Bağıla, yanındaki kişinin horlamasını sevmiyordu. Tıpkı büyükannesi gibi, babasına yaklaşıp onu uyandırmaya çalışıyordu ki, küçük bir

masanın üzerinde yarı yazılmış kâğıt parçasını görünce olduğu yerde kaldı. Koridora çıkıp, kibar adamla konuştuğu sırada, biraz unutulmuş olan yabancı ve yastığın altında kalan kâğıt zihninde yine canlandı ve yeniden endişelenmeye başladı.

Yavaşça elini uzattı ve sessizce kâğıdı aldı. Nefesi titreyip, babasının uyuduğunu kontrol etmek için bir kez baktı ve yatağına oturup, kâğıda baktı.

On yedi yaşını daha yeni atlatan kız için bu sözler tuhaf ve yabancı geliyordu. İlk cümleyi başladığından anlayamadı ve tekrar tekrar okudu.

“Şaşkınlık ve hayranlık hiçbir zaman soyut bir kavram olmamıştır, çünkü bunlar sadece bireyin düşünce ve akıl düzeyi ile doğrudan ilişkilidir. Bireyin kendisi ve zihni her zaman gerçektir. Örneğin, Thackeray, Hugo, Frans, Schiller (düzyazı çalışmaları), Scott vb. dünyaca ünlü yazarların eserlerine hiçbir zaman şaşırmadım ya da hayranı olmadım. Belki birileri bunu söylediğim için beni eleştirebilir, ne dehaymışsın, sen ne yaptın ki vs. gibi birçok sorular sorabilir. Yani onlar şahsın hayranlarıdır. Hayran olan kişi kendi fikrini geri çekebilir veya sevgisini azaltabilir ama kendisini durduramaz. Kült ve fanatizm gibidir. Fanatizm ve zekâ bir arada var olamaz çünkü bunlar birbirine düşman kavramlardır. Fanatizm sadece "cehalet" ortamında gelişirken, zekâ bir bilgi ortamında gelişir. Dolayısıyla insan ne kadar çok öğrenirse, eskiden hayranlık duyduğu ve şaşırdığı şeyleri yeniden eleştirebilir. Yukarıdaki yazarlara hayran olmadığım, hatta şaşırmadığımın nedeni birileri bir şekilde yazabilir olmasındandır, çünkü bu tür eserler insan yaratıcılığının potansiyeli kapsamındadır. Aksine, on sekizinci yüzyılın uzun zamandır bilinmeyen P.Borel'in (yirmi üç yaşında vefat etmiş) eserlerindeki felsefi kavramları benim ilgimi daha çok çeker, hatta beklenmedik bir yerden gelmiş olması, insan hayatında devrim yaratmaya çalışma fikriyle daha çok şaşırtır beni. Ancak modern Rus yazar D. Granin'in "Muhteşem Yaşam" (başkalarına şaşırmıyorum) ayağını yerden kesen çok değerli, biri yazarsa biri yazamayan bir konu ki kabul edilmesi çok zordur. Şukşin, Rasputin, Astafyev gibi en ünlü bugünün yazarları dikkat çekici ama insanoğlunun fikrine bir fikir katmadı. Aksine, R. Wyan'dan çok etkilendim. Çünkü en azından kendisi hakkında keskin ve cesaretli eleştirebilir. Ve Kazak edebiyatına, daha yeni gelişen sanatsal fikir ve sanatsal yazısının uzman seviyesini ve onun temsilcilerini değerlendirmek gerekirse.”

Bağila gözlerini kâğıttan ayırmadan uzun süre oturdu. Bu kâğıttaki fikirler, kişi adları onun daha önce hiç duymadığı ve bilmediği şeylerdi. Şaşıp şaşırmayacağını, hayran olup olmayacağını bilmiyordu. Ve bu düşüncelerin her ikisi de bu sayfada önceden yazılmıştı. Şaşkınlık ile hayranlığın temelinin zekâ ve bilgi eksikliğinden olduğunu şu kâğıttan anlayan kız, şaşırmaya utanıp, şaşırmaya engel olamayıp, bu iki fikrin arasına kafası karıştı. Ancak şu genç adamın bıraktığı kâğıt onu özel bir yüксеklığe kaldırdı ve kendi zekâsındaki eski zirvelerini hemen yere kadar indirdi.

Koridordaki adamı hatırladı. Onun bilgisiz, sefil durumunu ve yine de sahte onurla dolu boş göğsünü hayal ederek istemsizce gülümsüyor.

Yabancı genç adamı tekrar hatırladı. Şaşırmamaya çalıştığını, böyle yapmaya arlandığını düşündü. Sahte namus... Sahte namusun kendisinde bile saklı olduğunu fark etti ve bunu fark edince kendinden korktu. "Nasıl yani? Sahte namus herkeste gizli mi? Hayır olamaz, böyle olması imkânsız, olursa bile bende bulunmaz. Evet, bende yok".

Sahte namus; kişinin ancak zayıflığını, çaresizliğini hissettiğinde ortaya çıktığını, Bağila bilmiyordu ve şimdilik öyle olacağını düşünmedi bile. Ancak kompartımandan kovduğu adama acıma hissini yaşıyorsa şu andan itibaren onun yerini pişmanlık aldı. Genç adamın kim olduğunu bilmesede, onlardan birkaç kat daha yüksekte olduğunu, onu gördüğü, konuştuğu, etkileşimde bulunduğu insanlardan daha yüksek olduğunu, hatta yabancı yerde zorla kalan, masum babasından bile yüksekte olduğunu anladı. Ve çok kalabalık şekilde karışan bu hayatta, ilk kez rastlayan yabancı damadı kendi babasından yüksek koymasına önce arlandı sonra buna ikna olmazsa olmayacağını anladı ve bir parça kâğıt bunu kabul ettirmişti. Kendini diğerlerinden aşağıda olduğunu kabullenmek hakaret gibi olduğunu, bilgi ve zekâyı kazanan hiçbir kuvvet, hiçbir silah olmadığını Bağila şu an düşündü.

"Zeki bir insana bu dünyada ilgi çekecek hiçbir şey yok..." Şiirin bu dizesi, bilinmeyen bir nedenle, zaman zaman Bağila'nın sarmaşık gibi karışan kafasında belirdi onu daha da derinlere sürükledi. "Zeki insana neden hiçbir şey ilgi çekici değil?"

"Abay ne demek istedi acaba?" derdi, "Zeki ve adaletli bir kişi sonunda kazanacak, namusu galip gelecek, işinin, bilgisinin ve düşüncelerinin meyvesini alır" derdi. On yıldır bunu öğretmedi mi, demedi mi? Şimdi bu nedir? Abay'a mı inanacak,

öğretmenlere mi yoksa kendine mi inanacak? Hangisine başvurayım?" "Zeki insan bu yalan dünyayla ilgilenmez."

Bağıla'nın kafası karıştı. Kime güveneceğini, bozkırın hasreti gibi birçok düşüncelerinin hangisinin ucunu tutacağını, hangisinin peşinden geleceğini bilemedi. Ancak bu yollar, gizemli bir güç gibi, el sallamadan sessizce onu kendine çekiyordu. Bunların peşinden giden, ilk adımı attığında göz önüne, kendi yerinden adaletsizlikle ayrılan zavallı genç adam geldi. Az önce kendilerinden yüksekte olan genç adam. Bir kompartımanı kaybetmek muhtemelen hayattaki en zor, en üzücü hakaret değildir, ama yine de galip düşmektir. Birinin hâkimiyetini hissetmek, büyük olsun küçük olsun, sonuçta canı yakan yaradır, vicdan ve namus düşmesidir, ayrıca vicdan ve namusun büyük küçüğü olamaz. Kendilerinden yüksek gören adam ise aşağıdaydı. Aşağı inmedi, indirdi. Yüksek zekâ, aşağıdaki zekâdan yenildi.

Niye ya?

Bağıla cevap veremedi. Cevap verdi ama ağzını biraz açarak derin uykuda olan babasına bir baktı ve kendi düşüncelerinden korkarak tüm bedeni titredi.

Kâğıdı küçük masaya geri koydu. Sonra diğer sayfalarda daha derin düşüncelerin olduğunu, bu tek sayfanın o gizemli düşüncelerin bir kıvılcımı olduğunu fark etti. Genç kızın aklında kendisi bile bilemeyen tuhaf bir merakı vardı ve geri kalan sayfalarda ne yazdığını öğrenmek istiyordu. Bu merakı uyanır uyanmaz bu sayfanın sahibini; yabancı genç adamı yine görsem, onunla bir kere olsun konuşsam gibi hırsız düşünceler geldi aklına. Onu bir kez görme ve onunla bir kez konuşma düşüncesinden korkmuyordu.

Tren akşam saatlerinde Almatı'da durdu. Babasının burada da birçok tanıdığı varmış. Sıcak bir Temmuz gününde bile, takım elbiseli ve kravatlı dört beş adam tren istasyonunda onları gürültü ile karşılayıp çoktan bekledikleri yepyeni Volga arabasına kadar getirdiler.

Bağıla bu insanların kim olduğu ya da onlarla ne ilgisi olduğu umurunda değildi ama babası nereye giderse gitsin, nerede yaşarsa yaşasın her yerde saygı gördüğünü çocukluğundan biliyordu fakat bunlara dikkatle bakmadı bile.

Araba yeşil kavaklara gömülmüş güzel bir sokaktan geçiyor. Güneş henüz batmasa da hava karanlık ve serin hava var. Sokağa az önce su püskürtülmüş olmalı, araba lastiklerinin ıslak asfaltı gıcırdatan sesi duyulabilirdi. Bağila'nın arkasındaki sesler her konuya değinip duruyorlar. Bir ses, yazın uçağın trenden daha uygun olduğunu söylemeye başladı. Kendinin çok kısa süre önce Taşkent'e yaptığı gezisi hakkında, Karatay Isayeviç'in geldiği yoldan çok daha yakın olmasına rağmen, uçağa bindiğini, yol zorluğu çekmediğini söyledi. Taşkent'teki yemeğin bolluğundan, kebabın bolluğundan bahsetti. Taşkent'te sokağa çıkarsan önüne yemek sardıklarını, bir som paraya bol yemek alabileceğini rahat rahat söyledi.

Taşkent hakkında konuşan şu adam ara vermeden bıldırcınlardan bahsetmeye başladı. Sanki başka bir ülkeden, başka bir gezegenden gelmiş gibiydi. Buradaki herkesin o şehre en az dört ya da beş kez gitmiş olmasına bakmıyordu bile.

Sokağın, daha yeni çizilmiş gibi görünen beyaz şeritlerinden gözünü kırpmadan bakan, Bağila bilgili, büyük insanların bu kadar hafif konuları büyüterek konuştuklarına, yerli yersiz gülmelerine, gülünmeyen şeylere kahkaha attığına şaşırdı.

İki araba sırayla şehrin göbeğindeki altı katlı bir evin önünde durdu. Evin sahibi, Taşkent gezisinden yeni döndüğünü söyleyen, yol boyunca durmadan konuşan, uzun saçlı, saçları erken beyazlaşmış, orta yaşındaki, zayıf bir adamdı. Eve kalabalık şekilde girdiklerinde, yemek yaptığı giysisini değiştirmeye yetişemeyen otuzlu yaşlarındaki esmer renkli güzel kadın gülümseyip karşıladı.

“Ooo, yenge, nasılsın?” diye babasının selamından sonra, Bağila onun Taşkent'te gidip gelen şu adamın karısı olduğunu anladı. “Yenge” kelimesi genç bir kadının doğasına tamamen aykırı olsa da buna alışmış olmalı. Kendinden yaşça büyük hatta kayınbirader kadar olan Karatay'a nazıkçe davranarak; “Kayınım, seni de gördük” diye elini önlüğüne silip sarılarak selamlaştılar.

“Vay be, başkan olmuyormuşsun da” diye diğer misafirlere de terlik uzattı. “Önceden sık sık uğrardın, şimdi başkan oldun ve seni göremiyoruz. Kilo mu aldın yoksa? Bakıyım?” O Karatay'ı döndürmeye başladı.

“Hayır, o kadar da karnın çıkmamış. İlçe genel başkanı bundan fazla olmamalıdır.”

“Mâlike, burada da yaşlı bir adam olduğunu unutma” dedi kocası, karısının Karatay’ı çok fazla konuştuğunu düşünerek dokunaklı bir sesle.

Kadın, grubun ortasında dikkatsiz kalan Bağila’ya döndü.

“Tüh! Ne kadar masum biri! Çok güzel! Unutmazsam adın Bağila, ha?” diye Mâlike Bağila’nın yanağından öptü. “İnsan kendinden sonraki genci görünce yaşlanır demişler” doğruymuş. Dahası kendinden sonraki kızı görüp yaşlanırsın daha uygun gibidir. Bundan iki yıl önce gördüğümde saçları dalgalanan bir oyun çocuğuydu, artık yetişkin olmuş. Yaşlılık geldi bize.”

“Mâlike, sanırım felsefe hakkında konuşmak için daha çok zamanımız var” dedi yaşlılık hakkındaki bir ucu kendine dokunduğunu hisseden kocası, misafirler oturmadan önce onu ikinci kez uyardı.

“Tanrı, Kazakların alnına felsefeyi kendisi yazmış” dedi Mâlike, kocasının uyarısına yine de neşeli bir tavırla rahatlıkla cevap vererek. “Çünkü felsefeyi, gören ve hisseden kişi söyler. Hadi buyurun, yukarı çıkalım”.

Sofrada çok fazla farklı, değişik konularda konuşma vardı. Hava durumu, siyaset, hükümet yetkilileri arasındaki konuşmalar, birinin atanması ve görevden alınması ve tabii ki ev sahibinin Taşkent ziyareti sırasında gördükleri unutulmadı.

Bağila bu hikâyelerden bazılarını anlayıp bazılarını anlayamadı. Ve sözlerinde akılda kalıcı, şok edici bir haber ya da sürpriz yok gibiydi. Bu tür toplantılara sık sık ebeveynlerle birlikte giderdi. Masadakilerin isimleri, yüzleri, görevleri farklı olsa da herkesin konuşması, konusu, gülmesi, şakası birbirine benzer olduğuna ilk başta şaşırmıştı, sonra bunlara kulağı alıştı, insanın canını sıkan konuşmalarını anlamasa da sessiz dinleyip, kendi hayallerini düşünecek yöntem bulmuştu. Bu sefer de ara sıra sütlü demli çayı içti ve salonun iki yanındaki duvarlarda yığılmış kitaplara düşünceler içinde baktı. Oturma odasından çok, bir kütüphaneye benziyor gibiydi. Bağila bir an buradaki herkesi kütüphanede çay içen insanlara benzetti ve kendi kendine gülümsedi. Ve kütüphanede çay içip yüksek sesle gülmenin kitaba saygısızlık, kalitesine hakaret olduğunu düşündü. Bir an Taşkent’teki horoz yarışmasından bahseden evin sahibine baktığında, elma yanaklı, gözlerinden ateş püsküren, kişiye eleştiriyi bakan, düz burunlu, kalın dudaklı, açık renkli kişi portresi geldi. Nedense bu resim Bağila’nın zihninde hoş olmayan bir izlenim bıraktı. Bağila bu tür insanları görmüştü ve

birçoğunun kibirli, kavgacı, bencil, kıskanç, küçük, cimri ve gösterişli olduklarını ve daha temkinli ve yalakalığa akın olduklarını fark etmişti. Önündeki hayal portreye bakmadan önce, ev sahibinin bu kitapların hepsini okuyup okumadığını sorma fikrine şaşırmadı.

“Bağıla, çayın soğumuş, ver bardağını değiştiriyim” denen sağ yandan duyulan sese baktığında, yazar, şairlere küs genç adamı gördü. “Ne zaman yanıma oturdu? Sıcak günde takım elbisesini çıkarsaydı. Alnındaki teri silemez mi acaba?” Bağıla, ona olan nefretinin aniden iğrenç duyguya dönüştüğünü hissederek kaşlarını çatı. Kızın bu davranışını başka birinin evinden sıkılmıştır diye yorumlayan Turğat, fincanını alıp çay dolduran Mâlike'ye verdi.

“Yenge, çok sıcak olmasın. Sütü bol olsun. Bağıla çok sıcakı sevmez” dedi o son konuşmasını Bağıla'ya bakarak, yumuşak, narin bir sesle söyledi.

“Bencile bak” dedi Bağıla öfkeyle. “Neyi sevip neyi sevmediğimi nereden biliyor?”

“Hayır, sıcak olsun lütfen” dedi aniden Mâlike'ye.

Turğat endişelenmedi. Bu sefer Bağıla'nın huyunu bilen birisi gibi konuştu.

“Sıcak olması da iyi. Uzun bir yolculuktan sonra yorulunca sıcak içer” dedi çok sakin bir sesle.

“Utanmaz” dedi Bağıla içinden. “Bununla ne kazanmak istiyor?” Masanın üzerindeki yedi litrelik elektrikli semaverin ve kalabalığın nefesiyle, bununla birlikte küçük bir tiyatroya uygun iki büyük kristal avizenin etkisiyle ev hamama dönüştü. Pencere önündeki yel değirmeni gibi büyük bir yelpaze, ne kadar hizmet etmeye çalışsa da eve hapsedilmiş sıcakı çıkaramıyor. Karatay yavaşça ayağa kalktı, gri yazlık takımını çıkardı ve bir sandalyenin arkasına astı, kravatını küçük bir dergi masasının üzerine attı. Sonra gömleğinin düğmelerini çözdü, derin bir nefes aldı ve tekrar oturdu.

Bağıla gözlerini kitaplardan çevirdi ve hepsinin gömlekle oturduğunu gördü. Turğat da takım elbisesini çıkarmış ve Karatay gibi üstteki iki düğmesini çıkarmış. Bağıla, birbirlerini zaten tanıyan yetişkinlerin, bu kadar kolayca resmi ilişkilerin tutsağı olabileceğini anlamadı.

Burada oturan ne kadar insan varsa, herkes kadeh kaldırıyordu. Kuluçka makinesinden çıkan sözcükler, ezberlenen dilekler, kalıp yargılar gibi klişe sözler. İyi

eğitimli ve kültürlü görünmeye çalışan Turğat, kendini zorlamayı istemeyip, zekâ kullanmayı gerektirmeyen eskisi gibi sıradan bir dilek sözlerini söyledi. Siyasi sözler dilek sözler söyledi ve bu siyasi sözün bu atmosferle, mevcut durumla hiçbir ilgisi olmadığı için kendini tuhaf hissetti. Ancak, şaşırtıcı bir şekilde, sabra alışmış olanlar sessizce dinlediler ve konuşmanın sonunda, sanki annelerinin doğumundan beri ilk defa böyle bir dilek sözü görmüş gibi çok memnun oldular ve birer birer ayağa kalkıp, “Çok yaşa!” diye bağırdılar. Sadece Karatay biraz değiştirerek ve Mâlike'nin sağlığı, yengesinin sağlığı için, Seken'in yani ağasının ilhamına ilham katan doyumsuz güzelliğini ve bu kadar nazik, mütevazı ve kocasını küçük düşürmeyen kadınları öven bir dilek sözü söyledi. Bu da yukarıdan alınmadı, yeraltından bulunmadı, ama diğerlerine göre hücreleri canlı, kapsamlı bir dilek sözdü. Oturanlar rahatladılar.

“Kayınımın sözüne hepiniz kadeh kaldırın!” diye Mâlike ayakta tek tek yanlarına gidip hepsinin kadehlerine tokuşturdu. Küçük dibek¹¹ gibi kristal bardaklar bir araya geldiğinde bakır çanlar gibi çaldılar.

Mâlike herkese örnek olarak, yarısına kadar doldurulan konyağı bir damla bile bırakmadan kaptı. Karatay da bardağı bitirdi. Karatay bitirdikten sonra diğerlerini konuşmaya gerek yok, üç dört adam karaciğerleri çürüse bile bardağı bitirdiler.

Sadece ev sahibesi Sergel yuvarlak dudaklarını bardağın kenarına dokundurarak "Bana verilen bu zehir olmasın?" diye dudaklarındaki konyak lekesini diliyle aldı, şaşkınlıkla baktı ve yüzü hareketsizce herkesi sessiz dinledi. Karısının herkesin önünde konyak içmesine karşı bir protestoydu. Muhalefet görmezden gelindi. Mâlike, kocasının durumuna dikkat etmedi. Göz ucuyla kocasının şaşırması yüzüne bir baktı ve uygunsuz kaşlarını çatmasına kızarak Turğat'a şöyle dedi:

“Kayınım, misafir de olsanız evin en küçüğü sizsiniz. Bir kez daha doldur bakalım” dedi. Hemen ayağa kalktı, etrafta dolaştı ve konyakları bardaklara doldurdu. Sergel önündeki bardağın ağzını avucuyla kapattı, açık parmaklarını aşağı indirip, kadehi öğütür gibi yumruğunu sıkıyordu.

İkisinin çatışması güçlenmeye başladı. Mâlike, kocasının kıskançlığından, inatçılığından korkmuyordu. İkisi arasındaki çatışma, yalnızca tek taraflı

¹¹ * Taştan veya ağaçtan yapılmış olan büyük havan.

kıskançlıktan, Sergel'in kıskançlığından kaynaklanırdı. Karısı hiç kimseyi aldırmadan misafirliğe gitse de misafir ağırlasa da etrafındaki erkeklere (genç yaşlı demeden Sergel kıskanırdı) karşı dikkatli olmamasından, hatta misafirlerin açıp verdiği şekerlere bakmazdı. Sonrasında misafirlikte başka birisinin yanından kalkıp kocasının yanına gelirdi, artık çabaları tükenmişti, güzellik ile gençlikten etkilenmezdi, kendi kocasından başkasına ilgi duymazdı, hatta hiçbir şey yapamayan kadının rolünü oynayıp, başının ağrıdığını veya rahatsız olduğuna dair şikâyetlerini dile getirerek diğer misafirlerden önce evine döndüklerinde Sergel'in içi rahatları. Ancak böyle bir an nadiren olurdu, çok nadir olurdu, özellikle son zamanlarda. Kocasını ne kadar kıskanç ve kızgın olursa olsun, onun bu huylarından çekinmezdi, korkmazdı. Çünkü kocasının gençler gibi hemen kırılabilirliği, hemen riske alma yeteneğinin olmadığını genç kadın çoktan bilirdi. Kendinin böyle bir çaresizliğini Sergel de hissedirdi. Tam bunun gibi his onu öncekinden daha çok yıpratıp, çaresizliği içine kurt olarak girerdi, siniri ve beynini yermiş gibi oluyordu. Bu durumda aşırı sevimsiz, sinirli hatta hasta olurdu. Mâlike ise tam tersi şekilde davranarak neşeli, nazik, hayatı seven, insan doğasının acılarını ve sevinçlerini paylaşan, saf birine dönerdi. Çalışma odası ile mutfak, lavabonun arasında yumuşak terliği ile adımlarını atlayıp, bir şeylere itiraz ettiğini söyleyip, durmadan konuşan kocasını teselli etmek için Mâlike hiç şey yapmamıştı.

Sergel ilk başta kendi kendine kırılır, yatakta ters yatar. Karısını öfkeyle bağırma ve hatta tokatlamaya hakkı olduğunu anlardı, ancak bu eylemlerin ikisi de mevcut durumu iyileştirmeye yardımcı olmadığını tam tersi içinde olan fırtınayı dışarı çıkarıp, bunun yerine açık bir tartışmaya yol açacağından çekinirdi. Ama Sergel yaşında, açıkça tartışmaya girmek, kendi elleriyle gelecekteki bir yenilgiye duvar örmektir. Açık cephede kazanamayacağını hissederken, silahsız mücadele biçimini - protesto ve direniş yöntemini - seçmek zorunda kalırdı. Her geçen yıl bu yöntem daha az gevşemiş ve karısının yaptıklarına alayla bakarak ikna olmaya başlamıştı. Çaresizce buna alışıyordu. Ama Mâlike bunu bir zafer olarak görmedi. Bu evde kendi isteğinin başarılı olacağına inanıyordu, yatakta uyuyan bir ayı gibi yatan kocasının çabuk pes etmemesine kızar ve kendi düşüncelerinin hâkimiyetini aile içindeki karşılıklı anlayış olarak görürdü.

Evlilik hayatlarında tek kişi yönetimi sırası geliyordu (iki taraflı haklı, onlar birlikte olduğundan beri bu yöntem kullanılmamıştır). Mâlike kocasının öfkesine

öfkeyle karşılık vermeden önce durumuna baktı, mutfakta çay içerken kıskançlığının tamamen gereksiz olduğunu, iyi olsun kötü olsun evlendikten sonra bir çatının altında yaşadıkları için helali bozmaya hakkı olmadığını ve yerli yersiz kıskançlıkla kadının arını, namusunu yerle bir edeceğini, sessiz sakın ve kısaca anlatırdı. Bu laflar onun sabırlı yüzüyle, soğuk sakın sesiyle, inandırıcı ve net hareketleriyle birleşip, yalan dolanlar hakkındaki şüpheleri yok ederdi. Ancak Sergel'in yaşı ve Sergel gibilerin doğası, şüphelerinden vazgeçmesi imkânsızdı. Ancak bu şüphe ne kadar değişse de ağacın altından gitmeyen gölge gibi, aklından çıkmayan şüphenin arkasından geceki köyün uzaktan gözükken güven ışığı gibi parlayıp canını rahatlatırdı. Son üç veya dört ayda, bu güven ışığı daha güçleniyordu. Sergel birkaç kez işten erken döndüğünde, karısı hiçbir şey düşünmeden banyoda çamaşırları yıkadığını veya kış için reçel, hoşaf yapıp, aile çilesini tamamen kendi arkasında taşırcasına yaptığını görüp rahatlardı. İki kez iş seferinden çok erken dönmüştü (en son Taşkent'ten). Ve gece yarısında. Mâlike iki çocuğu yanına alıp rahat rahat uyuyordu. Cebindeki anahtarla kapıyı kendisi açmıştı. Karısını uyandırmadan önce, en ufak bir şüpheli hareket izlerini kontrol etmişti. Her şey yolundaydı. Döndüğünde, eşine fark ettirmeden ama kendisi çok dikkat ederek takip ettiği sigara küllüğü de askının yanında değişmeden duruyordu. Küllüğün içindeki bir tane kibrite bile dokunulmamış. Her yerde çocuk kıyafetleri ve çizilmiş kâğıt parçaları dağılmış durumda. Eve huzur ve sükûnet, çatı altındaki çocukların bakımı, ailenin bakımı, çocuklarına olan anne şefkati yerleşmiş. Hatta içeri girip mumu dürttüğünde bile, sese, yanmış ışığa uyanmaması, eşinin rahat olduğundan haber vermişti ve ona olan güvenini güçlendirdi. Üstelik gereksiz şüphesi ile gizli kuşkusundan kurtularak, kalbinin derinliklerinden, sadakatin önünde suçluluğunu kabul etmenin utancını hissetti.

Doğasından kötü düşünmeye alışkın onun içini rahatlatıp refah hayata başlayacaktı ama eşinin bugünkü beklenmedik hareketleri Sergel'in yeni kazanan güvenini, bu zamana kadar eşine olan düşüncelerini tekrar bir kontrol tartısından geçirmeye mecbur bıraktı. Bu mecburiyetten uyanmasıyla birlikte iç savaşı ile çekişmesi baş gösterdi.

Misafirlerle kadeh kaldırmaya devam eden karısının pek de sevmediği o sıradaki hareketlerine ve neşeli tavrına baktığında, Sergel'in şüpheli düşüncelerinin ilk kez başka bir yöne, daha acı verici bir yöne döndüğünü hissetti. Kıskançlık ve şüphe

duygusunun onu ölene kadar tüm hayatı boyunca yanında taşıyacağını ilk farkındalığıydı.

Karısı altı yıl önce vefat etmişti. Sergel'in kıskançlığı, ölümünün doğrudan nedeniydi. Rahmetlinin kalp hastalığı vardı. Eşi işten geç gelirse, bakkaldan bir şey alıp zamanında gelmezse bile, hatta Sergel işinden evine telefon ettiğinde meşgul olursa, "Neden geç kaldın?", " bakkalda kimlerle buluştun?" , "Telefonda hangi sevgilinle dertleştin?" gibi sözlerle beyninin etini yerd. Bu tür laflara açıklayamadan, birkaç kere boğulup bayılmıştı. Eşi bununla beraber misafirliğe gitmemeye başladı. Misafirlikten geldiği gün ise evde mutlaka kavga olurdu. Televizyon izlerken bile "Neden spikere böyle bakıyorsun?" diye tartışmaktan bıkmazdı.

Sonunda böyle bir tartışmanın ortasında eşi mutfakta düştü ve ambulansla hastaneye kaldırıldı. İki çocuğunu yanına alıp, ertesi gün öğleden sonra eşini ziyarete geldiğinde o ebedi uyumuş. Kocasına bir kâğıt parçası bırakmış: "Çocukları babamın evine götür. Ben gidiyorum. Kıskanıyorsan öbür dünyaya gel."

Şok oldu. Kafası gürültüyle doluydu ve çocuklarının ağladığını bile duymuyordu.

Karısının son sözleri uzun süre unutulmadı. Sadece ölüm, sadece ölüm onun suçunu kabul etmesine sebep oldu, kıskançlığını nereye kadar götüreceğine dikkat etmemişti, sonunda eşini aşağılayıp, işkence göstermiş gibi öldürdüğünü hissetti.

İlk başta aniden gelen olaydan kendini toparlayamadı, ancak beş veya altı ay sonra kederi azaldı ve tekrar yüzü gülmeye başladı. Arkadaşlarıyla eğlenerek üzüntüsünü gülme değiştirdi. Eskiden eşi varken aklı hep şüphe ve kıskançlık doluydu ama şimdi bundan kurtulmuş ve kendini tamamen özgür ve tamamen rahat hissetti.

Bu rahatlamanın ve bu özgürlüğün diğer tarafında, ara sıra görünen, sırtını çimdikleyen başka bir suçlu hissini yuvasında boğarak içini çürütüyordu. Sonunda, o his tamamen öldü ve iyileşmiş yara gibi bunu rahatsız ettiğini bıraktı.

Bir yıl sonra Mâlike ile evlendi. Mâlike daha önce evlenmişti. Kocasını Almatı'da küçük bir restoranda davul çalıyordu. İlk kez besteci olarak tanıştırmıştı. Uzun saçları ile sakalına ve müzikle ilgili konuşmalarına bakarak inanmıştı. O dönemde yöresel yemeklerin satıldığı Bereke dükkânında satış elemanı olarak çalışmıştı. "Besteci"

tanışmayı uzatmadı ve bir ay içinde evlenmeyi teklif etti. "Henüz şansı olmayan genç yeteneklinin" dileğini kabul etmekten başka seçeneği yoktu ve Mâlike de kabul etti. Müstakbel damadı ailesiyle tanıştırmak için onu Almatı yakınlarındaki evine götürdü. Mâlike damadı alıp baba evine girdiğinde, oyun oynayan çocuklar dört bir yana kaçmışlar ve bazıları da kapıdan dışarı atılmıştı. Damadı merakla, sevinçle bekleyen yaşlı kadınlar bunu görüp şهادeti kelime etmişlerdi.

Gençler toplanıp eğlence zirveye geldiğinde damat sahne aldı. Ortaya çıkıp cin çarpmış gibi dans etti.

“Davul!” diye bağırdı arada sırada.

“Davul nereden çıktı?”

“Bana davulumu ver! Davul için bir konser yazdım.”

Mâlike’nin babası okulda müdür yardımcısıydı, bir iki çocuğu davul getirmeye gönderdi. Davul için verilen konser gece yarısına kadar sürdü.

Düğün Almatı’da bir restoranda gerçekleşti. Mâlike ancak bu düğünde kocasının asla besteci olmadığını Tastak restoranının orkestrasında davulcu olduğunu öğrendi. Bunu damat tarafından gelen bir misafir söylemişti.

Evlilik hayatı ilk geceden itibaren soğuk başladı. Üç ay sonra, ikisi boşandı. Başarısız bir evlilik Mâlike’yi yıprattı. Ondan sonra bazı erkeklerle tanıştı. Onların sadece eğlenmek için çıktığını evlenmeye niyetleri olmadığını fark edince onlardan uzaklaştı. Zaman geçiyordu. Yirmi sekiz yaşına girdi. Hayal ettiği, beklediği yârinin gün geçtikçe uzaklaştığını, belirsiz umudun kapısını bekleyip, genç yaşamının alevi sönmeye başladığını hissetti. Aynı yaştaki tüm erkekler uzun süredir evlidir ve evli olmayanlar ise çok kurnaz veya çok cimrilerdir. Son sıradaki söylenen erkek türleriyle tanıştığı günden sonraki gün telefon ederek utanmadan kazı-kart¹²a, jal-jaya (atın bağırsakları) sormasının ardından arlanıp, iğrenmeye başlamıştı. Erkeklerin bu kadar küçülmesine, onların yanlış yapmalarına üzülmüştü.

¹² * At etinden yapılan sucukların genel adı; lezzetli, besleyici et.

“Erkekler nerede?” diye sorardı kendine evde tek kalınca. “Erkekler nereye gittiler? Herkes aynı ise evlenmenin ne anlamı var ki? Yoksa iyi yiğitler otuza kadar evlenip tükendi mi?”

Mâlike şimdiye kadar tanıştığı erkeklerden sadece dört erdem özellik etti: yemek, içmek, gülmek, yatmak. Görünüşe göre herkes sadece bu dört türlü kavramın içinde yaşıyor gibiydi. Herkes aynı seviyede. Bu dört kavramı anlamak için enstitüden mezun olmanın, diploma almanın, hatta insan olmanın şartlarından olmadığını kimse düşünmüyor gibi görünüyor.

Böylece tüm erkeklere sinirlenirken Sergel’e rastlar. Daha önce dükkâna gelmişti ve bir şeyler aldığını görmüştü. Son zamanlarda gençleşmiş, genç bir adam kadar toparlandığını, hızlı olduğunu fark etmişti. Ama onun nerede olduğunu ve ne iş yaptığını bilmiyordu. Saçlarının beyazlamaya başladığını söylemezsen, yaşlı değildi, kırk beş kırk altı yaşındaydı. Bir gün dükkâna kımıran¹³ geldi. "Rönesans" döneminde yaşayan biri kımıran görürse dibine uyumaya kadar hazırmış. Kımıran üç gün boyunca gelmeye devam etti. Üç gün sonra tarladaki deveyi sanki bir kertenkele emmiş gibi durdu kaldı.

Ancak, üç günlük kımıran, ikisini tanıştırmakla durdu. Bir hafta sonra ikisi iş bitince buluşmak üzere anlaştılar. Mâlike dükkândan çıktığında Sergel telefon makinesinin önünde tahta bir elbise giymiş gibi kapıda onu bekliyordu. Mâlike gülümsedi ve onun yanından cırt cırt diye geçti.

“Hmm... Merhaba” dedi tahtaya can bitmiş gibi.

“Ha, siz burada mısınız? Nasılsınız? Çok beklemediniz değil mi?”

“Oh, hayır, senin gibi güzeli sabaha kadar kirpik kırpmadan beklemek ne mutluluktur.”

“O zaman altı gün mutlu mu olacaksınız?”

“Hımm... Anlamadım” dedi kibar bir gülümsemeyle.

“Çalıştığım yerde benim gibi beş kadınız, bense altıncıyım.”

¹³ * Deve sütü, şubat.

“Harika!” dedi Sergel, başını sallayıp, ellerini çırparak. Mâlike aniden gülümsemesini durdurdu ve onun yüzüne baktı. “Harika! Şakanız harikaymı?”

“Tüh, korkuttunuz ya... Siz besteci değil misiniz?”

“Hayır! Ben bir doçentim!”

“Vay be! Bilim adamı mı? Kımrın’ın uzun süredir bağımlısı mısınız?”

“Küçükken deveyi emerek büyüdüm.”

“İnsan gençken bir hayvanı emerek büyümezse tarihçi olamaz sanırım. Benim bir tarihçi tanıdığım var, akademide, o küçükken keçiyi emerek büyümüş. Şimdi her gün arayıp keçi peyniri istiyor. Siz ise kımrın soruyorsunuz.” Yine gülümsedi. Sergel utanma numarası yaptı ve zorla sırtıttı.

Mâlike Sergel ile tanışmayı sadece eğlenmek için başlamıştı. Sonradan ilk başta yaşlı gibi görünen tarihçiye alışmıştı. Onun her konuşmasını dikkatlice söylediğini, ağaçtan kesilen odun gibi yürüdüğünde hareket etmeyen bedeni ile boynunun tutukluğuna, gizemli bakışlarını, hava sıcak olsa bile üzerinden çıkarmadığı kravatı ile ceketine, mide bulandırıcı Fransız parfümü sıkıtığına, bu tanışma esnasında fark ettiği inatçı huyu ile kıskançlığına, hatta çok göze batan cimriliğine dahi bakmamıştı. Bunun gibi karakterlerin çoğu önceden tanışıp buluştuğu erkeklerde de vardı ve bu sebeple bunlar Mâlike’ye o kadar şaşırtıcı gelmedi. Sergel’in onlardan daha iyi yönü ise, tanıştığı gün hemen kazı-karta sorarak telefon etmedi, hemen yatağa da götürmedi, kibarca gezdiler, kibarca vedalaştılar.

Mâlike onun evine bile geldi. Şehrin göbeğinde beş odalı dairesi, yurt dışından gelen mobilyalarla dolu ve iki duvarda kitap dizili, ayna gibi parke zemin, her zamanki gibi temiz, en son da ev sahibinin büyük doçent olması her şey aklına gelip şöyle düşündü: “Bunun diğer delikanlılardan neyi eksik? "Onların Sergel’den neresi daha iyi? Yalanla düşündüklerini gizleyemez, her şey net. Üstelik benimle eğlenmek için çıkmıyordur.”

İlk başta bu düşünce aklına geliyordu, zaman geçtikçe, onunla daha çok buluştukça, hatta tek başına kaldıkça, hep bunu düşünüyordu. Her kadının hayali gibi, evlilik merakı, çocukların merakı, rahat bir yaşam merakı her gün geçtikçe büyüledi. Sadece Sergel’in eski karısından kalan iki çocuk ona büyük bir engel, gelecekteki

sıkıntılı kaynağı gibi görünüyordu. Sadece iki çocuğu yuva kurmak isteyen ikilinin ailesine soğukluk getirecek gibi hissetti.

Sergel onun düşündüklerini söylemeden anlayıp, iki çocuğunu eski karısının baba ocağına, kendisi götürüp teslim etti. Sonra geleceğine, her zaman para göndereceğine, her tatil alıp gezdireceğine söz verdi.

Böylece ikisi evlendi. Düğüne Karatay da davet edildi. Karatay o zaman sovhoz¹⁴ devlet çiftliğinin müdürüydü. Babalarının babaları kardeşti. Kuzeninin düğününe güzel bir hediye ile geldi, hatta düğünün tüm masrafını kendisi ödedi. Sergel'in uzaklardaki kardeşleri arasından Karatay'ı seçmesi boşuna değildi.

Bu yıl Karatay'ın kızı liseyi bitirip okula gelmek isteyince Sergel, yeğenine bir mektup yazarak kendisi için iyi bir şey yapmanın zamanının geldiğini, Bağıla'yı üniversiteye yerleştireceğini ve gerekirse kendi evinde kalabileceğini söyledi.

Sık sık içilen konyak ve evin sıcak havası hem gerçek hem de mecazî anlamda misafirleri coşturdu. Karatay Mâlike ile giderek eğlenince, Sergel'in alnının kırışması ve ince dudaklarının sık sık büzüldüğünü ve dilinin tutulduğunu fark etti. Genç yengesinin ne kadar konyak içtiğini fark etmedi ama esmer güzel yüzünün değiştiğini insana dik dik bakan kara gözlerinden ışık yükselip, hem nazlı hem rahat olmasını sevse de, kuzeninin sessiz sakinliğini fark edip, Mâlike'nin esprili sözlerinin hepsine ciddi cevaplar vermeye çalıştı. Onun bu yeni yöntemi kısa sürede meyvesini verdi. Sergel uykusunu almış bebek gibi etrafına dikkatlice bakıp, konuşmalara, kahkahalara karıştı ve canlandı. O anda Karatay, yeğeninin bu durumuna ve masadaki şakayı anında anlayıp kavradığına sevindi.

Bağıla'nın rahatsızlığını hisseden Mâlike, onu تنها bir odaya götürdü. Sergel'in iki oğlunun yatak odasıydı. Şimdi bomboş. Pencerede açık sarı ipek perde asılmış, sağ köşede katlanır yumuşak kanepenin yanında perdenin rengine göre turuncu bir abajur var. Karşı tarafta, iki sıra kitaplık onun üzerinde ise mumyalanmış geyiğin kafası asılıdır. Gözleri sarışın abajurdan gelen ışıkla yansiyarak parlayıp, göze görünmeyen derinlerinden tuhaf bir durumu fark etmiş gibi dondu kaldı. Geyiği kimin vurduğunu, neden vurduğunu, cesedinin nerede kaybolduğunu, neden burada asılı

¹⁴ * SSCB'nin kontrolünde işletilen bir tarım çiftliğidir.

olduğunu, kimin evine gelip asıldığını bilmiyor ve bilmek istemiyordur. Ona önemli olan şey, böylece gözünü kırpmadan dar dünyanın göze görünmeyen uzak ufkunda olan belirsiz olaylara sessizce şaşırarak bakmaktır. Onun amacı sadece bakmaktır, kimin evi olursa olsun fark etmez, buz gibi müze duvarı mı hiç fark etmez, böylece bakar durur. Dünyaya ilk başta böyle bakmak için gelmişti.

“İstersen pencerenin bir tarafını tamamen açabilirsin” dedi Mälîke. “Sokağın bu tarafıyla araba geçmez. Sessiz. Hadi bakalım, yerleş. Bu oda sonunda senin odan olacak. Burada da plak çalar var dinleyebilirsin. Plaklar da şu rafta. Lili Ivanova, Sofia Rotaru, Luki Marinesku, Arsen Dediç, Biser Kirov, Muslim Magomayev, Dean Reed, Popura Fukuda... İsteddiğini al ve dinle. Çekinme, kendin evin gibi gör. Ben insanların açık olmasını seviyorum. Hala çok konuşacağız, şimdilik konuklara gidiyorum, tamam mı?”

Bağila kıbarca gülümsedi ve başını eğerek onayladı. Buradaki hava temiz ve serinmiş. Ara sıra salondaki konukların kükreyen sesleri duyulabilir.

Bağila sofradan kalktıktan sonra da onların biraz rahatladıklarını hissetti. Bağila tüm gün sigara dumanının kokusuna gömülmüştü, gereksiz konuşma ve gürültünün ortasında oturduğuna şaşırdı.

Derin bir iç çekip koltuğa yaslandı ve rafta sıralanmış kitapları gördü. Bugün satın alınmış gibi yeniydi. Bağila, bu evdeki kitapların bir bilgi kaynağından çok mülk olarak daha önemli olduğunu fark etti. Kapıya yavaşça baktı, ayağa kalktı ve rafa yaklaştı. Rastgele bir kitabı alıp ismine baktı. "Helenizmin Estetiği" kitabını açtı. Bu zamana kadar el değmemiş gibi duruyor, Anlaşılan kitabın sayfaları protesto edercesine iki-üç sayfa birleşerek zor açıldı. Yapışkan sayfaları açtı ve ilk sayfayı okudu. Harfleri küçüktü ve okumak için uygun değildi. Yarım sayfayı hızlıca okudu. Birçok cümleyi anlayamadı. Sonra tekrar yerine koydu. Kanepeye oturdu. Başını tekrar kaldırıp yukarı baktığında, kitaplığın üzerinde kurumuş bir geyiğin başını gördü. Sanki gölgedeki gözleri ona bakıyor gibiydi.

Bağila'nın vücudu titredi ve kalbi buz gibi oldu. Hızlıca kalktı ve kapıya doğru yaklaştı sonra büyük bir avizeyi yaktı. Geyik hala uzak ufuktan bakıyormuş gibi bakıyordu. Bununla ilgilenmiyordu, hatta buna dikkatle bakmayı namus görüyordu. Sakinleşti ve yerine oturdu. Bu süre boyunca avizeyi kapatmadı. Sanki yol

vurmuşçasına yorulmuş ve salondaki dar ve sıcak havadan başı zonklamaya başladı. Kanepenin ortasındaki kuş tüylü yastığını yavaşça pencere kısmına iterek, kimseyi uyandırmayayım diye başını yastığa koydu. Yatarken dizine kadar yükselen eteğini eliyle yavaşça indirdi ve gözlerini kapattı. Gözünde kalan avizenin keskin ışığı, gözünün önünde kış çiği gibi görünüp, yavaş yavaş uzaklaştı ve etraf kararmaya başladı.

Yaklaşık çeyrek saat hareketsiz yattı. Tavandan gelen ışık, pencerenin parlak sarı perdelerinde yansıyıp, sütun yüzüne damlayan damlası gibi Bağla'nın mükemmel beyaz yüzüne, uyumlu bir turuncu renk tonu ekledi. Doğa tüm sanatını harcadığı bu görüntüyü yarattığında, bu güzellik azmış gibi zifiri karanlığın bir parçasını kesip mermer yüzün sol tarafına ben olarak yapıştırmıştı.

Karşı gözüken siyah bir martının kanatlarını andıran çeyrek çember gibi kaşlar katlanan kirpiklerle mükemmel bir uyum içindedir. Doğanın usta ressam olduğunu, bu uyum etrafa gösteriyordu. İki kaşın birleştirilemediği noktada başlayan güzel bir kalkık burun tutarsanız öğütülecekmiş gibi birbiriyle olur olmaz kesişen kabarık dudaklara yön gösteriyordu. Beyaz bir gömleği her nefes alıp verdiğinde biraz kabarık tekrar yerine geldiğini saymazsak onun nefes aldığı da belli değildi.

Bağla'nın şu andaki durumu ve bütün doğası, tüm insanoğlunun: "Güzellik ve saflık nasıl olur?" sorusuna yaradılanın sessizce verdiği yanıtı gibiydi. Bağla sessizce yatarken, yoldaki olaylar aklına geldi ve istemsizce gözlerini açtı. Sanki kalbi hızla çarpıyordu. Vagondan kovdukları o genç adamı hatırlayıp durdu. O anda, gözlerini kapadığında adamın görüntüsünü net bir şekilde görebiliyordu ve şimdi tamamen kayboldu. Kirpiklerini ne kadar çaprazlasa da görüntü eskisi kadar net değildi. "O da bu şehirde!" aniden aklına yeni bir fikir geldi ve onun iç dünyasına hem heyecan, hem sevinç, hem sabır bıraktı. Bağla, onu hiç hatırlamamış olmasına, onu hiç düşünmemiş olmasına ve tanıdık olmayan bir görüntü karşısında kendini suçlu hissetti.

Oturma odasından bir kahkaha patlaması, babasının yüksek bir ses konuşması ve Mälîke'nin mutfakta bir bardağı yere düşürüp paramparça ettiği duyuldu. "Sarhoş mu acaba? Neden erkeklerle konyak içiyor?"

O düşündüklerine geri döndü. Düşünmeye geri döndüğünde, salondakilerin trende adama yaptıkları haksızlığı tamamen unuttuklarını ve bir daha asla onu düşünmeyeceklerini fark ederek, onların umursamaz kahkahalarından hoşlanmadı.

“Merak ediyorum!” dedi şaşkınlıkla. "Neden onu düşünüyorum? Neden onu düşüneyim ve neden onu unuttukları için oturma odasındakileri suçlayayım? Trenden indirmede, sadece başka bir kompartımana değiştirildi. Başka bir iki kişi geliyor olsaydı değişmesi için onlar da rica ederlerdi. Bitti geçti. Böyle küçük şeyleri ben değil o da unutmuştur belki, neden suçlu hissediyorum?" İlk başta yeni yenilik gibi görünen bu soru, kızın zihnindeki genç adamın imajını kararttı ve yabancı adamı düşünmeye hiçbir önemli sebebin olmadığını anladı. Tüm dikkatini geçici acımaya yorarak ve son kararın tek doğru karar olduğuna inanmaya başladığında, zihninin derinliklerinde garip bir his belirdi. Şimdi, son şüphesiyle tuhaf düşünceleri arasında kararsız kalırken, beyin nöronlarının diğer hücrelerinde başka bir şey hissedildi. “Onun adı neydi acaba?” gibi sürpriz soruya istemeden şaşırdı. Bazen insan zihni ve beyni, daha önce sorulan sorulara kendi başlarına, kişisel olarak cevaplar hazırlayacağına inanmaya başladı.

Kapı açıldı ve Mâlike'nin akşam yemeği için çağıran sesi duyuldu. Yemek yemek istememesine rağmen kibarca kalktı, çelişkili ve ilginç düşüncelerini kanepeye bırakıp yerinden kalktı. Kapı kolundan ayrılmayan ve buna gülümseyen Mâlike'ye karşı yürürken Bağla istemsizce gülümsediğini fark etmemişti. Az önce onların arasında oturduğu için umursamadı mı, Bağla bir süre ayrılıp geri dönünce Karatay ve Sergel dışında herkes konuşmayı kesti ve kafaları çevirdiler. Yanlarındaki Mâlike mutfağa gidip geri döndüğünde, birbirlerinin dudaklarına, kalkık burunlarına ve kepçe kulaklarına alışkın herkes, kapıdan yavaşça giren güzelliğin örneğini gördüklerinde şaşırmış hislerini gizleyemediler.

Turğat hızlıca kalkarken, masa kenarına konulmuş tabağı kendi kemerinin ucuyla çekip salataları yere düşürdü. Yerdeki çatalı almak için hemen eğildiğinde erimiş pastaya alını değdi ve elaleme bakmamak için bakarsa rezil olacağını anlayıp masanın altında kayboldu. İnatçı çatalı bulup masanın üzerine koyunca herkes kahkaha attı.

Turğat hemen banyoya gitti. Kızına herkesin dikkatle baktığına Karatay biraz rahatsız olan şu anki durumunu, bu genç adamın hareketleri ve ona gülenler bu durumdan kurtarmış gibi oldu. Ancak Turğat'ın şu hareketlerinde sadece iyilik değil, başka sır olduğunu hissetti. Hissetse bile Almatı gibi büyük bir şehirde güzel bir kız için çok fazla zorluk olacağını ve bunları zekice tek başına aşmanın kolay olmayacağını fark etti ve şimdiden merak etmeye başladı.

İki gün sonra Karatay memlekete döndü. Onu havaalanına uğurladılar. Uçuşa yaklaşık bir saat kala, bilet almak için bir grup arkadaşlarını rezervasyon yaptırmaya, Mälike ve Bağıla'yı gazete ve dergi almaya gönderdi, Karatay Sergel'i baş başa kaldılar.

“Sen ve Mälike Bağıla'ya göz kulak olun” dedi babacan bir tavırla. "Neden bahsettiğimi anlıyor musun?"

“Elbette, elbette” dedi Sergel, hemen kendine gelerek.

“Bağıla, çocuklarınızın en zekisidir. Ama onun zihnine göre arzuları çoktur. Sizin gibi tecrübeli hocaların eğitimi ona fazla gelmez. Kendi kızın gibi yetiştir.”

“O ne demek? Uzak insanlar değiliz, neden kendi kızım olarak görmüyormuşum?”

“Teşekkürler, Sake, söyleyecek başka bir şeyim yok. Nasılsınız?”

“Tamam, iyi gidiyor”. Boğazını temizledi ve omzunu silkti. Bu hareketlerinden yeğenin bir şey söylemek istediğini fark etti Karatay.

“Evet, konuşun benden neden çekiniyorsunuz?” dedi net bir ağır sesle.

“Bu kış... Doktoramı savunmalıyım ...”

“Yazmayı bitirdiniz mi?”

“Bitirdim. Baskıya da verdim.”

“Tebrikler!”

“Daha erken. Gecikmenin bir başka nedeni de” dedi Sergel, Karatay'ın dikkatini diğer düşüncelere yönlendirmek için sesini yükselterek, “buradaki bazı meslektaşlarımın çok zararı dokunacak gibi olması.”

“Niye ya?”

“İşte benim doktor olmamı istemiyorlar. Ana sebep bu. Ama bu zararlarını nasıl uygulayacağını iyi bilirler, benim gibi değil. Sorumluları arar, iftira atar, "bilim adamı değil" gibi müstehcen yorumlar yayar ve bir gazete veya dergi için yazı yazarlarsa adınızı şikâyet listesine ekler. Hangisini anlatayım ki? İnsan istismarının türleri ve çeşitleri tükendiğini mi söylüyorsunuz? Bazıları benim hakkımda şikâyetle bulunmuşlar. Utanılacak gerçekler. Eski eşini öldürdü diye iftira atanlar da var. O öldüğünde acı içinde olduğumu biliyorsun. Ayrıca genç bir kadınla evlendi diye suçluyorlar. Benim özel hayatımda ne işleri var ya? Yetmişlerinde yaşlı bir kadınla evlensem ne olacak sanki? Yaşlı kadına evlendi diye şikâyet edecekler! Ayrıca tüm bunların bilime, doktorluk tezime ne ilgisi var?”

Sergel her sözünü net söyleyip, Karatay’ın aklına şüphe girmeyecek şekilde her şeyi birer birer açıkladı.

“Bilim adamları arasında rekabet olduğunu duydum” dedi Karatay gülümseyip. İkisi, havalimanının başından sonuna kadar geldi ve geri döndüler.

“Oluyordu” dedi Sergel sırtarak. “Asıl rekabet bizim köyde kardeşim. Dışarıdan gülümsüyor ve içinde vuracak kurşunu olmayanlardır.”

“Evet, siz neler yapıyorsunuz?”

“Ne yapabilirim? Allah yalnız, ben yalnızım...”

Karatay sessiz kaldı. Kuzeninın bütün hayatını ve davranışlarını bilir. "Allah yalnız, ben yalnız" diyerek avucunu açtığı yalnızlığına inanmak istiyor ama onun tek olsa da boşuna olmadığını, üç dört yıl önce başkalarını şikâyet edip, şikâyetteki kanıtlar onaylanmayıp, görevinden alınmaya az kalmıştı.

Böyle olduğunu söyleyemedi. Hatta söylediklerinin yarısı yalan bile olsa aralarındaki akrabalık bağ, Karatay’ı elinden geldiğince yardım etmek ve hayatına müdahale etme işlerine karışmaya mecbur bırakmıştı.

“Peki, benden hangi konuda yardım istiyorsun?” dedi sorunu çözmeye çalışarak.

“Nereden bileyim” dedi Sergel, konuşmanın hızla pratik bir yöne dönüşmesine sevinerek. “Parti örgütleri her şeyi yapabilirler”.

Karatay ona baktı ve kibarca gülümsedi. “Bu adam kurnaz gibidir” dedi kendi kendine, gözlerini tekrar aşağı indirirken. “Beni test ediyor mu acaba? Sözlerine baktığınızda hiçbir şey bilmeyen, gözlerine baktığınızda ise her şeyi bilen gibi görünüyor. Böyle bir karakteri nereden buldu? İnsanoğlunun değişeceği doğrudur galiba”

Onlar yine geri döndüler ve aynı çizgiyi bozmadan ileri yürüdüler.

“Ben gidiyorum” dedi Karatay, Sergel’in bir cevabı uzun beklediğini hissederek. “Bu sorunlarla nereye gideceğini de bilemiyorum. Akademide mi yoksa üniversitede mi savunuyorsunuz tezi?”

“Üniversitede.”

“Kiminle konuşmalıyım?”

Sergel ve Karatay için acılı anlar başladı. Sergel kiminle konuşacağını çok iyi biliyordu ve Karatay’ın da bunu bildiğine inanıyordu, onun bilerek sormasına kızmaya başladı. Karatay ise Sergel’in şu anda kendisi hakkında ne düşündüğünü ve her ikisinin de aklına gelen adamın adını söyleyemediği için kuzeninin onu suçladığını hissetmişti. Enstitüde onunla birlikte okuyan arkadaşı yedi veya sekiz ay önce Bakanlığa göreve başlamıştı. Bu hem Sergel’in hem de Karatay’ın aklındaki adamdır. Ancak Karatay bu kadar olumsuz bir konu ile arkadaşına gitmenin bir yolunu bulamadan zor durumda kalıyordu.

“Tamam, Sake” dedi derin bir nefes alarak, “Konuşacağım.”

“Kiminle?”

“Arkadaşlar var. Onunla ben böyle bir konuyu hiç konuşmamıştık. Rahatsız edici olsa bile çaresi yoktur. Önümüzdeki ay bir parti aktivitesi olacak. O zaman konuşurum.”

Sergel, sanki omuzlarından ağır bir yük kalkmış gibi Karatay’a hissetmeden derin bir iç çekti. “Arkadaşlar vardır” dediğinde yeğeninin kimden bahsettiğini ve kimi ziyaret edeceğini tam olarak bildi. Göğsüne özel bir sevinç dolup ve dünya çiçek açmaya başlıyormuş gibi hissetti. Bu güzel dünyada her adımını bastıkça, yolundaki engelleri kolayca aşabileceğini hissetti.

“Sake” dedi Karatay bir süre sonra. Sergel hemen baktı. Onun yüzündeki dinginliği ve sabırlılığı görüp, Sergel heyecanla dinledi. “Bağıla'nın odası iki oğlunuzun odasıymış. Bir dahaki sefer geldiğimde, o odada iki oğlunun ve annelerinin bir portresini görmeliyim. Bunu detaylandırmaya gerek yok, anlayacağını düşünüyorum. Mâlike'ye de söyleyeceğim.”

Bu söz Sergel'i duygulandırdı. Şaka maka bir yana, çorba gibi kahkahalarla kuzeninin evin içindeki terslikleri fark etmesine onun düşüncelerinin burada değil ciddi ve derin olduğuna sevindi. Onlar havalimanının sonuna varıp geri döndüklerinde telsizden uçağa biniş duyurusunu yapan spikerin sesi duyuldu.

Giriş sınavları bitti. Artık Bağıla, Tarih Fakültesi öğrencisidir. Nedense öğrenci listesinde soyadını gördüğünde düşündüğü kadar mutlu olmamıştı. Aksine asılan listenin altında çok ağlayan bir kız görünce üzüldü.

“Üç yıl... Aman Tanrım, üç yıl!” diye ağladı yabancı kız.

“Köye nasıl giderim? Hayır gitmem, ölsem de gitmem!”

O kız iki yıl üst üste sınavda sadece bir puanın yetmemesiyle alınmamış. Bu yıl yarım puan yetmemiş. Bağıla üniversiteyi kendisi mi yoksa babasının yeğeni sayesinde mi kazandı ama sınavları iyi geçmişti. “Belki de bu kızın hakkını yedim” dedi kendi kendine. Ben gelmeseydim bu kız öğrenci olabilirdi.

Bağıla yassı burunlu esmer kızın sevinçle bağırdığını gördü. Tarih sözlü sınav sırasında bayılmıştı bu kız. İkinci yabancı dil sınavına girdiğinde o kızın oturduğunu görüp Bağıla gözlerine inanamadı.

Bugün bir öğrenci olarak etekleri zil çalıyordu. O anda en çok şu esmer kızdan nefret etmeye başladı. Kalbine buz koymuş gibi tüm bedeni titredi. Küçük siyah bir çantadan iki bozuk para çıkardı ve ankesörlü telefonun kabinine girdi. Altı haneyi işaret parmaklarıyla yavaşça çevirdi.

“Alo - Like, ben Bağıla'yım.”

Mälîke kendine böyle denmesini severdi. Son zamanlarda bulduğu isim buydu. Mälîke'nin "Me" kısmını kaldırırsanız "Like" olur. Kısa ve kolaydır. Bu isim "yenge" veya "abla" gibi sevimsiz isimlerden kurtulmanın iyi bir yöntemi idi.

Mälîke'nin yüksek sesi ahizenin arkasından duyuldu.

“Ne oldu, haber var mı?”

“Kazandım.”

“Tüh!” Korkuttun ya! Bir kaza oldu sandım. Neden üzgünsün? Bir öğrenci olan biri mutlu olmaz mı?”

“Mutluyum ...”

“Mutlu musun? Ceylanım benim! Şimdi bana gel. O zamana kadar Ser'i arayacağım.”

“Kimi?”

“Ser'i. Yani Ser, Sergel'i diyorum.”

“Ah! Tamam”.

Kabinden çıkıp taksi durağına doğru yürüdü. Bağıla, Mälîke'nin insanların isimlerini değiştirmekte büyük bir usta olduğunu fark etti. Kendisiyle çalışan tüm meslektaşlarına farklı isim veriyor, hepsi buna incinmiyorlar, aksine mutlu görünüyorlar. Bir gün sırasının geleceğini önceden biliyordu. “Ser” dedi ve güldü. “Komik!” Bağıla Sergel'i hayal etti ve ona zihinsel olarak "Ser" diye seslendi. Bu isim ile Sergel'in kişiliği arasındaki tam çelişkiyi fark ederek neredeyse yüksek sesle gülecekti.

O gün, Sergel'le üçü beraber, Medeu¹⁵'de bir restorana gittiler. Sergel tüm bu olayların kahramanı gibi kendini rahat hissederek davrandı. Hem eşiyle hem de Bağıla ile sevecen bir sesle konuştu, garsonlarla konuşurken çok kibar ve nazik davranarak yüksek bir kültür örneği oluşturmaya çalışmıştır.

¹⁵ * Almatı'nın güneydoğu eteklerinde bir dağ vadisinde bulunmaktadır.

Pencerenin yanına yerleştiler. Mlike mavi kumaş perdeyi geri çektiğinde, am ağaçlı dağların zirvesi sadece bir avuç ötede gibi göründü. şehir halkı için güneş batalı çeyrek saat oldu ve şimdi burada güneş daha yeni yuvaya giriyor. Gökyüzü apaçık.

Batı taraf kırmızıya büründü ve tüm dünya turuncu renge boyanmış gibiydi. Birkaç yıllar önce yapılmış patlama yüzünden ortaya çıkan ve iki dağı birbirine bağlayan çok büyük gölet, milyonlarca nüfusun koruyucusu gibi, yıllardır rahatsız eden sel tehlikesini önleyen bir kale gibi sessiz yatıyor. Ayrıca çimler yavaş yavaş büyümeye başlamış ve her yere genç am ağaçları dikilmiş. Bu sırada iki dağ arasındaki ebedi buz zirveler sert bakıyor gibi duruyor. Meşhur Medeu buz pateni pisti, sanki batan güneşe veda etmek istemiyormuş gibi karanlık, hüzünlü bir görünüme bürünmüş.

Güneş battı. Dağ vadisi karanlık olmaya başladı. İki dağın arasından geçip aşağı düşen buzdağının soğuk rzgrı, aşağıdan akan kayalık nehri yalayıp, dalgalanan soğuk esintisi pencereden dışarı bakan yüzleri okşar gibi geçti. Hava tertemiz. Ne kadar çok yutarsan o kadar tutkulu olursun.

“Kendi doğamıza değer vermiyoruz” dedi Mlike, bu yöne bakan am ağacından gözün ayırmadan. “Geçenlerde enstitümüzün rektörü (Mlike, Ulusal Ekonomi Enstitüsü’nde açık ğretimi kazanmıştı) İsviçre’ye gidip geldi. İle Alatau’ı ile Medeu ovaları kadarı dünyada yokmuş.”

“Belki” diye onayladı Sergel karısına. “Hım... Bu hikyeyi nasıl dinledin?”

Mlike pencereye eğilmiş göğsünü düzelterek kocasına baktı.

“Bu bir toplantıda Ser” dedi kaşlarını yukarı kaldırdı ama sesinden öfkesini gizleyemedi. “Enstitü ğrencileriyle!”

Anlaşıldı dermiş gibi Sergel bir yutkundu. Yutkunurken boğazındaki dem elması¹⁶ yemek borusuna gidip geri döndü. Sonra garson şampanya getirene kadar Mlike sessiz kaldı. Bağıla bu sessizlikte rahatsız bir şekilde ellerini nereye koyacağını bilemedi. Bazen atal ile bardakların yerini değiştirdi bazen elini çenesine koyup beyaz zirvelere baktı. Garson şampanya getirdi.

¹⁶ * Gırtlaktaki tiroid kıkırdağının ıkıntısıdır.

“Ne tür ikolatanız var?” dedi Mlike.

“Puşkin'in masalları”.

“Bir tane alalım. Sonra bir tane dondurma getirebilir misiniz?”

“Hay hay.”

Kısa adam kibarca eğildi ve hızla yürüdü.

“ Erkek garsonlardan nefret ederim” dedi Mlike, şampanya açarken.

“Batı'da kadınlar garsonluk yaptığından nefret ederlermiş.”

“Bu bir yalan! Bunların hepsi bir uydurma” Mlike, sadece kocasıyla değil, bu fikri destekleyenlere elini sallayıp. “Doğanın kendisi bir erkeğe ve kadına ilk baştan ne yapacaklarını belirtti. Sonra her şeyi karıştırdık, neyin yanlış neyin doğru olduğunu bile ayırt edemiyoruz.”

Şampanya ılık olmalı, başındaki kordon mantarı büyük bir güçle yukarıya doğru itmeye başladı. Mlike, fişi eğiyordu, gazı çıkarmaya yetişemedi, tak diye ses çıkardı ve karısıyla tartışmak istemeyen pencereye endişesiz bakan Sergel'in yüzünü beyaz köpük yıkadı. Sudan çıkmış kedi gibi homurdandı.

“Ser, özür dilerim, fark etmemiştim” dedi Mlike, hâlâ gözlerini açamayan kocasına acımış gibi davranıp.

Sergel bugünkü çok kültürlü olduğunu kaybetmedi. Mlike'nin ayağa kalkıp, silmeye başladığı mendili kendisi alıp, gözlerini, boynunu kurulayarak şöyle dedi:

“Bundan sonra bir erkek garsonu nasıl sevmezsin?”

Sergel'in uzun süredir söylediği en iyi sözdü. Ve özellikle başarısız bir şampanya açılışından sonra akşamı mahvettim diye düşünen Mlike'yi bu sözler çok etkiledi. Hayatında ilk kez kocasını bu kadar merhametle sevdi.

Narin bir şekilde adımlarını basıp yerine oturdu. Şampanyanın yarısı beyaz masa örtüsüne döküldü ve sıırıslıklam oldu. Mlike diğer şampanyayı eliyle tutuyordu ve şöyle dedi:

“Ser, siz içiyor musunuz yoksa tok musunuz?”

“İçemezsem de olur ama yine de doldur” dedi bardağını öne doğru uzatarak. “Kızın okulu kazandığında, Mâlike, bizi şampanyayla yıkadı dersek, Karatay ne der acaba?”

“Fikir!” dedi Mâlike şampanyayı iki bardağa böldü ve Bağıla'ya kendi bardağından iki veya üç damla damlattı. “Bugün onu arayıp bu güzel şeyleri anlatalım! Hadi, Bağıla'nın öğrencilik ziyafetini başlayalım. Yeni adımın kutlu olsun, nice mutlu günler!”

İkisi bardaklarının yarısına kadar içip masaya koydular. Bağıla bardağı dudaklarına dokundurdu ve tekrar indirdi. Garson çikolata ve dondurma getirdi.

“Hadi, en sevdiğin yemeğe başlayabilirsin” dedi Mâlike ona gülümseyerek.

Bağıla tatlı kaşıkla dondurmanın kenarından alıp ağzına koydu. O sırada kapının yanındaki masada oturan dört beş adamdan biri onun kendisine göz ayırmadan baktığını gördü. Saçları omuzlarına kadar uzanan, at çeneli, zayıf yiğit. Kara derililere çok benzer. Dondurmanın yarısını bitirdiğinde tekrar kapıya baktı. Genç adam hala ellerini çenesine yaslayıp bakıyor.

“Mâlike, o adam bana dimdik bakıyor” diye fısıldadı.

“Hangisi?”

“Kapıda. Uzun saçlı olan.”

“Erkeklerin sana bakması ben şaşırtmaz. Ha, şu elini çenesine koyan mı?”

“Evet.”

“Boş ver. Onlara bakarsan, seni de istiyor diye düşünürler. Bir ressam ya da heykeltıraş ustası bir köylü olmalı.”

“Bunu nasıl anladın?”

“Öncelikle onlar sakal ve saçlarını uzatırlar.”

“Neden?”

“Ben de anlamıyorum. Sakal ve saç bırakmıyorlarsa onları sanat içeri almıyor belki.”

“Ya bir köse ise?”

Mälîke Bağîla'ya hızla baktı. Küçük kara gözleri gülümseyip ona bakıyordu

“Bravo, bravo!” dedi ellerini sessizce çırparak. “Ser, duydunuz mu? Bağîla'nın hayal gücü hızlı değil mi?”

Sergel duydum, "çok iyi" dermiş gibi gülümseyip başını eğerek onayladı. Soldaki orkestradan, İtalyan veya İsveç gruplarının repertuarından pop müzik çalmaya başladı. Davulun başında oturan Yunan asıllı sakallı adam dünden beri aletini özlemiş olmalı, başını sallayıp rahat vuruyor. Ara sıra duyulan cazın güzel sesinden başka, diğer aletlerin sesi davulun yanında çok zayıf kalıyordu. Mälîke davulcuya nefretle baktı. İlk başarısız evliliğinden sonra davulcu olan herkesi sevmiyordu.

İnsanlar dans etmeye başladı. Herkes çılgın bir orkestra gibi dans ettiğini korumuyorlar, çoğu boş boş oynuyor. Orkestra oyuncularını yeteneklerinden memnunmuş gibi, her biri enstrümanı olabildiğince yüksek sesle çaldı.

Yulaf lapasına karışan karmaşık dansa, her masa iki üç kişi göndermiş bazıları değil tamamen bomboş kalmış. Dizden üç dört parmak yukarı kısa siyah etekli genç bir kız, üç erkeğin ortasında dans ediyor. Sadece omuzlarını kaplayan sarışının yüzüne mükemmel bir uyum sağlayan denizkızı gibi beyaz saçları, tavandan dökülen bir avizenin ışığıyla parlıyor. Herkes gibi delirmeden güzel dans ediyor. Siyah güpür dantelden dikilmiş, göğsü biraz aşağıda olan ince bluzu, beyaz saç, beyaz bedenle tartışarak, onun güzelliğine güzellik katıyor. Hafif kalın dudakları gülümsüyor ve inci gibi beyaz dişleri her taraftan hafifçe görülüyordu. Sanki dans etmiyor da güzel bir heykel veya gençliğin ne olduğunu gösteriyor gibiydi. Kız yanındaki adamın elini tokatlayıp, müziğin ritmiyle bir döndüğünde kısa eteği uçup açılıverdi ve beyaz iç çamaşırı gözüktü. Lokantadaki yaşlısı, genci bunlardan gözlerini ayırmıyordu. Özellikle de erkekler diğer dans edenlerle hiç ilgisi yokmuş gibi, tüm hevesleri bu dördünde yani karılarından gizleyip söylemek gerekirse, bu güzel kıza bakıyorlardı. Mälîke, erkeklerin çoğunun şu anda aynı süreçte olduğunu fark edip, gizlenerek Sergel'e baktı. Boğazındaki âdem elması yavaşça yemek borusuna girdi ve geri döndü.

Mälîke sırtıttı. “İşte, şerefsiz” dedi sessizce. “Şuna bak. Kendisinden on altı yaş küçük bir karısı var ve fena değil. Ama yine de âdem elmacığı hareket ediyor! Genel olarak utanmayı böyle bırakalım da erkeklerin çoğunda beyin ve kanaat yoktur”.

“Ser, salatan soğudu” dedi Mälîke müzik durduktan sonra kasten gizemli bir sesle. Sergel tatlı ekmeğini kaybetmiş sonra onun peşinden koşan çocuk gibi, arkasını döndü ve salatayı çatalla vurdu.

“Terbiyesizlik!” dedi ağzına bir domates atarak. “Ebeveynleri nereye bakıyor? Böyle kızların dürüst anne olacağına inanmıyorum.”

“Bütün gün bunun için mi endişelendin?”

“Başka ne denmeli!” diye konudan uzaklaşmaya çalıştı ve Mälîke bunu hissetti ama daha fazla derine inmedi.

Bu sırada, kapının yanındaki masanın uzun boylu garsonu, yanlarına geldi ve bir tepsideki şampanya ile iki çikolatayı önlerine koydu.

“Misafirlerimizden” dedi gülümseyerek. “Şu, yandaki masada oturan adam gönderdi. Bu mektup size.” O iki katlanmış kâğıdı Bağıla'nın önüne koydu ve uzaklaştı.

Sergel'in gözleri garsonda kaldı, Mälîke ile Bağıla'nın ortasında ne diyeceğini bilemedi. Gurur ve öfke yükseliyor, alnının damarları titriyordu.

“ Siz ne... Gerçekten yabancılardan gelen şampanya ve mektubu kabul mu edeceksiniz? Neden sessizsiniz?”

-“Evet, şampanyamız kalmamıştı. Kendi garsonumuzu çağır ve geri çevirelim.”

Sergel garsonu çağırdı, gelen her şeyi tepsiye kendi elleriyle koydu ve gelen tarafı işaretleyip gönderdi. Garson gittikten sonra avucunu açıp kapattı durdu. Sergel'in yabancı hediye çevirdiğine Mälîke sevinse de, iki katlanmış kâğıtta ne yazıldığını bilemediğine üzülmüştü.

“Halbuki” dedi alçak sesle, kocasını daha fazla kızdırmamaya çalışarak, "Yazdıklarını okumalıydık. O bize yapışıp kalmayacak ki”.

“Evet, önce yazılanları okuyun, sonra tanışın ve sonra... Davet ettiği yere gidin ...”

“O-o yeter. Öfken henüz dinmemiş. Her şeyi kolaylaştırdın. Kadınlar hakkında hiçbir şey bilmiyorsun. Onlar erkeklere göre daha sadık.”

“Biliyoruz”

“Yalan! Hiçbir bilge kadının ruhunu bilemedi ve anlamadı. O anlayamayacak...”

“ Bi li-yo-ruz!” Sergel heceleyerek söyledi.

Mâlike dediğinden sapmadı.

“Onlar senin bildiğin kadınlar. Böyle kadınları tanımanıza bile gerek yok!”

Son söz Sergel'i öfkenin ve kırgınlığın eşiğine getirdi. Konuşmadan sessiz, başını dik tutup, dudaklarını ısırıp ve oturduğu yerden kıpırdamadı. Ağzını açarsan patlayacak gibi görünüyordu.

Garson sıcak yemek getirdi.

“Genç adam, bana bir şampanya yine ver” dedi Mâlike kocasına yanıt olarak.

“Hay hay, hemen!”

“Onu kim içecek?”

Sergel karısına sert gözlerle baktı.

“Ben.”

Sergel'in sözleri ve eylemleri tükenmişti, sanki tek bir tanrıdan yardım ister gibi Alatau'nun uzak doruklarına baktı. Şimdi birisi bir laf ederse sert tartışacaklarını, sonra bu güzel akşamı mahvedeceklerini, bu haberin Karatay'a ulaşacağını düşünerek içini çekip çatalı tuttu.

“Ne kadar kavgacı insanlar” dedi Bağla içinden, “böyle nasıl yaşanılabilir üstelik önlerinde daha nice yıllar var? Her kelimeye böyle tartışacaklarsa... Bu nasıl bir hayat, neresi güzel? Mâlike kadınlar hakkında neden söyledi ki, o nasıl kadınlardı? Sergel'in bununla ne kadar ilgisi var ve en önemlisi o neden öfkeden patlayacak gibi duruyor?”

Bağla bu soruların hiçbirine cevap bulamadı. Annesini hatırladı. Uysal bir kişi, ne kadar sinirli olursa olsun, sert konuşmaz, çocuklarının ve kocasının durumuna bakar, hayatını onların sağlığına ve esenliğine adamıştı, dünyada kötülük olduğunu düşünmeyen sadık insan. Aynı zamanda enstitü mezunudur, bu hayatın inceliklerini

ve çelişkilerini bilir, insanların istismarı ne kendisinden ne de ailelerinden kaçmıştır. Hem hüznler hem de sevinçler vardı. Ama her şeye dayanabilir, bekleyebilirdi. İlk başlarda, Bağıla ya ikinci ya da üçüncü sınıftaydı, babası baş ziraat mühendisiyken, iki yıl kuraklık sürer, tüm planlar gerçekleşmediği için görevden alındı. Suçlu olmadığını, böyle bir durumun sadece devlet çiftliğine değil, tüm ilçeye, şehre ve bölgeye bir yük olduğunu, hiçbir fırsatı kaçırmadığını kimseye anlatamamıştı. Hatta eve sürekli gelen akraba gibi gören ilçedeki bazı sorunlu kişiler bile bütün kuraklığın sadece Karatay'dan gelmediğini, biri görevden alınırsa gökten yağmur yağmayacağını söyleyip yardım edemedi. Hatta çiftliğe geldiklerinde eve bile uğramadan gittiler. Tüm bunlar, Karatay'ın bu işlere girdiğinde önünden çıkacak engelleri ve imtihanları gösteren ilk dersti. Dün dost sandığı insanların yardım etmek şöyle dursun bugün ona bir yabancı gibi bakmaları, eve gelmemeleri onu azarlamış gibiydi (onun kaburgasını kırmış gibiydi). Çok üzgündü ve zor günlerinde karşıya geçip Sırderya'nın kenarında tek başına yaşasam mı diye de düşündü. Sadece karısı Gaynikamal, durmasını ve bir erkek olarak zorluklarla başa çıkabilmesi gerektiğini söyledi.

“Bir işin bulunacağını, baş ziraat mühendisi olmazsan bile sıradan bir ziraat mühendisi olacaksın ve ya sıradan bir işçi olursan bile artık ölecek gün yok” diye onun kızgınlığını ve sinirini durdurmuştu. Burada ah diye boşuna yatmaktansa evraklarını toplayıp il başkanıyla görüş diye tavsiye etti. Karatay'ın kafası karıştı ve Gaynikamal'ın fikrine katıldı. “Aslında onların anlamadıklarını bunlar anlar, benim çabaladığımı anlarlar. Burada yatıp adalet aramak bana ne kazandıracak?”

Öyle yaptı. Bunun konuşmasından dürüstlüğü, çalışkanlığı fark etmiş olmalıdır ki, başkan uzun düşündü ve:

“Göreceğiz. Sonra haber veririm” demişti. Bir ay sonra Karatay eski görevine tekrar başladı.

Muhtemelen havanın ve ruh halinin iyileşmesi nedeniyle, devlet çiftliği o yıl, bir buçuk kez daha fazla planını gerçekleştirdi. Bu Karatay'ı mutlu etti ve yeteneklerine ve gücüne olan güvenini güçlendirdi. Sonraki yıl, hasat da iyiydi. Bölge partisi birinci sekreteri Karatay'ın ticari zekâsını ve kabiliyetini parti etkinliğinde övdüler. Bir sonraki yılın baharında devlet çiftliğinin müdürlüğüne terfi etti. Üç yıl sonra bölge parti komitesinin ikinci sekreteri ve ardından birinci sekreter olarak atandı. Bütün bu

olaylarda Gaynikamal aynı kalıp ve karakterden sapmamıştır. Üzülmedi, kabarmadı, kocasının kızdığında dediği laflara aldırmadı. “Vay, bu sözler senin söyleyeceğin sözler miydi?” deyip geçerdi hepsini dinledikten sonra. Gainikamal'ın sakinliği ve duyarlılığı Karatay'ı durdurdu, düşündürdü, akla getirdi. Bu sabır ile zekânın arkasında aile ile kocaya olan saygı veya kölelik değil, yerine olan nazik sıcaklık, şefkat görülürdü.

Karatay da onu anlardı, sonradan karısına sesini asla yükseltmedi, onu gücendirecek bir şey söylememiştir.

“Belki aşk dediğin bu olmalı” derdi Bağıla büyürken kendi kendine. Sergel ve Mâlike yemeğin yarısını yemişler ve ortaya bırakmışlar. Bağıla, şampanyanın açıldığını ve her bardaktan içildiğini fark etmemiş bile. Buna bakıldığında her ikisi kendileri doldurup kendileri içmelidirler. Bunların sessiz oturduklarına Bağıla kendini tuhaf hissetmeye başladı. Ara sıra konuşulan öğrenci kelimeleri dışında öğrenci olmanın sevinci hissedilmiyor gibi görünüyordu. Bunun yerine olay, çifti dağın zirvesine çıkarmış ve tartışmalarına neden olmuş gibiydi. Üstelik bir yabancının hediyesi, iki katlanmış kâğıt, onu küçük düşürdü ve akrabalarının önünde utandırdı. Muhtemelen Sergel bütün bunları kendine göre yorumluyor ve karısına farklı bakıyordur. Bu da mümkündür. Böyle bir düşünce Sergel gibi insanlara özgüdür.

Bağıla birden kendini yalnız hissetti. Bu dağ, o kükreyen nehir, spot ışığında açıkça görülen karmaşık gürültülü şehir ve sallanan insanları, önündeki bilinmeyen, tanıdık olmayan öğrenci hayatı, bu restoran, bu kaotik müzik, sinirli oturan Sergel ve Mâlike, herkes sanki... Her şey ondan uzaklaşıyordu. Burada sırlarını söyleyecek, her türlü aksiliğe maruz kalırsa yanında bulunan, inanacak kimsesi yokmuş gibiydi. Ta kendi memleketinde, kendi evinde hiç bu kadar yalnız hissetmemişti, ufak tefek uygunsuz durumlarda bile bu kadar yalnız hissetmedi. Aksine, hırslıydı, mücadele ederdi, tartışırdı ama yine de ispatlardı. Yadsınmak, Yalnızlık, kimsesizlik diye bir şey yoktu. Hatta bir çocuğun buna yazdığı "sevgi mektubunu" (mektup öyle yazılmıştı) eve geldiğinde kardeşinin elinde bulup akşam aile sofrasında toplanırken kardeşi satır satır okuduğunda bile yalnız hissetmemişti. Hıçkırığa hıçkırığa ağlamıştı ve mektubu kimin yazdığını bilmediğini söylemişti. Beklendiği gibi, babası onu azarlamadı, tam tersi beşinci sınıf öğrencisi olan erkek kardeşini azarlamıştı. O da bir köşeye gidip

ağlamıştı. Evdeki böyle kavgadan sonra ertesi gün, Bağla tüm sınıfı ayağa kaldırmıştı. Sonunda "âşık olan arkadaş" bulunmuştu. Ders sırasında mısır yiyip sonra kızları mısırla vuran tembel bir çocuk vardı, mektubu yazan oymuş. Mektubunda Bağla'yı kaçıracığına söz vermiş. "Tepeden aşağı inip ata binerek kaçarsam baban bana arabayla yetişemez" demiş. Çocuğun ebeveynleri okula çağırıldı. Çobanlarmış toplantı sırasında geldiler. Çocuklarına yönelik suçlamaları sessizce dinledikten sonra babası, öfkeli gözlerle (ilçe başkanının kızını kaçırmak için bir mektup yazdığını duyduktan sonra) dehşet içinde oğluna baktı.

"Ah, eşeğin beynini yiyen domuz!" dedi, ayakkabısındaki kırbacı çekerek. "Durduğu yerde arkasını kesti. Ondan keregeye¹⁷ ip yapayım mı? O, Beyinsiz, işte bu!"

Çocuğuna saldırdı. Herkes güldü. Toplantının bereketi gitmişti. Her neyse, bir protokol hazırlandı ve bir kopyası çocuğun ebeveynlerine verildi. Mektup okunduğunda ağlıyordu, şimdi olanları hatırladığında Bağla utandı ve olur olmaz gülümsedi. Yüzünde bir gülümsemeyle, iki yıl önce çocuk olduğunu, bu iki yıl içinde epeyce büyüdüğünü, okuldaki on yılının çabuk geçtiğini, artık böyle anılar sadece hatırlanacağını düşündü. Bunu düşündükçe aklına her yerden biriken yalnızlık kederi eskisinden daha çok güçlenmişti.

Göz önüne, kazananlar listesinin altında hıçkırarak ağlayan kız geldi. "Köye nasıl gidebilirim! Dön-mü-yo-rum! Asla!" dediği sözleri net duydu. Öğrenci olmaktan memnun olan yassı burunlu esmer kız da işte, çantasını sallayarak koşuyor. Önceki sınavda başarısız olduğunu bile düşünmüyordu. Sonra aniden bir buçuk ay önce olan tren yolculuğu geldi aklına. Beklenmedik bir şekilde, treni hatırlarken trendeki o yabancı genç adamı hatırladı. Bağla yüzünü net hatırlayamadı sadece soğuk gözünü ve soğuk yüzünü unutmamış. O genç adamı hayal ederken kalbinin hızla çarptığını hissetti. Aklını dolduran anlaşılmasız hüznün ve yalnızlık hissi, yükselen güneşin sisi gibi dağılıyor gibiydi. "Gerçekten mi?" dedi kendi kendine, "o yüzü gerçekten unutamaz mıyım? Neden?" Bu soruya bir yanıt bulamadı ve cevap aramak istemedi, yanıt bulursa kendince bulunacak cesur bir cevaptan korkuyordu. Bu hislerin ortasında etrafa baktığını fark etmemiş, neden baktığını da bilmiyordu. Bu bir buçuk

¹⁷ * Otağın (çadırın) katlanıp açılabilmesini sağlayan alt kısmındaki destek.

ay boyunca, o yabancı genç adamı düşündükçe sabrını ve sebatını kaybedeceğini, kendi boyunda kendine yabancı bir hislerin geldiğini, bunlara çok şaşırarak birlikte, kendinden bile gizlediği ruhunun köşelerinde o genç adama olan merhametin kaldığını, son zamanlarda net fark etmeye başladı. “Beyin hücreleri bazen kendi başlarına, otomatik olarak çalışır.” Kendi sözü, onun ifadesidir. Bunun doğru olduğuna yine şaşırdı. Tam bugün, bu yemek sırasında adamı düşünmemişti ve bunu düşünmeye fırsatı bile olmamıştı. Ancak öyle görünüyor ki, uzak bir bilinç noktası her zaman onun hakkında yeni, beklenmedik sonuçlar hazırlıyordu.

Şu anda bir buçuk aydır tanımadığı genç adamı aradığını ve bu insanların arasından onunla buluşmak istediğini itiraf etti. Sergel ve Mâlike kendi düşünceleriyle meşguldür. Hatta Bağila’yı bir çocuk olarak görüyor ve bir çocuk gibi koruyorlar. Tamamdır, bu kötü değildir. Ama onun şu an ne düşündüğünü bir bilselerdi...

Onlar yarım saat sonra garsonla hesaplaşmaya gittiler. Mâlike, kapının olduğu yönde hâlâ dikkatle bakan genç adamın masasına yaklaştıklarında Bağila’yı sol yanına alıp ondan uzak tutmaya çalıştı. Sergel, beklenmedik her duruma hazır olduğunu gösterdi ve cesaret ve kararlılıkla onları takip etti.

Yaklaştıklarında, genç adam kalktı ve önlerinde durdu.

“Affedersiniz” dedi, önce Malika’ya sonra Bağila’ya bakarak.

“Beyefendi, yolumuzu boşalt lütfen” dedi Mâlike öfkeyle, böyle terbiyesizliğe dayanamayarak.

“Affedersiniz, ben size bir hediye göndererek yanlış yaptım.”

“Beyefendi, polisi karıştırmak istemiyorsanız, yerinize geçin” dedi onlara yaklaşan Sergel. “Ne ayıp bir şey!”

“Ben... Sizden özür diliyorum işte.”

“Herkesin özrünü kabul edemem” dedi Sergel ön kapının üst kısmından gözlerini ayırmadan. “Ama yine de... Affettik. Artık yoldan çekilin!”

“Benim kötü bir niyetim yoktu” dedi genç adam, neler olduğunu anlatmak için aceleyle. Genç adam kadınların yumuşak, merhametli olduğunu düşünerek Mâlike’ye baktı. “Çekinmeden önünüzde durmazsam sizi nasıl durdurabilirdim ki. Benden

korkmayın, baban mı, amcan mı bilemedim ama ben bu adamın düşündüğü gibi sokak serserisi değilim. Ben bir ressamım. Gönderdiğim mektupta, dünyada böyle güzel bir kız olduğu için memnunum (Bağila'ya baktı) ve buraya aniden geldiğiniz için teşekkür ederim diye yazmıştım. Benim başka sözüm yok” Adam yoldan çekildi. Genç adama ne diyeceğini bilemeyen Mâlike'nin kafası karışmıştı ve "İnanıyorum" dercesine sıcak bir şekilde başını önüne eğdi ve geçti. Hiç şüphesiz gerçekleri söylediğine Mâlike biraz erimişti ve sert olduğuna utanmıştı. Ancak "Amcan mı, baban mı olur?" diye fark etmeden Sergel'in ruhuna dokunduğunu, bu laf yüzünden Sergel'in üzüldüğünü anladı. Fakat bunun için genç adamı suçlamadı, sadece Sergel kızmasın diye dua etti.

“Aman Tanrım, Almatı'da dinlenecek bir yer yok” dedi kızarak. Herkes dans eder ve herkes votka içer sanıyorlar! Gelirsen hemen kaçmak istersin. Bir de kara yağ gibi yapışıyorlar. Ressammış! Ressamsa kendi işini bilsin bize ne! Dağ çizsin, taş çizsin, isterse kaplumbağa çizsin bize ne!”

Sergel taksi durağına kadar konuşarak gitti. Taksiye bindikten sonra bile kendisi sordu, kendisi cevapladı ve bunlar konuşana kadar eve yoruldu geldi. Buraya geldiğinde konuşmaya devam edecekti ama tansiyonu yükselip yatağa girdi ve sakinleşti.

Mâlike, tansiyonu yüksek olmasına rağmen sakinleştiğine sevindi.

Karatay'dan bir tebrik telgrafı geldi. Bunu mutfakta baş başa çay içmeye geldiklerinde Mâlike'nin evinde yaşayan kız kardeşi verdi. Bağila onu her gördüğünde onun için üzülmüyordu. Dört ya da beş yaşlarındayken oyun oynarken araba çarpmış ve bir kolunu ve bir bacağını kaybetmiştir. Çok korkmuş olmalı, boynu hafifçe sola eğilmiş kalmış. Sol bacağına diz altında protezi var ve sağ kol dirsekten içeri eğik ve öylece hareketsiz kalmış. Yürürken protezli bacadaki ayakkabılardan tok tok ses çıkar ve sağ kol aşağı yukarı sallanırdı. Kız kardeşi diğer kızlar gibi asla elbise ya da etek giymez, bacaklarını gizlemek için pantolonunu çıkarmazdı, Bağila onu pantolonsuz hayal edemez oldu. Elalemin dikkatini çekmemek için evde en geç yatar ve erken kalkar. Mâlike'nin anlattıklarına göre kız kardeşi bunlara çok yakın akrabası değil, dedelerinin dedeleri tarafından yakınlığı var, köydeki babasının ricasıyla Sergel'i ikna edip sonunda kızı yanlarına almışlardı.

“Mans, biz yokken kimse aramadı mı?” dedi Mâlike çayına reçel koyarken. Mans, Mansiya'nın kısaltılmış bir şeklidir.

“Aradı.”

“Kim?”

“Tanımıyorum. Bir adam. Seni sordu.”

“Sesi nasıldı?”

Omzunu silkti bilmiyorum diye.

“Normal erkek sesi miydi?”

“Kalın mı, ince mi?”

“Biraz kalın ağır sesli. Oyunculuk tınısı var.”

“Öyle mi!” Mâlike kahkaha attı. “Dersine çalıştın mı?”

“Evet”

“O zaman Karatay'ı aramak için sipariş et. Uyuyana kadar bir görüşüp kendi ağzımla müjdemî alayım”

Mansiya sessizce tamam deyip yavaşça kalktı ve telefonun bulunduğu koridora yürüdü.

“Okulu ne zaman bitecek” dedi Bağla, sessiz oturmaktan sıkılarak.

“Bu yıl ikinci sınıf. Benim okuduğum enstitüdedir. Hemen mezun olursa iyi olurdu yazık. Önumde oturmasına dayanamıyorum, o yüzden bir yerlere gönderiyorum. Bunu nasıl anladığını bilmiyorum. Engelli insanlara baktığımda çok üzülüyorum. Yumuşak bir şekilde içini çekti. Sonra aniden Bağla'ya baktı.

“Sen inanılmaz derecede güzelsin!” dedi “Yanında yürümek bir kadın için acıdır. Kadınlar senden nefret eder. Ben hariç!” O kahkaha attı. “Erkek olsaydım, nasıl eder bulur seninle evlenirdim. Ama güzel bir kadınla evlenmek çok zor. Kıskançlıkla mücadele edeceksin”

“Sergel amca seni çok kıskanıyor olmalı?”

“Ölecek kadar çok. Nedensiz bir şekilde kıskançtır. Leyla'yı sinekten kıskanan Mecnun'un saf kıskançlığı değil, küçük, sebepsiz bir kıskançlıktır. Bazen çok sinirlendirir.”

Bağila "Onu seviyor musun?" diye sormak istedi ama bunlar hakkında konuşmanın daha erken olduğunu fark edip sessiz kaldı. Ancak, Mâlike'nin Sergel'i gerçekten sevmediğini, birbirlerine olan aşklarının sadece soğuk bir evlilik görevi olduğunu ve yaş ve karakter farkı olanların arasında eşit bir sevginin olmasının mümkün olmadığını düşündü.

“Sanırım Sergel amcanın hastalığından sorumlu benim”.

“Endişelenme, yine de bir sebep bulabilirdi. Her dışarı çıktığımızda böyle tartışarak dönüyoruz. Karısı başkasının dikkatini çekti mi hemen hastalanmaya başlar. Sen kıskanç bir adama yaklaşma. Bu arada, bu adam, şu ressamı diyorum, ilk başta düşündüğüm gibi değil, hoşuma gitti. Fikirlerini açık açık anlatanları severim. Öyle insanlar daima dürüst olurlar, diğerleri kadar yolsuzluğa ve aldatmaya yakın değiller. Müzik dinler misin?”

“Dinlerim.”

“Haydi.” İkisi de mutfaktan çıktılar. “Mans” dedi Mâlike yüksek sesle. “Mans, nereye kayboldun?”

“Sipariş ettim” “Bekleyin” dedi. O odasına gidip yatağına yatmış.

“Biz duyamıyorsak çağırırsın, tamam mı?”

“Pekala”. Mansiya'nın sesi sakindi.

Mâlike, pop müziğin büyük bir uzmanı ve hayranıdır. Kayıt oynatıcısındaki kasetler ve plaklar sadece pop orkestraları ve pop şarkıcılarının müzikleridir. "103.Melodisi" stereosunun "intim" düğmesine bastı ve Yunan şarkıcı Iowanna'nın seslendirdiği bir plağı çaldı. Sonra Edita Pieha'yı dinledi.

“İkisini de severim” dedi sandalyesine yaslanarak. “Düşündüğün şeyi söyler şarkıda. Hissettirir. Genel olarak benim için sesin pek önemi yoktur, ruhu, yüreğiyle söylesin yeterli.

Uzun bir süre sessizce müzik dinlediler. Sadece yavaşça duyulabilen yavaş ritim, hayal gücünü her yöne yönlendiriyor ve sallıyor. Sakin bir ev, hayat dolu bir dünya, soğuk bir akşam insanı kaygısız, kedersiz, endişesiz yaşama götürüyor gibi görünüyor. Bağıla, M like'nin karakterine şaşırdı. Kocasının durumunu öğrenmek için tekrar gitmedi, bunlar gelmeden kısa bir süre önce uykuya dalan iki çocuğunun durumunu öğrenmedi, yiyip içtiklerini sormadı. "Belki de Mansiya'ya inanıyordur" diye düşündü Bağıla.

"Ah!" dedi M like içini çekerek. "İnsan ilginç bir yaratıktır! Doğar, büyür, ölür. Bu üç kavram arasında sıkıntılı hayatlarını yaşarlar. Bir şey için  abalarsın, çekersin, yapamayacağını bildiğinde, kaderden istersin, beklersin. Yok. Yok işte. Beklediğin kadar bekle bunları dert edecek ne kader ne de insan var. Sonra ikna olursun, inanırsan alışırsın, ısınırsın. Yıllar geçer, yani senin yaşamın da yavaş yavaş s ner. Yaşlanırsın. Bununla bitiyorsun. Biliyor musun, yaşlılara çok üzülüyorum, ben yaşlanmak istemiyorum. Yaşlılıktan korkuyorum, çok korkuyorum. Ölümden korkmam, yaşlılıktan korkarım.  nceki oturduğumuz evde bir yaşlı kadın vardı. Gençken kocasına, çocuklarına güvenerek çalışmadı mı bilmiyorum ama o ayda yirmi dokuz som emekli maaş alırdı. Düşünsene, sadece yirmi dokuz som! Neyine yeter bu para? Günde bir som harcarsa yirmi dokuz güne uzatır fakat ayda otuz bir gün vardır. " ocuklarınız nerede?" diye sordum elini sallıyor. Her biri kendi başlarına dağılmışlar. Anneleriyle haberleşmiyorlar. Taşındığımızda ağlayarak vedalaştık. Her zaman eve gelir ve geçmiş hayatını ve gençliğini anlatırdı. Yine de fırsat buldukça ziyaretine giderim. Çok namuslu kişi verdiğini almaz, g cenir. Sonra ona hediye olarak, çocuklarının doğum günü ya da mutlu bir günü bahane ederek, ona et, tereyağı ve çeker götürürdüm. Ancak  yle alırdı. Son zamanlarda i ki içiyormuş. Muhtemelen yalnızlıktan. Depresyondadır. Ben yaşlanmak istemiyorum! Aynı  yle olacağımdan değil genel olarak yaşlılıktan. Kimsenin sana ihtiya ı olmamaktan. şimdiden yaşlanıyormuşum gibi görünüyor. Çünkü zaten kendimi işe yaramaz hissediyordum. Sadece  ocuklarıma gerekliyim ama yine onlar bensiz yaşayamadıkları için. Ayrıca, karısı olarkten kocam için gerekliyim. Ben ölünce dünya hiç değişmiyor, çocuklar ağlar ağlar sonra durur, büyüyünce unutulur ve bu eve... Benim gibi bir kadın daha gelir. Erkekler kadınlardan çok daha mutludur. Eğer erkeğin yerine bir kadın olursa? Örneğin; ben, Ser ölürse, ben yalnız kalırsam, iki  ocuğumla kime gideceğim, kimin

için gerekli olacağım? Düşündükçe yaşam çok derindir ama düşünmeden yaşarsan, derine gitmeden, üzerinde yüzersen, bazen bu daha kolay gibidir. Ama doğanın seni yarattığı gibi yaşıyorsun.”

Bağıla ağlamak istedi. Mälike'nin sözleri yüreğine dokundu ve yengesinin hayallerinin, hayatının çelişkilerle ve acılarla dolu olduğunu fark etti. Bir buçuk ay sonra ilk kez kendi hayatı hakkında anlattı. Stereo tık diye durdu. Bağıla tekrar plağı çevirmeye çalıştığında, Mälike tamam yeter dermiş gibi başını salladı.

“Hadi iyisi uyuyalım. Şimdi Karatay ile konuşacağız belki.”

“Like” dedi Bağıla, plağı elinde çevirerek.

“Evet?” Mälike badem gözlerini daha da büyüterek ona soru işaretiyle baktı.

“Pop müzik sana yakışmıyor. Chopin'in baladlarını¹⁸ dinlemelisin.” Mälike bir süre sessiz kaldı.

“Zeki olduğunu biliyordum” dedi daha sonra, “Belki! Muhtemelen ne dinleyeceğimi, ne giyeceğimi, ne okuyacağımı, ne okumayacağımı bilmiyorumdur. Benim isteklerim yerine getirildi mi ki? Yaşam akışıyla yüzüyoruz.” Telefon uzun süre çaldı.

“Ah, bu senin baban!” dedi Mälike koridorda koşarak.

Karatay'ın Almatı'daki toplantıya gelip gittikten bir ay sonra, rektör Sergel'i çağırttı.

“Merhaba Sergel Sainoviç!” dedi içeri girerken, ayağa kalktı ve buraya doğru yürüdü. El sıkışıp selamlaştılar. “Oturun!”

Sergel, onun aniden çağırdığını anlayamadan kısaca selamlaştıktan sonra başka türlü konuşmanın yolunu bulamadı. Rektör onu nadiren davet ederdi.

“Nasılsınız? İşleriniz nasıl gidiyor?”

“Fena değil” dedi Sergel gülerek. “Çalışıyoruz işte”.

¹⁸ * Şiir biçimi; yazın terimi.

“Bölümündeki öğretmenlerini sevdiniz mi?”

Beklenmeyen soru karşısında biraz şaşırdı. Aklında çok şey vardı, rektöre her şeyi açıklamak ve ona iftira eden bazı öğretmenlere şikâyetle bulunma anını bekliyordu. Ancak dikkatini veremedi ve kısa sorulan soruya her şeyi söyleyip anlatmanın yeri değil diye düşündü.

“Herkes farklı... Çalışma devam ediyor” dedi Sergel çifte cevapla. “hal hatır sorduğunuz için çok teşekkür ederim. Sizi burada geçerken görüp selamlaşmadan başka konuşma fırsatı olmuyordu.”

“Haklısın. Zaman diye bir kral çıktı mı ve biz onun kölesi olduk.” Rektör şakalaşıyormuş gibi güldü. “İşte, siz ve ben bu üniversitede yaklaşık on yıldır birlikte çalışıyoruz. Dürüst olmak gerekirse, birbirimizi yakından tanımıyoruz bile. Gelip gidiyoruz, kendimizce yaşıyoruz. Sonra bugün bir vakit ayırıp sizinle konuşmak istedim. İki gün sonra Berlin'e gidiyorum. Uluslararası Biyologlar Sempozyumuna.”

“Evet duydum! Görüşemezsek, iyi yolculuklar dilerim.”

“Çalışmanız nasıl gidiyor?”

“Bitmişti. Özetler hazırlıyorum.”

“Hazırlamaya devam edin! Tarihçi olmamama rağmen, bölümümüzdeki bilim adamlarının çalışmalarını takdir edebileceğimi düşünüyorum!” Tekrar gülümsedi. Fazla konuştuğunda, şakalaştığında, diğerlerinin hızlı cevaplarına gülümsediğinde yerinden bir hareket edip saçını okşardı bu âdetini eskilerden beri Sergel biliyordu. Bu sefer de aynısını yaptı, bu onun sözlerinden memnun olduğu ve iyi bir ruh hali içinde olduğu anlamına geliyordu.

“Teşekkürler” dedi Sergel, içindeki sevinci göstermemeye çalışarak. Ama sesinde hafif bir titremeye, yüzünde hemen beliren kırmızımsı-mor renk, soğukkanlılığını ele verdi ve iç dünyasını ortaya çıkardı. “Tarihçi olmama rağmen, biyoloji alanındaki çalışmalarınızı her zaman okurum, takip ederim. Ama minnettarlığı ifade etmek zor. Nasıl anlar diye bakırırsın.” Çaktırmadan rektöre baktı. Yanlış düşünmemiş. Biraz rahatsız olmasına rağmen, yüzünde bu rahatsızlığa dayanabileceğine dair bir sabır belirtisi vardı. “Dürüst olmak gerekirse, böyle bir işte bu kadar çok zaman bulmanız ve bu zamanı bilime ayırmanız beni şaşırttı. Övmek gibi

olmasın ama söylemeden edemedim. Çünkü siz ve ben böyle biz bize nadir buluşuyoruz. Öğretmenler hakkında ve onların arasındaki ilişkiler, başkanların ne düşündüklerini sizin Berlin seferinden sonraya bırakmak isterim. Şimdi yeri değildir. Yola çıktığınız için küçük de olsa bu konuşmalarla sizi üzmemek istemem.”

“Çok haklısın” dedi rektör memnuniyetle. “Berlin'den döndükten sonra tekrar konuşacağız. Daha net ve daha uzun. Anlaştık mı?”

“Hoşça kalın! Görüşürüz.”

“Güle güle...” Sergel ayağa kalktı ve onunla el sıkıştı. “Belki sen gitmeden önce buluşuruz, sakıncası yoksa sizi hava alanına bırakayım.”

“Ah, lütfen! Ben uçağa birkaç kere binsem de her binişimde korkarım. Eğer ağrılayacak arkadaşlarım varsa yılandan korkmayan çocuk gibi unuturum her şeyi. Her kötülüklerden arkadaşlarım koruyacakmış gibi!”

“Bu iyi! Havaalanına geliyorum!”

Sergel rektörlükten neşeyle ayrıldı. Bölüme bile girmeden dışarı çıktı. Kapının önündeki çeşme meydanında dolaşıp çeyrek saat kadar düşündü. "Gerçekten iyi biri mi?" diye sordu kendi kendine, sohbet sırasındaki rektörün tüm bakışlarını ve hareketlerini hayal ederek. “Belki, iyi birisidir gerçekten, fakat bu zamana kadar neden beni kendine çekmedi? Neden daha önce benim halimi sormadı? Tam tersine, o günkü şikâyetten sonra beni hiç sevmezdi?”

Sergel'in aklına Karatay geldi. “Demek o arkadaşını aramıştır. Aferin Karatay’a! Kardeş dediğin böyle olur! Şimdi Sergel’le konuşmayı deneyin bakalım” dedi içinden sevinerek. “Şimdi bölümdeki çakma bilim insanlarının hangisi önüme durabilir bakalım. “Onunla ben de kötü konuşmadım” dedi düşüncelerini devam ederek. "Övdüklerim inandırıcı olmalı. Biyolog olduğumu biliyorum ama hiçbir eserini okumadım. Eğer çalışmalarının adını sorsaydı ne yapardım? Hayır, öyle kimse sormaz. Övgü duyan biri net şeye ihtiyacı kalmaz. İçinden güldü. Bir oyun yazarının sözlerini hatırladı. “Kulağın karnı yok” onun aklına “kendinde yetenek yok” gibi uyaklar geldi ama az gibi geldi. Düşüncelerinin çok derin, çok cesur olduğunu ve kalbinin korkuyla çarptığını hissetti. Düşündüklerini etraftakiler duymadı mı dermiş gibi baktı. Birden

rektörün öğretmenler hakkındaki soruyu sorduğunu hatırladı. "Bunun hakkında neden bana sordu? Bunu öğrenip de ne yapacak? Belki... Belki..."

Kalbi yeniden çarptı. Aklına şimşek gibi gelen "Belki de bölüm dizginlerini bana devretmek niyetindedir" sözlerini düşünmeye bile cesaret edemedi.

Fıskiye etrafında hayal ederek uzun oturdu. "Karatay" diye fısıldadı kendi kendine. "Karatay bir kere buraya geleceği zaman bakanlıktaki arkadaşı ve rektörü eve davet etmelidir. Evet, öyle yapmalı"

Sergel kararından memnundu ve aceleyle içeri girdi. Şimdi bu karanlık gölgeli koridorlar, intikam dolu duvarlar, sallanan öğrenciler ve bazen gözükten öğretmenler tamamen farklıydı, kendinden daha aşağı görünüyordular ve bölümün eşiğini özel bir güven, cesaret, güç ve gururla atladı.

"Like!" dedi neşeli bir halde Sergel renkli TV izleyerek. "Like buraya gel, "hayvanlar dünyasında" belgeseli başlamak üzere.

"Biliyorum, biliyorum, geliyorum!" Mâlike, altı ve dört yaşındaki çocuklarının banyosunu yaptırdı ve ikisini giyindirdi. "Henüz erken değil mi? "Tüh, daha on beş dakika varmış" dedi duvardaki saate bakarak.

"Hayır, bu saat bozuk"

"Belki, ama senin saatin de bozuk, Ser" dedi Mâlike moralini bozmamak için şakayla.

Banyodan sonra Mâlike iki çocuğunu sıcak bir şekilde giyindirdi, onları televizyonun önündeki bir sandalyeye yerleştirdi ve küçük çocuğunun saçını tekrar kuru bir havluyla sildi. Sergel, çocukların oturduğu koltuğunun arkasındaydı, Mâlike eğildiğinde elbisesinin üst düğmesi açılıp oradan eşinin açık kalan göğsüne gözlerini diker. Tüm bedeni titredi. Sergel kadınların çıplak gezdiğini sevmezdi, hatta onlar çok kısa kollu ve etek giyerse hemen eleştirirdi. Eşleriyle (eski eşi de dâhil) yattığında onların baldırlarına, bileklerine, fit vücutlarına aldırış etmezdi, karısına bu şekilde bakmanın temiz olmadığını söylerdi. Şu anda, yanlışlıkla karısının beyaz göğsüne baksa da yine bakma isteği, her baktığında içindeki hücrelerden biri yükselip anlaşılmayan durumlar hissettiğini kendisi de anlayamadı. Eşinin her zaman kapalı olmasını isteyen Sergel bu sefer söylemek istemiyor gibiydi. "Bu nedir?" diye sordu

kendi kendine. "Belki de yaşlılık belirtisidir? Hayır, olamaz Erkekler elli yaşında yaşlanmaz. Ben hala güçlüyüm. Belki de Mâlike'nin güzelliğine, bedenine önceden bakmadığımı, fark etmediğim içindir. Belki, elli yaşını geçen erkekler daha da güçlenir sözü gerçektir..." "Son düşünce onu sakinleştirdi ve mutlu etti. Eski neşeli haline geri döndü.

"Hayvanat Bahçesi" belgeseli Moskova'dan (kanal adı) değil miydi, burası Almatı.

"Şimdi, bu program bitsin, saatime göre sadece dört dakika var."

"Bağla nerede, o da izlemiyor muydu?

"Muhtemelen kitap okuyordur."

Mâlike, "Sabahtan akşama kadar kitap okumayı bırakamıyor" dedi. "Sürekli böyle yaparsa insan psikolojik hastalığa yakalanırmış. Sonra ebeveynleri bizi sorgular."

"Bu harika bir karakter! Aksine sevinmemiz gerekiyor."

"Çok okuyan kadın, kadın olduğunu unutur. Ve bir kadının kadınlığı unutulması, insan olarak var olmadığı anlamına gelir. Bağla!"

Cevap vermedi. Mâlike terliklerini tıkırdatarak odasının kapısını açtı. Deddiği gibi, Bağla çenesine elini dayayıp, kitabı okuyordu. Geldiğinden beri, odasındaki kitapların yaklaşık yarısını okudu. Mâlike, kızın dinginliğine, üflersen tüy gibi uçup gideceğine, sağ kaşına düşen dört beş tane siyah saçına severek baktı. "Bir resim gibi" dedi kendi kendine, "Ne kadar mükemmel bir güzellik?"

"Sur" dedi Mâlike, kısaltılmış ismin ağzına nasıl girdiğini fark etmeden ve bulunduğu şaşırarak.

Bağla gülümsedi ve başını kaldırdı.

"Benim adım artık böyle mi olacak?"

"Evet Sur." Suret¹⁹ kelimesinden aldım. Hem Kuprin'in "Olga Sur" adında bir hikâyesi var. Hadi, "Hayvanat bahçesini izleyelim. Bu döngü programların sultanıdır. Yüzde yüz gerçek programdır."

"Siz her zaman gerçeği arıyorsunuz".

"Ser'in saatine göre programın başlama zamanı yaklaştı".

Bağila ayağa kalktı.

"Mansiya izlemiyor mu?"

"Genel olarak belgeseli sevmez, televizyonu da sevmez. Tek başına kalmayı seviyor. İlginç, yalnızken birçok diziden daha önemli olayları hayal edebildiğini söylüyor. Yani kendi fantezi televizyonuna sahip."

Bağila gitmek istemese de yavaş yavaş Mälike'yi takip etti. Eşiği geçerken, elektrik çarpmış gibi yerinde dondu kaldı.

"Bir şey mi oldu?" dedi Mälike, Bağila'nın elinden düşen kitaba bakmadan onu kucakladı.

Bağila sessizdi.

"Sur, sana ne oldu?" diye bağırdı şok içinde. Kız ancak o zaman kendine geldi. Tekrar televizyonun olduğu tarafa baktı. O gözden kayboldu. Program bitmiş, ekranda sadece kalem ve kâğıdın hareketsiz görüntüsü kalmış. "Ta kendisi" dedi kendi kendine, "Aynen öyle! Onu unutamamışım".

Sergel bir bardak soğuk su getirdi ve dehşet içinde ona baktı. Mälike ona su içirdi.

"Çabuk yatırmak gerekiyor!" diye Sergel bir sonuca vardı.

Mälike onu az önce kitap okuduğu odaya götürdü ve yatağına yatırdı.

"Ağrın var mı?" dedi acıyarak kızın yüzüne baktı

Hayır diye kafasını salladı. Genç adamın hayali tekrar aklına geldi. Buraya geldiğinden beri onu merakla arıyordu ve onunla buluştu. Yine o soğuk yüz, soğuk gözler yine o anlar! Bir gözüktü bir ortadan kayboldu. "Ne konuştu, ne hakkında

¹⁹ * Resim, fotoğraf.

söyledi?” Bağıla onu dinleyemediğine ve gözlerinin içine bakamadığına üzüldü. Kendimi yenebilirim, bir kere gördüğüm yabancı adamı unutmak zor değildir dediği inancının hemen yok olması, kalbinin çarptığını Bağıla’nın kalbinden bu adamın yer alması, artık onu asla unutamayacağını hissetti. “Onu gerçekten unutamaz mıyım?” diye sordu bin bir kendine. “O zaman ben... Hayır, bu imkânsız, bir kere gördükten sonra nasıl bağımlı kalılır?”

“Ambulans çağıracağım. Yüzün değişti.”

“ Hayır, gerek yok. Şimdi her şey geçecek.”

“Daha önce hasta oldun mu?”

“Hayır”

“Uzan, şimdi bir buz torbası koyacağım”

Mâlike odadan çıktı. Sergel mutfakta merak ediyordu.

“Karatay’ın babası kalp krizi geçirdi ve sonunda o hastalıktan öldü. Herhangi bir hastalığın kalıtsal olduğu doğrudur” dedi başını sallayarak. “Gencecik kızcağız! Kalp krizi, düşmanınıza bile istemediğiniz bir hastalıktır. Hepsinden kötüsü, bu hastalıktan kurtulamaz yakalanan kişi.”

“Tamam tamam!” dedi Mâlike öfkeyle. “bu hastalık hakkında anlat demedik zaten biliyoruz.”

Mâlike bezi soğuk suyla ıslattı, az sıktı ve Bağıla’nın odasına geri döndü.

“Bezi koymana gerek yok” dedi kız hasta olmamış gibi bir sesle. “Ben hasta değilim, olmamıştır bile”.

Mâlike onun güzel yüzüne uzun bir süre baktı.

“Kadınısı içgüdülerim aldatmıyorsa, özel bir durum seni etkilemiştir gibi görünüyor. Gerçeği söyle, nedir o?” dedi yumuşak sesiyle.

Bağıla, Mâlike’nin şefkat ve merhamet dolu gülümseyen yüzüne baktı. Baktığında onun tüm bakışlarından:

“Söyle bana, ben seni seviyorum, kendine nasıl güveniyorsan bana da öyle güven. Ben senin gerçek arkadaşınım” gibi sözlerinden sadık ve saflık gördü. Bu

saflik, genç kızın kalbine dokunulduğunda ve ona olan tutkusu uyandığında gerçekleşti.

“Like” diye fısıldadı Bağla. “Seni seviyorum...”

Mâlike beklenmedik bir şekilde gülümsedi.

“Bunu bu yüzden mi yapıyorsun?”

“Hayır tabii, değil.”

“O zaman ne oldu?”

“Ben... Like, gülmez misin sonra?”

“Söyleyeceğin şey komik değilse neden güleyim?”

“Az önce, televizyonda... İzledim...”

“Televizyonda? Kimi?”

“O adamı ...”

Mâlike dik oturarak ona şaşkınca baktı.

“O adamı? Kimdi o?”

“Bilmiyorum...”

“Sur” diye içini çekti. “Sen ya kendine gelemedin ya da benim kafak gitti. Anlamadım”.

Bağla ona bütün olanları anlattı.

“Demek sen ona âşıksın” dedi Mâlike uzun bir sessizlikten sonra böyle sonuç çıkararak. “Olur. Özellikle senin yaşlarında bu sık rastlanan durum.”

“Like, yaşa bağlı değil. Ona olan ilgimin hoşlanma kavramından daha derin olduğunu söylüyorum.”

“Ah, zavallı Su-ur!” Mâlike şakayla içini çekti. “Buraya gelmeden önce yolda âşık oldun... Ve ben...” Yine güldü. “Yani. Her şey daha ileridedir diye düşünmüştüm...”

“Peki, sence çoğu geçti mi?”

“Tam yarısı. Çünkü ben bu yaşına geldim ve bu kadar bir buçuk ay birisini unutamadan âşık olmadım. Belki, rastlamamıştır, ama sen... Bildiğin hastasın. Aşk bir tür hastalıktır. Hastalık gibi birçok semptomu, etkisi, alevlenme ve zayıflama dönemleri vardır ve en önemlisi, tedavisi olanı var ve tedavisi olmayanı var. Oh, resmim benim, unutamadığın adam ne kadar mutluydu! Ben onun yerinde olsaydım... Kalbim muhtemelen patlardı. Şimdi ne yapacağız?”

“Bilmiyorum.”

"Âşık olmayı biliyorsun ama ne yapacağını bilmiyorsun, değil mi?" Çocuk gibi şımartarak burnunu sıktı.

Mâlike ayağa kalktı, kapıyı açtı ve "Ser" diye bağırdı. Bağıla korktu ve hemen yanına geldi.

“Like, ne yapıyorsunuz? Ona ne söyleyeceksiniz?”

“Sessiz ol, âşık olan resim” dedi başını biraz çevirerek. "Ser'in bilgisini kontrol edelim. Ser!”

Sergel lavaboya girmişti. "Ne!" dedi alçak sesle, bir şey olmasından endişelenerek.

“Acele etme, Sur iyidir! Söyler misin, az önce televizyonda kim konuştu?”

Malika'yı durduramayacağını anlayan Bağıla, bir sandalyeye yüzünü eliyle kaparak oturdu.

“Onu ne yapacaksın?”

"Lazım bana. Sanki bir yerde görmüştüm.

“Nerede gördün?”

“Bilseydim sana sorar mıydım? Kımıran'ın parasını ödemeyen biri galiba.”

“Sonra söyleyeyim.”

“Hayır, şimdi söyle.”

“Jasın Madiyev.”

“Yetenekli midir?”

“Bugünlerde ondan ünlü kimse yoktur. Çok yetenekli.”

“Hoşuna gitti mi? Eserlerini diyorum.”

“Ben okumadım ama. Gazeteler böyle söylüyor.”

“Ser, tebrikler! Sınavda iyi bir not aldın! "Kapıyı kapattı ve etrafına bakındı. "Eserlerinin bilmediğin için kötü puan alırdın ama bunlara henüz ihtiyacımız yok” dedi. “Adını duydun mu?”

“Ne utanç! Şimdi onun olduğu yere nasıl gideceğim!”

“Bir şey olmaz. Ser onu neden sorduğumu nereden bilecek! Ve gerçek ortaya çıktı. Şimdi bulmak çok kolay. Yazarlar Birliği'ni ararsak adres ve telefonlarını alabiliriz. Arıyor muyuz?”

“Tanrı aşkına, arama! Gerek yok!”

“Gerçekten ya! Onu ararsak ne olacak sanki?”

Mâlike düşünüyordu ve sessiz kaldı. Bir süre sonra, "Göreceğiz" dedi, rahatlayıp. "Zaman gösterecek. Daha fazla günümüz var. Düşünürüz. Hadi, benim sevdiğim programı izleyelim.”

“Hayır, burada kalacağım. Sergel amcamdan utanıyorum.”

“Sen bilirsin. "Sevgilinle" yaklaşık bir saat yalnız kalabilirsin.

“Li-ke!”

“Çau!” İncecik parmaklarıyla nazik davranarak veda etti. Peki, ben kendi sevgilime gideyim!”

Son söze gülmesine rağmen, Bağla acı bir küçümseme fark etmiş gibiydi.

"Jasın" dedi Bağla, içinden adını tekrarlayarak. "Jasın Madiyev. Jasın... Şaşırtıcı! Jasın diye isim verilir mi? Şimşek anlamında... Jasın! Bu oymuş demek. Daha önce resmini görmemiştim. "Bağla onun iki kitabını okumuştı. Bir değil, birkaç kez. Son kez buraya gelmeden bir ay önce okumuştı. Hayata bakış açısına, karakterlerinin derin anlayışına, zekâsına, kapsamlı bilgisine, hikâyelerinin akıcılığına, yazarın yüksek kültürlüğüne hayran kalmıştı. Gazeteler onun adını yüceltirdi, överdi. Çok eleştirdiği makalelerini de okumuşluğu vardı. Deniz kadar

derin, bir eleştirmen kadar sert ve kurşun kadar ağır olan yazılarına bakarak, Bağıla, onun çok sert bir adam olduğunu düşündü. Bugün onun adını öğrendi ve bir an olsun izledi. Hayvanatlar hakkındaki belgesel bittiğinde, Mâlike Bağıla'nın odasına girdi.

“Sur” dedi kanepenin yanındaki sandalyeye otururken. Sesinde bir soğukluk vardı. “Bunu yapman doğru değil. Az önce bir oyuncuyu aradım. Birbirlerini iyi tanırlarmış.”

“Ne... Olmaz?”

“Böyle âşık olamazsın! Hâlâ gençsin... Üstelik... Evliymiş. Görünüşe göre iki çocuğu varmış.”

Bağıla ilk kez hissettiği duygusundan mı yoksa sevdiği kişiyi hayat böyle zorluklarla buluşturduğundan mı, yoksa daha gencecik kızın evli barklı adama kıyamadığından mı, konuştuğunda duygulandı ve sesi biraz titriyordu.

Bağıla, gerçek ile düş arasında hareketsiz kaldı. Mâlike'nin bu sözleri az önce Jasın'ı izlediği an kadar hissettirmese de Bağıla çaktırmamaya çalıştı.

“Like!” dedi titreyerek. “Siz... Neden benim hakkımda böyle düşünüyorsunuz? Ona ne zaman âşık olduğumu söyledim? Ne zaman? Âşık! Neden bana hakaret ediyorsunuz...” Öfkelendi ve arkasına döndü. Sağına dönerken bileğine bir damla yaşın damladığını kendisi de fark etmedi.

“Tamam tamam! Merak etme. Hakaret etmiş gibi gözükrsem özür dilerim. Sur, resmim, kusuruma bakma. Düşüncelerimi ifade etmek benim görevim. Çünkü ben korkuyorum... Senin kaderinden korkuyorum. Nedenini Tanrı biliyor, seni düşündüğümde kalbimi bilinmeyen bir korku yönetiyor. Muhtemelen aldaticı bir his, ama bunun için özür dilerim.”

Mâlike burada uzun süre oturmayı iyi bulmadı ve kısa süre sonra odadan ayrıldı.

“Az önce Karatay'ı aramak için sipariş ettim” dedi Sergel. O eskisi gibi iyiymiş.

Mâlike şok oldu.

“Bunu neden yaptın! Ona kızının rahatsız olduğunu söyleme, buna gerek yok! Sağlığı iyidir.

"Hayır, hayır," dedi Sergel sakince. "Başka işim var... Onların iyiliğini bilmek istiyorum." Bugün rektörle yaptığı konuşmayı karısına anlatmak konusunda isteksizdi: başkaları duyacak diye endişe ediyordu. Sergel de karısına güvenmiyordu.

... Mälike gittikten sonra Bağıla kapıyı kapattı, yatağa düştü ve gözyaşını döktü. Genç adamı unutamadığını ve unutamayacağını kabul etse de, "âşık" kelimesiyle hakarete uğramış gibi ve tutkuyla birleşmiş ağırlığı altında ezilip istemeden ağladı.

Sonbaharın son ayının son günleriydi. Sabah saatlerinde başlayan yağmur, öğleden sonra kara dönüştü ve tekrar soğuk yağmura değişti. Şehrin asfalt sokakları ve kaldırımları basmayacak şekilde ıgrendi. Bağıla'nın öğrencilerle çalışmaya başlamasından bu yana sadece yarım ay geçmişti. Sergel onu şehirde bırakmak istedi. "Hastalanacaksın" diye Mälike de Sergel'i destekledi, ancak Bağıla şehirden uzakta olmak istedi. Mälike'nin kâhinliği varmış ve Bağıla işe gittikten iki gün sonra ateşi çıktı ve bayıldı. İş o kadar zor değildi, tek yapması gereken devlet çiftliğinden elma toplamaktı. Onları işe getiren genç öğretmen, ona acıyıp Almatı'ya geri göndermeye çalıştı, ancak Bağıla reddetti. Sovhozda öğrenciler için hazırlanan misafir evinde dört gün boyunca yatalak kaldı.

Dört gün boyunca genç öğretmen onun yanından ayrılmadı. Daha uzun yatardı ama Bağıla, öğrenciler arasındaki şüpheli görüş ve söylentilerden korkarak yataktan kalktı.

Bu dört gün, genç öğretmen Serbota'nın tedavi edilemez bir aşk hastalığına maruz kalması için yeterliydi.

Genç, enerjik, endişelenecek bir ailesi olmayan, öğrencilerin dilinden anlayan Serbota, aşk derdine maruz kalıp Almatı'ya üzülerek dönmüştü.

Sınıftaki erkeklerden Bağıla'ya âşık olmayanı yoktu. Müsait olduklarında, bir sebep bulup hemen bahaneyle Bağıla'nın etrafına toplanırlardı. Bir öğretmen olarak, Serbota onların yanlarına gelmeye çekinirdi ve uzaktan bakıp kederlenirdi.

Doğuştan bilime yatkın genç öğretmen, kederden dolayı şair sanatına yaklaşıp Bağila'ya lirik ve felsefi mektuplar yazdı. Bağila mektupların hiçbirine cevap vermedi, boş zamanlarında okusun ve eğlensin diye Mâlike'ye gönderiyordu.

Gökyüzü tamamen bulutlarla kaplı ve yakın zamanda açılacak gibi de görünmüyor. Kaldırımın iki yanında yan yana büyüyen karaağaçları sarı yapraklarını dökerek çıplak kalmış. Şehrin büyük binaları yazlık cazibesini yitirmiş ve kasvetli bir griye dönmüştür. Bugün okuldan erken çıktıktan sonra Bağila yoldaki plak dükkânına girdi, hoşuna giden bir şey bulamayınca dışarı çıktı ve bir taksiyi durdurdu. İçinde tek yolcusu olan bir taksi Bağila'nın önünde durdu. Kız adresini söyledi.

"Yolumuz aynıymış, oturun" dedi sürücü neşeli bir sesle.

Bağila şemsiyesini toplayıp içeri girdi ve arkaya oturdu.

"Gideceğiniz ev kendi eviniz mi?" dedi önündeki genç adam, başını çevirmeden.

"Bana mı diyorsunuz" dedi Bağila.

"Evet, burada senden başka kimse olmadığını biliyorsun."

"Bunu neden soruyorsunuz?"

"Bu senin sorun mu yoksa cevabın mı?"

"Bunu nasıl karşılıyorsunuz buna itirazım yoktur" dedi hoşnutsuz bir sesle.

"O kadar zekice söylenen söz değil! Senden farklı cevap vermeni bekliyordum, diğerlerinden bir farkın yokmuş."

"Neden diğerlerinden farklı olayım ki?"

Adam sırttı.

"Siz bilirsiniz benim işim olmaz. Sadece sizin diğer kızlardan farklı olduğunuzu düşünmüştüm. Babanız burada mı yoksa köyde mi?"

Yabancı adamın aç akar gibi yapışkan soruları sinirlendirmeye başladı.

"Babamı tanımıyorsunuz, ne işiniz var?"

"Ah, unutulur mi ki? Sizi de iyi tanırım."

"Şoför bey, arabayı durdurur musunuz?" dedi Bağla, "Ben inmek istiyorum."

"Devam edin" dedi kendinden emin adam, soğuk bir sesle. Sonra dikkatini tekrar kıza çevirdi. "Bu arada az kalsın unuttuyordum, okulu kazandınız mı?"

Bağla bu kesin soru karşısında şaşırılmıştı ve şüphe ile seçim arasında biraz kafası karıştı.

"Evet, nereden biliyorsunuz?"

"İlk başta böyle cevap vermeliydiniz. Sizin okulu kazanacağınız belliydi zaten".

"Neden öyle diyorsunuz?"

"Bunu neden söylediğimi de biliyorsunuz".

Bağla onun omuzlarına ve atkısına, kısa gür siyah saçlarına ve dimdik bedenine, başını çevirmeden oturuşuna sevmeyen baktı.

"Çok sinirli biri olmalısınız" dedi kendini teselli ederek.

"Belki öyledir. Birazdan ineceksiniz, unutmadan sormak istiyorum. Tren bölmesinde kalan bir parça kâğıdı yırtmadınız değil mi?"

Gözlerinin önünde şimşekler çaktı. Bu şimşek Bağla'nın tüm bedenini salladı ve bir an için kan damarlarını tıkadı. Çamuru etrafına saçarak hızla giden araba o an bir karanlık tünele girmiş ve ardından bir kara nokta gözükmüş gibi oldu. İlk gördüğü yine kıpırdamadan oturan adamdı. Bir kâğıt parçasını okuduğundan beri aklından çıkmayan, onu çileden çıkaran adam! O kişi tam önünde oturuyor, sadece eli yetişecek mesafede oturuyor!

"Kimin aklına gelirdi ki" dedi Bağla, hâlâ kendine gelemiyordu. "Böyle buluşacağımı düşünmedim bile! Taksi, benim durdurduğum takside! Rüyamda gördüm diyecek kadar gerçek olmayan tesadüf!"

"Siz cevap vermediniz. Yoksa hatırlamıyor musunuz?" Adam sol dirseğini koltuğun arkasına dayadı ve ona baktı. Kalbine dokunan aynı soğuk yüz, aynı buzlu ok gibi gözler.

"Bendedir" diye fısıldadı Bağla hafifçe. Nasıl söylediğinin farkında bile değildi.

“Kaybetmediğiniz için teşekkürler! O kâğıda düşüncelerimin bir özeti yazılmıştı. Sizin için değerli olmayabilir ama benim için değerlidir. Sizden nasıl alabilirim onu?”

Jasın Bağıla'ya baktı. Çekinmeden, utanmadan dik bakan gözler genç kızın kalbini deldi geçti. Bu bakışlar tüm canını, bedenini tutuklayıp, sanki büyü gücüyle ona söylemem dediği sözleri istemeden dil ucuna getirmişti.

“Hayır, benim için de değerlidir” dedi Bağıla, kendini kaybederek. İsterseniz... Getiririm. Jasın önceki gibi sıradan bir bakışla değil dikkatle baktı. Sanki soğuk gözlerine sıcaklık girmiş gibiydi.

“Dürüstlüğünüz için minnettarım” dedi adam, kızın sözü ile sesindeki saflığı fark ederek. Bir parça kâğıdı muska gibi aradığım belki sıradan birisine tuhaf olabilir ama neden bana değerli olduğunu az önce söyledim. İkinci sebep ise, sevmediğim insanların elinde benim eski ayakkabı keçemin bile kaldığını istemem” dedi.

Genç adamın son sözleri Bağıla'nın kalbine dokundu. Önündeki yabancı genç adam affetmenin ne olduğunu bilmeyen, insan türünü ayırt edemeyen, merhametsiz olarak göründü. Bağıla, tüm konuşmanın bu bir parça kâğıttan başladığı andan itibaren kendinin değiştiğini tam bir aldatılmış serçe gibi büyülendiğini, kendini yönetemediğini, aşağılanmış gibi olduğunu, ilk önce bu adamın buz gibi yönünden hiç değişmediğini görünce babasının bile gururuna dokunmuş gibi hissetti.

“Evet” dedi Bağıla öfkeyle. “Haklısınız, bizim için eski ayakkabı keçesi kadar değeri yoktur. Yanlışlıkla kitabın ortasına koymuşum.” Nefesi öfkesine kapıldı ve şemsiyesini elinde buruşturmaya devam etti. Aşağıya bakmasına rağmen, onun gözlerindeki soğuk dimdik bakışlarını hissediyordu. Bağıla içinden, “Kızgın olduğumu açıkça fark etti” dedi içinden Bağıla. “Az önce tamamen farklı cevap vermiştim. Ama o benle dalga geçiyor”.

“Pekala” dedi adam yüzünü öne çevirerek. Muhtemelen, öğleden sonra okuyorsunuz. Hangi sınıf diye sorarsam, şu an bana cevap verecek durumda değilsin. Bu nedenle şöyle anlaşılm: yarın ders programından sizin dersi bulacağım ve teneffüste sınıfın önünde beklemiş olacağım. Onu bana getiriniz. Bence, hiç zor olduğunu düşünmüyorum. Ve bunun bir küçümseme olduğunu düşünüyorsanız, birine

verin gönderin. Aynı anda kapının önünde benden başka kimse olamaz. İlk dersin ilk teneffüsünde geliyorum. Anlaştık mı?”

Kız sessizdi. Sözleri o kadar ağır ama o kadar doğrudu ki boğuldu kaldı. "Eğer bunu küçümseme olarak görürseniz!..", "Ne kadar geveze!" Bağıla bu görüşmenin ardından, bütün gece kendi kendisiyle savaşıacağını, bu adama olan eski tutkusunun ve bugünün soğuk duygularının mücadeleye edip, yine soğuğu sıcak yeneceğini ve bir kâğıt parçasını bahane edip kendisinin geleceğini arabadayken bile planlamıştı. Ama genç adam, incinmiş kızı daha da inciterek tüm bahanelerini mahvetti. Bağıla ona kızdı ve bu öfkesi boğazına düğümlendi, gözlerini yaşarttı.

Araba evinin yakınında durdu. Bağıla taksi için bir som ödedi ama şu merhametsiz adam ben ödeyeyim diye söylemedi bile.

Asfalttaki karlı çamuru geçerek evine doğru hızlıca koştu. Şemsiyeyi açmayı düşünmedi bile. Büyük sokaktan geçip evine doğru döndüğünde karanlık köşeden yüzü tanıdık kişiyi görmüş gibi oldu. "Bunu nerede gördüm?" gibi sorular sarmaşık gibi yapışan öfkeli düşüncesinin arasından aniden gözüksü. Bağıla bu soruyu ve yanında duran yabancı adamı görmezden geldi, yanından geçti.

"Bağıla" diye "cansız" yabancı konuştu.

Kız ürperdi. Serbota! Trençkot-paltosunun ceketine elini koyup karanlıkta kıza bakıyor. Dışarıda çok beklemiş olmalı, şapkasının kenarından su damlıyor ve zaten çok zayıf omuzuna dökölüyor.

"Serbota hocam, siz misiniz?!"

"Evet benim. Pardon ben size ..."

"Serbota hocam, size ne oldu! Çocuk değilsiniz, bu nedir?"

"Evime dön mü demek istiyorsunuz?"

"Öyle demiyorum... Ama böyle duruşunuz rahatsız edici. Ve Sergel Amca'yı çok iyi tanırırsınız, eğer görürse..."

"Görürse görsün..."

"Sizin umurunuzda değil ama benim umurumda, anlarsınız. Yarın da gün vardır" dedi Bağıla, hemen şimdi ondan kurtulmayı düşünerek. "Üşüteceksiniz."

“Olsun. Sizin için ...”

“Vay...” Etrafına bakındı. “Çok rahatsız durum...” Lütfen evinize dönün, Allah aşkına... Lütfen.”

“Birazdan arayacağım...”

“Gerek yok... Peki, hoşça kal. Ayrılıyorum. Pencereden benim olduğum yer net gözükür”

“Daha ileri gidelim.”

“Siz.. Beni üzmemek istemiyorsanız, şimdi gidin...”

“Önümüzdeki Pazar bana en az iki saat ayracağına söz vermedikçe gitmeyeceğim. Bekleye bekle, dayana dayana bittim artık.”

“Aman Tanrım, şimdi böyle bir durumda mıyım!” dedi kendi kendine. “Şimdi ne yapabilirim?” “Utanç verici!..”

“Tamam.”

“Bu benden kurtulmak için söylenmedi değil mi?”

“Tüh, bugün size ne oldu!.. Peki, dedim ya”

“Teşekkür ederim” diye içini çekti Serbota. “Siz evinize girin ben birazdan dönerim”.

Bağla başka bir şey söylemeden girişe koştu ve yaylı kapıyı kapattı. Orada durdu ve kendine gelmiş gibi gözlerini kapadı. “Ne kadar zor bir gündü” diye mırıldandı. “Bir zorluk azmış gibi ikincisine maruz kaldım”

Bağla eve girdiğinde Mâlike onun yüzünden korktu ve neredeyse bağıracaktı.

“Ne oldu?” diyen Mâlike’nin endişeli sorusuna kapıya yaslanarak:

“Gördüm” diye yanıtladı.

“Kimi?”

“İkisini birden”

“Neee dedin?”

“İkisini de diyorum. Birini takside, diğeri evin girişinde. Birine para verdim, diğeri söz verdim.”

“Ah, Yaradan, sen kuru beyaz kraliçemi!” O gülümsemiş gibi oldu.

“Sen beni delirtmeden bırakmazsın ya. Doğru düzgün anlatır mısın?!”

“Önce soyunmama izin ver, Like” dedi Bağla, ona gülerek.

“Sur, sen... İçki mi içtin yoksa?”

“Like, o bizden hoşlanmıyor, Like! Ben dâhil ve hepimizi...”

Bugünün tüm olaylarını Mâlike’ye anlattı.

“Like” dedi Bağla, gökyüzüne bakarak. “Kadınlar her zaman böyle çekişmeyle mi yaşarlar?”

“Bu sadece başlangıç.”

“Ne yazık! Dayanmak zorundasın, kabul etmek zorundasın, eğilmek zorundasın... Ben kimseyi sevmek istemiyorum, Like”.

“Senin iraden değil Sur... Aşk kimseden izin almaz, senle danışmaz. Aşk; başkasına bedenini ile canını köle olarak verdiği tatlı zehir, sevimli kötülüktür.”

“Hiçbirini sevdiniz mi?”

“Sevdim”.

“Gerçekten soruyorum.”

“Neden yalan söyleyeyim?”

“Neyle sonuçlandı?”

“Görüyorsun ya, babanın kuzeniyle evlenmemle sonuçlandı.”

Bağla onun yüzünde bir gülümseme gördü.

“Siz... Neden Ser’e evlendiniz? Sizi kimse zorla ikna ettirmedi, on yıldır okul müfredatında öğrendiğimiz gibi, başlık parasının kurbanı değilsiniz, böyle dönemde, yetmişli yılların başında seni bunu yapmaya ne etkiledi?”

Mâlike koltuğun arkasına yaslanıp iki dirseğini dizlerine dayadığında derin bir iç çekti ve tekrar öne çıkıp oturdu.

“Sur, bu çok uzun ve üzücü hikâyesidir. Kimsenin ilgi çekmediği hatta benim bile. Bazen geçmişimi hiç hatırlamak istemiyorum. Elimde kuvvetli bir güç varsa, her şeyimi iz bırakmadan silmek ve sadece yarın için yaşamak istiyorum. Sen söyle, "besteci" bir koca mı istiyorum, aşkı ve kazı-kartayı aynı anda taşıyabilen zavallı, cimri adamları mı istiyorum yoksa kıskançlığından bir karısını öldüren Sergel'e mi minnettirim? Sen geleceğin tarihçisisin, biraz daha derin düşünsene. Dünyadaki yaşam yaklaşık beş milyar yaşında ve kimse onu saymıyor belki daha fazlası olabilir. O zamandan beri hayattaki hiçbir şeyi bilmiyoruz, her şey bizsiz geçti. Bilinmeyen bir uzayda bilinmeyen bir molekül veya bilinmeyen bir parçacık olarak uçuyorduk. Birden doğduk. Akıllı olan, zekâsı olan, dili olan, sesin ve rengin çeşitlerini ayırabilen bir adam suretinde geldik. Sadece kısa bir süre için. Acelemiz var, zaman yok. Bilinmeyen bir uzayda bilinmeyen bir parçacığa hızla geri dönmemiz gerekiyor. Peki, neden geldik, neden geldim? Bir “Besteci” ile evlenip üç ay sonra boşanmak için, anlayışı ve zekâsından daha çok nefsinin düşünen erkeklere kazı karta vermek için, karısı ölen Sergel’e (bu sözü çok net ve sesli söyledi) evlenip tamamen kaybolmak için mi? Sırf bunlar için mi geldim?”

“Like, başka ne gibi hedefleriniz var? Neyi hayal ediyorsunuz?”

“Bilmiyorum, Sur” dedi Mâlike, elini çenesine koyarak. “Tek kelimeyle söylemek zor. Genel olarak aklındaki arzu tek kelimeye sığıyorsa pek bir anlamı kalmaz. Ben daha düne kadar hayatımın her gününde yeni bir mucize durumu, yeni döngüyü bekledim. Ve kapımı çalmasını bekledim ve bu beni masalsı bir hayata götürüyor gibi hissettim. Yavrusu ölmüş geyik gibi bu hayallerim de söndü. Erken söndü. Zira geleceğimi erken anladım. Her şey ortada. Hiçbir gizemi, sırrı yoktur. Bugün, sekiz saat çalışma, bir saat dinlenme molası, akşam yemeği, yedi saat uyku zamanı. Yarın, sekiz saat çalışma, bir saat mola, akşam yemeği, yedi saat uyku...”

Böylece gider, gider. Ömür boyu!

“Like” dedi Bağla, “siz tamamen kaybolmuşsunuz. Ya bir yazar ya da bir seyyah olmalıydınız. Kendinizi bir dükkânda hapsedip yazık etmişsiniz. Böyle zekâyı kazı-karta dükkânında boğarak tutmak yazık değil mi?”

Mâlike aniden kakhaha attı. Bağla'nın güzel burnunu tekrar sıktı.

“Düşüncelerin keskinleşiyor! Sorularınız bitti mi yoldaş muhabir?”

“Hayır. Hiçbirine cevap vermediniz. Her şey devamsız kaldı.”

“Başka bir zaman, Sur. Saat on bir olmuş. Sabah erken kalkmam gerekiyor. Ayrıca seninle uzun süre konuşursam Ser’in kıskançlığı uyanacak. Genel olarak, kıskançlığını uyandırmak için canlı birinin önümde olmasına gerekmez. Masaya bir şişe şampanya koyup sessizce oturursan, seni bir şişeden bile çok kıskanacaktır.”

“Yani sizi çok seviyor”.

“Bu yüzden karısını hem şişeden hem de kız kardeşinden kıskanıyor!” Avucuyla ağzını kapatıp gülümsedi. “Bazen bana öyle geliyor ki bu dünyaya sadece karısını kıskanmak için gelmiş sanki”. Bağıla da güldü. “ Sana gülmek yakışır” dedi Mâlike. “Her şey sana yakışıyor. Kafana bir boğa boynuzu taksan bile sana yakışır! Hadi müzik dinle, kitap oku, hayal kur. Sonunda sen bu odadan ya bir dahi olarak çıkacaksın ya da deli olarak çıkacaksın.” Ayağa kalktı ve gülmeyi durdurup: “Görünüşe göre yeterince akıllısın. Dikkat et, daha çok gençsin, olduğunca aşk denen feodalın kölesi olmadan özgür olmaya çalış.”

Bağıla ona hayranlıkla baktı, gözlerini kapadı ve başını eğdi. Mâlike odadan çıktı. Bir süre sonra Bağıla, yatağın üstündeki kitabın ortasından yarın götürecekt olan kâğıdı alıp çabucak okudu. Geçen seferki gibi değil, açık ve net anlaşıldı. Ve içindeki tüm kelimelerden, sanki Jasın'ın net ve kusursuz soğuk gür sesi duyulabiliyordu.

Kâğıdı yanındaki kitabın üstüne koydu ve tavana baktı. Başını biraz aşağı çevirdiğinde geyiğin kuru kafasını gördü. Tam eskisi gibi, görünmez ufka hayretle bakıyordu. Baktıkça bakmak istiyor gibiydi. Abajurun sarışın ışığından onun gözleri biraz hüzünlü ve eski masumiyeti karşısında biraz hüzün ve keder hissetti.

Bir noktada gözler tamamen soğudu ve tam Bağıla’ya bakıyor gibiydi. Kalbi aniden çarptı. Bu gözler, bugün gördüğü yabancı gözlere benziyor gibiydi. Bir ok kadar keskin, mızrak gibi, çölün kuyusu gibi derindi. Hem yakındır, hem de yabancı, hem korkutucudur hem de değerlidir.

İlk dersin ilk teneffüsü yaklaştıkça Bağıla'nın nefesi zorlanmaya başladı ve sabrı da tükeniyordu. Bazen ders anlatan kel yaşlı hocanın, dersi çok uzattığını hissederken bazen aynı hoca tam tersine dersi hızlıca bitiriyormuş gibi hissetti.

Öğretmenin ne dediği ya da yaptığı umurunda değildi, sadece aklındaki tek soruya cevap arıyordu: "Kendim mi çıkayım yoksa birine mi vereyim göndereyim?"

Zil aniden çaldığında, Bağıla titredi. Bir kayaya düşmüş cam gibi fikri paramparça oldu. Ancak o zaman bu soruya bir cevap hazırlamadığını fark etti.

Tam bu sırada kendisinin bile anlamadığı tavırla ayağa kalktı ve kapıya koştu. Beynin başka bir köşesinde gizlice hazırlanmış bir karar gerektiğinde diğer tüm şüpheleri ve diğer cevapları anında boğarak, bunları hayatına baş eğdirdi.

Bağıla öğretmenin peşinden hemen çıktığında genç adam koridorun bir köşesinde sigara içiyordu. Kızı görünce yavaşça yanına yaklaştı.

"Merhaba" dedi Bağıla'ya doğru yaklaşarak. "Affedersiniz, adınız neydi"

Kız çünkü öfkesinin henüz dinmediğini hissettirmek isteyip, cevap vermeden sessiz kaldı, kendine bakan keskin alevlere bakmadan, onu hissedip uzun süre dayanamadı.

"Bağıla" dedi sesi titreyerek. Sonra kitabın arasından kâğıt parçasını aramaya başladı.

"Çok iyi değilmiş" dedi adam. "Almatı şekerçilerinin yaptığı karamel gibi eziliyor."

"Siz... Siz... En acımasız insansınız, ya da tüm bunları bilerek yapıyorsunuz. Benim arıma(namusuma) dokunmaya hakkın yok!" Kız gözyaşlarını tutarak zar zor konuşabildi.

"İlk düşünceniz gerçek olur mu diye korkarım." Kâğıdı alıp cebine koydu. "Teşekkür ederim! Bununla veda edebîlirdim ama sana söylemem gereken bir şey var. Korkmayın, aşkla alakası yok. Zaten benden başka burada sana kalbini alıp koşanlar çoktur sanırım".

Yine yanılmadı, haklıydı. Jasın kendi sözlerinin kızı etkilediğini kızın kaşları titrediğinden fark etti.

"Bu akşam için zamanım yok" dedi Bağıla, ona nasıl evet demenin sırasını bulamadan.

“Akşam mı? Akşam, bir kız ve bir erkeğin buluşma zamanıdır. Siz şimdi çıkın. Bir derse katılmazsanız bilginiz azalmaz. Aşağıda bekleyeceğim. Ankesörlü telefonun yanında.” Bunu söyledi ve hızla dönerek gitti. Kız kendine gelene kadar adam merdivenden hızlıca yürüyüp aşağı indi.

“Bağıla, kim o?” dedi derste yanında oturan kız, genç adam hemen gidince. “Bir akrabam”.

“Yalan söylüyor” dedi uzun bir oğlan. “Onu tanımıyorsun bile, ama ben kim olduğunu biliyorum. O ünlü biri, Jasın. Bir imza almak istedim, konuşmayı kesmeye utandım.”

“Jasın!” Bir grup kız ve erkek gürültü ile söylediler. “Hadi ama az önce neden söylemedin? İmza alırdık. Hala o kadar genç miydi?! Keskin gözlü, Jasın derse Jasın kadar yakışıklıymış. Bağıla'nın yanında oturan kız açıkça düşüncelerini söyledi. Yanında duran oğlan tekrar konuştu:

“Jasın onun edebî takma adıdır. Gerçek isminin ne olduğunu Bağıla söylesin, akrabasıdır.

“Gerçek ismi nedir?” Kızlar Bağıla'nın etrafını sardı.

“Jılkıaydar”. Çaktırmamalı, aniden akraba olduğu için, gerçek adını bilmemesi imkânsızdı.

Ağızına gelen ilk ismi söyledi.

“Jılkıaydar!” Ah-huh! Ne tuhaf bir ad. Jılkıaydar Madiyev! Böyle bir isimle yazar değil kolhozda zoo teknisyen olmak gerekiyor. Jasın! Bu farklı! Bu yalnızca keskin şimşek gibi zeki bir yazara ait isim!”

“Bağıla, o senin akraban mı?”

“Evet.”

“Neden daha önce söylemedin? Beni tanıştırır mısın?”

“Önce başlık parasını öde.” Şu uzun oğlan bedenini dışarıda bırakıp kafasını grubun içine soktu. Onun kafası büyük boynu inceciğdir. Yaz aylarında, gömlek giydiğinde başı, sopaya takılmış bir boksör eldiveni gibi görünüyordu. Bunu

göstermemek için o her zaman kızların giydiği naylon kilotlu çorabını boynuna kravat olarak kullanırdı.

“Başlık parasını öderim” dedi kız gülümseyip. “Bir bardak mango ve kuru üzümlü kek!”

“Anlaştık!” Adam elini kızların omuzları arasına uzattı. Parmakları bugün dükkândan alınmış yaba gibi esmer, bilekleri bir delinin yaptığı sabun kadar pürüzlü ve dalgalıydı. Bu eğri yabanın diğer ucunda boğazlanmış bir tilki gibi gülerek, sopaya giydirilmiş boksörün eldiveni duruyor.

“Tüh, git buradan!” dedi ellerini iterek. “Anlaştık mı?”

“Evet.” Bağıla istemsizce gülümsedi ve başını salladı.

“Onunla tanışıp ne yapacaksın?” dedi oğlan yine sorguyla. “İlk önce o evlidir, ikinci onun iki çocuğu var!”

“Öyle olsun! Aşkın evlilik cüzdanına ihtiyacı yoktur!”

Zil çaldı. Öğrenciler sınıfa girmeye başladı. Bağıla'nın kafası karışmıştı ve ne yapacağını bilmiyordu. Aşağıda, genç bir çocuk kızın elinden tutarak koşuyordu.

“Taklamakan geliyor! Hadi içeri girelim!”

Taklamakan, "Erken Dünya Tarihi" dersleri veren bir öğretmendir. Bu arada, Rusça "tak" kelimesini sık sık kullandığı ve kafasının kel olması nedeniyle öğrenciler onu "Taklamakan çölü" olarak adlandırdı. Bu adın ne zaman çıktığı belirsiz ama birinci sınıflara eskilerden miras olarak kalmış. Sonra "çöl" ikiye ayrılıp geriye sadece "Taklamakan" kalmış.

“Janat, çantamı getirir misin?” dedi içeri giren arkadaşına.

Bir kuş gibi uçup gitti ve bir çantayla geri döndü.

“Geri geliyor musun?”

“Bir saat sonra”

“Jasın’la buluşmak için mi?”

Bagilla titredi.

“Korkma, normal bir şey. Benden selam söyle! Senin akrabın olmadığını kolayca söz verdiğinden anlamıştım. Hadi, başarılar. Taklamakan göründü, hadi!”

Bağıla koridorun diğer ucuna doğru yürüdü.

İkisi yakınlarda bulunan bir kafenin köşesine oturdular. Jasın iki kahve, limonata, şampanya ve çikolata sipariş etti. Garson siparişlerini getirene kadar onlar sessiz kaldılar. Jasın şampanyayı açtı ve iki bardağı orta seviyede doldurdu.

“Kayıp kâğıdımın bulunması için!” dedi kadehini kaldırarak.

Bağıla da kadehi aldı.

“Ben içmem” dedi gözlerini şampanya baloncuklarından ayırmadan.

“Siz bilirsiniz. Fakat biraz tadına bakmanız iyiydi. Bir saat boyunca sessiz, hareketsiz oturmak insana biraz ağır gelmez mi?”

Bağıla kadehten iki yudum içti. Mezuniyet partisinde bir kadeh içmişti. Kaşıntılı gaz neredeyse aortunu yırtıyordu. Ondan sonra içtiği kadeh budur. Artık içmem demişti, şimdi kimse zorlamasa da içtiğine şaşırdı. O lezzet, o kalite. İki yudum şampanya gazı ciğerlerini sıkıştırdı ve solunum yollarında bir vakum oluşmuş gibi zar zor nefes alıyordu.

“Tarih fakültesine neden girdiniz?” dedi Jasın, dimdik Bağıla’ya bakarak.

Kızın kafası tamamen beklenmedik bir soruyla karıştı.

“Çekinmeyin” dedi küçük bir gülümsemeyle. “Herhangi bir konuda açık açık konuşmayı severim.”

“Açıkçası” dedi kız Jasın’ın yüzüne bakmamaya çalışarak. “Dünkü olaydan sonra seninle buluştuğuma pişman olmuştum. Eğer rastlarsam konuşmamaya, ters dönüp gitmeye karar vermiştim. Buraya geldiğim için kendimi affedemiyorum.”

“İlginç!” dedi adam. “Affedemeyen ben olmalıydım.”

“Sizin sebebiniz ile benimki farklı sebepler. Hepimize hakaret ettiniz. Beni bir insan olarak görmediniz. Ben... Kimseden böyle bir söz duymamıştım, duyacağımı bile düşünmedim... Belki buraya geldiğimde kırılganlığımı söylemek için gelmişimdir.”

“Bugün dünden daha akıllısınız" dedi Jasın sakince, şampanyasını yudumlarken. “Namusun büyüğü veya küçüğü yoktur, kadın erkek diye bölünmez. Sizin kırgınlığınız benim kırgınlığımın çocuğu, torunu ve başkaları. Çünkü hepsi benim kırgınlığımdan geliyor. Babanız büyük bir görevde çalışıyor sanırım?”

“Bunu ne yapacaksınız. Sonra, size bir ricam var... Konuşmamıza babamı karıştırmayın lütfen. Öyle olmazsa kalkar giderim”.

“Senin durumun benimkinden çok daha kolay çünkü kendi isteğinle kalkıp gidiyorsun ama beni kovmuştunuz. Bence fark var.”

Kız tökezledi. Ve vagondan kovdukları adamın önünde bugün çok utandı. Üstelik onun başka birisi değil de ünlü Jasın olması onun utancını derinleştirdi.

“Peki, bu konuyu bırakalım” dedi adam. “ikimiz birbirimizi suçlamakla bir sonuca varamayız. Öyleyse, neden tarih bölümüne girdiniz?

“Yani, muhtemelen tarihçi olmak istemişimdir”

“Tarih dersine ve tarih bilimine sizin güzelliğiniz lazım mı ki? Veya tersine, güzelliğiniz için sadece tarih dersi ve tarih bilimi mi lazım?

“size benim bir kız arkadaşımın selamı var”

“Onunla ne ilgisi var?”

“Bilmiyorum... Tarih ve güzellik arasındaki ilişkiyi anlamıyorum.”

Jasın ağzına götüren kadehi tekrar masanın üzerine koydu.

“Senden hoşlanmaya başladım” dedi ona gülümseyerek. “Ben insan boyundaki güzelliğinden daha çok sözden hoşlanırım”.

“Biliyorum”.

“Nereden biliyorsunuz?”

“Birkaç kez tekrarlayıp okuduğum sizin iki kitabınız söyledi”.

Jasın göğsünü kaldırıp, incecik parmaklarıyla bardağı okşadı. Kendi söylediklerinden utanan kıza severek baktı.

“Başka ne kitaplar okudunuz!”

“Fazla değil...”

“Düşünme sisteminiz iyidir. Dün neden böyle konuşmadınız?”

“Çünkü siz... Hemen namusuma dokunarak konuştunuz. Biliyor musunuz, tüm gece hor görüldüm, çile çektim. Ağladım bile. Sizden o kadar nefret ettim ki.”

“Bugün neden geldiniz? Ben size zorla gel demedim, çok yalvarmadım ki.”

“Bir nedenini söyledim sanırım”.

“Başka sebep?”

“Ağzımdan "sizin için geldim" sözlerinin çıkmasını mı bekliyorsunuz?”

Jasın şampanyayı yine yudumlayıp, soğumuş kahveyi dudaklarına değdirip masaya koydu.

“Kazak kızlarının aklına gelmeyen cevap! Üstelik sizin yaşıınızda.”

“Beni neden buraya davet ettiniz? Unuttunuz mu?”

“Hayır. Biliyor musunuz, aklımda çok şey vardı. Şimdi hepsini söylemek istemiyorum. Ta tren olayından başlayıp sizin tanımadan bilmeden boynunuza taktığınız belgeye kadar söyleyecektim.”

“Tarihçi olmam uygunsuz mu?”

“Yılkı cinsinden Ahal Teke’yi biliyor musunuz?”

“Okudum. Görmüşlüğüm de var.”

“En güzel at. O Ahal-Teke'nin boynundaki boyunduruğu görürseniz ne hissederdiniz? O nasıl hissedirdi?”

“Siz söyleyin, ben ne durumdayım, siz ne durumdasınız?” diye kız ona hızlıca bakarak sordu.

“Eğer ben seyis olursam kendimi asardım. Merhametli olursam bir kafeye davet eder kavgaya ederdim.”

“Ahal Teke’yi mi?” Kız bembeyaz bir düğme gibi parlayan dişlerini göstererek güldü. Güldüğünde burnunun üstünde ince bir ipek lifi tabakası belirirmiş. Jasın şaşırdı. Sadece güzelliğine değil, sevdiği kişi için her şeyini verdiğini doğanın böyle

sabırlı, cömert huyuna şaşırdı ve Bağıla'nın doğasına bakarak, doğa ile Kazak karakteri arasında benzerlikler bulmaktan memnun oldu.

Jasın da gülümsedi.

“Evet” dedi o. “Ahal-Teke’yi!”

“Bir yengem vardır, buralarda bana "Sur" diyor. Kuprin'in "Olga Sur" hikâyesinden ve kendi katkılarından dolayıdır. Ve siz Ahal teke demek istiyorsunuz. Kendi adım kendime nasip olmadı ya.” Tekrar gülümsedi.

“Ahal Teke için üzülmeğin. Bir "tanrı" olsaydım, insanları maymunlardan değil, Ahal Teke'den yarattırdım.”

“Modern bilim, insanların maymunlardan evrimleştiğini inkâr etmiyor mu?”

“Her neyse, bir şeyden yaratıldığımız açıktır. Rivayete göre biz çamurdan ve kuşlardan yaratıldık. Adem ve Havva olarak cennetteydik. Bana kalırsa her şeyi çizer ve sadece Ahal Teke'den yarattırdım.”

“Peki... Siz ve ben şimdi nasıl otururduk?”

İkisi de masaya nasıl oturduklarını hayal ettiler ve mutlu bir şekilde güldüler.

“Biz de buna alışırdık” dedi Jasın, kahkahasını hâlâ tutamayarak. “O zaman maymunların oturuşuna gülerdik. Her şey öğrenmeye bağlı. Siz ne düşünüyorsunuz, maymunlar kendi hayatlarını bizim hayattan aşağı mı görüyorlar? Bazen insan değil maymun oldukları için tövbe edebilirler... Yine saptık...” Yine ciddi konuşmaya başladı. “Öyledir... Ben karnı tok insanlardan nefret ederim. Çünkü tok insanın gözü kör, kulağı sağır olur. Onlara ne sanat, ne millet, ne masal, ne gelecek, ne dünyadaki değişikliklerin gereği var, onlara sadece karnın tokluğu lazım. Oturduğu yer ve bindiği araba lazım. Bitti, başkaya ihtiyaç duymaz. Hayatı hissetmeden böyle geçerler. Bunu yaptıklarını hissetmiyorlar ve onlar için üzülüyorum. Bu tür insan sayısı azalmıyor gibi görünüyor. Bütün hastalık burada. Nereye giderseniz gidin önünden bunlar çıkar. Kur'an'ı slogan olarak okursan slogan derler, slogana da kuran dersin kuran okurlar. Umurunda değiller. Bir seviye yükselmek için Kuran ile Töletay'ı Abay'la birleştirir ve ayağının altına koymaktan çekinmezler. İnsanlarla takılmayı sevmeyen, düşüncesiz gözlerle, şuursuz kafalarla rastlarını diye korkarım. Diğer insanlara zararım yoktur diye kendime eleştirel gözle de baktım, öyle olsun istiyorum.

Maalesef yanılmamışım. Ben sizi böyle bir gruba kıyamadım. O gruba yine bir kişi dâhil olacak mı, o da sizin gibi güzel mi olacak, zaten o grubun yeterince kurbanı var diye üzüldüm ve bir görünüşte sizin zekânızın diğerlerine göre daha üstün olduğunu fark ettim. Bugün söylemek istediğim şey buydu. Çünkü, “Ne olursan ol” diye elimi sallayıp geçecek insanlardan ayrı durdunuz.. Ve sağduyulu insan her yerde yok mumla aramalı. Bu kadar ender bir niteliğe sahip olmanıza rağmen, insanlığın kolay yolu ile boğmaya çalıştığınızı düşündüm. Sizi ilk gördüğümde sinirlenmişim, sonra kendime geldim.

Bağila, Jasın’ın net ve açık sesle söylenen sakin, düşünceli, derin ve içten hem üzüntülü sözlerini dikkatle dinledi. Hayatında böyle bir şey söyleyen biriyle hiç karşılaşmamıştı ve bunun gibi birisi böyle konuştu diyeni de hiç duymamıştı. Genç kız, Jasın’ın derin anlamlı sözlerinin genel anlamda anlasa da tek tek cümlelerin anlamını derin anlayamadı. Ancak, önündeki genç adamın dalgalanan deniz gibi bilgili, çok zeki olduğunu, ok gibi keskin, mızrak gibi soğuk gözleri yakını değil, uzakları görmek için yaratıldığını, sadece kendinin bugünü ile yarınını düşünmeyen insan olduğunu fark etti. Ve onun sözleri bugün veya dün düşündükleri değil, bundan uzun süre önce bin kere düşünüp, bin kere taşındıktan sonra akla gelen fikirlerdir. Eğer o tüm bildiği, okuduğu her şeyi aktarırsa Bağila tepesinden yağan akıl boncuklarını tutamadan kalırmış gibi hissetti. Şu anda Bağila, kompartımanda bir kere görünüp kaybolan yüzü unutamadan daha düne kadar kendisiyle savaşıyor, onunla bir an olsun görüşmeyi istemişti, dışarı çıkarsa birini merak edip aradığını hatırlardı. İşte o adam uzakta değil, yanında oturuyor, rüyada değil, gerçek! Kabuğunu delip çıkmak isteyen cıvıv gibi, bu yüzü hatırladıkça kalbi hızla çarpıyordu, nedeni belirsiz şu an iç dünyası berrak gölün yüzü gibi sessiz. Onun yerini rahat, sıcak bir atmosfer almış.

Genç kız, kalbinde beliren başka bir garip duyguyu fark etti, bu sadece kızın Jasın’a olan arzusu değil, aynı zamanda bilgili insana, yüksek zekâlı bir adama bilinçli olarak hisseden kutsal duyguydu. Son uyanan sabırlı duygu, zincirini çeken ilk baştaki hissi yavaş yavaş kendine çekiyordu, uzaklara yola çıkarsa yorulmaz, dayanıklı kalıba sokmuş gibiydi. İç dünyası birdenbire neşeye doldu ve bu sevincin etkisiyle Jasın hakkında hâlâ ne düşündüğünü, nasıl çile çektiğini, ondan nasıl nefret ettiğini, ondan nefret ederken bile nasıl sevdiğini, onu unutamadığını, her şeyi anlatmak istedi ve düşüncelerin nereden geldiğini, neyin sebep olduğunu anlayamadı.

Tam bir saat sonra ikisi kafeden ayrıldı. Gökyüzü bulutlu olmasına rağmen yağmur yağmıyordu. Kafenin yanındaki genç kayın ağaçları, çünkü kar ve yağmurdan dolayı hala ısınamamışlar, hareket etmeye bile üşeniyorlar gibiydi.

Meydanın ortasında, su birikintisinde, sarışın saçlarını bırakmış ayous ağacı üzüntüden hareketsiz kalmış. Islak yerdeki saçılan yaprakları basarak ikisi sessiz geliyor. Bağla biraz üşüdükten sonra çantasını omzuna koydu, kışlık montunun yakasını kaldırdı ve elini cebine attı. Sessizce yürürken, kendisinin ve Jasın'a fazla yaklaşmasını kontrol edip geliyordu. Bağla şimdi fark etti ikisinin boyları aynıymış. Kız için bu, erkeklerde bulunan tek kusurdu, çünkü Bağla için erkek kızıdan daha uzun olmalıydı hatta aynı boyda olması bir kusur olarak görülürdü.

“Benim yüksek topuklu ayakkabım var” diyerek kendini teselli etmeye çalıştı. “O da 7 santimetredir. Ben ondan 7 cm kısayım. O-o, tamamen yetiyor. Bir erkekten 7 cm kısa olmak uygundur, hatta uluslararası standart!” Kendi düşüncelerine gülümsedi. Aşağıya bakarak gelen Jasın’ın ayakkabısına gizlice baktı.

Jasın’ın bile kalın platform ayakkabıları varmış. “Yüksekliği 5 santimetreyi geçmez” dedi Bağla yine içinden gülümseyip. “İki santimetre. Beş santimetre fark, neyse ondan kısayım”. “Muhteşem” dedi yine “ben ne düşünüyorum ya? Gereksiz, önemsiz düşünceler! Jasın’ın yanında gelirken dünyadaki en ufak, en önemsiz, en kolay sorular aklıma nereden geldi ki?”

“Okula gidiyor musunuz?” dedi Jasın kaldırırma çıkarken.

Kız hemen cevap vermedi, birkaç saniye durakladı ve:

“İstemiyorum” dedi. “Sizinle böyle bir görüşmeden sonra derse gitmek istemiyorum.”

“Yani, benimle buluşman sizi kötü yandan etkiledi sanırım”.

“Aksine... Güzel düşüncelerimi sınıfa gidip onlara yem etmek istemiyorum.”

“Her yeni fikirler, düşünceler geldikçe tenhada kalmayı düşünüyorsanız o zaman... Üniversiteden ayrılmak zorunda kalacaksınız.”

“Hayır, hayır” dedi gülerek. “Korkmayın, sizi her zaman buluşmaya çağırıp rahatsız etmeyeceğim.”

"İlginç" dedi Jasın, gülümseyip. Benimle buluşmazsanız yeni fikirler gelmez mi ki?"

"Neden gelmesin ki. Ama daha önce, kendi düşüncelerimin efendisiydim. Şimdi siz karıştınız. Her sorunun cevabı konusunda şüpheliydim."

Sokakta yürürken Bağıla'nın evinin yakınına yaklaştıklarının bile farkına varmadılar.

"Fark ettiniz mi?" dedi kız, neredeyse Jasın'ın omzuna dokunmaya az kalarak. "Dün takside çok konuşmuştuk, bugün yürüyerek bir şey söylemeye vaktimiz olmadı. Niye ya?"

"Böyle bir soruya gerek yok" dedi Jasın soğuk bir şekilde. "Lirik hikâyelerin karakterlerine özgü bir soru. Cevabı önceden bellidir."

"Lirik hikâyelerden nefret mi ediyorsunuz?"

"Bir daha olmasını istemiyorum."

"İlginçmiş! Ve ben sizin ..."

"Bağıla" dedi Jasın, onun sözünü keserek. "Gerçekten, ne kötü bir isim, ucuz karamel gibi. Sizin yengeniz "Sur" diye mi hitap ediyor?"

"Evet" dedi kısaca, incindiğini gizlemeden.

"Bu da güzel değil ama sizin adınızdan daha iyi. Ben de aynısını söyleyeceğim... Sur, siz sessizce devam edecek misiniz?"

Bağıla genç adamın yüzüne baktı, iki yanağı yanıyordu sanki ve dudağını ısırdı. Boyundaki ar ve namus artık onu dünyaya sığdırmadı, sanki bir an için oradan uçmuş gibi kendini unuttu.

"Hadi gidelim" dedi adam yavaşlayan kıza dönerek. "Bazen yaya yürürken konuşmaktan daha çok susmak etkileyicidir. Birbirinizi daha iyi tanımanıza yardımcı olur."

"O... onu yalnız kaldığında da hayal edebilirsiniz" dedi ağlayacakmış gibi bir sesle.

“Hayır, ikisi farklı şeyler. Yalnız kalırsan dikkat dağılır, sizinleyken dikkatim dağılmaz.”

"Ben yanındayken" dediği lafı Bağıla'nın şeref ateşine aniden su serpip neşelendirdi. “Yani o farklı düşünüyor, bu yüzden benim hakkımda!” O titreye titreye nefes aldı. “Bazen çöl bazen göl ne adam be” dedi hoşnutsuzluk ile neşe arasında kalarak.

Bağıla'nın evinde durdular.

“Peki, vedalaşalım” dedi adam. "Bir saat" demiştim iki buçuk saat vaktinizi almışım” diye saatine baktı. “Onun için özür dilerim”. Cebinden adı ve soyadı, adresi, telefonu yazılmış kartını kıza uzattı. “İsterseniz ararsınız. Ne zaman isterseniz çekinmeyin. Sonra... Sonra, lütfen, bana... Nasıl söyleyebilirim... Evet, benden hoşlanmana gerek yok.”

“Siz... Siz utanmazsınız... Nasıl cüret edersiniz!”

“Yanlış söylersem özür dilerim ama sizin bakış açınızdan ve tüm hareketlerinizden hoşlandığınızı fark ettim. Gerek yok.”

Kız ağlayıverdi.

“Siz bir bencilsiniz. İnsanı hor görüyorsunuz, namusuna dokunuyorsunuz! Gidin şimdi! Sizi görmek bile istemiyorum!”

“Senin gibi düşünceli bir kız gözyaşı dökmemeli ve öfkeyle böyle acı sözler söylememeli. Hayatın tüm gerçeklerine gözlerini açarak cesurca bakmalısın. Romantikliğe gerek yok. Üstelik tarih ve arkeoloji bilimi kendi araştırmacısının hassas olduğunu istemez.”

“Lütfen gidin! Hoşça kalın!”

“Sizinle böyle veda etmek niyetinde değildim. Özür dilerim. Ben sadece ne düşündüğümü gizlemeden söyledim. Size hakaret gibi görünebilir. Gerçekleri duyduğumuzda hepimiz ar ve namusu ayaklar altında aramaya alışmışız bile. Buna gerek yok. Bunu unutmayın. Güle güle!” Adam döndü ve gidiyordu sonra duraklayıp:

“Yarın yurt dışına gitmem gerekiyor” dedi. “ On gün sonra döneceğim.”

“Nereye gittiğiniz, kaç gün kaldığınız umurumda değil!” dedi mendilini çantasına koyarak.

Sonra Jasın’ın henüz gitmediğinden çekinerek bir şey demek istedi ama ağzından "Nereye?" sorusunun nasıl çıktığını fark edemedi”

Jasın ona bakarken azıcık gülümsedi. Bağla, onun soğuk yüzünün yeniden ısındığını fark etti.

“Küba'ya” dedi kısaca. “Yazarlar birliğinin heyeti ile”.

“İyi yolculuklar!”

“ Teşekkür ederim! El sıkışıp vedalaşalım mı?”

Kız yavaşça elini ona uzattı. Sanki yanlışlıkla dokunursanız, parmakları öğütülür gibi yumuşacık ve yuvadaki bir civciv kadar sıcakmış. Bu sıcaklık Jasın’ın kalbine bir elektrik akımı gibi ulaştı ve titredi. Elini hızla geri çekti.

"Görüşürüz" dedi, sanki hiçbir şey değişmemiş gibi.

Kız başını öne eğdi.

Kaldırırma çıkıp hızlıca uzaklaştı.

Anahtarıyla kapıyı açıp içeri girdi. Salondan çok yüksek sesle Oginsky'nin "Polonez"i duyuluyor. Yani Mansiya evdedir. Yalnız olduğunda, her zaman olabildiğince yüksek sesle bu müziği dinler.

Bağla, paltosunu askıya bıraktı, terliklerini giyip kendi odasına yöneldi. Salonun açık kapısının önünden geçerken gözlerine inanamadı ve dondu kaldı. Mansiya, eğilmeyen sağ eline çocukların matros²⁰ oyuncağını kucaklayıp müzik sesiyle birlikte dans ediyor. Gözleri kapalıydı. Sola doğru eğik olan boyun, bir “Polonez”in güzel sesiyle “matros” kucağında eriyen bir kızın mutlu anını simgeliyordu sanki. Sağa ve sola bir çeyrek adım atıyor ve yavaşça dönüyordu. Eğilmeyen sağ eli “Matrosu’un” belinde, sol eliyle bebek oyuncağın küçük avucuna koyup yavaşça hareket ettiği için protez

²⁰ * Gemici; gemi ustası, tayfa, bahriyeli.

bacağındaki kusur fark edilmiyor. Üzerindeki mavi ince bluz ile Amerikan kotu güzel bedenine yakışıyor!

Böyle bir dansı uzun süre izlemeye dayanamayan Bağla, aceleyle odasına gitti. Odaya girip çantasını masaya koyduğunda kalbine ağır duygunun girdiğini hissetti.

Koltuğa sırtını yaslayıp biraz oturdu ve Remark'ın "Cennetteki gölge" romanını eline aldı. Alındığından beri hiçbir insanın elini görmeyen kitap tutan eli yabancı görüp zar zor açıldı. Bu yazarı da sevdi. Sergel'in kitaplığında bu yazarın farklı tarihlerde yayımlanmış birçok romanı bulunmaktadır. Bu, mevcut kitapların sonuncusu ve yazarın da son kitabı.

Ön sözü okumaya başladı. Yazarın romanı bitirmediğini ve revize edilmeden eserin yeniden basıldığını fark etti. Daha fazla okumak istemedi. Başını tekrar kaldırdı. Salondan "Polonez" in güçlü melodisi net bir şekilde duyulabilir. Mansiya, Bağla geleli bu şarkıyı üçüncü kez açtı, demek oluyor ki, o hala bir "matros'la" dans etmektedir. En sevdiği matrosu ile!

Sonra müzik bitti. Mansiya'nın plağı yerine koyup, oynatıcıyı kapattığını, sonra protez ayağı tak tak diye mutfığa doğru yürüyüşü duyuldu. Mutfığa vardı ve hareketsiz kaldı. Buraya birinin girdiğini hissetmiş olmalı. Sonra askılığa gitti. Işığı bir tıklama ile açtı, ardından bir tıklama ile tekrar kapattı. Ayaklarının çıkardığı ses giderek yaklaşıyordu. Bağla hemen kitaba baktı.

Harfler zıplayıp dans ediyormuş gibiydi harfleri birleştiremedi. Odanın kapısı aniden açıldığında titredi ve kapıya doğru başını çevirdi.

Mansiya kapı kolunu tutarak, bunu yiyecekmiş gibi öfkeyle bakıyordu. Yüzü kreş gibi olmuş ve gözleri de nefretle bakıyor. Bağla'nın kalbi sıkıştı ve endişeyle ne olacağını bekledi.

"Nasıl dans ediyormuşum, rahat rahat izledin mi?" dedi öfkeyle patlayacak gibi.

"Mans..."

"Bana Mans deme. Öyle demeye hakkın yok!"

"Daha yeni geldim" dedi Bağla, öfkesini durdurmanın bir yolunu bulmaya çalışarak.

“Yalan söyleme! Hani kaç sayfa okudun?” İnanılmaz bir hızla geldi ve Bağıla'nın elinden kitabı çekip aldı.

“İlk sayfa! Demek dansımı izliyordun!” Kitabı masaya fırlattı.

“Sana diyorum daha yeni geldim. Nasıl bir danstan bahsediyorsun!” Hile yapmak zorunda kaldı.

“İnanmıyorum! Paltonu tuttum daha sıcak, işte çantan, o da sıcak! Uzun süre önce geldin, dansımı izledin ve bana acıdın! Acıdın, güldün, alay ettin! Şimdi kitap okuma numarası yapıyorsun! Güzelmiş! Bütün güzellikler zalim, hepsi kurnaz, hepsi ikiyüzlü! Onlara inanmıyorum!”

Bağıla daha sonra ne diyeceğini bilemeden ağzını açmadı. Güzel müzik eşliğinde dans ettiği anı bozmak istemediğini, durumu daha da kötüleştirmeye cesaret edemediğini ve bunların hepsinin onun anlamayacağını anladı.

Mansiya, Bağıla'ya gözlerini kapamadan baktı ve dudaklarını ısırarak şekilde dişleyip kapıyı çarparak kapattı.

Nedense Bağıla onun gitmesine sevinmişti. "Zavallı kız!" dedi, gözlerini kapıdan alarak derin bir iç çekişle.

Okumayacağını bilse de tekrar Remark'ı aldı ve aynı sayfayı açtı. Ama içindeki harfleri görmedi, Mansiya'nın küskünlük ve nefretle dolu kanlı gözlerini gördü. Kitabı sıkıca kapattı.

Pazar günü Serbota'ya verdiği sözü yerine getirerek Bağıla ona yaklaşık iki saat vaktini ayırdı.

“Like” dedi girişte neşeli bir sesle.

Mâlike mutfakta çocuklarına yemek yediriyordu ve Bağıla'nın sesini duyunca ayağa kalktı ve ona karşı yürüdü.

“Ne çabuk döndünüz? Ne oldu, kavga mı ettiniz?”

“Ah, Li-kee!” Başını salladı ve güldü. Paltosunu çıkardı ve çantasını askıya astı. “Erkekler ne kadar ilginç! Bana ne dedi biliyor musunuz?”

Tekrar kahkahayla güldü. Mâlike “dikkat et” dermiş gibi iki parmağıyla ağzını basıp çenesiyle Sergel'in ofisini gösterdi. Bağla "unutmuşum pardon” dermiş gibi ağzını açtı ve dilini çıkardı. Ayaklarının ucuyla yavaş yavaş odasına yöneldi.

“Evet, ne dedi?” Mâlike kadına özel hevesle onun sözlerini bekledi.

“Parka ulaşana kadar konuşmadık ve restoranda da birbirimizle konuşmadık. Dönerken az önce kapıya yaklaştığımızda bana: “Evlenelim Bağla” dedi. O kahkaha attı. Mâlike de güldü. “Aman Tanrım! Enstitüden mezun oldu, üniversitede ders veriyor, bir tez yazıyor, ama yine de bir çocuk! Onuncu sınıf öğrencisi bile böyle konuşmaz. Peki, onun akli nerede şimdi? Okulu ve enstitüyü tek başına mı bitirdi? Evlenelim! Ah, ne kadar komik!

“Ne var” - dedi Mâlike şakayla. “modern kızların kelime dağarcığındaki en sevilen kelime! Ve böyle bir davranışı saflık olarak görüyorlar. Sence de öyle değil mi?”

“Öyle insanlar olabilir, ama o... O hayatın kaynaştığı ortamda yaşıyor. Duyuyor, görüyor, okuyor, anlıyor ama yine de bir kızla nasıl konuşulacağını bilmiyor. Peki ya okumadıysa? O zaman herkesin kölesi olurlardı. Ve bilim insanı olmak isteyen birinin bu kadar uysal olması ne yazık! Ayrıca, benimle ilk kez buluşuyor. "Hadi evlenelim" lafını ne cüretle söyleyebilir ya?”

“Ne dedin sen?”

“Ben ne diyebilirim ki, geç kaldığını, bir erkek arkadaşım olduğunu söyledim. Ondan izin alayım dedim. Bu sözün ağzımdan nasıl çıktığını bir bilseniz gülersiniz. Gülmeden edemedim. Sonra vedalaşıp içeri girdim. Hala orada mı acaba, pencereden bakabilir misiniz?”

Mâlike perdenin duvar tarafını yavaşça geriye itti ve tek gözüyle dışarı baktı.

“Şapkalı ve beyaz trençkotlu adam mı?”

“Evet.”

“Gidiyor”.

“Of!” Tanrıya şükürler olsun. Sabaha kadar bekleyecek diye korkuyordum.

Mâlike perdeyi bıraktı ve sadece içini çekti.

“Ama yazık olmuş!” dedi onun için üzülerek.

“Eğer acıyorsanız onu durdurayım...”

İkisi birlikte güldüler. Aniden kapı zilinin çalmasıyla kahkahaları kesildi. Mâlike, "Bu kim acaba?" dermiş gibi güzel gözlerini büyüterek Bağıla'ya baktı ve koridora çıktı. Bunlar konuşmaya daldıktan sonra Sergel odasında oturmaya dayanamadı mı belli değil, iki elini arkasına atarak ön kapıyla mutfak arasında yürüyordu. Mâlike dışarı çıktığında Sergel dış kapıya çoktan ulaşmıştı. İçeri yirmi veya yirmi bir yaşlarında genç bir adam girdi.

“Merhabalar” dedi, sorgulayıcı ve şüpheli bir şekilde birbirine bakan adam ve kadının yüzlerini baktı ve gerildi.

Sergel konuşmadı ama başıyla selam verdi ne dediği belirsiz dudaklarını kıpırdattı.

“Kimin evini aramıştınız?”

“Kimin evi olduğunu bilmiyorum” dedi genç adam daha da utanarak. “Beni... Bir adam... Bir genç adam yollamıştı.”

“İlginçmiş” dedi Sergel, adama ve Mâlike'ye sırayla bakarak. Onun gözlerinden karısına olan şüphe belirdi. “O hangi genç adammış?”

“Ressam. Çok iyi ressam...”

“Evet, iyi ressam ne diyor, bizim resmimizi çizmek için mi çağırıyor?”

Genç adam kendine yabancı olan evin sahipleriyle konuşmayı devam ettirmeye dayanamayıp, elindeki beyaz bezle sarılmış mektubu duvara yasladı.

“Bu resmi yollamıştı. Görünüşe göre adresten yanılmamışımıdır... Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Hoşça kalın!”

Adam bunların veda sözlerini duymadan hemen çıkıp gitti.

Sergel ve Mâlike birbirlerine bakiştılar. Kocasının gözlerinden kendine olan güvensizliği fark ederek omuzlarını kaldırdı ve başını salladı (bilmiyorum anlamında).

“Artık yabancıların eve paket göndermeleri eksikti. Aç, hadi bakalım” dedi Sergel iki elini tekrar arkasına koyarak.

Mâlike önünde yaslanan uzunluğu bir, genişliği yarım metre olan beyaz bezdeki nesneyi alıp bağını çıkardı. Beyaz kurdele ile güzelce sarılması, dükkândan yeni çıkan

beyaz bezin tertemiz ve dikkatle sarılışına bakarak belirsiz ressamın çok titiz ve hoş olduğunu fark etti. Mâlike tüm beyaz kumaş paketini açtığında elinde büyük bir portre kaldı. Altın kaplamalı çerçevesi mum ışığında parlıyor. Portreyi ayakkabı rafına koydu ve duvara yasladı.

Bağila'nın portresiydi. Portre yağlı boya olup, altta ressam adının baş harfleri olan "E.I" yer almaktadır.

Sergel ve Mâlike, portrenin mucizevi performansı karşısında şaşkınlıklarını gizleyemediler ve derin bir nefes alıp ona baktılar. Ressam tüm yeteneklerini ve hayal gücünü bu esere adanmış açık görülmektedir. Uygulanan boyalarda kalem izi bile görünmüyor. Burada sadece şaşırtıcı güzellik çizilmiş. Bağila'nın berrak ve bir tane kömür karası gibi gözleri dünyaya, dünyadaki çeşitli olaylar ile insanların yaşamına hayranlıkla bakıyordu sanki.

Kaşlarının ortası hafifçe kalkıyor ve iç dünyasında ortaya çıkan ilk soruları soruyor gibiydi. Bu gözler kendince bir yenilikler söyleyecek sanki. Bu yenilikleri, birbirine çok yakın yerleşen ince küçük dudaklar sonraki adımda şaşırmış bir sesle söyleyecekmiş gibiydi. Güzellik ile saflık, yanlışlık ile yaşamın her şeyine peygamber yükseğinden bakıyordu. Böyle güzellik ile saflığı bozmaya, ona dokunmaya cesaretin olmazdı. Buna bakarak istemeden kendi saflığını tartıya koyarak karşılaştıracaksın, sonra kendi çöp ve çamurunun olduğunu görüp, kendini zavallı sanırsın, kendinden utanırsın.

“Bu... Bağila'dır!” dedi Sergel, portreden uzaklaşarak. Elmacık kemikleri ile dudakları kızarak Mâlike'ye baktı.

“Şimdi mi tanıdın?”

“Sen olduğunu sanmıştım...”

“Ne düşündüğünü bellidir. Biri beni böyle çizerse mutluluktan patlar ölürdüm...”

Sergel, karısının çok endişeli olduğunu fark etti.

“Hmmm!” Öfkeli gözleriyle Mâlike'ye baktı. “O zaman... Şu ressamı çağıralım, geçen sefer Medeu'de selam gönderen adamdır. Onu bulabiliriz. O senin de bir portreni yapsın...”

“Nasılsa tıpkı böyle çıkmaz”

“Mutluluktan patlayıp ölmek için ne gerekir?”

Mâlike ona öfkeyle baktı.

“Tam bunun gibi olmalı, bunun gibi!”

“Bağıla’dır ama...”

Kocasının acı sözleri Mâlike’nin kalbini deldi daha da sinirlendirdi. Ama bunu çaktırmamaya çalışıp içinde biriktirdi.

“Ser” dedi, bir süre sonra, sesi titriyordu, “Mutfaktaki çocukların yanına gidebilir misin, Tanrı aşkına ...”

Son sözlerinin fazla ve acı olduğunu geç fark etti.

Beklenildiği gibi, Sergel’in ince ve öfkeli sesini duyuldu.

“ Neden Allah aşkına?”

Mâlike tek kelime bulamayarak içini çekti.

“Çocuklar uzun süredir yalnız kaldılar...”

“Ve Tanrı aşkına demenin anlamı neydi?”

"Ser" dedi Bağila'nın portresine bakarak, "Bu kadar küçük olmamalısın... Ufak tefek davranışların insanı gerginleştirip çabuk yaşlanabileceğini biliyorsun" Yaşlılık onun en narin noktasıdır. Kendine tamamen alakasız olsa da karısının yanındayken “yaşlı”, “yaşlı adam” gibi sözlerden tiksiniyordu. “Hızlı yaşlanırsın” kavramı onun dilini bağladı ve boğazından çıkmak üzere olan kelimeleri tekrar geri sürükleyip hapsetti. Ama bu sözlerden yenildiğini belli etmemek için başını kaldırıp, mutfığa doğru yürüdü. İçeri girerken arkasını döndü ve çenesini kaldırıp:

“Yarın bu resmi görmeyeceğim” dedi.

Sonra kapıyı sert kapattı.

Kocasının yönettiği sert sesle, “Bununla her şey bitsin” dermiş gibi kapıyı sert kapatması, Mâlike’nin arına dokundu ve öfkeliendirdi. Durduğu yerde nereye gideceğini bilemeden kaşlarını çatıp biraz bekledi ve kocasının arkasından kapıyı

sertçe açtı. Karısından böyle bir şey beklemeyen Sergel iki gözünü büyüterek ona şaşkınlıkla baktı.

“Ser” dedi Mâlike, soğukkanlılığını korumaya çalışarak. “Çocukların önünde bağırmayı sevmediğimi biliyorsun ama yine de söylemeden olmaz. Çünkü herkes bana sert konuştuğunu duydu. Tamam, öyle olsun buna bir şey demiyorum. Ama unutma, Bağıla'nın özel hayatına karışma. Ayrıca, tanımadığı bir sanatçıya gidip çizmesi için yalvarmadı o. Senin o emrin burada geçmez. Evet. Böyle bir sözü duymak senin için zor tabii ama ben anlatmak zorundaydım.”

Sergel, çocuklarına pastayı kesen bıçağı yavaşça sağına itti ve gözlerini Mâlike'den alamadan yavaşça ayağa kalktı, bir süre sonra gidip boynunu düzeltti.

“Bu bir isyan!” dedi dişlerini gıcırdatarak ve sinirlenerek.

“Bilmiyorum. Ancak böyle bir resmi atmak şerefsizliktir. Bununla Bağıla'yı inciteceğiz”- dedi.

Sergel, kirpiklerini kırpmadan cansız gibi donduğunu gören Mâlike, bir yandan acıdı bir yandan da çekindi ve sesini sakınleştirdi.

Sergel tek kelime etmedi. Mutfağın ortasına konulmuş dayanak gibi hareketsiz beden canlanıp iki elini arkasına götürdü ve ayağından başka bedeni kıpırdamadan kapıya doğru yürüdü ve aynı kalıbı bozmadan çıkıp gitti.

“Kalbi yine sıkışacak” dedi Mâlike içinden. Kapıyı açıp onu takip etmenin aşağılayıcı olduğunu düşündü. Abarttım mı acaba?”

Mâlike, bir şeylere tartışan çocukları ikiye ayırdı ve onları ayrı yere oturttu.

“Yemeklerinizi bitirdiyseniz hemen gidip yatın” dedi sert sesle. “Sabah kreşe kalkamayacaksınız. Hadi, zaten yemek yemiyorsunuz. Kalkın!” Çocuklarının yüzünü ve ellerini silip odalarına gönderdi. “Hadi, daha fazla konuşmadan uyuyun!”

Annelerinin kızdığını anlayan iki çocuk kaşlarını çattı ve soyunmaya başladılar.

Mâlike Bağıla'nın yanına geldi.

“Siz yine mi tartıştınız?” diye sordu Bağıla içeri girerken, başını kitabından kaldırarak.

“Evet.”

“Like, yine benim için mi?”

“Hayır. Ressam için.”

“Hangi ressam? Ha, o eski olayı tekrar mı hatırladınız?”

Mâlike ona baktı ve hafifçe gülümsedi:

“Hadi, koridora çıkalım” dedi.

Bağıla bornozunun düğmelerini taktı, terliklerini giydi ve eşiğin diğer tarafında kendisini bekleyen Mâlike'ye doğru yürüdü.

“Like” diye güldü Bağıla, “yine ne sürpriz hazırladınız?”

“Şimdi göreceksin”

Bağıla koridordaki büyük bir portreyi gördüğünde ilk kez kafası karıştı ve şoktaydı. Sonra kaşlarını kaldırdı, işaret parmağını bir süre dudaklarına bastırdı ve aniden yanakları kızardı.

“Tanıdın, sanırım! Ser’e göre anlayışlı imişsin. O bu portreyi benle karıştırdı” dedi, Mâlike gerçek ile rüya arasında kalan kızı sisin içinden çekerek.

Bağıla Mâlike'nin yüzüne baktı ve gözlerinde soru, şüphe, korku vardı ve Mâlike'den gözünü ayırmadı.

“Bana neden böyle bakıyorsun?” dedi Mâlike hem kırılgan hem nazlı sesle. Hem kızın bu duruşunu severek. “Yazık! Sana böyle bir şey lazım işte!”

Bir süre sonra Bağıla güçlükle konuşabildi.

“Bence bu iyi değil...” dedi sesi titreyerek.

“İyi olmayan ne? Bu resim mi? O zaman bu ressamı çağıralım ve Ser’in portresini yaptıralım. Ona hemen!” dedi Mâlike alaycı tavırla.

“Hayır, ondan bahsetmiyorum. Buluştuğum adam... Bir ressam... Bunun gibi... Biraz utanç verici değil mi? Like?”

“Sen onun önüne gidip birkaç saat beklemedin ki, yoksa gittin mi yanına?”

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Yani utanılacak, korkacak bir şey yok. Gerçeği söylemek gerekirse bu senin resmin değil. Sanatçının gerçeğe dayalı fantezisi! Ser değil. Ve güzellik sadece senin değil, başkaları tarafından da takdir edilmelidir. Bu yüzden Tanrı önce güzelliği yarattı. Nereden biliyorsun, yüz yıl içinde bu portre sanatta bir inci haline döner.” Şaka yapıyormuş gibi güldü. “Sonra yirminci yüzyılın yetmişli yıllarında böylesine güzel bir kızın, böylesine zekice bir kızın olduğu için herkesin mutlu olması gerekmez mi? Yarın yaşlanacaksın, çok yaşlı bir kadın olacaksın, kimsenin sana ihtiyacı olmayacak ve öleceksin. Öyleyse bırak başkaları da görsün ve sevsinler. Güzelliğin sadece bireye ait olmadığını söyledim.”

Bağıla, bu sözlerin yanlış olup olmadığını, ya da çok abartılı olup olmadığını açıkça ayırt edemiyordu. Ama az önceki korku ve endişenin biraz azaldığını hissetti.

“Ser’le ben sadece bunun için tartıştık” dedi Mâlike, portreyi eline alarak. “O resim sanatındaki portre türüne karşıdır. Özellikle bu portre yeğenin portresi ise!” Ağzını açmadan boğularak güldü. “Nereye asacağız bunu? Senin odana mı?”

“Hayır.”

“Yarın bir yolunu bulacağız. Portredeki resim ben olmayıp senin olman ne güzel, yoksa bunu asmadan önce Ser kendini asardı.”

“Like siz ona pek itiraz etmeyin ya”

“Vay! Kardeşlik namusun mu uyandı?”

“Ben ona acımam”

“Bak buna, merhametli! Tamam, konuşmamız onun sinirlerini bozar. Bu portreyi al ve odana götür. Bakmak istemiyorsan üzerini örtü ile kapayıver.” Mâlike yine ağzını açmadan güldü ve sanki dünyanın ortasındaymış gibi nereye gideceğini bilmeyen kıza "git" dercesine çenesiyle odasını işaret etti, gülmesini durdurdu ve Sergel’in odasının kapısını açtı.

Sergel mutfaktaki halini koruyarak ellerini arkasında tutmuş ve pencerenin önünde hareketsiz duruyor. Mâlike odaya yavaşça girdiğinde kıpırdamadı. Sırayla iki yatağın kendine ait olan tarafını düzelterip, üzerinden örtüsünü çıkardığında Sergel tüm bedeniyle ona döndü.

Sanki mutfaktan yeni çıkmış gibi gözleri kocaman açılmıştı. O zamandan beri gözünü kırpmamış gibi görünüyordu.

Mâlike onun hareket etmeye başladığını gördüğü halde, yastığını hiç görmemiş gibi düzeltti ve yatmaya hazırlandı. Sergel sert davranışını koruyup kapıya doğru ilerledi ve geri döndü karısına dikkat etmeden yabancı bir sınıfta ders veriyormuş gibi sert bir sesle konuşmaya başladı.

“Çok eski dönemlerden beri erkek ve kadın karı-koca olarak nikâh suyunu içmesinden başlayıp veya evlilik cüzdanı aldıktan sonra bir ev, bir aile altında uyum içinde yaşamak zorundaydılar. Ve barış içinde yaşamak, herkesin istediğini yapmaya, amacını kanıtlamaya çalıştığı anlamına gelmez. Kanıtlansa bile öfke, saldırganlık ya da kırgınlık göstermez, tam tersine bu niteliğin ailede bir çatlak oluşturacağı ve artıracığı malûmdur. Sıklıkla bahsettiğiniz çiftler arasındaki eşitlik ve demokrasi konusuna katılmıyorum. Aileyi bir kişi yönetmeli. Ve bir kişinin yönetimi olmayan aile, aile olmaktan çıkar. Eşitlik ve demokrasi, iki cinsiyetin birlikte yaşaması için çok zayıf bir yoldur ve herhangi bir anlaşmazlıktan veya küçük bir hatadan dolayı gerçek bir karmaşa olabilir. Bu nedenle, sevgili Mâlike” dedi ve yürümeye devam etti, “Sevgili Mâlike” sözünü yükselterek konuşsa da endişeden dolayı biraz sesi titredi, “bu evde demokrasiye yer yok.” Az önceki gibi sinirlenip, çocuklarının gözünün önünde babalık namusunu yerle bir edip, kapıyı sertçe açarak üzerimi basacakmış gibi girmek benim için hakarettir. Bir kadın her zaman bir erkeğe saygı duymalıdır. Bazı kadınlar kocalarından daha akıllı olduklarını söyleyebilirler ama zekilik böyle durumlarda gösterilmez. Aksine, bir kadın ne kadar akıllıysa, kocasına o kadar saygı duyar. Onun onuruna saygı duyar. Kocasının bir aptal olduğunu bilse de onun namusuna dokunmaz, affeder. Eşi bilinçliyse, er ya da geç kendi hatalarını ve eksikliklerini hissedecektir. İşte zeki bir kadının güzelliği. Ve bir kadın kocasını sevmiyorsa, onunla kavga etmektense, tartışmaktansa ikisi ikiye ayrılıp istediği kadar yaşamalıdır. Bir ailenin olduğu yerde bir erkeğin hâkim olduğunu dünya bilir. Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman, Rus ve hepsi evlerinde hâkim olmaktan nefret etmezler. Ve eğer hâkim olmaktan nefret ederlerse, onu kaybetmişler ve demokrasiye geçmiştir.

“Ser” dedi Mâlike, soğuk yorganın altına girerken, “dersini bitirdin mi?”

“Hayır” dedi karısına başını çevirmeden. “Ve ben ders vermiyorum. Bitip bitmeyeceği sana kalmış. Söylediğim her şeyi anladıysan, o zaman sözlerim tamamdır.”

“Her şeyi anladım”.

Sergel yürümeyi bıraktı ve yavaşça karısına döndü.

“Sesinde anlamaktan çok öfke var. Sözlerine inanamıyorum”.

“Beni yaşlandırma, Ser” dedi Mâlike öfkesiz normal sesle. “Böyle laflardan çok nefret ediyorum”.

Sergel'in kafası biraz donup kaldı ve uzun bir süre karısına baktı.

“Bu senin gerçeğindir” dedi her lafı net söyleyip “Erkekler...”

“Bırak, Tanrı aşkına” dedi Mâlike öfkeyle sözünü keserek. “Ne var erkek, erkek? Senin ne işin var erkeklerle?”

Sergel ona şaşkınlıkla ve öfkeyle baktı. İçine sığmadığı gurur ve öfke, alnının kökünü yırtacaktı sanki ve gözbebekleri dışarı patlamak üzeredir. Çok sinirlendiğindeki gibi boynunu bir iki hareket ettirdi. “Ne işin var erkeklerle” lafı ona sanki “erkek değilsin” diye söylenmiş gibi gururlanarak kum gibi dağıttı. Bu laf öfkeyle değil, ciddiyetle ve ağırlıkla söylendi. Yani, böyle bir görüş sadece bugün değil, uzun bir süre onun aklında vardı ancak şimdi sırası gelmişti. Sergel bunu düşündükçe içindeki gurur ateşi adeta tutuşmaya, patlamaya, yanmaya başlayacaktı. Bununla durmayıp karısının çok sakin, soğuk kalıpla komodinın üzerindeki Remark'ın romanını eline alıp az önce okuduğu yeri çabuk bulup, donup kalan kocasının durumuna dikkat etmeden okumaya devam etmesi onu daha da delirtti. Karısının dikkatsiz, tarafsız duruşuna, yarı açık beyaz göğüsleri ile mermer gibi omuzlarına bakıp, ilk kez onu asla yenemeyeceğini, tartışma, kavga ne olursa olsun onu sadece mağlup beklediğini hissetti. Bu çileli ikna olmanın diğer ucundan yine bir fikir geldi aklına, bu kadınla eşit olmadığını, gençliğin verdiği cesaret ve kibrin güçlü akışına yaşlı bedenin engel olamadığı bir his belirdi. İlk defa ortaya çıkan bu ikiz duygular, göğsünün diğer tarafında saklı yeni düşünceleri uyandırmaya başladı. "Evet" dedi kendi kendine, nefret duygusu tek başına uyansa bile fare gibi hemen çoğalır, yani bu da fikir de çoğalır”. Bu yayılmış soruların cevabını bulunca, nasıl olduğu belirsiz eski karısını hatırladı. Onun neden şu anda yani istenmedik yere hatırlandığını Sergel düşünmedi bile, hatta aramadan bulduğu cevabı

kendine bile söylemeye çekiniyor gibiydi. O da tam bu yatakta yatarı. Bunun birçok inadına, kibrine dayanıp, fazla konuşmamaya çalışırdı. Söylese bile bu kadar kibirle kişinin canını iki ağır lafla yakmazdı. Yatarak konuşmaktansa kadının seninle kavga etmesi daha iyidir diye düşündü. “Yani benden üstün olduğunu düşünüyor, ben aşağıdayım, bana saygı duymuyor, hiçbir şeyden vazgeçmiyor, umurunda değil, ben onun için karıncayım, karasineğim, ben bir böceğim, vb. Neden sadece ben konuşmalıyım, ben tartışmalıyım? Kendi yanlışını, benim haklı olmamı kanıtlamak için!

Neden kanıtlamak zorundayım. Çünkü ben onun önünde bağımlı biriyim, ben ondan ayrılmak istemiyorum. Ama onun umurunda değil! İşte, konuşma nereye kadar döndü geldi!”.

Aşağılanmaya ve acıya daha fazla dayanamayacağını hisseden Sergel, perişan bir durumda olmak istemeyerek koridora çıktı. "Önemli değil" dedi mutfak penceresinin önünde durarak. "Başkasına söylemek bile ayıp!" Sıradan yabancı bir ressamın çizdiği resim! Bir çiftin boşanmasına, ailenin dağılmasına neden olan kanıt! Elalemin güleceği bir durum değil mi! Gerçekten insanlar bu kadar aşağılandı mı? Belki zekâları çökmüştür, büyüklerden değil bazen böyle ufak şeylerden geçemediğimizizin nedeni bu mu? Ama insan ve düşünce aynı değil mi, yani ikisi de çöküyor, insan ve onun düşüncelerinin büyük sorunlarının birbirinden uzak olması mümkün değil! Evet, o bana yabancı, tamamen yabancı! Peki ya ben ölürsem?” ve onun bedeni titredi, düşünmeye devam ediyor “eğer ben ölürsem o ağlamaz bile!” lafını söylemeye cüret edemedi. “Yolun ortasında atın ölmesin, hayatın ortasında kadının ölmesin” eskilerden kalan atasözünü hatırladı. Yine eski karısını hatırladı... Buradaki çok küçücük iki oğlu... Çoğundan azı kalmış hayatı... Dış görünüşü güzel ama içi sis yaşamı...

Sergel’e aniden her şey tamamen yabancı gibi geldi. Herkes ondan soğumuş, evdeki iki çocuğu da soğumuş, Mâlike de soğuk gibiydi. Herkes bu olmadan yaşayabilirler, kimsenin buna ihtiyacı yok, aniden yok olup giderse kimse bunu aramaz bile, ağlayıp sızlamazlar, bunun sağlığı düzelsin diye kimse Tanrı’ya dua etmez. Dost arkadaşları herkes böyledir. Merhamet gösteren uzaktaki Karatay bile numara yapıyor. Neden? Neden? Sebep nedir? Birbirleri olmadan yaşayamaz diyen kişiler nerede? Hani neredeler? “Yoksa benim kaderimde öylelerine yer yok mu?” Neden? Yoksa birbiri

olmadan yaşayamayanlar sadece birilerinin uydurdıkları şey mi? Birisi öldü diye diğerinin öldüğünü niye görmedim? O zaman onların mezara beraber girecek dostunun olmadığı anlamına mı geliyor? İnsan sadece kendine değerlidir..

“Beni kim arar, ben kime değerliyim?” Kendini yeryüzünde kimsesi olmayan yetim gibi hissetti. Bir an gözleri karardı.

Aniden bilinci yerine geldi ve uyanık kalmaya çalıştı. “Ne oldu? Gözlerim neden bulanıklaştı? Yoksa yaşlılık mı? Yaşlılık böyle mi girer insana?

Evet, evet, bu doğru. Yaşlılığın yoldaşı kaygıdır. Hayatının geri kalanı böyle mi olacak? Aynen böyle? Bir değişiklik olmayacak mı?”

Sergel daha da derin düşünmekten korkarak, düşündüklerini kısa urgan gibi çekip kendine geldi. "Olmaz" dedi kendi kendini cesaretlendirerek. "Kendi kendine kederlenmenin bir anlamı yok. Güçlü olmalı. Evet... Güçlü olmalı..." Bu sözlerinden motive almış gibi, çocuklarının yanına geldi ve tatlı uyuyan iki oğluna hem şüphe hem de umutla biraz baktı ve tekrar Mâlike'nin yanına geldi. O lambasını kapatmadan kitabını yastığının altına koyarak uykuya dalmış.

Karısının güzel vücuduna kalın siyah kaşlarına baktı. Yoksa şu laf atmaları ve hor gördüğü duyguları dağılmadığından mı, Sergel kendinden karısına olan erkeklik nefsi, üzüntü ve kırgınlığı unutturacak bir ilgi hissedemedi.

Çok ayazlı soğuk günlerden biriydi. Evde Bağıla dışında kimse yok. Sınıf arkadaşlarına kütüphaneye gideceğine söz vermişti ama daha bir buçuk saat var. Yalnızlık, her zaman insan aklını belirsiz gizemli yerlere götürür. Beş odalı büyük evde döndü dolaştı dayanamadı. Jasin'ın yurt dışından çoktan döndüğünü Bağıla, tabii ki biliyor, fakat ona ulaşmanın bahanesini bulamadı. Sokaktaki ankesörlü telefona girdi ve riske girip tuşlarını çevirmeye başlamıştı. Ancak kendine ne kadar eziyet ederse etsin, iki üç numara çevirdikten sonra nefesi kesiliyor, alev alıyor ve kabinden hızla çıkardı. Koridordaki makineye birkaç defa geldi gitti. Ama yine de kendini yenemedi, kendinde olan utanç hissini bir kenara itip, sadece cansız diskin altı numarasını çeviremeden çile çekti. Ayrıca telefona yaklaşmak bile utanç vericiydi. İnsanın cansız şeylerden çekindiğine şaşırdı.

Biraz endişe ve mücadeleden sonra telefonun yanına geldi. Yavaşça ahizeyi kasadan kaldırdı ve kulağına götürdü. Pürüzsüz uğultu sesi. Cihaz kusursuz çalışıyor, her servise hazır, sesinizi istediğiniz kişinin evine ulaştırabiliyor.

Bağıla'nın nefesi hızlandı ve avuçlarının, alnın terlediğini hissetti.

İlk üç rakamı rahat çevirdi. Dördüncü rakamı çevirdiğinde parmağının titrediğini fark etti. Beşinci rakamda parmakları kırılacak kadar zor çevirdi. İşte son rakam. Sadece bir rakam var. İşaret parmağını sekize götürdü ve yavaşça yukarı kaldırmaya başladı. Sanki nefesi kesilmiş gibiydi. Sonunda çabucak çevirdi, gözlerini kapadı, derin bir nefes aldı ve sonra olabilecekleri bekledi. Makineden sabit, uzun bir ses duyuldu. İki, üç... Kulak dibinden çat pat sesler duyuldu, hemen sonra bir erkeğin soğuk hem umursamaz sesi işitildi.

“Evet.”

Bağıla ne diyeceğini bilemeden sessiz kaldı.

“Evet” dedi adam alçak sesle.

Tam bu ses! Jasın! Bağıla'nın nefesi hızlandı.

“Alo”

“Merhabalar!” Kimi aramıştınız?”

“Ne zaman döndünüz?”

“Bayağıdır geçti. Tanıyamadım?”

“Beni unuttunuz mu? Ben ...”

“Net konuşun lütfen, çıkaramadım?”

“Ben... Bağıla...”

“Ah, evet, hatırladım... Geldiğimden beri arayacak zamanım olmadı. İşiniz mi vardı?”

Daha fazla konuşamayan Bağıla telefon ahizesini bıraktı. Jasın'ın son sözü onun bugüne kadar olan duygularını su serpmiş gibi bastı ona olan tüm hislerini tırpan gibi kesip gitti.

Bu öfkeye dayanamadan yatağa girdi. Aklından Jasın'ın “bir işiniz mi var?” dediği sözleri, buz gibi donduracak soğuk sözleri çıkmadı. "Neden aradım, neden? Çok

aptaldım. İşte, bu mu lazımdı sana! Çoktan aradığın ve duymak istediğin laf buydu, duyduğun işte!” dedi kendini aşağılayıp.

Ne kadar süre geçtiği bilinmiyor, ancak ön kapı çarpılarak kapatıldığında kendine geldi. Bağıla, gelen kişinin Sergel olduğunu onun adımından, giysilerini çıkartmasından hemen anladı. Hızla ayağa kalktı, koltuğu pencereye doğru çevirdi, arkasını kapıya doğrulttu ve kitaba baktı. "Evet" denilen Sergel'in sesi duyuldu. Bağıla, telefonda konuştuğunu duymaması için kapıyı kapatıp geldi. Yalnızlıkta, yakıcı düşünce güneşin gölgesi gibi geçer mi, kendini yakan bu üzüntü ile öfke, Sergel kapıyı sert kapattığından beri rüzgârın üflediği sis gibi biraz dağıldı.

Sergel'in buraya doğru geldiğini duydu. Doğruca Bağıla'nın odasına geliyor. Kapıda kısa bir duraklama oldu. Kapı yavaşça açıldı. Yavaşça açılan kapı duyulmasa da Bağıla bunu hissetti. Sergel'in kendisine baktığına emin hisseden Bağıla'nın tüm bedeni titredi.

“Bağıla” dedi Sergel usulca. Bir şey söyleyeceğini bilse de bilerek şaşırmıştı.

Amcasına dik bakmamak adına yan çevrildi. Yukarıya bakmasa da Sergel'in gözlerinin kızardığını gördü.

“Seni... Telefonda” dedi cesurca.

Bağıla şaşkınlıkla omuzlarını silkti ve Sergel'in yanından geçti. Onun inatçı sesi ile dik bakışlarından telefondaki bekleyen kişiyi beğenmediğini koridorda giderken hissetti.

“Alo” dedi usulca uykulu bir sesle.

“Benim... Az önce bana kırıldınız mı?”

“Jasın! Yine Jasın! Bir akşam için verdiği ıstırap az değildir, yine ne demek istiyor, neden çağırdı?”

“Orada mısınız?” dedi sabırlı ve sakin bir ses. "Orada mısınız diyorum?"

“Evet... Ne söylemek istediniz?”

“O adam kimdir?”

“Onu öğrenmek için mi aradınız?”

“Kaba adammış. Ve asla edebî eserleri okumamış, okumaya bile niyeti yok”

“Sizinle konuşmak bile istemiyorum, artık beni aramayın.”

“Herkes böyle sinirlenebilir. Ben buna şaşırırmam. Yarın müsait misiniz?”

“Hayır.”

“Zaman bulun. Lütfen” O güdü. “Ben böyle kimseye söylememiştim çok ilginçmiş!”

“Müsait değilim, hoşça kalın!”

“Ahizeyi bırakacak mısınız? Bu normal bir kişinin yaptığı iş değil. Peki, yarın tam altıda “Almatı” otelinin önünde bekliyorum. Geç kalmayın. Ondan sonra ömür boyu nefret etmeye zamanınız var. Nefret herkesin elinden gelen şey. Öyledir. Hoşça kalın!”

Bağila uzun süre telefonu elinde tuttu. “Ne zalim, ne kendine güvenen bencil adam! Hayır, gitmiyorum!” Telefondaki konuşma bitince Sergel de çalışma odasından çıktı.

“Bağila” dedi resmi bir sesle, “incinsen bile söylemem gerekir, bundan sonra bu adamla konuşma. Kibarlık ve kültürden edilmiş nasıl biri o! Benim evime telefon ediyor bir de erkek sesi duyuyor bir de selam vermeden “Şunu çağırabilir misiniz” demeye ne hakkı var? Ney, bu ev onun için erkeklerin yönettiği kadın evi mi, yoksa proje enstitüsünün laboratuvarı mı? Sese bak, sese! Kaba! Bir değil birkaç kadınla boşanmış ve bundan sonra da boşanacak kişinin sesidir. Bu ses bana çok tanıdık geldi! Anladın mı benim dediğimi!”

“Evet, anladım” Bağila itaatkar çocuk gibi başını sallayıp onayladı ve odasına doğru yürüdü. Odasına girip kapıyı kapadıktan sonra Jasın ile Sergel’in birbirine söylediği tam ters fikirlerini hatırladı ve gülümsedi. Bu küçük bir olaydan mı yoksa Jasın’ın tekrar telefon etmesinden mi belli değil ama biraz rahatlayıp, öfkeli ve kırgın hali dağılmıştı.

Ertesi gün, akşam saat tam altıda Bağila, Almatı Otelinin önünde bekliyordu. Bu an, genç kız için onuru ve namusuna dokunan ıstıraplı anlar başladı. Bütün gece kendi kendisiyle mücadele etti. Mâlike’yle uzun süre danıştıktan sonra ikisi "bugünkü buluşmaya gitmeli" kararını alsa da kalplerinin derinliklerinde biraz korku vardı. Jasın’ın genç değil, evli, çoluk çocukları olduğu konuşuldu. Mâlike’nin endişe ettiği şey, şüphelendiren soru Jasın’ın Bağila’yı otele davet etmesiydi. Danıştıktan sonra

bunun bir yanlışlık olmadığına karar verdiler. Konuşurken ikisi de ağladı. Kadın yaşamının sadece yenilgiden, affetmekten, yol vermekten olduğunu söyleyip ağladılar.

Bağıla'nın bugünkü buluşmaya gitmesi de hayatındaki geriye çeken ilk büyük adımdı. Bir kadındaki gurur ve kendine yakışan kibrin, bir erkeğin deli ve acımasız iradesine tam itaat etmesi, gözyaşı dökerek, korkarak, saflık ve dürüstlüğe güvenip, kendini bunlarla teselli ederek adım atmıştı. Bu buluşma neyle sonuçlanırsa sonuçlansın ama genç kızın hayatı ile kaderine iz bırakmadan bitmeyeceğini, hatta ilk buluşmadan sonra ayrılışlar da ömür boyu hatırlanacağını ikisi de hissediyordu. Ama bunlar bir kere buluşmadılar. Birçok kez buluştular.

Jasın, Bağıla kapıya gelip rahatsız bir şekilde beklediğinde, sanki köşede gizlice izliyormuş gibi (belki de öyle) sadece bir dakika sonra hemen geldi.

On sekiz yaş. On sekiz yaşında insan birbirleriyle birçok farklı ilişki türü görebilir ve mutlu, üzgün, depresif ve hatta kırılmış olabilirler.

Bağıla ise taze baharı geride bırakıp, ılık bir yaz gecesinde açan bir çiçek gibi sevgi, duygu gibi dünyanın ilk güneşine, gökyüzü ile buluta, şu muhteşem güzel dünyanın saflığına hem şaşkın hem korkarak bakacak yaşıyordu. Bu zamana kadar Bağıla, genç adamlarla beraber gezmişti, birçok kez suya beraber girmişti, birçok kez nehir kenarında kumsalda güneş altında yatmıştı, bazılarıyla çocukluk yaparak öpüşmüştü. Ama o öpüşme derinden etkilemeyen, bedenine dağılmayan, kalbinde pişmeyen, kendine hesap vermeyen çocukluk öpüşmeydi. Onun Jasınla buluşması aşk yolundaki ilk “resmi” buluşma olduğu için, göğsündeki yumruk kadar kalbi kamışlı gölün rüzgârlı günündeki saçakları gibi dünden beri bir kez olsun durmadı. Jasın gelip selam verdiğinde “merhabalar” dediği cevabın yarısını söyleyip yarısında nefesi kesildi.

Bağıla onu selamlarken, ona bir baktı ve kirpiklerini indirdi. Dünün küstahlığı gitmiş, ele alışa da insandan çekinen karaca yavrusu gibi titreyip sessiz duruyor.

“Hoşlanmış” dedi Jasın içinden. "Bu bir aşktır!"

Jasın Bağıla'dan sadece bir kadının nadide güzelliğini değil, bir kaynak kadar saflığı, bozkırlarda doğmuş ay kadar güzelliği, yağmurdan sonra olan berraklığı, sabah açılmış çiçek gibi saflığı gördü. Birkaç ay önce onunla tanıştığında, bu nitelikleri nasıl fark etmediğine şaşırdı.

Jasın, “Aşk” ve “Sevgi” gibi sözlerden kaçınırdı. Bunlar çok konuşulup, değerini kaybettiği için mi yoksa kendi hayatında ona layık kadın veya erkeğe rastlamadığı için mi, küçüklüğünden beri kabalığa alıştığından mı bu kelimeler onun kulağına hoş gelmezdi. Bu kelimeleri çok sık söyleyen insanlardan hoşlanmazdı. Lirik şairlerin şiirlerini okumazdı. Hatta Tolstoy'un aşk ve duygu hakkındaki sözleri olan yerlere işaret bırakırdı, Dostoyevski'nin duygusal eseri “Beyaz Geceler”in sonunda şöyle: “Zavallı Fyodor! Bu kadar saf insan olunur mu” diye not yazmıştı. O her şeyi ciddiye alırdı. Romantizm ve lirizm, yaşamın yanılsamasıdır, insanların kafasını karıştırır, yaşam şartlarını değerlendirmede zararlıdır açıklamasını sık koruyordu. Bunu bugüne kadar yazdıklarıyla ispatlamıştır.

“Karakterleri ile eserdeki olay insanları hayattan bezdirir, herkes kibar ve duygudan muaftır” diye bazıları bunu eleştirir ama bazıları ise diğer açıdan: “Hayata düz bakacak duruma geldik. Küçük çocuk gibi bir adam ne zamana kadar tatlıyla yaşar? Onun tatlıdan acıya geçişecek zamanı gelmedi mi? Jasın’ın eserleri günümüzün nesrindeki realist bakış açısının yeni türüdür. Bunu anlayamadık diye tartışmaktansa anlayalım. Çok endişelenmeyen Jasın ezbere söyleyecek sözlerini toparlayamadan duraksadı.

“Hadi gidelim” dedi karşısında duran arabaya doğru yönelip.

Bağla itiraz etmedi, nereye diye sormadı. Jasın’ın büyümlü sözlerine büyülenip ilerledi. Jasın kapıyı açıp Bağla’yı öne oturttu ve kendisi arkaya geçti. Böyle yapmayı düşünmemişti bile. İstemersiz bir güç ona “Böyle yapmalısın” diye emretmiş gibiydi. Kızın bu kadar etkilediğini kendisi de anlamadı. “Mucize” dedi kapıyı kapatırken kendine. “Nasıl? Hayır, imkânsız. Benim öyle yapmaya hakkım yok”.

Araba hareket etmeye başladı. Yolda gelirken kendindeki şuur dışında bir gücün hala dağılmadığını hissetti. Bu güç, Jasın’ın Bağla’nın önündeki şaşkınlığı, istenmedik yerde sözlerinin dağılması, en tehlikeli en sonuncusu da kıza olan özel ilgisi ve göğsündeki ince narin ipin birkaç yıllar sonra (belki ilk kez) kıpırdamasıydı.

Jasın, ilk önce bundan korktu.

Bu otuz bir yıl boyunca elbette birçok kadınla buluştu. Onların sırasında zeki, sabırlı, çapkın, güzel, çirkinleri vardı. Onların bazılarıyla erkek ve kadın olarak ilişkisi başlarsa bu asla kalbinin çarptığını hissetmemişti. Onun bedenindeki duygu ve tutku sadece bir şekilde, yani sevdiği kadını kendine itaat etmek, onu tamamen yönetmek

gibi biçimde görürdü. Gözünün önünde ne var sadece onu görürdü. Erkekler ve kadınlar, birbirlerine olan ilgi ve tutkunun, aşk ve sevginin dışarıya yansıması sadece öpüşmek olduğuna itiraz ederdi. "Birbirlerini ölesiye sevenler için bu hareket yeterli değildir, ucuz yöntem diye düşünürdü, böyle yapmak diğer sıradan insanların da elinden gelir, hatta insan dışı varlıkların bile bulduğu yöntem budur. Birbirlerini herkesten daha çok sevenler için özel ve tek bir şey lazım. Neden her şey aynı, sonunda neden özel duygular aynı içgüdüye itaat etmeli? Bu adaletli değil, tamamen haksızlık" derdi Jasın.

Bu fikri son çalışmasında dile getirdi. Bir kıza gençliğinden beri âşık olur ve sevdiği kadın nereye giderse oraya gidip sonunda beşinci sınıfta ona ulaşmıştı. Ertesi gün günlüğüne: "Ben Tanrı'ya razı değilim" diye yazdı. İnsanı bu kadar birbirine âşık ettirir ve bu tutkuyu sadece bir öpüşme ile birleştiren bizi nasıl böyle fakir yaratmış! Bu insana hakaret etme, çile çektirmedir. Ben insandaki kör içgüdüye karşıyım, bunu aklından çıkar. Bu yazıları da tartışma yaratmıştı. "İçgüdüyü kaldırırsan insan olmaktan çıkar, hayvan olursun" diye yerlerinden kalkanlar olmuştu.

Eserlerindeki bunun gibi kendine has anlayışıyla kendi hayatı birbirine yakın olduğu içindir. Jasın'a kadınlar tarafı "soğuksun umurunda değil" diye kırılırlardı, suçlardı. Çünkü onların hepsi Jasın'ı sevmişti. Sadece sevmekle kalmaz ondan çekinirdi. Keskin, zeki gözler, sert zekâsı, net görüşleri, cesaretli felsefesi, kimseye eğilmeyen karakteri, deniz kadar bilgisi, onu nerede olursa olsun, tarihçiler ile ekonomistler, dilciler ile arkeologlar, ressamı ile oyuncular, herkesten üstün gösterirdi. Eskiden beri kalıplaşmış, taş gibi sert görüşleri, kendisi sadece bir lafla kırardı. Üstelik ilişkiyi sadece arkadaşlıkla sınırlandırmak istemeyen kadınlar adamdan şu bilgi kadar yüksek bir aşk talep ederlerdi.

Böyle bir talep, Jasın'ı rahatsız ederdi. "Aşk mantıkla yönetmek deliliktir" derdi o. İnsanoğlundaki kendi isteğiyle doğup kendi isteğiyle giden yalnız his; sevmek ve nefret etmek. Ve buna engel olmayın!"

Onlar bir tiyatroya geldiler ve yabancı bir oyun yazarının trajedisini izlediler. Bugün prömiyeri²¹ yapıldı. Trajedinin Kazakların hayatından çok uzaklarda olduğu, problemlerin eski olması Bağila'nın ilgisini çekmedi. Almatı'ya geleli bu tiyatroya

²¹ * Tiyatro oyununun ilk gösterim gecesi.

üçüncü defa gelmiş ve bu nedenle oyuncuların oyunlarına dikkat etti. Böyle bir fikri Jasın yoldayken söylemişti.

Arabaya bindiler. Bağla önde, Jasın arkada. Bağla yine nereye diye sormadı. Sormak istese de sormadı, Jasın'a tamamen inandı. Akıllı bir insanın basit düşünmeyeceğine inandı. Bir gün önce yoğun kar yağışı nedeniyle cadde kaygandı. Araba bazen kayarak, bazen sokakların kavşağında durduğu yerden zor hareket edip, sirk atı gibi zikzak çiziyordu. Araba düz sokağa inip, kendine geldi ve sürüyüşünü düzelttikten sonra Jasın aniden:

“Sizin gibi bir kızla ilk defa rastladım” dedi şaşkınlığını gizleyemeyerek. Kız arkasını döndü.

“Niye ya?”

“İnsan bir nereye gideceğini sorar?”

“Zaten biliyorum. Neden sorayım ki.”

Jasın sessiz kaldı. Birkaç saniye sonra şaşırılmış bir sesle konuştu:

“Onu nereden biliyorsunuz?”

“Telefonu numaranız 39 ile başlar değil mi?”

“Evet.”

“Görünüşe göre şehir telefonunun o numarayla başladığı noktaya yaklaşıyoruz.”

“Böyle bir öngörünüz var yani” dedi Jasın, göğsünü kıza yaklaştırırken “siz İçişler Bakanlığı’nda görev yapabilirsiniz ve ben bundan hoşlanmadım. Böyle tahmin etmek size yakışmıyor”.

“Bana tarihçi olmak yakışmaz, öngörülü olmak yakışmaz, hatta ismim bile yakışmaz. Ne yapmalıyım?” Kız ona yan çevrilip gülümseyerek baktı.

“Sizin adınıza her yerde, hatta erkeklerin adı olsa bile değiştirip, büfelerde gazete sattığınız yakışır.

“Bundan daha iyi bir iş bulamadınız mı?”

“Sizde bundan başka bir iş yok ki. Eğer olsa olsa güzelliğin simgesi olarak UNESCO altına alınıp soğuk bir müzede kalırsınız.”

“Yaşlandığımda ne yapacağım?”

“Öyleyse güzelliğin nasıl yaşlandığının bir örneği olacaksınız. Kıyafetli mi yoksa kıyafetsiz mi sergileneceksiniz ona uluslararası bir komisyon karar veriyor.”

Bağila gülümseyip gelirken hemen durdu ve iki yanağı kızarıp, Jasın’dan gözlerini uzaklaştırdı.

“Teşekkür ederim” dedi utanç ve kızgınlık göstererek.

Bağila'nın uzun zamandır unutulmuş kibrini yeniden toplayıp, öne bakarak hareketsiz oturması Jasın'ın güldürdü ve daha çok sevimli gözüktü. Onlar Jasın'ın evine vardılar, arabayı gönderdi.

Bağila daha önce fark etmemişti, kapıya gelip, merdivenleri çıkmak üzereyken bacaklarının titrediğini hissetti. “Yabancı birisi” dedi içinden. “Evet, tanımadığı yabancı biridir. Ben onun peşinden sessiz geliyorum. Bu kendime hakaret etmektir. Evinde kimler var? Karısı olursa ne yapacağım? Ben kimim diye gireceğim, bu adam beni kim diye tanıştıracak? Yabancı bir eve, gece yarısı!”

“Ben... Dönersem iyi olur” dedi ikinci kata geldiğinde duraksayıp. “Gerçekten... Affedersiniz...”

Jasın onun aşağıya bakan kirpiklerine baktı ve:

“Affediyorum, her şeyi affedebilirim” dedi. “Ama şimdi geri dönersen, önce bana olan inancını aşağılayacaksın, sonra saf niyetime inanmayıp, şüphe edersiniz”

“Belki” dedi kız diye fısıldadı dudaklarını büzerek. “Sizden söz kalır mı ki, kaçınıc katta oturuyorsunuz?”

“Dördüncü.”

“Haydi gidelim”.

Jasın'ın evinde babasından başka kimse yoktu. Karısı dört beş gün işten izin isteyip, çocuklarıyla birlikte kış tatiline köye gitmişler. Arka odada yetmiş yaşından büyük rahatsız babası yatıyor. Anahtarıyla kapıyı açar açmaz Jasın “burada soyunabilirsin” dermiş gibi elbise askılarını işaret etti ve babasının odasına gitti. Bir süre sonra sesi duyuldu.

“Evet, genç adam nasılsın?” dedi Jasın babasının halini sorarak.

“Teşekkür ederim, ihtiyar, fena değil” diyen babasının sesi duyuldu.”

“Sophie Lauren'den hala mektup yok mu?”

“Hayır, yok kızım.”

Bağıla, paltosunu askıya astı, çizmelerini çıkardı ve ne tarafa yürüyeceğini bilemeden dondu kaldı. Jasın ile babasının sesi hala duyuluyor.

“Gidip gelmez misin?”

“Masrafları ödersen gidip gelelim.”

Jasın bir kere güldü ve Bağıla'ya doğru elini işaretleyip sağdaki odayı gösterdi. Bağıla oraya doğru yürüyüp odaya girdi.

“Kurnaz” diyen Jasın'ın gülen sesi karışık duyulan sesi Bağıla'ya daha derinden duyuldu. “Yani ben senin aşkın için “yol masrafını” mı ödemeliyim?”

“Tabi ki öde” dedi babası bir kere öksürüp. “Kim olursa olsun Bayan olsa bile ona paramı harcamam”

“Pekala, yat o zaman. Belki Sophie Lauren'in kendisi gelir sana. Çay içer misin?”

“Hayır. Daha sonra.”

“Kahveye ne dersin?”

“Onu ne yapacağım? Gece uyumadan baykuş ol mu diyorsun?”

Jasın yine kakhaha attı ve "Tamam, gerekirse beni çağır” diye buraya doğru yürüdü.

Bağıla baba ve oğul arasındaki olağandışı konuşmaya gülümsedi ve Jasın'ın koridorda dış giysisini ve ayakkabısını çıkardığını duydu. Etrafına baktığında kitaplarla dolu üç duvar gördü ve başı döndü. Bir an için kendini çok küçük ve önemsiz hissetti. "Bu başkalarına hakarettir. Bu kadar çok okunur mu?” dedi kendinden utanarak. Kendisine gelene kadar Jasın içeri girdi. Gelinece hemen yukarıdaki ışığı kapattı ve çalışma masasının yanında duran sarışın abajuru açtı.

"Affedersiniz” dedi Bağıla'ya gülümseyerek. “Babamın hatırını sordum. Öğleden beri evde değildim.

“Öyle mi? Ben onu enişteniz sandım” Bağıla şaka olsa da tuhaf olmamıştır diye utanarak gülümsedi.

“İkimiz uzun zamandır şakalaşırız. Şu yatan adamın ilk çocuğuyum. İlk çocuk hayattayken baban olamaz. Ben dedemin elinde büyüdüm. Orada yetiştim. Ama şu “genç adamın” iki kız çocuğu evlendiler, Sofia Loren başka çocuk doğurmadı. Dedem öldükten sonra şu “genç adam” beni aldatarak, sürekli gelip gidip sonunda elde etti. Enişte ve kayın gibi şakamız ondandır”.

“Peki, Sofia Loren kimdir?”

“Kim olurdu, ünlü bir sinema oyuncusu. O " genç adamın" yaşlı kadını.” Mutlu bir şekilde gülümsedi. “Karım çocuklarımla birlikte köye gittiler. Tek başına gidemez, ben de gidip geleyim artık ne zaman giderim belli değil diye çocukları bırakmadı”.

“Neden ona öyle hitap ediyorsunuz?”

“Uzun zaman önce Sofia Loren Moskova'ya gelmiş. “Ayçiçeği” filminde rol almıştı. Sonra babam benimle Moskova'ya gelmişti. Oyuncuyla otelde birkaç yazar olarak tanışmıştık. Babam da görmüştü o sırada onu. Hepimiz güneşe tapmış ayçiçeği gibi Sofia Loren'in sesini bir duyalım diye, etrafında dolanıyoruz. Kendi odamıza geldikten sonra babamdan: “Nasılmış? Beğendin mi?” diye sordum. “Eşeğin beynini yemişsiniz!” diye elini bir salladı. “Evdeki yaşlı karımdan neresi iyidir. Tam bunun gibi elbise giydirsem Sapargül de Sofia gibi olur” diye öfkeleniyor. “Başlık parasını ben öderim, alır mısınız?” dediğimde, “Almam” demişti. O zamandan beri aramızda bu espri vardır. Bağıla kakhaha attı.

“İlginç!” Bizim ailede böyle bir ilişki belirtisi bile yok. Her şey yerinde. Baba babadır, anne annedir, çocuk çocuktur. Şimdi yaşadığım amcamın evinde de öyledir, aksine herkesin kendi yeri belli oluyor.

“Böyle bir ilişki bütün aile içinde olmak zorunda değil” - dedi Jasın, bir sigara yakarak.

“Akşam yemeği ister misiniz?”

“İstemiyorum”

“Ben de öyle düşünüyorum. Boşuna zaman harcarız. Yemek yediğimiz zamanlara acıyorum. O zaman kahve yapalım.”Jasın yerinden kalkıp mutfığa gitti. Hemen sonra musluktan akan su, kahve makinesinin sesi, sonra yakılan kibritin sesi duyuldu.

Jasın'ın sonra buzdolabı ile dolapları açıp, bir şeyler hazırladığı duyuldu. Sonra gülümseyip geri döndü.

“Biliyor musunuz” dedi eşiği geçince. Lafının diğer kısmını Bağıla'nın karşısında duran koltuğa gelip oturduktan sonra devam etti. “İnsanın yemek yemek ve uykuya giden zamanı yaşamın yarısını almış”.

Bazen bana öyle geliyor ki, dünyadaki insanlar yemek yiyip, uykularını alıp sonra ölmek için yaratılmışlar. Günde üç öğün yemeği yemek oburu şöyle dursun bu bir deliliktir. Bazı insanlar besleyici gıdaları daha çok yer. Bence, Tanrı bir bencildir, sadece kendini düşünür. İncil'i ve Kuran'ı okursanız, Tanrı insanı merhametle yarattı. Katılmıyorum. Tanrı insanı gerçekten yarattıysa, o zaman kendisi için. Yalnızlıktan bıkmış, bir adam yaratmış ve sanki tüm galakside düzgün bir gezegen bulamıyormuş gibi onu bir avuç dünyaya göndermiştir. İnsanlar her şeye inanarak sefalet içinde yaşamaya başlamışlar. Sayılı nefesi, sayılı günlerinin olduğunu bile bile birinin cesedini biri gömse de, yaşamı ebedi görünüp işe yaramaz hayatı için tekrar çalışmaya başlarlar. Tanrı'ya bu uygun. Bizim yaşamımızı görüp kahkahayla güler. Biz olmasaydık sıkıntıdan patlardı. Ama kendisi için Tanrı'nın hayali iyi çalışmış. Aferin ona!”

Jasın sanki biriyle dalga geçiyormuş gibi sert bir şekilde gülümsüyor. Bağıla, onun kimi alay ettiği, Tanrı'yı mı Adem'i mi anlayamadı.

Bağıla'nın aniden kalbi çarptı. Önündeki sigarasını içen, insan böyle dursun Tanrı'yı eleştirenden korkmaya başladı. Kendisi kâfirlerin İncilini de, Müslümanların Kur'an'ını da okumamıştı, ama yunan mitolojilerinden, şair, dramaturgların eserlerindeki Tanrı'nın insan gibi konuştuğunu, hatta tartıştığını okumuştı. Ancak günümüzün tanrıları ile o dönemdeki tanrıları arasındaki mesafe gökle ve yer gibidir, çünkü sadece Adam kavramındaki yaratılış gücü olarak tanılan kutsal sahibi vardır. Jasın'ın bu kutsal sahibini az önce babasıyla konuşuyormuş gibi eleştirip, alay ettiği genç kızı şaşırttı.

Bağıla Jasın'la sadece ikinci kere buluştu. Bu iki buluşma içerisinde Jasın'dan birkaç kere nefret edip sonra onu hemen unutup sevmeye başlamıştı. Bundan sonra konuşmam diyen kırgınlığını Jasın'ın diğer sözünden hatta sözsüz fark edilen tek bakışı ile hareketlerinden, yazın yağın dolu gibi hemen eriyip, erimekle durmuyor

önceki kırıngılığının sebepsiz olduğunu anlatıyormuş gibiydi. Eğer kader Bağıla'yı bu adamla ilişkiyi devam ettirecekse, (o başlıyor bile) o zaman kendinin birkaç kez soyunup ısınacağını öngörölü hissiyle hissetmişti bile.

“Tamam, biz bu konuşmaları bırakalım” dedi Jasın sigarasını küllüğe koyarak. “Siz burada ne kadar kalabilirsiniz?”

Bağıla hemen sorulan soruya kafası karıştı ve durdu.

"Sıfır dakika" dedi gözlerinin önündeki bir sigara dumanını üfleyerek. “Çünkü ben çoktan evde olmam gerekiyordu. Aksine, eve iki saat borçluyum.”

“Teşekkür ederim!” Jasın ayağa kalktı ve pencereyi açtı. “Hayır, açıkça konuştuğun için değil, cevabı bulduğun için.”

“Siz güzel konuşmayı sever misiniz?”

“Ruhum bundan nefret ediyor. Siz güzel konuşmadınız. Beklenmedik bir açıklama vardı. Biliyor musunuz, dünyanın en büyük olayları: Savaş ve barışa kadar konuşma şekline göredir... Kusura bakmayın, kahve kaynadı galiba!”

Jasın kolayca kalkıp mutfığa koştu. Bir süre sonra kahve makinesini tüm aksesuarlarıyla birlikte bir tepsiye koydu ve ortada duran bir masanın üzerine bıraktı. Sonra tekrar dışarı çıktı ve yarısı içilmiş Fransız konyak getirdi.

“Anlıyorum” dedi kahveyi iki fincana doldururken. “Tamamen farklı bir ortamda büyüdünüz. Bütün sözlerim, düşüncelerim, hareketlerim, hatta seni evime karım ve çocuklarım olsa da getirmem, önce sana ve bunu duyan kişiye tuhaf, anlamsızlık getirebilir. Ne yapalım, herkes kendi anlayışı, zekâsına göre değerlendirir. İnsan baştan sona hiçbir şeyi beğenmez, hatta az önce söylediğim Tanrı'yı da çoğu zaman sevemeyiz. Eleştiririz, beddua ederiz, bezeriz. Tanrı'yı değil de, sadece ölümü olan, et ve kemikten yaratılmış insan hakkında ne denilmez ki. İlk önce, kendi işin ile fikrinin doğruluğunu doğru anlamaktır. Diğerleri ikinci sıradaki şeyler, hayatın teknik yönleridir. Bunun için zekâyâ göre biraz kurnaz ve hile yetiyor. Eğer benim bugünkü yaptıklarım tuhaf gelirse, siz kötü düşündü diye sizi suçlamam.”

“Evet, evet, çok fazla geldi” dedi Bağıla, bir fincan kahve yudumlarken. “Kusura bakmayın, karınızı seviyor musunuz?”

Jasın gülümsedi ve kahvesine bir çay kaşığı konyak doldurdu..

“Sana da doldurayım mı?”

“Hayır, hiç böyle içmedim.”

“O zaman dene.” Bağıla’nın fincanına bir iki damla damlattı. Sonra kahvesini yudumlayıp koltuğa yaslandı ve Bağıla’ya dimdik baktı. Kendine bakan ok gibi soğuk gözlere bakmaya dayanamayıp gözlerinden çekinerek birden aşağı baktı.

“Karınızı seviyor musunuz, çocuklarınız sizi seviyor mu yoksa annelerini mi, karınızla severek evlendiniz mi, hayatınızda birisine âşık oldunuz mu, sevdiğiniz kız var mı, yine ve yine yüreği bunaltan sorular? Kötü yazarın, kötü eserindeki kötü karakterlerin birbirlerine sordukları sorular. Bu sorular insan zekâsı ile bilgisinin daha eksik olduğunun göstergesidir.

Bağıla'nın iki yanağı kızarıp, dudağını ısırıp ve önündeki bardağı ince parmağıyla döndürdü durdu. Kendini hor gördü, insana acımayan bu adamın önünde gururu yerle bir olmuş gibiydi. Ben buraya neden geldim acaba? Gerçekten neden geldim ya? Dedi rahatsız şekilde dizini bir de fincanı tutarak. “İnsanı ıstırap öldürür” sözü gerçekmiş. Hatta “gelin” diye rica etmezse de “Nereye geleceğimi biliyorum, neden sorayım ki” diye öngörülü olmam kendi suçumdur. Şimdi kimseden duymayan lafı duyuyorum. Belki... Belki öyledir, benim terbiyem başkadır bilgim azdır” dedi içinden ağlayacak şekilde. “Ve bunun için kişinin gururuna mı dokunulur? Herkes Jasın mı olmalı? Böyle şart koymak bile bilgisizliktir, hatta delilik, evet deliliktir. Neden bu düşündüklerimi söylemiyorum neden? Belki benim küçüklüğümü kullanarak büyük konuşuyordur. Hemen gitmeliyim buradan. Gitmeliyim!”

“Sizin diğer sorunuzu yanıtlayacağım” dedi aniden Jasın Bağıla’yı şaşırtarak. “Bu soru sorulmasa da aklınızda olduğu belli, buna şüphe yok.”

“Seni buraya davet etmemin sebebi... Hiçbir sebep yok. Hangi yönde, hangi zamanda olsun fark etmez fikrim böyleydi sadece konuşmak. Seni ucuz bir ortaya kıyamam. Nedenini bilmiyorum, belki biliyordum... Tek bildiğim, yerine konan kartal olarak doğup, karga ile baykuşlarla beraber dallara konmasına kıyamadım. İnsanın şahıs olarak gelişmesi için ona Allah’tan verilen yetenekten daha azdır, bunlar çevredeki kişilere bağlıdır. Kimle arkadaş olursan, kimle sırdaş olursan o aşamadan sen de

geçemeyeceksin. Ah, ben ders anlatıyorum sanki. Yeterli. Aklında bulunsun. Eğer sizin bir fikriniz olmasaydı ben sizle konuşmazdım. Konyak eklenmiş kahve nasılmış?”

“Öyle mi” dedi Bağila gülümseyip. Aslında, o garip anda otururken, konyak kahvesinin tadına bile dikkat etmemiş. Jasın bunu sorduğunda bir soğumuş kahveyi bir yudumladı, şaşırarak:

“Fena değil” dedi.

“Bunu nasıl bildiniz?”

“Tadına bakarak”

“Daha önce hiç içki içtiniz mi?”

“Hayır”.

“Şimdi neden yalan söylüyorsunuz! Fena olmadığını söylemek için önce içmelisiniz”

“Babanız sizden kaç yaşa büyük?” diye sordu Bağila birden. Jasın beklenmedik soru karşısında göğsünü kaldırdı.

“Olması gerektiği kadar büyük.”

“Bir yetişkin ve bir çocuk arasında kafanız karışmış olmalı. Onunla bir çocuk gibi konuşuyorsunuz ve benimle yaşlı bir adam gibi konuşuyorsunuz.”

Jasın bir süre ona baktı. Soğuk yüzüne sıcaklık gelmeye başladı, her şeyi söyleyip sonra “ben bu kadarım işte, ne yapabilirsiniz”, dermiş gibi kendinde güzelliği ile çocukluğu aynı anda gelişen masum, tarafsız dürüst bir kızı severek, etrafındaki daha çok duyulacak olan laflara her zaman duymaya hazır kulağı rahatlamıştı sanki. Düşünceler, yine düşünceler. Birbiriyle sarmaşık gibi karışan, sırayla gelen, insanın kendi beynini rahat bırakmayan sınırsız düşünceler. İyisi, kötüsü, anlamlı, etkisi var. Bir kafadaki bir düşünce bir düşünceye karşı, bir düşünce bir düşünceye düşman; biri altın diğeri hırsız. Sadece anlık Jasın’ın kafasına çeşitli düşünceler gelip gitti. Gözünün önünde duran kızın kendinden uzak olduğunu hissedip, hayal edene kadar Jasın’ın diğer şekilde anlatamadığı düşünceleri her yeri gezip geldi. İnsan bedeni ile ruhu o kadar karmaşık ki, bir insanı diğer bir insanı anlayamaz, mümkün değil. Jasın’ın bir

bilim karakteri (eserdeki filozof) öğrencilere ders anlatırken: “İnsan beyni Tanrı hayal gücünün muhteşem başarısıdır” demişti.

Bir iki dakika süren sessizlik sırasında önceki fikirlerinin doğruluğuna bir kez daha ikna oldu. Bu sessizlikte, bu hayatın bir yaz fırtınası gibi gelip geçici olduğunu, zaman gücünün canlıların ve cansızların yaşamını çaldığını, insanın doğumdan yaşlılığa kadar olan süreyi yine düşündü. Zaman adlı hırsızın elinde giden niteliklerden biri de kadını sevmek, kadına âşık olmayı bu ilk defa hissetti. Hayır, o kadınlardan hoşlanabilir hatta tam önünde oturan kız olmazsa da başka kızları kendine çekebilir, beş yıl, on yıl geçse bile o yaşlanmaz, gerekirse kadınlardan hoşlanmadan, âşık olmadan yaşayabilir. Jasın’ı üzen şey, birisinden hoşlanmak ve hoşlanmamak değil de insandaki yetenektir. O otuz bir yıl yaşamında insana ait en önemli huydan biri, sevmekten uzak kalmış. Bundan sonraki sevginin genç kartalın sevgisi değil de yaşlı kartalın sevgisi gibi çekinerek geleceğini biliyordu. Bu daldan akmış damla ise, Bağıla veya Bağıla gibi kızlar kaynağın damlası, ikisinin de şekilleri benzerse de karakterleri farklıdır. Bu ekşi bu tatlı. Ekşi damlayla tatlı damla birleşirse o da tadını değiştirir.

Böyle bir düşünceye dalarken Jasın’ın aklını bırakmayan bir his gelse de, diğer yandan: “Hala kaybedecek çok şeyin var, pes etme” diye onu gelecek yaşlılığından haber vererek onu tövbeye getirmiş gibiydi. Ayağa kalktı, pencereye geldi ve perdeyi geri çekti.

“Bakın, dışarıda kar yağıyor” dedi pişmanlık ile üzüntü dolu bir sesle.

Bağıla yanına geldi. Tıpkı sonbaharda birlikte yürüdükleri gibi, bu sefer de Jasın’ın vücuduna kendi vücudu değmesini kontrol ederek yanında duruyordu.

“Lapa lapa yağıyor. Sizin sözleriniz gibi büyükmüş”. Jasın dışarıya bakarken Bağıla’ya fark ettirmeden gülümsedi ve:

“Artık konuşmayın, bugün zaten rahatsız ettiniz” dedi.

“Ben... Ben gidiyorum” dedi kızgın sesle boğulmuş şekilde.

Jasın iki elini cebine koyup onun dediklerini duymamış gibi yine konuşmaya başladı.

“Dünya sakin ve huzur içinde, yavaş kar yağıyor” dedi kendi kendine konuşuyormuşçasına. “Herkes kendi işinin peşinde. Dışarıdan bakıldığında herkes birbiriyle arkadaş gibi görünüyor. Örneğin, şu sekiz katlı binayı gördünüz mü,

çatısında kırmızı yazıyla “Ev servisi” diye yazmış. O evde kaç kişi, kaç kader var değil mi? Herkesi seven, nefret eden hatta birinin ölmesini isteyenler yaşamaktadır. Bak biri mutfakta, biri salonda, biri yatak odasında hareket ediyorlar. Bu ilginç şeye bakar mısınız? Sadece mayosu ve sutyeni olan genç kadın pencerenin perdesini açıyor, aksine kapatması gerekmez mi?”

Bağila da onu gördü ve aşağı bakarak istemsizce gülümsedi.

“Yarın sabah olunca erken işlerine giderler. Sonra akşam ancak dönerler. Yemek yapıp yerler ve yatmaya hazırlanırlar. Dinlenmeleri lazım. Çünkü ertesi gün iş bekliyor. Herkesin büyük küçük amaçları vardır. Ona ulaşacağım diye çabalarlar, yener ve yenilir. Sessizce lapa lapa kar yağıyor. Bu da tabiatın kendi yaşamı, hareketi. Bir bakarsın, sessizliğin, barışın kıymetini anlarsın. Barışın kıymetini sadece savaşta değil, huzurlu günlerde anlamak iyidir. Siz ne dersinin bu konu hakkında?” O Bağila’ya başını çevirdi.

“ Ben artık konuşmayacağım.”

“Ah! Yine o laflara mı takılıp kaldınız. O zaman yanlış anladınız. Peki, yanlış anlamanız da iyidir. Siz gidecek misiniz?”

“Evet.”

“Hadi gidelim. Evdeki amcanız ve yengeniz kızar”.

Jasın Bağila'nın paltosunu giydirdi. Bütün gün fark etmemiş, ikisi kaynaşıp konuşmasalar da bu kızın bu evde olduğu bile ona iyi gelmişti, rahatlamıştı artık giyinip gitmeye hazırlanırken, o gittikten hemen sonra yerini boş kalacağını hissetti.

Jasın, Bağila'yı taksiyle evine kadar götürdü. Veda ederken ona elini uzattı. Vedalaşırken, pamuk gibi yumuşak, çok ince eğilmiş parmaklarını kendi avucunda biraz tuttu ve elinden öptü. Kız yavaşça elini çekip eldivenlerini giyerken utançtan bir şeyler söylemek zorunda kalacağı için Jasın:

“Adını hala sevedim ya” dedi.

“Şimdi sizi endişelendiren tek şey bu mu?”

“Evet. Başka endişe yok, hepsi bu!” dedi Jasın “ Hoşça kal, İnşallah yine görüşürüz”.

Jasın yine tekrar gülümsedi ve arabaya bindi.

Sergel, sonraki yaz tezini savundu. Doktorasını kazandıktan sonra büyük bir ziyafet verdi. Ziyafete “sevindirmeye” gelen kişiler, okul başkanları, bilim insanları, bölüm hocaları ve yakın akrabaları davet edildi. Karatay'a özel bir telgraf gönderildi sonra doğrudan telefonda görüştü. Doğasından kimseyi kırmayan Karatay, bazı insanlar gibi, çok çalışma bahanesiyle rahatsız olmadı, vakti olmamasına rağmen buralara kadar geldi. Geldiğinde Bakanlıktaki arkadaşı da ikinci kez Sergel'in sofrasında bulundu. Bakanlıktaki arkadaşı tabi ki, görevlerinden dolayı kalabalık sofradan kaçındı ve evde kalmayı tercih etmişti. Onun bilim alanındaki bu başarısını bazıları kuşkuyla baktığını hissetmişti Sergel. Bakanın ziyafete gelmeyip de evde tek başına kalmasına sevinmişti. Geçenlerdeki rektörle olan konuşmadan sonra kendine verdiği sözü tutarak, Karatay Almatı'ya geldiğinde onları beraber (rektörün eşiyle) eşleriyle evine davet edip, konuya değinmişlerdi. “Her şey yolundaydı” dedi rahatla. Karatay'ın onların önlerindeki şöhretinden, o akşam görülen zekâsından çok memnun kalmıştı. Yine de o akşamdan kalan bozanın kutusu gibi, hatırlarsa kalbini sızlatan bir pişmanlık hissi kalmıştı. Kendinden dört veya beş yaş küçük rektör ile Mälîke'nin bir değil birkaç kez bakıştıklarını görmüştü, şakalarını kendi kulağı ile duymuştu.

Yaz ziyafetine davet edilmesi gerektiğinde Sergel biraz üzüldü. Ama davet etmekten başka çaresi yoktu. Davetli listesini hazırlarken kurnazlıkla bilerek rektörün soyadını “unutup” bir kontrol eder misin diye Malika'ye vermişti. Sergel gibi adamın üniversite rektörünü unutmanın yeni doğan güneşin hemen batması gibi olduğunu Mälîke bu “unutmanın” arkasında bir hile olduğunu hissedip, “doğru” diye geri çevirmişti. Sergel “Nasıl hatırlamadın?” dermiş gibi bakışlarla baktı ve Mälîke'nin hiçbir şeyi fark etmediğini zannederek onu yine kontrol edeyim diye: Oh, nasıl ya, rektör beyi unutmuşuz” dedi. Sonra gözünün altıyla Mälîke'ye baktı. Sinirlenen Mälîke onun kıskançlığını daha artırarak: “Ahh ne rezalet!” dedi gözlerini devirerek. Sonra onu hatırlamış olarak gülümsedi ve iki elini çenesine götürdü: “Ne kadar iyi bir adamdır! Şakası ve karakteri de iyi! Onu mutlaka davet etmeliyiz” dedi. Sergel'in eğri büğrü Âdem elması göründü ve kayboldu.

“Davet edelim, o zaman” dedi Sergel, her kelimesini şaşkınla söylerken. Mälîke'ye göstererek listenin en başına rektörün soyadını yazdı ve kalemle sert bir şekilde

nokta bıraktı. Sonra itiraz ve şüphe, kıskançlık ve kibir gösterip iki elini arkasına koyarak evden ayrıldı. Ziyafete ikisi de birbirini takip edenler, savaşımlar olarak geldiler.

Hem ziyafeti hem de akşam yemeğini bitirdikten sonra Karatay ilçe problemleriyle ilgili bazı yerlerdeki işlerini bitirip, ağabeyi, yengesi ve kızını alıp dağlara gezmeye götürdü. O andaki amacı sadece gezmek değil uzun zamandır görmediği kızının yanında olmak, hep işle, görevle uğraşan babalık hasretini çocuğun şımarmasıyla gidermekti, uzaklarda yaşayan kızının boyunda ne değişiklikler olduğunu görmek, gözlemlemek iyidir diye düşündü.

Onlar dağa çıkıp, atıştırmalar yiyip içecekler içtiler. Sergel'in doktor olduğunu yine kutladılar. Haziran ayının güzel günleriydi. Sürekli bir yerde olmaktan sıkılan onlar arabayı dağ yamacında bıraktılar ve dağı yaya gezdiler.

“Vay be” dedi Karatay çarparak akan dağ nehirlerinin kenarına gelip, biraz dinlenmek için kırmızı taşın üzerine oturdu. “Tabiat ne kadar muhteşem! Ne kadar güzel!”

“Baba, onun için Almatı’ya sık sık gelmeli” dedi Bağla onun omuzlarına nazıkçe yaslanarak.

“Öyle mi kızım, nereden bileyim!” dedi Karatay titreyen bir gülümsemeyle. Evde kıymeti olmayan yemeğin dışarıya götürdüğümüz an tatlı olacağı gibi, sıradan bir şeylere gülmeyen herkes sıkıldıklarından mı belli değil bu söze güldüler. Sergel de güldü. Mâlike’nin lafıyla anlatırsak Karatay’la aynı anda gülüyorlardı.

“Baba, çocuk gibi mi görünüyorum” dedi Bağla üzölmüş gibi. “Eğer lazımsa ben başka bir şekilde konuşabilirim.”

“Resmi olarak mı?”

“Evet. Örneğin böyle: Bütün Sovyet insanının çalışmaya, dinlenmeye, eğlenmeye hakkı vardır. Ama ilçe birinci sekreterine bu geçerli değil. Çünkü tüm işler dizgini onun elindedir. Tabiatın muhteşemliğine, yaprak sesi ile kaynağın sesine, müzik kutsallığı ile şiirin büyüğü gücüne, ayın güzelliğı ile tam yukarıdaki gökyüzünün berraklığına ve başka ince olaylara bakmaya onun vakti bile yok. Bu problemler hakkında sizden kimse sormaz, kimsenin önünde hesap vermezsin, sizden görevi sorar,

ürünü sorar. Onlardan sorumlusunuz. Eğer yanılmazsan sizin aklınızda bu sözler var. Haklı mıyım babacığım, haklı mıyım?”

“Tabii, tabii kızım. Güvendikten sonra onu yapmazsan olmaz!”

“Sur” dedi Mâlike araya girerek. "Babanı fazla şımarma." Bizi üzersin, ayırım yapmış gibi olursun. Öyle değil mi Ser?

“Niye ya! Bırak şımarsın” dedi Sergel, ayakkabılarına giren küçük taşları çıkarırken.

“Nasıl, nasıl? Sur, Ser nedir ya?” Karatay üçüne tek tek baktı.

“Sur dediğimiz Suret (resim). Ser dediğimiz Sergel”, Mâlike ayaklarını suya sokarak durumu kolayca açıkladı.

Karatay, Sergel ve Bağıla'ya tekrar tek tek baktı ve yürekten güldü.

“Hayal gücünün sınırı yok Mâlike.”

“Kendine ne isim verdiğini biliyor musun? Like diye. Bir önceki heceyi kaldırırsanız, "Like" olacaktır.”

“Siz her kişiye isim vermenin ustası imişsiniz. Bana da bir isim verin”.

“Like pes etmez. Şimdilik utanıyordur” dedi Bağıla “Gerçekten mi” dermiş gibi ona bakarak.

“Belki” dedi Mâlike, ayaklarını sudan çıkararak. “Uh-oh, çok soğukmuş, kemiklerimden geçti.”

Karatay kahkahaları sırasında Sergel'e baktı, kulakları kıpkırmızı olmuş ve boğazında bir şeyin hareket ettiğini görünce yavaşladı ve durdu. Kardeşinin önünde utandığını ve zor durumda kaldığını hissetti.

Bir süre sonra çamlardan yabani böğürtlen toplamaya çıktılar. O anda Karatay ve Bağıla yalnız kaldılar.

"Baba" dedi Bağıla ona yaklaşarak. “Hatırlıyor musun? Geçen yıl buraya trenle geldiğimizde kompartımandan bir adamı kovmuştuk”

Böğürtlen toplarken göğsünü kaldırmadan kızına baktı ve bir süre düşünerek başını salladı.

“Nasıl unuttunuz? Sıska ve uzun saçlı adam. Uluslararası vagondaydı. Sen ve ben aynı kompartımanda olacağız diye...”

"Oh evet!" Birini kovmuş gibi olduğumuzu hatırlıyorum.”

“Kovmuş gibi olmadık ki kovduk resmen”. Karatay doğruldu ve soran gözlerle kızına baktı.

“ Eee, neden şimdi soruyorsun onu?”

“O adam ünlü bir yazarmış. Jasın Madiyev. Karatay düşünüyormuş gibi duraksadı.

“Duymadım galiba öyle birini” dedi kızının önünde kendini tuhaf hissederek. "Hayır, duymadım" dedi sert bir şekilde, bilmediğini kabul ederek, "Evet, ne olmuş ona?”

“Söyleyecek hiçbir şeyim yok. Size kompartımandan attığımız adamın ünlü bir yazar olduğunu söylemek istedim.”

“Olabilir” dedi Karatay kızının “çok ünlü yazar” dediğine sakın bir sesle.

“O yazarı o zamanlar kovduğumuz için pişman değil misiniz?” diye Bağla çocukça şımararak hem babasına gülümseyerek sordu.

“Neye pişman olayım ki” dedi Karatay yine alışık olduğu yüksek sese geçerek. “Tanırsam tamam da eserini bile okumamışım...”

“Hiç kimseyi okumadınız ki”

“Bağla” dedi Karatay sert bir sesle. “Almatı'da bir yıl eğitim gördüm diye benimle rekabet etmek mi istiyorsun? Benim bilgim ve yolum farklı. Bir insan bilgiyi artırmak için çocuk yetiştirir. Yapma!”

Bağla sessiz kaldı. Bundan sonra o genç adam hakkında babasının söylediği gibi “ bilgi yarıştırmak” istememişti bile. Ama babasının hemen kızdığına ve kendinin önünü kestiğine biraz üzölmüştü. Bunu fark eden babası hemen kızının yanına gelip, onun kapkara saçından okşadı.

“Babana gücenme” dedi az önceki kızgınlığı gidip yumuşak bir sesle”. Babana gücenen, babana üzölenler zaten fazladır kızım. Anlaştık mı?”

Bağla sessizce başını eğerek onayladı, ama kalbinde cıva gibi bir nokta bıraktığını, asla unutmayacağını, çünkü babasının bugünden sonra da değişmeyeceğini, yaşamının

sonunda kadar bu seviyeden, bu şuurdan, kendine olan güveninden asla vazgeçmeyeceğini hissetti. Bunu hissettiği andan itibaren ona olan acısı da uyanmaya başladı. Karatay Sergel'in doktor olduğuna gözün aydın diye bin som para verdi o gün akşam memleketine döndü.

İkinci kısım

Altı ay sonra, Yılbaşına bir iki hafta kala Sergel doktora diplomasını eline aldı ve endişesini bırakıp rahatladı. Tezini savunduktan sonra Almatı'daki tüm bilim insanları sanki işlerini bırakıp, sadece bunun peşinden koşarak tezine engel olacakmış gibi, Karatay'la sürekli hem mektupla hem de telefonda şikâyet etmekle uğraştı. Son kez haberleştiğinde Karatay, doğasında olmayan karakterini gösterip ağabeyine sert konuşmuştu. Bu tifo hastalığına yakalanmış birisi gibi her gün üzülerek, kendi kendine küsmüştü ve her şey karışacak diye anlamıştı.

Her hece uykusuz, mutfak ile koridorun tabanını basa basa artık ses çıkartacak kadar eskitti. Milyon kere yürüdüğü “mutfak –koridor” arasındaki mesafe kendi meyvesini vermeye başladı. Elinden bir şey gelmezse de o Moskova'ya gitti. "Doktor dışında adaylara zar zor konuşup tez jürilerine “efendim” diyecek kimse bulamadığından sürgünden dönmüş gibi Sergel çok üzgündü ve yüzü solup zor durumda dönmüştü. Sıradan bir günlerde bile her şeye kuşkuyla bakan Sergel bu olaylardan sonra da daha da rahatsız duruma düşmüştü. “Bana acıımıyorsunuz, umurunuzda değil” diye evdeki herkesi rahatsız etti. “Kimse benim doktor olduğumu istemiyor. Herkes yüzüne güler arkandan konuşurlar. Başkalarını geçip başarı olursan elalem düşman gibi kıskanır. Herkes düşman herkes!”

“Bu dönemlerde arkadaş yoktur, ben sadece ben kazansam” diyenler çoktur. Kendinden artığını ancak arkadaşına verir. Kimseye güvenmem, kendi düşüncem kendine düşman iken başkasına nasıl güvenirim ki! Karıma mı? Erkeğin ilk düşmanı karısıdır!”

Erkeklerin sinirlenirken üstüne gelip daha da sinirleneceğini, ailedeki kadından daha kötü olacağını, sabredersen sakinleşeceğini Mälike iyi biliyordu. Ancak Sergel'in sözlerinin diğer erkekler gibi alttaki taşın üzerine çıkaracağı kendi karakteri değil de, doğadan gelen karakter, inatçı, zekâsı farklı, kurnaz biri olduğunu iyi anlamıştı. Kocasıyla tartışmayı bırakırdı, işe her zamankinden daha erken gider ve bazı

bahaneleri söz edip eve geç dönerdi. O şüpheyle bakan gözleriyle karşılar ve kalbe dokunan sorularla başladığında Mälike “Yeter, lütfen” diye kaşlarını çatıp sivrisineğin sesi gibi çıkan sözlerini tekrar geldiği yere kovardı. Karısının tamamen Rusça cevap vermesi Sergel’in kafasını karıştırdı. Yani bu durumda o ne olursa olsun hiçbir şeyden vazgeçmezdi.

O soğuk ve zor günler geride kaldı, şimdi yılbaşına özel bir şekilde hazırlanıyorlar. "Mälike" ile Sergel’in arası bayağı düzelmişti ve rahat yaşıyorlardı. Sergel onun yanına yatarken: “Bu yılbaşı özeldir, bilim doktorunun evinde yılbaşıdır, unutma!”

"Zalim" dedi Mälike içinden, "Nasıl da övünüyor! Nasıl doktor olduğunu biliyoruz. Üç ilçenin on yıllık tarihini yazdın bitti. O ilçelere sadece iki kere gittin. O bilim mi sayılır, o övünecek şey mi sayılır?”

“Peki, iyi bir şekilde geçiririz” demişti sürekli kocasına karşı gelmekten bıkmış olan Mälike. Sergel karısının yanına uzun süredir yatmamıştı ve ancak şimdi yatıyordu. Araları soğuduğu için yatakları da soğumuştı, yatağa sessiz girip sessiz kalkıp giden Mälike Sergel’in söylediklerini desteklediği için sevinip, gözlerini kapattı ve arkaya yaslanarak yatan Mälike’nin göğsünü ovaladı ve elini yavaş yavaş aşağıya indirirken: “Bırak, yerine yat ya!” dedi Mälike Sergel’in yaklaşan burnundan uzaklaştı. O anda yılbaşını yine çatık kaşlarla karşılamamak için Sergel’i teselli etmek amacıyla “Yarın erken kalkıp salata yapmam gerekiyor” dedi sakın bir sesle.

Sergel, soğuk sözlerden çoktan soğumuş çatal gibi uzun elini hemen topladı ve kuyuya düşmüş gibi sessiz kaldı. Karısının yataktan kovup kovmadığını anlayamadı, bu nedenle sinirleneceğini, sinirlenmeyeceğini yine anlayamadan kendini yarınki umutla teselli ederek, kendi yatağına gitti.

Sergel’in gece kalkık burnundan kurtulmak için gece söylediği sözler kendine dayak olarak döndü ve Mälike çaresiz erken kalkıp hiçbir şey hazır olmamasına rağmen elinde ne varsa onunla salata yapıp, kendi yaptıklarına kendisi gülerек hızlıca işine gitti.

Akşam Mälike işten döndüğünde Sergel salonun kapısını açarak tek başına soğuk halde kanepede oturuyordu. Bu durumda bayram öncesinde, özellikle “Doktorun Yeni Yılı” öncesinde, ne kadar inatçı olmasına rağmen onun herhangi bir duruma

sinirlenmediğini hisseden Mâlike önünde büyük karışık olduğunu anlamıştı. Bu karışık durumun ne olduğunu anlamak için uzak soyundu ve düşünüyordu. Soyunup bitene kadar kocasının ses çıkarmaması daha da korkutucuydu. Ayağına terliklerini giyip, Sergel'i umursamadan geçiyordu, salondan "Mâlike!" diyen sert ses Mâlike mutfağın eşiğini geçerken duyuldu ve hemen durdu. Arkasını döndü ve şaşkın bir şekilde salonun kapısına baktı.

"Siz salata yapmaya acele etmeyin, sabah acele ettiğiniz de yeterli" dedi birdenbire. "Siz" diye hitap edip. "Salatanızın tamamen tasasız, tatsız, acelece hazırlanması kadınların bazen mutfağa olan ilgisizliğine benzemiyor. Bunun arkasında benim kuşkuvarımı kanıtlayan deliller gizlidir. Tabi ki, maalesef!" O yavaşça ayağa kalktı. "Siz buraya oturun" kendisinin oturduğu kanepayı işaret etti. "Benim hiçbir yemeğe iştahım yoktur, salatayı söylemesen de olur!"

"Ser, ne olursa olsun bana açık açık konuş her şeyi yoksa ayağa kalkar giderim" dedi Mâlike kızarak. Öyle dedi ve kanepenin ucuna oturdu.

"Nasıl düşünüyorsunuz, eğer benim iştahım olmazsa, böyle güzel bayramdan önce tartışmayı ister diye mi düşünüyorsunuz? Tabi iki hayır! Bugünkü konuşma..."

"Kısaca anlat, Tanrı aşkına!"

Sergel, Mâlike'nin sözlerini duymamış gibi devam etti.

"Bugünün konusu insanların birbirlerine sadık olmaları ve o sadakate karşı herkesin bakışı ve fikri farklıdır. Burada karı kocaların sadakati diye bir şey var. Bu tartışılmaz."

"Eee ?"

"E'si sevgili Mâlike" göğsünü kaldırıp sesini alçaltarak, "şüphelerimi kanıtlayan yeni gerçeklerle karşılaşıyorum."

Mâlike şaşırda da hissetmeden sakinliğini korudu.

"Gerçek şu ki, bu elimdeki bir sigara izmariti!" Sergel avucunu açtı ve "Kazakistan" sigarasının izmaritini gösterdi. "Bu salonda en son ne zaman sigara içtiğimi biliyorum, eğer o zaman kaldıysa çok eskimiş olmalı ve tozlu olması gerekliydi. Bu tamamen yeni. Yani ben Moskova'ya gittiğimde içilen sigara. Sigarayı içip izmaritini kanepenin

altına bırakmak! Ne kadar yüksek kültürlü, yüksek bir zekâ! Mâlike'nin tüyleri diken diken oldu. Kendinin de beklediği tehlike buydu. Sergel Moskova'ya gittiğinde Bağıla, Jasın üçü Köktöbe'deki restorana gitmişlerdi. Mâlike'nin Jasın ile ilk tanışmasıydı. Adamı çok sevmişti. Çok anlayışlı, insanlar hakkındaki fikrinin netliği, kendi fikirlerini gizlemeden söylemesi, bilgisi, hem evde hem dışarıda bu kadar bilgili konuşmalar dinleyip görmeyen Mâlike'yi şaşırtmıştı. Herhangi bir alanda onun, kendi fikri, kendi görüşleri, onlara olan kendi net görüşleri, bir an kendi çevresinin bu adamdan uzak olduğunu, daha doğrusu, kendi çevresinden bu adamın uzak ve yüksekte olduğu belliydi. “İnsanlar neden böyle değildir?” demişti kendi kendine. “Neden? Bırak herkes aynı Jasın olmasın ama yarısı hatta dörtte biri böyle olabilirdi. Neden bilgiyi aramıyorlar, neden böyle yükseklerle çıkmaya üşeniyorlar, hırslı hayatı neden seviyorlar?” “gazeteciyim” diyen eski erkek arkadaşlarını hatırlayıp istemeden güldü Mâlike. Onların bile bildikleri kendi seviyelerini geçmezdi, onların ufku sıradan birilerinin ufku gibi olduğuna yine gülümsedi.

Restorandan ayrıldıktan sonra, Mâlike çok sevinmişti ve akşam için minnettarlığını ifade etmek ve böyle nadir hatta rastlanmayan anı devam etmek için Jasın'ı evine davet etmişti. O akşam da güzel geçmişti. Hem müzik hem de edebiyat bildiğini söyleyen Mâlike, Jasın geldiğinde kendini tamamen cahil hissetmişti. Jasın'dan hoşlanmıştı. Ama bu hoşlanma, Mâlike'nin yüreğine sadece keder getirdi, ondan daha uzaklaştırdı. İkisinin arasında Alatav gibi yüksek zirvenin olduğu, bu zirvenin neden olduğunu da iyi biliyordu. İç dünyasındaki ince ipek gibi duyguların uyanmasından daha çok sönmesine sebep olan engellerden biri de kendinin çok sevdiği Bağıla idi. O gün, bir küllüğü taşıırken, Mâlike içindekileri yere dökmüştü.

O gün tek başınayken, insanoğlu, özellikle kadınların kendi kaderlerini kendileri yönetemediğini, kendi isteği ile yaşayamadığını düşünüp ağlamıştı. Kadın mutluluğunun erkeklerin mutluluğuna asla benzemediğini, hayatında ne kadar zirvelere çıkıp, ünlü olsa bile “mutluyum” diye hissetmek için kadına bunun az olduğu ve kadınların hayatı erkeklere bağlı olduğuna ağlamıştı.

Şimdi, Sergel'in avucunda bir sigara izmariti gördüğünde aynı akşamı, Jasın'ı hatırladı ve kalbi güm güm atıyordu. İlk bakışta, bir sigara izmaritinin bu kadar büyük tartışmaya neden olmayacağı gibi elaleme bunu anlatmak daha da utanç verici

görünebilir. Ama bunun arkasında başka bir sır daha vardı, eve bir adamın gelmesi ve Sergel'e söylemeden bunu bir sır olarak saklamasıydı. Yani evde insanlık gizlenmişti. Tüm suçlamalara rağmen Mälike, Sergel'in bu seferki şüphelerinin haklı olduğunu açıkça anlamıştı. Şimdi onun sadece iki seçeneği vardı: ilki, her şeyi kabul etmek ve diğeri "Bilmiyorum" dışında hiçbir şey söylememek.

İlkini seçmek isterse, Bağla ile Jasın'ın arasına bir kötülük getireceğinden korktu, ikinciye seçmeye "bilmiyorum" lafı çok az yanıt olacaktı gibiydi.

Mälike'nin başka seçeneği yoktu, bu yüzden Sergel'in elindeki izmaritine baktı, başını salladı ve omzunu hareket ettirdi.

"Anlayamıyorum" dedi Sergel'e şaşkınlıkla bakarak, böyle bir "mucizenin" sırrını açığa çıkarmak için Sergel'den yardım ister gibi.

"Ve ben anlıyorum!" Sergel, sigara izmaritlerini avucunda tutarken elini arkasında koydu. "Şimdi anlayacaksın. Yertay, Yertay! Buraya gelin!"

Mälike, Sergel'in çocukları çağırdığını duyduğunda kendini tutamadan titredi. "Zalim" dedi o sinirlenerek. "çocuklardan sormuş! Ne kadar kurnaz!"

Çocuklarının gelişinden beri çocuklarının fısıltıları duyulmamıştı ve babaları tarafından çağrıldıklarında ikisi de sessiz sakin geldiğinde Mälike Sergel'in onlara kızdığını hatta gerçekleri konuşturmak için cezalandırmakla tehdit ettiğini hissetti. İkisi de annelerini görünce sevinmiş gibi oldular, Mälike'ye yaklaştıklarında Sergel onları kapı önünde durdurdu.

"Yertay, sen az önceki sözlerini tekrar et bakalım. Eve bir ağabeyin geldiği doğru mu?"

"Doğru. "Annesine bir baktı ve tekrar yere baktı."

"Yertay, şimdi sen söyle. Doğru mudur?"

"Doğru" Ağabey uzun süre oturdu. Anneler de uzun süre oturdu. Ertesi gün kreşe geç gittik." Küçük oğlunun cevabı net ve anlamlıydı.

"Pekala! Şimdi odalarınıza gidin!"

Büyük oğlunun zekâsı geliyor, bu yanıtların iyi olmadığını hissederek başını öne eğip yavaşça çıktı. Babasının bu sefer azarlamamasına sevinen küçük oğlu, sanki çok iş yapmış gibi ağabeyinin peşinden koştu.

“Buna başka bir itirazın var mı?” diye sordu Sergel, karısına çok yakın mesafeden bakarak. “Hayır” dedi Mâlike her şeyin olduğunu bunlara hazır olduğunu göstererek. “Suçu kabul edip boşanmaktan başka çare yok.”

Sergel kulak misafiri olmuş gibi yavaşça Mâlike göğsünü biraz yana çevirip tuhaf baktı.

“Hayır, sevgili Mâlike, evlilik sadece senin malın değil, iki kişinin ortak noktasıdır” dedi parmağını sallayarak. “Dilekçeyi ben yazacağım. Çünkü suç sizin tarafınızdan işlendi. Kocayı aldatmak, evliliği bozmak, hakaret suçu” kendi sesini yükseltti, “hakaret suçu sizin tarafınızdan işlendi.”

“Yaz, yaz, şimdi yaz! Ne yazarsan yaz, sen bilirsin”. Kanepeye oturdu ve yüzünü iki eliyle kapattı.

“Bu yaşımda ikinci kez karımdan boşanmak, birisiyle ölürken, ikincisiyle de yaşarken ayrılmak bana hiç kolay değildir” dedi aniden Sergel’in sesi titreyip. “Ben çevrem önüne ne yüzle bakacağım? Bu iki oğlumun kaderi ne olacak? Bunları düşünmeyen benim kalbim taş değildir. Ama özel kişinin arı ve namusu zor durumda kalırsa bile yapmaya mecbur bırakır. Elalemin önünde kendimin masum olduğumu kanıtlamak için dilekçeye açık açık yazarım. Yatakta olduğunuzu kimse görmese de, ben yokken eve başka erkeğin gelmesi bizim boşanmamıza sebep olabilir. Onun kim olduğunu şimdilik öğrenmeye acele etmem onu dava sırasında öğrenebilirim.

Mâlike durumun kötüye gittiğini hissetti. Eğer Sergel’i bir yolunu bulup durdurmazsa, bunun sonu kötüye dönüşeceğini, Bağıla’nın yüreğine iyileşmez dert olacağını, sonunda Jasın’ın bile ailesinin mahvolacağını anladı

“Ser” dedi yalvarırcasına, ağlayacakmış gibi bir tavırla: “Eğer boşanmaktan başka seçeneğim yoksa benim için fark etmez ama mesele bu değil. Eğer sana her şeyi anlatacaksam bana inanır mısın?”

“Eğer sizin de anlatacağınız Bağıla’nın sözü ise ben inanmam.”

“O da mı evde?”

“Herkes evde. Bu evde yokken üç kadın kalmışsınız. Ama Mansiya bu olaydan tamamen habersiz ve siz, evet, onu grubunuza dâhil etmemişsiniz. Siz تنها yer istemişsiniz.”

“Mans senden daha çok bana yakın, ama onun karakterini iyi bilirsin, kendisi istememiştir.”

“Biz çok tartıştık farkındayım” dedi Sergel başını iki yana sallayarak “Peki o adam kim?” Gizlemeden konuşun!”

Mâlike, Sergel yürümeyi durdurup, iki eliyle masaya yaslandığı ve kulağını iyice açıp beklediğinde ancak:

“Böyle bir meseleyle erkekler uğraşmamalıydı, neyse” dedi omuzlarını silkerek. “Biz bu tartışmamızla Bağıla’yı mahvedeceğiz. Ayıp değil mi?”

“Eve bir erkeğin gelmesi ayıp değil de onun kim olduğunu öğrenmek ayıp mıymış? Evet, kimmiş o? Adı ve soyadı, görevi nedir. Belki sonra inanırım.”

“Ne yani, bu eve bir yabancının girmeyeceği kadar, sigara içmeyecek kadar burası hastanenin koması mıdır?”

“Önce soruyu yanıtlayın!”

“Vay be, anla bir! Kız kardeşinin hoşlandığı adama bu kadar takılan kim varmış ya! Onu öğrenmekten sana ne? Gizledi diye kızarsın, Moskova’dan döndüğünde eve kimin geldiğini söyleyip önünden koşarak mı çıkacaktık yani?”

“Hayır, kardeşimi burada kullanma. Seni yakalamak ona kolay değildir”.

Mâlike bu kadar kötü düşüncelere karşı çaresi bitmişti, edecek laf bulamadı. Bir an öfkelenip her şeyi bırakıp, iki çocuğunu alıp evi terk etmek istedi.

“Sen, beni de öldüreceksin” dedi bir süre sonra elini göğsüne bastırarak. “Her yerini haramlık basmış. Senin haram düşüncelerin sadık birisini haram eder. Söyleyeceğimi söyledim. Diğerini senin arın ve haram düşüncen bilir. Mâlike ayakları titreyip yerinden kalktı ve kapıya doğru yürüdüğünde kapıda Bağıla’yı gördü. Ağlamış gibi duruyor, gözleri ile iki yanağı kızarmış ve şişmişti.

“Like” dedi Sergel’i görmezden gelerek. “Benim için gözyaşı dökmeyin. Ben yurda çıkıyorum. Artık burada kalamayacağımı anladım. Buraya kadar ailenizi mahvettiğim yeterli.”

Bağila’nın bu evden gitmeye karar verdiğini yanında duran sarı bavulu ve çantasından fark ettiler. Sergel ve Mälike birbirlerine bakıştı.

Sergel’in bakışlarında "Nasıl yani?" diye merak vardı, Mälike’nin gözünde ise: "Bunu da gördük” diyen mahvolmuş vardı.

Bağila’nın evden ayrılması, aslında akrabalarına yük olmayacağını belirtmekte olduğunu Mälike hemen anlamıştı. Eğer Mälike Sergelle evlenmeseydi Karatay’ı, arkadaşlarını, karısını, çocuklarını Bağila’yı tanımayacaktı, birbirlerine tamamen yabancıydılar. Eğer üzülecek biri varsa o Sergel’dir. Kendisi çabucak bu düşünceleri düşündüğüne korktu. İnsanı birbirine yakınlaştıran akrabalık değil, merhamet ve sevginin olduğu, kendi akrabandan bile kıymetli olduğunu düşündü. Bir buçuk yıl içerisinde Bağila’ya alışmıştı, o olmadan yaşayamayacak kadar yakın olmuşlardı. Eline bavulu ile çantasını tutan, en yakın adamının iç ve dış sırrını söyleyecek kişinin gitmekte olduğu ona yay gibi gelse de, Sergel’in cevabını sabırla bekledi.

“Bu nedir, bana meydan okuma mı?” diye sordu Sergel yanına gidip.

“Hayır, kendi isteğimle” diye mırıldandı. “İstediğim gibi durabilirim, değil mi, Like?”

O Mälike’ye baktı ve zorla gülümsedi. "Şeytan, ağlayıp gülse de, gülerek ağlasa da güzeldir” dedi Mälike içinden.

Sergel’in gözün önüne üç kişinin portresi geldi. Önce Karatay, onun bakanlıktaki arkadaşı ve rektör. Eğer bu kız yanlış yaparak bu evden tamamen gidecekse, şu üç adamın da hayal gibi bunun hayatından kaybolacağı görüldü. Bu üçünün kaybolması veya olmaması bu küçük kızın elinde olduğu Sergel’i sinirlendirse de, çok sabırlı ve sakin sesle söze başladı.

“Hepiniz itirazı iyi bilirsiniz” dedi sakin ve yumuşak sesle. “Ayıp olsa bile söyleyeyim, er ya da geç, iyi mi, kötü mü sen de evleneceksin, evli olacaksın. O zaman güzel yaşamına dışarıdan kötü eller dokunmak isterse, iyi yuvanı bozmak isterse, kim olursa olsun sinirlenir, hatta benden daha kötü hareketler yapabilirsiniz. Şimdi size doğrusunu söylemek istediğimde, çocuklarımdan gördüklerinin gerçeğini söylediğimde

biri sinirleniyor, biri kaçmaya hazır. Bunların hepsini bile bile, sizce, ben sessiz kalmam mı gerekiyordu, desteklemem mi gerekiyordu? Suç sizdedir, ama sen gidersen elalem ne der, köydeki akraba ne der, Karatay ne düşünür? Bir kız kardeşine yer bulamadı demiyor mu? Git ve eşyalarını yerine götür! O Mâlike'ye baktı ve "Neden duruyorsun hadi yardım etsene" dedi emrederek.

Mâlike, Sergel'in "sizi" bırakıp "sene" geçmesine, inatçı adamı bu sefer biri gıdıklıyormuş gibi yumuşak laf ettiğine, Bağıla'nın iki uçlu düşündüğünü kullanarak, "hadi git yardım et" diye emretmesine sevindi. O bavulunu ve çantasını aldı ve Bağıla'yı omuzuyla iterek odasına attı. Onlar Bağıla'nın odasına hızlıca girerken karşı odanın kapısı açıldı ve onları yermiş gibi öfkeyle bakan Mansiya'yı gördüler.

"Ne kadar korkunç" dedi Bağıla, bir sandalyeye otururken.

"Korkunç olan ne?"

"Az önceki bakışlar. O bana sürekli öyle bakar. Ben ona ne yaptım ya?!"

"Kim bilir" dedi Mâlike içini çekerek. "Ne yaptığımı bilmiyorum ama benden de nefret eder. Zavallı kız, benden başka acıyan kimsesi olmadığını, benim gibi iyilik yapmadığını bilmiyor galiba. Bundan başka ne yapabilirim ki onun için? Elimden ne gelir ki başka? Bırak ya!" O bu konuda konuşulacak çok şeyin olduğunu ama şu an ağır geleceğini hissederek kaşını çattı. "Güzelin kalbi soğuk olur galiba. Beni nasıl kıyıp gidiyordun onu açıkla bakalım?"

"Sergel amcanın beni bırakmayacağını biliyordum" diye güldü Bağıla. "Ama gönderecekse sürekli uğrardım".

Mâlike gözlerini büyüterek ona baktı ve:

"Şuna bak! İzin vermeyeceğini biliyordum diyor. Bana müsait olduğunda uğrardın değil mi? Ben sana hadi git... Şimdi senin bu lafların için cezayı vereceğim!" Masanın üzerindeki gazeteyi aldı ve sararak Bağıla'nın arkasından vurmaya başladı. "Hadi, al bakayım!"

Mâlike onu "cezalandırdıktan" sonra, "Özür dilerim, özür dilerim, Bir daha yapmayacağım " diyen Bağıla'ya sarıldı. Yüzünü, alnını ve gözlerini öptü. Bağıla bırakırken Mâlike'nin gözlerindeki parıldayan gözyaşlarını gördü. Neden gözyaşı döktü? Üzüntüden mi sevinçten mi dün içim mi, bugünü için mi, yoksa şu anki yaşamı

için mi, yoksa geleceği için mi, bunun sırrını kimse bilmiyordu hatta Mâlike'nin kendisi bile bilmiyordu. Kırk katlı bir insan ruhunun başkası şöyle dursun kendisinin bile anlayamadığı bir dalga ve titreşimdi.

Birkaç gün sonra Karatay, Sergel'den içeriği belirsiz ama en uzun olan gizemli bir mektup aldı. Karatay hiç bu kadar uzun bir mektup almamış ve göndermemişti. Mektubu açmıştı ama giriş kısmından sonra okumaya zamanı olmayıp cebinde iki üç gün dolaşmıştı.

Mektubun ne hakkında olduğunu tam olarak anlamadı, ama tekrar okudu ve bir kötülüğü hissetmişti. Sergel, evinde geçen olayı anlatmış. Bunu yazmadan olmadığını, böyle kötü bir haberi babanın öğrenmesi gerektiğini, kendisi haber verdiğini, bu sırrı kimseye, hatta kızın annesine bile söylememesini rica etmişti. “Ben her zaman sülalemizin saflığını, toplum önünde hem insanın önünde yere bakmaması için hareket etmelerini, iftira laflardan ırak olmasını düşünürüm” demiş mektubun sonunda.

Karatay civcivin izi gibi zikzak, büyük yazılara dikkatle bakarak zar zor okumuştur. Sabah kahvaltısıydı. İlçenin en ırak, sınır sovhozunda çiftliğin durumu kötü olduğunu dün duymuştu, hayvan çiftliği bölüm başkanının görevini yapan Turğat'ı yanına alıp, erken yola koyulmuştu. Bu bölümün başkanı emekliğe çıkıp, Karatay sonbahardan beri bu işi elinden geldiği kadar yapmaya çalışıp, bir süreliğine Turğat'a devretmişti. Karısı masaya kahvaltı sofrasını hazırlayana kadar mektuba bakayım diye düşünmüştü, öylece takıldı kaldı.

“Sağlığını bozacaksın, yemeğini yesene” dedi karısı, bir daha söylemeyeceğini bilse de öfkeyle.

“Araba geliyor. İşte, bekliyor.”

“Nedir o, mektup mu? Çok takıldın ya?”

“Boş ver... Sana yazılmış bir şikâyet”

“Kim yazmış?” Bu espriye espri ile soru sorarak.

“Öğrenci yıllarındaki kız arkadaşlarım. Onlar yaşlanmamışlar, eskisi gibi gençmiş.

“Ne diyorlar?”

“Ne diyebilir ki, hala umutları varmış”.

“Hadi git”.

“İşte gidiyorum.”

“Soldaki dükkânlarda keçeli kalem varsa getirir misin, çocuklar beynimin etini yiyeli üç gün oldu. Devlet çiftliklerinde vardır belki.

Karatay, sohbetin hayatın gereklilikleriyle bitmesine gülerek evden ayrıldı.

Batıdan esen rüzgâr, dün gecedan beri karla kaplı olan çakılları yere indirdi ve bazen sanki bundan memnun değilmiş gibi duraksayıp gevşedi ve sonra toparlandı:

“Asfalt bittikten sonra yol var mı?” dedi Karatay ilçe merkezinden ayrıldıktan sonra.

“Hiçbir yolun olmadığını duydum. Sovhoz merkezine geldiğimizde başka bir arabaya biniyoruz. Gece müdürle konuştum, muhtemelen traktörle yolu açmıştır”. Turğat hünelerlerini göstermek ve durumu anlatmaya çalışmak istedi. “Şimdiye kadar dört çobandan yüz kırk beş koyunu telef oldu. Bazı birimlerde büyükbaş hayvan ölümleri var.”

“En büyük kayıp hangisidir?”

"Burgendi'deki" de çoban. Hatırlıyorsunuz belki, geçen yıl size işleriyle gelmişti. Ellilerinde, yedi çocuğu var ve balıketi biridir”.

“Hatırlıyorum, hatırlıyorum” dedi Karatay, “gelmişti”.

“Kel kafaydı”.

“Ofise gelirken şapkasını çıkarmadı” diye Karatay alay ederek güldü ve arabadaki şoför ile Turğat güldüler.

“Öyle bir karakteri vardır” dedi Turğat, çobanların her birini çok iyi tanıdığını göstererek. İlçe müdürlüğüne geldiklerinde başlıklarını kaldırmalarını bile bilmiyorlar ya.”

İki saat sonra sovhoz merkezine ulaşılar. Sovhozun sınırı olarak sayılan tepede onları müdür ile üç dört yerel başkanlık bekliyordu. Karatay onları görünce arabadan indi ve herkesle tek tek selamlaştı.

“Orada hayvanlar ölüyor, hepiniz evdesiniz” dedi. Yönetmene soğuk soğuk bakan Karatay.

“Geleceğinizi söyledikten sonra...” o kendini haklı çıkarmaya başladı, Karatay onun sözünü kesti.

“Yani ben sizi yoklamak için mi gelmeliydim, öyle mi düşündünüz?” dedi ve belirsiz bir tarafa ellerini sallayıp gösterdi. “Bana sadece sen lazımsın. O yöne yol var mıydı?”.

“Evet var. Gece oraya iki greyder gitmişti.”

“Gece mi? Benim geleceğimi duyduktan sonra mı? Ya ben gelmeseydim? Kuş olarak mı giderdiniz oraya?”

“Karatay İsayeviç, boşuna yatmıyoruz. Bütün teknikler karı temizlemekle uğraşıyor. İki greyderi oradan aldırık.”

Karatay önce müdüre sonra tüm sabrını koruyarak, sessiz kalan diğerlerine baktı

“Ahır bitti, tavuk kümesi için tahtayı nereden alacağız?” “Ahırdan”. Volodya, bana dünkü dergiyi göster!”

Kazakçayı şehirde büyüyen Kazaklardan on kat daha iyi bilen bir Rus, iç cebinden bir hiciv dergisi çıkardı ve ustabaşı ile müdürün konuştuğu karikatürü uzattı.

“İşte, bakın!” dedi Karatay, dergiyi müdüre vererek. “Sizin de işleriniz böyle. Ekime hazırlanan makineleri aldınız ve yolu temizlemek için kullandınız. Yol için başka greyderler olmalı, özel! Diğerlerinizle sonra konuşacağım. Hadi gidelim!”

Kalabalık olan diğerleri birbirine baktı. Sonunda herkesin bakışı müdüre baktığında çekinerek:

“Karatay İsayeviç, bir şeyler yiyelim önce... İşçimizin karısı dün bir oğlan doğurmuş... Bu sevinç durumu bizim evde sizle beraber kutlarsak diye düşünüyoruz” dedi yarım yamalak anlatarak.

Sekreter ona dönüp baktı:

“Oğlan doğurmuş işçinin karısı. Onu neden sizin evinizde kutluyoruz?”

“Öyle anlaşmıştık... Karatay İsayeviç.”

Karatay gülmek istedi ama kendini tuttu. Ancak "karısı bir oğul doğurdu" sözlerini görmezden gelmek istemeyerek kısa boylu, kırmızı yüzlü, gülümseyen adama baktı ve "uğrarsız, kutlu olsun!" dedi, ama müsait değilsek..." O "payımı alacağım" diye söyleyecekti hemen durdurdu kendini. İlk sekreter atandığı zaman çiftlikleri dolaşırken bir düğüne denk gelmişti.

O zamanlarda bile acelesi vardı, ilçe başkanı rahat rahat gezebilir mi ki? Ev sahibi ve müdürü üzmemek için o sözleri demişti. Giderken sovhoz birliğinden çıkıp, arabaya otururken ancak gördü, arabası araba değil bakkala dönüşmüş. Şaştı kaldı.

"Bu nedir?" dedi yanında duran müdüre bakarak.

"İki tane dokuz²²" dedi gülümseyip.

"Ne için gelen dokuz?"

Düğünün onurlu konuğusunuz. Dokuz giysiden toplam on sekiz kıyafet. "Müdür büyük bir iyilik yapmış gibi ona bakarak gülümsüyordu.

Karatay bir şey demeden içeri girdi. Şofrn çağırdı ve tüm kıyafetleri müdürün ofisindeki masanın üzerine yığdı. Müdür yaşı adamdı, vedalaşırken:

"Bütün bunları alıp suç yakalayanların eline veririm, haliniz ne duruma düşecek biliyor musunuz?" dedi.

Müdürün gözleri büyüdü.

"Evet" dedi sekreter, sanki onun gözleri yuvalarından çıkıp çıkmayacağını görmek için uzun süre ona bakarak. Bir daha böyle yapmayın. Çoluk ocuğunuz var, yaşlısınız, onun için affediyorum!"

Hediyein mahkemeye gitmek üzere olduğunu hisseden müdür kekeledi ve zar zor kısa bir kelime söyledi: "Hoşça kal!" lafını bile bölüp zor konuştı. Karatay artık "pay" kelimesini ağzından çıkarmadı.

Müdürü yanına oturdu ve oban kışlağına yola ıkıldılar. Karatay'ın durumunu fark eden müdür, diğerlerini geri gönderdi. Greyderin gece yaptığı kar temizliğinden sonra yine kar basmış, araba ilerlemekte zorlanıyor. İlçe merkezine kıyasla buranın rüzgârı daha şiddetliymiş. Karşıdaki şiddetli kar arabanın ön cam silgisi tüm gücüyle karı etrafa

²² Düğünlerde verilen pay, hediye.

bırakıyor ama yetişemiyor, camdan yol bazen net bazen de bulanık görünüyordu. Arabanın tekerleği ara sıra çukura düşüyor ve arabanın içindekilerin aortları kopacakmış gibi geliyorlardı.

“Greyder sürücüleri yolun eski şeridinden çıkmışlar” dedi Volodya net bir kazakça ile. Karatay’la kazakça konuşup, ara sıra şoförle Rusça konuşan müdür şaşkınlıkla adama baktı ve utandı. Onun utanmasını düşünen Volodya umursamıyor, masum bir şekilde arabayı sürüyor.

Onlar yolun yarısında geldiklerinde yüzünü arkaya çevirip, hareketsiz kalan iki greyderin birine karşılaştı. İçinde kimse yoktur galiba diye geçerken kabinden bir karayı gördüler, arabayı hemen durdurdular ve üçü hemen arabadan indiler.

Yaklaştıklarında greyder sürücüsü de kabin kapısını açtı ve büyük kıvrıkcık kafasını gösterdi. Üşümüş yüzü morarmış ve at dudakları zar zor selam veriyordu.

“Ey kahraman, neden buradasın?” dedi Karatay müdürden önce kendisi konuşmak isteyip.

“Neden mi, tabi ki kırıldı” diye mırıldandı.

“Yoldaşın neden yardım etmedi?”

“Yardım ettiğinde bitecek iş değil. Yolundan kalma devam et dedim. Şimdi "Burgendi" ye ulaşmış olmalı.

Genç adamın yorgun, uykulu, buzdan sırlıslık olmuş yüzünden gülme izleri görülüyordu. Onun deminden beri, ilçe başkanıyla yaptığı sert konuşmasına şaşırarak sovhoz müdürü:

“Yaşıyor musun, yukarıdan bakmadan yere insene!” diye Karatay’ın arka kısmında duran müdür işaretle gösterip.

Genç adam korkmuş görünmüyordu, yanından geçen kuzuya ya da tanıdık başka bir evcil hayvana bakmış köpek gibi onlara bir baktı ve devam etti.

“Yerde yürümeye alışık değildim, onun için üzülüyorum” dedi müdürü daha da korkutarak.

“Karatay İsayeviç, gücenmeyin” dedi şaşkınlıkla. “Hey, sarhoş musun sen, nasıl konuşuyorsun?”

“Ben dün söylemiştim size” dedi adam kerpiç tuğlanın altında büyümüş kavun gibi yassı burnunu bir kere içeri çekerek. “Kırılır, yolda kalırım demiştim” size ise “Ölürsen cesedin orada kalsın” demiştiniz. İşte, kaldım burada.”

İlçe başkanının önünde her şeyi anlatması müdürü sinirlendirdi. Yalnız kalsaydılar, sanki dövecekti, ama Karatay olduğu için çok sinirlenerek zar zor kendini tutmuştu. "Pekala, yarın görüşürüz!" dedi kendi kendine.

“Araban bozuldu ve ırakta kalmaktansa yoldaşınla gitseydin?” dedi bu adamdan saflığı ve sadıklığı gören Karatay onu kendine çekerek konuşmak isteyip.

“O benim önümdeydi. Durursam arkana bakma, çok geç kalırsın, seni gelene kadar bekleyeceğim demiştim. Ayrıca greyderin bozuk olduğunu da biliyordu. "Kıtlık yedi kardeşdir” derler, motor da kapandı. Sabaha doğru söndü.

Sovhoz müdürü, ilçe başkanının bir traktör sürücüsüne bu kadar bağlı olmasından hoşlanmadı. Bütün bunları işçiler üzerinde iyi bir izlenim bırakmak için yapıyor gibiydi.

Artık konuşma bitmiştir, yürüyelim diye hazırlanırken Karatay yine konuşmaya başladı.

“Sen yiğit bir adammışsın. Kaç numara ayakkabı giyiyorsun?” Bu beklenmedik soru hem yerdeki müdürü hem Turğat'ı hem de yukarıda duran adamı şaşırttı. Ancak kendisine soru sorulduğunda cevap vermesi gerektiğini anladı:

“Elde ne varsa onu giyeriz” dedi gülümseyerek. “Ayağı büyük elde edeni giyer, ayağı küçük olan sevdiği ayakkabıyı giyer” derler. Bizimki de odur işte, kırk üçüncü beden!”

Karatay, içinde bir şey hissetmiş gibi ona biraz daha baktı:

“Bana bacaklarını göster bakalım” dedi.

Utanmıştı ve biraz şaşırmıştı.

“İşte” dedi sağ bacağını kaldırarak.

“Neden diğer bacaklarını göstermedin?”

“Bir kişiye sol bacağı göstermek şeriata aykırıdır.”

“Um, Şeriat'a aykırı olduğunu söylüyorsun, değil mi? Bu açıktır. Volodya” diye takside oturan adama bağırdı. “Buraya gel” Geldi. “Kaç kilo kaldırabilirsin?”

“Halterden yüz yirmi. Arkama koyarsa iki yüze kadar kaldırabilirim” dedi o gülerek.

“O zaman adamı sırtına koy ve arabaya bindir. Ağırlığı belki yüz veya yüz on olmalı.”

Karatay'ın sözlerinin şaka olup olmadığını anlayamayan Volodya, önce etrafındakilere, ardından "yukarıda" oturan adama baktı.

“Dikkat et, düşürme” dedi yukarıdaki adam Karatay dışında herkesi şaşırtarak.

“Karatay İsayeviç, şakanızı anlamadık” dedi müdür bunu yapıp yapmayacağını anlamak için.

“Şimdi anlayacaksın” Sonra arabaya gitti.

“Sorun ne!” dedi müdür, Volodya'nın büyük adamı kaldırmak için arkasını verdiğini görüp. Gerçek mi rüya mı? Bu traktörcünün yaptıklarına bak! Karatay İsayeviç de çok enteresan adam, bu nedir şimdi?”

Birden düşüncelerini kaybedip, yüzü kreş gibi oldu. Volodya'nın sırtında binen, kırk üç beden giyen adamın sol bacağı yere sürüklenerek geldiğini gördü. Müdür korkunç ile şaşkınlık arasında donup kaldı.

Birkaç dakika sonra araba hareket etmeye başladı ama uzun süre kimse ağzını açıp konuşmadı. Bu beklenmedik anda rastlayan bu durum, sovhoz müdürünü çıkmaza sokmuş gibi sessiz kalmıştı. Deminden beri rahat rahat oturan Turğat ikisinin yerleri daraldı. Üstelik bu greyder sürücüsü ilçe başkanının gelmesiyle birlikte ayağının üşümesine çekinmeyen halde iki kişinin yerini almış oturuyor. “Bunlar biraz çalışsalar hemen şikâyet ederler” dedi içinden müdür öfkelenerek. “Ayakları üşüse bile, yükseklerde kayalardan düşse bile, bir yerde sarhoş olarak kalsa bile sorumlu sensin. Bunu iyi biliyorlar. Canı kendilerine değil de başkalarına lazım olmuş gibi ve bu canını kiraya almış gibi acımıyorlar. Kimsenin bir şeyine zarar gelmez bundan. Peki, beni cezalandırdı ve görevimden etti diyelim. Bundan ona ne? Kendine zarar olacağını niye anlamıyor? Büyüttüğü çocukları var değil mi? Ayrıca böyle soğuk günde koskoca adam ayağını üşütür mü? Geçen kış iki çoban aynı anda ayaklarını üşütmüştü, üç günden sonra bulunmuşlardı, biri on altı yaşındaki genç çocuk. O çocuğun iki parmağı

üşümüştü o da çocuk olduğundan. Ama bu adam greyderin için de oturup ayaklarını üşütmüş. Uyuyakalmıştır. Muhtemelen içki içip uyumuştur.”

Gözünün altıyla greyder sürücüsüne bakmıştı, sıcak yerde olduğu içindir kirpiklerini kapatıp uyumaya çalışıyor. Demin arabaya kaldırıp getirmeden önce Volodya onun sol ayağını karla biraz ovmuştu, belki o tedavi olmuştur belki doğasından gelen sabrı vardır zorlanmadan geliyor.

“Batır, senin adın ne?” dedi Karatay bir süre sonra başını arkaya çevirerek.

Adam gözlerini açtı ve “Bana mı diyorsun?” dermiş gibi birkaç saniye sessiz kaldı ve dudaklarını oynatarak:

“Kencetay Orazov” dedi yumuşak bir sesle. “Babamın en küçük oğluyum adımlı bu nedenle Kencetay vermişler. Ama altı çocuğun fiziksel olarak en fit olanı benim.”

“Fit olmana rağmen bacaklarını üşütmen ayıp değil mi?” dedi Karatay ona gülümseyip.

“Bu vücuduma güveneceğim diye azarlandım. Keçe meshimi köye gideceğim diye bir başkasına vermişim, evdeki meshimi babam ağaç kesmeye giderken giymiş. Sonra sadece bu çizme ile kaldım. Ne garip, insan kendi vücudunun üşüdüğünü fark etmiyormuş!” O etrafına bakınıp gülümsedi.

“İyileşirse iyidir, iyileşmezse sakat kalırsın” dedi Turğat lafa karışarak.

“Ah” dedi genç adam, elini boş ver diye sallayıp. “Yirmi dokuz yıldır her yerim bütün sağlam bu bana yeterli, az değildir. Kanaat etmeli. Bu yaşamı gören de var görmeyen de, sırasını bekleyenler de var, sırası gelirse bile hemen gidenler de vardır. Ben ebeveynlerimin altıncı çocuğuyum dedim ya az önce. Onların şehirde değil de kırlarda yaşadığına şükrediyorum. İkisinin iki diplomalı olup Almatı’da yaşasaydı, ben o zaman doğmamış olurum. Altı kardeş değil de en fazla üç veya iki olurduk. Diğerlerimiz düşük olurduk!” O etrafına bir bakındı ve yine yaslandı. Böyle beklenmedik ve aniden cevaba herkes şaşırdı ve sessiz kalmıştı.

“Kencetay, ne istediğini söyleme de biraz düşünerek konuş! Yanında büyük insanlar vardır dedi müdür onu ilk baştan sevmese de bu sefer daha sert sesle.

“Söylediklerim başkanın değil, kendi yanlışlarımdır. Eğer bunu da yanlış dersenez tamamdır” dedi o başını pencereye çevirip.

Karatay, bu gencin zekâsının özgürlüğünü, yalan ve dedikodudan uzak olduğunu, kendine duyulan saygının karşılığı olarak cömertliğini fark edip onu sevmişti. Ondan gözünü ayırmadan montunun dış cebinde gözüken kitabı gördü.

“Böyle çok soğuk durumda kitap okumuş cesur insansın. Cebindeki kitap nedir?”

Kencetay başını biraz çevirdi ve kitabı cebinden çıkardı.

“İki kez okudum. Tekrar okuyabilmek için taşıyordum. Yazarın dili ağırmiş. Kendisi benden iki üç yaş büyüktür. Zekâyı nereden alır acaba.”

Karatay kapağı buruşmuş, kirlenmiş kitabı eline alır ve içine bakar. Kitapta yazarın da resmi varmış. Soğuk ve düşünceli gözler doğrudan size bakıyor. Sanki tanıdık bir görüntü geldi aklına. Nereden görmüştü, nerede buluşmuştu? Bir iki yıldır hiçbir yazarla tanışmamıştı! Evet, nerede gördü?

Birden kalbi çarpmaya başladı. O! O adam! Bağila, dağlarda bir yaz gezisinde bundan bahsetmişti. Kompartımandan attıkları adam! Kitabın yazarının soyadına baktı. "Jasın Madiyev. Ne tesadüf!" dedi Karatay kendi kendine. "Bu adamla hep garip bir durumda karşılaştım.

Karatay bir süre kitabın içini karıştırarak sayfaları çevirip genç adama geri verdi.

“Vaktim olursa ilçeye gidince bulup okurum.”

“Sık sık toplantılara gidiyorsunuz. Orada bir otelde okuyabilirsiniz” dedi genç adam, ailesinin şehirde yaşamadıkları için şükür etti ve kitabını cebine koydu.

Turğat ve müdür, tüm gece boyunca soğukta kaldığı ve ayaklarını üşüttüğü için o adamın her sözü ve hareketlerine itiraz etmeden, görünüşe göre ona merhametli davranıp, bu “altıncı çocuğun” çok rahat olduğunu, Karatay’la aynı seviyede kolayca konuştuğunu sevmeyi ve kendilerini görmezden gelen ilçe başkanına güceniyorlardı.

Öğlene doğru "Burgendi"ye ulaştılar. Kendinin yaptırdığı yolla başkanların nasıl geldiğini görmek için çoban barınağının yanında çalışan greyder bunlara doğru bakıyordu. Greyder sürücü adam yemek yemeğe girmiş olmalı, arabanın durduğunu

duyunca dışarı fırladı. Onun arkasından çobanın karısı ve sekiz veya dokuz yaşlarında kızı görüldü.

Bunlar Kencetay'ı getirdiğini görüp karısı ve kızı hiçbir şey anlamadan şaşırıyordu, ama evden çıkan greyder sürücüsü kendi arkadaşını tanıdı ve ona saldırdı. İlk başta kötü düşünceler gelmişti aklına, yoldaşının hayatta olduğunu sadece hayatta değil de sakat çocuk gibi gülerek geldiğini gördü, sevinçten etekleri zil çaldı bir yandan başkanlardan çekinerek: “hey seni var ya...” diye küfrün yarısını söylemeden onu Volodya’dan aldı ve kendisi kaldırdı. Deminden beri nefesini içine çeken ve donup kalan çobanın karısı bir an sırtından değirmen inmiş gibi rahatladı.

“Ah! Camankara'nın tayı ölmüş... İnsanmış!” dedi o hızlı konuşarak.

“İnsan olduğuna sevindin mi yoksa üzüldün mü?” dedi Karatay ona yaklaşarak gülümseyip.

“Eh, hangisi olursa olsun sağlam olsun! Şu ilçe başkanı nerede geliyor mu?”

İlçe başkanının önünde değişik şeyler söyleyeceğinden korkan sovhoz müdürü hemen konuşmaya katıldı.

“Önündeki adam ta kendisi! Yanındaki kişi aynı zamanda ilçe başkanlarından biridir.”

“Anasını! Ne diyorsunuz, aman tanrım!” dedi karısını yanaklarını çimdikleyip. “Hey, Külzira, hadi dayını çağır gelsin, hemen!”

Annesinin mi yoksa kendisinden büyük ablasının mı, çok büyük pamuklu montunu giymiş kız onlara bakıyordu ve emri alınca hemen ahıra doğru koşmaya başladı. Karşısından esen karlı rüzgârdan etekleri sallanıyor, büyük deri çizmesinin iki topuğu montunun sırtını davul gibi sırayla vuruyordu.

“Evet, sağ salim misiniz? Eyvah, bu bizim müdürümüz, valla tanıyamadım. Kusura bakmayın, kuzum” dedi o yaşça aynı olmasına rağmen şaşkınlıktan konuşarak. “Bu fırtına bir durmadı, aklımızı aldı. Hadi, eve girin. Sizin buraya geleceğinizi bu greyder sürücüsü ulaştırdı. Ev çok dağınık. Birazdan çocukların babası gelir. Karatay bu kadının çok saf ve alçakgönüllülüğüne razı olarak gülümsedi ve eve girmezsek de olur demişti, ama kadın izin vermedi.

“Başkansanız evet, ama yemekten büyük değilsiniz!” dedi hem nazikçe hem gücenerek. “Eğer kavga etmek isterseniz, sofraya başında kavga ediniz, ocak başında biz dinleriz. İraktaki tek başına yaşayan çobanla kim kavga etmez ki, biz alışkınız!” Onun sesinde saf karakter ve diken kökü gibi derin bir sinir de vardı. Çocuklarımızın önünde bile kavgayı duymaktan çekinmeyiz. Giriniz! Neredeyse devletin kırk koyunu telef oldu diye azarlamaya geldiniz. Bunlardan hükümet fakir duruma düşmez. Hayvanı besleyen insandır. On yedi senedir çobanlık yapıyoruz, ama böyle zor durumda kalmamıştık. O andan itibaren kırk değil kırk bin yıllık emeğimiz vardır. Takdir eden kimse yoktur, herkes büyük, herkes, başkan ağızlarından alkış değil kargış çıkar. Elalemnden ırakta kışın ve yazın bunlara burada yaşıyor demezler. Gencecik çocukların kışın ve yazın gördükleri budur. Sadece kırk koyun telef oldu diye... Geçen sene aslan gibi...”

“Tenge, tamam, yeter! Durmadın ya! Bu sözlerini sonra anlatırsın” dedi her şeyi anlatmaya çalışan kadını durdurmak isteyen sovhoz müdürü. “Karatay İsayeviç, eve bir girip çıkalım mı? Bir iki bardak çay içelim, biraz ısınsak iyi olurdu.”

Tenge’nin birkaç sırrı açtığını gören Karatay biraz düşündü ve sovhoz müdürüne bakarak sessizce onayladı ve az önce “eve girmeden gidelim” dediği teklifinin tamamen yanlış olduğunu anladı.

Onlar tuğladan yapılmış iki odalı eski evin “misafir odası” sayılan tarafına geldiklerinde sobanın yanında şaşkın şaşkın bakan biri yedi diğeri dört beş yaşlarında iki kız gördü. Sobanın arkasındaki köşeye iki greyder sürücüsü yerleşmiş. Evdeki ilk yardım kitini bulup sağlam greyder sürücüsü hasta greyder sürücüsüne bildiği tüm tedaviyi yapıyordu. Öürken bile şakayla ölür herhalde, yoldaşının eli onun vücuduna değince Kencetay “ana” sözünün yerine “baba” diye bağırıyordu.

“Bunlar ne zaman akla gelecekler? Evi toparlayacak yaştasınız” dedi Tenge eve girerken konuşarak. Yorganları serin. Eve misafir geldiğini görmediniz mi? Bunlara söylemezsen kıpırdamaz. Kendi başlarına yapmazlar!”

İki küçük kız, kısa sandıktaki toplanmış yorganların üçünü beraber aldılar ve birini yukarıya birini duvar tarafına serdiler. Küçüğü biraz becerikliymiş, hareketleri hızlı, eğildiğinde yüzünü kapatan siyah saçlarını büyük kızlar gibi eliyle arkaya çekiyor.

İkisi yorganları serdiler ve işlerini bitirip soba yanına az önceki gibi durmaya devam ettiler.

“Dört erkek ve üç kız kardeşler” dedi Tenge çocukların dağılmış kıyafetlerini alırken. “İkisi okuldalar, ikisi babalarının yanında. Birisi (iki kızın en büyüğü) bu yıl birinci sınıfa başladı, tatile gelmişti ve kar nedeniyle geri dönemedi. Artık buldozer götürecektir. Sizin geldiğiniz de iyi oldu...”

Tenge bir buldozeri tıpkı insan diye hayal ederek konuşuyor. Buldozerden bahsettiğinde, kendisi çalışacakmış gibi, şoförden bahsetmiyor bile. Karatay bunu fark etti ve saf kadının neden geldiklerini umursamayıp geldiklerine sevinmesine biraz gülümsedi. Misafirler battaniyelerin üzerine oturduktan sonra Tenge:

“Ve Sopiya, Mariya, öyle durmayın hadi çay koyun” dedi çenesiyle semaverini göstererek. İkinci defa dedirtmeden hemen koridora çıktılar.

“Kızlarınızın isimleri Rusça mı yoksa Kazakça mı?” dedi Karatay, Tenge'ye gülerek.

“Kim bilir” dedi Tenge, ocaktaki büyük kazanı yemek için hazırlarken. “Şu kafası yerinde olmayan adamın verdiği. Haline bakmıyor ve bir de kitabı zar zor okuyor sonra kitaptaki kadınların isimlerini kızlara veriyor. Birisi matematik, birisi kimya, birisi fizik bunlarla uğraşan iki kadın varmış. Şu yaşlı adam iki kızına onların adını vermişler. İşte, şu hayvan hesap kitabının arkasına onun gibi onlarca isim yazmış. Diğerlerini başka kızlarına verecekmiş”. Akli uzaklara gidip geldi ve Tenge alay ediyormuş gibi güldü. Eğer akli başındaysa böyle yapar mı ki?”

Evdeki herkes güldü. Bu gülümseme onları mutlu etmişti. Az önce herkesi mutlu eden Tenge, hemen misafirlerin beynini kazmış gibi kazandibini kazımaya başladı. Müdür kaşını çatarak:

“Hadi, Tenge, yemezsek yemeyelim ya şunu bırak artık” diye silkindi.

“Ah, sevmedin mi!” dedi Tenge kazanın arkasından onlara bakarak. “Şimdi dışarı gidip kazıyım o halde. Bizim yaşlı adam bunu seviyor. Boş kaldığında sorar: “Kazanın boşsa demir kaşıkla kazı” derdi. Ben ise kazırdım. O dinlerken horlamaya başlar. Evdeki bütün çocuk çoluk kalmadan kırlara gider.”

“Sizin yaşlı adamınız, enteresanmış” dedi Turğat kahkaha atarak. “Gecikti kendisi, hemen gelseydi!”

“Geçen sene görmüştünüz ve sonra hiç değişmedi. Birazdan gelir.”

Diğerlerine “siz” diye ona “sen” diyerek konuşması Turğat’ın onuruna dokunmuş gibi oldu ve rahatsız etti. Biraz sonra deminden beri konu olan Kölbay geldi. Kapı açıldığında içeri ilk önce bir çuval duman ayaz girdi Arap masallarındaki gibi duman dağıldıktan sonra yukarıya baka kalan Kölbay’ın üşümüş esmer yüzü gözüksü. O oturanlarla sadece dudaklarını kıpırdatıp selamlaştı ve misafir geldiğinde yaptığı şeydir belki, arayı boş bırakarak aşağı tarafa yerleşti. Durumun iyi olmadığını solmuş gözlerinden, misafirlere dik bakışları yüzünden başkanlar fark ettiler.

“Maliyetin ne durumda” dedi Karatay hal hatır sorduktan sonra hemen konuya geçerek.

“Kırktı ve beş tane koyun daha dondu” dedi kaşlarını çatarak. Herkes sessizdi.

“SebeP nedir?” Karatay’ın sorusu müdürü de rahatsız eden soruydu. Kölbay’ın nasıl yanıtlayacağını merak ederek bekledi ve kapıya doğru baktı.

“Çünkü... Birçok sebep var... Hangisini söyleyelim...”

“Başlıcaları nelerdir?”

Kölbay uzun süre konuşmadı. Her şeyi söylerse, önünde oturan müdürü ilçe başkanına suçla yakalatacağını sonra onu kendisine karşı koyacağını ve tüm suçu bir kişiye atacak gibi olacağını anlayıp yavaşça anlattı. İlk sekreterin yanıtı beklediğini görüp çaresizce:

“Bu yılki hayvanlar zayıf. Üstelik koyunlar çok geç telef oldular...” dedi, sözlerinin geri kalanını boğazında bırakarak.

“Bu senin hatan” dedi Karatay. “Başka sebep nedir?”

“Bütün suçu üstlenirsem ne olacak acaba? Hayvan için ölen Kazak değil miyiz? En azından içeriye girerim...” Onun yanıtlarından öfkeye göre daha çok anlatılmayan yanlarının var olduğunu hisseden ve bu işten anlayan Karatay bir şeyler hissetti:

“Başka bir sebep yoksa... İçeriye gireceksin” dedi Karatay, buna ne diyecek acaba diye sakin ve sabırlı bir sesle. Ama telef olan hayvanların yerini doldurup sonra içeri gireceksiniz. Sadece hiçbir şey yapmadan gireceğinizi sanmayın.”

“Evet, hapse girmek kolay değil diyorsunuz yani! Bu gerçektir. On yedi yıldır yalınayak kayaları basıp, kar basıp dünyayı rahat yaşamayıp, hayvan peşinde koşayım. Peşimde çoluk çocuğum hem yabani şekilde param parçası çıksın. Sonra ben hapse atılayım öyle mi?! Herkes tehdit etmeyi bilir.” O ocak başında kocasına korkarak bakan karısını fark etse de parlayıp yanan ateşe bakarak sözlerine devam etti. “O kırk baş hayvanı bu sene alacağım hediyemden öderim! Sonra sürünüzü alın. Ben de elalem gibi merkeze geçip rahat yaşamak isterim. Neden ya, neden buradayım, kurdun mekânı olan bozkırlarda? Dört ay kış mevsiminde iki ayaklı insan görürsek eteklerimiz zil çalar. Ama duyduğumuz sadece azar ve “hapis” olduğu için buna mı sevineceğiz? Dava açarsanız açın, gidelim, anasını satayım, böyle yaşamın!” O konuşma sırasında altındaki küçük yorganı sıvazlıyordu ve yününü çekiverdi sonra ocağın altındaki ateşe bıraktı.

“Kölbay, ne oldu sana, küfür etmeden konuş!” dedi müdür, kızmış olan Kölbay’ı sakinleştirerek.

Kölbay birden başını kaldırdı ve ona baktı. Öfkeliydi, kaşla göz arasında gözleri kızarmış. Sovhoz müdürü onun bu gözlerinden ürperdi ve çekindi.

“Küfür ederse ne olacak sanki? Küfrü de lazım olduğunu için biri icat emiştir!” dedi Kölbay’ın öfkesi dağılmadan. “Hayatım boyunca böyle bir şey görmedim, kırk beş baş hayvan telef olursa ve buna insan küfür ederse insanı şöyle bırak Tanrı da affeder. Şimdi bana kibar ol diyor. Yanıyorsan nasıl kibar olursun? Sonunda geldik bu duruma, siz mecbur bıraktınız!

Müdür çıldırdı. Bütün suçun kendisine düşeceğini umarak doğrudan ilçe başkanına baktı.

“Anlat anlat! Bu adamın önünde her şeyi anlat bakalım! Hayvanların zayıf olup da soğuktan öldüğü için beni suçlayacak neyin var?” Müdür yattığı yerden başını kaldırıp ona sadece adaletten bahsetme bakışıyla cesurca baktı.

“Bana yazlık meraların otu olmayan yerlerini verdiniz mi? Verdiniz. Hayvanların şişmanını et için gönderdiniz mi, gönderdiniz, diğer sürüye gönderdiniz. Tüm bunlar niçindi? Ahır hazır demiştiniz, geldikten sonra kendimizin yaptığı ahır oluşturduk gerçek mi, gerçek. On araba yem olacak dediniz ama iki araba yem geldi. Bizim için topladığınız saman yığınlarınız çok uzaklarda olduğu gerçektir. Traktör verecektiniz

bu da yalandı. Sonbahardan beri traktörü şimdi görüyorum, o da ilçe başkanı gelecek diye yolları düzeltmek için gönderildi. Başka hangi neden lazım? Tüm bunlardan sonra hayvanların telefi değil de ikiz doğurmasını mı beklemeliyiz! Hayatta kalan hayvan bile doğuramaz. Bu daha başıdır, kavganın olacağı dönem bahardadır. Yüz koyundan elli kuzu çıkarsa seviniriz.”

Kölbay konuşmasını bitirip: "Artık neden suçlayacaksınız?" dermiş gibi başını kapıya doğru çevirdi ve Karatay soru soruyormuş gibi müdüre, sonra “sen nereye baktın?” dermiş gibi Turğat’a baktı. Aniden gelen bu sorulara yanıt bulamadan ikisi şaşkın haldeydiler. Kendini bu işlere karıştırmak istemeyen Turğat müdürle beraber çiftlikleri gezdiğini, eksikleri de söylediğini, uzaklarda olduğu için tüm işleri ancak telefonda yapıldığını oradan kontrol ettiğini söyleyip kendini haklı çıkarmaya çalıştı. Tüm bu yanıtları yanıt olarak görmeyip Karatay “yeter” dermiş gibi kaşını çattı. Turğat sözün sonunu bitirmeden şaşkınlıkla başını öne eğip sessiz kaldı.

Karatay, hayvanların ölümünden sadece çobanın değil, devlet başkanlarının da sorumlu olduğunu anladı. Bu nedenle her şeyi şimdi açıklamayacağını, ilçeye döndükten sonra çiftlikleri perişan halde olan sovhoz müdürlerini tek tek çağırıp, açık konuşacağını anladı. Bu yüzden zaten pişman ve perişan halde oturan çobanın evinde sinirlenip, bunları konuşmayı yersiz buldu. En önemlisi o çobanın sinirli halde anlattıklarını duydu, gerçeklere götürecek şüpheyi buldu, diğerlerini kanıtlamak artık zor değildir.

“Kırk beş koyun için merkezden buraya kadar yol yaptık. Hesapladığımızda maliyeti yaklaşık budur” dedi birazdan konuşmaya başlayan Kölbay yine. “Diğer sekiz kamyon yemi bize ulaştırın”.

“Teslim edeceğiz, teslim edeceğiz” dedi müdür, sohbetin ısınmaya başlamasına sevinerek. “Gittiğimizde, kimin suçlu olduğunu bulacağız. Tüm yem teslim edildiğini duymuştum”.

“Bu telef olan hayvanı ne yapacağız, rapor mu yazacağız?” Biraz başını çevirip müdüre baktı.

“Bakalım. Döndükten sonra veteriner ile istişare edeceğiz. Ölecek hayvanların hepsi öldü mü yoksa o rakama daha da mı eklenecek?”

“Bilmiyoruz. Ahırını onardık, at araba ile üç dört kere saman getirdik. Artık çayıra gitmeyiz.”

Konuşma daha da kötüleşip tekrar eski sakin hale döndükten sonra Tenge’nin de yüzü gülüp ortaya sofraya serdi. İlki dokuzda küçükleri de dört beş yaşlarındaki çocuklar annelerine yardım edip koşuyorlar. Semaver geldi, çay döküldü ve dışarıdan sesler duyulmaya başladı. Volodya’ymış içeri girdi. Elindeki büyük tabakta yanmış koyunun kafası ve bacakları ile bağırsakları vardı.

“Yenge, bunu nereye koyayım?” dedi bu evin bir çocuğu gibi çalışkan bir sesle.

“Yer yokmuş gibi nereye koyacağımı mı soruyorsun” dedi Tenge şakayla. “Öyle elinde kalsın!” Tenge’nin bu sert ve şakayla konuşmasından dışarıdan gelen yabancıyı yabancı gibi görmemesini anlayan Volodya tabağı ocak yanındaki masaya bıraktı ve sofraya yaklaştı.

“Keleke, (Kölbay) kaybolan hayvanın sayısını onu bunu yapıp kırk altı yaptınız mı?” dedi Karatay Tenge’nin kazana koyun kafasını koyduğunu görüp gülümsedi.

“Hayır, o rakam değişmez. Bu benim hayvanım. Hükümetin hayvanı malış²³ ise benimki Kazak koyunudur. Eti kokan beyaz malışı size ısmarlamam ki!”

“Vay be, çok acele ediyorduk. Yine uğrayacak sürülerimiz vardı, zahmet ediyorsunuz” dedi Karatay çekinerek. Evin sahibi bırakmadı.

“Size nasip olmuş bu hayvan, tadına bakın en azından. Bizim eve her zaman gelmezsiniz” o kahkaha attı ve “Benim de hayvanlarım her sene telef olmaz” diye ekledi. Onun bu lafına herkes güldü ve rahatladılar.

“Halkın arasında yaşamak iyidir” dedi Karatay “fazla lafa gerek yok! Her şeyi kaldırır, ikna olur, azarlar, söver, sinirlenir, lazımsa küfür eder, bir daha yüzünü görmeyecek kadar gider. Ama en sonunda yine de affeder. Çok safsınız. Bazen azarlarınız, tehdit ederiz, hapse atarız diye de tehdit ederiz. Kanun öyle emrederse öyle yaparız. İşler, güçler, öyle yapmazsak da olmaz. Herkes kendi başının hali için mi çalışıyor? Ben de evi görmeden, çocuğumla karımla konuşamadığıma bir sebebi var mıdır? Hükümetin üstlendiği güven. Güvenmenin büyük ve küçüğü olmaz, hakkını vermelisin”.

²³ Türkiye’deki merinos koyun türüne benzer çayırılık alanlarda yetişen uzun kuyruklu bir koyun türüdür.

Aşağıda çay içip oturan evin sahibi Kölbay'ı önceden görmüştü. Bu adam inceler demişti: “İnsan değilmişsin” diye yapmaya bile hakkı vardır. Ama hayır, öyle yapmadı, kurbanını kesti her şeyi yapıyor, eski öfkeden bir şey kalmamış, saf ve alçak gönüllük gösteriyor. Beni görünce benden ters çevrildiğinde ne yapabilirdim ki! Gerçekten ne yapardım? Önündeki bir sürü koyunu çekip alırım tamam ama yaptığım her şeyi sadece bu olurdu? Bir sürü koyun ona başka ilçelerden de bulunur. Oradaki halkla konuşur, kaynaşır, uzaklarda kalan benim için utanç verici değil mi?

Geçen yıl küçük kardeşi hüküm giydi ve Kölbay birkaç kez buna gelmişti. Erkek kardeşi iki üç adamla beraber akşamleyin komşu sovhozun öğrenci kızlarına gitmek istemişti. Bunun elinde bir tondan az buğday kalmış ve onu kendi biçerdöveri kırıldığı için geri dönerim, depoya sadece bir ton buğday için neden gideyim ki, diye arkadaşlarını götürmeye söz vermişti. Adamları kızlar yurdunun önüne indirip, işleri bitince tekrar gelmeye söz verip, geri döner. Yoldayken bunu jandarma durdurur ve arkasındaki buğdayı görür hemen rapor yazar. Zavallı çocuk durumunu ne kadar açıklamaya çalışsa da onlar ikna olmazlar.

Sonunda dava yargılandı ve bir yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya kaldı. O sırada Kölbay, Karatay'a son sözlerini söyleyip yalvarmıştı. “Yasayı çiğneyemem, adaletli cezasını alsın” diye son kez ofisinden atmış gibiydi. Halkın sözüne, hatta ilçe savcısının fikrine göre adam suçsuz yere hapis yedi. Onun tahılı çalıp çalmadığını gerçekten kimse bilmiyordu. Ve ekim sırasında böyle cezayı kullanmak diğer yerlerdeki hırsızlıkları durdurmaya sebep olmuştur. Kısacası, Kölbay'ın kardeşi diğerlerine ceza olsun diye masum hapsedildi.

Karatay müdahale ettiğinde bölge mahkemesi elbette bunu dinlerdi. Daha sonra pişman oldu. O andaki sertliği için, yalvardığında yardım etmediği için buraya gelirken biraz çekinmişti. O olayın tümünü unutmuş gibi Kölbay'ın şu anki saf ve temiz kalbi Karatay'a alçak gönüllülükle affetmeyi öğretmiş gibiydi. Onun boyundan sadece ilçe başkanının önündeki saflık, temizlik değil doğal saflık doğal adamlık fark edilmişti.

Karatay hem çay içer hem de et pişene kadar hayvanın ahırını, yemini, yemeğini ve tüm durumunu öğrenelim diye dışarı çıkmıştı. Kölbay'dan kardeşinin durumunu sormak istedi. Ama eski kırgınlığı tekrar uyandırmak istemedi ve kendini durdurmaya çalıştı.

İki saat sonra çobanın evine veda ettiler. Sağlam greyder sürücüsü üşümüş greyder sürücüsünü bütün gün boyunca uğraşip iyileştirmeye çalışmıştı. Ayağı canlandı diye yemek sırasında herkes sevinmişti. O sevinmekle beraber yorgana sarıp kendi greyderine alıp yola çoktan koyulmuştu. Yola çıkmadan önce Karatay'la vedalaştı: "siz iki adam sayılırsınız" dedi. "yüreğinizde şair, gözünüzde zekâ yatıyor. Cesurca söylediğim için özür dilerim. Hoşça kalın" demişti.

"Ne diyorsun, git hadi!" diye müdür sert konuşmuştu, Karatay onu gözüyle durdurdu ve sürücü ile sıcak vedalaştı.

Karatay, Kölbay'ın tatilde gelip ve okula dönemeyen küçük kızını merkeze götürdü. Vedada Kölbay'ın bütün evi dışarı çıktı. En küçük kızı, ablası uzun bir yolculuğa çıkmış gibi ağladı.

Bir süre sonra çobanın evi kar fırtınasına karışıp gözden kayboldu.

Anlaşılan Karatay'ın göğsünde özel bir hüznün vardı. Tam olarak ne olduğunu ve neden olduğunu bilmiyordu. Bir sonraki sürüye ulaşana kadar etrafındakilere bir şey söylemedi.

Karatay evine saat gece yarısı ulaştı. Karısı kapıyı açtı ve kıyafetlerini çıkardı, genellikle kısaca kimin aradığını ve yeni haberlerden bahsetti. Bir fincan şubat içti, uyuyan çocuklarının alınlarını kokladı ve yatağa girdi. Gözlerini ne kadar kapatsa da uyumak istemiyordu. Bugün olan her şey tek tek gözünün önüne geldi. "Sonuçta memleketin iyiliklerini yapan onlar, saf insanlardır" dedi kendi kendine. Ta uzaklarda, büyük fırtına arasında yalnız bir ev. On yedi yıldır böyle yaşıyorlar. Tabiatın sıcak ve soğuğu ile yaşıyorlar. Çocukları da erken yetişmiş, yetişkinler gibidir, onları bizim çocuklarımızla kıyaslamak bile yanlıştır. Onlar çocukluk hayatı yaşamalı, çocuklukları nerede onların? Yazın sıcağı ve kışın soğuğu mu çaldı çocukluklarını yoksa? Gözleri düşünceli, sözleri anlamlı! Bozkırın doğası gibi temiz gönül, saf kalpli. Ne dersen ona inanan, nereye çevirirsen oraya dönen saf kalpliler. Hayır, bilmezlik değil saflıktır. Çocukluk saflıktan değil doğal saflıktan ibarettir. Ebeveynleri de öyledir. Zor durumda bile eskileri unutup affetmeye hazırdır. On yedi yıldır hem hayvanın hem kendi durumunu anlatıp birinin önüne gitmedi. Herkesten önce çıkmasa da elinden geldiğince sadık iş yapmaya çalıştı. Bazıları gibi yalakalık yalan beyanlardan kaçınır. Bir insanın varlığını, onun ne işle uğraştığından anlayabilirsin.

İnsanın ilk düşmanı iki gözüdür, her şeyi anlatır, yeter ki okuyabilmelisin. Kölbay ve Tenge'nin gözünde sadece pislik yok. Sağlık çocuklarına da yansımış ve onlara miras olur artık. Ne garip ki, bu huyun ilk noktası Kölbay'ı cezalandırmak, hapisten bahsetmek" o sinirle güldü. "Tehditle canını almak! Neden? On yedi yıldır dürüst çalışma için mi? Bu yıllar içerisinde onun beslediği hayvan başı ne kadardı? Onu neden dikkate almadık?" Saatine baktı, gecenin ikisiydi. Birazdan beş saat sonra kalkması gerekiyor.

Karatay gözlerini tekrar kapattı. "Yeter, artık uyumazsam olmaz, yarın iş günüdür. İlginç, düşünecek zaman yok. Her gün böyle."

Bir an için greyder sürücüsünü hatırladı. "Şair, zekâ." Aklına gelmeyen kelimeler. Ona bana söylediğinden değil bunları kullanması garip. Zeki adam olmalı. Böyle karakterli adamın kötü olması mümkün değil. Müdür ona neden sert konuştu, o neden herkesle öyle konuşur? Nasıl yani, kendisi sovhozun orta dönemlerden kalan sahibi midir? Önünde her şey açığa kavuştu. Çok uzatmadan her şeyi netleştirmelidir. Diğer sürülerin de durumu aynı. Evet, uzatmamalı! Yoksa işler çok kötüye gidiyor.

Aniden genç greyder sürücüsünün cebindeki kitabı hatırladı. Bağıla'nın dağdaki sorusunu hatırladı. Onun da bahsettiği yazar bu olmasın. Bağıla neden bana bu adamdan bahsetti? Kompartımandan attığımızı hatırlatmak için mi? Sadece onun için mi? Karışık bir dünya!"

"Ne düşünüyorsun?" dedi karısı, onun hala uyumadığını fark ederek.

"Öyle işte" dedi Karatay gece lambasını kapatarak. "Bence Almatı'ya gidip gelmeliyiz"

"Ne, parti toplantısı için mi?"

Karatay güldü.

"Evet, ona benzeyen aile toplantısı"

İlkbaharda, Jasın'ın yeni bir kitabı yayınlandı. Bu onun üçüncü göz ağrısıydı. Kitabın ön sözünde: "Yazar bu çalışmasında yoldaşlarımızın net bir yüzünü açmaya çalışmıştır. Onların sevgisi, vatana olan sıcak sevgileri, dostlukları ile erdemleri,

hayata dair düşünceleri açık bir dille güzelce anlatılıyor. Hikâyenin dili akıcı, ilginç ve okunması kolay.” denilmiş. Ön sözü Jasın kendisi görmemişti, ilk okuduğunda midesi bulanıp kitabı devam etme isteği kaybolmuştu...

“Ne ezberlenmiş sözler! Bundan sonra bu kitabı kim okumak ister, kimin ilgisini çekecek?”

Gazeteler ünlü yazarın üç yıldan sonra çıkan kitabı hakkında bir şey yazmadılar. Böyle bir eser yazılmamış gibiydi, böyle eser doğmamış gibiydi, köşe yazısı veya edebî makalelerin içinde bahsedilmedi. O zaman Jasın’ın üç yıldır yazdığı fikirleri, yarattığı karakterleri, hayal gücü ile felsefesi söz edecek kadar değil miydi? Öyleyse yazmanın ne anlamı vardır? Sadece kitap basmak için mi der döktü? Böyle bir kitabın Jasın’a faydası nedir? Haftalık edebiyat dergisinin son sayısını aldı. Onunla aynı yaşta olan bir yazarın daha yakında çıkmış eseri hakkında büyük makale yazılmış.

Hikâyeyi bir el yazmasından okumuştı ve yazar ondan yorum yapmasını istemişti. Çalışmayı hiç sevmemişti. Sevmek şöyle dursun, orada edebî sanatlara sebep olmayan, basit olaylar anlatılmıştı. Okuldan mezun olan genç uzman, onun aşkı, sovhoz müdürü ile çiftçilik hakkında tartışmalar, parti yönetiminin genç uzmanı desteklemesi, sevdiği kızı sebepsiz bırakması, onun endişesi, evine döndüğünde çiftçilik işleri bol bol düşünmesi, sonunda müdürü yenmesi! Sonra sevdiği kız tekrar af dileyip gelmesi, yalan sözlerin ucuz gözyaşları onların beraber olmaları.”

“Vay be” demişti Jasın eseri okuyup bitirdikten sonra”. Gerçekten bunu edebî bir eser olarak mı yazdı, buna kendisi inandı mı acaba? Ve bunu bir yaratıcılık olarak gördü mü ve bu yoldaki ilk adımı mı? Bizim bugünkü edebiyatımızın durumu böyle midir? Şimdi bunu okura teklif mi edeceğiz? Zavallı edebiyatın durumunu ne yapacağız? Bunu neden bir insan almayacak kadar ucuzlatıyoruz? Eğer bu eseri översem, o buna inanacak mıydı? Gerçekten inanır mıydı? Sanat eserine ait fikir, içerik nerede, insan nerede, dil nerede? Hiçbiri yok! Öyleyse yazar olmanın ne anlamı vardır? Yazar kavramına nasıl bakıyoruz? O halkın akli, fikri, onuru, kaburgasıdır. Gerekse eğilir, gerekse kırılır. Ama bu kırılmak şöyle dursun düşünülmez bile. Etrafına bir bakınsaydı. Diğerlerinin sanatı nasıl, içeriği nasıl diye?”

Jasın eser sonuna bir iki kelime yazdı ve yazarın geleceği zamana yarım saat kala evden çıkıp gitti. El yazısını yazara karısı teslim etmişti. Jasın’dan iyi fikir bekleyen

yazar eserin sonundaki görüşü okuyup inanacağını, inanmayacağını bilmeyip, bir kızardı bir morarıp donup kalmıştı.

“İlgi çekici değil sadece yalanlar. Edebiyata acımıyorsak da okura acıyalım.” (İmzalı).

“Bir dahi olduğunu zannediyor. Kimin zeki, kimin deli olduğunu zaman gösterecek! Okura acıyalım mı? Acımadan önce şu sıra dışı yazılarını durdursun. Boş boş anlamsız bir şeyler yazmaktan başka ne iş yapıyor ki? Ben kendi yaşamımızdaki olayları gösterdim. Ama kendisi?”

“Mırıldanmadan konuşun. Bir yazar olarak utanmıyor musunuz? Dedi Jasın’ın karısı kaşını çatarak.

“Öyle mi! Jasın’dan gelmiş sabırlılık mı? Bir iki kişi övdü diye kendinden başkasını unutmuş. Göreceğiz!

“Onu Jasın’a söyleyin. Şu odada babam rahatsız biraz sakın konuşun.”

Kapıyı çarptı ve gitti.

İşte, o eseri literatürün yeni bir akımı gibi övmüş büyük makale Jasın’a komik geldi. Edebiyattaki böyle süreç ona beklenmedik bir durum değildi.

Jasın’ın yeni kitabının çıkmasının ardından iki ay sonra beklenmedik anda bir yazı çıktı. Aynı gazeteydi. Uzun bir makale. Ancak içerik ve anlam tamamen zıttır.

Jasın’dan hiçbir şeyi kalmamış. Baştan sona kadar eleştirmiş. “Bulanık, anlamsız, karakterleri fikir kölesi, düşünceleri sanat eserine değil, bilimsel dile yatkın, dili ve anlamı Kazaklara aykırı, yapay, sanat eserin meşruiyetini unutmuş, yaratıcı durgunluğu” gibi sözler makalenin sonuna kadar yazılmış.

Jasın’a bunlar büyük bir darbe oldu. Darbe olan yeri ise, makalenin içeriği değil, makalenin yazarının çok dar görüşlü ve zekâsının acınacak kadar olmasıydı. Buna üzüldü ve bunun için kırıldı. Ve bu yazının önceden yazıldığını görünce öfkeyle gülümsedi. İki ya da üç gündür eleştirel bir makaleye hazırlanıyordu ve şimdi kendini savunuyormuş gibi olmasın diye erteledi. “Sinirlenmem” dedi kendi kendine. “Bir yazar eleştirilmeli, buna hazır olmalı. Amacım yazmak, düşüncelerimi aktarmak, savunmak benim amacım değildir. Zırhı güçsüzler giyer, kendine güvenmeyenler giyer!”

İki hafta sonra, başka bir gençlik gazetesinde “eser okur için anlaşılmaz” diye eleştiren belirsiz bir makale yayınladı. Aynı gün Jasın, Bağıla'yı aradı.

“Oteldeyim” dedi bir anda. “Bir sınıf arkadaşımın odasındayım. O gezmeye gitti ve yarın dönecek. Bekliyorum seni.

“Sadece biz mi?”

“Benden korkmayı ne zaman bırakacaksınız? "Otel", "yalnız" kelimeleri aynı Kazak toplumundaki tehdidini mi uyandırdı?”

“Evet. Sizden hep korkarım.”

Ahizeden bir gülme sesi geldi.

“Bu kötü bir davranış değil. Ne kadar sürede gelebilirsin?”

Bağıla saatine baktı. Sonra:

“Bugünün makalesini alayım mı?”

“Gerek yok. Önümde yatıyor. Ben beş yüz otuz numaradayım”.

“Şey... Peki, bir saat sonra geleceğim”.

Mayıs ayının son günleriydi. Şehirde hiç rüzgâr yok, sakın bir akşam. Tüm kısa evler, yemyeşil orman gibi uzun söğütlerle kaplıydı ve sadece birkaç otel ve idari bina, sanki şiddete boyun eğmek istemiyormuş gibi kaçıp, yükselen mavi dünyadan boyunlarını eğerek bakıyorlardı. Batan güneşin kırmızı ışığında, şehrin doğu yakasındaki parka kargalar acele etmeden akın ediyorlar. Yamaçları yaz, zirvesi fırtına Alatau, güneş ışığında açıkça görülebilir, heybetini ve güzelliğini yaşayanlara ve ölümlere gösteriyor.

Bağıla çok sevindi. Elindeki deve yünlü hırkasını sallayıp, yavaşça yukarıya yükseldi.

Otelin beşinci katına çıktı ve beş yüz otuzuncu odanın kapısını çaldı. Tam kapıda bekledi mi belli değil, kapı çalar çalmaz Jasın'ın kendisi açtı ve onu hemen içeri soktu, sonra iki elinden sırayla öptü.

“Bu nedir!” dedi Bağıla, ona şaşkınlıkla bakarak. “Sizden votka kokusu geliyor. Tek başına mı içtiniz?”

“Evet. Bazen yalnız içmek daha iyidir.”

“İyi değil. Yani basının ağır eleştirilerine dayanamadınız. Size yakışmayan zayıflık.”
Bağıla hırkasını sandalyenin arkasına attı ve Jasın’a baktı.

“Rahatsız mısınız? Gözleriniz solmuş” dedi Bağıla, masanın diğer kısmına gelip oturan Jasın’a.

“Hayır” dedi Jasın, sesini titreterek. “Aynı odada iki kişinin aynı gözlere sahip olması iyi değildir.”

“Şu anda durumunuz çok kötü” dedi Bağıla. “Beni neden çağırdınız?”

İki bardağa şampanya doldurdu ve birini kıza uzattı.

“Benim eleştirilmiş şerefime.” Kadehini kaldırır ve Bağıla'ya “için” dermiş gibi başını eğdi. Bardağın yarısını içti ve masaya geri koydu.

“Biliyor musun?” dedi doğrudan ona bakarak. “Like ve ben bugün senin hakkında çok konuştuk. Bir saat boyunca sizden, işinizden, ailenizden, eleştirel yazılardan bahsettik. Like sizi seviyor gibi. Bugünkü makaleyi okuduğunda, onun ağladığına inanıyor musunuz? Sergel Amca gözyaşlarını silerken içeri girdi ve "Neden ağlıyorsun?" diye sordu. Onunla tartışmaya çalışırken, sonunda gerçekten ağlamaya başladı. O adam çok kadar kurnaz ki, içinde ne yattığını hissedez. Sizi çok iyi biliyor.

“Memnun oldum!” dedi Jasın sırtarak.

“O adam babama bir şey söylemiş olmalı. Bir ay önce geldiğinde bana çok şey anlattı. Daha önce hiç böyle nasihat vermezdi. Onun sesinden ikimizin buluştuğumuzu öğrendiğini anladım. Yine de çok şey anlatmadı. "Bak çocuğum, önce senin kederin bana düşer, anne babanın namusunu düşün, kendine saygı göster" dedi. Onun son seferdeki gelişini sevdim.

“Artık benden nefret edecek misiniz?”

“Seni sevmek bile zor değil mi?” Yine şampanyası içti. İçerken başını kaldırdı ve bu sözün onu nasıl etkilediğini öğrenmek isteyip Jasın’a baktı. Masa üzerindeki dergiyi çevirip bir şeyler düşünmekteydi. Normalde duygusal çalkantılarla baş edemeyecek kadar tarafsız ve sakin olurdu. Bağıla onu fark etti ve fazla soru sormamaya çalıştı. Kalbinde tüm bu sözlerden daha önemli başka bir düşünce olduğunu anladı.

Jasın sokağa bakan balkonun penceresini açtığında esen rüzgârla birlikte aşağıda akan fiskiye sesi duyuluyordu. O iki cebine elini soktu ve karşıdaki opera tiyatrosuna, karşı karşıya yürüyen insanlara, fiskiyeye uzun süre baktı. Odada kendi hariç kimse yok gibi boşuna duruyor gibiydi. Onun bu karakterine alışmak istese de, Bağla görmezden gelinme hissini yenemedi.

“Sur, buraya gelir misiniz” dedi Jasın aniden, hareket etmeden.

Bağla ona baktı ve dedi ki:

“Neden ben gitmeliyim?” dedi kibirli bir şekilde.

“Lütfen, tahttan düşmezsiniz, buraya gelin”.

Zorlukla ayağa kalktı ve sessizce yanında geldi.

“Bakın, yukarıdan insanlar ne kadar da küçük görünüyor! Yeryüzünde kaç millet, kaç insan var, herkes böyle hareket ediyor. Dünyanın bir noktasında savaş oluyor, darbe oluyor, yeni devletler kuruluyor, biri ölüyor, biri gülüyor. Kaç dil, kaç adet, kaç farklı din, kaç farklı umut ve inanç. Hiçbirimiz birbirimizi tanımıyoruz. O bilinmeyen halde geçiyoruz. Almatı şehrinin olduğunu, şehrin Almatı Otelinin beş yüz otuzuncu odasında aynı odada yaşadığımızı, buraya gelir misiniz dediğim için namuslu görünüp zor geldiğini, bugün beni gazetede çok eleştirilmiş makalenin çıktığını, Afrika’daki bir taifenin insanlarını bilir mi dersiniz? Biz hariç kimse bilmez.”

Bağla, Jasın’ın yüzüne baktı: Sarhoş muydu?

“Çok üzücü!”

“Ne, üzücü!” dedi Bağla, onun düşüncelerini tam olarak anlamadan.

“Kimsenin bilmemesi. İnsanoğlunun çaresiz kalması üzücü. Çok uzaklarda iki küçük insan, kız ve erkek birbirlerine âşıklar. Birbirleri olmadan yaşayamazlar. Bu konuda hiçbir şey bilmiyoruz.”

“Onu öğrenip ne yapacağız?”

“Bizi de kimse tanımıyor. Kimse!”

“Neden "bizi de"?”

“Birbirimizi seviyoruz.”

Jasın pencereden gözlerini ayırmadan elini Bağıla'nın omzuna koydu. Sonra onu kendine çekti, sadece sağ eliyle sıkıca sarıldı, başını hafifçe yana çevirip kızın alnına yüzünü bastırdı. O anda, daha önce hiç hissetmediği özel bir hassasiyet, silinmez bir his ve bir sıcaklık fark etti. Bu sıcak his asla sönmeyecek kadar görünüyordu. Kızın vücuduna bu kadar yaklaştığında böyle bir kısa anı insan yaşamının en kutsal, eşsiz anılardan olduğunu gösteriyordu. "Belki de ancak ulaşılmaz görünen bir kadın böyle hissedebilir. Eğer ben ona daha yakın olursam, tamam kocası sayıldım diyelim. Böyle eşsiz bir kutsal duygu her gün kalbimde yankılanmaya devam edecek mi? Allah'ın her günü? Evliliğin sonuna kadar. Tabii ki hayır! Yani benim kutsallık hissim bile yalan ve geçici. Belli bir noktaya kadar, sonra normal hayat başlıyor. Belki de bu kızın alnına dokunduğumda kalbimin erimesini ve benden ayrı olmasını istediğim zamanlar oluyor? Kesinlikle! O halde şu anki duygularım nasıl bu kadar yıpranmış ve değersiz olabilir? Eğer sözlerim eskimişse, soğuk davranıyorsam, her şey benim insanlığıma mı bağlı olacak? Elbette ölü bir duyguyla yaşanılabilir, hatta harika bir hayatla yaşamak mümkündür. Ya da aksine, canlı duyguyu, yeni doğmuş bebek gibi boğarak öldürüp yaşayabiliriz. Ancak insanın doğasında bulunan kutsal sevgi ve nefret duygusunun kendi yasası, kendi doğası vardır. Yaşayan bir insanın doğma ve ölme hakkına sahip olması gibi. "Yani" dedi Jasın, fikrinin yeni bir düzeye ulaşmasına şaşırarak. "Yani onun yıpranmaya, yaşlanmaya ve ölmeye hakkı varmış!"

"Öyleyse neden bir insan suçlu olsun ki? Neden onu hepimiz suçlayalım? Karımı eskisi kadar sevmiyorum, evde yokken onu aramıyorum bile, o da beni merak edip beklemiyor. Kendimizi inkâr eden bir hayat yaşamaya devam etmeli miyiz? O hayat kime lazım? Yaşayan ben değil miyim, neden başkasının müdahalesine ihtiyaç duyuyor? Ben topluma karımı sevmemekle zarar vermem ki! İlginç!" dedi tekrar. "Böylece hayat mı hayat diye yaşamak mümkündür. Onlar oldukça fazladır. Neden "onlar" diyorum, peki ya ben? Ben de onlardan biriyim. Eve gitmek istemiyorum - gidiyorum, o kadınla yaşamak istemiyorum - yaşıyorum, onun yanında uyumak istemiyorum - uyuyorum. Kimse zorlamıyor. Neden bir adamın boynu, başından ve göğsünden daha incedir de boyunduruğundan kurtulamaz?

İlginç! İnsan zoru kendisi yaratır, kendisi giyer, sonra kendisi zorlanır. Muhtemelen, insan ruhu daha en başından zor durumlara heveslidir. Erkek de, onun birçok harika özelliğinden biri gibidir. İnsan kavramını tamamlayan iç çelişkilerin karmaşık bir

dalıdır. Birbirlerini anlayıp anlamamaları bu iç çelişkilerin düzeyine bağlıdır. Bu kızı bir kez anlamam gerekmez mi? İstemesem bile buna kayıtsız kalacak mıyım? Hayatımda söylemediğim, yazmadığım "aşk" kelimesi aşkın boyunduruğuna mı dönüşecek? Aşkın altın boyunduruğu mu? Hayır, çok sert, çok kaba!

Bir kadının gerçek kavramını unutmak mümkündür, ona karşı ilk duyguları unutmak günahdır. Beyaz bir kâğıt ile bir bebeği aldatmak gibi affedilmez bir günahdır. Bu şerefsizlik.” İçinden güldü. “Bunları hissetmek bile geleceğin malzemesi değil mi?” Buraya kadar beynini alt üst eden düşüncelerini bir kere duraksatan Bağila’yı kendine çekti ve yüzüne dik baktı.

“Senden gerçekten hoşlandım mı?” dedi felsefi ve romantik ruh halinden kurtulamadan.

Bağila, onu iki omzundan tutan Jasın’ın elinden gözünü almadan, bu soruya ne diyeceğini bilemedi. Evet, er ya da geç, kaç şiir olursa olsun, Jasın’ın bunu söyleyeceğini biliyordu ve hatta içten içe beklemişti. Bundan önce trende iken başladığı büyümlü duygu nereye götüreceğini anlasa da gün geçtikçe daha da göğsünde büyümüştü. Bir karısı ve çocukları olduğunu, gençler gibi rahat rahat gezemeyeceğini bilmişti ve bu tutkunun sevmekten daha çile çektireceğini hissetmişti. Genç kız, her yerinden soğuk esen, yabancı kişi hariç kendisiyle sürekli tartışan bu adamı neden sevdiğini bilmiyordu. Ancak meleksi kalbi bu tek adama inanıyor gibiydi, bazen sert ve bazen de zalim olmasına rağmen, arkasında dürüstlük, yüksek zekâ ve iyiliğe saygı gibi tüm nitelikleri görüyordu. Jasın’ı tanıyıp onunla konuştuğundan beri Bağila’nın başka kimseden memnun değildi, herkes aşağıda, aritmetik bir eğimde görünüyordu. Böylece her buluşma, dünya görüşünün, insan bilgisinin, kendini tanımanın yeni ufuklarını genişletiyordu. Sohbet sırasında kadın erkek ayrımı yapmayan Jasın, Bağila’nın eski dar görüşlülüğünü fark edince çok üzülürdü, kızardı ve bazen azarlardı. Bu yüzden, her telefon ettiğinde buluşmadan önce çekinerek giderdi. Bu tür insanların duygu ve hislere kayıtsız olmadığı, kazanda erimiş buz gibi bir yanı soğuk bir yanı sıcak olduğunu epeydir fark etmişti.

Yine de Bağila onunla yeni karşılaşmalar için sabırsızlanıyordu ve kendisi hakkında hiçbir şey söylemezdi. Bazen Jasın aşırı bencil, inatçı olurdu ve birine bilerek dokunmayı severdi. Öyle durumlarda Bağila geldiğine pişman olurdu ve gidene kadar

acele ederdi. Ama eve gelir gelmez kendini yalnız hissedir ve onu yalnız bıraktığına pişman olur ardından hemen telefon ederdi. Son zamanlarda, aşkının yirmili yaşlarındaki kız için sadece erkekleri sevmeyip, genel olarak aşk kavramının insanları sevmek olduğunu anlamıştı. "Senden gerçekten hoşlandım mı?" denen Jasın'ın sorusunun yakından değil de uzaklardan, birbirine karşı çelişkili düşüncelerin arasından duyulan zor soru olduğunu anlamıştı.

"Dürüst olmak gerekirse, size romantik tavrı hiç yakışmıyormuş. Allah aşkına bana öyle bakıp da konuşmayın. Yoksa ben sizden nefret etmeye başlarım. Ve hoşlanmak, hoşlanmamak hakkında birbirimizden sormanın ne anlamı var?" Gülümsedi ve tekrar oturdu.

"Evet" dedi Jasın, biraz gülümseyerek. "Bu "öğrenci bir öğretmenden daha iyi seviyeye ulaşır" sözü gerçektir. Benden daha sert olmaya başladınız... Peki, romantik an bununla bitiyor" Bardaklara biraz daha şampanya döktü. "Bugün açılıp konuşmak istedim ama başarılı olmadığını biliyorum. Birbirimiz hakkında gerçekten konuşamıyormuşuz, değil mi?"

"Hiç de bile. Daha söylemeyi öğrenmeden unuttuk!"

"Bravo! O kelime için içiyorum!" Bardağın yarısını içti ve yüzünü buruşturup masaya bıraktı. "Şampanyadan çok nefret ederim! Eski bir şairin aşk sözleri gibi dokunur yüreğinize."

"Büfeden konyak getireyim. Gerçekten."

"Gerek yok. Burada da var." Kalktı ve dolaptan bir şişe konyak getirdi. "Sana eşlik etmek için şampanya içiyordum. Konyağa ne dersiniz?"

"Hayır, bu benim için yeterli. Çok nefret ettiğiniz bir şeyi sevmeye hakkım vardır herhalde?"

"Lütfen, benden nefret etmeye bile hakkın var."

"Ben onun için sizden izin almam. Sonra "siz" demeyi bırakın artık. Son zamanlarda sinirleniyorum bu sözü her duyduğumda. Sinirlendiğinde karısına 'siz' diyen Sergel Amca geliyor aklıma.

"Tamam. Eğer buna razıysan "sen" demeye varım. Ya sen?"

“Ben bırakamam”

“İkimiz evlenirsek peki?”

Bağıla'nın yüzü kızarmaya başladı. Kısa bir sessizlikten sonra devam etti:

“Evet, evlenirsek bile” dedi kaşlarını çatarak. “Ama asla evli olamayız. Ben “siz” demeye devam edeceğim ömür boyu.”

Jasın ayağa kalktı ve yavaşça kızın yanına gitti, bardağını yavaşça aldı ve masanın üzerine koydu. Bu hareketine şaşırarak baktığında onun dudaklarından öptü. Kız itiraz edene kadar hemen kafasını çevirip yerine geri döndü.

Bağıla ağlayacak halde boğulup, çenesini tutarak sessiz kaldı.

“Bu adil değil” dedi zorlukla konuşarak.

“Biliyorum” dedi Jasın sakince. “Üç yıl boyunca dudaklarını öpmemek de adil değildir. Hatta ayıp.”

“Böyle bir hareketi herkes yapabilir.”

“Neden onlardan farklı olmalıyım?”

“Hayır, benim için farklısınız. Hiç kimseye benzemiyorsunuz. Öyle görünmek istiyorsanız... Bilmiyorum, siz bilirsiniz. Her yerde beni öpmeye çalışanlar bulunur.” Konuşmasının son kısmını fısıldadı ve ağladı.

“Evet, bugün kötü bir gündü” dedi Jasın içinden. Şimdi akşama kadar yine ne kötülükler bekliyor acaba?”

Jasın Bağıla'nın namusuna dokunduğunu, kendisine olan yüksek fikri bir aşamaya aşağılattığını, onu üzdüğünü anladı.

“Özür dilerim” dedi tekrar ona yaklaşarak. “Ben seni öpmedim. Öpücüğümü geri aldım”.

Bağıla ona baktı ve çenesini iki avucuna dayadı. Jasın onun gözlerinden öfkeyi gördü, bu öfkenin sebebi de onun son iki lafı olduğunu fark etti.

“Siz bu laflarla kurtulacağınızı mı sanıyorsunuz?” dedi kız Jasın'ın şu düşündüklerini onaylamış gibi. “Bugün hiç konuşmazsanız iyidir. Bugün söz sanatı size yabancılık gösteriyor”

Jasın nereye hareket edeceğini bilemedi durduğu yerde dondu kaldı. Kızın bu sözleri onun aklındaki düşüncelerle aynıydı.

“Evet” dedi bilinci yerine gelmiş gibi rahat bir sesle. “Bugünün kötü bir gün olduğunu az önce düşünmüştüm” Masaya yaklaştı, birkaç damla konyak koydu ve bardağını tuttuğu halde konuşmaya devam etti. “Ama iyi bir gün nedir? Bu, hayalinizin gerçekleşmesi, senin yanlış yapmaman değil mi? Doğru mu? Bazen sıkıcıdır ve insan ruhunu zenginleştirmeye yetmez. Biliyorsun, hepsi senin suçundur. Neden bakıyorsun bana. Evet, bu senin hatan. Bir sürü fikrim vardı ve bugün onları söyleyecektim. Çıkmadı. Muhtemelen çıkmaması iyi olmuştur. Eğer hepsini söylersem diğer yaşamın anlamı kalmaz. Ancak, hayatıma geldiğinden beri özgürlüğümü kaybettim.

“İşte! Siz kendinize geldiniz.” Dedi kız gülerek. “Böyle durumda sizi çok seviyorum.”

Jasın masa ile sundurma arasında durup ona baktı.

“Peki, seni memnun etmek için bunu her zaman söylemek zorunda mıyım? Sen söze doymayan obur bir kızsın!”

“Bu söze sinirlenmem”

“Çünkü sen söze çok acıkmışsın. Ama ben sözlerden kaçınırım, doyduum artık.

“Hala konuşuyorsunuz.”

“Şimdi önünde sessiz oturayım mı? Sen var ya, adın neydi? Bağıla, -uf, ne yapayım, kötü bir isim, - Sur, böyle tartışmaya devam edersen seni yine öperim.”

“Ben buna karşı değilim.” Kız içmedi ama bardağı dudaklarına götürdü.

“Nasıl? Ne dedin?”

“Ah, mutlu musunuz? Ona karşı olmadığımı söyledim.”

Jasın ses çıkarmadan bardağı masaya koydu.

“Neden karşı değilsin? Demin sen gücenmiştin.”

“Kabalık size yakışmaz. Böyle açık gelin. O zaman her şeye hazır olurum”

Jasın sessiz kaldı.

“Dilini yutmuş adam gibi susmayın. Bu sözüm sizin kafanızı karıştırdı mı?” O omuzlarını silkti ve gülümsedi. “Allah aşkına ömrünüzün sonuna kadar konuşmayın ama ucuz düşüncelere de kapılmayın. Bana ve sana hakaret ediyormuş gibi olur yoksa. Jasın kızın yanına geldi.

“Ama şarap kadehimi elimden almayın” dedi hafif bir sırıtişla.

“Hayır, almam. İstedğin kadar tut.” Jasın onun saçını tuttu. “Biliyor musun, seni çok sevdiğimde, o anların azaldığı zamanlar da olur, bir erkeğin bir kadını sevme şeklinden hiç memnun değilim. Ben herkes gibi âşık olmak istemem, sıradan olmaktır bu, sonunda yatakta biten şey. Sen benim için daha fazlasısın.

“O zaman Ahal teke olarak bozkırlarda gezelim. Hatırlıyor musunuz?”

“Ben hatırlıyorum. Artık buna şu an hazırım. Ama yolu yok, insan kalacağız. Sen, yavrum, sülalende alkolizmden ölen biri olsa da elindeki kadehi bırakır mısın lütfen. Söz ve şampanyaya hiç doymuyorsun.”

Bağla aniden gelen kahkahadan boğulmaya az kaldı.

“Sadece ikinci bir bardak.”

“Bu az mı? Bir arkadaşım vardır, dramaturg, votkanın konusunu alınca sarhoş olur. Sen onun yanında bir kadınsın.”

“Eyvah, tüm bu konuşmaları babam veya Sergel amcam duysaydı ne olacaktı? Bütün sülalem ile kendimi acımadan yerin dibine batırdığımı görürlerse affetmezlerdi. Ama ben dayanıyorum. Daha da dayanırım. Allah sonunu iyi etsin!” Kadehini masaya koydu. “Peki, başka emriniz var mı?”

“Hiçbir şey! Bu işe yaramaz Çek bardağından daha kötü değilim herhalde. O da bütün gün senin dudaklarını emdi. Bir şey deme, gülme bile!” Jasın onun sağ omuzundan yaklaşıp, iki yanağını iki eliyle tuttu ve dudağından öptü. Kız gözünü kapadı.

Kibarca itiraz ediyormuş gibi genç adamı biraz itti. Jasın yine öptü. Önce alt dudağını, sonra hafifçe titreyen üst dudağını ve ardından ikisini birden öptü. Burnuna çok hafif Fransız parfümünün kokusu ve diline de alman rujunun tadı geldi. Jasın ruj ile parfüm kokusunu sevmezdi. “Bütün kadınlarda ortak olan parfüm ve ruj kokusu! Neye gerek var ki?” dedi içinden Jasın. “Kadınlar neden bunlara tutkulu?” Onu defalarca

burnundan öptü, kapalı gözlerinden, alnından, kupkuru dudaklarından öptü, bükük göğsünü kaldırdı ve yerine geri döndü.

Kız gözlerini açtı. Açtığı halde Jasın'a baktı. Genç adam bu bakışlardan gururun yerini utangaçlığa, kibrin yerini itaatkârlığa bıraktığını gördü. Ayrıca bu bakışlarda: "Biz kutsal aşamayı atladık. Sonra ne olacak?" denen soruyu okudu, net okudu. "Hayatın basit yasalarından insan uzaklaşamaz sanırım" dedi içinden. "istediğimiz zaman yükseklerden kolayca inemeyiz. Bu nasıl olur?" dedi ikinci bir düşünce, "düşüncenin zirvesinde iken, kader ve yaşamın geleceğini yere mi bırakmalıyız?"

Jasın, kızın asla böyle bir soru sormayacağını, kendisi asla cevap vermeyeceğini biliyordu. İkisi arasında asla söylenmeyecek, ancak sessiz bir bakışla anlaşılacak derin bir sır olarak kalacaktır.

"Ruj kaliteli olmalıdır. Ne kadar şampanya içersen iç, dudaklarında tadı kalmış" - dedi kısa süre sonra Jasın sessizliği bozarak. Kız ondan gözünü uzaklaştırıp sundurmadan dışarı baktı.

"Bu sizin üç yıl sonra ilk kez dudaklarımı öptükten sonraki ilk büyük sorunuz muydu?"

"Evet, başka hiçbir sorun beni rahatsız etmiyor."

Bağla onun sert sesinden çekindi ve kendi düşünceleriyle mücadele ettiğini hissetti. İç dünyasından böyle yağmur fırtınası yürüdüğünde böylece irili ufaklı konuşmalar yaptığını fark etmişti.

"Bu arada" dedi Jasın, bir sigara içmek için kibrit yakarken. "Üç saat önce senin portreni çizen ressamı gördüm." Kibriti yukarıya doğru döndürüp söndürdü ve küllüğe bıraktı, sonra sigara dumanının arasından kıza baktı.

Bağla iki elini çenesinden almadan, biraz öne eğildi ve yine de kafası karışık haldeydi. Uzun zamandır unutulmuş adam hakkında konuşulduğunda, kaşlarını biraz kaldırdı ve Jasın'a sorgulayıcı bir bakışla baktı.

"O sizin, pardon, senin yeni portreni bitirmek üzereymiş. Sizin evinizdeki portre, bence, bu alandaki harika bir çalışmadır"

"Onu siz nereden tanıyorsunuz? Şu adamı diyorum."

“En son bir konuşmada anlatmıştın. Ayrıca, portrenin köşesinde "E. I." İki harf var. Yestay İgimanov. Ünlü portre sanatçısı. Bu alanda saygı duyduğum insanlardan biridir. Eserleri iki kez sergilendi. Genç. Yetenekli.

“Aman Tanrım, artık dünyada o kadar çok yetenekli var ki!” Sadece içini çekti ve sundurmaya tekrar baktı.

"Hayır" dedi Jasın, ona sakın cevap verdi. “ Yetenekliler azdır. Senin dediğin de amatördür. Onlar genellikle yeteneklilerin önüne çıkarlar. Sonra onlar çokmuş gibi görünüyor.

“Benim portremi çizdiğini mi söyledi size?”

“Neden söylemesin ki! Bir yıldır çiziyormuş. Seni birkaç kere de görmüş. Yanında senin fotoğrafların da var” Bağıla'nın gözleri şaşkınlıkla büyüdü.

“Bu çok terbiyesizlik! Nereye gitsem beni takip ediyor, fotoğraf makinesi var! Rezillik! Artık peşimden casus ve takipçiler eksikti.”

“Seni takip etmiyor.”

“Artık kiminmiş?”

“Objenin” Sıradan bir sanat eserinin objesi. Sen ne Tarih Fakültesi öğrencisi Bağıla Karatayeva, ne de gazetelerde her gün eleştirilen yazarın acılı aşkısın, sadece bir objesin. Sen sadece onun portresini yapmak için bir malzemesin. Bu kadar.”

“Teşekkür ederim. “Kız gururundan biraz şaşakaldı ve aşağılanmış bir halde başını öne eğdi. “Belki ben de size bir obje olarak buradayım. Eseriniz bittikten sonra bana gerek kalmayacak.”

“Muhtemelen. Yazarlık pratikte değerli malzemeler bile gereksiz kalır. Aksine, önemsiz küçük malzemeler bir rol oynamaktadır.”

Bağıla'ya Jasın'ın böylesine kızgın ve önemli bir soruya verdiği sakın, kaygısız yanıtı onu sinirlendirdi.

“Eser için gereksiz kalana kadar beklemektense, kendi isteğimle gitsem daha iyidir. Bence, bu daha değerlidir.”

“Korkma, ben aşk hakkında, güzel bir kız hakkında yazmıyorum. Benim objem olmaya sen yetersizsin. Benim eserlerime çirkin, zayıf kızlar lazım. Onlar zeki olurlar.”

Bağila, kızgın olup olmayacağını, hatta sözleri görmezden gelip gelmeyeceğini bilemeden bir düşünce dalgasının ortasında sessiz kaldı.

“Biliyor musun?” dedi Bağila bir süre sonra, titreyen sesini gizleyemeden. “Dünya denen büyük bir kazandaki buz gibisiniz. Bir tarafı sıcak, bir tarafı soğuk. Jasın bu eşitlemeye hemen dönüp baktı ve kahkaha attı.

“Harika! Ama ben erimeyecek miyim?”

“ Erimeyeceksiniz. Sen Tanrı'nın gücüyle erimeyen olarak yaratıldınız!” Hâlâ öfkesinden dönemedi. Jasın'ı yerin dibine sokmuş gibi sertçe konuştu. “O zaman Tanrı aşkına o ressama iletin, portreyi eve göndermesin.” Jasın gülümsedi.

“Saf bir sanat hakkındaki anlayışın daha gelişmemiş” dedi sigarasını dumanını çıkarıp. “Bildiğime göre bu portre onun çalışma hayatındaki bir nokta olacak, sizin eviniz böyle dursun, sergilerde bile raporla sergilenecektir. Eve göndermeyecekmiş!” o yine güldü. “William Shakespeare’i tekrar artık misafir etmem! Bugünlerde bir kadın böyle konuşursa ne olurdu?”

"O... Geçen sefer eve göndermişti!" dedi öfkeyle.

“Evet. Ama bu bir taslaktı. Bunu da fark etmedin mi?”

Kız çabucak kalktı ve sundurmaya gitti. Jasın onun kızdığını ve öfkelendiğini biliyordu. Onun peşinden hemen gitmeyi arsız sayarak, kendine gelsin diye bir süre sonra gitmeye karar verdi. Ama kız gecikti. Sundurmanın çerçevesine yaslanarak, hareketsiz durduğunu fark etti. "Bu sefer gerçekten üzölmüş olmalı. Gitmeden olmaz”.

Jasın yavaşça ona yaklaştı. Sanki varlığını unutmuş gibi, caddede yürüyen insanlara, buz gibi dümdüz göğre, fışkıran çeşmelere bakarak hareketsiz duruyordu. Ona geldi ve gelince özür dilemek istediğini göstermek istercesine boğazından ses çıkardı. Hala kız ona dönüp bakmadı. Jasın onun ağladığını hissetti. Çerçeveye dirseğini yaslayıp kızın yüzüne gizliden baktığında, sokaktaki parlayan ışıklardan onun gözlerindeki boncuk boncuk dökölen gözyaşlarını gördü.

“Bir kadına ağlamak yakışır” dedi. Jasın, bir monolog okuyormuş gibi caddenin karşısındaki meydana baktı. “Yaş insan ruhunu temizler, kadının kadın olduğunu gösterir. Ben ağlamayan, ağlamayı bilmeyen kadınlardan korkarım, onlar kötülüğe ve zulme yakındırlar. Biliyor musun, artık kadın olma konusu tüm dünyadaki kadınların büyük bir sorunu haline geldi!” Biraz gülümsedi ve Bağıla'ya baktı, Bağıla hemen döndü ve odaya girdi.

Jasın kendini kötü hissettiren garip bir durumda bir dakika kadar sessiz kaldı ve tekrar içeri girdi. Bağıla sandalye arkasına yaslanarak titreyip ağlıyordu. Jasın'ın odaya girdiğini onun ayak seslerinden hissetti ve koltuğun arkasındaki hırkasını eline aldı.

“Bilmiyorum, hiçbir şey bilmiyorum! Fazla bir şey bilmeme gerek yok!” dedi öfkeyle.

“Haklısın” dedi Jasın sakince sözlerini destekleyip. “Kadınların bu kadar çok şey bilmesi mutlu olmasına engeldir. Az bilen iyi yaşar. Eğer bir aptalsan, bundan daha iyi bir şey yoktur. Bu hem erkekler hem de kadınlar için ortaktır. "Zeki biri için bu dünyada ilgi çekici şeyler yoktur". Sen şimdi ağlıyorsun, geçen yüzyılda Abay ağlamıştı.”

“Siz zalim bir insansınız! Her şeye cevabınız hazırdır! Kalbinizde merhamet yok!”

“Gerçeğe cesurca bakarım, hepsi bu. Bundan sonra daha fazlasını öğrenmeye çalışma. Ne kadar çok bilersen, o kadar çok arkadaşını kaybedersin. Kendinden başkasını sevemez. Bu şekilde kal.” Bağıla çantasından bir mendil çıkardı ve gözlerini sildi.

"Beni sizinle hangi kader tanıştırdı?" dedi biraz kızgın bir sese naz katarak. “İki lafından biri aşağılama, hakaret, sonunda işte ağlatma. Siz benden on iki yaş büyüksünüz. Benimle aynı yaşıttınız gibi, düşman gibi konuşuyorsunuz. On iki yaş büyük, evli, çocukları var, hayatta çok zorluklar yaşayan adam! Şimdi o kişiyle!” Bir şey söylemek istemeyip gözyaşının arkasına gizlenmiş gibi, daha sık burnunu çekti ve durdu.

“Gidiyor musun?”

“Evet... Gitmekten başka bir şey kalmadı.” Mendili dikkatlice yerine koydu, çantasının ağzını sıkıca bastırdı ve hırkasını giydi. Onu bile kasıtlı şekilde acelece giydi. Jasın'ın bir şey söylemesini bekledi ve düğmelerini acele etmeden taktı. Ama Jasın onu rahatlatan ve durdurmaya çalışan bir şeyler söylemek yerine:

"Hoşça kal" dedi, bir sigara yakıp, açık pencereye gitti ve arkasını döndü.

"Artık buluşmayacak mıyız?"

"Muhtemelen öyledir. Gerekirse yer altında konuşuruz. Telefon kabloları aracılığıyla."

"Her şey bu kadar mı yani? Böylece kolayca! Ve neden? Hayır, yapıştırıcı gibi yapışıyor sanmayın. Üç yıllık düşüncelerimi ve uzaklara dayanan hayallerimi, unutulmaz anlarımı ve acı dolu anlarımı kıyamıyorum. Benim için o değerlidir ve üzücü. Umurunda değil... Siz," Onun sesi yine tek tek duyuldu. "Siz yine başka bir kızla buluşacaksınız. Ondan bende olmayan yeni karakterler bulursunuz..."

Jasın aniden baktı. Yüzü kreş gibi olmuş ve gözleri soğuktu.

"Evet, bulacağım!" dedi sakince ama sesi soğuk ve yürek parçalayıcıydı. "Yapacak başka bir şeyim yok! Sadece kızların karakterini incelemek için hayata geldim. Üç yıllık düşünce ve hayallerini kıyamıyorsan, bir an önce ayrılmanız daha iyi olur. Altı yıl sonra daha çok zor olacak ve pişmanlık bile az gelecektir. Bana da. Tekrar arkasını döndü ve pencereye gitti.

Bağila kapıya gitti, bir süre bekledi ama Jasın bir şey demediği için burada kalmanın bahanesini ve sırasını bulamayıp sonunda odadan ayrıldı. Evine vardı ve odasına girer girmez ağlamaya başladı. Göğsündeki acı gözyaşlarıyla dolup taşmış gibiydi. Bu ağlamanın nedeni nerede, kendince sinirlendiği için mi, yoksa Jasın'ı suçlamakla mı, bunu kendisi de bilemedi ama iç dünyasındaki acı bir sıkıntı sığmadı, onun canını bir şeyler yakıyordu.

Mälîke de ağladı. O her şeyi öğrenmeden Bağila yatağa gelip yattığından ağlamaya başlamıştı. Dikkatli ve uykusuz olan Sergel bir şeyleri hissetmesin diye, her şeyi yarına bırakıp, yüreği acısa da Bağila'yı teselli edemeyip, kendi odasına gitmişti.

Birkaç saat sonra acının zehri dağıldı ve yerini soğuk, sakın bir düşünce almaya başladı. Aklına gelen sakın düşünce gözlerinin önüne Jasın'ı getirdi.

"O tek kaldı" diye düşündü Bağila. "Yalnız. Belki o sadece otelde değil hayatta da yalnızdır. "Çok bilgili olursan arkadaşlarından bile ayrılırsın". Bu sözü neden söyledi? O söz bana mı söylenmiş? Kendine ait sözdür belki. Belki, sinirlendiğinde kendine söylenmiş sözü başkasına söyler. Bana, güvenen birisine. Ama onunla arkadaş olmak, onunla beraber yaşamak ne kadar zordur! Ama onu unutmak daha da zor!

Ama o? Dediğim gibi gerçekten merhametsiz mi? Gerçekten merhamet yok mu? Mümkün değil. Bu tür insanların çok fazla endişesi var. Bütün kişiliği, düşünce ve onurun göçebe yuvasıdır. Bu nedenle, makul bir insan zalim olamaz. Belki benden kurtulmak istiyor, benimle ilk tanıştığına hala pişmandır? Ben onun özgürlüğünden ayırdım. Onun içinde sarmaşık gibi karışık, zekâsını yoran, kafasını karıştıran düşünceler az değildir. Onun durumu benimkinden çok daha kötü. Bu çok daha karmaşık. Arkadaş seçmek, ömürlük eş bulmak(!) benim iradem, ama onunki kısıtlıdır. Önünde onlarca engel var ve bunları aşmak kolay değil. Tabii ki, başka bir mesleğin sıradan bir insanı olsaydı, kendini düşüncelerle harcamasaydı onun için çok daha kolay olurdu. Neden ona benden on iki yaş büyük olduğunu ve hayata dair bu kadar çok şey gördüğünü söyledim? Muhtemelen ben söylemeden bunu zaten çok düşünüyor! "Bana da" demesi boşuna değil.

Aniden kızın aklındaki karmaşık düşüncelerin arasından başka bir zor soru belirdi. "O zaman... Bundan sonra ben ne yapacağım? Bütün bunların anlamı ne? Gözleri kapatıp nereye gittiğini bilmeyen bir gemiyi takip edemezsin. Bu gemi tabii, diğerlerine benzemeyen tamamen gizli bir gemidir, gideceği yer de benim görmediğim mucize masal gibi şehir, ama benim o şehre ihtiyacım yok, benim başka bir şehre, bambaşka bir şehre ihtiyacım var. O belki bir küçük bir liman bile olabilir. Yine de ben gidilecek yer orası. Orada benim bildiğim beni tanıyan, onlarsız yaşayamayan akrabalarım var, ebeveynlerim, arkadaşlarım vardır. Hayatım küçük de olsa, sadece limana bağlı. Biletimi oraya aldım. Geliyorum ve önümde rastlayan bir geminin büyüklüğüne, yürüdüğü yolun ilginç ve zorluğuna, gidecek şehrin eşsiz güzelliğinden etkilenip, o geminin zeki ve sinirli, sabırlı hem soğuk kaptanıyla rahatça gidecek miyim? Gemi istediği mesafesine ulaştıktan sonra ne yapacağım? Geri tek başına mı döneceğim? Yol çok uzak, biz çok uzaklardayız, hem fırtına hem kayalar var. Dönmemek daha iyidir. Ama kaptan geri dönmez. Asla, o zaten kendi ülkesine dönüyordu, mucize Ülkesine. Şimdi ne yapmalı, devam etmeli midir, yarı yoldan inmeli midir? Çabuk düşünmeli, çabuk çözmeli, gemi kenardan uzaklaşıyor, limandan uzaklaşıyor. Gerçekten ne yapmalı? İkisinden hangisini seçmeli? Hangisini?"

Onun göz önüne bulanıklaşarak duvarda asılı Sergel'in eski karısı ve iki çocuğunun portreleri görüldü. Onun üstünde, görünmeyen ufka bakıp, kurumuş bir geyik kafası duruyor.

İki gün sonra Mâlike ve Bağıla akşam balkonda konuşuyorlardı.

“Evet, kadınların hepsi mutsuz” dedi Mâlike yaklaşık on gün önce başladığı çocuklarının yeleklerini örerken, Bağıla'nın gün boyunca sözlerini özetleyerek, Çünkü onların hayatı, başkalarının üzüntülerini ve sevinçlerini anlamaktan ibarettir. Kadınlar başkalarının ruhlarını anlamaya erkeklerden daha yakındır. Bu yüzden zavallı biz, çok affederiz, çok üzülürüz. Mutsuz olduğumuzda bile, başkalarının mutsuzluğuna üzülür ve ağlarız”

“Like, söyler misiniz, ben mutlu mu olacağım, mutsuz mu?”

Mâlike ördüğü yeleğinden başını kaldırıp ona baktı ve kızın yüzünden gelen cevabı okumuş gibi gözünü tekrar aşağıya vererek konuştu.

“Bilmiyorum” dedi derin bir nefes alıp. Sen çok fazla düşünüyorsun, her şeyi akla ve mantığa kazandırmak istiyorsun.”

“Bu kötü bir şey mi?”

“Niye ya? İyi. Çok iyi!” Mâlike, bir öğrencinin sorusuna cevap veriyormuş gibi sakin ve dikkatli bir şekilde konuştu. “İyi bir insan olmanın neresi yanlış?”

Bağıla, soran gözlerle aşağıya bakan Malika'ya baktı.

“Doğruyu söylemiyor gibisiniz.”

“Ben mi?” Gözlerini daha büyüttü ve ördüğü telin sivri ucuyla kızın göğsüne değdirerek gösterdi. “Neden sana yalan söyleyeyim?”

“Bilmiyorum. Sanki söylemeye çalıştığın anahtar kelime içinde kalıyor. Çünkü çok sakınsın. Kışa kadar daha çok zaman var, yeleği acele etmeden de öğbilirdin.”

Bağıla'nın tam fark ettiği sözleriyle, Mâlike titriyor gibiydi, örmeyi yavaşlatarak durdurdu ve başını kaldırmadan önce bir süre düşündü.

“Dürüst olmak gerekirse” dedi kaşını kaldırarak. “Başkalarını çok anlayan bir zeki insan her zaman mutlu değildir. Hayatları bir el feneri pili gibidir, tüm nezaketlerini ve enerjilerini başkalarına harcarlar ve sonunda enerjisiz kalırlar.

“Eeee?”

“E’si, bilmiyorum... Belki de mutluluk budur. Genel olarak böyle. Ama kişisel kavram açısından bakıldığında” o omuzlarını silkti. “Biliyor musun, çoğu iyi insan hayatta mutlu değiller. Şaşırtan şey ise, bunu asla bir talihsizlik olarak görmezler. Çünkü kendi mutluluklarının başkalarına verildiğini biliyorlar ve kendilerine ait olduğunu söylemiyorlar. İyi bir insan olmanın zorluğu budur.”

“Like, bugün özel bir düşünürsün. Ben sadece kendimi sormadım mı?”

“Ben de senden bahsediyorum.”

“Yani, büyük kavramdan bakıldığında mutluyum, ama kişisel kavramdan bakıldığında mutsuz muyum? Ama mucizevi bir şekilde, kendimi mutsuz görmüyorum?”

“Öyle olmasa bile, bu niteliklerin biri vardır. Kim bilir, önünde daha çok hayat var. İnsanlar değişir. Gençliğimde sağduyulu, anlayışlı, benim iyi diye saydığım erkek ve kızlar tamamen değişti, çoğu kurnaz, hayata meyilli, dikkatsiz ve yalaka ama aksine kötü olduğunu düşündüğüm insanlar da zeki kişi oldular. Hayatın kendisi her şeyi öğretir.”

“Okuldayken, onuncu sınıfı bitirmek için acele etmişim. Büyüdüğümde, hayata dâhil olmayı hayal ettim. Dünya mucizesi bana cennet mavi gibi boyanmış ve o bana saf bir halde el sallıyordu. Bunun bir kısmında insanlar diğer yanlarını bekliyormuş gibiydi ve ben de onu bulacakmışım gibi sanıyordum. Şimdi bakıyorum, her şey kolay değil.”

Bağla düşünceli bir şekilde gülümsedi. Konuşmasının sonunda okul hayatının farklı olduğunu, ancak yetişkinlikte hayatın tamamen farklı olduğunu, anlaşılması zor bir çelişki olduğunu, adalet ve adaletsizliğin her zaman savaşa olduğunu, anlamadığını ve yapacak hiçbir şeyi olmadığını söylemek istedi. Geçmişteki yabancı adamı yani bugünkü Jasın’ı bir kez kompartımandan attıklarını, okula kolayca girebildiğini; öğrenci listesini okuyan kızın soyadını bulamayınca aşağılayıcı bir şekilde ağladığını, yassı burunlu esmer kızın tarihten kötü puan alan öğrenci olması; Sergel’in bilim kariyerini hatta karşısında oturan Mâlike’nin güzel dış görünüşünün içindeki dumanlı yaşamı, Jasın’ın kariyerini paramparça eden yayımlanmış son makaleleri, hepsi şu an aklına geldi. Bunları düşünürken bile konuşmasında başka şeyler söylüyordu.

“Evet, muhtemelen siz haklısınız” dedi Bağıla, havuz yanında birbirinin üzerine oyuncak kovalarla su dolduran iki küçük çocuktan gözlerini alamadan. “O adamı unutamıyorum galiba ve onun yolu, tamamen farklı.”

"Sur" dedi Mâlike, ona bakmak için durarak. “Jasın’ın özel bir insan olduğunu biliyorum, o senin değil. Yani, söylemesi zor, ama unutmalsın. Er ya da geç unutmak zorunda kalacaksın. Yaz tatiliniz için uzak bir yere git. Örneğin, Karadeniz'e veya Buravay’a. Tek başına olmaz dersin ben de seninle gelirim.”

Bu, Bağıla'nın Mâlike'den olan tamamen beklenmedik bir sözlerdi. Bu sözleri eski karakterine tamamen yabancı geldi, bunları sakın bir şekilde söylemesi onu şaşırtmıştı ve buz gibi bir parmakla kalbini çimdiklemiş gibiydi. Önceden Jasın ikisinin uğruna hayatını feda etmeye hazır görünen genç, saf kadın Mâlike'nin iki üç günde nasıl değiştiğini ve Jasın'ı nasıl unutturmaya çalıştığını anlayamadı. "Belki, benimle danıştığı için bana verdiği tavsiyelerdir. Jasın ile benim aramızdaki olay böyle devam ederse, kötüye yol açacağını, bunlara bile zarar geleceğini hissetmiş olmalıdır belki. Onu unutmak iyi gelir belki. Hem dünkü olaydan sonra onu unutmaya hakkım vardır!”

“Ondan sonra... Yaz sınavlarının başlamasına az kaldı. Sen buraya okul için geldiğini unutma” dedi gürültünün arasından Mâlike'nin sesi net duyularak. “Senin kaderine Karatay’ın önünde biz sorumluyuz.”

“Evet, evet, öyledir! Yakında sınavlar başlıyor...” Bağıla bunu söylerken gözleri doldu. Bağıla'nın sesinin duraksayıp çıktığını ve gözünde yaş olduğunu hissetse de, Mâlike başını kaldırmadı. Tam yarın kar yağacakmış gibi, bu yelek olmadan çocuklar çıplak kalacakmış gibi örmesini daha da hızlandırdı. Bağıla, onun hareketlerinde ve yüzünde özel bir heyecan fark etti, ama bunu gizlemek isteyen Mâlike'ye sinirlenerek neredeyse bağırdı.

“Like, sana ne oldu? Bana söylemediğin ne gibi sırrın vardır? Tanrı aşkına örmeyi bırak! Tatilde ne işimiz var!”

Sanki bugünkü hareketleri ile sabırlı sözleri Bağıla'yı sinirlendirdiğini şimdi fark etmiş gibi, Mâlike kıpırdayan parmaklarını aniden bıraktı ve:

“Ser bir şeyleri karıştırmaya çalışıyor” dedi bir şey bulamadan sakince. Jasın ile konuşmak istiyor.”

Ser, onun gibi hassas bir diplomasi ve yüksek kültüre sahip mi diyorsun, boğazından Âdem elması geçti, gözleri baykuşun gözleri gibi ona ulaştığında, tüm şehir duyacak gibi kötü olacağından korkuyorum. Jasın'ın karısı bu durumu duyarsa ne olacak? Ve başkasından değil de kızın amcasından duyarsa.”

Mâlike'den gelen haber genç kızı gerçekten şok etti. Çok şaşırmış kalbindeki korku Bağıla'nın Mâlike'ye olan siniri ile oteldeki olayın izi bundan sonra hemen soğumaya başladı. Bağıla tam olarak neden korktuğunu ve neyi göz önüne bulundurarak şaşırdığını bilmedi, ama göğsünü sardı. Kendi hayatı ile Jasın'ın hayatı çok zor durumdaymış gibi göründü ve kendine durumundan daha çok Jasın'ın durumu için meraklıydı.

Bağıla bu olayı sonsuza kadar bir sır olarak kalmayacağını, er ya da geç, sonunda bir gün uygun zaman içerisinde hepsini tek tek babası ve annesine sır olarak söyleneceğini, keder anlatmış gibi değil de bir kişinin göğsüne sığmayan duyguları sevinçle, gururla anlatmak isteneceğini anladı. Artık tüm bunların hızlıca mahvolacağını, her şeyin beklenmedik anda tam ters yöne gideceğini kızı çok korkuttu hem şaşırttı.

“Hayır, böyle olması mümkün değil” dedi titreyerek, “bu insanlık değil. Ben bunu affedemem!”

“Peki, ne yapacaksın?”

“Gidiyorum! Başka bir şehre! Başka bir enstitüye!”

“Aptal olma” dedi Mâlike öfkeyle. “Buradaki sözler o şehre seninle beraber veya senden önce ulaşır. Karatay ve bize bir damga bırakmış olursun”

“Şimdi ne yapmalı?”

“Ser'e açıklayacağım. Bunların hepsinin iftira olduğunu söylerim. Yazın birlikte Karadeniz'e gideriz. Belki o zaman gerçekten unutacaksın. Tamam mı?”

Kız ona uzun bir süre baktı, yüzünü kapatıp hıçkırarak ağladı.

O akşam Sergel eve çok neşeli geldi. Merdivenleri çıkarken şarkı söyledi, kapıyı açan karısına hayatta yapmadığı hareketle eğildi ve çiçek verdi.

“Bugün bizim evlilik yıldönümümüz, hatırlıyor musun?” dedi, yaz günlerinde bırakmadığı terli şapkasını askılığın üst rafına koyarak.

“Oh, teşekkürler! dedi Mälîke Sergel’in gladiolusların²⁴ en güzelini bulup getirdiğine sevinerek. Şu anda kocasının çiçek hediyesine sevinmek yerine, çiçeğin güzelliğine hayran kalıyordu. “Ser, çiçekle süpürge arasındaki farkı bilmiyordun ya, nasıl seçtin?”

“Bir erkek tükenmez bir hazinedir. Kazarsan onun sırrı bitmez! Diye o parmaklarıyla işaret edip, gülümsedi. Hadi, bugünkü evlilik yıldönümümüzü kutlayalım. Hiçbir yere gitmiyoruz, burada kutluyoruz. Evlilik yıldönümü ailede kutlamak lazım. İşte, bu çantada bir şeyler var. Dikkat et, şampanyayı bana doğru açma!” Sergel, eski günlerde Medeu restoranında otururken Mälîke'nin onu şampanyayla yıkadığını hatırladı.

Bugün Sergel ikisinin evlilik yıldönümünü, gerçekten Mälîke unutmuş bile. Sergel ona çiçek verip, hatırlattığında, kendi kalbinde hem sevinç hem heyecan oluşmadığını, anlamsız bir uzaydaymış gibi hissetti. O uzaya Sergel’le birlikte içtiği nikâh suyundan sevinç olarak bir damla damlamadığını, aksine onu üzüntü ile öfkenin, çoğu zaman elaleme göstermediği gözyaşının damgalarıyla dolduracağını, dolacaksa onunla dolacağını anladı, önceden de anlamıştı. Fakat bunların hepsinin harmandaki çöp gibi göğsünün bir köşesine biriktirdi ve gerçekten seviniyormuş gibi küçük boyu ile kocasını kucakladı. Bağila ile yaptığı konuşmadan sonra bu eve bir sevinecek olay olmalıydı. Mälîke Sergel’le tam bugün evlendiğine sevindi. Bir saat sonra hepsi sofrada olacaklar. Sadece mutfak dışında oturmayan Mansiya ve iki çocuk bile salon sofrasında yer almıştı. Büyükleri olan Yeltay bu sene okula başlayacaktır, bu nedenle terbiyeli olup, sofraya davet edildiğinde küçük kardeşinden sonra geldi. O annesinin yanındaki sandalyeye oturduğunda, kardeşi ağabeyine ait bardaktaki limonatayı yarısına kadar içmiş, kendinin utanılmaz planlarını yerine getiriyordu.

Son günlerin olaylar ile az önceki Mälîke arasındaki konuşmanın ağırlığından kendine gelemeyen Bağila, hastalıktan yeni ayıkmış gibi sofrada üzgün haldeydi. Sergel’e yakın yerde hindilerin ünlü yazarı Sat Okh’un kitabından gözünü ayırmadan Mansiya oturuyor. Masa başında çok fazla kişi varsa herkesin bir düşündüğü, kendi amacı, kendi seviyelerinde zekâsı ve kurnazlıkları vardı, birbirlerinden tamamen farklıydılar. Hatta küçük Yeltay ile Yertay’ın amaçları farklıydı. Büyük oğlu uçak

²⁴ Zayıf görünen ama güçlü yaprakları olan çiçek türüdür.

tasarımcısı olmak ister, küçük oğlu ise sakız bakkalında bakkalcı olmak istiyorum diye dünyada olmayan meslekten bahsediyor.

Sergel neşeli halini kaybetmeden, bardaklara şampanya doldurdu ve bugünkü kutlamanın sebebi için kadeh kaldırdı. Kristal bardaklar havada tokuştu, araba zili gibi çaldı. Bu kadehlerin içinde Yeltay'ın dolu limonata bardağı ile Yertay'ın bir damla bile olmayan boş bardağının sesleri de vardı.

“Mansiya, her şeyin bir yeri vardır” dedi Sergel, bardağı tokuşturduktan sonra tekrar kitaba bakan kıza. “Masa başında yemek yenir, kitap okunmaz, odadaki masanda yemek yenmez kitap okunur.”

Mansiya başını kaldırdı ve çenesini yumruklarına dayadı.

“Doktor olmak isteyen kişi, pedagoji enstitüsünde değil, tıp enstitüsünde eğitim görür. Öğretmen olmak isteyen biri tıp enstitüsünde değil, pedagoji enstitüsünde okur” dedi acı bir alayla gülerek.

Sergel'in gözleri neredeyse yuvasından çıkacaktı. Oturanlara çaktırmadan baktı ve kıza tekrar döndü.

“Kitabı çok okumanın faydalı tarafıdır işte” dedi sofradaki kimseye zararım dokunmasın diye şakaymış gibi. Eğer aldığı eğitim faydalı şeylere harcanmadan içinde kalırsa, o zehirli gaza dönüşür ve kendine zarar verir. Eğitim de avcının kartalı gibidir. Onu yerli kullanmalı, değer vermeli, saygı duymalı. Eğer kartal, avını görmeden boşu boşuna uçarsa kendi sahibine saldırır. Dilin de kıymeti buna benzer. Onun da tekrar kendine zararı olacağı sıralar olur. Hatta çok sık olur”. Sergel işaret parmağını yukarı kaldırıp, kendi laflarına kendisi sevinip kahkaha attı. Mansiya'nın gözünden öfke görüldü ve dudakları morardı azıcık titrediği fark edildi. Sergel meydan okumasını biraz duraksatıp, yine konuşmaya devam etti.

“Yakında herkes okuldan mezun olacaksınız. Her yere dağılırsınız. İşte o zaman” dedi yine neşeyle, “o zaman beni özleyeceksiniz. Ne kadar üzücü olursa olsun geçmişî özlemek tüm insanlara ait özelliktir. Ben bir üzüm ekmeğe ulaşamayan, sağlam bir elbise giymeyen geçmişimi özlerim. O günlerin tekrar gelmesini çok isterdim. Ama siz... Siz bu evden en kötülük gördünüz ki. Her şey var, her şey yeterli, kimse engel olmuyor. Sakin ve huzurlu hayattaki üzüntülerin hepsi geçicidir, her şey benzer

birbirine, onları unutursun. Hadi, bu şerefeyi, birilerine yenge, birilerine abla, birilerine...” kendi sesini yükselterek, iki çocuğuna eğildi, annesi olan Mâlike’nin sağlığı için şeref. Hepimiz!”. Kendisi öyle slogan atsa bile, üçü hemen bir damla bırakmadan içtiğini görünce şaşırdı ve gerçekten öksürmek istedi mi yoksa boğazı kaşındı mı öksürdü. Bir sonraki dilek sözünü Mâlike söyledi.

“Bugün Sergel ve benim için unutulmaz bir gün. Tam da bugün, resmi olarak evlendik. Günlük hayatın endişeleri ve evli bir çiftin normal hayatıyla birlikte o unutulmaz gün giderek soluyordu. Bunu hatırlatmak isteyip, önce beni, sonra hepimizi sevindiren, karşısındaki birine, amca, birine, enişte, bir başkalarına” o da Sergel gibi iki çocuğuna eğildi ve “baba olan Sergel’in sağlığı için kadeh kaldırılın, şeref, hepimiz!”

Önce kendisi, sonra iki kız da içip bitirdiler. Sergel’in şaşıran gözleri üçüne sırayla baktı. Sonra içinde büyüyen birçok şüpheli düşüncelerini dudaklarını ısırp içinde tuttu ve şüpheleri geçtiğinde tekrar ağzına bardağı götürdü.

Mâlike ile evlendiği günü ailede içmeden kutlayacağını düşünen Sergel bu üçünün, özellikle bu iki kızın hızlıca şampanyayı bitirishlerine çok şaşırdı ve ürkmeye başladı. Yani bu ikisi alışmış, kendisinin olmadığı yerlerde içip alışmış. Belki, kendisi olmadığı yerlerde onlar sigara içiyordur?

O üçüne de şüpheyile baktı. Yüzleri sevimli, hiç hilesi yok, masum, günahsız gibi. Ama yine bir kere söylersen, hatta söylemeden bir bardağı yine bitirecekmiş gibilerdi. Sonraki anda o Mâlike’nin sözlerini hatırladı. Onun her hecesinden her harfinden, seslerinden, gülmesinden, her şeyinden alayca gülmeyi ve yapaylığı, kuşkulu şeyleri hissedip, bir şeyler duymaya çalışmış gibi, başını bir yanına biraz eğip, gözlerini bardaklardan ayıramadan düşünceye kapılmıştı.

Çeyrek saatten sonra Sergel saltanatlı toplantının kapanışını yaptı ve aile üyelerini masadan dağıttı.

“Ser” Mâlike masadaki bulaşıkları temizlerken. “Dürüst olmak gerekirse, bugünkü fikrine sevindim. Ama fark ettim ki başka sevinçlerin de varmış gibi görünüyor. Gizlemeden söyler misin, neydi o?”

“Koltukta gazete bakarak oturan Sergel ona baktı ve Mälîke’nin gözleriyle göz göze geldiklerinde “vay, nasıl bildin?” dermiş gibi başını salladı ve gülümsedi. Sonra akşam gazetesini dergi masasına bıraktı.

“Evet, bir haberim daha var” dedi, aklındaki şu kuşkuları şimdi söylenecek güzel haberle teselli ederek.

Mälîke, kocasından özel bir haberi duymaya hazırlanıp, kat kat tabakları kaldırırken durdu kaldı. Sergel güzel haberi hemen söylemek istemeyip, omuzunu düzeltti ve dudaklarındaki gülümsemeye sakinlik katarak, yüzünü sakinleştirdi. Aklındaki haberine göre yüzünü değiştirdikten sonra göğsünü dik tutup:

“Kocan yarından itibaren bölüm başkanı!” dedi sözüm nasıl geçti dermiş gibi gururla karısına bakarak.

“Gerçekten mi? İşte, vayyy!” Mälîke tabaklarını masaya bırakıp, önlüğü ile elini sildi. “Ben sana sarılayım mı, yoksa sen bana mı sarılacaksın?”

“Tabii ki de ben!” O gururla adım atıp karısına sarıldı ve yanağından öptü.

“ Karatay'a bir şey söyleme.”

Sergel ürktü.

“Karatay'ın bununla ne ilgisi var?”

“Sen yanlış anladın, korkma. Yani Karatay’a Bağla hakkında bir şey söyleme demek istedim.”

Sergel’in hemen kızaran yüzü düzeldi.

“Tamam! Bir sevinç ve bir kırgınlıkla karıştırmayalım”

“Sonra” dedi Mälîke, onu şımarmış gibi “yazın Sur’la birlikte Karadeniz’e gitmeye karar verdik. Orada belki şu adamı unuttur. Sen de bize iki seyahat hediye paketi yaparsın. Bölüm başkanısın, doktorsun. Anlaştık mı, Ser?”

Sergel, deniz kenarında mayoyla yatan karısını ve onun yanında da kadın değil başka adamı görmüş gibi hayal etti ve pencereden dışarıya bir süre baktıktan sonra:

“Onu nasıl unutamaz ya?” dedi.

“Hayır” dedi Mälîke, durumun daha da kötüye gittiğini belirten kararlı bir sesle. “Bu genç bir kız için çok zor ve tehlikeli bir konudur. Uzaklara gitmeli”

Sergel sanki Ortadoğu'nun sorunlarından daha karmaşık bir şeyle uğraşıyormuş gibi iki elini arkasında tutarak ileri geri yürüdü, çok düşündü. Sonunda Mälîke'nin yanında durdu ve dedi ki:

“Yarın” dedi iç çekerek. “yarın cevap vereceğim.”

Mälîke sessizce kabul etti, tabaklarını aldı ve gitti. Yani, bu gece kesinlikle bir sorgulama ve sınama gecesi olacak.

Yaz sınavlarını başarıyla tamamlayan Bağla dördüncü sınıfa geçti ve Malika ile birlikte Karadeniz'e tatiline gittiler. Bir iş gezisinden (görevden) eve geldiğinde bir hafta önce sigaranın içildiğini hissedenden kışkanç Sergel'in karısını böyle bir “tehlikeli tatile” göndermesi, onun tarafından kahramanla aynı gibiydi. Bu sefer karısının yanında kuzeni olduğu için, rahatlamıştı ama zorlanarak izin vermişti. Sergel onları uçağa götürdü, evine döndükten sonra telefonda Karatay'la konuştu.

“Teşekkürler” dedi Karatay minnetle. “Ona babalık ettiğin için sevindim.”

“Yok ya, ne demek” dedi Sergel sanki kasıtlı olarak işini görmezden geliyormuş gibi. “Birlikte çocuklara bakmak bizim görevimiz. Onlar bizim neslimiz, arkamızda kalacak soyumuzdur. Hepimiz onlar için yaşıyor muyuz?”

“Herkes senin gibi düşünmüyor ki.”

Sergel, Karatay'ın beğenmesine sevindi ve kahkahayla güldü.

“Biliyorsun, geçen sefer... Şu var ya... Olumsuz olaylardan biraz uzak dursun diye... Onu unutmuştur galiba. Şimdi her şey yolunda. Onun yüzünden görebiliyorum. Uzaklara gidip deniz suyuna girdikten sonra tatlı ve hüzünlü düşüncelerine denizin tuzlu suyu karışır ve tamamen olmasa da iyileşir döner sanırım. O bu sefer de iyi bir metafor bulmuş gibi kahkaha attı ve ahizenin diğer tarafındaki kişi eşlik etmediğinden gülmesini hemen durdurdu. Hemen sonra, yüzüne soğuk bir kan hücum etti ve gözleri gittikçe büyüdü:

“Ne zaman? Hmm... Neden?” dedi şaşkınlıkla dili damağına yapıştı. “Bilmiyorum. Okumadım. Şimdi bir sürü yazar var. Herkes iyi hangisini okuyalım. Müsait değilim. Greyder sürücülerini okuduysa, onların zamanı vardır. Bizim dersimiz var, işler, bilimsel çalışmalar. Karatay, üzgünüm!” Sert konuşmak isterse de sesini yükseltmeden, söylediği şey rica imiş gibiydi.

“İyi bir yazardır sanırım. Çağımız iyidir, sakın, iyilik yazmazsa ne yazabilir ki. Hepimiz boş boş gezmiyoruz. Müsait olursam bakarım. Geçen sefer elime alıp bakmıştım, anlayamadım. Karmaşık bir şeydi. Buna ne dersin? İşte, öyledir. Yazsın ya.”

“Sen ve ben olduğum için söz arasında söyledim” dedi Karatay gülerek.

“Tabi ki, bu zekiliktir. Düşmana bile merhametle bakmalısın. Ama o bizi düşmana değil, iftiraya bırakır. Eğer eskisini tekrarlarsa ben onunla değişik şekilde konuşacağım. Bizim sülalenin peşinden iftira atıldığını istemediğimi biliyorsun. Genel olarak, yazarlara karşıyım. Onlar kendileri... Tuhaf, dengesiz midir, nasıldı... Bu adam evli, çoluk çocuğu var, gazetelerde her gün eleştiriliyor. Kendisi içki içiyormuş bile...”

“Sake, siz beni yanlış anladınız. O adamı...” Karatay kahkahayla güldü. “O adamı damat yapacağım demedim. Genel bir yazar olarak söylüyorum. Kendi fikirlerimi iletiyorum.”

“E, öyle desene!” O tekrar kahkaha attı. “İşler nasıl?”

“Fena değil. Yenge yokken köye gelin, çocuklarla dinlenin”

“İnşallah. Gelmek isterim. Hoşça kalın. Herkese selam söyle.”

Büyük bir görevden kurtulmuş gibi derin nefes çekti ve balkona çıktı. Gün batıyordu, alacakaranlıktı. Öne eğildi ve aşağıdan tanıdık bir yüz görmüş gibi aşağı baktı. Evet, bu doğru. Neden o burada?

“Serbota! Sen misin?” dedi yüksek sesle Sergel. Genç adam kıpırdamadan durdu, sesi duymazdan geldi, bambaşka biri gibi hareket etti ve geri döndü.

Sergel inanamayarak omuzlarını silkti ve tekrar içeri girdi. Çocuklar dışarıda Mansiya ile oynuyorlardı. Ellerini arkasından tutarak odaları dolaştı. Her şey düzenli, temiz ve soğuk. Evdeki kitaplar ve mobilyalar, duvarlardaki el boyaması tablolar gizemi

saklıyor gibiydi. Bağıla'nın odasındaki eski karısı ve iki çocuğunun portrelerine nasıl geldiğini fark etmedi. Sergel uzun süre onlara baktı. O anda, göğsündeki tuhaf bir özlem ve yalnızlık duygusu hissetti.

Tan ağarıyordu.

Akşam yemeğinden sonra bir saat uzandı, masada oturan Jasın kalktı ve pencereyi açtı. Dışarıda duran temiz hava içeri saldırdı ve Jasın'ın ısınmış bedenini titretti. Ancak o zaman bütün gece sigara dumanıyla hareketsiz otururken başının zonkladığını hissetti.

Baykuşun tüylerini sallayacak rüzgâr yok ve sabah öncesi sessizlik vardı. Dünya güneşin doğmasını bekliyormuşçasına nefesini içine çekip adeta susmuştu. Herkes kalın uyku içerisinde. Pencere önündeki kavak ve karaağaçların kalın yaprakları, sabahın tatlı uykusundan uyanmamış sessiz sakin duruyor. Bu sessiz yaprakların arasından öten çalı kuşunun çok değişken cıvıltıları net bir şekilde duyuluyor.

"Güneşin doğuşu" dedi Jasın içinden. "Yeni güneşin doğuşu! Dünya doğum sancısı geçiriyor. Biraz sonra dünyaya yeni güneş doğacak."

Jasın tan ağarması sürekli görüyor, ama birbirine benzeyen sabahı görmemiş. Her sabah bir başkadır. İnsanlar gibi onların da farklı kişilikleri ve farklı sırları vardır. Onun aklına, gelecek karakterlerin konuşması geldi. "Dünyada güzel olan nedir?", "Sabah güzeldir" "Şimdi bir çelişki olmalı, yoksa pek bir anlamı yok," diye düşündü tekrar. Zihinsel olarak çirkin, sevimsiz şeyleri aradı ama bulamadı. Çirkin ve sevimsiz denilenlerin hepsi kıyaslandığında, insanların alışılmış algısına bağlı olduğunu fark etti.

Pencereden dışarı çıkardığı bedenini geri çekti ve tekrar masaya yaklaştı. Evin içine sinmiş sigara kokusu onun boğazına kadar geldi. Başı yine zonkladı. Pencerenin iki kapısını da açtı ve tüm gece yazdığı yazılarına baktı. Sadece iki sayfa! Akşam sekizden sabah dörde kadar bitirdiği şey buydu. Tek bir kelime silinmeden yazılmış iki buçuk sayfa diyalog içermeyen düz metin. Genelde silerek yazmayı sevmezdi.

Diğer yazarların, birkaç kere kopya ettiğini, kontrol ettiğini, çizdiğini anlamazdı, bunlara karşıydı. "Gerçek bir sanat aynı anda iki kere yazılmamalı" derdi. Sanat eserinde "özel söz" denen ayrı kavram yoktur, sanat bu özel sözden başlar. Düşünce

ve zekâ insana bu sözleri önceden bulmak için verilmiştir. Vaktinde bulunmayan söz yazarın henüz hazır olmadığına göstergesidir. Biri çizilmiş, biri düzeltilmiş, kirli kâğıt parçasının önünde oturmak ayıp değil mi? İlk önce her şeyi aklınıza yazacaksınız. Sözleri kontrol edip yazıp yazıp tekrar yazıya geçirip kontrol etmeden yazmak-doğurmak- ortaya çıkarmaktır. Çağdaşları hemen itiraz ederlerdi: "O zaman sadece sen eser yaratabilirsin de diğerleri sadece yazarlar mı? Puşkin, Tolstoy, Dostoyevski ve başkaları.

Sence onlar sadece yazdılar mı? Hiçbir şey yaratmadı mı?" İkisi de vardır. İnsan Tanrı değildir. Ben ete ve kemiğe tapmam." "O zaman... Sen bir dâhisin!" "Sadece kendi kendime düşünüyorum. Yeryüzünde eleştirilmeyen hiçbir bilgelik yoktur. Benim çizmeden yazmaya da hakkım var." Daktiloya hemen yazanlara kesinlikle karşıydı. Söze gösterilen saygısızlık derdi bunu. "Tolstoy Anna Karenina'yı daktiloya söyleyerek yazdırmıştı! Sözle söylediği zaman asla "Anna Karenina" doğmazdı.

Jasın, iki buçuk sayfayı yeniden okuyup bitirdi. Bu, bir nehir kanalını çeviren ve çölleri sulandırma sistemini teklif eden yetenekli mühendis bilim insanının daha önce düşünemediği zor duruma maruz kaldığından sonraki düşüncesi ile hayal kırıklığıydı. Beğenmiş gibi görünüyor. Kapı yavaşça açıldı ve beyaz bir gömlek ile beyaz şalvar giymiş babası geldi.

"Evet" dedi sertçe. "Yine benim azarımı duymak için bütün gece uyumadın mı?"

"Ey, oğlum, kapıyı kapat!" dedi Jasın, karşı çıkıp. "Hangi anaokulunda kayboldun?"

"Çenen bıçak gibi keskin, gözlerin çölün kuyusu gibi, evin kokuşmuş vizonun ini gibidir. Her neyse, yarın tüm gazeteler arı gibi saldıracak neden zahmet ediyorsun ki!"

Jasın kahkahayla güldü.

"Hadi çocuğum, git uyu. Yapabilirsen soyadını alırsın elimden. Bana takma ad da baba yeterli.

"Takma ad dediğin kimdi?"

"O da babanın bir başka türüdür. Ama porsuk familyasından, vurdukça şişmanlar."

Elinde orta boy bir kâse olan, bileğini çekip annesi içeri girdi.

"Alain Delon'lar ile Sofia Loren'ler bastı burayı."

“Kurut katılmış darı çorbasını getirdim. İiver” dedi annesi yumuşak sesle.

“Aksi halde bağırsakların kaburgalarına yapışır”

“ok konuşmadan yerine git” dedi yaşlı kadın kocasına kötü gözlerle bakarak. Aç tavuk gibi sabahın köründe gıdıklıyorsun! Hadi, rahatsız etmeyelim!” O kocasını alıp odadan ayrıldı.

Jasın kâseyi eline aldı. Sıcak değıl, soğık değıl içecek kadar durumdaydı. Dün ezilmiş kurut yoktu. Onu ezmek için en az bir saat harcamak gerekir. Annesi uzun zamandır uyanıktı. Saatine baktı. Saat sabahın altısı. Bir saat sonra karısı ve çocuğı uyanırlar. Pencereyi kapatıp ışığı söndürüp karısının yatak odasına giderken sesini kısıtğı telefonu çaldı. Jasın şaşıarak omuzlarını silkti ve telefonu açtı.

“Efendim” dedi evdeki sessizliğı bozmamak için usulca.

Arkadan bir kadın sesi duyuldu.

“Jasın, siz misiniz?”

“Evet”.

“Nasıl erken kalktın? Almatı'da daha yeni tan ağıarıyordur. Bizim burası aydınlıktır.

“Bu kimdir?”

“Ben Mälike'yim.”

“Kim?”

“Mälike. Hatırlamıyor musunuz?”

“Nereden arıyorsunuz?”

“Yalta'dan.”

Jasın hiçbir şey anlayamadı ve sessiz kaldı.

“Alo, Alo?”

“Ne istiyor musunuz?”

“Biz buraya tatile gelmiştik...” Onun sesi şaşkın ve korkunç ıktı. “Bağıla çok hasta ve hastaneye kaldırıldı. Dün...” Mälike ağılıyordu. Jasın yumuşamaya başladı.

“Size nasıl yardımcı olabilirim?”

“Siz... Siz gelmelisiniz. Gelmeniz gerek. Geldikten sonra anlarsınız. Telefonda bir şey diyemem.”

Jasın biraz tökezledi:

“Ciddi mi diyorsunuz? Yalta, Kaskelen değil ki” dedi “ve gidersem bile ben ne yapabilirim?” “Lütfen. İki-üç gün zaman ayırın. Size telefon etmek istemedim ama olmadı. Anlayış gösterin! Geliyor musunuz? Benim jetonlarım bitiyor, ankesörlü telefonda arıyorum, çabuk söyleyiniz”

“Nasıl yani ben Almatı'dan ambulans olarak mı gelmeliyim?”

“Kim olarak geleceğinizi bilmiyorum ama gelin lütfen. Eğer bilet almak zorsa, merkezi Aeroflot acentesinin dokuzuncu gişesinde, duyuyor musunuz, dokuzuncu gişesinde Maşa teyze var, unutmayınız, Maşa teyze! Benden bahsederseniz, uçan uçağa bile bilet bulur. Biz "Orsanda" restoranının yanındaki kampüs...”

Ses kesildi. Mâlike'nin on beş jetonu bitmiş olmalı.

"Ne kadar aceleci!" dedi Jasın öfkeyle. “Böyle bir haber iletir ve neden jetonlarını yeterince almaz! Yalta! Onlar ne zaman gitmişti ki? Muhtemelen Mâlike'nin fikri.”

Jasın, Bağıla ile eski olaydan sonra sadece iki kez telefonda konuşmuştu. Kızın sesinden sadece küskünlük değil, bilincin soğukluğunu hissedip, daha sonra konuşmamıştı. Aynı zamanda, ruhunu kemiren, giderek büyüyen ve bir kemik yarasına dönüşen trajik duyguyu dizginlemeye ve mümkünse üstesinden gelmeye kararlıydı. Ne kadar uzaklaşırsa bile, kendini ne kadar dizginlese de, Bağıla'yı unutmadığını, unutmak için ne kadar uğraşırsa uğraşsın, o hassas kalbindeki imajının son dakikaya kadar birlikte yaşayacağını biliyordu. “Bir genç kızın hayatını mahvedeceğim” diye düşünmekten korkmuyordu ve öyle düşünmedi de, korktuğu şey, ilahi güzelliğe alışacağı ve onu görmezden geleceği zamanın geleceğinden korkuyordu.

Bir meleğin kızıyla evlenen bir adam, beş yıl sonra ağzı yamuk bir kadına âşık oldu (Jasın'ın bir öyküsündeki, bir yaşlı adamın tutkusu ile kör şehveti hakkındaki hikâyeden alıntı). Jasın, şu adamın insani duygusunun öldüğü yasını tuttu. İnsan doğasındaki duygusuzluk, alışmak, nazar değmek, rahatlamak gibi karakterlerin gizlendiğini hisseden Jasın, Bağıla ile birlikte güzellik ile tutku simgesini kaybedeceğinden korkuyordu.

Ofisinde uzun uzun düşündü ve yatak odasına gitti. Kapıyı sessizce açtı. Karısının uykusu kanmış olmalı, sessizce girse bile kıpırdandı ve sağa dönüp yattı.

Sabahlığını çıkarırken karısına baktı. Masum, kaygısız, iki avucunu çenesine koyup, usluca uyuyordu. Az önce Yalta ile konuştuğunu, orada kocasının kalbinde ebedi yer alan başka bir kızın olduğunu, bunun gelmesini sabırsızlıkla beklediğini bilmiyordu karısı. Karısı o kadar güzel değil, sıradan bir çirkin de değil, orta boylu, kalkık burunlu, kendine yakışan kaşlarının ortası biraz yüksekte olduğu için yüzüne her zaman şaşırma hissi veren güzel kadındı.

İkisi arasında hiçbir zaman tartışma, sesin yükselmemi yaşanmamıştı. O Jasın'ı çok seviyordu. Onun sevmesi evlendiğinden beri azalmadı, belki onların kavga ve tartışmasız yaşamalarına kadının tükenmeyen duygusu ve bundan doğan affetme huyu ortaya çıkmış olmalı. Nedeni yok ama bu bağışlama ile her şeye ikna olan bağımlılık bazen Jasın'ı sinir ederdi. Kaderini kocasının ellerine bırakıp, rahat uyuyan karısına bir an acıyarak baktı. Karşısında masum olduğunu ve ondan nefret etmenin mantıksız olduğunu biliyordu. Kalbinin köşesinden başka bir kız yer alırsa, bu demek, karısını sevmemek, ondan nefret etmekten gelen his değil, kendisi bile bilemeyen, bunu yenmeye gücü yetmeyen ve bunun için kimseyi suçlamadığını zekice düşünmüştü. Yalta'ya gitmek, iki günah işlemenin yoluydu. Biri eşini ve evdekileri bir bahaneyle aldatmak, diğeri ise sadıklığı atlamaktır. Bu düşünceden sürekli rahatsız olmasına rağmen, kaçınılmaz bir güç onu Aeroflot acentesinin dokuzuncu gişesine doğru sürüklüyordu. Biri zorla yaptırmış gibi biletini aldı, çaresizce uçağa bindi. Uçak bile biri zorluyormuş gibi zorla kalktı, güçlükle hareket etti. Kadının odasında uzanan sadakat ipi kopmuştu. Uçak yükselip, tekerleklerini topladı.

Jasın, Mâlike'nin odasını bulduğunda neredeyse gün batmaya az kalmıştı. O odada değildi. Bu şehre birçok kez gelmiş, her şey tanıdık geldi. Daha geçen baharda, yazarların Çehov yazarlar evinde bir ay dinlenmişti, hikâyesinin ilk bölümünü burada bitirmişti. Orada kişi azdı, yaz olduğu için, sahilde karıncanın ini gibi kalabalık kişi. Jasın gibi kıyafetle gezenler çok azdı, çoğu yarı çıplak. Kıyafetle gezmek tuhaf göründü. Sahilin kumları aşırı kalabalıktı, tamamen güneş alan insanlar. Akşam olmaya başlayınca, bazıları balon yatakları ile yastıklarının havasını çıkarıp gitmeye

hazırlanıyorlar. Bazıları ise, bugünü sonuna kadar bitirmek için arkasını ters çevirip güneş altında hareketsiz yatıyorlardı. Bazıları top oynuyorlar, bazıları kitap okuyorlar. Uzaktan bakılırsa küçük gözükten insanlar sahilde ringa balığı gibidirler. Görülen mesafedeki buruna kadar kıpırdayan insanlar. O kadar çok ki, bütün herkes soyunup denize girmeye gelmiş gibiydi.

Jasın büfeden bir gazete aldı ve üç dört kızın yattığı şezlonga yakın bankın bir yanına oturdu. Kızlar çok neşeliydi. Bacak bacak üstüne alıp yatıyorlardı. Güneşte kızarmış vücutları bronz gibi göze kahverenginde göründü. Onlar, kıyafetle gezen Jasın'a şaşkın şaşkın baktılar ve bugünkü planlarından bahsetmeye başladılar. Ve ne söylenirse söylensin, herkes gülüyordu. Dişleri deniz incileri kadar beyazdır. Saçları bir denizkızının saçı kadar beyazdı, uzun boylu kenarda yatan kız saçını kibirle bir silktiğinde, saçlarının ucu Jasın'ı değdi. Fransız parfümünün hafif, narin aroması burnuna geldi. İnsanlar karşıdan karşıya yürüyor. Güzel bronz vücutlu iki üç adam yanlarından geçtiler, onların hemen arkasında masaldaki gibi perinin kızları gibi dört beş kız sırayla, acele etmeden gidiyorlar.

“İlginç” dedi Jasın içinden, “Kırım'ın yaz sahilleri sadece dinlenmek ve sağlıklı olmak için değilmiş. Bu bir festivaldir. Güzellik ile güzel heykelleri tanıtan festivalmiş. Vücut ve güzellik yarışması gibi.”

“Kızlar” dedi Jasın'ın yanında sırt üstü yatan kız, yatışını değiştirmeden. “Gece harika bir rüya gördüm. Bence bütün dünya Kırım'ın yaz sahili gibiydi, kış olmazmış. Tüm insan bizim gibi mayo ile geziyormuş. Evet, sadece bir mayo ile! Aniden... Elbiseli bir adam gördüğümüzde hepimiz şok oluyormuşuz. O utanmaz adam toplum içinde koşulları çiğnemesi şöyle dursun, sigarasını içiyormuş. Yarın kravat takacağını söylüyormuş. Sonunda ne oldu mu diyorsunuz? Onu bir polis götürmüş! Kıyafetle neden gezdiğini sorgulamış olmalı!”

Kızlar güldü. Bu “su perisi” hikâyeyi uydurduğunu, ona bilerek söylediğini anlayan Jasın, gülmek istese de hiçbir şey duymamış gibi gazeteye bakmaya devam etti. Kız tekrar konuşmaya başladı.

“Kızlar, etrafınıza bakın, polisi göremiyor musunuz?”

“Göremiyorum” dedi diğer tarafta yatan kız öne eğilerek. “Bu arada, onların üniforması nasıldı? Çıplak mı yoksa kıyafette mi?”

“Elbette boksördedir! Aklın başında mı?”

Yine güldüler.

Gençliğin, gururun ve özgürlüğün özünü dışarı aktaran gülmelerdi. Ortadaki kız gözlerini gökyüzünden ayırmadan:

“Keşke, okuryazar bir insan ne olursa olsun kitap veya gazete okuyabilir!” dedi diğer tarafta yatan kız devam etti.

“Çiğnenmiş Kırım’ın sahilleri, hey! Tüm Birliğin okuma salonuna çevrilmeyesin!”

Dört kız da şezlongun arkasına enselerini koyup gökyüzüne bakarak yatıyorlardı. Bu sefer Jasın’ı çok sinirlendirdi ve kasten güldüler. Jasın sessizce okumaya sürdürdü bilerek yüksek sesle okudu. “O sırada İsa Mesih suyun yüzeyinde yürürken melekler gibi dört kıza rastladı ve şunları dedi: “ben sizi bu sahilde bırakacağım, artık siz su kralının kızları değil, sıradan hayat yaşayacaksınız. Ben Nazareth²⁵’den dönene kadar hepiniz insanlara karışıp onların rüyalarını yorumlayacaksınız. Şimdilik insanların gördüğü rüyalar sınırlıdır, çünkü onların görüşleri bile gelişmemiştir. Eğer insan rüyasında bir beyaz at binerse, onurlu olur, eğer onlar kralla tokalaşıp yanında oturursa, şöhreti yükselir, düşünde balık tutarsa âşık olur ya da bebekli olur. Eğer düşünde çıplak insanları görürse çok geçmeden bilincini kaybeder, eğer hukuk insanını görürse bir kavgaya maruz kalır diye devam eder. Bunlar rüyanın ana yorumlarıdır ve gerisini Nazareth’den döndükten sonra anlatacağım. İnsanlara anlatın, görmedikleri bir rüya gördüklerini söylemesinler, eğer bunu yaparlarsa öbür dünyaya gittiklerinde benim hayatta olduğum gibi çarmıha gerileceğini iletin”.

Dört kız gülmeyi bırakıp ona şaşkın şaşkın baktılar. Jasın onları görmezden geldi, gazetenin diğer sayfasını çevirdi ve sessizce oturmaya devam etti. Yüzünde şaka ile gülmenin izi yoktu. Denizkızı gibi beyaz kız bunun sözlerine inanıp inanmayacağını şaşırdı ve adama dimdik baktı. Boynunu uzattı ve gazeteye gizlice göz attı.

“Siz... Gerçekten okudunuz mu?” dedi kız şaşkınlıkla...

Jasın, kadın inancının her zaman zayıf olduğunu, yıllarca gelişen bu inancı herhangi bir durum kıracağını gördü ve içinden güldü sonra gazetesini bir kutsal nesne gibi

²⁵ İsrail’de bulunan bir kasaba.

dikkatlice sardı, cebine soktu. Yavaşça yerinden kalkıp, gökyüzünden inmiş evliya gibi kızları şaşırtarak, acele etmeden oradan uzaklaştı. Dört kız birbirine baktı.

“Biz şu an rüya görmüyor muyuz?” dedi ortadaki kız diğerlerini korkutarak. Onların sevimli yüzündeki şaşkınlık yavaş yavaş korkuya dönüştü de şezlongdan ürkererek kalktılar.

Jasın Mâlike’nin odasının kapısını çaldığında içeriden Mâlike kendisi hemen çıktı. Koridorda karşıdan karşıya geçenlere bakmadan çıktığı sırada Jasın’ın boynuna sarıldı.

“Sonunda geldiniz! Bekleye bekleye iki gözümüz dört oldu” dedi o ağlarken. Neden geç geldiniz?”

Jasın beklenmedik bu durumda çekindi ve ne diyeceğini, ne yapacağını bilemedi, sonra ağzına gelen ilk teselli sözleri söyleyip mırıldandı, şaşakalmıştı. Mâlike’nin sıcak nefesi ile gözyaşı, boynundan sık tuttuğu bileği onu adeta boğuyordu.

“Nasıl şimdi?” dedi Jasın, onun kucağını bıraktıktan sonra hemen Bağila’nın durumuna öğrenmek için.

“Şimdi iyi. Dün ölecek diye çok korktum.” Mâlike defalarca örtüsüyle gözyaşlarını sildi. “Sizden bahsedip durdu. Onu çok üzen... Sizsiniz. Neden böyle yaptınız?”

Jasın ne cevap vereceğini bilemeden duraksadı.

“Teşhisi nedir?” diye sordu odaya girip bir sandalyeye otururken.

“Bilmiyoruz, yüreği ağrıyormuş. Siz de hissediyorsunuz, sizi unutmak için uzaklara gitmiştik. Az kalsın kaybediyorduk.” Mâlike’ye deniz havası iyi gelmiş olmalı. Oval yüzü biraz yuvarlanmış, yüzü güzelleşmiş. Gözünün altında eskiden olan küçük buruşuklar kaybolmuş, yorulduğundan ortaya çıkan göz gölgeleri de kaybolmuş. Jasın gelecek diye hazırlandı mı, omuzuna kadar uzanan saçları rüzgâr esintisinden ortaya çıkan gölün küçük dalgaları gibi kıvrılmış. Üzerindeki uzun çiçekli elbisesi onun boyunu daha uzun olarak gösteriyor ve esmer yüzüne yakışıyor. “Vay, çok iyi seçmiş” dedi içinden Jasın. “Kendinin güzel olduğunun farkında. Kadınlar çok ilginç, en sevdiği kişi hastanede olsa bile, kendini güzelleştirmekten unutmazlar. Ama kalbi temiz kadın”.

“Bugün onunla buluşabilir miyiz?” dedi Jasın.

“Bana izin verildi. Daha doğrusu, ikimize de izin verebilir. Önce ben deneyeyim. Kim bilir, sizi görür görmez heyecanlanacak ve durumu daha da kötüleşecek.”

Onlar şehrin batısındaki servi ve yeşil çam ağaçlarına gömülü polikliniğe ulaştıklarında güneş batıp kırlar turuncu renge boyanmıştı. Burası sahildeki gibi kalabalık değil, çok gürültülü değil, huzur içinde sessizlik vardı. Yaklaşık yarım kilometre ötede, dalgaların kayalıklara çarpılan sesi uzaktan duyuluyordu. Az önce geldiği yerden, tatildekileri sıradaki yürüyüşe davet eden, vapura oturmalarını isteyen liman muhabirinin hoparlörden gelen sesi dalga sesiyle birlikte bazen yavaş bazen yüksek duyuluyordu.

Jasın’ın çok uzaktan geldiğini anlayan doktorlar, hastanın bulunduğu odaya Mâlike’ye hem ona izin verdi. İzinden sonra, önce Mâlike sonra gecikmeden Jasın’a “gelin” dermiş gibi başını salladı.

Bağla, Jasın’ın gelmesinden dolayı yastığını biraz kaldırmış, buluşmaya kendince hazırlanmıştı. O ne kadar sabırlı olmaya çalışsa da onu görünce nefes alış veriş sıkılaşmış, kalbi çarpmaya başladı. Kızın birden telaşlandığını görünce yatağın yanında oturan hemşire ürktü. Tabii, gelen genç adamın kızla nasıl bir ilişkisi olduğunu bilmiyorlardı. Hastanın yüzündeki değişikliği ve solunum hızının arttığını fark eden genç hemşire, yanından geçen adamın kulağına “İki dakikadan fazla konuşmayın” diye fısıldadı.

Jasın kendine yaklaştığında Bağla ona bakarak hafifçe gülümsedi, adam yanına oturup elinden tuttuğunda, gözleri yaşa doldu ve şakaklarından akmaya başladı.

Jasın’ın da kalbi çarpıp, iç dünyası titredi. Avucundaki narin, yumuşacık, halsiz parmaklarını sessiz okşayıp sessiz oturdu. Bu zayıf parmakların nazik sıcaklığı eliyle kalbine ulaştı, yavaş yavaş eritip hareket ettirdi. Ta oteldeki vedadan sonra bugün ancak buluşuyorlar, bu vedanın o kadar yanlıştır, o kadar delilik olduğunu şu an canıyla anlayan Jasın, kızın karşısında ondan sessizce yalvarırcasına özür diliyormuş gibi parmaklarından öpüyordu. Sonra alnından, sonra sınımsıcak, yumuşacık dudaklarından öptü. Birbirlerine henüz konuşmayan, herkesi kendilerine çekip, gelince hemen öpüşmeye başlayan bu adama ve buna itiraz etmeyen hasta kıza şaşırarak bakakalan hemşire bundan sonra ne yapacağını bilemeden dudaklarını ısırıp bekliyordu.

“Bu sefer dudağından ilacın tadı geliyor” dedi Jasın gülümseyip. Bağıla öyle dermiş gibi gülümsedi ve başını sallayıp onayladı, gözlerini kapatıp açtı.

“İlk defa otelde, ikinci defa da hastanede” dedi kız geçmişı hatırlayıp. “Belki, bu sonuncusu...”

“Çok konuşuyorsun” dedi Jasın, gözlerini solgun yüzünden ayırmadan. “Artık insanlar gribe yakalanırsa bile ölmekten korkuyorlar. Sen onlara benzeme.”

“Rahatsız ettiğim için özür dilerim.” Böyle yattığı için Jasın’ın önünde çekinmiş gibi gözlerini başka tarafa çevirdi. “Like’nin düşüncesidir. Onun bulmayacağı şey yoktur” Kız Mälike’ye baktı ve onu hem suçluyormuş hem de razıymış gibi gülümsedi. Sonra tekrar Jasın’a baktı.

“Ne zaman döneceksiniz?”

“İyileştiğin zaman”.

“Ah, çok kalabilirim. Yapacak çok işiniz var, boşuna gezecek biri değilsiniz. Karınız ve çocuklarınız var.”

“Böyle konuşmayı bırak ya”. Jasın kaşını çattı. “Sonra “Siz” demeyi bırak artık.”

Bağıla bu ricaya şaşırdı ve bir süre sessiz kaldı.

“Hastalığım hassasiyetinizi uyandırdı. Doğru mu?”

“Hayır” dedi Jasın, Bağıla’nın tam sözlerini kabul etmek istemeyerek. “Beni yaşlandırdı.”

Şakayla olsa da bunun arkasındaki gerçek söze, Bağıla sesli güldü. Onun gülmesinden sonra hemşire, Mälike de beraber güldüler. Bu gelen adamın kıza hiç akrabalık ilişkisinin olmadığını anlayan hemşire kaşının çattığını bıraktı ama kendi görevini yerine getirip onları acele ettiriyordu.

“Yarın gidin” dedi Bağıla sessizlikten sonra. “Gerçekten”.

“Senin “normal hastalanmana” ben mi engel oluyorum?”

“Evet. Bu durumda sizinle görüşmek istemiyorum. Ve... Ve iki gün sonra babam gelecek. Doktorlar zaten iletmişler. Sizi görürse... An-anlarsınız...”

“Tabii ki anlarım...” Jasın’ın dudakları şimdi hareket ediyormuş gibi. “ Beni görürlerse daha da üzülsün” dedi içinden Bağıla’nın düşüncesini devam edip. “Evet, öyle olur. Ben kadını sevmeye aşamasından çoktan geçmiştim. Her şeyi hak ediyorum ama sevmeyi hak etmiyorum. Biri olursa biri olmaz, birini bulursan birini kaybedersin, insan karakterinin silinmez yasaları değil mi? Neden öyle? Ta “Tarelka” kafesindeki buluşmadan başlayıp, huzurumu kaçıran, iç dünyama yağmur suyu (kargın) gibi değişim getiren, kadınları gerçekten sevmeye kavramını yenileyen, diğer yaşamımda unutamadığımı zekâ ile akılla hissettiren bu kişiyi kaybedecek miyim, kaybolmak zorunda mı?

Mezun olunca o kendi başının çaresine ben kendi başımın çaresine mi bakacağım? Sessiz, kaygısız, tarafsız? Sonra doğan güneşi batırıp, yaşamımı sürdürecektir miyim? O da aynısını yapacak mı? Niye ya? Neden? Karım ve çocuğum olduğu için mi yoksa? Hayatın kanunu gerektirdiği için mi? Öyleyse kader beni neden bununla karşılaştırdı? Neden çocuğum olmadan, evlenmeden önce karşılaştırmadı? Bu da kaderin adaletsizliği mi, bir insanı alay etmesi ve eleştirmesi miydi? Bu aşkımanın kıymeti ve bedeli karım ve iki çocuğumun kader midir? Ne kadar değerli, ne kadar acımasız! İki gün sonra dünyadaki en sevdiğim kişinin babası gelecek ve ben ondan önce gitmeliyim, burada benim ruhum da olmamalı. Kaçmalıyım! Çünkü sadece gizlice âşık olmaya mecburum, elalemin önüne çıkmamam gerek. Gizli aşk! Ne dehşet, ne hakaret!” Aniden Bağıla’nın elini sıktı ve:

“Almatı’ya gittikten sonra parkta yürüyüşe çıkalım” dedi. Bağıla’nın gözleri büyüdü ve dudaklarında bir gülümseme belirdi.

“Belki de siz dondurma yersiniz?” dedi gülerek.

“Ciddi diyorum”.

Kız omuz silkti.

“Öncelikle Almatı’ya gidelim.”

Ertesi gün Bağıla’ya veda etmeye yine uğradı.

“Hoşça kal, Sur” dedi kızın elini öperek. “Unutma, Almatı’ya döndüğümüzde dün söylediğimi yapacağım.”

“Ah, ne büyük kahramanlık!”

“Gülme. Sen itiraz etmiyorsun değil mi?”

“Söylediklerinize ne zaman itiraz ettim?” diye pencereye boynunu çevirdiğinde gözlerinden berrak gözyaşları parladı. İlginç, Almatı'da yeterli hastane yokmuş gibi...

Mâlike onu sakinleştirmek için saçlarını okşadı. Ama hassaslık sırasında yapılan bu okşama onu sakinleştirmek yerine, kalbindeki eskiden saklanmış küskünlük, üzüntü, öfke, şaşkınlık, sevinç, keder ve başka duygularına dokunmuştu. Bağıla sessizce gözleri yaşa dolup ağladığında, Mâlike Jasın'a bir baktı. Bu bakışında bu durumların hepsine kendini suçluyormuş gibi his belirdi.

O titredi.

Kendini bir an çarpan bakış, sevmeye ve suçun arasındaki bol sözleri söylemiş gibiydi ve Jasın insan bakışının dilden daha zengin ve daha da derin olduğunu tam bu an ilk kez anladı.

“Biz gittikten sonra size gazeteler eleştiri yaptı mı” dedi Bağıla bu sözlerle herkesi düşüncelerinden kurtararak.

“Henüz değil. Sen gelene kadar olur” Biraz gülümsemiş gibi oldu, Bağıla ona dikkat etmediğinden şakasının yersiz olduğunu fark etti. “Ben yine gelirim” dedi başka bir laf bulamayıp. “Kendim götüreceğim. Dört beş günden sonra.” Bağıla yüzünü çevirdi.

“Gerek yok” dedi Jasın'a bakarak, “size kendim gelirim.” Jasın heyecanlandı.

Bundan sonra konuşmanın çok fazla olduğunu biliyordu.

Sözler ne kadar zekice olursa olsun, onların hiçbirisi şu sözden sonra gelen sessizlikten geçemediğini hissetti. O yerinden sessizce kalktı ve eğilerek Bağıla'nın alnından öptü. Sonra tek kelime etmeden kapıya doğru yürüdü.

O anda kapı kendi kendine açıldı ve aniden doktorla birlikte Karatay ve Turğat girdi. Yarın geleceklerini sanan Mâlike ve Jasın oldukları yerde donup kaldılar. Acı verici sessizlik üç dört saniye sürdü. Karatay-Mâlike-Jasın arasındaki bakışlar bittiğinde başhekim konuşmaya başladı.

“Kızınızın böyle bir hastalığa yakalandığını bilmemeniz zor bir durum” dedi hastanın olduğu tarafa bakmamaya çalışıp “Ama önemli değil, bugünkü tıbbın gelişmesiyle geç

değildir. Çok kısa sürede her şey yoluna girecek. Sizleri rahatsız etmek istemedik ama kim bilir, haber vermeye de hakkımız yoktur”

Karatay doktorun sözlerin yürüyerek dinledi ve kızının yanına geldi, alnını kokladı.

“Suçluyum, affet” diye fısıldadı. “Neden daha önce bilmedim? Baba olduktan sonra bilmeliydim.” Sesi titredi ve ters çevrildi. Cebinden bir mendil çıkardı önce burnunu sonra gözlerini sildi. Bir sonraki an soğukkanlılığını koruyarak tekrar kızına baktı. Onunla Turğat selamlaşıyordu. O da ta uzaklardan geldiği için sadece tokalaşmayı az görüp alnından öptü. Az önce Jasın’ın öptüğü alnından...

“Ne kadar iğrenç” dedi Bağila içinden. “Aynı alından, art arda iki farklı adam öptü. Birbirlerine tamamen karşı adamlar. Amaçları hem yolları, zekâları farklı. Turğat’ın neden geldiğini babam bilmiyor sanırım”.

Jasın’la otelde vedalaştıktan sonra Bağila Turğat’tan mektup almıştı. O sekiz odalı ev inşa ettiğini, içini mobilyalarla doldurduğunu, ama oraya en değerli mobilya, Bağila’nın eksik kaldığını yazmıştı. Buna “altın mobilya” derdi. Kendince, sevdiği kızına değer vermesiydi. Bu şöhretinin il başkanı önünde kötü olmadığını, “Karatay İsayeviç’i çok sevdiğini” hem kızı tam onun gibi sevdiğini yazmıştı.

Şimdi her gün spora gittiğini, ÇSH (Çalışma ve Savunmaya Hazırım) rozeti aldığını ve hatta bir buzağı beslediğini, her sene büyüdükçe onu kaldıracağını, her yıl ağırlığı 120-130 kg olan hayvanı kolayca kaldırmanın yolunu böylece bulduğunu yazmış.

O mektubu hatırlayan Bağila kapıya boynunu çevirdi. Eşiğin yanında duran Jasın’ın yok olduğunu şimdi fark edip, rahatsız kalbi çarptı. Gözleri bulanıklaştı. İnsanların sesleri giderek azalıyordu. Doktorlar odadaki tüm herkesi dışarı çıkardı.

Kapıda dikkatsiz kalan Jasın, herkes kendine geldikten sonra akrabalar arasında rahatsızlık getireceğini umarak, onlar konuşurlarken dışarı çıkmıştı. O kalabalık sahilden yukarıya doğru geniş sokak üzerindeki kaldırımda otogara doğru yaya gidiyordu. Kapıdan giren Karatay’ın bakışlarını göz önüne bulundurdu. “O bana şüpheyile baktı. Bu bakış uzaklarda Kırım’da rahatsız olan kızının odasından Kazak adamlarla karşılaştığına şaşırmayan bakıştı.

O bakış tanımadır. Beni tanıyor gibi görünüyordu. Bana baktığında gözlerindeki gözbebeklerinin kıpırdaması bunun kanıtıdır. Ancak, kötü bir insan olmamalıdır. Kızına ne dedi? "Suçluyum. Affet. Neden daha önce bilmedim? Baba olduğumdan bilmeliydim!" Babalığı kemiğiyle, kanıyla anlayan insanın söyleyecek sözleridir. Muhtemelen Faulkner'i okumadı, Kawabata'nın kim olduğunu bilmiyordu, "Karamazov kardeşleri" eline bile almamıştır. Ne olmuş yani? Onlar olmadan iyi bir baba olunmaz mı, değil mi?"

Birden çocuklarını hatırladı. Nedense aynı odada iki yatakta yan yana yatıyor gibiydiler. İkisinin gözlerinden yaşlar süzüldü. Bütün tanıdıkları ziyarete gelip gidiyorlar.

Babaları gelmiyor. Asla gelmez. "Suçluyum" diye ağlamaz. Jasın'ın kalbi çarpıyordu, nefesi hızlandı, kan damarları titredi.

Yolunu kaybetti ve şehrin başka bir yerinde buldu kendini. Otogara giden yola geri döndü. Yolu kaybetmiş gibi, kafasını karıştıran düşünceleri yönsüz yolsuz hiç kararsız, durmadan hızla gittiğini fark etti. Gün batımına az kala sonunda otogara vardı.

Otobüsün kalkmasına sadece on beş dakika kalmıştı. Birçok yolcu yerleşiyorlarmış. Otobüse yaklaştığında önünden Mâlike'nin koşarak çıktığını gördü ve görünce şaşırdı.

"Eyvah, siz nereye kayboldunuz ya! Meraktan az kalsın ölmüştüm!" dedi o hızla konuşarak. "Otobüs kalkacak".

"Bu olmasaydı diğeri vardır, uçak zaten gece on ikide kalkacak"

"Ne sabırlı adammışsın! Bilet alınmıştı. Sonuçta, yola çıkacaksınız biraz vaktinde gelmeli".

"Bundan sonra otobüs yok, sadece trolleybüs var. Onunla yavaş gidersiniz"

Mâlike'nin becerikli, çalışkan, şefkatli olmasına Jasın içinden sevindi ve ona bakarak gülümsedi. Yazın uçağın biletleri büyük baş hayvanın fiyatı ile aynıdır. Yalta gibi şehirde bir yolunu bulup dün biletini almıştı. Otobüsü kaçırır mı diye endişelendiği hali budur. "Böyle insanlar olmadan diğeri insanların yaşaması zor" dedi içinden Jasın. "Bazen bunların kıymetini bilmiyoruz. Kendisi ne kadar güzelmış. Kadınlar güzel olmalıdır. Nereye gidersen git, kadınlar güzel olmalı". O düşündüklerini fark etmesin diye Mâlike'den gözlerini kaçırdı.

“Siz gittikten sonra Bağıla'nın kalbi yeniden kötüleştı” dedi Mälike, aniden sesini alçaltarak. Jasın ona şaşkın baktı.

“ Korkmayın. Şimdi iyi.”

Adam derin bir iç çekti.

“Evet, biz sizi böyle unuttuk” dedi Mälike şakacı tavırla.

İkisi de birbirine bakıp gülümsedi.

“Sanırım tüm fikrin başlangıcı sizsiniz?”

“Evet, benim!” dedi Mälike, güneş başlığının düz olmasına rağmen yine de düzeltip. Kısacası, her şeyin suçlusu benim. Afrika'daki darbelere karışıp karışmadığımı bile merak ediyorum.”

“Size güneş başlığı çok yakışmış” dedi Jasın onun bu sözlerini sevdiğini bununla iletayim diye. “Şu adamlar ne zaman döneceklermiş?”

“Ha, bu arada” dedi Mälike, Jasın'ın omzuna kısaca sıvazlayıp, “Karatay seni sordu. Hem de nasıl sordu, hemen adını söyleyip sordu. Ben çok korktum. Tek başıma kaldığımda azarlar diye düşünmüştüm. Ama bu konuşmayı ağzına almadı. Bence, o senden o kadar nefret etmez gibidir. Ama yanındaki genç adam! Vay!” O yüzünü buruşturup elini salladı. “Nefret ederim. Bağıla'yı Almatı'ya o götürecekmış. Karatay yarın tam bu uçakla gelecekmiş, ama o burada kalacak. Eğer doktorlar izin verirse, köye gidip gelecek.”

Jasın ona dik baktı. Mälike de ona sessiz dik baktı ve birden iki yanağına düğme gibi iki damla kırmızı daire oluştu ve hemen yayılmaya başladı. Tüm yüzü kıpkırmızıya boyandı ve kirpiklerini çırparak:

“Ah, ben size “sen” diye hitap etmişim, özür dilerim” dedi mırıldanarak.

“Ah, öyle mi?” Ben başka düşüncelerle meşgulken siz affedilmez bir günah işlemişsiniz. O duyulmamış sözü ölene kadar affetmeyeceğim!”

“Biz geldiğimizde Almatı'da olacak mısınız? Dedi Mälike onun yüksek sesine sakın bir sesle cevap verip.

“Neden “biz geldiğimizde?” Ben yine geleceğim buraya demiştim ya.”

“Gerek yok. O adam burada olacak. Senden hoşlanmıyor. Genelde yazarları sevmezmiş. Ayrıca, o Bağıla'nın okulunu bitirmesini bekliyormuş.”

Jasın cebinden bir sigara çıkardı ve yavaşça yaktı. Sigarayı iki üç kere sırayla içti ve sakince:

“Biliyorum” dedi.

“Nasıl? Bunu Bağıla mı söylemişti? Dedi Mâlike şaşırarak.

“Söylemesine gerek yok. Hissediyorum. Kapıdan girdiğinde onun bakışlarından anladım. Hafif düşünen insanın yüzündeki olayı okumak zor değil, kolaydır.”

“Biliyor musunuz” dedi Mâlike bir an sonra aşağıya bakarak. “Ben sizi tebrik ederim”.

“Ne için?”

“Dürüst olmak gerekirse, daha önce yazarları pek sevmezdim. Eserlerini okumayı sevsem de onlarla ilgili görüşlerim tamamen farklıydı. Neden öyle oldu bilemem ama derin düşünen insanlara göre hafif düşünenlerin sayısı fazla olduğundandır, böyle bir fikir geliştirdim aklımda. Siz bütün bunların param parça ettiniz, yazar kavramını göz önümde yükselttiniz. Bu zamana kadar kendimin hafif düşündüğümü anlattınız. Otobüs gitmeye hazırlanıyordu ve motor kükrüyordu.

“Ben sizi uçağa kadar götüreyim” dedi Mâlike tuhaf bir sesle.

“Aklınızı mı kaçırdınız? Ta Simferopol'e mi geleceksiniz? Üstelik biletiniz bile yok.”

“Unutma, Mâlike dünyadaki biletin sihirbazıdır. Ayrıca uçan uçağın biletini bile alabilirim.” O gülümsedi.

“Hayır. Bağıla'nın yanına gidin. Karatay da sizi arıyordur”.

“Ona söyledim.”

“Beni uğurlayacağınız mı söylediniz?”

“Evet. Ne varmış? Bilsin...”

O Mâlike'ye baktı ve başını salladı.

“Sen çok cesur bir kadınsın” dedi kasten, "sen" sözünü net söyledi. Mâlike buna bir göz attı ve kirpiklerini tekrar indirdi.

Jasın otobüsün merdivenine ayağını koydu ve onunla el sıkışarak vedalaştı. O sırada Mâlike'nin kirpikleri titreyip, koyu kaşlarının kıpırdadığını gördü. Onun endişelendiğini anlayan Jasın rahatlatayım diye:

“Eee, bana birkaç yıldır takma ad vermediniz, öyle mi?” dedi gülerek.

Mâlike, suçunu kolayca kabul eden bir çocuk gibi başını salladı. Jasın onun parmaklarını sıktağında, veda ettiğı adamın tam olarak kim olduğunu bilmek isteyip, kirpiklerini yukarı kaldırdığında berrak kadar boncuk iki üç damla gözlerinden damladı.

Otobüs hareket etti. Jasın otobüsün arka camından Mâlike'nin hareketsiz durduğunu gördü. İnsan yolun yarısına geldiğinde çıktığı noktayı, yolun yarısından sonra nereye gideceğini düşündüğü gerçekmiş. Jasın uçağı binene kadar Bağıla'nın durumunu, artık birbirlerini unutmak değil de unutmaya çalışsa da unutamayacaklarını, kızının yanında babasının sıcak sözlerini, Mâlike'nin şu gözyaşlarını düşünüp durdu. Onu uğurlamaya gelen kadının gözünden akan boncuk yaşların sadece kıyamadan değil, arkadaşlık görevden değil, asla söylenmeyecek, göğsünde yaşlanana kadar hapsedilecek, sıcaklarda çürüyecek bir duygu olduğunu Jasın fark etmişti. Bu fark etse bile dışarıya asla çıkarmaz, böylece kalp ile mantık dibinde saklayıp yürür. Bu kelimelerle aktarırsan anlamı kalmayan insan yaşamının bir parçası olarak kalacak.

Şimdi onun göz önüne masum karısı ve iki masum iki çocuğı geldi. İki çocuğunu hatırladığında hastanenin beyaz yataklarını gördü. Bir rüya gibi bembeyaz olarak iki çocuğı yatıyor. Tüm dost yakınları burada. Ama bunların babaları gelmedi. Asla gelmez. “Ben suçluyum” diye ağlamaz.

1979 yıl.

SONUÇ

Modern Kazak edebiyatında yazmış olduğu eserlerle bir klasik haline gelen ve Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Ödülü'nün sahiplerinden biri olan yazar Duvlat İsabekov'un Kargın adlı romanı dilbilgisi açısından incelenmiştir.

Giriş kısmında, Duvlat İsabekov'un hayatı, sanatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verildikten sonra ilk bölümde metin ses ve şekil bilgisi bakımından incelenmiştir. İkinci bölümde Kiril alfabesiyle Kazak Türkçesinde yazılmış olan “Kargın” romanının transkripsiyonuna ve Türkiye Türkçesine aktarımına yer verilmiştir.

Eserlerinde genellikle Kazak halkının sorunlarına yer veren Duvlat İsabekov, incelediğimiz bu eserinde Bağıla isimli ana karakterin çok donanımlı olmasına rağmen hissettiği duyguların Kazakistan örf ve adetleri, dini inançlarla çatışmasını ele alarak halkın sorununa değinmeye çalışmıştır. Yazar metaforlara yer vermiş, karakterlerinin iç dünyalarına imgeler ile ve iç monolog yöntemi ile girmiş, okuyucuyu da sanki karakterler yanlarındaymış hissini vermiştir.

Çalışmamızın dil incelemesi kısmında “Kargın” romanındaki bazı kelimeleri ses bilgisi (fonetik) ve şekil bilgisi (morfolojik) yönünden incelediğimizde elde edilen sonuçlara şu özellikler ve örnekler verilebilir:

Dil incelemesi kısmında, alıntı kelimeler başlıkları altında belirttiğimiz kelimeler, İslamiyet'in etkisiyle Arapça ve Farsça'dan girmiştir. Coğrafi yaşamın getirileri dilin etkileşimini göstermektedir. Örneğin; Kzk. perişte < Far. beriste “melek” (1/4431), Far. rû- mâl > Kzk. oramal “havlu” (1/1371), Ar. haber > xabar “haber” (1/433), Ar. rızk > ırıs “rızk” (1/4133). Bu kelimeler Kazak Türkçesinin karakteristik özelliklerine uygun hale getirilmiş ve yazar tarafından da bu şekilde kullanılmıştır. Orta Asya'da ikinci dil olarak kullanılan Rus dili, dil kapsamında da Rusça alıntı kelimelere metinde sıkça rastlanmıştır. Bunlar vokzal “gar” (1/49), demonstratsıyya “gösteri” (1/5339), provodnyk “kondüktör, tren muavini” (1/78) şeklinde örneklendirilebilir.

Dilde daha az çaba harcama sebebiyle Türkçede bazı ses olayları gerçekleşir. Ünlü daralması, ünlü düzleşmesi en sık rastladıklarımızdır. Kazak Türkçesinde de bu

durum söz konusudur. Eski Türkçede ya da diğer dillerden alınma kelimelerdeki yuvarlak ünlüler ET. yapurğaq > japıraq “yaprak” (1/2193), ET. edgü > iygi “iyi” (1/4562), ET. egil- > iyil- “eğilmek” (1/4947) gibi örnekler ünlü düzleşmesine; ET. toğ- > tuw- “doğmak” (1/1028), OT. yaldıra-, yaldrı- > jıltıra- “parlamak” (1/2126), ET. böğür > büyir “böbrek, böğür” (1/898) gibi örnekler ünlü daralması örnekleri metinde karşımıza çıkan bazı örneklerdir.

Romanda düzlük-yuvarlaklık (dudak) ve kalınlık-incelik (damak) uyumunun alıntı kelimelerde de sağlanmış olduğu gözlemlenmiştir. Far. dükkân > düken “dükkan” (1/451), Ar. fâideli > paydalı “yararlı, faydalı” (1/4986) Ar. niyyet > niyet “niyet” (1/148).

Yazarın, Eski Türkçedeki bazı ünsüzlerin (ç>ş, ş>s, y>j g>ğ, ğ>w), ve Arapça, Farsça kelimelerde meydana gelen “f > p” değişimi Kazak Türkçesinin karakteristik özelliklerindeki birçok kelimeye metinde yer verdiğine rastlanmıştır.

İncelemiş olduğumuz metinde yazar, atasözlerine, deyimlere metaforlara oldukça fazla yer vererek dilin zenginliğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda yapmış olduğu tasvirler ve anlatımlarla okuyucu ve karakterler arasında bir bağ kurmuştur.

Söz konusu eserde rastlanan bazı metaforlar; “aq sütke qan tamğanday eki betiniñ – iki yanağı da kireç gibi bembeyaz” (1/94), “ayağın jerden biyik kötergen – ayağını yerden kesen” (1/256), “öziniñ aldınan "or qazıp jürgen" keybir – “kendi mezarını kazan biri” (1/1273), "Pul bolmasañ qul bol – “para gibi kullanılmayacaksan kul ol” (1/2172) örnek gösterilebilir.

İncelemiş olduğumuz eserde sıkça geçen bölge isimlerine rastlanmıştır; Almatı, Medeo, Alatav, Moskova, Köktöbe, Taşkent, Sırderya, Karadeniz, Buruvay, Yalta ve Burgendi örneklendirilebilir.

Duvlat İsabekov’un Türkiye Türkçesine aktarılan bu eseri; Kazak dilindeki metaforlar ile ilgili yapılacak olan başka bir dil çalışmasında, edebiyat açısından inceleme çalışmalarında araştırmacılara kaynak edebilme potansiyelindedir. Son olarak, diğer eserlerinin de bulunduğu geniş çaplı bir çalışmanın yapılması Kazakistan sahasında diğer ülkelerde tanınan yazarın Türk edebiyatında daha çok tanınmasını, Kazak ve Türk edebiyatı arasındaki bağların daha da güçlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2017). *Anlambilim 'Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi'*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Argunşah, M. & Sağol Yüksekaya, G. (2015). *Karahanlıca, Harezmce, Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Atabay, N., Özel, S. & Kutluk, İ. (2003). *Sözcük Türkleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Atıcı, A. (2015). *Sungur Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ayan, E. (2008) "İbray Altınşarın –Hikâye ve Şiirlerinin Dili (Hayatı- Dilciliği Eserleri- Gramer- Metin- Dizin)". Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Balaqayev, M., Qordabayev, T., Hasenova, A. & Isqarov, A. (1964, 1967). *Qazaq Tiliniñ Grammatikası I: Morfologiya*. Almatı.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Banguoğlu, T. (1990, 2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Biray, N. (2009). *Türkiye'deki Afgan Kazak Ağzı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Biray, N., Ayan, E. & Ercilasun, G. K., (2015, 2018). *Çağdaş Kazak Türkçesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Buran, A., & Alkaya, E. (2012). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E. (2013). *Çağdaş türk Yazı Dilleri –II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Çatıkkaş, A. (2001). *Örnekli ve Uygulamalı Türk Dil Kılavuzu*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Demir, N. & Yılmaz, E. (2012, 2014). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Demir, T. (2006). *Türkçenin Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınevi.
- Demirci, K., Ulutaş, İ. & Karabulut, F. (2006). *Kazak Türkçesi Grameri El Kitabı*. Ankara: Oku-yorum Yayınları, 3.

- Doğan, O. (2015). *Kazak Türkçesi Fonetigi*. İstanbul: İleri Yayınları.
- Ediskun, H. (2005). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2002). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1995). *Üniversiteler İçin Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Ergin, M. (2009, 2012, 2013, 2015) *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Esbolaeva, İ. A., Balqibekova, Q. A., & Utegenova, G. J. (2014). *Jazuwşı Duvlat İsabekov Şıǵarmaları*. Şımkent K. Qazaqstan: M. O. Ävezov Öntüstik Qazaqstan Memlekettik Universitetiniñ Aǵa Oqıtuwşısı. Bestnik QazNU. Seriya Filologičeskaya. 3 (149) s. 158-161.
- Gencan, T.N. (2007). *Dil Bilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, T. (2016). *Kırgız Türkçesi Grameri (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gültekin, M. (2006). *Tarihi ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Gelecek Zaman Ekleri Üzerine Bir Deneme*. TÜBAR –XX- (Güz). ss. 34-56.
- Güner, G. (2013). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Güneş, S. (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İzmir: DEÜ Rektörlük Matbaası.
- Isqaqov, A. (1974). *Qazirgi Qazaq Tili Morfologiya*. Almatı: Mektep Baspası.
- İsabekov, D. (2022). *Qargın*. Qaraǵandı: Qasum Baspa Üyi. ss. 320.
- Kahraman, T. (2009). *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. İzmir: Kanyılmaz.
- Karaağaç, G. (2012, 2013). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A.F. (1994). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I –Fiil- Basit Çekim (2006)*. Ankara: TDK.
- Keskin, R. (2003). *Türkçe Dil Bilgisi –Kelime ve Cümle Tahlilleri*. Konya: Çizgi.
- Keskin, R. (2003). *Türkçe Dil Bilgisi*. Konya: Çizgi Yayınları.

- Koç, K. & Doğan, O. (2013). *Kazak Türkçesi Grameri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Koç, K. & Doğan, O. (2013). *Kazak Türkçesi Grameri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Korkmaz, Z. (1992, 2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009, 2017). *Türkiye Türkçesi Grameri: (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK.
- Küçük, M. (2013). Anadolu Ağzındaki Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri – ünsüzler- *Türkoloji Dergisi* (20), 49.
- Manabayev, H. & Qoşqarbayev, E. (2022). Qarsıretimen Qara Tastı Qar Jarğan Qazaqtıñ Jırıq Juldızı –Duvlat İsabekov. *Science and Innovation International Scintific Journal* (2) s. 458- 461.
- Öner, M. (2013). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özçelik, S. (2014). Ayrıklaşma Terimi, Tanımı ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine. *İlmi Araştırmalar*. 0 (14), s. 131-144.
- Qazaxstan Natsionalnaya Entsiklopediya (Almatı: Glavnaya regaktsiya “Qazaq Entsiklopediyası. 2005; 2 Tom, “G-Y” s. 496- 497).
- Qurmanğaliev, M. (20 Ekim 2020). “*Qargın*” Nasıl bir roman?. Ösken-Önir.kz bilgi ajansı.
- Tamir, F. (1989). *Barköl’den Kazak Türkçesi Metinleri Gramer-Metin-Sözlük*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü: 94. S.A. 25.
- Tamir, F. (2007, 2012). “*Kazak Türkçesi*” *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör: Ahmet B. Ercilasun). Akçağ Yay. ss. 429-480).
- Tekeli, S. (2022). Rus Edebiyatında Büyük Vatan Savaşı (1941-1945) ve Bir Cephe Yazarı: Leonid Leonov. *DÜSBED – 31-(Ekim)*. ss. 377.
- Tekin, A. (2006). Kazak Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Ekleri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tiken, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekleri Şekil, Anlam, İşlev ve Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırma*. Ankara: TDK Yayınları.
- Vural, H., & Böler, T. (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK Yay.

SÖZLÜKLER

Chirli, N. (.....). *Rusça – Türkçe Sözlük*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Koç, K., Bayniyazov, A., Başkapan, V. (2019). *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara.

Qazaq Ädebiy Tiliniñ Sözdigi (2011). On Bes Tomdık (1/15). Almatı. Til Bilimi İnstitutı.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://adebiportal.kz/kz/authors/view/808> (Son Erişim Tarihi: 19.12.2022)

<https://aikyn.kz/2017/10/14/30073.html> (Son Erişim Tarihi: 19.12.2022 ‘sitede bulunamadı’)

<https://osken-onir.kz/kogam/17466-aryn-anday-roman.html> (Son Erişim Tarihi: 19.12.2022)

<https://stan.kz/Duvlat-isabekov-zhazushinin-balalik-shagi-men-shigarmashiligi-zhayli-kizikti-malimetter-313611/> (Son Erişim Tarihi: 19.12. 2022)

<https://tur.culturehatti.com/Duvlat-isabekov-biografiya-tvorchestvo-karera-lichnaya-zhizn-news-876256> (Son Erişim Tarihi: 19.12.2022)

<https://www.nur.kz/family/school/1923177-Duvlat-isabekov-biografiya-i-literaturnaya-deyatelnost/> (Son Erişim Tarihi: 19.12.2022)

[Pamukkale Üniversitesi - Kazakça Sözlük](#) (Son Erişim Tarihi: 19.12.2022)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Dilara İRİŞ

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise – Afyon Atatürk Anadolu Lisesi (2011-2015)

Lisans – Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü (2015- 2019)

Yüksek Lisans – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve A. B. D.

MESLEKİ BİLGİLER

Staj – Afyon Atatürk Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.